شاهڪار لکڻين جي چونڊ

ڪرزما

ڊائجسٽ

اُپ تي فائرنگ

امر جليل جي نئين ڪهاڻي

چنگيز خان جي زندگيءَ تي مڪمل ناول

ڪرشن چندر جو مڪمل ناول:

محبت ۽ قيامت ۽

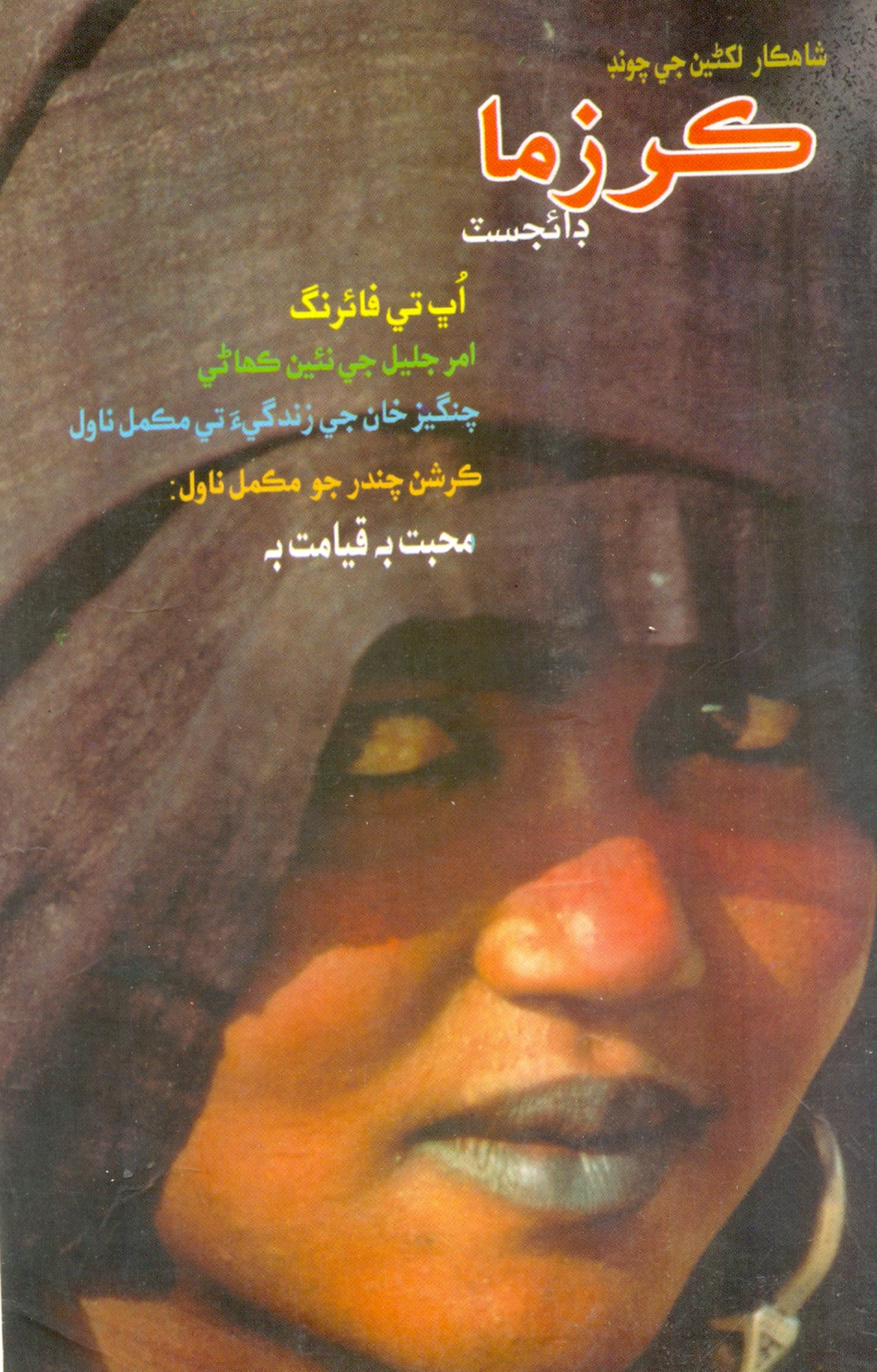

سلسلوار

ڪرزما

ڊائجسٽ

جون - جولاءِ 2005

چيف ايڊيٽر (اعزازي): ڊاڪٽر خالد نوراني

ايڊيٽر: الطاف ملڪاڻي

سهڪاري ست: مقصود قاضي،
ڊاڪٽر عبدالرزاق ميمڻ
علي نواز گهانگهرو،
نثار منصور

پبلشر: مير محمد نوراني

ڪمپيوٽر لي آئوٽ: سيد احمد علي شاهه ۽ وارث علي شاهه

مواد موڪلڻ لاءِ پتو: پوسٽ باڪس نمبر2810 جنرل پوسٽ آفيس (جي پي او)، ڪراچي

سرڪيوليشن ۽ اشتهارن

لاءِ ائڊريس: بنگلو نمبر D- 121/ B بلاڪ
پنجون ڪلفٽن ڪراچي،
فون نمبر: 021-5820838
موبائل: 0300-9223834

حيدرآباد آفيس ائڊريس: الطاف ملڪاڻي
معرفت ارم ڪمپيوٽرز
ويجهو چائينز ريسٽورنٽ گاڏي کاتو،
حيدرچوڪ حيدرآباد
موبائل: 0301 -3520695
E-mail: Krizmadig@yahoo.com

سٿاءُ

ڪرزما رنگ

06 پنهنجي پاران

ايڊيٽوريل

07 چنگيز خان

خالد حسين

62 اپ ٽي فائرنگ

امر جليل

72 ريڪارڊ سيڪشن ۾ هڪ رات

موهن ڪلپنا

77 پتني ۽ فرض

لعل پشپ

81 هڪڙو ووٽ

خالد حسين

95 چتيون

حسن منصور

صفحو	عنوان	ليکڪ
99	پـــيءُ	بجورن اسٽريني بجورنسن
103	ڪرسمس جو بهشتي وڻ	دوستو وسڪي
109	باپوءَ جي واپسي	ڪرشن چندر
121	محشر	رحمان خاصخيلي
153	هلال احمر	مقصود احمد قاضي
161	عجيب ڪرشما	انجنيئر ڪامران ميمڻ
174	حضرت شمس تبريز رحه	ڊاڪٽر عبدالرزاق ميمڻ
195	محبت بہ قيامت بہ	ڪرشن چندر / بيد مسرور

پنهنجي پاران

هتي هر ڪو رڙيون ڪري ٿو تہ اسان موهن جي دڙي جي عظيم تهذيب جا وارث آهيون. ڳالهہ واقعي صحيح پر ٿورو من شانت ڪري، ٺڏو ساهہ ڀري پاڻ کان پڇون تہ ڇا اسان ان اوچائيءَ تي بيهي سگهيا آهيون؟ اسان وٽ اڄ بہ ساڳي بيل گاڏي هلي پئي جيڪا پنج هزار سال پهرين هلندي هئي. دنيا پوئين صديءَ ۾ چنڊ تي وڃي پهتي آهي ۽ اسان جي ڳوٺن ۽ شهرن جون ناليون اڄ بہ ايڪهين صديءَ ۾ ڪليل آهن.

ساڳيو حال سنڌي ادب جو آهي. رڳو سڪٽا نعرا تہ اسان عظيم ادب خلقيو آهي. پر اهو آهي ڪٿي؟ اسان وٽ تہ اديبن جو ڪال آهي. هڪ ٻہ اديب جيڪو ڪجهہ لکي رهيا آهن سو بہ شوق منجهان. پنهنجي هڙان وڙان پيسو خرچ ڪري پيا پنهنجا ڪتاب ڇپرائين ۽ دوستن يارن ۾ ورهائين.

سنڌي ادب جو ڇا حشر آهي. هتي نہ پيا ناول لکيا وڃن، نہ وري ڪو جاسوسي ادب. نہ اسان وٽ ڀوائتو ادب (Horror Literature) آهي ۽ نہ وري سائنس فڪشن ڪهاڻيون. نہ اسان ساموندي ڪهاڻين (Sea Stories) بابت ٻڌو آهي نہ وري فرار ڪهاڻين (Escape Stories) بابت لکيو آهي. ماڻهن جون جانورن سان لاڳاپيل ڪهاڻيون (Animal Stories)، ٻارن ۽ عورتن سان لاڳاپيل ادب ڪجهہ بہ اسان وٽ نہ آهي. ههڙو حشر ڏسي دل سڙي ٿي.

اسان هن ڊائجسٽ ذريعي ڪوشش ڪنداسين تہ سنڌي ادب ۾ ڪجهہ مثبت واڌارو ڪري سگهون. اسان کي سيني سنڌين جي سهڪار جي ضرورت آهي. توهان جو ساٿ هوندو تہ چڙهي پونداسين نہ تہ........

چنگيز خان

خالد حسين

دنيا جي ان خونخوار حاڪم جي زندگيءَ جو داستان جنهن جي نالي ٻڌڻ سان سلطنتون ڪري پونديون هيون. هزارن لکن انسان ڪي ماريندڙ، وڏيون وڏيون حڪومتون ڊاهيندڙ جي عجيب زندگيءَ جو احوال جيڪو سنڌي زبان ۾ پهريون دفعو پيش ڪيو پيو وڃي.

گوبي ريگستان جي اترين حصي ۾ هر وقت طوفان ۽ تيز واچوڙا هلندا رهندا هئا. گرمين جو موسم هو ۽ هڪ تيرنهن سالن جو نوجوان پنهنجي خيمي ۾ ويٺي باهه تي چڙهيل ديگ کي ڏسي رهيو هو، جنهن ۾ هرڻ جو گوشت پچي رهيو هو. جيتوڻيڪ هن جي عمر صرف تيرنهن سال هئي پر خانہ بدوشين جي زندگي جي جفاڪشين ۽ موسمن جي سختين سندس جسم ڪي ايڏو تہ

مضبوط ٻڌائي چڙهيو هو جو هو تيرنهن سالن جي عمر هوندي بہ ڀرپور جوان نظر اچي رهيو هو. هن جا ڪلها سڌا ۽ هو ڪٽڪ رنگو هو. جيتوڻيڪ هن جي اکين جي وچ ۾ ڪافي ويجهوتي هئي، پر پوءِ بہ اهي بدنما نہ لڳي رهيون هيون. سندس اکيون ڀوريون هيون جيڪي هن جي خاندان جي سڃاڻپ هيون. هن جي خاندان وارن کي انهن اکين جي رنگ جي ڪري "ڀورين اکين وارا منگول" ڪوٺيو ويندو هو. هن جو نالو تموجن هو، جنهن کي تاريخ ۾ چنگيز خان جي مشهور نالي سان سڃاتو وڃي ٿو.

هن جي پيءُ جو نالو يسوڪائي بهادر هو جيڪو "ياڪا" نالي منگول قبيلي جي چاليهہ هزار يورتن (خيمن) جو سردار هو. هنن جي ٻوليءَ ۾ خيمي کي يورت چيو ويندو هو. تموجن سندس پيءُ جي هڪ وڏي دشمن جو نالو هو جنهن مٿان ان ڏينهن سوڀ پاتي هئائين ۽ کيس زنده گرفتار ڪيو هئائين. جنهن ڏينهن چنگيز خان جي ولادت ٿي هئي، ان ڪري هن پنهنجي نومولود ٻار جو نالو "تموجن" رکيو هو.

هڪ ڏينهن يسوڪائي بهادر کيس هڪ دوست قبيلي جي سردار جي خيمي منجهہ وٺي ويو جيڪو سندس پيءُ جو گهاٽو يار هو. ان سردار سندس ڇانورن منجهان ٿڌيل شراب سان خاطر تواضع ڪئي. چنگيز خان ڪافي دير کان هڪ ڇوڪريءَ کي خيمي منجهہ ايندو ويندو ڏسي رهيو هو جيڪا کيس ڏاڍو وڻي رهي هئي. هن ڀهرين سوچيو تہ هو ان ڇوڪريءَ کي زوري پنهنجي گهوڙي تي کڻي هليو وڃي پر کيس پنهنجي پيءُ کان ڊپ پئي ٿيو تہ متان هو سندس ان حرڪت تي ناراض ٿئي.

"هيءَ ڇوڪري ڪير آهي؟" هن پنهنجي پيءُ کان پڇا ڪئي.

"هيءَ سردار جي نياڻي آهي. ڇو؟ ڇا ڳالهہ آهي؟" سندس پيءُ ڇيو.

"هيءَ مون کي بيحد وڻي ٿي. ڇا مان هن سان شادي ڪري سگهان ٿو؟" هن آهستگيءَ سان پنهنجي پيءُ سان سرٻاٽ ڪيو.

"ڇريو آهين ڇا؟ هيءَ تہ نهايت گهٽ عمر جي آهي."

"آئون هينئر توروئي شاديءَ لاءِ تو ڇوان. هيءَ جڏهن وڏي ٿيندي تڏهن لاءِ تو جوان. آئون انتظار ڪندس. هيءَ جيڪڏهن اسان جي قبيلي منجهہ ايندي تہ ان جي شان ۾ چار چنڊ لڳي ويندا."

سيوڪائي بهادر نهايت جهانديده ماڻهو هو. هو سمجهي ويو تہ عشق جو چنگيز خان مٿان مڪمل غلبو هو ۽ هو هاڻ ڪابہ ڳالهہ نہ ٻڌندو. جيڪڏهن هن کي روڪبو تہ هيءَ ڪنهن نہ ڪنهن وقت زوريءَ هن ڇوڪريءَ کي کڻي پنهنجي گهر واري بنائيندو. هن خود بہ ائين ڪيو هو. هو چنگيز خان جي ماءُ کي شاديءَ جي رات سندس ڪنوار واري ڪمري منجهان زوريءَ اغوا ڪري کڻي

آيو هو ۽ شادي ڪئي هئائين. ان ڏينهن ڪان وٺي هن جي "ياڪا" قبيلي ۽ سندس زال جي قبيلي منجهه دشمني هئي، جنهن ۾ پنهي پاسن ڪان سوين ماڻهو مري ويا هئا. هن نه ٿي چاهيو ته چنگيز خان به ائين ڪري ۽ ڪا ٻي دشمني گڇيءَ ۾ پوي. هن غور سان ڇوڪريءَ ڪي ڏٺو. ڇوڪري نهايت حسين هئي. هو چنگيز خان جي نظرن جو قائل ٿي ويو. اها ڇوڪري واقعي سندس ننهن ٻنجڻ جي قابل هئي.

"تنهنجي ڇوڪريءَ جو نالو ڇا آهي؟"

هن پنهنجي دوست سردار ڪان پڇيو.

"بورتائي." دوست جواب ڏنس.

"تنهنجي ڌيءَ ڏاڍي خوبصورت آهي. منهنجي پٽ ڪي ڏاڍي وڻي وئي آهي. هو ساڻس شادي ڪرڻ ٿو گهري. تون ڇا ٿو چوين؟"

"پر يسوڪائي بهادر، بورتائي ته اڃا تمام ننڍي آهي. ڪيس جوان ٿيڻ ۾ ڪجهه سال لڳندا."

"ڪا ڳالهه ناهي. منهنجو پٽ انتظار ڪري وٺندو. تون ٻڌاءِ، ڇا تون شاديءَ ۾ راضي آهين؟"

"تنهنجي خاندان سان تعلق ڳنڍڻ ته منهنجي خانداني وارن لاءِ خوش نصيبي هوندي. اسان راضي آهيون."

ٻئي ڏينهن رشتو طئي ٿي ويو ۽ بورتائي، چنگيز خان جي مڱ ٻنجي وئي. سيوڪائي بهادر، چنگيز خان کي اتي ڇڏيو ته هو ڪجهه ڏينهن اتي رهي پنهنجي سهري جي خاندان ۽ ان جي قبيلي ڪان واقف ٿئي ۽ پاڻ واپس وري ويو. بورتائي به ڏاڍي خوش هئي ته هن جو مڱٽو يسوڪائي بهادر جي وڏي پٽ چنگيز خان سان ٿيو هو، جيڪو چاليهه هزار خيمن جو سردار هو ۽ هڪ ڏينهن چنگيز خان کي اها سرداري وراثت ۾ ملڻي هئي. هونءَ به چنگيز خان ڪيس وڻيو هو. سندس چمڪدار اکيون ڪيس ڏاڍيون پسند آيون هيون، جيڪي گذريل رات هن جي مٿان هٽيون ئي نه ٿي.

ٻئي ڏينهن سندس سهرو ڪيس گهمائڻ لاءِ گهوڙي تي وٺي ويو. ٻئي ڄڻا الڳ الڳ گهوڙن تي سوار هئا. سندن پنيان قبيلي جا ٻيا گهوڙي سوار آيا پئي. موسم خوشگوار هئي. آسمان تي بادل پرجي آيا هئا. هلندي هلندي سامهون ڪين هڪ ٽڪري نظر آئي، جيڪا ڪافي سڌائي ۾ هئي ۽ جنهن مٿان چڙهڻ نهايت مشڪل ڪم هو. چنگيز خان پنهنجي ڳاڙهي گهوڙيءَ جو لغام ڍرو ڪيو. گهوڙيءَ پنهنجي مالڪ جو اشارو سمجهيو ۽ بجليءَ جي رفتار سان ٽڪريءَ مٿان چڙهڻ شروع ڪيو ۽ ڏسندي ڏسندي تير وانگيان اها سڌي ٽڪريءَ تي چڙهي وڃي ان جي چوٽيءَ تي بيٺي. سندس سهرو ۽ ان جي قبيلي جا ٻيا گهوڙي سوار ڪيس روڪيندا ئي رهجي ويا. اڄ ڏينهن تائين سندس سهري يا ان جي قبيلي جي ڪنهن گهوڙي سوار جي اها همت نه ٿي هئي ته

هو ڪو گهوڙي سميت ان ٽڪريءَ تي چڙهي ان جي چوٽيءَ تي پهچي جيئن چنگيز خان ڪري ڏيکاريو هو. سندن اکيون ڦاٽي ويون هيون. هنن ڪوشش ڪئي تہ هو بہ چنگيز خان وانگر ان ٽڪريءَ تي چڙهن پر سندن گهوڙن پيرن کڻڻ کان نابري واري. هو هيٺ بيهي چنگيز خان جي ٽڪريءَ تان لهڻ جو انتظار ڪرڻ لڳا. ٿوري دير بعد چنگيز خان پنهنجي گهوڙي جي پٺ تي سواري ڪندو واپس انهيءَ شان سان هيٺ لٿو جيئن هو مٿي ويو هو. ڪٿي لغام ڪي ڍرو ڇڏتو آهي تہ ڪٿي لغام ڪي مضبوطيءَ سان پڪڙتو آهي. اهو ڪم هڪ شهسوار جو آهي ۽ هن جي نظرن اهو ڏسي ورتو هو تہ ڪيئن هڪ تيرنهن سالن جي ٻار اهو ڪم ڪري ڏيکاريو هو. جيڪو هن ۽ هن جي قبيلي لاءِ ناممڪن هو. اهو صرف شهسواريءَ جو ڪمال نہ هو پر ان ۾ جگر ۽ بهادري تي ڪپي، "خان! توتہ ڪمال ڪري ڇڏيو. جيڪڏهن توکي ڪجهہ ٿي وڃي ها تہ پوءِ مان تنهنجي پيءُ کي ڪهڙو منهن ڏيکاريان ها؟" سندس سهري ڪيس چيو.

"منگول ٿي ڊڄين ٿو؟ تون بہ اسان وانگر پورين اکين وارو منگول آهين. توکي ياد نہ آهي تہ اسان جي وڏي قبل خان چين وڃي ڪيئن "ختا" جي شهنشاهہ جي ڏاڙهي پٽي هئي. ڇا مان ان جي اولاد منجهان ٿي هيءَ ننڍڙي ٽڪري بہ ڪونہ ٿو سر ڪري سگهان؟" اهو چنگيز جو جواب هو جنهن سندس سهري جي دل کي ڪٽي ورتو.

"خان! تنهنجي ڳالهہ منهنجو جيءُ خوش ڪري ڇڏيو. هيءَ ڳالهہ بهادريءَ کان بہ وڏيڪ آهي. آئون تومان ڏاڍو خوش آهيان. تون منهنجي ڌيءَ جي حفاظت تمام سٺي نموني ڪندين."

پوري ڏينهن جي گهوڙي سواريءَ کانپوءِ جڏهن هي خيمي ۾ داخل ٿيا تہ ڪافي ٿڪل هئا. بورتائي سندس خيمي جي در وٽ آڌرڀاءُ ڪيو هو. هن جون ڊگهيون چوٽيون چانديءَ جي سڪن ۽ رنگ برنگي موتين سان پريل هيون. هن کي اڇو سمور جو لباس پاتل هو. جيڪو اوندهہ ۾ چمڪي رهيو هو. رسم مطابق هن مهمان جو هٿ پڪڙيو ۽ ڊيل وانگر هلندي ڪيس خيمي ۾ هڪ هنڌ ويهاريو.

"خبر اٿئي بورتائي، تموچن گهوڙي سواريءَ ۾ ڪهڙو ڪمال ڏيکاريو؟" سندس پيءُ ڪيس چيو.

"مون کي ڪهڙي خبر....؟ آئون تہ خيمي منجهہ هئس. ڇا هن بنا گهوڙي چڙهڻ جي شهسواري ڪئي؟" هن مذاق ۾ چيو.

"اڙي، نہ! اڄ هيءَ صنوبر وارن وڻن واري ٽڪريءَ تي گهوڙي سميت چڙهي ويو هو."

"واقعي!"

"ها، اهو سچ آهي. آئون پاڻ هن سان گڏ هئس."

تہ ڪمال جو ڪم آهي. اڄ ڏينهن ئين تہ ڪوبہ اهو ڪارنامو نہ ڪري سگهيو هو.“

”اهوئي تہ مان توکي ٻڌايان پيو. تون وڏي خوش قسمت آهين جو تنهنجو هن سان مڱڻو ٿيو آهي.“

بورنائي شرمائجي وئي.

”هاڻ وڃ ۽ پنهنجي ماءُ جو ڪاڏي ناهڻ ۾ هٿ ونڊاءِ. خان کي ٿورو آرام ڪرڻ ڏي.“

بورتائي کي نہ چاهيندي بہ ان خيمي مان اٿي وڃڻو پيو. چنگيز خان خود بہ نہ ٿي چاهيو تہ هوءَ کو ٻاهر وڃي، پر اهو سندس سهري جو حڪم هو. هو ان کي روڪي نہ ٿي سگهيو. ڪيس ان وقت بورنائي نهايت حسين پئي نظر آئي. هن چاتو پئي تہ هن خاص ان لاءِ هار سينگار ڪيو هو.

سڄي رات سندس خيمي ۾ جشن متل هو. هو ڪافي دير سان ستو هو. اڃا فجر جو وقت هو جو هن جي سهري ڪيس جنجهوڙي اڄي اٿاريو. ڪيس اهڙي بدتميزي جي توقع نہ هئي. سندس دل ٻڏي وئي. ضرور ڪجهہ ٿيو هو.

”تنهنجي قبيلي منجهان هڪ گهوڙي سوار تنهنجي لاءِ ڪو پيغام ڪٺي آيو آهي، جيڪو صرف توکي ٻڌائڻ ٿو چاهي.“ سندس سهري ڪيس چيو ۽ خيمي کان ٻاهر نڪري ويو.

لمحي کن کانپوءِ سندس قبيلي جو هڪ گهوڙي سوار خيمي منجهہ داخل ٿيو.

”يسوڪائي بهادر کي رات جو دشمن زهر پياري ڇڏيو آهي. سندس حالت نازڪ آهي. هن توکي يڪدم گهرايو آهي. جلدي تيار ٿي، اسان کي هلڻو آهي.“

چنگيز خان پنهنجي سرخ گهوڙيءَ تي جيتري قدر بہ جلد تيار ٿي سگهيو ايترو ٿيو ۽ پنهنجي قبيلي ڏانهن روانو ٿيو. اڃان هو پنهنجي پڙاءَ کان ڪجهہ پرتي هو تہ هن هڪ عجيب منظر ڏٺو. هن جي قبيلي جا ماڻهو، قبيلو ڇڏي بيل گاڏين تي سامان لڏي وڃي رهيا هئا ۽ هن جي ماءُ ياڪ جي نوَ پڇن وارو جهنڊو کڻي سندن پٺيان هلي رهي هئي ۽ کين قبيلو ڇڏي وڃڻ کان روڪي رهي هئي.

هن جو پيءُ سندس قبيلي ۾ پهچڻ کان اڳ وفات ڪري چڪو هو ۽ سندس قبيلي جا اڪثر ماڻهو هن جو قبيلو ڇڏي ٻين آقائن ۽ قبيلن جي تلاش ۾ وڃي رهيا هئا، جيڪي کين تحفظ مهيا ڪري سگهيا ٿي. هنن جو موقف اهو هو تہ هڪ عورت ۽ سندس ننڍا ٻار سندن ڪهڙي حفاظت ڪري سگهندا، جن کي خود حفاظت جي ضرورت هئي. انهن کي سيوڪائي بهادر جي دشمنن کان بہ ڊپ هو تہ هو هاڻ پنهنجا پراڻا بدلا وٺندا. هاڻ سندن وچ ۾ يسوڪائي بهادر جهڙو جنگي جوڌو نہ هو جيڪو کين بچائي، ان ڪري ڪوبہ طاقتور قبيلو مٿانهن

ڪاهي ايندو ۽ سندن مال وغيره لٽي ڦري هليو ويندو.

سندس ماءُ اولون جي نگاهہ جيئن ئي چنگيز خان جي مٿان پئي تہ هن رڙ ڪري قبيلي وارن کي چيو، "ڏسو، توهان جو نئون سردار ۽ يسوڪائي بهادر جو وڏو پٽ چنگيز خان اچي رهيو آهي. "توهان سڀ موٽي هلو، هيءُ توهان جي حفاظت ڪندو."

"هي تيرنهن سالن جو ڪمزور ٻار اسان جي ڪهڙي حفاظت ڪندو؟ چري تہ ڪانہ ٿي آهين؟ هيءُ تہ پاڻ بہ مرندو ۽ اسان کي بہ مارائيندو. اسان توهان سان گڏ ڪونہ رهنداسين." سندس قبيلي مان ويندڙن اولون کي چيو ۽ اڳيان وڌي ويا.

ڪجهہ اهڙا بہ ماڻهو هئا جن مٿان اولون جي ڳالهين جو اثر ٿيو ۽ جيڪي يسوڪائي بهادر جي دل ۾ قدر ۽ عزت ڪندا هئا. اهي موٽي آيا پر اهڙن ماڻهن جو تعداد تمام گهٽ هو. اهي صرف ٽيون حصو بچيا هئا. باقي ٻہ حصا انهن کي ڇڏي هليا ويا هئا. چنگيز خان ياڪ جي نون پڇن وارو جهنڊو سنڀاليو ۽ قبيلي جي سردار جي حيثيت سان جاءِ نشين ٿيو. هن سان گڏ صرف ڪجهہ سئو ماڻهو وڃي بچيا هئا. پر وقت ٻڌايو تہ اهو ڪمزور انسان اڳتي هلي تاريخ ۾ دنيا جي طاقتور ترين انسان چنگيز خان جي روپ ۾ ظاهر ٿيو.

• • • •

ترغاتائي نالي ماڻهو تائجوت قبيلي سردار هو. جيڪو منگولن جو دشمن هو. آهو ڪافي عرصي کان گو ريگستان جي اترئين حصي تي نگاهو ڄمائي ويٺو هو. جتي مال متاع جي ڪاڌي خوراڪ لاءِ هر جاءِ تي گاهہ موجو هو. جوتہ ان علائقي کي سيراب ڪر لاءِ پاڻيءَ جون بہ نديون موجود هيون اتي نہ صرف گاهہ جهجهي تعداد ۾ موجود هو پر شڪار جي گوشت جي ب گهٽائي هئي. پاڻي بہ ٻن نديون جي موجودگيءَ ڪري گهٽي مقدار ۾ موجو هو. سيوڪائي بهادر جي زندگيءَ ۾ ڪنهن جي همت نہ ٿي تہ انهن چراگاه طرف قدم وڌائي پر جيئن ئي ان جي موت جي خبر ترغاتائيءَ کي ملي تہ هـ پنهنجي قبيلي کي گڏ ڪيو ۽ ڪيـ "ياڪا" قبيلي مٿان حملي لاءِ تيار ٿيـ جو حڪم ڏنو.

"هاڻي يسوڪائي بهادر مري چڪو آهي ۽ ان جي جاءِ تي سندس تيرنهن سالن جـ ڇوڪرو ويٺو آهي. گهٽائي قبيلي وار ماڻهو کين ڇڏي وڃي چڪا آهن. اسا کي صرف انهن جي پرسان وڃڻو آهي باقي بہ پاٺي پاڻ کين ڇڏي فرار ٿي ويندا. پوءِ اهي چراگاهون، شڪار پاڻي صرف اسان جي قبضي ۾ هونديون."

"اسان جي لاءِ ڪهڙو حڪم آهي؟" سندس قبيلي وارن ڪانئس پڇيو.

"توهان مون سان گڏ اوڏانهن هلو ۽ "ياڪا" قبيلي وارن کي پڇائي ڪيو. پوءِ انهن سرسبز گاهن وارن ميدانن مٿان اسان جو قبضو هوندو. جنهن مان ڇري اسان جا جانور ٿلها متارا ٿي ويندا. جتي جي موسم خوشگوار آهي ۽ اتي ڦهر جي گرمي ڪانہ ٿي پوي. جتي برف دير سان پگهرجي ٿي ۽ جتي خوبصورت اکين واريون عورتون توهان جو انتظار ڪري رهيون آهن."

"نيڪ آهي سردار، اسان تيار آهيون." ماڻهن هڪ آواز ٿي چيو.

"اتي پهچي ان ڇوڪري تموچن (چنگيز خان) کي بہ قتل ڪرڻو آهي، ڇوتہ هو يسوڪائي بهادر جو وڏو پٽ آهي. ائين نہ ٿئي تہ هو پاڻ وڏو ٿي اسان کان پنهنجي ان حملي جو بدلو وٺي. چنگيز خان اهڙو بگهڙ آهي جنهن جا ڏند اڃا ٽائين نہ نڪتا آهن. ان کي روڪڻ جو هڪڙو طريقو آهي تہ کيس قتل ڪري ڇڏجي."

هيءَ جنگ ڇا هئي، صرف ڦرلٽ جو هڪ طريقو هو. هڪدم تائجوت قبيلي وارا اتيا ۽ گهوڙن تي ڪاهيندا پل پر ۾ "ياڪا" قبيلي وارن جي سر مٿان پهچي ويا.

اهو حملو بي خبريءَ ۾ ٿيو هو. خبر هجي ها تہ بہ ڇا ٿيئي ها؟ اتي مقابلو ڪرڻ وارو ڪير بچيو هو؟ تائجوت قبيلي وارا ڦرلٽ ۾ مشغول هئا تہ ترغاتائي خود چنگيز خان جي خيمي ڏانهن رخ ڪيو، جنهن مٿان سرءاريءَ جو جهنڊو يعني نوَن پڇن وارو ياڪ جو جهنڊو ڦڙڪي رهيو هو. کيس ڪنهن بہ مزاحمت کي منهن ڏيڻو نہ پيو، ڇوتہ اتي لڙڻ وارو ڪير بہ نہ بچيو هو. ياڪا قبيلي وارن دشمن جو تعداد ڏسي سمجهي وِرتو هو تہ جنگ لڙڻ فضول هو ۽ هو ڪنهن بہ ريت انهن مٿان سوبي پائي نہ ٿي سگهيا. ان ڪري انهن لڙڻ بدران ڀڄڻ کي ترجيح ڏني هئي. چنگيز خان بہ پنهنجي ڀاءُ قسار سان هڪ پاسي فرار ٿيو هو. هو بي بدل تيرانداز هو. هن جي تيراندازي جي آڙ ۾ چنگيز خان فرار ٿي ويو هو.

هاڻ شڪار شروع ٿي چڪو هو. ترغاتائي کي چنگيز خان جي ڳهرج هئي. هن کي سندس ماءُ، ڀيءُ يا ڀئي ڪنهن جي ڳهرج نہ هئي. تائجوت قبيلي وارا شڪاري ڪتن وانگر هن جي ڪِڍ هئا. چنگيز خان ۽ قسار تيز گهوڙا ڊوڙائي رهيا هئا. تائجوت وارا بہ هنن جي پويان هئا. پر هو ڪٿي تا چنگيز خان ۽ سندس ڀاءُ جو مقابلو ڪري سگهن. هو صرف ان اميد تي سندن پٺيان هئا تہ نيٺ سندن گهوڙا ٿڪبا ۽ اهي کين قابو ڪري وٺندا.

چنگيز خان ۽ سندس ڀاءُ کي بہ ان ڳالهہ جو پتو هو، ان ڪري هو اهڙن رستن تي پئي ڪاهي ويا جن منجهہ وڻن جا جهڳٽا هئا يا وري اونهيون کاهيون هيون، جن جي آڙ ۾ هو گهوڙن کي

ڊوڙائــــي رهيـــا هئـــا، پـــر آخـــر ڪيسـتائين........ نيـٺ هـڪ هنـڌ چنگيز خان ۽ قسار الڳ الڳ ٿي ويا تـه جيئن هو دشمن کي منجهائي سگهن. پر دشمن هوشيار هئا. انهن قسار کي ڇڏي چنگيز خان جو پيڇو جاري رکيو ۽ آخر ڪجهه ڏينهن جي پيڇي بعد ڪيس بک ۽ ڪمزور حال منجهه پڪڙي ورتو. چنگيز خان کي ترغاتائي جي آڏو پيش ڪيو ويو. ترغاتائي جو دشمن زنده حالت ۾ گرفتار ٿيو هو، ان ڪان وڌيڪ ٻي ڪهڙي خوشي ٿي سگهي ٿي. ڪيس اهي هٿڪڙيون هنيون ويون جيڪي ٻانهن ۽ ڪلهن کي مڪمل جڪڙي ماڻهوءَ کي بي وس ڪري ڇڏينديون آهن. وحشي تائجوت چنگيز خان کي اونڌي منهن هڪ گهوڙي تي ليٽائي واپس روانا ٿيا. هو بي وسيءَ جي حالت ۾ هو. سندس ڀاءُ قسار ڪانئس وڇڙي ويو هو. ماءُ، ڀيڻ ۽ ننڍي ڀاءُ جي خبر نه هئس ته ڪٿي هئا. سرداري ڪسجي وئي هئس. پاڻ گرفتار هو. موت سامهون هئس.

واپسيءَ جي رستي تي هڪ نديءَ ٽپڻ ڪانپوءِ جهنگ آيو. هن کي پڪڙڻ وارن فيصلو ڪيو ته ڪجهه ڏينهن ان جهنگ منجهه رهي پاڻ کي ۽ سواريءَ جي گهوڙن کي تازو ڪجي. نديءَ جو پاڻي به پرسان هو ۽ جهنگ ۾ جانورن لاءِ گاهه ۽ سندن لاءِ شڪار به گهڻي مقدار ۾ موجود هو. جهنگ ۾ خيما لڳي ويا. هن کي هٿڪڙي سان هڪ خيمي منجهه رکيو ويو ۽ مٿانهنس هڪ پهريدار مقرر ڪيو ويو.

ان هٿڪڙيءَ ۾ سندس ٻئي ڪلها ۽ ٻانهون قابو هيون. ڪيس ايتري ته اذيت پئي محسوس ٿي جو موت به ان جي مقابلي ۾ آسان شيءِ هو. هو مجبوريءَ جي حالت ۾ ان خيمي ۾ پيل هو. جڏهن ته ٻاهر خانه بدوش تائجوت قبيلي وارا شراب پيئڻ ۽ ناچ گاني ۾ مگن هئا. ٻه ڏينهن ۽ ٻه راتيون مسلسل ان عذاب ۾ گذارڻيون پيس. ٽئين رات جڏهن هو تڪليف ۾ اڌ مئو ٿي چڪو هو، تڏهن هن ڪنهن ڪم سانگي پنهنجي مٿان ويٺل پهريدار کي سڏ ڪيو. ڪيس ڪوبه جواب نه مليو. خيمي منجهان ٻاهر ليئو پائي ڏٺائين ته مٿس اهو انڪشاف ٿيو ته سندس مٿان مقرر ڪيل پهريدار اگهور ننڊ ۾ پيو هو. ٻيا دشمن قبيلي وارا نشي منجهه چوطرف ستل هئا، ڪنهن کي به ڪا جاڳ ڪانه هئي. هو اهو غيبي موقعو ڄاڻي خيمي ڪان ٻاهر نڪتو ۽ پنهنجي هٿڪڙي پوري قوت سان پهريدار جي منهن تي وهائي ڪڍيائين. اهو پهريدار سندس هٿڪڙي جي ضرب سهي نه سگهيو ۽ اتي ئي ڍير ٿي سمهي رهيو. هيءَ آهستگيءَ سان ٻاهر نڪتو ۽ پرپاسي وارن وڻن وغيره جي آڙ وٺي نديءَ طرف هلڻ لڳو. اجا هو نديءَ وٽ مس پهتو ته ڪيس پويان شور ۽ گوڙ جو آواز ٻڌڻ ۾ آيو. شايد

پهريدار کي هوش اچي ويو هو ۽ هن پين قبيلي وارن کي چنگيز خان جي فرار بابت ٻڌايو هو. سيئي تائجوت قبيلي وارا هن جي کڏ لڳا. هن نديءَ منجهه ٽپو ڏنو هو ۽ ڪناري تي موجود گاهه منجهه ائين لڪي ويو جو سندس سڄو بدن پاڻي ۾ ۽ صرف منهن پاڻيءَ کان ٻاهر هو. هو پنهنجي چوڌاري دشمن قبيلي وارن جا آواز ٻڌي رهيو هو:

”چنگيز خان تري ندي ته پار ڪري نه ويو هوندو؟“ ڪنهن چيو.

”اڃان ڪيس فرار ٿيندي ڪجهه وقت ٿيو آهي. اڃان هو جهنگ ۾ ئي هوندو ۽ هتي نه پهتو هوندو.“ ڪنهن ٻئي آواز چيو.

”اسان جهنگ جي طرف کان ئي اچون پيا. اسان کي ته اتي چنگيز خان نظر نه آيو.“

”مون پاڻ هن کي نديءَ طرف ڀڄندي ڏٺو آهي. هو هتي ڪٿي لڪل هوندو.“ ڪنهن جو آواز اڀريو.

”جيڪڏهن اها ڳالهه آهي ته پوءِ اچو ڪيس هيڏانهن هوڏانهن ڏسون ۽ ڳولي لهون.“

اهي سڀ سندس تلاش ۾ چوطرف ڦرڻ لڳا. انهن جي هٿن ۾ ٻرندڙ مشعلون هيون. هن کي هاڻ پڪ ٿي وئي ته سندس پڪڙجڻ لازمي هو. هو پنهنجو ساهه روڪي اتي چپ چاپ ويٺو رهيو. ايتري ۾ هڪ تائجوت قبيلي وارن جي هڪ جنگجو هن کي ڏسي ورتو. ٻنهي جون نگاهون مليون. چنگيز خان جي اکين ۾ ڪا ڪشش يا بي وسي هئي، جنهن ان قبيلي واري جي من ۾ هن لاءِ رحم پيدا ڪري ڇڏيو ۽ هو ڪيس نظرانداز ڪندي اڳتي وڌي ويو ۽ زور سان رڙ ڪري چيائين، ”چنگيز خان هتي ڪونهي، شايد ندي پار ڪري هليو ويو آهي.“

اهو ٻڌي سيئي دشمن مايوسيءَ جي حالت ۾ واپس موٽيا.

چنگيز خان جو اهڙي نموني بچڻ هڪ معجزو هو. هن جي ذهن اهو سوچڻ شروع ڪيو ته آخر اِن جنگجو مون کي پڪڙايو ڇو نه؟ هن جي خانداني بهادري ڪيس ان ڳالهه تي مجبور ڪيو ته هو دشمن قبيلي جي صفن منجهه واپس وڃي ان همدرد سان ملي ۽ ڪانئس ان ڳالهه بابت پڇي. هن ڪيو به ائين. اها سندس بهادريءَ جي انتها هئي جو هو پنهنجي جان بچائڻ بدران، واپس دشمن منجهه موٽي آيو ۽ لڪندو ان همدرد جي خيمي منجهه گهڙي ويو.

ان جنگجو اڃا پنهنجا هٿيار لاٿا ئي پيئي ته ڪيس سامهون چنگيز خان بيٺل نظر آيو. جيڪو سڄو پاڻي ۾ پسيو پيو هو. ڪيس ان ڳالهه ڄاڻڻ ۾ دير نه لڳي ته اهو چنگيز خان هو. جنهن جي ڪلهن ۽ ٻانهن ۾ اها ڳري هٿڪڙي اڃان لڳل هئي.

”بيوقوف ڇوڪرا، تون هتي ڇو آيو آهين؟ توکي ته جان بچائڻ لاءِ ندي پار ڪري وڃڻ گهرجي ها.“

”آئون صرف اهو ڄاڻڻ آيو آهيان ته تو مون کي ڏسڻ بعد گرفتار ڇو نه ڪرايو ۽ ان نموني منهنجي جان ڇو بچائي؟“

"صرف اهو ڄاڻڻ لاءِ تـو پنهنجـي جـان خطـري ۾ وڌي آهـي؟" اهـو جنگجـو سندس ڳالهه ٻڌي حيران ٿي ويو.

"تو مون تي رحم ڪاڏو آهي تـه پوءِ تون مـون کـي هـن هٿڪـڙي مـان بــه نجـات ڏيـاري سگهين ٿـو." چنگيـز خـان پنهنجي هٿڪڙيءَ ڏانهـن اشارو ڪنـدي چيس.

ان جنگجو کيس ڪجهه لمحا ڏنو ۽ چپ چاپ سندس هٿڪڙي ڪاٽي کيـس نجـات ڏيـاري ۽ کيـس چيـائين، "آئون تائجوت قبيلي منجهان نـه آهيـان. منهنجو تعلق ٻئي قبيلي سـان آهـي ۽ اتفاق سان هنن سان گڏجي ويـو هـوس ۽ جنهـن ڪري تـائجوت وارن سـان رهيـل هوس ۽ ظاهر آهي منهنجي توسان ڪا دشمنـي نــه آهـي ۽ سـو مـون توکـي نــه پڪڙايو."

ايتري ۾ ٻاهر خيمن منجهان گوڙ شور جو آواز اچـڻ لڳـو. تـائجوت وارن کـي شـايد شـڪ ٿـي ويـو هـو تــه چنگيـز خـان شـايد سـندن ئـي خيمـن منجهه لڪل نـه هجي، ان ڪري هـو هـر خيمـي جي تلاشي وٺـي رهيـا هئـا. ان جنگجـو کيـس تڪـڙ ۾ پنهنجـي ٻيـل گـاڏيءَ ۾ لڪـائي مٿـانئس اُنَ وجهـي ڇـڏي، جنهـن هيـٺ هـيءُ لڪـي ويـو. دشمن ان ٻيل گاڏيءَ کي بـه جـانچڻ لاءِ آيا ۽ انهن منجهـان هـڪ قبيلـي واري پنهنجـو نيـزو زور سـان ان ۾ ٽنبـي

ڇڏيو. جيڪـو سڌو چنگيـز خـان جـي گوڏي کي اچـي لڳـو. سـور جـي شـديد سٽ هن جي بدن منجهـان لنگهـي وئـي پر هن ڪڇيو ڪونـه.

جــڏهن اهــي قبيلــي وارا مايوس ٿـي موٽـي ويـا تــه ان جنگجـو کيس ڪڍي چيو، "هاڻ تون هتان هليـو وڃ، ڇوتـه جيڪڏهن انهـن توکـي مـون وٽان پڪڙيو تــه هـو مـون کـي هرگز نــه ڇڏيندا. تو هتي واپس اچي ڪـو چڱـو ڪم نـه ڪيو آهي."

"منهنجا محسن، توکي واقعي تڪليف تـه ٿي آهـي پــر مــون کــي جيئـڻ ئـي موقعـو ملنـدو، آئـون هتـان فـرار ٿـي ويندس." چنگيز خان کيس چيو.

"هينئر قبيلي وارا سيئي سمهـي رهيـا آهن. توکي ڪير بـه ڪونـه ڏسندو. چپ چاپ پويـان نڪـري، نـدي پـار ڪـري هليو وڃ. هـن ڪـان وڌيـڪ ڀيـو ڪهـڙو موقعـو ملندئـي؟" ان جنگجــو کيــس صلاح ڏني.

چينـگز خـان سـندس ٽـورو مڃيـو. وينـدي محـل ان جنگجـو کيـس پنهجـو هـڪ گهـوڙو، هـڪ ڪمـان ٻـه تيـر ۽ ڪجهــه کــاڌو ۽ گهـوڙيءَ جـو کيـر رستـي ۾ پيئـڻ لاءِ ڏنـو کيـس کـي الله توهار ڪيائين.

چيگيـز خـان واپـس پنهنجـي گهر موٽيو. پر اتي واري هر شيءِ ختم ٿي وئي هئي. جتي ڪنهن وقت هن جو

خيمو هو تہ اتي رڳو رک پئي هئي. سندس خيمي کي باھ ڏئي ساڙيو ويو هو. ڪنهن بہ مال جو نالو نشان نہ هو. ظاهر آهي تہ ان کي دشمن ڪاهي ويا هوندا. ڪيس پنهنجي گهر وارن ۽ قبيلي وارن کي ڳولڻو هو. جيڪي مختلف جاين تي ٽڙي پکڙجي ويا هئا. هن قسم کاڌو تہ پاڻ ان وقت تائين ڪليل آسمان هيٺ سمهندو جيستائين هو پنهنجي قبيلي وارن کي گڏ نہ ٿو ڪري ۽ اهي ڪيس پنهنجو سردار نہ ٿا مڃين.

هن پهرين پنهنجي ماءُ ۽ ننڍي ڀاءُ کي ڳولي لڌو. هن جو وچڙيل ڀاءُ قسار بہ ڪيس اتي ملي ويو. انهن وٽ صرف اٺ ڪن گهوڙا بچيا هئا. ڇا تہ اهو زمانو هو جڏهن يسوڪائي بهادر وٽ گهوڙن جو پورو طنبيلا هوندو هو. هاڻ صرف اٺ ڪن گهوڙاوڇي بچيا هئس. اهي سيئي هاڻ ننڍي قطار ۾ مڃيون پڪڙي پنهنجو گذران ڪري رهيا هئا. هي پنهنجي ٽڙيل پکڙيل قبيلي جي ساٿين وٽ ويو ۽ ڪانئن چار جانور بطور خراج گهريا. اهو سندس سرداري حق هو. انهن جانورن ۾ هڪ اٺ، هڪ گهوڙو، هڪ ڏاند ۽ هڪ رڍ هئا. سندس اهو مطالبو ڪو ناجائز نہ هو. ان ڪري انهيءَ کي مڃيو ويو. ڪيس اهي چارئي جانور ڏنا ويا. هن کي هاڻ پنهجي زندگيءَ جي ڪا راھ ڳولڻي هئي. خانہ بدوش زندگيءَ ۾ ماڻهو ان سان گڏ هوندا آهن جنهن وٽ طاقت هوندي آهي، ۽ هن وقت تہ چنگيز خان پاڻ بہ ڪمزور ڪان بہ ڪمزور تر هو. جنهن وٽ رهڻ لاءِ پنهنجو خيمو بہ نہ هو. پر انهن ابتڙ حالتن هوندي بہ سندس عزم بلند هو. صرف مجبوريون هيون. جيڪي سندس خيالن کي قيد ڪري ويٺيون هيون. هيءُ هون ئي خاموش طبيعت جو هو ۽ بنا ضرورت نہ ڳالهائيندو هو. پر هاڻ تہ ويتر چپ لڳي وئي هئس. سڄو ڏينهن سوچن ۾ غلطان رهڻ لڳو. هن شڪار تي وڃڻ بہ ڇڏي ڏنو هو. اها جوابداري سندس ننڍي ڀاءُ ملڪوتي کڻي ورتي هئي. جيڪو سڄو ڏينهن هن جي ڳاڙهي گهوڙي تي سوار تي هيڏانهن هوڏانهن پيو ڦرندو هو.

انهن مشڪل ڏينهن ۾ ڪيس بورتائي ڏاڍي ياد ايندي هئي. پر ان وٽ ڪهڙو منهن کڻي وڃي ها. ڪنهن وقت هي يسوڪائي بهادر جو جانشين پٽ هو. جيڪو چاليهہ هزار يورتن (خيمن) جو سردار هو ۽ هن وقت هڪ لاچار ماڻهو هو. جنهن وٽ ڪا شيءِ نہ بچي هئي، ۽ سندس دشمن ڪيڏي لڳل هئا. انهي وقت گهڻا دفعا ڪيس خيال آيو تہ هو پنهنجي سهري وٽ وڃي ڪانئس مدد گهري ڇو تہ هو بہ هڪ وڏي ۽ طاقتور قبيلي جو سردار هو. مائٽي ۾ هن جو سهرو هو پر هن جي غيرت اهو گوارا نہ ڪيو تہ هو وڃي پنهنجي سهري کي مدد لاءِ عرض ڪري. ڪڏهن ڪڏهن هن کي منگولن جي هڪ طاقتور سردار طغرل خان جو بہ خيال آيو تہ ان کان مدد گهري جيڪو هن جي پيءُ جو پڳ مٽ يار هو ۽ ٻنهي ڇٽن گڏجي

هڪبئي ڪي اوڪي مهل ۾ مدد ڏيڻ جو قسم ڪاڏو هو. پر خالي هٿ ان وٽ وڃڻ بہ هن گوارا نہ ڪيو ، هن پنهنجو حق طاقت سان وٺڻ تي چاهيو.

انهن سوچن ۾ گم هو تہ سندس ياءَ ڪيس اچي خبر ڏني تہ ڪو هنن جا اٺ ئي گهوڙا چورائي ويو هو. يڪدم هن جو خيال تائجوت قبيلي وارن ڏانهن ويو، جيڪي سندس ڪڍ لڳل هئا. "ان جو مطلب آهي، تہ هو مون تائين پهچي ويا آهن." هن سوچيو.

"چور ڪير بہ هجن، اهي اجا گهٽو پري نہ ويا هوندا آئون ان جي ڪڍ تو وڃان." سندس ننڍي ياءَ ملڪوتيءَ ڪيس چيو.

"تون اجا نہ ننڍو آهين انهن جي پنيان آئون ويندس." قسار اتندي چيو.

"اهي توهان ٻنهي ڄڻن ڪان زور آهن. اهو منهنجو ڪم آهي، تہ گهوڙا ورائي اچان." اهو چئي چنگيز خان پنهجي پراڻي ڳاڙهي گهوڙي تي سوار تي گهوڙي چورن جي قدمن جي نشانن جي ذريعي سندس.پويان ويو. رستي ۾ ڪاڏي ڪائڻ لاءِ سڪل گوشت وٽس هو، پر هن جي گهوڙي ڏاڍي ٿڪيل هئي، جنهن ڪري ڪيس بار بار رڪڻو پئي پيو ۽ ان ڪري چور هر گهڙي ڪائنس ڏور پئي ٿيندا ويا.

ڪيس ان ريت گهوڙي تي سفر ڪندي مسلسل ٽي ڏينهن گذري ويا هئا پر اجا دشمن ڪائنس پري هئا. هڪ جڳهہ تي پهچي انهن گهوڙي چورن جي قدمن جا نشان بہ گم تي ويا تہ هي پريشان تي ويو. هن هيڏانهن هوڏانهن نگاه ڊوڙائي تہ ٿورو پرتي هڪ پنهنجو هم عمر ڇوڪرو نظر آيس، جيڪو پنهنجي ڳهوڙيءَ منجهان کير ڏهي رهيو هو. چنگيز خان ان وٽ پهچي ڪيس چيو.

"دوست تون هتان ڪجهہ ماڻهن کي انن گهوڙن کي ڪاهيندو ويندو ڏٺو آهي؟"

"ها ڪجهہ دير اڳ ڪجهہ خانہ بدوش هتان گذريا تہ هئا، جيڪي ڪجهہ خالي گهوڙن کي ڇڪي رهيا هئا. "

"اهي منهنجا دشمن آهن ۽ منهنجا گهوڙا چورائي ڀڄا آهن آئون انهن جي ڪڍ لڳل آهيان."

"اوه تہ اهي چور هئا پر تون اڪيلو انهن کي ڇا ڪندين."

" آئون اڪيلو ئي انهن کي ماري ڀڄائي پنهنجا گهوڙا واپس وٺي ايندس." چنگيز خان دٻدٻي سان ان کي چيو. سندس ان جواب ۽ لهجي ڇوڪري کي موهي ويو، "تو مون کي دوست چيو آهي، ان لاءِ منهنجو اهو فرض آهي تہ آئون هن اوکي ويل ۾ توسان گڏجي تنهنجي دشمنن سان وڙهي تنهنجا گهوڙا واپس ورائي اچان."

" تون ان جو فڪر نہ ڪر. مون کي صرف رستو ٻڌاءِ." چنگيز خان ڪيس چيو.

" تنهنجي گهوڙي ٿڪل آهي.
اها تنهنجي دشمنن وٽ ڪونه پهچي
سگهندي."

"پوءِ؟"

" مون وٽ تازا گهوڙا بيٺل آهن
جيڪي آئون توکي ڏئي سگهان ٿو پر
شرط صرف اهو آهي ته آئون به توسان ان
جنگ ۾ گڏ لڙندس ۽ تون مون کي
پنهنجو دوست سمجهندين." ان ڇوڪري
کيس مشڪندي چيو.

چنگيز خا کيس غور سان ڏٺو.
هي ڇوڪرو ۽ سندس خلوص کيس وڻيو
هو.

" ڏس دوست ! هي منهنجي ذاتي لڙائي
آهي، تو کي خوامخواه کو نقصان نه
رسي."

" دوست به ڇيئين ٿو ۽ غيرن
واريون ڳالهيون به ڪرين ٿو. منهنجو نالو
بغورچي آهي. اڄ کان پوءِ مون کي پنهنجي
دوست سمجهه."

چنگيز خان پنهنجي ڳاڙهي
گهوڙي دوست جي وٿاڻ ۾ ڇڏي ۽ ٻئي ڄڻا
بغورچي جي تازن گهوڙن تي سوار ٿي
گهوڙچورن جي ڪڍ لڳا. ٿوري دير کان
پوءِ کين گهوڙ چور نظر آيا. هنن جا چوري
ٿيل اٺ ئي گهوڙا پر پاسي واري ميدان ۾
چري رهيا هئا. ٻنهي ڄڻن گهوڙن مٿان
رسا اڇلائي کين قابو ڪيو ۽ انهن کي
وٺي هليا. اهو ڪم ٻنهي ڄڻن ايتري نه
جرئت سان ڪيو جو ڪنهن کي به ان جو
ڪو پتو ئي پئجي نه سگهيو.

ڪجهه دير هلڻ کان پوءِ انهن
کي پنهنجي پويان گهوڙن جي اچڻ جو آواز
ٻڌڻ ۾ آيو. انهن کان جيترو تيز ڀڄڻ
ٿيو، اهو انهن ڪيو. جڏهن سندن پيڇو
ڪندڙ هنن جي بلڪل قريب اچي ويا ته
بغورچي اتي بيهي انهن مٿان تير وسائڻ
شروع ڪيا ۽ ٻئي طرف چنگيز خان به
گهوڙا تيز ڊوڙائيندو اڳيان نڪري ويو.
انهن تيرن گهڻن تي تائجوت واري قبيلي
جي ماڻهن کي ڪيرائي وڌو ۽ آخر ڪار
کين ناڪام ٿي واپس موٽڻو پيو. هي ٻئي
ڄڻا بحفاظت بغور چيءَ جي پيءُ جي
چراهگاه ۾ پهچي ويا.

چنگيز خان جي ان ڪارنامي
سندس پڪڙيل قبيلي جي ماڻهن جون اکيون
کولي ڇڏيون. تائيجوت قبيلي جي
چراگاهن مان ائين اٺ گهوڙن جي واپسي
ڪو معمولي واقعو نه هو. اهو ڪم نهايت
بهادريءَ جو ڪارنامو هو جيڪو چنگيز
خان ڪري ڏيکاريو هو. هاڻ سندس ذڪر
گوبي ريگستان جي اترئين علائقن جي هر
خيمي منجهه ٿيڻ لڳو. جيڪي هن جي
قبيلي جا ماڻهو ٻين پاسن ڏانهن هليا ويا
هئا سي به هاڻي واپس موٽي اچڻ لڳا هئا.
ڇاڪاڻ جو انهن کي هاڻ يقين ٿي ويو ته
جيڪو ماڻهو ههڙي بهادريءَ سان پنهنجا
گهوڙا دشمنن جي منهن مان واپس آڻائي
سگهي ٿو سو سندن حفاظت به ڪري
سگهي ٿو. گوبيءَ جي ريگستان ۾ مختلف
قبيلا آباد هئا جيڪي هروقت پنهنجي
طاقت کي وڌائڻ ۾ لڳل هوندا هئا. قدم

قدم تي خونريزي ۽ سفاڪيءَ جا ڀيانڪ منظرد وڻ ڏسڻ ۾ ايندا هئا. اتي هر ماڻهوءَ جي خواهش هوندي آهي تہ ڪو طاقتور جو سردار سندن جان ۽ مال جي حفاظت ڪريءَ ڪين ٻين قبيلن ڪان بچائي رکي. ڪنهن سردار ڪي سرداريءَ جو حق صرف ان وقت تائين هوندو جيستائين هو پنهنجي قبيلي وارن جي حفاظت ڪري سگهي. هڪ ڀير اهو سردار ڪمزور ثابت ٿيو تہ رعايا منهن ڦيري ڪنهن ٻئي طاقتور سردار جي پٺيان هلي ويندي هئي. هاڻ چنگيز خان ڪي پنهنجي قبيلي جو سردار مڃيو ويو.

چنگيز خان ڪافي ڏکيا ڏينهن ڏسي هن سرداري تي چڙهيو هو ان ڪري وقت کيس ڪافي سيڪاري ڇڏيو هو. خونريزيءَ ۽ چالاڪي ڪي هن پنهنجو هٿيار بڻائي ڇڏيو. هن چراگاهن جي حفاظت جو ڳر بہ سکي ورتو هو. هي هاٺي جسماني قوت ۽ بهادري جو مثال بنجي اڀري رهيو هو. هن جا دشمن مسلسل هن جي ڪڍ هئا ۽ هر وقت سندس زرخير زمين تي ڪاهيو پئي آيا ۽ پر هر وقت هي چوڪس هو. کيس ڪير بہ گرفتار ڪري نہ سگهيو. آهستي آهستي ٿو هي ناقابل تسخير بنجي رهيو هو. هاڻ هن جي عمر ستره سال ڪن هئي ۽ مسلسل جدوجهد کيس لومڙيءَ وانگر چالاڪ بڻائي ڇڏيوهو. هن جي دهشت پروارن قبيلن منجهہ ڦهلجي رهي هئي. اها سندس وڏي ڪاميابي هئي جو پر پاسي وارا قبيلا کيس پنهنجو طاقتور دشمن سمجهڻ لڳا هئا.

هاڻ هن جو هڪ ئي مقصد هو تہ هو ڪهڻ نموني پنهنجي پيءُ جي سرداري وارو شان ۽ مان حاصل ڪري سگهي. بورتائيءَ جي ياد هڪ لمحي لاءِ بہ کيس نہ ڇڏيو هو. اها کيس هر وقت ياد هئي. هن ڪي پنهنجي عهد ياد هو. هن چار سال پهرين ان ڪي اهو چئي ڇڏيو هو تہ هو ان جو انتظار ڪري جو هي جلد کيس پنهنجي ڪنوار بڻائي گهر وٺي ايندو. چار سال هن جدوجهد ڪري سرداري واپس حاصل ڪئي هئي هينئر هو پنهنجي پيءُ يسوڪائي بهادر وانگر ڪو وڏو خان يا سردار نہ هو پر پنهنجي قبيلي جو سردار ضرور هو جنهن جي بهادريءَ جي هاڪ ڪنڊ ڪڙڇ ۾ پکڙيل هئي. هن سوچيو هاڻ وقت اچي ويو آهي تہ بورتائيءَ سان شادي ڪجي.

جڏهن هي بورتائيءَ جي قبيلي وارن وٽ ويو تہ سوين نوجوان گهوڙن تي سوار ٿي هن جي استقبال لاءِ موجود هئا. استقبال جي تقريب ڪنهن جنگ جو منظر پيش ڪري رهي هئي.

"مون ڪي پل پل جي خبر آهي تہ توسان انهن چار سالن ۾ ڇاهيو ۽ واپريو آهي." بورتائيءَ جي پيءُ کيس چيو.

"پر توهان تہ ڪڏهن بہ منهنجي ڪا پر گهور نہ لڌي." اهو چنگيز خان جو جواب هو.

" مون ڏسڻ گهريو پئي تہ منهنجو ناتي ڪيترو وقت اڪيلو دشمن سان لڙي سگهي ٿو ۽ ڇا هو منهنجي مدد ڪان سواءِ دشمنن مٿان سوڀ پائي سگهي ٿو."

"پوءِ اوهان ڇا ڏٺو؟" چنگيز خان مرڪي ڏنو.

"تون بي مثال آهين جيڪڏهن تون مون وٽ مدد لاءِ اچين ها تہ آئون تنهنجي مدد ضرور ڪريان هان پر توکي اها عزت نہ ملي ها جيڪا اڄ توکي ڏني وئي آهي. هي تنهنجي پنهنجي ڪمائي آهي. مون کي اهو فخر آهي تہ چنگيز خان منهنجو ناتي آهي." بورتائيءَ جي پيءُ کلي چيو.

ڪجهہ ڏينهن بعد بورتائيءَ کي ڪنوار بڻائي سردار جي يورت (خيمي) منجهہ آندو ويو. ڪيس سمور جو سادو لباس پاتل هو. وارن ۾ سڪا ۽ موتي ڳنڊيل هوس. مٿي تي صنوبر جي ڇوڏن جو تاج پاتل هئس جنهن مٿان قيمتي ريشمي ڪپڙو ويڙهيل هو.

ڪجهہ قبائلي رسمن ڪان پوءِ ان رسم جو وارو آيو جنهن ۾ بورتائيءَ کي خيمي اندر لڪڻو هو ۽ چنگيز خان کي ڪيس ڳولي لهڻو هو. بورتائي هڪ خيمي منجهہ هلي وئي. ان ڪان پوءِ هوءَ هڪ خيمي ڪان ٻئي خيمي ۾ لڪندي رهي ۽ چنگيز خان ڪيس ڳوليندو رهيو ۽ نيٺ وڃي هڪ خيمي ۾ ڳولي ورتس. زبردستي کڻي گهوڙي تي چاڙهيائينس ۽ گهوڙي کي پنهنجي قبيلي ڏانهن ڊوڙايائين. ائين بورتائي هن جي زال بڻجي هن جي قبيلي منجهہ اچي وئي. هنن جي پويان بورتائيءَ جا نوڪر چاڪر تحفا کڻي آيا جيڪي رسم مطابق چنگيز خان جي ماءُ کي پيش ڪرڻا هئن.

هاڻ بورتائيءَ هن جي گهرواري هئي. يورت (خيمي) جي نگراني هن جي ذمي هئي. هن جو اهو ڪم هو تہ ضرورت پوڻ تي جانورن جو کير ڏهي ۽ جڏهن مرد وڙهڻ لاءِ وڃن تہ پويان مال مويشيءَ جي نگراني ڪري. مردن لاءِ ڪپڙا سبي ۽ انهن لاءِ گرم ڪپڙا اُڻي.

هيستائين هو پنهجي مرد جي دوست ۽ طاقتور قبييلي ڪرائت جي سردار طغرل خان وٽ نہ ويو هو. هينئر وقت اچي ويو هو تہ، چنگيز خان ان سان ملي. ڪرائت قبيلو نهايت جنگجو ۽ طاقتور هو. پيءُ جي دوستي جي ناتي چنگيز خان سندس وات چيو پٽ هو.

هي طغرل خان سان مليو ۽ ڪيس سمور جو لباس تحفي ۾ پيش ڪيائين. طغرل خان بہ هن جو والهانہ استقبال ڪيو ۽ ڪيترا ئي ڏينهن هن کي مهمان طور رکيو ۽ هن جي خاطرداري ڪئي. طغرل خان کي اميد هئي تہ چنگيز خان هن کي سندس مدد لاءِ چوندو پر چنگيز خان ان سلسلي ۾ ڪجهہ نہ ڳالهايو.

هن جي خوداري ڪيس ان ڪرڻ ڪان روڪيو ٿي جيتوڻيڪ ڪيس ڪيترن

ٿي دشمنن سان سامهون هو. ڪرائٽ قبيلو ڪيس مضبوط ڪمڪ فراهم ڪري سگهيو پئي، پر هي چپ رهيو. تان جو هن جي وڃڻ جو ڏينهن اچي ويو. مجبور ٿي آخر طغرل خان کي خود چوڻو پيو. جيڪڏهن توکي ياد نہ آهي تہ مان توکي ٻڌايان ٿو آئون تنهنجي پيءُ سان مدد ڪرڻ جي عهد نامي ۾ ٻڌل آهيان. تون منهنجي پٽ وانگر آهين. آئون تنهنجي مدد ڪرڻ لاءِ ٻڌل آهيان. توکي صرف مون کي چوڻ جي ضرورت آهي. منهنجو سڄو قبيلو تنهنجي هڪ سڏ تي توسان گڏ اچي بيهندو.“

”ڪڏهن ضرورت پئي تہ اوهان کي ضرور تڪليف ڏيندس.“ اهو چنگيز خان جو جواب هو ۽ هيءُ واپس پنهنجي قبيلن ڏانهن اسهيو.

هي اڃا پنهنجي خيمن جي وستي وٽ پوري طرح پهتو ئي ڪونہ هو تہ سندن مٿان اترين ميدان جي مڪريت قبيلي جا وحشي اچي ڪڙڪيا. اهي سخت وحشي ۽ جنگجو هئا. انهن ڪان جيتڻ چڻ هڪ اڻ ٽيٽي ڳالهہ هئي. چنگيز خان جي ماءُ جو تعلق بہ مڪريت قبيلي سان هو. ان قبيلي وارا ڪڏهن اها ڳالهہ نہ ڀليا هئا تہ چنگيز خان جو پيءُ يسوڪائي بهادر سندس قبيلي جي ڇوڪري اولون (چنگيز خان جي ماءُ) کي شاديءَ رات اغوا ڪري کڻي آيو هو. انهن کي جڏهن اهو پتو پيو تہ چنگيز خان بہ شادي ڪري نئين ڪنوار کي وٺي پنهنجي قبيلي ۾ آيو آهي تہ سندن پراڻا ڦٽ چڙي پيا. چنگيز خان ان وقت پنهنجي خيمي ۾ ستل هو جنهن وقت مڪريت قبيلي جي وحشي جنگجوئن مٿانهس حملو ڪيو. هيءُ ٻاهر نڪتو تہ چوطرف ٻاهہ لڳل هئي. مڪريت وارن اڄڻ سان هن جي خيمن مٿان مشعلون اڇلائي ٻاهہ ڀڙڪائي هئي ۽ هر طرف خيمن ۾ آڳ لڳي وئي هئي. هيءُ وقت مقابلي جو نہ پر جان بچائڻ جو هو. هي جلدي سان خيمي اندر گهڙيو تہ بورتائي کي گڏ وٺي نڪري، پر اتي بورتاٺي ڪانہ هئي. هن سوچيو شايد هو ڪنهن ٻئي خيمي منجهہ لڪي وئي هوندي. حملي ڪندڙن کي منهنجي تلاش هوندي، مون کي فرار ٿيڻ کپي ۽ هو بورتائيءَ کي ڇا ڪندا. اهو سوچي هي گهوڙي تي سوار ٿي تير وسائيندو دشمن جي نرغي منجهان نڪري ويو.

بورتائي هڪ خيمي ۾ لڪل هئي. هن چنگيز خان کي ائين فرار ٿيندو ڏٺو تہ هو بہ پنهنجي لڪل جڳهہ ڪان ٻاهر نڪري آئي ۽ پڪڙجي وئي. ڇاڪاڻ جو مڪريت وارا آيا ئي هن جي ڪيڏ هئا. بدلو پورو ٿيو. جنهن گهر جي فرد ماضيءَ ۾ سندن ڇوڪريءَ کي اغوا ڪيو هو تنهن جي ڇوڪري هاڻ هنن جي قبضي ۾ هئي. انهن بورتائيءَ کي گهوڙي تي وڌو ۽ کيس کڻي پنهنجي قبيلي منجهہ آيا. بورتائيءَ کي ان ماڻهو جي حوالي ڪيو ويو جيڪو ڪنهن وقت اولون جو گهوٽ ٿيڻو هو ۽ يسوڪائي بهادر ان جي ڪنوار کي زوري کڻي ويو هو.

چنگيز خان وٽ ايترا ماڻهو نـہ هئا جو هو دشمنن جو مقابلو ڪري انهن کي شڪست ڏئي سگهي. هي ڪجهہ ڏينهن جبلن ۽ گهاٽين ۾ لڪي پنهنجي جان بچائيندو رهيو. ان وقت ڪيس طغرل خان جو عهد نامو ياد آيو. ڪرائت قبيلي وارا مڪريت قبيلي جي ٽڪر جا هئا ۽ اهي ئـي صرف گوبيءَ جي ريگستان ۾ چنگيز خان جي مدد ڪري سگهيا ٿي.

هي اڪيلو طغرل خان جي خدمت ۾ حاضر ٿيو. هن کي هن حال ۾ ڏسي طغرل خان سمجهي ويو تـہ چنگيز سان خيريت ڪانہ هئي. "ڇا ڳالهہ آهي چنگيز خان، تون منجهيل ۽ اهڙي پريشانيءَ ۾ ڇو آهين!؟"

"مڪريت جا وحشي اسان مٿان حملہ آور ٿيا آهن ۽ اهي منهنجي گهر واري بورتائي کي کڻي ويا آهن. بورتائي ان شخص جي نُنهن آهي جنهن کي تو عهد نامي ۾ پنهنجو پاءُ ڪوٺيو آهي. ان لحاظ کان هو تنهنجي بہ نُنهن آهي. "

"مون توکي ئي پهرين چيو تـہ منهنجي تنهنجي وچ ۾ مدد جو عهد آهي. توکي ڪهڙي مدد گهرجي."

"منهنجو عرض اهو آهي تـہ تنهنجا جوڌا مڪريت جي خلاف جنگ ۾ منهنجو ساٿ ڏين. منگول ۽ ڪرائت گڏجي مڪريت وارن کي شڪست ڏئي سگهن ٿا." چنگيز خان وراڻيو.

هي درخواست فورن منظور ڪئي وئي. ڪجهہ دير بعد ڪرائت قبيلي جا جنگي جوڌا چنگيز خان سان گڏ هئا. پنهنجي علائقي ۾ پهچي هن پنهنجو منگول لشڪر بہ انهن سان گڏ ملائي ڇڏيو. هي گڏيل لشڪر طوفان بنجي مڪريت وارن مٿان وڃي ڪڙڪيو. چوطرف رت ئي رت ڦهلجي ويو. خيمن کي باهيون لڳايون ويون هر طرف رڙيون ۽ گوڙ گهمسان جو عالم هو.

چنگيز خان خيمن ۾ هر طرف ڊوڙندو پئي وتيو ۽ هن جي واتان صرف "بورتائي بورتائي....." جا لفظ نڪري رهيا هئا.

"خان مان هتي آهيان."

بورتائي جو آواز ڪنن ۾ پيس. هن ڪنڌ ورائي ڪيس ڏٺو ۽ ٻئي لمحي بورتائي ساڻس گڏ گهوڙي تي ويٺل هئي.

"مون کي جنهن جي تلاش هئي ها ملي وئي." هن جي رڙين جا پڙاڏا چوطرف گونجيا پئي. هن جي ساٿين جڏهن ڏٺو تـہ چنگيز خان جو مقصد پورو ٿي چڪو آهي ۽ مڪريت قبيلي وارن کي سخت سڪيت ملي چڪي اهي تـہ اهي بہ دشمن جا جانور لوڏيندا واپس وريا.

خيمي ۾ پهچڻ سان بورتائي چنگيز خان جي قدمن ۾ جهڪي وئي. ڳوڙها لارون ڪري ڳلن تان وهي رهيا هئن. سندس نازڪ بدن سڏڪن ڪري ڪنبي رهيو هوس.

"ان ۾ بورتائي تنهنجو ڪهڙو ڏوهہ ڪمزوري تـہ منهنجي هئي جو هو توکي منهنجي خيمي منجهان کڻي ويا ۽

• آئون تنهنجي لاءِ ڪجهه ڪري نه سگهيس. پر منهنجي محبت به تنهنجي ڏس مون توکي ڪيئن مڪريت وارن جي چنبن مان ڇڏايو آهي، جڏهن ته اهو هڪ ناممڪن ڪم هو.“

”مون کي ته اهو ڏک آهي ته اهو وقت آيو ئي ڇو. ان کان پهرين جيڪر آئون مري وڃان ها.“ بورتائي روئيندي چيو.

”مون توکي چيو ته ان جو سبب صرف منهنجي ڪمزوري هئي.“ چنگيز خان جو آواز بلند ٿي ويو. ”آئون نيري آسمان جو قسم ٿو کڻي چوان ٿو ته اڄ کان پوءِ ڪوبه مون کي ڪمزور نه ڏسندو. آئون ديوتائين جو قهر بڻجي دشمنن مٿان ڪنوڻ وانگر ڪڙڪندس. دشمن منهنجي نالي کان ڪنبندا.“ هن بورتائيءَ کي پنهنجي هٿن سان اٿاريو ڪيس رات پر دلدريون ڏيندو رهيو. هن جاڳوڙها پنهنجي هٿن سان اگهندو ريو جيستائين بورتائيءَ جي چپن تي مرڪ نه لڙي.

هن جي زندگي ۾ ڪڏهن ڪيس جنگ کان آرام نصيب نه ٿيو. ديوار چين جي هن طرف جيڪي قبيلا آباد هئا، منگول انهن ۾ سڀ کان وڌيڪ ڪمزور هئا پر سڀ کان بهترين مال متاع ۽ چراگاهون هنن وٽ ئي هيون. اهوئي سبب هو جو هو هميشه دشمنن ۾ گهيريل هوندا هئا. چنگيز خان کي جڏهن طغرل خان جي سرپرستي ملي هئي تڏهن کان هو اولهه وارن قبيلن کان ته محفوظ ٿي ويو هو پر اوڀر وارا قبيلا مسلسل هن لاءِ مٿي جو سور بڻيل هئا خاص ڪري تائجوت قبيلي وارا ته هن جا جاني دشمن هئا.

هن کي خداداد صلاحيتون هيون. هي جانورن وانگر پري کان سونگهڻ جي زبردست حس رکندو هو جنهن صلاحيت هن ۽ هن جي قبيلي جي ڪيترائي دفعا جان بچائي. هن جي بي پناهه جسماني قوت ۽ خطرن کان پهرين جو ادراڪ، اهي صلاحيتون هيون جيڪي هن جي سلامتي جون ضامن هيون.

هڪ دفعو هي هڪ سردار جي گهر دعوت کائڻ لاءِ ويو. هي سردار هن جو گهاٽو دوست پڻ هو. هن جي خطري وري حس ڪيس ٻڌايو ته اتي ڪا گڙٻڙ هئي. پوءِ خبر پئي ته جنهن کي غاليچي مٿان ڪيس ويهڻو هو، ان جي هيٺيان کڏ کوٽيل هئي جنهن تي ويهڻ سان هي پنهنجن ساٿين سميت موت جو شڪار بنجي وڃي ها. هن غاليچي تي بروقت نه ويهڻ جو فيصلو ڪيو جنهن ڳالهه سندس ۽ قبيلي وارن جي جان بچائي. اهڙي طرح جي ٻين ڪافي واقعن ڪري ماڻهو هن کي ديوتا سمجهڻ لڳا هئا. جنهن کي آسمان تان سندن مدد ڪرڻ لاءِ لاٿو ويو هو.

بورتائي هن جي پهرين ٻار جي ماءُ بڻي، جنهن جو نالو ”جوجي“ يعني مهمان رکيو ويو. چنگيز خان جي هن پٽ لاءِ چيو وڃي ٿو ته اهو چنگيز خان جي اولاد نه هو پر بورتائيءَ جي پيٽ ۾ ان وقت سرجيو هو جنهن وقت مڪريت قبيلي وارا

ڪيس ڪٽي ويا هئا. هن ڪڏهن بہ جوجيءَ کي پرايو نہ سمجهيو ۽ هي ان کي بہ انتها چاهيندو هو ڇو تہ اهو بورتائي جي پيٽ منجهان ڄائو هو.

جيتوڻيڪ هن جوجي خان جي ڄمڻ جي خوشي ۾ زبردست جشن پڻ ملهايو هو پر اها ڳالهہ ڪيس هميشہ ڪنڊي وانگر اندر چڀيل رهيس. هن قسم کاڌو تہ هاڻ هو ڪڏهن بہ ڪنهن مٿان رحم نہ ڪائيندو ۽ ائين هن جي بهادريءَ ۾ انتقام ۽ بي رحمي بہ شامل ٿي ويا. هاڻ صرف جنگ کٽڻ ئي ڪافي نہ هو پر لاشن مٿان وڏا وڏا ٽهڪ ڏيڻ بہ هن جي مقصد ۾ شامل هو. گوبيءَ جي ريگستان جي وحشي ماحول ۾ ان کي پڻ بهادري جو ڳڻ سمجهيو ويو ۽ هن جي مقبوليت ۾ زبردست اضافو ٿيندو ويو. تان جو هڪ وقت اهڙو بہ آيو تہ تيرنهن هزار جنگجو منگول هن جي مٿان جانيون نثار ڪرڻ لاءِ هر وقت تيار هوندا هئا.

هنن ريگستاني ماڻهن جي زندگي بہ عجيب هئي. جڏهن هنن جا مال متاع سرسبز چراهگاهن کي کائي چٽ ڪري ڇڏيندا هئا تہ هي ٻين چراهگاهن طرف رخ ڪندا هئا ۽ ان وقت خيمن جو شهر بيل گاڏين تي لڏجي هڪ هنڌان ٻئي هنڌ لڏپلاڻ ڪندو هو.

هڪ سفر دوران هي هڪ تنگ وارن مان گذري رهيو هو. اچانڪ هن پنهنجي قبيلي واري کي هٿ جي اشاري سان بيهاريو. هن جي ڇهين حس ڪيس خبردار پئي ڪيو تہ ڪو هن جي تعاقب ۾ هو. هن پٺ تي مڙي ڏٺو تہ ڪيس پويان مٽيءَ جو طوفان اٿندي نظر آيو. ٿوري دير ڪانپوءِ دشمنن جا نيزا ۽ گهوڙا نظر اچڻ لڳا. اهو ڪو وڏو لشڪر هو جيڪو تيزي سان واديءَ کي عبور ڪندو ڏانهس وڌي رهيو هو.

ان موقعي تي ڀڄڻ جو مطلب اهو هو تہ عورتن ۽ مال متاع کان هٿ ڌوئي ويهجي ۽ جنگ جو مقصد ماڻهن کي مارائڻ هو. هڪ طرف باهہ هئي ۽ ٻئي طرف کاهي. ڪيس لمحي ۾ فيصلو ڪرڻو هو تہ ڇا ڪري. حملي ڪندڙ لشڪر جو تعداد ڪنهن بہ صورت ۾ ٽيهن هزارن کان گهٽ نہ هو. هن لمحن ۾ مقابلي جو فيصلو ڪيو پر جنگي حڪمت عمليءَ سان.

هن پنهنجي ماڻهن کي مختلف حصن ۾ ورهايو. هڪ حصي کي ان جاءِ تي بيهاريائين جنهن جاءِ جي پٺ تي جهنگ هو. ائين ان دستي جي پٺ محفوظ بنجي وئي. ٻئي دستي کي هڪ چوڪور جي شڪل ۾ بيهاري وچواري جاءِ کي خالي ڪري ان ۾ مال ۽ عورتن کي ويهاريائين.چوطرف ننڍي عمر جي ڇوڪرن کي تير ڏئي مقابلي لاءِ ڪڙو ڪري ڇڏيائين. باقي لشڪر صفون ٻڌي بيهي رهيو. ائين سڪيند ن ۾ هن جي خداداد جنگي صلاحيت ريگستان اندر هڪ محفوظ قلعو تيار ڪري ورتو جنهن ۾

هن جو مال متاع ۽ عورتون محفوظ ٿي ويهي رهيون ۽ مرد جنگ لاءِ تيار.

اهي حملو ڪندڙ سندس پراڻا دشمن تائرچيت هئا جنهن جي قيادت سندس پراڻو دشمن ترغاتائي ڪري رهيو هو. دشمن جو لشڪر پوري ريت هٿيارن سان مسلح ۽ پنج پنج سو جي دستن جي شڪل ۾ هو. پهريون ٻه قطارون مڪمل لوهه ۾ غرق هيون. لوهه جون ڪنڍن وانگر نوڪدار زرهون جسمن مٿان پاتل هئن. مٿي تي لوهي نوڪدار ٽوپ، هٿن ۾ گول گول ڍالون ۽ نيزا، جنهن کي ڏسندي وار ڪانڊارجي وجن ها.

يڪدم جنگ شروع ٿي وئي.

زمين انسانن جي وحشپڻي واري جنگ کي دلچسپيءَ سان ڏسي رهي هئي ته ڪيئن انسان جانورن وانگر هڪبئي جو رت وهائي رهيا هئا. اها زندگي ۽ موت جي جنگ هئي. هر ڪو چرين وانگر هٿيار هلائي رهيو هو. چوطرف جي زمين رت ڪري لالاڻ ۾ بدلجي چڪي هئي.

سڄو ڏينهن اها جنگ هلندي رهي. چنگيز خان خود پنهنجي ساٿين جي قيادت ڪري رهيو هو. هو جنهن طرف وڌيو ٿئي، ان طرف دشمن جو صفون ڊهي ٿي ويون. ٽيرنهن هزار جنگجو منگول پنهنجي سردار جي بهادريءَ ڪري ٽيهن هزارن ماڻهن سان لڙي رهيا هئا. آخر رات ٿي ۽ تائجوت قبيلي وارا اونده جو فائدو وٺي فرار ٿي ويا. انهن ڪڏهن اهو نه سوچيو هو ته ته ڪو ڪمزور منگول ساڻن اهڙيءَ جڳريءَ سان مقابلو ڪندا. ميدان ۾ پنج هزار لاشون پيون هيون جنهن ۾ گهڻائي تائجوت قبيلي وارن جي هئي. ستر تائجوت قبيلي وارن کي قيدي بنايو ويو.

هي پهرين وڏي جنگ هئي جيڪا منگولن اڪيلي سر چنگيز خان جي سربراهي ۾ ميدان منجهه جيتي هئي. هاڻ هي وڏي فخر سان عاج منجهان ٺهيل لٺ پنهنجي هٿ ۾ ڪٽي هلڻ جو حقدار هو جيڪا سندس سرداريءَ جي نشاني هئي.

ڪيس اهي ڏينهن ڏاڍا ياد ايندا هئا جڏهن هو اڪيلو هو ۽ ريگستان ۾ رلندو ڦرندو وتندو هو . هو ان وقت ايڏو ته مجبور هو جو ڪيس پنهنجن چوري ٿيل گهوڙن جي واپسي لاءِ رستي تي ويٺل هڪ چوڪري ايغورچيءَ کان مدد حاصل ڪرڻ پئي هئي جنهن تيراندازي ڪري هن جي جان بچائي هئي. پر هاڻ هن اڪيلو رهڻ نه ٿي چاهيو. هن جي خواهش هئي ته گهٽي ۾ گهٽا ماڻهو هن جي ماتحتيءَ ۾ اچن. ڪيس انسانن جي ضرورت هئي جيڪي طاقت جا ضامن هئا. پيسو اچٽي وچٽي شي آهي. سياسي قوت جي ڪيس گهٽي ڪا سوچ وغيره ڪونه هئي. هن چاهيو ٿي ته ڪيس اهڙا طاقتور ۽ مضبوط ماڻهو ملن، جيڪي جڏهن جبلن تي چڙهن ته انهن جي طاقت ڪري اهي پيڙجي واري بنجي وجن.

هي هاڻ روز ۾ پاسي وري هڪ جبل جي ٽڪريءَ تي چڙهي ويندو هو جنهن کي ماڻهو "تنگري" جو مسڪن

سمجهندا هئا. منگولن جو عقيدو هو تہ تنگري اهو ديوتا آهي جيڪو طوفان، ڪنوڻ ۽ گجگوڙ پيدا ڪندو آهي ۽ اهي ٽئي شيون ريگستاني زندگي جو روزمره جو معمول هوندو . ٽڪريءَ مٿي چڙهي هي روز وجي دعا گهرندو هو،"اي لامتناهي آسمان! مون تي ڪرم ڪر. آفاقي روحن کي منهنجو دوست بڻائي موڪل. زمين تي مون کي ماڻهو گهرجن، جيڪي منهنجي مدد ڪري سگهن." اهو سندس روز مره جو معمول تہ هو ان جبل جي ٽڪري تي چڙهي دعا گهري. سندس دعائون قبول ٿيڻ لڳيون ۽ قبيلائي خاندان جٿن جي صورت ۾ هن جي جهنڊي جي هيٺان گڏ ٿيڻ لڳا. گڏ رهڻ جو اهو مطلب هو تہ لوٽ مار جي مال ۾ سيئي شريڪ هجن پر چنگيز خان جو اهو اصول هو تہ جيڪو ماڻهو مال لٽيندو اهو مال غنيمت ان جو هوندو ۽ هو ان ۾ ڪنهن کي بہ شريڪ نہ ڪندوءِ نہ ڪو ڪنهن کي ڪو حصو ڏيندو.

آهستي آهستي هن جي چو گرد بهترين جنگجو ۽ عقل مند ماڻهو گڏ ٿي ويا. بغورچي بہ پنهنجي خاندان سميت هن وٽ هلي آيو هو. ٻئي طرف جبي نويان ۽ مقولي جهڙا ناميارا سپہ سالار هن جي جهنڊي هيٺ بينل هئا. اقتدار کي قائم رکڻ لاءِ ڪيس سنگ دل ۽ قهار بڻجڻو پيو. سزا ڏيڻ وقت هي ڪمزورن تي ڪو بہ رحم نہ ڪائيندو هو. جيڪڏهن ائين نہ ڪري ها تہ خود هن جو اقتدار بہ خطري ۾ پئجي وڃي ها. هن جا خونخوار ويڙهو يا تہ هن کي ماري ڇڏين ها يا وري خود پاڻ ۾ وڙهي هن کي ڪمزور ڪري ڇڏين ها.

هاڻ هڪ لک ويڙهو هن جي سرداري مڃي هن جي اطاعت ۾ هئا. هڪ پوري وحشي قوت جي حفاظت جو بار هن جي ڪلهن تي هو . قبائلي لڙايون اجان هلي رهيون هيون، وڏا وڏا قبيلا سڄو وقت خوني جنگين ۾ رڌل هئا. چنگيز خان بہ پنهنجي فوج سان اهو ساڳيو ڪم ڪري رهيو هو. هن جي عمر هاڻ ٽيهہ سال کن هئي ۽ هن جا پٽ جوان ٿي ويا هئا.

انهن قبائلي جنگين ۾ اصل نشانو ٻين جا مال متاع ، سرسبز چراهگاهون ۽ پاڻي جا چشما يا نديون هونديون هيون. هاڻ چنگيز خان جي لشڪر وٽ اڻ ڳڻيا جانور جمع ٿي ويا هئا ۽ هن جا ماتحت ايترو تہ دولت مند ٿي چڪا هئا جو ڪين وڌيڪ ڪنهن شي جي آرزو نہ رهي هئي. چنگيز خان اهو سڀ ڪجهہ ڏسي رهيو هو. هن جي من ۾ پنهنجي اقتدار کي وسعت ڏيڻ جو خيال آيو هو. هن سيئي قبيلن کي دعوت ڏئي سڏايو ۽ هڪ اهڙو خيال سندن آڏو پيش ڪيو جيڪو ان کان اڳ ڪنهن پيش ڪرڻ تہ ٺهيو پر سو چيو بہ نہ هو.

هن ڪين ماني ڪارائي چيو، "آئون چاهيان ٿو تہ سڀ قبيلا هڪ ٻئي سان دشمنيون ختم ڪري هڪ تي وڃئون. سيني جو سردار هڪ هجي، جيڪو سيني

جي اڳواڻي ڪري. اهڙي ريت دشمنيون به
ختم ٿي وينديون ۽ اسان پنهنجي گڏيل
طاقت پنهجن دشمنن خلاف مؤثر نموني
استعمال به ڪري سگهنداسين."

ان پوري تقرير مان ظاهر هو ته
چنگيز خان خود انهن قبيلن جو سردار
بنجڻ چاهيو ٿي. پر اهو ڪم ايترو آسان به
نه هو. ڪوبه سردار پنهنجي سرداري ڇڏڻ
لاءِ تيار نه هو. ٻارهين صدي عيسوي ختم
ٿي رهي هئي ۽ چنگيز خان ان ڪم کي
پوري ڪرڻ ۾ لڳل هو. اهو ڪم اڪيلي
هن جي وس جو نه هو.

ن هڪ ڀير وري طغرل خان کان
مدد گهري. جنهن جو ڪرائت قبيلو
ريگستان ڇڏي باقائده شهر ناهي ان ۾
آباد ٿي ويو هو. هن طغرل خان کي
هڪٻئي جي مدد جي معاهدي جي آڇ
ڪندي لکيو."اي منهنجا پيءُ آئون ته
تنهنجي مدد بنا پنهنجي دشمنن جي شر
کان به بچي نه ٿو سگهان ۽ ساڳئي نموني
توکي منهنجي مدد جي به گهرج پوندي ڇو
ته هڪٻئي جي مدد ڪري ئي اسان
پنهنجن پنهنجن دشمنن جي شر کان
محفوظ رهون سگهون ٿا. جيڪڏهن آئون
تنهنجو مذهبي پٽ بنجي وڃان ته اهو اسان
ٻنهي لاءِ فائديمند ثابت ٿيندو."

طغرل خان ان ڳالهه سان سهمت
ٿيو. هنن ٻنهي جي وچ ۾ دوستي جو
معاهدو ٿي ويو. معاهدي مطابق هي ٻئي
ڌرا هڪٻئي جي مدد ڪرڻ جا پابند هئا.
هن معاهدي جو مقصد اهو هو ته چنگيز
خان کي مضبوط پٺ ملي ته جيئن هـ
گوبيءَ جي ريگستان ۾ رهندڙ قبيلن ک
مڃائي مطيع ڪري ۽ اهي سڀ چنگيز خا
جي جهنڊي هيٺ اچي وڃن.

ان معاهدي تي عمل ڪرڻ جـ
هن کي هڪ نادر موقعو ملي ويو. تاتاري
جن هميشه چين جي سرحد تي وڳوڙ پئـ
ڪيو. جنهن کان تنگ ٿي چين جـ
شهنشاه هڪ وڏي فوج کين ڪچلڻ لا
موڪلي. انهن فوجن جي ايندي اهـ
تاتاري قبيلا هيڏانهن هوڏانهن منتشر ٿ
چيني فوجن مٿان لڪي لڪي حملا ڪر
لڳا هئا.

چنگيز خان لاءِ اهو سنهري
موقعو هو ته هو ان تاتاري قبيلن کي ختم
ڪري پنهنجي ماتحت آڻي. هن طغرل خا
کي پيغام موڪليو. جنهن ۾ لکايو ته "هي
تاتاري قبيلا ئي هئا جن منهنجي پيـ
يسوڪائي بهادر کي دوکي سان ماريو هو
هي موقعو آهي ته نهن کان انتقام ورتـ
وڃي. انهن جي پويان چيني فوجون آهن
اڳيان اسان آهيون. منهنجي مدد ڪر."
طغرل خان هن کي مدد ڪرڻ لاءِ پنهنجي
زبردست فوج موڪلي ڏني.

ٻنهي جو گڏيل لشڪر خدائي
غضب وانگر تاتارين تي ٽٽي پيو. تاتارين
جي عجيب حالت هئي.سندن هڪ طرف
چيني فوج هئي ته ٻئي طرف منگول ۽
ڪرائت قبيلي وارن جو زبردست لشڪ
هو. نه هو پنتي سوٽي تي سگهيا نه وري
چيني فوج سان لڙڻ جي طاقت هئن. هنن

گهٽي ڪوشش ڪئي ته هو نهن نموني ان صورتحال کان بچي نڪرن پر اها ڳالهه ناممڪن هئي. آخرڪار کين وڙهڻو پيو ۽ نهايت ڳري جاني نقصان کان پوءِ کين پڇڙو پيو. پڇندڙن مان گهڻن کي قيدي بنايو ويو ۽ ائين هڪ جنگ ۾ تاتارين جهڙي زبردست قبيلائي طاقت کي چنگيز خان ڪچلي ڇڏيو. باقي رهيل تاتاري هن زيرنگين اچي ويا.

ڪجهه وقت کان پوءِ هن جو طغرل خان سان به ٽڪر ٿي پيو. ڪرائت قبيلي منجهه ڪافي اهڙا ماڻهو هئا جيڪي هن جي وڌندڙ طاقت کان خائف هئا ۽ اهي هن کي ختم ڪرڻ جي چڪر ۾ هئا. انهن طغرل خان کي به ڊيڄاريو ته جيڪڏهن چنگيز خان هن کان وڌيڪ طاقت حاصل ڪري وٺندو ته مستقبل ۾ سندس نشانو خود طغرل خان هوندو. ائين چنگيز خان جي جان وٺڻ جون سازشون شروع ٿي ويون.

چنگيز خان پنهنجي گهراڻي جي ماڻهن ۽ قريبي ساٿين سان گڏ دريائن جي ڪناري شڪار ڪرڻ لاءِ آيل هو. ميدانن ۾ خيمن جي ڄڻ ننڍي وستي آباد ٿي وئي هئي. بيل گاڏين کي کوليو ويو هو ۽ چوطرف جانور چري رهيا هئا. مرد شڪار تي سهيا. اهو منگولن جو روائتي شڪار ڪرڻ جو طريقو هو جنهن ۾ هو هڪ وڏو گهيرو ناهيندا هئا جنهن کي آهستي آهستي ڪري سوڙهو ڪندا ويندا هئا. تان جو ان گهيري ۾ قاتل هرڻن، ڦاڙهن ۽ ٻين ننڍن ننڍن جانورن کي شڪار ڪيو ويندو هو. هن شڪار ۾ طغرل خان به ماڻهو شامل هئا. جيڪي هن وٽ مهمان طور رهيل هئا.

ان ڏينهن به منگولن جي ان روائتي طريقي سان شڪار ڪري جانورن کي خيمن منجهه آندو ويو. هر طرف جشن وانگر سمان هو. هر طرف مچ ٻريل هئا. جنهن منجهه شڪار ڪيل جانورن کي پچائڻو هو.

اتي چنگيز خان کي ٻڌايو ويو ته ڪرائت قبيلي وارن منگولن جي حصي واري شڪار تي به زوري قبضو ڪري ورتو هو. جيتوڻيڪ منگولن ۽ ڪرائت وران قبيلن جي ماڻهن جي وچ ۾ ٿوري گهڻي تلخي به ٿي پر چنگيز خان پنهنجن ماڻهن کي خاموش ڪرائي ڇڏيو جو ته سندس ۽ طغرل خان جي وچ ۾ اهو معاهدو ٿيل هو ته ٻنهي جي وچ ۾ ڪنهن اختلاف جي صورت ۾ هڪٻئي جي خلاف ڪو اڳرو قدم نه کڻندا ، پر گڏ جي ويهي انهن اختلافن کي حل ڪندا.

سندس ڪجهه ماڻهن کيس ٻڌايو ته ڪرايت وارن جي اهو نا انصافي واروڪم دراصل هڪ بهانو هو جنهن جو مقصد چنگيز خان کي ڀڙڪائڻ هو ته جيئن هو طغرل خان سان جنگ ڪري ۽ ائين ڪرايت قبيلي وارا چون ته اره زورائي چنگيز خان جي طرفان ٿي هئي. چنگيز خان کي اڄ جي واقعي هوشيار ڪري ڇڏيو هو . هن جلد کان جلد طغرل خان سان ملڻ

تي گهريو. هن پنهنجا ماڻهو اڳواڻ رستي جي جانچ ڪرڻ لاءِ موڪليا ڇو تہ زندگي جي تلخ تجربن ڪيس حد درجي جو محتاط بڻائي ڇڏيو هو. ڪيس ڪو اعتبار نہ هو تہ ڪو واٽ تي سندس دشمن هن جي خلاف ڪو ڄار وڇائي نہ ويٺو هوندو. جنهن ۾ ڦاسي هي پنهنجي جان نہ وڃائي. هي هڪ هڪ قدم هوشياري سان کڻي رهيو هو.

اڃا هن جا ماڻهو رستي جي جانچ ڪري واپس ئي نہ آيا هئا ڪيس ٻن ڌاڙن اهو اطلاع ڏنو تہ ريگستان جي اولهہ وارن قبيلن هن کي قتل ڪرڻ جو منصوبو ٺاهيو هو ۽ انهن طغرل خان کي بہ ان لاءِ آماده ڪري ڇڏيو هو تہ هو ڪين چنگيز خان جي قتل ۾ مدد ڪري .

”توهان کي ان سازش جي باري ۾ ڪنهن ٻڌايو.“ چنگيز خان کي ان اطلاعن تي اعتبار ئي نہ پئي آيو.

” اسان پنهنجي ڪنن سان انهن ڳالهين کي ٻڌو ۽ طغرل خان کي اولهہ وارن قبيلن سان ملندي ڏٺو آهي. ايتري قدر جو اولهہ وارا قبيلا ۽ طغرل خان جا جنگجو تنهنجي پرسان ئي لڪل آهن جيڪي اونداهي ٿيندي تنهنجي مٿان راتاهو هڻندا. انهن جو مقصد تو کي قتل ڪرڻ آهي.“

اهو هڪ ڏکيو وقت هو ڇو تہ چنگيز خان هتي جنگ ڪرڻ نہ پر شڪار ڪرڻ آيو هو ۽ هن جا جنگجو تمام پرتي پنهنجي علائقي منجهہ هئا جن کي جلد

اتي سڏائڻ هڪ ناممڪن ڪم هو. هتي
هن سان صرف ٽي هزار ماڻهو گڏ هئا. ٻار
ٻچاءِ ۽ مال متاع الڳ هئا جن جي
حفاظت ڪرڻ بہ ضروري هو. پر هي بہ
خداداد صلاحيتن جو مالڪ هو. هن
پنهنجي خيمن ۽ وڏين بيل گاڏيڪي تي
ئي بيهارڻ جو حڪم ڏنو تہ جيئن سندس
دشمن خابرو اهو سمجهن تہ منگول اتي ئي
آهن. انهن سان گڏ گڏ هن مال متاع ۽
ٻارن کي انن گاڏين تي چاڙهي آهستي سان
اتان ڪڍي ڇڏيو.

ٽن هزارن سان مقابلي جو ڪو
سوال ئي نہ هو. ان ڪري هي بہ آهستگيءَ
سان ان جاءِ تان نڪري اٺ نوميل پري
هڪ جابلو گهاٽيءَ ۾ پڙاءُ ڪيائين،
جيڪا ڏاڍي سوڙهي هئي.

هوڏانهن رات جو جڏهن سندس
دشمن ڪيس مارڻ لاءِ خيمن منجهہ پهتا تہ
اتي ڪير نہ هو. انهن ڪو وقت ضايع
ڪرڻ جي بجاءِ چنگيزخان جي قدمن جي
نشانن پٺيان سندس ڪڍ لڳا. هوڏانهن
چنگيز خان بہ ان سوڙهي گهاٽيءَ منجهہ
خيمن جي طرف ڪان ايندڙ ڌوڙ ۽ مٽيءَ
جي اٿندڙ طوفان کي ڏسي رهيو. هي
سمجهي ويو تہ سندس دشمن هن جي پٺيان
هئا. هاڻ جنگ اڻ ٽر هئي.

هن وقت ضايع ڪرڻ جي بجاءِ
جلدي سان پنهنجي ٽن هزار جنگجوئن جي
صف بندي ڪئي. سنڌن گهوڙا آرام ڪري
تازه دم ٿي ويا هئا. هنن ندي پار ڪري
ڪرائتن مٿان حملو ڪري ڏنو ۽ سنڌن

صفن کي درهم برهم ڪري ڇڏيو. ڪرايت شڪست جي وڃهو هئا، جو طغرل خان پنهنجا تازه توانا فوجي دستا وٺي انهن جي مدد ڪاڻ پهچي ويو. اهو پهريون دفعو هو جو چنگيز خان اهڙي فوجي صورتحال ۾ ڦاٿو هو جو ته ان وقت وٽس صرف ٽي هزار جنگجو هئا. اهو تعداد ايترو ته گهٽ هو جو انهن کي بچائڻ به محال هو. جنگ شدت سان جاري هئي. قسمت چنگيز خان جوساٿ ڏنو. طغرل خان جو پٽ ان جنگ ۾ شديد زخمي ٿي پيو. ان ڪري ڪرايت قبيلي وارن جي پيش قدمي ڪجهه دير لاءِ رڪجي وئي ۽ چنگيز خان کي موقعو ملي ويو ته هو فرار ٿي سگهي. هن پنهنجي فوجين سان اوير ڏانهن رخ ڪيو. جيتوڻيڪ ان جنگ ۾ کيس شڪست فاش ٿي هئي پر ايتري گهٽ تعداد واري فوج هوندي انهن کي زنده بچائڻ ۽ پاڻ کي سلامتي سان پاهرڪڍڻ خود هن جي وڏي ڪاميابي هئي.

هن شڪست چنگيز خان کي چڙ پاگل ڪري ڇڏيو. هن پنهنجي حليف قبيلن کان مدد گهري. اوڙي پاڙي جي ٻين قبيلن ڏانهن به قاصد موڪليا. جلد ئي سڀئي قبيلا گڏ ٿيا. هر ڪنهن کي ڪرايت وارن جي وڌندڙ طاقت ڪري پنهنجي سلامتي جو خدشو هو. جيڪا ڳالهه چنگيز خان سان ٿي آهي اها سياڻي هنن سان به ٿي سگهي پئي. ان سان گڏو گڏ هن ڄاتو ٿي ته جيڪڏهن ڪو ڪرايت وارن مقابلو ڪري سگهي ٿو ته اهوصرف چنگيز خان ئي هو.

چنگيز خان اتي موجود هر سردار کان سندس راءِ پڇي ته هو ڇا ڪن. ڪن چيو ته ڪرائت قبيلي وارن جي اطاعت مڃي وڃي ڇو ته اهي طاقتور هيا جڏهن ته گهڻائي ان راءِ جا هئا ته انهن سان جنگ ڪئي وڃي ۽ ان جنگ جي سپه سالاري چنگيز خان ڪري.

ان پوئين راءِ تي سڀني جو اتفاق راءِ ٿي ويو ۽ سرداري جي لٺ چنگيز خان کي ڏني وئي. هن پنهنجي تقرير ۾ چيو ته.

" آئون توهان کي شروعات کان چوندو ٿو اڃان ته هتي وهندڙ ٿنهي، دريائن جي وچ واري زمين جو هڪ آقا هئڻ ڪپي پر اها ڳالهه توهان کي ڪڏهن به سمجهه ۾ نه آئي هئي. هاڻ توهان کي اهو خطرو آهي ته طغرل خان سڀني سان اهو نه حشر ڪري جيڪو هن مون سان ڪيو آهي. ان ڊپ جي ڪري توهان مون کي پنهنجو سردار مڃيو آهي. مون ماضيءَ ۾ توهان کي قيدي، عورتون ، خيما ۽ مال متاع حاصل ڪري ڏنا آهن. هاڻ مان توهان جي زمين، مال متاع ۽ اسان جي وڏن جي ٺهيل قائدن قانونن جي حفاظت ڪندس. آئون ان ڳالهه جو عهد ٿو ڪيان ."

جنگي تياريون شروع ٿي ويون. اڃا اتي وادين ۾ برف به نه پگهري هئي ته چنگيز خان پنهنجي نون حليفن ساٿين سان سان طغرل خان سان جنگ لڙڻ لاءِ پيش

قدمي ڪئي. هو ڪرائت قبيلي جي ڦڙاءَ ڪان ڪجهہ ڏور بيهي رهيو ۽ طغرل خان کي ڏوکو ڏيڻ لاءِ ڪجهہ منگولن کي ڏانهنس موڪليائين. انهن ماڻهن جو ڪم هو تہ هو طغرل خان کي اهو ٻڌائين تہ چنگيز خان ڏانهس اچڻ لاءِ جنگي تياريون ڪري رهيو آهي. اهو ٻڌي طغرل خان وارا اطمينان سان ويهي رهندا. ان وچ ۾ چنگيز خان سندن بيخبريءَ جو فائدو وٺي مٿانهن ڪڙڪندو.

اهي منگول واقعي طغرل خان وٽ پهتا ۽ ڪيس چنگيز خان جي مبينہ ظلمن جا داستان ٻڌائي ڪين چنگيز خان جي حملي بابت ٻڌايو.

”هاڻ چنگيز خان ڪٿي آهي؟“

طغرل خان ڪائنئن پڇيو.

” چنگيز خان هن وقت پنهنجي ڦڙاءَ آهي. جيڪو هتان سڏ پنڌ تي آهي. هو حملي لاءِ مڪمل تياريون ڪري رهيو آهي.“

”اسان توهان جي ڳالهہ منجهہ ڪيئن يقين ڪريون.“

”اسان توهان کي ان حملي بابت ٻڌائڻ لاءِ آيا آهيون ورنہ اسانجو پيو ڪهڙو ارادو هوندو جو اوهان وٽ ڪهي آيا آهيون.“

ڪرائت قبيلي وارن مٿانهن يقين نہ ڪيو ۽ ڪجهہ سوارن کي انهن منگولن سان اوڙي پاسي جي جانچ ڪرڻ لاءِ موڪليو تہ ڏسن انهن منگولن جي ان اطلاع ۾ ڪيتري صداقت هئي. انهن کي اهو شڪ ٿيو تہ مٿان چنگيز خان آسپاس چپ هنيو لڪيو نہ پيو هجي.

هي منگول ۽ ڪرائت گڏجي چنگيز خان کي ڳولڻ لاءِ نڪتا. انهن منگولن ڄاڻي واڻي ڪين چنگيز خان جي طرف وٺي آيا جتي انهن سيني ڪرائت وارن کي گرفتار ڪيو ويو. ڪرائت وارا پنهنجن سوارن جي اچان واپسي جو انتظار ڪري رهيا هئا تہ منگول لشڪر مٿانهن اچي ٽٽو. ڪرايت واري ڪافي مقابلو ڪيو پر حملو بي خبريءَ ۾ ٿيو هو ۽ اهي ڪنهن تياريءَ منجهہ نہ هئا. ان ڪري ڪين بد ترين شڪست کائڻي پئي. طغرل خان ۽ سندس ٻئي پٽ زخمي ٿي فرار ٿي ويا. چنگيز خان ڪرائت لشڪر جي قلب کي گهيري ۾ وٺي ڇڏيو. سيني کي گرفتار ڪيو ويو. ڪرائت وارا هن جي بيرحميءَ ۽ ظلم جاداستان اڳ ۾ ٻڌي چڪا هئا. ڪين پڪ هئي تہ سندن موت ويجهو هو. انهن کي يقين هو تہ انهن کي جيئري ٿهڪندڙ پاڻي ۾ وجهي ماريو ويندو يا وري آهستي آهستي ڪري سندن عضوا ڪٽيا ويندا. اذيت ۽ عذاب جي انهن خيالن ڪري سندن بدنن ڪنبيا پئي. جڏهن چنگيز خان آيو تہ اهي پنهنجي موت جو اعلان ٻڌڻ جا منتظر هئا.

”توهان ڇا ٿا سمجهو.... ڪهڙو حشر ٿيڻو آهي اوهان سيني جو؟“ چنگيز خان ڪائن پڇيو.

ڪنهن جي بہ همت نہ ٿي تہ ڪو جواب ڏيس. سيني جون اکيون هيٺ زمين

۾ڪتل هيون تہ مقان چنگيز خان کيس ڏسي
وٺي ۽ قتل جو حڪم صادر ڪري.
جهڙي طرح توهان پنهنجي آقا
لاءِ وڙهيا آهيو اهو بهادرن جو ئي شان
آهي. توهان منهنجا ماڻهو بڻجي منهنجي
لشڪر ۾ اچي منهنجي دشمنن سان وڙهو.
آئون توهان جوشايان شان خيال رکندس.“
هن پيشڪش سيني ڪرائت
وارن کي سندس قدمن ۾ جهڪائي ڇڏيو.
ڪٿي موت جو يقين ۽ ڪٿي وري چنگيز
خان جي لشڪر ۾ شامل ٿيڻ جي آڇ.
سيئي ڪرائت وارا سندس لشڪر ۾ شامل
ٿي ويا.
هاڻ هن قراقرم شهر ڏانهن
پيش قدمي ڪئي، جيڪو ريگستان منجهہ
هو. هتي چنگيز خان جي سوٽ ”جاقومہ“
کي پڪڙيو ويو، جنهن چنگيز خان جي
خلاف طغرل خان ساٿ ڏنو هو ۽ سندس
مارائڻ واري ناڪام سازش ۾ شريڪ ٿيو
هو.
”تون ٻڌا. جيڪڏهن مون کي
پڪڙيو وڃي ها تہ منهنجو ڪهڙو حشر
ڪرين ها؟“ چنگيز خان هن کان سوال
ڪيو.
”جيڪڏهن اسان توکي گرفتار
ڪيون ها تہ توکي قتل ڪيو وڃي ها ۽
آهستي آهستي عذاب ڏئي توکي ماريو
وڃي ها.“ اهو جاقومہ جو جواب هو.
هن جي بهادري چنگيز خان کي
متاثر ڪيو پر کيس قبيلي جي رسم رواج

جي پابندي ڪرڻي هئي، جنهن مطابق رت
جي رشتي واري باغي يا دغاباز کي معافي
نہ ڏني ويندي هئي ۽ نہ وري ڪنهن شاهي
رت کي زمين تي ڪيرائڻ جي اجازت
هئي. منگولن جي مذهبي رهنمائن جن کي
شامان چيو وڃي ٿو، تن هن جي قتل جي
ڏاڍي مخالفت ڪئي تہ چنگيز خان سندس
شاهي خاندان سان وسطو هئڻ ڪري
سندس رت نہ ٿو وهائي سگهي.
”توهان فڪر نہ ڪيو مان
پنهنجي قبيلي جي هر قانون جي پاسداري
ڪندس. توهان ڏسندو تہ هن جي رت جي
هڪ بوند هڪ بہ زمين تي نہ ڪرندي.“
سيئي حيران هئا تہ چنگيز خان
آخر ڪرڻ ڇا ٿي گهري.
”هن کي غاليچن منجهہ ويڙهي
ماريو وڃي تہ جيئن سندس رت زمين تي نہ
وهي.“
سندس حڪم جي تعميل ڪئي
وئي ۽ جاقومہ کي اهڙي نموني قتل جي
سزا ڏني وئي.
ڪنهن وقت جو طاقتور ترين
سردار طغرل خان هاڻ پنهنجي ٻن زخمي
پٽن سميت بي يار مددگار ريگستان ۾
ڀٽڪي رهيو هو. چنگيز خان جي دپ کيس
ڪنهن هڪ هنڌ ٽڪڻ نہ پئي ڏنو. سندس
پوري ڪوشش هئي تہ هو جلد کان جلد
پنهنجي ۽ چنگيز خان جي علائقن کان ڏور
ٿي وڃي. هڪ هفتي کان پوءِ هي پنهنجي
زخمن کي ڌوئڻ لاءِ نديءَ جي پرسان پڙاءُ
ڪيو تہ بہ ترڪ جنگجو ڏانهنس وڌي آيا.

" تنهنجو لباس ٻڌائي ٿو تہ تون
کو سردار آهين." انهن مان هڪ ترڪ
ڪائنس سوال ڪيو.

آئون طغرل خان آهيان ۽ هي
منهنجا ٻہ پٽ آهن. چنگيز خان اسان تي
وڏو ظلم ڪيو آهي. ان مونکان نہ صرف
سرداري ڦري ورتي آهي پر اسان کي
گهرکان بي گهر بہ ڪري ڇڏيو آهي."

"چنگيز خان تہ اسان جو آقا
آهي. اسان تہ توکي هر هنڌ ڳولهيون پيا.
اهو تہ اسان لاءِ اعزاز آهي تہ چنگيز خان
جي وڏي دشمن کي اسان پنهنجن هٿن سان
قتل ڪريون پوءِ ان جو سر ڪٽي سندس
دربار ۾ پهچي وڃون."

انهن ترڪ جنگجوئن تلوارون
سنڀالي ورتيون ۽ هڪ لحظي اندر طغرل ۽
سندس زخمي پٽن کي قتل ڪري سندن سر
تن کان ڌار ڪري ڇڏيو. لاشن کي اتي ڇڏي
هو چنگيز خان کي اها خوشخبري ٻڌائڻ لاءِ
سندس پڙاءِ ڏانهن ڊوڙ پاتي. چنگيز خان
انهن سڀني کي چاندي جي ٿالهين ۾ عرصي
دراز تائين رکيو. جنهن کي ڏسڻ لاءِ ماڻهو
پري پري کان ڪهي ايندا هئا. اهڙي نموني
هن ريگستان جي سڀ کان طاقتور قبيلي کي
شڪست ڏئي پنهنجو مطيع ڪيو ۽ ان جي
سردار جو نالو نشان تائين مٽائي ڇڏيائين.

خانہ بدوشن جو اهو قائدو هو تہ
دشمن کي مٽائي هو مطمئن ٿي ويندا هئا.
انهن جو لڙايون انهن جو روز گار هوندو هو.
جڏهن هڪ قبيلي وٽ سندس جانور گهٽ ٿي
ويندا هئا تہ اهي ٻين قبيلن مٿان چڙهائي
ڪندا هئا. پر چنگيز خان ڪنهن ٻي مٽيءَ
منجهان نهيل هو. هن مال غنيمت تي تہ
ڪڏهن انحصار نہ ڪيو هو. هو تہ نين نين
فتحن جوشوقين هو. هن پنهنجي لشڪر کي
نئين سر منظم ڪري انهن کي فتوحات لاءِ
وڌايو. ٽن سالن جي عرصي ۾ اترين پاسي
ڦهليل برف پوش جبلن کان وٺي ڏکڻ ۾ ديوار
چين تائين پوري علائقي ۾ هن جو قبضو ٿي
ويو. هاڻ هي ان گوبي جي ريگستان جو
حڪمران هو. هن هينان لکين ماڻهو جمع ٿي
ويا هئا . ائين پئي لڳو هي سڄي دنيا مٿان
غالب اچي ڪين پنهنجو ماتحت بنائيندو ۽ اهو
واقعي هن سوچيو بہ. هي ايڏو طاقتور بنجي
ويو هو جو دنيا جي ڪابہ طاقت کيس
شڪست نہ ٿي ڏئي سگهي.

هن هڪ دفعو وري گوبي
ريگستان جي سڀني قبيلن جي مجلس
ڪوٺائي ۽ کين چيو تہ اهي پنهنجي هڪ
مرڪزي حڪمران کي چونڊين. سڀني
سردارن متفق طور کيس پنهنجو خاقان بنايو.
ان مجلس ۾ اهو طئہ ڪيو ويندو تہ هن کي
ڪو موزون خطاب ڏنو وڃي جنهن وسيلي
کيس پڪاريو وڃي. ان مجلس متفق طور تي
کيس چنگيز خان (سردارن جو سردار) جو
لقب ڏنو. هيستائين کيس تموجن جي نالي
سان سڃاتو ويندو هو. ان وقت سندس عمر
صرف چائيتاليهہ سال ڪن هئي. هاڻ هي
ترڪن ۽ منگولن جو واحد سردار هو. هن جو
اهو خواب پورو ٿيو تہ سڀئي قبيلا گڏ هجن ۽
سندن هڪ آقا هجي.

جيتوڻيڪ سيني قبيلن ڪيس پنهجو آقا قبولي ورتو هو، پر هر قبيلو مختلف رسمن جو پابند هو. جيڪڏهن قبيلن کي سندن حال تي ڇڏيو وڃي ها ته جلد ئي انهن جي پاڻ خانه جنگي شروع ٿي وڃي ها. انهن کي پرامن ۽ گڏ رکڻ لاءِ اهو لازم هو ته انهن کي هڪ قانون جو پابند بڻايو وڃي. اهو چنگيز خان جو ڪم هو ته هو اهي قانون ٺاهي، انهن جي پوئواري ڪرائي. ڪافي سوچ ويچار ڪانپوءِ هن اعلان ڪيو ته مختلف قبيلن تي حڪومت ڪرڻ لاءِ هن "ياسا" (قانونن جو مجموعو) وضع ڪيو هو. جيڪي ماڻهو سندس جهنڊي هيٺ گڏ هئا، تن مٿان لازم هو ته هو انهن قانونن جي پوئواري ڪن."

"ياسا" انهن اکرن سان شروع ٿيو ٿي، "حڪم ٿو ڏنو وڃي ته سڀ انسان نيري آسمان تي يقين رکن، جنهن هر شيءِ کي پيدا ڪيو آهي ۽ اهو ئي اڪيلو اميري، غريبي، زندگي يا موت ڏيڻ تي قادر آهي."

ان بعد ڪجهه اخلاقي قانون هئا. چوري ۽ زنا جي سزا موت هئي. "ياسا" اهو به چيو ته پٽ پنهنجي والدين جي، ننڍا پائر پنهنجن وڏن پائرن جي نافرماني نه ڪن. امير، غريب جي مدد ڪن ۽ ڪمتر ماڻهو سردارن جي عزت ڪن.

نشو ڪرڻ مغلن جي پراڻي عادت هئي. هن مهيني ۾ صرف ٽي دفعا نشو ۾ مدهوش ٿيڻ جي اجازت ڏني.

"ياسا" منگولن جو پاڻ ۾ وڙهڻ يا جنگ ڪرڻ حرام قرار ڏنو. ڪنهن ماڻهوءَ کي ان وقت تائين خطاوار نه سمجهيو ويندو، جيستائين هو پنهنجي ڏوهه ڪي نه ٿو مڃي. جنگجوئن تي اهو حرام هو ته هو پنهنجن زخمي ساٿين کي ڇڏي ڏين. جيستائين جنگ ۾ جهنڊي کي ميدان مان هٽايو نه ٿو وڃي، اوستائين لڙائي ڇڏي ڦرلٽ ڪرڻ جي منع ڪئي وئي.

هن "ياسا" جي قانونن کي نافذ ڪرڻ ڪانپوءِ پنهنجي لشڪر کي به منظم ڪيو. هن فوج کي يارنهن حصن ۾ ورهايو. جنهن مٿان هڪ "خان" مقرر ٿيل هو. جيڪو خاقان اعظم (چنگيز خان) جو سپهه سالار هو. انهن خانن جي هيٺان ننڍا فوجي سردار هئا، جن کي "تومان" ڪوٺيو ويندو هو.

هاڻي چنگيز خان جي قوت ايتري ته وڏي وئي هئي جو هڪ دفعي چين جي شهنشاهه کي پنهنجي هڪ دشمن جي خلاف هن کان فوجي مدد جي گهر ڪرڻي پئي. ڪو وقت هو جو چيني شهنشاهه منگولن ۽ ٻين قبيلن کان خراج وٺندا هئا ۽ هاڻ انهن کي مدد لاءِ سڏيو ويو هو. جيتوڻيڪ ان مدد گهرڻ لاءِ چيني شهنشاهه کين عرض نه پر حڪم ڏنو هو، پر اها ڳالهه خود چنگيز خان جي فوجي طاقت جي حق ۾ وئي ٿي.

چنگيز خان پنهنجي فوجي دستن کي چيني شهنشاهه جي مدد لاءِ موڪلڻ مهل کين هدايت ڪئي ته اتي هو ڪليل

اکين سان هر ڳالهہ جو هوشياريءَ سان جائزو وٺي ڪيس ان جي خبرچار ڏين. چنگيز خان کي هميشہ اهو تجسس رهندو هو تہ ان عظيم ديوار چين جي پنيان ڇا هوندو؟ هن ان عظيم ڀت کي ڪئين ڀيرا غور سان ويجهو وڃي ڏٺو هو. ان جي مٽيءَ ۽ سرن جو معائنو ڪيو هو. ان مٿان نهيل برجن جو معائنو ڪيو هو. هن ان عظيم ڀت جي ويڪر جو اندازو ان ڳالهہ مان لڳايو تہ هڪ ئي وقت ان مٿان ڇهہ گهوڙا گڏوگڏ ڊوڙي سگهن ٿا.

جڏهن سندس سپاهي فوجي خدمت سرانجام ڏئي موٽيا تہ انهن جي چين بابت ٻڌايل ڳالهين سندس اکيون کولي ڇڏيون. ڪيس ائين لڳو ڄڻ اهي ڪنهن جادوئي شهر بابت ٻڌائي رهيا هجن. ڪيس يقين نہ پئي آيو تہ ڪو ماڻهو اهڙيءَ ريت بہ زندگي گذاري سگهن ٿا. ڪيس گهرن بابت ٻڌايو ويو. جيڪي پٿرن ۽ سرن منجهان نهيل هئا. جن جي آڏو باغ نهيل هئا. شهرن ۾ نديون وهيون ٿي، جن انهن جي کيتن کي سيراب پئي ڪيو. انهن ندين ۾ ٻيڙيون هليون ٿي، جن ۾ ماڻهو سير ڪندا هئا. شهرن جي چوڌاري وڏيون وڏيون ڀتيون هيون. جيڪي ايڏيون تہ اوچيون هيون جو انهن کي گهوڙن ذريعي پار ڪرڻ ممڪن نہ هو.

اتي جا ماڻهو رنگ برنگي ريشمي ڪپڙا پائيندا هئا. اهي شاعري ۽ ادب لکندا هئا. ڪين لکڻ جو فن بہ آيو ٿي. انهن جي شعرن ۾ بجاءِ جنگ جي ڳالهين جي، خوبصورت عورتن جي حسن جو ذڪر هوندو هو. اتي جي هر شيءِ عجيب ۽ حيرتناڪ هئي.

سندس هڪ فوجيءَ ڪيس ٻڌايو تہ اتي جو شهنشاهہ شاهي محل ۾ رهندو هو ۽ فوجن جي اڳواٽي سندس سپهہ سالار ڪندا هئا.

"هيءَ ڪي ڪم جي ڳالهہ آهي. آئون چيني شهنشاه جي ان ڪمزوريءَ مان فائدو وٺندس." چنگيز خان جوش ۾ اٿي بيهي رهيو.

سندس سردار چين جي باري ۾ اهڙيون ڳالهيون ٻڌي ان مٿان حملي ڪرڻ لاءِ بيچين ٿي ويا. پر چنگيز خان انهيءَ حملي جي حق ۾ نہ هو. ان وقت لشڪر وٺي چين تي چڙهائي ڪرڻ نقصانڪار ثابت ٿئي ها، ڇو تہ جيڪڏهن ڪيس ان جنگ ۾ شڪست ملي ها تہ هن جا بچيل دشمن وري ڪنڌ ڪڍن ها ۽ منگولن کي ڏکيو وقت ڏسڻو پئجي وڃي ها. هن سڀ کان پهرين پاڻ کي مضبوط ڪرڻ جو سوچيو. هن جا اجان ڪيترائي اهڙا خطرناڪ پاڙيسري قبيلا هئا، جيڪي هن جي پهچ کان ٻاهر هئا. هن پنهنجن ٽن سيني کان وڏيڪ خطرناڪ دشمن قبيلن مان شاديون ڪري پنهنجو حليف بڻايو. ڪجهہ ٻين قبيلن سان دوستيءَ جا ناتا قائم ڪيا.

ان دوران چين جي پوڙهي شهنشاهہ جو لاڏاڻو ٿي ويو ۽ ان جي جاءِ تي سندس پٽ تخت تي ويٺو. ان پنهنجو

لقب "دائي ونگ" رکيو. چنگيز خان اهو سڀ غور سان ڏسي رهيو هو. هن اجا چين تي حملو ڪرڻ جو ارادو نہ ڪيو هو جو چين جي نئين شهنشاه "دائي ونگ" جو قاصد هن وٽ خراج وٺڻ لاءِ اچي پهتو. گڏوگڏ هو چنگيز خان لاءِ نئين چيني شهنشاهہ جو فرمان بہ کڻي آيو هو.

چيني قاصد کي هن جي آڏو پيش ڪيو ويو. جنهن شاهي فرمان ڏانهنس وڌايو. اهو فرمان قائدي موجب چنگيز خان کي اٺي ڪري گوڏن پر ويهي بنهي هٿن سان وٺڻو هو. پر هن پنهنجي تخت تي ويني ئي ويني ان فرمان کي کابي هٿ سان ورتو. جنهن مان هن جو مقصد فرمان جي تضحيڪ ڪرڻ هو. جيتوڻيڪ هو پاڻ پڙهيل ڳڙهيل ڪونہ هو. پر پوءِ بہ سندس دربار ۾ اهڙا عالم هئا. جيڪي اهڙي قسمت جي پيغامن کي پڙهندا هئا ۽ ان جو جواب ڏيندا هئا. پر هن وقت چنگيز خان ڪنهن بہ عالم کي ان فرمان جي پڙهڻ لاءِ نہ سڏيو. هن سڌو ان چيني قاصد کان پڇيو تہ "نئون شهنشاهہ ڪير ٿيو آهي؟"

"دائي ونگ" قاصد وراڻيو.

شاهي آدابن مطابق ان جواب ڏيڻ ڪانپوءِ ڪيس ڏکڻ طرف منهن ڪري سر کي جهڪائڻو هو پر ان جي ابتڙ هن اٺي چيو تہ "مون سمجهيو ٿي تہ پراڻي چيني شهنشاهہ جي مرڻ ڪانپوءِ چيني تخت ۽ تاج جو وارث ڪو غيرمعمولي انسان ٿيندو. پر هتي تہ دائي ونگ جهڙو بيوقوف چيني شهنشاهہ ٿيو آهي، جيڪو ڪنهن بہ طريقي سان ان تخت جو لائق نہ آهي. آئون ايترو ڪريل نہ آهيان جو خراج ڏئي ان گڏهہ جي آڏو پنهنجو پاڻ کي ذليل ڪريان." پوءِ سڄي رات هو پنهنجن سردارن سان صلاح مشورا ڪندو رهيو تہ ڇا ڪرڻ گهرجي. سڀني سردارن کيس جنگ ڪرڻ جي صلاح ڏني.

"مان بہ سمجهان ٿو تہ چين متان هلان ڪرڻ جو وقت اچي ويو آهي."

چنگيز خان بہ انهن سان سهمت ٿيندي چيو.

ٻئي ڏينهن چيني قاصد کي دربار ۾ گهرايائين. شاهي فرمان جو جواب رات جو ئي تيار ڪيو ويو هو. جنهن کي چيني قاصد جي حوالي ڪيو ويو. ان پيغام ۾ هن نئين چيني شهنشاهہ کي مخاطب ٿيندي چيو تہ "اسان جو علائقو ايترو تہ مضبوط ۽ مستحڪم ٿي چڪو آهي جو اسان چين تائين آسانيءَ سان پهچي سگهون ٿا. ڇا چيني شهنشاهہ جي سلطنت ايتري مستحڪم آهي جو اسان کي روڪي سگهي؟ اسان هڪ اهڙي لشڪر سان ايندا سين جيڪو سامونڊي طوفان وانگر هوندو. جنهن کي روڪڻ ناممڪن آهي. جيڪڏهن دائي ونگ منهنجي زير سايہ چين تي حڪومت ڪرڻ چاهي تہ پوءِ ٺيڪ آهي ۽ ان جي اجازت ڏئي سگهجي ٿي. پر جيڪڏهن هن جي دماغ ۾ خناس پريل آهي ۽ هو اسان سان جنگ ڪرڻ چاهي ٿو تہ پوءِ اها جنگ ايترو وقت هلندي، جيستائين اسان ٻنهي مان

هڪ کي فتح ۽ ٻئي کي شڪست نصيب نہ ٿي وجي.“ ان ڪان وڌيڪ حقارت وارو پيغام ڪوئي ٻيو ٿي سگهيو ٿي. ان پيغام جي جواب جي ڪا اميد نہ هئي. منگولن پيغام موڪلڻ شرط جنگ جي تياري شروع ڪري ڇڏي. لشڪر جي هراول دستي کي چين طرف موڪليو ويو. ڀهريون گروهہ جاسوسن ۽ سپاهين تي مشتمل هو، جنهن جو ڪم هو تہ اهي مخبرن کي پڪڙي اچن، جن کان چين بابت پڪي معلومات حاصل ڪري سگهجي. بنا ڪا گهڻي زيان ڪرڻ جي اهو هر اول دستو ديوار چين وٽ پهچي ويو. پويان چنگيز خان جو عظيم لشڪر مينهن واءُ ڪندو پئي آيو.

چنگيز خان انهيءَ جنگي تياريءَ واري دور ۾ ديوار چين جي متان نگرانيءَ لاءِ متعين قبيلن سان دوستيون قائم ڪيون هيون، ان ڪري هن جي همدردن چنگيز خان جي پهچڻ تي ديوار چين جا دروازا کولي ڇڏيا ۽ اهڙي نموني چنگيز خان بنا ڪو ماٿهو مارائڻ جي ان عظيم حفاظتي بند کي پار ڪري ويو. جلد ئي سندس پورو لشڪر چين جي اندر داخل ٿي ويو.

اتي موجود چين جي ايڪڙ ٻيڪڙ فوجي دستن ڪجهہ مزاحمت ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي پر چنگيز خان جي عظيم لشڪر آڏو اهو سيڪجهہ فضول هو. ڪجهہ لمحن ۾ انهن کي ڳترا ڳترا ڪيو ويو. منگول فوجين ڀڄندڙ چيني سپاهين مٿان پنهنجا گهوڙا چاڙهي انهن کي لتاڙي ماري ڇڏيو.

چين جي نئين شهنشاهہ کي جڏهن چنگيز خان جي اچڻ جي خبر پئي تہ هن هڪ لشڪر سندس مقابلي لاءِ موڪليو. ان لشڪر وارن کي رستن جي پوري خبر نہ هئي. هو اجا ماٿهن کان رستو پڇي اڳيان وڌي رهيا هئا جو چنگيز خان جو دلير سپهہ سالار جبي نويان وڏو چڪر ڪاٽي انهن جي پويان پهچي ويو. جبي نويان انهن سپهہ سالاران مان هو، جيڪي چنگيز خان جي حڪم تي اڳوٽي چيني شهنشاهہ لاءِ فوجي خدمت سرانجام ڏيڻ آيا هئا ۽ ان دوران هن ڪافي علائقن کي چڱيءَ طرح ڏسو ورتو هو. انڪري ڪيس ڪا تڪليف نہ ٿي تہ هو وڏو چڪر ڪاٽي مقابلي لاءِ ايندڙ چيني فوجن جي پٺ تي پهچي متائن ڪاري وار ڪري وجهي. جبي نويان جي سپاهہ ان چيني لشڪر کي تباهہ ۽ برباد ڪري ڇڏيو. جيڪي جان بچائي ڀڃي سگهيا، تن وڃي مرڪزي چين جي فوج ۾ چنگيز خان بابت دهشتناڪ خبرون ڦهلايون، جنهن ويتر چين جي فوج جا حوصلا وقت کان اڳ پست ڪري ڇڏيا.

چنگيزخان نهايت تيزيءَ سان چين جي گاديءَ واري هنڌ ين ڪنگ ڏانهن وڌي رهيو هو. شهنشاهہ دائي ونگ هن جي دهشت کان ڊڄي ويو هو. ڪيس يقين ٿي ويو هو تہ چنگيز خان ڪو انسان نہ پر ڪا آسماني بلا آهي، جيڪا متائنس نازل ٿي آهي. هن تخت ڇڏي ڀڄڻ جو ارادو

ڪيو پر سندس صلاحڪارن ڪيس سمجهايو تہ هو فڪر نہ ڪري، چاڪاڻ جو چين وٽ لکن جي تعداد ۾ فوج هئي ۽ اها سموري فوج ويڙهہ لاءِ تيار بيٺي هئي. ان ڳالهہ مان ڪيس پرجهلو مليو ۽ پنهنجي پوري فوج کي چنگيز خان جي تباهہ ڪن لشڪر سان جنگ لاءِ حڪم ڏئي ڇڏيائين.

چنگيز خان پاڻ بہ جنگ ڪندي تڪجي پيو هو. ڪيس هر درياءَ جي پار ڪرڻ مهل هڪ نئين تازي تواني فوج سان مهاڏو اٽڪائڻو ٿي پيو. هر شهر وٽ هن نئين چيني فوج بيٺل هئي. هر قلعي جو پنهنجو حفاظتي فوجي دستو هو. ان جنگي مهم دوران هو گاديءَ جي شهر ين ڪنگ پهچي ويو. هن پهريون دفعو ان عظيم الشان شهر جي چوڏاري پٿر جي نهيل ڀت کي ڏٺو. شهر جو قلعو نهايت مضبوط بنيل هو، جنهن کي سر ڪرڻ نهايت ئي ڏکيو ڪم هو. ڪيس اندازو ٿي ويو تہ هن جي کليل ميدانن ۾ دوبدو جنگ ۾ مهارت رکندڙ فوج ڪنهن بہ نموني هن منظم ۽ قلعي بند فوج سان في الحال مقابلو نہ ٿي ڪري سگهي. ان ڪري هو واپس گوبيءَ جي ريگستان ڏانهن موٽي ويو.

ايندڙ سرءُ ۽ بهارجون مندون هن جنگي تياري ڪندي گذاريون. جڏهن هن جي لشڪر جي جنگي تياري مڪمل ٿي وئي تہ هڪ ڀيرو وري هو چين مٿان ڪاهي آيو. هڪ ڀيرو وري هو ديوار چين ٽپي ويو. هن جيڪي اڳين مهم دوران چين جا شهر فتح ڪيا هئا، اتي جا رهاڪو هينئر وري قلعي بند ٿي مقابلي لاءِ تيار بيٺا هئا. ڪيس هڪ ڀيرو وري انهن سان جنگ ڪرڻي پئي. هر شهر جو محاصرو ڪيو پئي ويو.

انهن محاصرن دوران ڪيس پنهنجي ان ڪمزوريءَ جو شدت سان احساس ٿيو تہ هو ميداني جنگ جو ماهر هو ۽ ائين هر شهر جو محاصرو ڪري ان کي فتح ڪرڻ نهايت ڏکيو ڪم هو. جيستائين قلعي بند ماڻهن جو اناج ۽ راشن نہ ٿي کٽو انهن پاڻ کي چنگيز خان جي حوالي نہ پئي ڪيو. انهن چيني شهرن جي قلعن ۾ سالن جي خوراڪ جمع ٿيل هئي ۽ انهن قلعن ۾ بند ماڻهو اطمينان سان مٿان ڪان چنگيز خان ۽ سندس فوج جي محاصري کي ڏسي رهيا هئا. چنگيز خان کي انهن گهيرن وارين جنگين جو ڪو تجربو نہ هو. سندس فوج ان لائق نہ هئي تہ ڪو اها چين جي انهن مضبوط شهرن مان ڪنهن کي فتح ڪري سگهي پر سندس مشهور سالار جبي نويان اهو ڪارنامو بہ ڪري ڏيکاريو. هن کي لياؤينگ شهر جي محاصري ڪرڻ جو حڪم ڏنل هو، ان گهيري کي قائم ٿيندي ڪافي ڏينهن گذري ويا هئا، پر ڪاميابيءَ جي ڪا واٽ نظر نہ پئي آهي. آخرڪار جبي نويان منگولن جي پراڻي جنگي چال آزمائي. هو ظاهري طرح پنهنجو سڄو غيرضروري سامان ۽ بار ڪٺڙ وارا گاڏا جنگ جي ميدان ۾ ڇڏي ائين هٽي ويو،

جڏهن هو محاصري منجهان بيزار ٿي پسپا ٿيو هجي.

چينين کي يقين ٿي ويو ته منگول پسپا ٿياهئا. انهن قلعي جا دروازا کولي ڇڏيا ۽ منگولن جي ڇڏيل مال کي لٽڻ ۾ مصروف ٿي ويا. ايتري ۾ جبي نويان تيزيءَ سان واپس موٽي آيو ۽ لمحن ۾ سندن مٿان اچي ڪڙڪيو. چينين کي پهرين ته اعتبار نه پئي آيو ته ڪو اها ڳالهه ممڪن هو. جيستائين کين يقين اچي، تيستائين هزارين چينين جا لاشا زمين تي ڪري چڪا هئا ۽ اهڙيءَ طرح لياؤينگ تي منگولن جو قبضو ٿي ويو.

اهڙيءَ طرح چين جا ٻيا به شهر منگولن جي قبضي ۾ اچي وڃن ها، پر ان وچ ۾ چنگيز خان هڪ جهڙپ ۾ زخمي ٿي پيو ۽ سرءَ جي موسم به شروع ٿي وئي هئي. انڪري منگول واپس پنهنجن علائقن ڏي موٽي ويا.

ايندڙ بهار ۾ وري چنگيز خان چين تي ڪاهه ڪرڻ لاءِ موٽي آيو ۽ ڦرلٽ ڪري واپس موٽي ويو. هو سمجهي ويو هو ته ان مضبوط ملڪ جي شهرن ۽ قلعن کي هڪ ڀيري ۾ فتح نٿو ڪري سگهجي. انڪري هن دشمن کي آهستي آهستي ڪمزور ڪري مارڻ جي رٿ رٿي هئي. ٿيو به ائين جو چيني، چنگيز خان جي بار بار جي حملن کان سخت پريشان ٿي ويا هئا. انهن کي ڪا خبر نه هئي ته ڪهڙي وقت چنگيز خان جون فوجون الاهي عذاب بڻجي مٿانئن اچي ڪڙڪنديون. چنگيز خان ۾ انتهائي سهپ جي طاقت هئي. هو مسلسل ٽي سال اهڙا حملا ڪري چينين کي پريشان ڪندو رهيو ۽ کين لٽيندو ڦريندو ۽ ماريندو رهيو. تان جو کيس چينين جي جنگ لڙڻ جا طريقا سمجهه ۾ اچي ويا.

آخرڪار سن 1214ع جي بهار ۾ چنگيز خان چين مٿان آخري حملو ڪرڻ لاءِ اسهيو. سندس تياري مڪمل هئي. منگولن جون ٽئين فوجون چين مٿان ٽن پاسن کان ڪڙڪيون. چين جي هر وڏي شهر جو محاصرو ڪيو ويو. هنن حملن ۾ اها جنگي حڪمت عملي اختيار ڪئي وئي جو چين جي ٻهراڙين جي ماڻهن کي پڪڙي کين جنگ ۾ اڳتي رکيو ويو ۽ انهن جي آڙ ۾ شهرن ۽ قلعن مٿان حملا ڪيا ويا. اهي حملا اٽل هئا. چوطرف دهشت جو عالم هو. ڪيترائي شهر بنا جنگ لڙڻ جي چنگيز خان جي سپرد ڪيا ويا. جتي لڙائي ٿي، اتي بيدرديءَ کان ڪم ورتو ويو ۽ هزارن چينين کي قتل ڪيو ويو. ڪنهن کي به نه بخشيو ويو. ايتري قدر جو چين ۾ هر طرف منگول فوج جا جنگجو نظر اچي رهيا هئا.

آخرڪار چنگيز خان ڳاديءَ جي هنڊ ين ڪنگ پهچي ويو. هن ان شهر جو محاصرو ڪيو ۽ پاڻ جنگ جي نظرداري ڪرڻ لڳو. هن جا سپهه سالار جنگ لاءِ بيتاب هئا پر چنگيز خان مسلسل انڪار ڪري رهيو هو. هن چين جي شهنشاهه کي خط لکيو ته "تنهنجي ۽ منهنجي وچ ۾ جنگ جي باري ۾ هاڻي تنهنجي ڪهڙي

راءِ آهي؟ ڇا تون سمجهين ٿو تہ آئون توکان ڪمزور آهيان ۽ انڪري توکي خراج ڏيندس. هينئر هوانگ درياءَ جي اتر وارا چيني سلطنت جا سيئي صوبا منهنجي قبضي ۾ آهن. آئون پنهنجي گهر واپس وڃڻ گهران ٿو. منهنجي سپهہ سالارن کي خوش ڪرڻ لاءِ تحفا گهرجن. جيڪي تون جلدي مون ڏانهن موڪلي ڏي.“

اصل ۾ چنگيز خان اهو پيغام موڪلي چيني شهنشاهہ جي دم خم جو اندازو لڳائڻ ٿي گهريو. جيڪڏهن شهنشاهہ کيس تحفا موڪلي ڏيندو تہ ان جو مطلب اهو هوندو تہ منهنجي آڏو ڪمزور ٿي ويو آهي ۽ انهن تحفن ڏيڻ ڪري سندس آن بان ۾ گهٽتائي اچي ويندي ۽ منهنجي فوج کي چيني ماڻهن ۽ فوجن مٿان نفسياتي برتري حاصل ٿي ويندي. چيني شهنشاهہ دائي ونگ ايترو تہ چنگيز خان کان ڊڄي ويو هو جو ان پيشڪش کي غنيمت ڄاڻي ان وقت ئي ڏانهنس پنج سؤ غلام، پنج سؤ ڪنيزيون، اعليٰ نسل جي گهوڙن جو پورو ولر ۽ جهجهي انداز ۾ سون ۽ ريشم تحفي طور موڪليو. اها چنگيز خان جي عظمت هئي جو چين جو شهنشاهہ کيس خراج ڏئي رهيو هو.

چنگيز خان انهن تحفن کان مطمئن نہ ٿيو. هن وري پيغام موڪليو تہ صلح ان کانسواءِ ممڪن نہ آهي، جيستائين شاهي خاندان جي ڪا عورت سندس حرم ۾ نہ ٿي موڪلي وڃي. هن جو اهو شرط بہ پورو ڪيو ويو ۽ شاهي خاندان جي هڪ عورت سندس حرم ۾ داخل ڪرڻ لاءِ موڪلي وئي.

اهو خراج وٺي هو واپس وريو. اڃا رستي ۾ هو تہ کيس چين ۾ بغاوت جون خبرون مليون. هو جتي هو اتي ئي ويهي رهيو ۽ پنهنجن مخبرن کي پوئتي جون خبرون وٺڻ لاءِ موڪليائين. کيس خبر پئي تہ چين ۾ بغاوت ڦهلجي وئي هئي ۽ شهنشاهہ پنهنجي پٽ کي ين ڪنگ ۾ ڇڏي پاڻ ڏکڻ طرف ڀڄي ويو هو. فوج ۾ سخت انتشار ڦهليل آهي. ڪجهہ ڏينهن کانپوءِ کيس خبر ملي تہ شهنشاهہ پنهنجي پٽ کي بہ ڏکڻ طرف گهرائي ورتو هو. هاڻي گاديءَ واري شهر جي شاهي محلات ۾ رڳو شاهي گهراڻي جون ڪجهہ زائفائون ۽ ايڪڙ ٻيڪڙ سپاهي وڃي بچيا هئا. چين جي انهن ابتر حالتن کان واقف ٿيندي ئي هن پنهنجي لشڪر کي چين ڏانهن واپس موڪليو ۽ پاڻ ديوار چين وٽ پڙاءُ ڪري حڪم صادر ڪرڻ لڳو. هن جي ”مقوليِ“ نالي واري هڪ سردار چين جي گاديءَ واري هنڌ ين ڪنگ کي گهيري ۾ آڻي ڇڏيو. جيتوڻيڪ اتي جي ماڻهن وٽ هٿيار ۽ جنگي سامان ۽ افرادي وقت تمام گهڻي هئي. پر ڪا تنظيم نہ هئن، جيڪا انهن ۾ نظم و ضبط پيدا ڪري. اهي گهڻو وقت منگولن جو مقابلو ڪري نہ سگهيا ۽ انهن مان گهڻا وڃي منگولن سان مليا. چيني فوجن بہ پنهنجا هٿيار ڦٽا ڪيا ۽ منگولن جي اطاعت مڃيائون.

مقولي سچو شاهو خزانو ۽ سازوسامان لٽيو ۽ ان کي چنگيزخان ڏانهن موڪليو. جيڪو اڃا بہ ديوار چين وٽ پنهنجي لشڪر سميت لٿل هو. هن مقولي کي اتي جو حاڪم مقرر ڪيو ۽ پاڻ واپس قراقرم پهچي ويو. جيڪو ڪيس ڏاڍو پسند هو.

هتي هن اها شيءِ حاصل ڪئي، جنهن جي هر خانہ بدوش کي آرزو هوندي آهي. هن جي خيمن جي بستيءَ ۾ هر وقت طوفان ۽ واچوڙا گردش ڪندا رهندا هئا ۽ چوطرف ڪاري واري اڏامندي رهندي هئي. اتي ڳاهہ ۽ ڳاري منجهان ٺهيل عارضي جهوپڙيون اهڙي نموني ٺهيل هيون جو ڪنهن روڊ يا رستي جو ڪو تصور ئي نہ ٿي اڀريو. چوطرف مال لاءِ وٿاڻ ٺهيل هوندا هئا . هتي پٿر جون مسجدون بہ هيون تہ ٻڌمت جا مندر بہ. عيسائين جا ننڍا ننڍا گرجا گهر بہ موجود ها . هن جي حڪومت ۾ هر ڪنهن کي مذهبي آزادي هئي تہ هو پنهنجي طريقي جي عبادت ڪري. صرف هڪ شرط هو تہ هو "ياسا" جي قانونن جي پاسداري ڪندا. سياحن ۽ مسافرن کي سرحد تي ئي روڪيو ويندو هو ۽ انهن کي منگول جنگجوئن جي رهبريءَ ۾ قراقرم موڪليو ويندو هو. انهن مسافرن کي سڀ کان پهرين ٻريل مچن جي پرسان گذاريو ويندوهو. منگولن جو عقيدو هو تہ ائين ڪرڻ سان هر قسم جي جادوءَ جو خاتمو ٿي ويندو. تنهن کانپوءِ انهن کي سراءِ يا مسافرخاني ۾ رهايو ويندو هو. جڏهن چنگيز خان جي اجازت ملندي هئي، تنهن بعد کين خاقان اعظم آڏو پيش ڪيو ويندو هو. سامان کي چنگيز خان جي آڏو تحفي طور رکيو ويندو هو. هن کي جيڪي وڻندو هو، اهو کڻي وٺندو هو. ان سامان جي ڪا قيمت نہ ڏني ويندي هئي، ڇو تہ اتي جي قانون موجب خاقان اعظم سان ڪوبہ ڏيتي ليتي نہ ٿي ڪري سگهيو. هر ماڻهوءَ جي هر شيءَ جو مالڪ چنگيز خان هو. خاقان اعظم ان چونڊيل سامان جي بدلي ۾ واپاريءَ کي ان جي برابر قيمت بخشش طور ڏيندو هو. مطلب تہ اتي هڪ عجيب دنيا آباد هئي، جتي رڳو چنگيز خان ۽ ان جي "ياسا" جي قانونن جي حڪمراني هئي.

• • • •

هاڻي چنگيز خان جي بادشاهيءَ ۾ هر طرف امن ۽ سڪون هو. جنهن چنگيز خان کي بيچين ڪري ڇڏيو. هاڻي فتح ڪرڻ لاءِ هن وٽ ڪوبہ علائقو نہ بچيو هو. هن جي علائقي جي سرحدن تي جبل هئا، جن جي پٺيان ڇا هو، تنهن جو ڪو پتو منگولن کي نہ هو. سندس سرحدون اوڀر ۾ ڦهليل هيون، جڏهن تہ اولهہ جي ڪيس ڪا خبر نہ هئي، پر سندس ۽ قراقرم جي شهرت انهن جبلن کي پار ڪري چڪي هئي ۽ اتان جا واپاري مال کڻي قراقرم پهچڻ لڳا هئا. جتي هو مال وڪڻي پنهنجي من گهري قيمت وصول ڪندا هئا.

جيئن تہ منگولن جو پورو سماجي ڍانچو فوج تي مشتمل هو. انکري مسلمان واپاري گهڻو ڪري آبدار تلوارون بهترين زرهون، اڇو ڪپڙو، ڳاڙهو چمڙو، عاج، فيروز ۽ لعل وغيره کڻي ايندا هئا. انهن واپارين جي زباني چنگيز خان کي معلوم ٿيو تہ انهن جبلن جي پويان بہ اهڙا علائقا آهن، جتي ڪڏهن برف باري نہ ٿيندي هئي ۽ نہ وري ڪو سخت سردين ۾ اتي جا درياءَ ڄمي ويندا هئا . هزارين ماڻهو اهڙن شهرن ۾ رهن ٿا. جيڪي قراقرم ۽ ين ڪنگ کان پراڻا هئا. انهن شهرن ۽ دريائن تہ کين کو گهڻو متاثر نہ ڪيو. پر مسلمان واپارين جي سامان، خاص طور تي سندن اعليٰ معيار جي هٿيارن کيس پاڻ ڏانهن ضرور متوجهہ ڪيو. سندس خانہ بدوش واپار کان پري رهندا هئا. جڏهن تہ سندس دلچسپي واپار طرف ڏينهان ڏينهن وڌندي پئي وئي. هن مسلمانن سان سندس اعليٰ معيار جي شين، خاص طور تي سندن هٿيارن جي لاءِ تعلق رکڻ پئي گهريو.

ڪيس چاڻ ڏني وئي تہ جبلن جي هن پار سندس ويجهي ۾ ويجهو پاڙيسري حاڪم خوارزم شاهہ هو، جنهن پاڻ بہ هڪ وڏي سلطنت کي فتح ڪيو هو. چنگيز خان کيس خط لکيو، جنهن جو هينيون متن هو.

”آئون توکي مبارڪباد ٿو موڪليان. آئون تنهنجي طاقت ۽ تنهنجي سلطنت جي عظمت کان آگاهہ آهيان. آئون توکي پنهنجو عزيز فرزند سمجهان ٿو. توکي اهو معلوم ٿيڻ گهرجي تہ مون چينين ۽ ٻين ترڪ قومن مٿان سوڀ ماڻي آهي. منهنجو ملڪ سپاهين جو خيمو آهي ۽ چانديءَ جي کاڻ آهي. مون کي نون علائقن جي ڪا ضرورت نہ آهي. مون کي لڳي ٿو تہ اسان ٻنهي جي ملڪن جو فائدو انهيءَ ۾ آهي تہ انهن جي وچ ۾ واپاري ناتا وڌن ويجهن.“

اهو نياپو ٻن مسلمان قاصدن هٿان خوارزم شاهہ کي موڪليو ويو. خوارزم شاهہ اڃا تائين چنگيز خان جي نالي کان واقف ڪونہ هو. هن انهن قاصدن کان چين جي فتح بابت تصديق گهري، جن هائوڪار ۾ جواب ڏنو. خوارزم شاهہ مطمئن ٿي ٻنهي ملڪن جي وچ ۾ واپار وڌائڻ جي منظور ڏني ۽ انهن قاصدن ذريعي نهايت قيمتي تحفا وغيره چنگيز خان ڏانهن موڪليا.

هاڻي چنگيز خان جا واپاري قافلا قراقرم کان هلي سرحدي جابلو علائقن کي پار ڪري مسلمان علائقن ۾ پهچي ويندا هئا. آهستي آهستي انهن واپارين جو دائرو سمرقند، بخارا ۽ بغداد تائين وڌي ويو ۽ ان سان گڏ چنگيز خان جي شهرت بہ مسلمان ملڪن ۾ پهچڻ لڳي. ان واپار جي سلسلي کي سال کن گذري چڪو هو جو ايتري ۾ بغدادجي خليفي چنگيز خان وٽ پنهنجا ماڻهو موڪليا تہ جيئن کانئس خوارزم شاهہ جي خلاف فوج ڪشيءَ ۾ مدد حاصل ڪري سگهجي. چنگيز خان کين ڪتو جواب ڏنو

تہ هن جي ۽ خوارزم شاهہ جي وچ ۾ دوستيءَ جو معاهدو آهي. انڪري هو ڪنهن بہ صورت ۾ هن جي خلاف فوج ڪشيءَ ۾ ڪابہ مدد نہ ڏيندو. حالتون پنهنجي ڍنگ تي هلي رهيون هيون. واپاري قافلا ٻنهي ملڪن جي وچ ۾ اچي وڃي رهيا هئا. ايتري ۾ انهن ناتن ۾ رخنو پوڻ لڳو. خوارزم شاهہ جي هڪ سرحدي قلعيدار قراقرم جي هڪ قافلي جي تاجرن کي جاسوسيءَ جي الزام ۾ گرفتار ڪري وڌو ۽ خوارزم شاهہ کي اهڙو اطلاع موڪليائين.

خوارزم شاهہ ڪا جانچ پڙتال نہ ڪئي ۽ هڪدم ان قلعيدار کي حڪم جاري ڪيائين تہ انهن سيني تاجرن کي قتل ڪيو وڃي. شاهہ جي حڪم جي تعميل ڪئي وئي ۽ قراقرم جي انهن سمورن واپارين کي قتل ڪيو ويو. جڏهن ڪافي ڏينهن گذري ويا ۽ اهي واپاري پنهنجي وطن قراقرم نہ موٽيا تہ منگولن کي ان جو فڪر ٿيو ۽ انهن چنگيز خان کي ان جو اطلاع ڏنو. چنگيز خان پنهنجن مخبرن کي چوطرف ڊوڙايو. جن اچي کيس ٻڌايو تہ انهن سيني کي جاسوسيءَ جي الزام تحت خوارزم شاهہ جي حڪم تحت قتل ڪيو ويو هو. چنگيز خان ان واقعي تي احتجاج ڪرڻ لاءِ خوارزم شاهہ وٽ قاصد موڪليا. خوارزم شاهہ کي پنهنجي طاقت جي مڇي وڌيل هئي. انڪري هن ڪنهن کي بہ پنهنجي آڏو ڪا شيءِ نہ پئي سمجهيو. هن، انهن قاصدن جي وفد جي اڳواڻ کي دربار ۾ قتل ڪرائي باقي ٻچيلن جون ڏاڙهيون ساڙائي، ڪين عبرت جو نمونو بڻائي چنگيز خان ڏانهن واپس موڪلي ڇڏيو.

هاڻي خاقان اعظم جي غيظ ۽ غضب جي ڪا انتها نہ رهي. هن اعلان ڪيو تہ "نہ ڪو آسمان تي هڪ ئي وقت ۾ سج چمڪي سگهن ٿا ۽ نہ ئي وري زمين تي بہ خاقان هڪ وقت رهي سگهن ٿا." خوارزم شاهہ جي خلاف جنگ جو اعلان ڪيو ويو. هن خوارزم شاهہ ڏانهن پيغام موڪليو تہ "تو جنگ جي چونڊ خود ڪئي آهي. هاڻي جيڪو ٿيڻو هوندو اهو ٿي رهندو ۽ هاڻي ڇا ٿيندو، ان جي خبر رڳو خدا کي آهي."

تاريخدان لکن ٿا تہ اها جنگ چنگيز خان مٿان مڙهي وئي هئي، نہ تہ هن تہ بغداد جي خليفي جي وفد کي بہ خوارزم شاهہ جي خلاف مدد ڏيڻ کان انڪار ڪري ڇڏيو هو. پر حالتن کيس پاٽهي پاڻ شاهہ سان جنگ ڪرڻ لاءِ ميدان ۾ ڌڪي آندو هو. ٿي سگهي ٿو تہ هن جي واپاري قافلن وارن مسلمانن جي علائقن جي سڌ ٻڌ ورتي هجي ۽ اهي واقعي منگولن جا جاسوس هجن. پر هڪ طاقتور حاڪم جي ماڻهن کي ائين بيدرديءَ سان قتل ڪرڻ شاهہ جي بيوقوفي هئي. حقيقت بهرحال ڪهڙي بہ هجي، پر ٻنهي طاقتور ملڪن وچ ۾ لڙائي ڇڙي چڪي هئي ۽ چنگيز خان خوارزم شاهہ کي سبق سيکارڻ

سان گڏ سندس بادشاهت کي بہ فتح ڪرڻ جو پڪو ارادو ڪري ڇڏيو هو.

خوارزم شاهہ بہ ڪو معمولي حاڪم نہ هو. سندس سلطنت جون حدون هندستان کان وٺي بغداد تائين، خوارزم سمنڊ کان وٺي ايراني نار تائين ڦهليل هيون. سواءِ سلجوقي ترڪن جي، پيا سڀ سندس ڏن ڀرو هئا. هو شهنشاهہ بڻيل هو ۽ جڏهن تہ هن جا ماتحت حاڪم هن جي حڪومت ۾ هر جاءِ تي انتظامي نگران مقرر ٿيل هئا. هن وٽ مضبوط فوج هئي، جنهن جو قلب بيجگر خوارزمي ترڪن تي مشتمل هو. هن جي هڪ اشاري تي ايران مان بہ زبردست فوج اچي پئي سگهي. هو جيڏانهن بہ ويندو هو، اتي ۾ غلامن جون اٺڪٽ قطارون ساڻس همرڪاب هونديون هيون. هن جي سلطنت جو شان وڏا وڏا شهر هئا. انهن مان بخارا بہ هڪ هو، جيڪو مسجدن ۽ مدرسن ڪري سڄي اسلامي دنيا جو مرڪز بنيل هو. سمرقند جو شهر پنهنجين بلند ۽ بالا ديوارن ۽ باغن جي ڪري مشهور هو. بلخ، هرات، خراسان هر ڪو شهر پنهنجي جاءِ تي پنهنجو مثال پاڻ هو.

هيڏانهن چنگيز خان کي بہ سندس مخبرن خوارزم شاهہ جي طاقت جي باري ۾ ٻڌائي ڇڏيو هو. اها ڪا معمولي جنگ نہ هئي. هن جنگ ۾ منگولن کي تاريخ ۾ پهريون ڀيرو اولهہ جي ڪوهستاني سلسلن کي پار ڪري پنهنجن دشمنن سان وڙهڻو هو. سخت جنگي تياري ٿي رهي هئي.هر جاءِ تي فوج ڀريتيءَ لاءِ اعلان ٿي رهيا هئا. تير ۽ زرهون ٺهي رهيون هيون. گهوڙن کي ميلن جا ميل ڊوڙائي جبگ لاءِ تيار ڪيو پئي ويو.

سندس سامهون بہ وڏا مسئلا هئا. هڪ اهو تہ ڪيس هڪ وڏي عرصي لاءِ قراقرم کان ٻاهر وڃڻو هو. جنهن ۾ ڪافي سال لڳي وڃن ها. هن جي ان غير موجودگيءَ ۾ طالع آزما متان قراقرم ۾ بغاوت ڪري وجهن. ٻي ڳالهہ اهاهئي تہ ڪيس اٽڪل بہ هزار ميل سفرڪري بيڪال ڍنڊ کان نڪري اولهہ جي ڪوهستاني سلسلن کي پار ڪرڻو هو. انڪري ايتري رسد بہ لازمي هئي. هو ڪافي ڏينهن تائين هڪ جبل تي وڃي انهن پنهنجي مسئلن تي سوچ ويچار ڪندو رهيو ۽ نيٺ هڪ نتيجي تي پهچي ويو.

هن سڀ کان پهرين اهڙن سردارن ۽ طالع آزمائن جي فهرست ٺاهي، جن مان ڪيس خطرو هو تہ اهي سندس غير موجودگيءَ ۾ قراقرم منجهہ ڪو وڳوڙ برپا ڪري سگهن ٿا. هن انهن سڀني کي حڪم ڏنو تہ هو هن سان گڏ ان جنگي مهم ۾ هلن. ٻئي مسئلي جي حل لاءِ هن رسد کي گڏ ڪرڻ جو حڪم ڏنو. جانورن کي ذبح ڪري گوشت کي سڪايو ويو. گهوڙين جي کير کي بہ ان نموني خشڪ ڪري پکالن ۾ ڀريو ويو. ڪيس يقين هو تہ هن جي خونخوار فوج دنياجو ڪوبہ سفر خوش اسلوبيءَ سان ڪري سگهي ٿي. ان اعتمادسان هن 1219ع ۾ پنهنجي لشڪر

سان خوارزم شاهہ ڏانهن ڪوچ ڪرڻ شروع ڪيو. هن جي عمر ان وقت ڇاونجاهہ سال کن هئي.

اهو عظيم لشڪر پنهنجن دشمنن ڏانهن وڌندو رهيو. سندس عقابي نگاهون سڄو وقت فوج جي مٿان هيون. سندس جنگجو ۽ انهن جا گهوڙا ڳاڙهي يا ڪاري چمڙي جي زرهن ۾ محفوظ هئا. هر سپاهيءَ وٽ بہ تير ڪمانون هيون تہ جيڪڏهن ڪنهن وقت هوا گهميل هجي تہ ٻيءَ ڪان ڪم وٺي سگهجي. انهن سپاهين جي مٿي تي لوهي ٽوپ پاتل هئا، جن جي پويان چمڙي جي ٽڪرن ۾ لوهي گهنڊڙيون لڪل هيون، جيڪي ڳچيءَ کي پٺيءَ کان محفوظ رکڻ جو ڪم ڏينديون هيون. انهن سپاهين جو سامان مختصر هو. چڪرن کي گپ چڪ منجهان ڪڍڻ لاءِ ڏگها رسا، چمڙي جا ٿيلها، جنهن ۾ جانورن لاءِ چارو، پيئڻ لاءِ هڪ پيالو، ميڻ بتيون ۽ تيرن جي ڇهنبن کي تيز ڪرڻ لاءِ پٿر، ڪمانن ۾ وجهڻ لاءِ چمڙي جي زرهہ، دونهہ تي پچايل گوشت ۽ نهيل ڪير جا ڪجهہ ٽڪرا وغيره.

هن پنهنجي فوج کي خطاب ڪندي چيو تہ "توهان مون سان گڏ آهيو ۽ توهان جو ڪم آهي تہ هلي ان مغرور شخص جو ڪنڌ ڀڃو، جنهن اسان منگولن کي ذليل ڪيو آهي. توهان فتح ۾ منهنجا شريڪ هوندؤ. ڏهن سپاهين جو سردار هجي يا ڏهن هزارن جو، ان جي اطاعت سندن ماتحتن تي فرض آهي. جيڪو پنهنجي فرض کان گوتناٽ ڪندو، ان کي موت جو شڪار ٿيڻو پوندو ۽ ان سان گڏ سندس زائفائن ۽ ٻارن جو بہ ساڳيو حشر ڪيو ويندو."

هڪ جاءِ تي صنوبر جي وڻن جي گهاٽي جهنگ کي ڏسي چيائين تہ "هيءَ جاءِ هرڻن جي شڪار لاءِ بهتر آهي ۽ گڏوگڏ هن پوڙهي جي سمهڻ لاءِ آخري آرامگاهہ پڻ." ڪجهہ دير بعد وري چيائين "منهنجي لاش مٿان "ياسا" جي قانونن کي پوريءَ طرح پڙهيو وڃي ۽ سيئي ماڻهو ان مطابق پنهنجي زندگي بسر ڪن."

چنگيز خان ان کان پهرين اهڙيون مايوسيءَ واريون ڳالهيون ڪون ڪيون هيون. شايدڪيس اهو يقين ٿي ويو هو تہ هو ان مهم کان جيئرو نہ موٽندو. وقت کان پهرين ڪيس ڳالهين جي خبر پئجي ويندي هئي، انڪري منگول ڪيس "بوگدو" (عظيم روح) سمجهنداهئا. جنهن کي ديوتائن، آسمانن مان سندن رهنمائي ۽ مدد ڪرڻ لاءِ موڪليو هو.

اهو سفر ڏاڍو جوکي وارو هو. ننڍين ننڍين دريائن کي پار ڪيو ويو. راهہ ۾ ڪيترين نديون آيون، انهن کي پار ڪرڻ لاءِ ويهن يا ان کان وڌيڪ گهوڙن کي قطار ۾ بيهاري ڪين چمڙي جي ٻٽين زنجيرن سان ٻڌو ويندو هو. ڪن جاين تي گهوڙي سوارن کي دريائن ۾ لهي گهوڙن کي ڇڪڻو پوندو هو. ڪجهہ ڏينهن بعد درياءَ ڄمي ويا ۽ انهن جي برف مٿان

گذري انهن کي پار ڪيو ويو. چوطرف طوفاني هوائون لڳي رهيون هيون. انتهائي سخت سردي هئي. جيڪڏهن ڪو جانور ڪنهن هنڌ ڦاسي ٿي ويو ته هڪدم اهو ڄمي ٿي ويو. جيترو مال آندو هئائون، اهو يا ته مري ويو يا وري غذا بڻجي ويو. انهن جو چارو به ختم ٿي چڪو هو. پر فوج جا حوصلا بلند هئا. اهي جهنگن مان وڻ ڪٽي ندين تي انهن جي پل ٺاهي اڪرندا هئا. گهٽي بک لڳندي هئن ته گهوڙي جي سنڌ ۾ چهڪ ڏئي ان جو رت پي وري ان کي بند ڪري ڇڏيندا هئا.

انهن سوين ميل برف مٿان سفر طئه ڪيو. جنهن وقت برف جي پگهرجڻ جو وقت آيو ته هي لشڪر اولهه جي ميدانن ۾ پهچي چڪو هو. انهن ٻارنهن سؤ ميلن جو سفر طئه ڪري ورتو هو. جهنگ جي ٻئي پاسي کان اسلامي سلطنت جي سرحدشروع ٿي ٿي.

هوڏانهن خوارزم شاهه به پوريءَ تياريءَ سان هو. هن ترڪ فوج سان گڏ ايراني ۽ عرب دستا به جنگ لاءِ گهرائي ورتا هئا ۽ هو منگولن کان پهرين جنگ جي ميدان ۾ پهچي چڪو هو. ڪيس سندس خابرن اطلاع ڏنو ته هڪ دستو چنگيز خان جي وڏي پٽ جوجيءَ جي سربراهيءَ ۾ اڳتي وڌي رهيو اهي. جڏهن ته چنگيز خان سموريءَ فو ج سان ان جي پويان اچي رهيو هو. جوارزم شاهه تيزيءَ سان منزلون سرڪندو جوجيءَ جي آڏو اچي پهتو. جنهن وٽ رڳو ڪجهه سؤ سپاهي هئا. ڪو جنگي سامان به نه هئس. هنن جو رڳو ايترو ڪم هو ته اهي اوسي پاسي مان منگولن لاءِ خوراڪ جو بندوبست ڪن. ٻئي طرف خوارزم شاهه جي فوج لوهه سان ڍڪيل هئي.

ٻئي فوجون هڪٻئي جي آمهون سامهون بيٺيون. اهو جنگ جو ميدان هڪ سوڙهي جابلو گهاٽيءَ منجهه هو. جنگ جا نغارا وڳا. منگول ڊيڄارينڊڙي هڪلون ڪندا دشمنن ڏانهن وڌيا. ترڪن به پنهنجا هٿيار سنڀالي ورتا.

پنهنجي ڪمزور حالت ڪي ڏسندي هڪ سردار، جوجيءَ کي صلاح ڏني ته "اسان کي پٺيان مرڪزي لشڪر ڏانهن هلڻ گهرجي، نه ته هي طاقتور لشڪر اسان کي جيئاتي ڇڏيندو."

"جيڪڏهن ائون هن جنگ مان ڀڄي ويندس ته پوءِ خاقان کي ڪهڙو منهن ڏيکاريندس!" اهو جوجيءَ جو جواب هو.

"پر ترڪ فوج جو تعداد تمام گهڻو آهي. پيو ته هن سوڙهي گهاٽيءَ ۾ اسان کي تيراندازيءَ جو ڪو موقعو ڪونه ملندو، جيڪو اسان جو پهريون ۽ مؤثر داءُ هوندو آهي."

ضدي ۽ بهادر جوجيءَ پنهنجي سردارن جو مشورو ٻڌڻ کان انڪار ڪيو ۽ جنگ شروع ڪري ڏني. هڪ طرف صرف ڪجهه سؤ منگول هئا. جڏهن ته ٻئي طرف لکين ترڪ جنگجو. تيراندازيءَ جو به ڪو موقعو نه هو پر منگول دوبدو جنگ جا به ماهر هئا. وحشي منگول پنهنجن حريفن

مٿان ڇانيل هئا. ايتري قدر جو هو انهن جي فوج جي قلب (وچ) تائين پهچي ويا.

ان وقت خوارزم شاهه جو ولي عهد جلال الدين خوارزمي منگولن جي سامهون ٿيو. هن ننڍي قد، سانوري رنگ ۽ مضبوط بدن واري شهزادي تلوار جا اهڙا ته جوهر ڏيکاريا جو لڳو ٿي ته منگولن کي شڪست ٿيڻ واري آهي، پر ايتري ۾ رات ٿي وئي ۽ ٻئي فوجون جنگ بند ڪري پنهنجن پنهنجن پڙائن ۾ پهچي ويون.

صبح جو خوارزم شاهه ڏٺو ته منگول رات جي اونده ۾ ئي غائب ٿي چڪا هئا. سندن خيما جيئن جو تيئن لڳا پيا هئا ۽ ٻتيون ائين ئي ٻري رهيون هيون، جن مان سندن مقصد خوارزم شاهه جي فوج کي ڏوڪو ڏيڻ هو. جوجي رات جو ئي سپاهه سميت موٽي پنهنجي قلب ۾ هليو ويو. ترڪ فوجن جڏهن صبح جو مئلن جي جانچ ڪئي ته خبر پين ته اڪثر لاشا سندن ترڪ سپاهين جا هئا، جنهن منجهان منگولن جي فوجي برتري صاف ظاهر پئي ٿي. ا نهن ميدانن ۾ منگولن سان اٽڪڻ جو خيال لاهي ڇڏيو ۽ قلعي وارن شهرن جي دروازن کي بند ڪري منگولن جو انتظار ڪرڻ لڳا. چنگيز خان هيستائين ڪنهن به جڳهه تي ظاهر نه ٿيو هو. هن پنهنجي فوج کي مختلف دستن ۾ ورهائي ڇڏيو هو. جيڪي ڪڏهن بخارا ۾ پيا نمودار ٿيا ته ڪڏهن سمرقند ۾. ڪڏهن هڪ درياءَ جي ڪپ تي ته ڪڏهن وري ٻئي درياءَ جي مٿان. خوارزم شاهه سيحون نديءَ جي ڪناري پڙاءُ ڪريو ويٺو هو. ڪيس اها خبر نه هئي ته منگول ڪهڙي پاسي کان ڏانهنس ايندا.

خوارزم شاهه کي انتظار هو ته ڪيس ڏکڻ کان فوجي مدد اچڻ واري هئي پر بجاءِ مدد پهچڻ جي، ڪيس انتهائي وحشتناڪ خبرون پهچڻ لڳيون. منگولن جو هڪ دستو ترڪ فوج جي تمام ويجهو اچي ويو. اهو دستو چڪر ڪاٽي آمو درياءَ جي منڍ وٽ پهچي ويو. هاڻي سمرقند جو تاريخي شهر رڳو وڃي ٻن سون ميلن جي مفاصلي تي رهيو هو. هن گهٻرائجي پنهنجي فوج جو اڌ حصو سمرقند ۽ بخارا جا حفاظت لاءِ ڇڏيو. ٻن ٽن ڏينهن کان پوءِ هن ٽيهه هزار پيا سپاهي به بخارا جي حفاظت لاءِ موڪليا ۽ پاڻ سمرقند ڏانهن روانو ٿيو، جيڪو ان وقت انتهائي خطري سان دوچار هو.

اڃا هو سمرقند پهتو ئي نه هو ته چنگيز خان جا به پٽ اترين علائقن منجهه سيحون نديءَ جي ڪناري اڏيل شهر "اترار" جي سامهون ظاهر ٿيا. ان شهر جي حاڪم جو نالو "انيل جن" هو. هي ئي اهو حاڪم هو جنهن چنگيز خان جي قراقرم وارن تاجرن کي قتل ڪيو هو. هو قلعي ۾ بند ٿي ويو، ڇو ته ڪيس خبر هئي ته منگول هن مٿان ڪو رحم هرگز نه ڪندا. قلعي جو اهو محاصرو پنج مهينا مسلسل هليو. هو آخري سپاهيءَ جي جنگ ۾ مرڻ تائين لڙندو رهيو پوءِ هن هڪ برج ۾ وڃي پناهه ورتي. جڏهن سندس تير ختم ٿي ويا

تہ هن دشمنن مٿان پٺر وسائڻ شروع ڪيا. نيٺ ڪيس زنده گرفتار ڪيو ويو ۽ چنگيز خان ڏانهن موڪليو ويو. چنگيز خان هن جي اکين ۽ ڪنن ۾ پگهريل چاندي وجهائي ڪيس چيچلائي چيچلائي قتل ڪري ڇڏيو ۽ سندس شهر جي سڄي آباديءَ کي بہ ختم ڪرڻ جو حڪم ڏنائين، جنهن جي هڪدم تعميل ڪئي وئي.

هڪ فوجي دستو تاشقند پهتو ۽ اتي قبضو ڪري ورتائين. ٻيو دستو ننڍن ننڍن شهرن ۽ ڳوٺن مٿان قبضو ڪندو اڳيان ڪاهيندو ويو. "جند" نالي شهر ۾ سواءِ ڪجھ صحتمند مردن جي ٻين سڀني مردن، عورتن ۽ ٻارن کي ذبح ڪيو ويو. ان وقت اسلامي دنيا منگولن جي حلمن جي دٻ کان ڪنبي رهي هئي. منگول جنهن پاسي ويا ٿي، تنهن جو ڇڻ نالو نشان ئي مٽجي ٿي ويو. ڳوٺن جا ڳوٺ، شهرن جا شهر بنيادن کان مٽجي ويا. غلامن جو تعداد وڌندو پئي ويو. هزارين مسلمان نوجوان غلام بڻجي چڪا هئا. جن شهرن جو گهيرو ڪيو ويندو هو، انهن غلامن کي منگول پنهنجي آڏو آڙ بڻائي رکندا هئا. يا وري لشڪر ان کان خدمت گذاري ڪرائيندو هو. جڏهن اهو تعداد تمام گهڻو وڌي ويندو هو تہ انهن مان ڪن کي قتل ڪيو ويندو هو تہ جيئن انهن جو بار گهٽجي خوارزم شاھ هر طرف کان گهيرجي ويو هو. جبي نويان اوپر کان طوفان وانگر ڏانهنس وڌي رهيو هو تہ اولھ کان چنگيز خان ڪنهن عذاب الاهي وانگر اچي رهيو هو. ان حالت ۾ خوارزم شاھ پنهنجي فوج کي ورهائي انهن مان ڪن کي بخارا موڪليو تہ ڪن کي بلخ ۽ قندز ۾ تعينات ڪيائين. ڪن کي ٻين علائقن ڏانهن موڪليائين. پاڻ درباري اميرن، هاٿين، اٺن ۽ محافظ سپاهين سان بخارا طرف نڪري ويو. سندس خزانو ۽ حرم بہ ساڻس گڏ هو.

ظاهري طرح منگول سڄي سلطنت ۾ رت جي راند ڪيڏي رهيا هئا. پرانهن جي آڙ ۾ چنگيز خان ڪنهن خدائي قهر وانگر بخارا جي شهر آڏو پنهنجي پوري لشڪر سان ظاهر ٿيو. بخارا جي شهر مٿان هن جي اچڻ جي خبر ڇڻ ڪنوڻ وانگر ڪري. بخارا جو شهر اسلامي قوت جو مرڪز ۽ مدرسن جو شهر هو. ان جي وچان هڪ دل موهيندڙ ندي وهندي هئي، جنهن جي ڪنارن تي حسين باغ ۽ سهڻا محل اڏيل هئا. بخارا جا ماڻهو هراسجي ويا. انهن ٻڌو هو تہ چنگيز خان جي زندگيءَ ۾ رحم نالي جي ڪاشيءَ نہ هئي. ظلم اهو ٿيو جو خوارزم شاھ بہ چنگيز خان جي اچڻ جو ٻڌي بخارا ڇڏي هليو ويو هو ۽ بخارا جي حفاظت لاءِ مقرر ڪيل فوجي دستا بہ منگولن کي ڏسي راتو رات شهر جا پويان دروازا کولي فرار ٿي ويا ۽ ائين بخارا جو سڄو شهر هن خوني درندي جي ور چڙهي ويو. منگولن انهن فرار ٿيندڙ ترڪ سپاهين کي بہ نہ بخشيو ۽ سندن پيڇو ڪري انهن کي ماريو ويو.

بخارا جي ماڻهن بچاءَ جي ٻي
ڪا واهه نه ڏسي چنگيز خان سان ڳالهيون
ڪري شهر ان جي حوالي ڪيو. بدلي ۾
ڪين جان بخشيءَ جو واعدو ڪيو ويو هو.
منگول سيلاب وانگر شهر ۾ ڪاهي پيا.
انهن اناج جي گودامن کي لٽڻ شروع
ڪيو. ڪتبخانن کي گهوڙن جي تبيلن ۾
بدلايو ويو. شهري بيوسيءَ وچان انمول
ڪتابن کي گهوڙن جي سنبن هيٺ
لتاڙجندي ڏسي رهيا هئا.

چنگيز خان پنهنجي اڇي گهوڙي
تي چڙهي بخارا جي جامع مسجد ۾ پهتو.
”شهنشاهه خوارزم شاهه جو گهر
هي آهي؟“ هن اتي موجود ماڻهن کان
پڇيو.

”هي الله جو گهر آهي، جيڪو
اسان سڀني جو خالق آهي.“ ماڻهن کيس
ٻڌايو.

هن نهايت تڪبر سان ماڻهن
ڏانهن ڏٺو ۽ مسجدجي ڏاڪن تي گهوڙو
ڊوڙائيندو اندر گهڙي ويو ۽ اتي موجود
عالمن ۽ فاضلن جي سخت بيعزتي
ڪيائين. ڪنهن جو دم هو جو هن وحشي
منگول کي جواب ڏئي ۽ پنهنجي جان
وڃائي. تنهن ڪانپوءِ هي شهر جي وڏي
چوڪ تي پهتو ۽ پنهنجي فوج کي قتل
عام جو حڪم ڏنائين. حڪم ملڻ جي دير
هئي. گهڙي پل ۾ سندس فوجي گهرن ۾
گهڙي ويا. مردن، عورتن ۽ ٻارن کي
گهيلندي ٻاهر آندو ويو ۽ انهن جو قتلام
ڪيو ويو. بخارا جي زمين منجهان لڪل
دولت ڪوٺي ڪڍي وئي. تنهن ڪانپوءِ ان
بدنصيب شهر کي باهه ڏئي ساڙيو ويو.

خوارزم شاهه بخارا کان ڀڄي
سمرقند پهتو، جتي شهر جي چوڌاري هڪ
مضبوط فصيل موجود هئي. هن ان
ڪانسواءِ هڪ نئين فصيل به تعمير ڪرائڻ
شروع ڪئي پر منگول اهڙي تيزيءَ سان
سمرقدن جي ٻاهران پهچي ويا جو ان نئين
ڀت جي تعمير جو ڪم اڌ ۾ رهجي ويو.
سمرقند شهر جي قلعي جي پراڻي ڀت به
نهايت مضبوط هئي. ان ۾ ٻارنهن لوهي
در هئا نهن جي پاسن ۾ مضبوط برج ٺهيل
هئا. هڪ لک ايراني ۽ ترڪ گڏيل فوج
هن شهر جي حفاظت لاءِ قلعي ۾ موجود
هئي. چنگيز خان کي خبر هئي ته اهو
خوارزمين جو آخري وڏو شهر آهي، جنهن
کي فتح ڪرڻ سان خوارزمي حڪومت جو
انت اچي ويندو. سمرقند شهر جو گهيراءُ
ڪيو ويو. وقت گذرندو ويو. منگول نهايت
صبر سان قلعي جي چوڌاري وينا ناچ گانن
۾ لڳا پيا هوندا هئا. جڏهن ته سندن غلام
سڄو ڏينهن پٿر چوڊيندا هئا يا قلعي جي
ڀت جي ڀتين مٿان کهاڙيون پيا هڻندا
هئا.

هڪ ڀيري ترڪ فوجي قلعي
مان نڪري سندن مقابلي لاءِ آيا. پر منگول
انهيءَ لاءِ پهرين ئي تيار هئا ۽ پاسي وارن
باغن جي وڻن جي پويان لڪل هئا. ترڪن
جي صرف اچڻ جي دير هئي، انهن مٿان
وارو وار شروع ٿي وئي. ان جنگ ۾ ترڪن
کي ڪافي جاني نقصان ڪٺو پيو ۽ انهن

کي موٽي قلعي بند ٿيٺو پيو. ان جهڙپ منگولن جي اڃا وڌيڪ دهشت پکيڙي ڇڏي. اڃا تائين ترڪن کي منگولن جي صحيح لشڪر جو تعداد بہ معلوم نہ ٿي سگهيو هو. هو انهن مسلمان غلام قيدين کي بہ منگولن جي فوج جو حصو سمجهي رهيا هئا.

چنگيز خان سوچيو تہ ڪيس هن شهر کي فتح ڪرڻ ۾ ڪافي وقت لڳندو ۽ اهي ننڍيون ننڍيون جهڙپون ۽ شهر جو گهيرو گڏوگڏ هلندو رهندو. پر ترڪن سندس اندازن کي غلط ثابت ڪري ڇڏيو. هڪ ڏينهن شهر جو قاضي ۽ امام منگولن وٽ آيا ۽ شهر انهن جي حوالي ڪري ڇڏيائون. ڪين اميد هئي تہ چنگيز خان سندن ان تعاون جي صلي ۾ شهر وارن جي جان بخشي ڇڏيندو. ان سان گڏ ٽيهہ هزار ترڪ فوجي خوارزم شاهہ کي ڇڏي اچي منگولن سان مليا هئا. چنگيز خان انهن جو نهايت گرمجوشيءَ سان استعبال ڪيو ۽ کين پنهنجي فوج ۾ شامل ڪرڻ جو اعلان ڪيو.

ان بعد سمرقند شهر جو بہ اهڙو حشر ٿيو. جيڪو بخارا جو ٿيو هو. هر طرف قتلام ڪيو ويو. شهر ۾ رت جون نديون وهڻ لڳيون. ان ڳالهہ جي ٻن ڏينهن کانپوءِ چنگيز خان انهن ٽيهہ هزار خوارزمي ترڪن کي طلب ڪيو. جيڪي خوارزم شاهہ سان غداري ڪري هن سان اچي مليا هئا. اهي خوشيءَ خوشيءَ خاقان وٽ پهتا جنهن کين نهايت حقارت سان ڏٺو ۽ چيو.

"توهان پنهنجي پهرئين مالڪ سان غداري ڪئي آهي تہ آئون توهان تي ڪيئن ڀروسو ڪري ٿو سگهانءِ ؟ جيڪڏهن توهان مون سان جنگ ۾ لڙندي مري وڃو ها تڏهن بہ توهان جي عزت منهنجي دل ۾ هجي ها. هاڻي مان توهان کي اها عزت ڏئي سگهان ٿو جو توهان کي ان غداريءَ جي عيوض قتل ڪرائي ڇڏيان."

انهن لفظن اهي لفظ چوڻ جي دير هئي ۽ منگولن انهن ٽيهہ هزار ترڪن کي قتل ڪرڻ شروع ڪري ڇڏيو. ٽيهن منٽن کان بہ گهٽ وقت لڳو هوندو جو اهي ٽيهہ هزار غدار ترڪ زمين تي مئل حالت ۾ پيا هئا. چنگيز خان جي سمرقند جي فتح جي خوشي ان وقت ختم ٿي وئي، جڏهن ڪيس ٻڌايو ويو تہ خوارزم شاهہ هن پيري بہ سندس گرفت مان نڪري ويو هو. خبر پئي تہ هو سمرقند ڇڏي ڏکڻ پاسي هليو ويو آهي. چنگيز خان کي خوارزم شاهہ جي علائقن کي تباهہ برباد ڪندي سال کان مٿي عرصو گذري چڪو هو ۽ لکين بيگناهہ ماڻهو تلوار جو کاڄ بڻجي چڪا هئا. پر اڃا تائين هن جو ان شهنشاهہ سان ٽڪراءُ نہ ٿي سگهيو هو. جنهن جي ڪارڻ هوايڏو وڏو سفر ڪري اتي پهتو هو. هي ڪاوڙ ۾ ڇتو ٿي پيو. هن ڪاوڙ ۾ پنهنجن سردارن کي چيو "سڄي دنيا ۾ ڦهلجي وڃو ۽ خوارزم شاهہ جو پيڇو ڪري ڪيس جيئرو يا مئل منهنجي اڳيان پيش ڪريو. جيڪي شهر يا قلعا پنهنجو پاڻ کي توهانجي سپرد

کن. انهن کي تباهه برباد نه ڪجؤ ۽ جيڪو قلعو يا شهر مقابلو ڪري ان کي تهس نهس ڪري ڇڏجؤ.“

هن پنهنجي ٻن مشهور سپهه سالارن جبي نويان ۽ سويدائي بهادر کي طلب ڪيو ۽ خوارزم شاهه جي تعاقب جو ڪم انهن جي سپرد ڪيو. اهو هڪ عجيب حڪم هو. ڇو ته ٻنهي بهادر سپهه سالارن کي درجن کن سلطنتن منجهان گذري ان هڪ ماڻهوءَ کي گرفتار ڪرڻو هو. جنهن جي باري ۾ ڪجهه به معلوم نه هو ته هو ڪٿي هو. هي ٻئي ڇٽا رڳو ويهه ويهه هزار فوجي وٺي خوارزم شاهه جي ڪڍ لڳا. سندن منزل ڏکڻ طرف هئي ڇو ته ان طرف خوارزم شاهه جو پٽ حڪومت ڪندو هو. ڪين شڪ هو ته خوارزم شاهه اهڙيءَ حالت ۾ ڏانهنس ئي ويو هوندو.

• • • •

خوارزم شاهه جي لاءِ هر قدم تي خطرا هئا. هو پنهنجي حرم ۽ خزاني سميت سمرقند شهر کان نڪتو ۽ ويرانن جي راهه ورتائين. قلعي بند شهرن تي گهڻو ڪري منگولن جو قبضو ٿي چڪو هو. هن جي پنهنجن شهرن جا دروازا مٿس بندٿي چڪا هئا. هو ڪوشش ڪري آبادين کان پري جو رستو وٺندو هو ته جيئن ماڻهن کي سندس خبر نه پئي. ڪيس خبر پئي ته هن جو ولي عهد جلال الدين اتر طرف جنگجو قبيلن منجهان فوج ڀرتي ڪري رهيو هو ته جيئن منگولن کي روڪي سگهجي، پر ان تائين پهچڻ محال هو. ڇو ته وچ ۾ بخارا جو شهر هو ۽ اتي منگولن جو راڄ هو. خوارزم شاهه بلخ هليو ويو، اتي ڪيس خبر پئي ته منگول هن تائين پهچڻ وارا آهن. هو تڙتڪڙ ۾ بلخ به ڇڏي ڀڳو. هن افغانستان وڃڻ جو سوچيو پر سندس ساٿين ان جي مخالفت ڪئي. مصيبتن ڪيس ايترو ته ٿوڙي ڇڏيو هو جو ڪنهن فيصلي جي قوت منجهس نه بچي هئي. هن ارادو تبديل ڪري ڇڏيو ۽ اهڙن ميدانن ڏانهن مڙي ويو، جتي ڪنهن گاهه ۽ پاڻي وغيره جو نالو نشان به نه هو.

منگول سپهه سالار جبي نويان ۽ سويدائي بهادر لاڳيتو سندس ڪڍ لڳل هئا. هر قدم تي سندن ۽ خوارزم شاهه جي وچ ۾ فاصلو گهٽجي رهيو هو. تاريخ اهڙو تعاقب شايد ئي ڪو ڏٺو هوندو. جيڪو لڳو ٿي ته موت جي ڪا شڪل هو. منگول سڄو ڏينهن سفر ڪندا هئا. هر سپاهيءَ وٽ ڪئين گهوڙا هئا، جن کي ڏينهن ۾ ڪيترا ئي ڀيرا بدلائيندا هئا ۽ ائين سڄو ڏينهن تازن توانن گهوڙن تي سفر جاري رهندو هو. هو رڳو شام جو ماني کائڻ لاءِ گهوڙن تان هيٺ لهندا هئا.

اهي خونخوار منگول بلخ به پهچي ويا. خوارزم شاهه تڙتڪڙ ۾ هن پناهه گاهه کي به ڇڏي ڀڳو. منگول ”مرو“ کي پارڪندي هن جي ڪڍ لڳا رهيا. خوارزم شاهه نيشاپور پهتو. اتي ٿڪ ڀڃندي ڪيس ٻه هفتا مس گذريا هوندا جو اتي ڪيس منگولن جي اچڻ جي وحشتناڪ خبر مليس. هو ايترو ته ڊنل هو جو شڪار

ڪرڻ جي بهاني هتان بہ فرار ٿي ويو. هن وٽ ڪي تورائي محافظ دستا وڃي بچيا هئا. هن جي ڪوشش هئي تہ ڪنهن جاءِ تي ٽڪي هو نيون فوجون ڀرتي ڪري پنهنجي علائقي جو دفاع ڪري، پر منگولن کيس اهو موقعو نہ پئي ڏنو.

هو نيشاپور کان اڃان مس ٻاهر نڪتو هوندو تہ منگول اتي پهچي ويا. قلعي جي دروازن کي بند ڪيو ويو. ڪو بيو موقعو هجي ها تہ منگول ان کي گهيري ۾ وٺي ان کي فتح ڪن ها پر هن وقت سندن منزل خوارزم شاهہ هئي، انڪري هو نيشاپور کي نظرانداز ڪري اڳيان وڌي ويا.

هاٽي جي نويان ۽سويدائي بهادر، خوارزم شاهہ کي پڪڙڻ لاءِ الڳ الڳ ٿي ويا. سويدائي بهادر اتر طرف روانو ٿي ويو، جڏهن تہ جيبي نويان ڏکڻ طرف رخ ڪيو. هينئر ٻئي ڄڻا خوارزم شاهہ جي سلطنت کان ٻاهر هئا.

خوارزم شاهہ هن پيري بغدادوڃڻ جو سوچيو. پنهنجي حرم ۽خزاني کي ڪنهن محفوظ جاءِ تي لڪائي هو پنهنجن ڪن ساٿين سان بغداد ڏانهن اسهيو. اڃا هو همدان جي ويجهو ئي نہ پهتو هو جو منگول متانئس اچي ڪڙڪيا. منگولن کي اها خبر ڪانہ هئي تہ ڪو اهو خوارزم شاهہ جو دستو هو. هنن، ڪين ڪنهن معمولي سردار جو دستو سمجهيو ڪٿي خوارزم شاهہ. ڪٿي هي ڪجهہ سؤ سوارن جو جٿو. انهن سپاهين مان ڪي

ماريا ويا ۽ ڪي ڀڄي ويا. ڀڄندڙ خوارزم شاهہ متان بہ تير هلايا ويا پر قسمت سندس ساٿ ڏنو ۽ هي بچي ويو.

ڀڄندي ڀڄندي ڪيس اهو احساس ٿيو تہ سندس سپاهي بہ هن کان بيزار ٿي ويا آهن. اهي آخر ڪسيتائين هن جي لاءِ موت سان مقابلو ڪري ٿي سگهيا! رات جو جڏهن خيما کوڙيا ويا تہ هو بجاءِ پنهنجي خيمي ۾ سمهڻ جي، پاسي ۾ ڪنهن ننڍي خيمي منجهہ ستو. صبح جو اٿي ڏٺائين تہ سندس اصل خيمو تيرن سان پروڻ ٿي ويو هو .

"ڇا اهڙي ڪا جاءِ آهي، جتي مان منگولن جي عذاب کان محفوظ رهي سگهان." هن نهايت مايوسيءَ ۾ چيو.

"هاٽي رڳو هڪ واٽ وڃي بچي آهي." سندس فوجي سردار وراڻيو. "توهان ڪنهن ٻيڙيءَ تي سوار ٿي ڪنهن ننڍي ٻيٽ ۾ وڃي لڪو، جيستائين شهزادو فوج تيار ڪري توهان وٽ نہ پهچي وڃي."

ڪيس خبر هئي تہ اها اميد ساب پوٽي نہ هئي، پر پوءِ بہ جان بچائڻ لاءِ اهو مشورو قبول ڪيائين ۽ هڪ ننڍڙي ٻيڙيءَ ۾ چڙهي ڪنهن ننڍي ٻيٽ تي پهچي ويو. ان ٻيٽ ۾ ڳوٺ ۾ ڪيس ڪنهن نہ سڃاتو. سيني سمجهيو تہ هي ڪو بيمار پوڙهو هو. سندس تخت ۽ تاج ڦرجي چڪا هئا. جسم تي سادو لباس پيل هوس. نہ ڪو دربار هئس ۽ نہ ڪا فوج. نہ ڪو ساقي ۽ نہ ڪو خادم، پرسندس سالن جي شاهي

عادتن ڪري جلد ئي ماڻهن ڪيس سڃاڻي ورتو پر سندس مسلمان هئڻ ڪري ۽ منگولن جي دشمنيءَ ڪري اهي چپ ٿي ويا ۽ ڪيس نظرانداز ڪري ڇڏيائون.

پر انهن مان هڪ ڄڻي منگولن کان انعام ملڻ جي لالچ ۾ مخبري ڪري وڌي. منگول جبلن کي خير آباد چئي هن بيٽ تي پهتا. هن ڀيري به قسمت خوارزم شاهه جو ساٿ ڏنو. هن کي هڪ مهاڻي ڳوٺ ۾ منگولن جي اچڻ جي خبر ڏئي ڇڏي ۽ هي وري پنهنجي ٻيڙيءَ ۾ چڙهي ڀڄي نڪتو.

منگولن هن جو پيڇو نه ڇڏيو. خوارزم شاهه ڪنهن گمنام بيٽ ۾ پهچي ويو هو، پر ان ساموندي سفر دوران ايترو ته بيمار ٿي پيو جو اٿي به نه ٿي سگهيو. ڪيس ڪن ماڻهن ان بدحاليءَ ۾ ڏسي ڪناري تي ٿنگو ٽالي ڪري لاٿو. مصيبتن هن جي بدن کي چور چور ڪري ڇڏيو هو. جن آرام ۽ آسائشن جو هي عادي هو، سي هڪ هڪ ڪري ڪانئس ڇڏي ويون هيون. ڪيس بيمار پوڻ جي به عادت نه هئي. هاڻي بيمار ٿيو ته هڪ ڏينهن ۾ اڌ مئو ٿي پيو ۽ ٻئي ڏينهن هن دنيا مان لاڏاڻو ڪري ويو. آخري حالت اها هئس جو ڪفن لاءِ به هڪ مهاڻي ڪيس پنهنجو چولو پهرايو ۽ سندس لاش کي اتي واريءَ ۾ ئي پوري ڇڏيو.

چنگيز خان جا سپهه سالار اجان تائين خوارزم شاهه جي ڪڍ هئا. ڪين خبر نه هئي ته سندن شڪار هاڻي هن دنيا مان وڃي چڪو هو. هو سندس تلاش ۾ اجان تائين سرگردان هئا. هلندي هلندي هو اترئين سرحد وٽ پهچي ويا، جتي جون جابلو قومون سندن مقابلي لاءِ لهي آيون. منگول عجيب ڪشمڪش ۾ پئجي ويا. اهي نه ڪو پنتي موٽي پئي سگهيا ۽ نه وري اهي جابلو ماڻهو ڪين جنگ بنا ڪو رستو ڏيڻ لاءِ تيار هئا. اهي جابلو ماڻهو تمام گهڻي تعداد ۾ هئا، پر هيڏانهن به سوبدائي بهادر جهڙو سپهه سالار هو. جتي جنگ ٿي جنهن ۾ جابلو قومن کي ماري ڀڄايو ويو. ٻئي ڄڻا روس جي سرحد وٽ پهچي چڪا هئا، جو ڪين چنگيز خان طرفان واپسيءَ جو حڪم پهتو. ٻنهي سردارن پنهنجا لشڪر واپس وڃڻ لاءِ موڙيا. هو خوارزم شاهه جي پنيان هلندي چنگيز خان کان به هزار ميل اڳتي اچي چڪا هئا ۽ هنن اهو پيڇو به سال سانده ڪيو هو.

چنگيز خان کي به اجا خوارزم شاهه جي گهرج هئي. هو ڪيس ڳوليندي هر وڏي شهر ۾ ويا جتي به ويا اتي جي آباديءَ کي نيست ۽ نابود ڪري ڇڏيائون. چنگيز خان جي ٻن پٽن، جوجي ۽ تولي خوارزم شاهه جي گاديءَ واري هنڌ "اورگنج" کي نشانو بڻايو. اهو هڪ مضبوط شهر هو. هن قلعي ۾ خوارزم شاهه جو ولي عهد جلال الدين به موجود هو. هن شهر لاءِ ڇتي جنگ لڳي، جنهن ۾ ٻنهي پاسن کان هزارين ماڻهو مري ويا. آخر قلعي جي ڀتين ۾ ڪاٽ هڻي منگول

شهر جي اندر داخل ٿيا. ڪين شهر تي قبضي ڪرڻ لاءِ پورو هڪ هفتو لڳو. نہ تہ ٻين شهرن کي تہ رڳو هڪ ڏينهن ۾ تباهہ برباد ڪيو ويئي ويو. جلال الدين پنهنجو ويس بدلائي ٻاهر نڪري ويو. شهر جي ماڻهن جو قتلام ڪيو ويو. ٻارن کي غلام بنايوويو ۽ عورتن کي منگولن ورهائي ڪنيو. اهڙي نموني ٻين شهرن کي فتح ڪيو ويو ۽ انهن کي تباهہ برباد ڪيو ويو.

اجان جلال الدين خوارزمي زنده هو. منگول هن جي ڪڍ هئا. خوارزم شاهہ جي پوري دولت قراقرم پهچي چڪي هئي ۽ سندس ملڪ منگولن جي قبضي ۾ هو. جلال الدين اوڀر طرف نيون فوجون ڀرتي ڪري رهيو هو. گڏوگڏ هرات ۾ بغاوت جي بہ خبر ملي. چنگيز خان پنهنجي پٽ توليءَ کي هرات جي بغاوت چيڀاڙڻ لاءِ موڪليو ۽ خود سٺ هزار سپاهي وٺي جلال الدين کي سيڪت ڏيڻ لاءِ روانو ٿيو. رستي تي "باميان" نالي هٿياربند شهر آيو. جنهن کي فتح ڪرڻ بنا اڳيان وڌڻ ناممڪن هو. چنگيز خان خود ان شهر جو محاصرو ڪري ويهي رهيو ۽ پنهنجي خونخوار سپهہ سالارن کي جلال الدين ڏانهن موڪليائين. اجا محاصرو جاري هو جو ڪيس اطلاع مليو تہ جلال الدين سندس لشڪر کي شڪست ڏئي جبلن طرف ڌڪي ڇڏيو هو. هن خبر ڪيس غضبناڪ ڪري ڇڏيو. "پورين اکين وارن منگولن کي شڪست!" هن رڙ ڪري چيو. "باميان مٿان آخري حملو ڪيو وڃي."

ڪاوڙ ۾ ٻاهہ ٿيل منگولن پنهنجي شڪست جو بدلو باميان جي فتح جي صورت ۾ ورتو. هو اڳي رڳو قتل عام جو حڪم ڏيندو هو ۽ سندس فوجي ان جي تعميل ڪندا هئا. پر باميان ۾ هن پاڻ تلوار جهلي ماڻهن کي قتل پئي ڪيو ۽ اهڙيءَ طرح پنهنجي لشڪر جي شڪست جي ڪاوڙ کي ٺڏو ڪيائين.

باميان کي تباهہ ڪرڻ ڪانپوءِ هو لشڪر وٺي جلال الدين سان وڙهڻ لاءِ نڪري آيو. "جلال الدين کي منهنجو پيغام ڏيو تہ هاڻي ڪيس ڪوبہ چنگيز خان جي تلوار کان نہ بچائي سگهندو."

ان وچ ۾ جلال الدين جا نوان افغان حليف هن جي ترڪ سپاهين سان وڙهي ڪانئن الڳ ٿي موٽي ويا هئا. هاڻي جلال الدين وٽ رڳو ڇهہ هزار کن سپاهي بچيا هئا پرهو نااميد نہ هو. سندس ڪوشش هئي تہ هوجلد کا وڏي فوج ڀرتي ڪري وٺي. پر ان کان اڳ چنگيز خان وٽس پهچي ويو.

ٻي ڪا واهہ نہ ڏسي جلال الدين پنهنجي فوج وٺي هندستان طرف رخ ڪيو. چنگيز خان وٽ جنگي بصيرت هئي. "هو جيڪڏهن سنڌو دريا پار ڪري ويو تہ ڪيس دهليءَ جي حڪمرانن جي مدد حاصل ٿي ويندي ۽ اسان لاءِ هڪ نئون محاذ کلي ويندو جنهن لاءِ اسان هن وقت تيار نہ آهيون. جلال الدين کي ڪنهن نموني روڪيو وڃي."

"اسان ڪيس ڪيئن ٿا پڪڙي سگهون؟ هو تہ اسان ڪان پنجن ڏينهن جي مفاصلي تي آهي." سندس سردارن ڪانئس پڇيو.

"مون لاءِ ڪو ڪم ناممڪن نہ آهي. پنڌ گهٽ ڪري ڇڏيو. زمين کي سوڙهو ڪري ڇڏيو. گهوڙن تي رات ڏينهن گذارڻ شروع ڪريو. وقت کي بيهاري ڇڏيو. مون کي جلال الدين خوارزمي ڪنهن بہ حالت ۾ کپي."

چؤطرف فضا منگولن جي گهوڙن جي ٽاپن سان گونجڻ لڳي. اهي رات ڏينهن گهوڙن تي چڙهي پنهنجي دشمن جي ڪڍ هئا. ڏينهن ۾ رڳو هڪ پيرو هيٺ لهي ڪين رڌ پچاءُ ڪرڻ جي اجازت ڏني وئي هئي، واقعي جنهن ڳالهہ جو حڪم ڪين چنگيز خان ڏنو هو اهو هنن ڪري ڏيکاريو. پنجن ڏينهن جو پنڌ هڪ ڏينهن ۾ بدلجي ويو ۽ چنگيز خان جلال الدين جي سامهون پهچي ويو.

سامهون درياءُ وهي رهيو هو جنهن جو وهڪرو ايڏو تہ گهرو هو جو ان کي تري پار ڪرڻ ناممڪن هو. اهو درياءُ جلال الدين جي پٺ تي هو، جنهن جي ڪري هو محفوظ هو. هن پيڙين کي ساڙڻ جو حڪم ڏنو تہ جيئن سندس لشڪر جي سپاهين کي پٺڀرڻ جو ڪو آسرو نہ رهي. هن پنهنجي فوج جي صف بندي ڪئي. ٻئي طرف منگولن بہ پنهنجا دستا منظم ڪري سندس سامهون آڻي بيهاريا.

جنگ شروع ٿي. هيءَ منگولن جي تاريخ جي خوني جنگ هئي جنهن ۾ ٻئي پاسا زندگيءَ کان بي نياز ٿي وڙهي رهيا هئا. جلال الدين جي بيجگريءَ جو اهو عالم هو جو هو منگولن جي قلب کي چيريندو، چنگيز خان کي ڳوليندو رهيو، پر اتي چنگيز خان هو ڪٿي. هن جو گهوڙو مارجي چڪو هو ۽ هو ڪنهن ٻئي گهوڙي تي سوار ٿي ڪنهن ٻئي پاسي نڪري ويو هو.

شهزادي جي بيخوفي ۽ بي جگري ڏسي سندس لشڪر بہ جوش ۾ اچي ويو. منگولن جو صفايو ٿيڻ لڳو. ائين پئي لڳو ڄڻ منگولن کي شڪست اچڻ واري هئي. چنگيز خان اهو سڀڪجهہ ڏسي رهيو هو. هن اهو ڏسي ورتو هو تہ جوش جي عالم ۾ جلال الدين جو لشڪر درياءَ کان ڪافي اڳتي وڌي آيو هو ۽ سندس پٺ خالي ٿي وئي هئي. هن پنهنجي هڪ فوجي دستي کي شهزادي جي فوجن جي پٺ واري حصي ڏانهن موڪليو تہ جيئن ڪين ان بيخبريءَ ۾ ماري سگهجي. اهو منگولن جو پراڻو جنگي حربو هو. ان دستي وڃي جلال الدين جي پٺيان حملو ڪيو. ائين شهزادو ٻن طرفن کان گهيري ۾ اچي ويو. چنگيز خان پنهنجا ڏهہ هزار خاص سپاهي وٺي شهزادي جي آڏو پهچي ويو. جلال الدين جي لشڪر جو خاتمو ٿيڻ لڳو ۽ آخر وڃي سندس ست سؤ سپاهي بچيا، جيڪي ديوانن وانگر وڙهي رهيا هئا.

جلال الدين هاڻي بلڪل نااميد ٿي ويو. وٽس ٻي ڪا واهہ نہ بچي هئي. نہ

اڳيان وڌي پئي سگهيو؛ نه ئي پٺيان هٽڻ جي گنجائش هئي. مرڻ جو وقت ويجهو هو. هاڻي وڙهڻ بيسود هو. هن پنهنجي لوهي زره ڦٽي ڪئي، هڪ تلوار، ڪمان ۽ تيرن جو ٿيلهو کڻي گهوڙي تي سوار ٿيو ۽ هڪ اوچي جبل تان گهوڙي سميت درياءَ ۾ ٽپو ڏنائين.

چنگيز خان اهو سڀڪجهه ڏسي رهيو هو. هو گهوڙي کي ڊوڙائيندو ان جاءِ وٽ پهتو، جتان شهزادي گهوڙي سميت درياءَ ۾ ٽپو ڏنو هو. اها جاءِ ويهه فٽ متاهين هئي. اهو دل ڏاريندڙ منظر اڇا سندس اکين ۾ رهيو پيو هو. هو ڪجهه دير خاموشيءَ سان درياءَ کي تڪيندو رهيو ۽ پوءِ پنهنجو پاڻ سندس وات منجهان نڪتو "اهو پيءُ ڪيڏو نه خوشقسمت آهي، جنهن کي اهڙو بهادر پٽ هجي."

چنگيز خان ڪان منگولن اجازت گهري ته هو جلال الدين جي پويان درياءَ ۾ ٽپي پون پر هن ڪين اشاري سان ان جي منع ڪئي ته جلال الدين کي وڃڻ ڏيو.

پوءِ جلال الدين کي هندستان ۾ ڳولهڻ جي گهڻي ڪوشش ڪئي وئي پر هو الائجي ڪيڏانهن گم ٿي ويو هو. سندس ڪو پتو نه مليو. هو آسمان منجهان ڪنهن ٽٽل تاري مثل هو. جيڪو خلائن ۾ گم ٿي ويو هجي.

• • • •

هاڻي چنگيز خان حڪم جاري ڪيو ته سڀني قيدين کي قتل ڪيو وڃي ۽ سڀني عورتن کي غلام بڻائي گوبيءَ جي ريگستان ڏانهن ڪاهيو وڃي. انهن عورتن روئيندي آخري ڀيرو پنهنجي وطن کي ڏٺو. شايد چنگيز خان کي اهو محسوس ٿيڻ لڳو هو ته سندس موت ويجهو هو. انڪري هن پنهنجي بادشاهت کي مضبوط ڪرڻ تي چاهيو، جنهن ۾ "ياسا" جا قانون نافذ ٿي وڃن ۽ سندس پٽ هن ڪانپوءِ سندس حڪومت سنڀالين.

هن ان ڳالهه کي عملي جامو پهرائڻ لاءِ قبيلائي سردارن جي مجلس "قرولتائي" منعقد ڪئي. سندس بادشاهت جو هر سردار ان ۾ شريڪ ٿيو. جنهن ۾ مفتوح علائقا به شامل هئا ۽ جتي منگول سردار حاڪم طور مقرر ڪيل هئا. هن ۾ چنگيز خان کي بيش قيمت هيرا جواهر تحفي ۾ پيش ڪيا ويا ۽ هن پنهنجي پٽ اوغدائيءَ کي پنهنجو جانشين مقرر ڪرڻ جو اعلان ڪيو. تنهن بعدعظيم الشان جشن جي شروعات ٿي، جيڪو مسلسل هڪ مهينو کن هلندو رهيو، جنهن ۾ سندس سردار ايران کان آيل شراب پي رهيا هئا ۽ ناچڻيون نچي رهيون هيون.

هڪ موسم گذارڻ ڪانپوءِ هن پنهنجي انهن دشمن قبيلن کي ڪچلڻ جو فيصلو ڪيو، جيڪي هن جي غير موجودگيءَ ۾ بغاوتن ۾ رڌل رهيا هئا. انهن ۾ "هيا" علائقي جا قبيلا شامل هئا. انهن کي اولهه چين ۽ ترڪ فوجن جي حمايت حاصل هئي. انهن دشمن جون گڏيل فوجون سندس مقابلي ۾ آيون.

هن جنگ ۾ چنگيز خان جا ڪيترائي ناميارا سردار شامل نه هئا. انهن کي خاقان بين هنڌن تي فتحن لاءِ موڪليو هو. جيتوڻيڪ دشمن هن ڪان

تمام گهٽي تعداد ۾ هئا. پر هن جا منگول بہ بهادريءَ ۾ پنهنجو مٽ پاڻ هئا. اهي نعرا هڻندا دشمنن جي صفن اندر ڪاهي پيا ۽ قتلام شروع ڪري ڏنائون. دشمن ايڏا گهڻا هئا جو سندن هٿ کين قتل ڪندي ٿڪجي پيا. چنگيز خان کي شايد اها خبر هئي تہ اها سندس آخري جنگ هئي. هنن دشمنن کي شڪست ڏيڻ کان پوءِ سندس اولاد جي حڪومت هميشہ لاءِ محفوظ ٿي ويندي. چنگيز خان هن جنگ کي پنهنجي آخري جنگ سمجهي وڙهيو. قتل ۽ غارتگيريءَ جو اهو طوفان برپا ڪيائين جو دريائن جي سفيد برف ڳاڙهي ٿي وئي. دشمنن جا قدم اکڙي ويا ۽ انهن ڀاڄ ڪاڌي. "هيا" جي بادشاهہ پنهنجي جان بچائي ۽ ڪانئس صلح جي درخواست ڪئي. چنگيز خان ڪنهن کي بخشڻ جو قائل نہ هو. پر هو هاڻي عمر جي ان حصي ۾ پهچي چڪو هو جتي هو گهڻو ٿڪجي پيو هو. هن کيس معاف ڪري ڇڏيو. هن "هيا" کي شڪست ڏيڻ بعد يورت طرف رخ ڪيو. جتي سويدائي بهادر اتان جي قبيلن سان جنگ ۾ جنيل هو. هو اڃا رستي ۾ هو جو کيس پنهنجي وڏي پٽ "جوجي“ جي موت جي خبر ملي. ان خبر کيس اڌ مئو ڪري ڇڏيو ۽ هو هڪ اڪيلي خيمي ۾ هليو ويو ۽ حڪم ڪيائين تہ ڪوبہ هن وٽ نہ اچي. ان خيمي ۾ هزارين بيگناهن کي قتل ڪرڻ وارو پنهنجي پٽ جي موت تي سڏڪي روئي رهيو هو.

ڪجهہ ڏينهن بعد کيس سندس هڪ پوٽي جي بہ موت جو اطلاع مليو. انهن ڳالهين کيس ويتر چپ ڪري ڇڏيو. هن گهڻو ڪري ماڻهن سان ڳالهائڻ ئي ڇڏي ڏنو. رستي ۾ کيس صنوبر جي وڻن جو جهنگ نظر آيو. هن لشڪر کي اتي ترسڻ ڪرڻ جو حڪم ڏنو. سڀئي حيران هئا تہ آخر ڳالهہ ڇا آهي نہ تہ عام حالتن ۾ تہ هو دشمنن طرف وڌڻ لاءِ بيچين هوندو هو.

هو پنهنجي آواز ۾ سينگاريل خيمي منجهہ وينل هو ۽ آهستي ڳالهيون ڪري رهيو هو. ماڻهن کي اهي ڳاليهون ٻڌڻ ۽ سمجهڻ لاءِ ڏانهنس جهڪڻو ٿي پيو. هن حڪم ڪيو تہ سندس پٽ توليءَ کي گهرايو وڃي، ڇو تہ اهو ئي ويجهي علائقي ۾ موجود هو. توليءَ جي اچڻ ۾ ڪجهہ ڏينهن لڳي ويا. جڏهن هو پيءُ جي خيمي ۾ داخل ٿيو تہ ڏٺائين چنگيز خان زمين تي ليٽيل هو.

"ڇا ٿيو آهي بابا! توهان جي طبيعت تہ ٺيڪ آهي؟ لشڪر ۾ ايترا ويد ۽حڪيم آهن، توهان ڪنهن کي ڏيکاريو آهي؟“ توليءَ اندر داخل ٿيندي ئي پنهنجي پيءُ کان پڇيو.

"ان جي هاڻ ڪا ضرورت ناهي. مون کي خبر آهي تہ وڃڻ جو وقت اچي ويو آهي.“ چنگيز خان جهيڻي آواز ۾ وراڻيو.

"مان ڪنهن حڪيم يا ويد کي گهرايان ٿو تہ اهو اچي توهان کي ڏسي ۽ دوا تجويز ڪري." تولي ٻاهر وڃڻ لاءِ خيمي جي در طرف وڌيو.

"ترس، ڪنهن حڪيم کي گهرائڻ جي ضرورت ڪانهي. مونکي خبر آهي تہ موت جو علاج ڪنهن وٽ بہ

ڪونهي. گهرائڻو آهي تہ لشڪر جي سپهہ سالارن کي گهراءِ مان اوهان سيني سان ڪجهہ ڳالهيون ڪرڻ ٿو گهران.” چنگيز خان ڪيس چيو.

تولي ٻاهر ويو ۽ سيني جنگي سردارن کي وٺي آيو. توليءَ پيءُ جو ڪنڌ پنهنجي ڪڇ ۾ رکيو ۽ چنگيز خان کين نصيحتون ڪرڻ شروع ڪيون. ”تولي، مون ڪانپوءِ اوپر جون زمينون تنهنجون ۽ اولهہ جي زمين جو مالڪ تنهنجو ڀاءُ چغتائي آهي. اوغدائي توهان ٻنهي جو آقا آهي. هو قراقرم ۾ خاقان بڻجي تخت نشين ٿئي. جيڪڏهن توهان منهنجي ان ورهاڱي کي مڃيو ۽ ڀاڻ ۾ نہ وڙهيؤ تہ پوري دنيا تي حڪومت ڪندؤ.“

ان بعد هن سالارن کي مخاطب ٿيندي چيو تہ ”سوبدائي بهادر کي مون ”سنگ“ جي سلطنت خلاف وڙهڻ لاءِ موڪليو آهي. توهان مون ڪانپوءِ ان جنگ جي تڪميل ڪندو ۽ فتح ماڻجو. ”هيا“ جو بادشاهہ دوستيءَ جو دعويدارضرورآهي پر دل ۾ دغا اٿس، ان کان هوشيار رهجو. منهنجي موت ڪانپوءِ هو پنهنجي قول تان ڦري ويندو ۽ سرڪشي اختيار ڪندو. مون ان کي هينئر گهرايو آهي. هو پنهنجن ساٿين سميت اچڻ وارو هوندو. جيڪڏهن اچي تہ ڪيس سندس سيني ساٿين سميت ماري ڇڏجو. جيڪڏهن توهان ائين نہ ڪري سگهيو تہ پوءِ اهو ڪم ڪڏهن نہ ٿيندو. جيستائين اهو ڪم نہ ٿئي، تيستائين ٻاهر پاڦ بہ نہ نڪرڻ گهرجي.“

اها سندس آخري نصيحت هئي، جيڪا هن پنهنجن پٽن ۽ سپهہ سالارن کي ڪئي ۽ ٿوري دير بعد پنهنجن پٽن لاءِ دنيا جي سڀ کان وڏي سلطنت ۽ تباهہ ڪن فوج ڇڏي مري ويو. سندس مرڻ جو سن 1227ع هو ۽ ان وقت چنگيز خان جي عمر ستهٺ سال ڪن هئي.

هن جي مرڻ ڪانپوءِسندس خيمي آڏو نيزو کوڙيو ويو. خانہ بدوشن جي قاعدي موجب نيزو کوڙڻ جو مقصد اهو هو تہ خيمي ۾ ڪو بيمار ماڻهو پيل آهي. ان جو مقصد چنگيز خان جي موت کي لڪائڻ هو. هن جي خيمي تي هر ڪنهن جي اچڻ وڃڻ جي پابندي لڳائي وئي. ظاهري رڳو ڪجهہ جنگي سردار خيمي منجهہ اچي وڃي رهيا هئا تہ جيئن ائين لڳي تہ اهي چنگيز خان کان هدايتون وٺي رهيا هجن.

ايتري ۾ ”هيا“ جو شهنشاهہ پنهنجي سپاهين سميت منگولن جي لشڪر ۾ آيو. سندس استقبال ڪرڻ لاءِ چنگيز خان جي لشڪر جا سپهہ سالار هڪ منزل اڳتي هلي آيا ۽ کين نهايت عزت ۽ احترام سان سينگاريل خيمن ۾ ويهاريائون. اهو شهنشاهہ پنهنجي اهڙي عزت افزائيءَ تي خوش ٿي رهيو هو. ڪيس ٻڌايو ويو تہ چنگيز خان سخت بيمار هو. انڪري ان جي حڪم تي اڄ ڪنهن کي بہ سندس خيمي ڏانهن وڃڻ جي منع ٿيل هئي. ٻئي ڏينهن ڪيس چنگيز خان سان ملاقات ڪرائي ويندي.

رات جو منگولن ”هيا“ جي شهنشاهہ جي پرتڪلف دعوت ڪئي ۽ ڪيس اعزازي خلعتون پارايون. ان تقريب ۾ هر اعليٰ منگول سردار شرڪت ڪئي. اجا اهو بدقسمت شهنشاهہ پنهنجي قسمت تي

رشڪ ڪري رهيو هو جو هن هڪ ناقابل يقين منظر ڏٺو. اهي منگول سردار، جيڪي ڪيس دعوت ڪارائي رهيا هئا، سي هن جي ساٿين جون سسيون لڻڻ لڳا. موت جي وقت ڪيس سمجهه ۾ آيو تہ ساڻس ڌوڪو ڪيو ويو هو، پر ڪيس دير ٿي چڪي هئي. هڪ ئي جهٽڪي سان سندس سسي ڪپجي وئي. اهڙا ڌوڪا ۽ فريب خانہ بدوشن جي زندگيءَ جي روز جو معمول هئا. خان جي هڪ وصيت جي تعميل ٿي چڪي هئي.

چنگيز خان جي لاش کي گوبيءَ جي ريگستان ۾ نيو ويو تہ جيئن پوري قوم ان جو آخري ديدار ڪري سگهي. جڏهن کان هو اسلامي ملڪن کي فتح ڪرڻ لاءِ نڪتو هو، تڏهن کان هو واپس پنهنجي وطن نہ ورتو هو. زنده نہ سهي، مرده ئي سهي، پر ڪيس وطن واپس پهچڻو هو. پنهنجي اباڻي زمين ۾ دفن ٿيڻ هن جو حق هو. هن جو لاش اوڏانهن ڪجي وڃي رهيو هو ۽ جنهن کي بہ هن جي موت جي خبر ملي پئي، تنهن کي قتل ڪيو پئي ويو. سواءِ سندس لشڪر جي، ٻئي ڪنهن کي بہ هن جي موت جو علم ٿي نہ سگهيو. جڏهن چنگيز خان جو لاش گوبيءَ جي ريگستان پهتو تہ اتي رازداريءَ جي ضرورت نہ رهي. سپاهين جنازي سان بلند آواز ۾ ماتم ڪرڻ شروع ڪيو.

• • • •

جيئن جيئن هن جو گهر ويجهو ايندو ويو، تيئن تيئن جنازي ۾ شريڪ ماڻهن جو تعداد وڌندو ويو. جڏهن هن جـ لاش سندس گهر پهتو تہ اتي بورتائي چنگيز خان جون پيون زالون وار ڪولي روڄ ڪري رهيون هيون ۽ انهن چنگيز خان جي لاش کي وصول ڪيو.

چنگيز خان، بورتائي کي پهرين پنهنجي مدفن واري جاءِ بابت ٻڌائي ڇڏيو هو. اهو ساڳيو صنوبر جي وڻن جو جهنگ جنهن لاءِ هن ڪنهن وقت چيو هو تہ "اها جاءِ پوڙهي جي آرام ڪرڻ لاءِ سٺي آهي."

هن جي لاش کي هڪ ڇڪڙي تي ڪٽي اتي آندو ويو. هڪ وڏي وڻ جي هيٺان هڪ وڏي کڏ کوٽيائون ۽ منگول بلند آواز ۾ "ياسا" جا قانون پڙهڻ شروع ڪيا ۽ ان جي پڙهڻ دوران چنگيز خان جي لاش کي کڏ ۾ لاٿو ويو. چاليهہ حسين عورتن ۽چاليهہ اڇي رنگ جي گهوڙن کي بہ ان وقت قتل ڪري چنگيز خان جي قبر جي چوڌاري دفن ڪيو ويو تہ جيئن ٻئي جهان ۾ اهي چنگيز خان سان گڏ هجن هڪ قبيلي کي جنگي خدمت جي معافي ڏني وئي ۽ سندس ذمي اهو ڪم لڳايو ويو تہ اهي چنگيز خان جي قبر مٿان رات ڏينهن پهرو ڏيندا رهن. انهن کي ڪجهہ پرتي رهي اها خدمت سرانجام ڏيڻي هئي ڪجهہ سالن ڪانپوءِ اتي پيا صنوبر جا وڻ ڦٽي آيا ۽ آهستي آهستي چنگيز خان جي قبر انهن وڻن ۾ لڪي وئي. اهو جهنگ درياءِ گوبيءَ جي ٻن ندين "ڪلوران" ۽ اوئان" جي وچ واري علائقي ۾ آهي ۽ اچوڪي دور ۾ منگوليا نالي ملڪ جي حد اندر واقع آهي.

سنڌي ڪهاڻيون

اپ تي فائرنگ

ريڪارڊ سيڪشن ۾ هڪ رات

پتني ۽ فرض

هڪڙو ووٽ

چتيون

امر جليل

موهن ڪلپنا

لعل پشپ

خالد حسين

حسن منصور

اپ تي فائرنگ

امر جليل

سنڌ جي عظيم ڪهاڻيڪار امر جليل جي خاص "ڪرزما" ڊائجسٽ جي لاءِ لکيل ڪهاڻي. امر جليل سنڌيءَ ۾ هيءَ ڪهاڻي ڪافي عرصي کان پوءِ لکي آهي جنهن ۾ هو پنهنجي قلم جي پوري ڪاٽ سان ان انداز سان موجود آهي جنهن جا سندس پرستار انتظار ۾ هوندا آهن

مون وٽ تاريخ مان ڦاٽل صفحي ڪي ترتيب ڏني. ڪي صفحا سلامت حالت ۾ لڌا هئا ۽ ڪي ٽڪر ٽيل مليا هئا. تاريخ مان ڦاٽل ڪافي صفحا غائب هئا. انهن صفحن جي مونکي تلاش هئي. وڏي جاکوڙ ڪئي هيم، پر هٿ نه پئي آيا. اڄ تائين مونکي اها ڳالهه سمجهه ۾ نه آئي آهي ته ڪي ماڻهو تاريخي تسلسل مشڪوڪ ڪرڻ لاءِ تاريخ جي ڪتابن مان صفحن جا صفحا ۽ چيپٽرن جا چيپٽر ڇو غائب ڪري ڇڏيندا آهن! مون پڪو پهه ڪري ڇڏيو هو ته گم ٿيل صفحا جيڪڏهن هٿ نه آيا، ته پوءِ مان هٿ آيل اڳيان ۽ پويان صفحا پڙهي گم ٿي ويل صفحن جو مواد پاڻ لکي وٺندس.

مان ڪم ۾ مگن هوس، مرلي ڊوڙندي ۽ سهڪندي آيو ڇيائين، "دادا، ڪندن ڏيڻ ۾ ڦاسي پيو آهي." .

مون کان ڇرڪ نڪري ويو.

ڪندن ۽ مرلي منهنجي ننڍپڻ جي دوست

ڊاڪٽر ڀڳوانداس جا پٽ آهن. پر پاڻ جيئ

ڪونهي. ڏاڍو نيڪ هوندو هو. ڀڄنديءَ وا

ڪان پوري في وٺندو هو، ۽ غريب غربي

مولائين جو علاج مفت ۾ ڪندو هو. ڳالها

جو مٿو! ماڻهو نه هجي ها ته جيڪر ما

هجي ها! ماڻهو بوتلن ۾ ڀري رکنس ها،

ڪائي وڃنس ها. پر هن کي ڪلاشنڪوف ج

گولين ڪائي ڇڏيو ۽ جڏهن ڏسوس، مريض

جي ميڙ ۾ ملندو! پر، هڪري ڏينهن اوچت

ئي اوچتو ڪيس ماري وڌائون.

ماڻهو بنا سبب جي نه مرندو آهي

ڪي ماڻهو بک ۾ پاهه ٽي مري ويندا آه

ڪي ماڻهو ڊوءُ تي ماني ڪائي مري وين

آهن. ڪي ماڻهو بس هيٺان ڇيپاٽجي مر

ويندا آهن، ڪي ماڻهو ڀڃا ڳاڇا دور

پوليس ۽ ايجنسين جي تحويل ۾ مري وين

آهن. ڪن ماڻهن کي ڦورو ڦر دوران مار

وجهندا آهن. پر، ڊاڪٽر ڀڳوانداس جو مو

اهڙي ڪنهن سبب ڪري نه ٿيو هو. هن جي

موت جو سبب گهٽن کي سمجهه ۾ نه آيو هو. بلڪ ڪنهنکي به سمجهه ۾ نه آيو هو. هن نه ڪنهن سان ٺڳي ڪئي هئي، نه ڪا ويساهه گهاتي ڪئي هئي. نه ڪنهن جي گناهه ۾ هو، نه ڪنهن جي ثواب ۾ هو، رڳو نيڪي ڪندو هو.

ڊاڪٽر ڀڳوانداس جي موت جو سبب سندس هڪ نيڪي هئي. اوڙي پاڙي جو خيال آهي ته ڊاڪٽر ڀڳوانداس جي اها نيڪي اصل ۾ نيڪي نه هئي، هن جي غلطي هئي، جنهن جي ڪري ڪيس گولين جو ٻڪ ٽيٽو پيو هو. مونکي اڄ تائين افسوس آهي ته ان غلطيءَ ڪرڻ ۾ مون ڊاڪٽر جو ڀرپور ساٿ ڏنو هو. پر، اها به هڪ حقيقت آهي ته ڊاڪٽر کي غلطيءَ کان روڪڻ لاءِ مون وسان ڪين گهٽايو هو. پر ڊاڪٽر جڏهن چيو ته ان ڪم ۾ مون جيڪڏهن سندس مدد نه ڪئي، ته پوءِ هو نيڪيءَ جو ڪم صالح محمد جي مدد سان ڪندو. تڏهن مجبور ٿي مون سندس مدد ڪرڻ لاءِ حامي ڀري هئي. صالح محمد ڊاڪٽر جو ڪمپائونڊر هو. ۽ پنهنجي ناليءَ جو دشمن هو.

نيڪ نيتيءَ سان ڪيل ڪم اڪثر ڪچيءَ ۾ پئجي ويندا آهن. ڊاڪٽر ڀڳوانداس کي به نيڪي ڪچيءَ ۾ پئجي ويئي هئي، جنهن آخر سندس سر وڃائي ڇڏيو. اڪثر ماڻهن لاءِ اها ڳالهه ڏاڍي حيران ڪندڙ هوندي آهي ته نيڪي، ڪڏهن ڪڏهن انسان کي خوار ۽ خراب ڇو ڪري ڇڏيندي آهي؟ اوهين به حيران ٿي رهيا هوندا ته آخر اها ڪهڙي قسم جي نيڪي هئي جيڪا ڊاڪٽر ڀڳوانداس لاءِ مصيبت جو سبب ٿي پئي!

پاڙي ۾، ڊاڪٽر ڀڳوانداس جي ڪلينڪ سان ذري گهٽ لڳو لڳ نيڪ ماڻهن جي مدد، امداد ۽ چندي سان هڪ مسجد ٺهڻ شروع ٿي هئي. هڪڙي ڏينهن ڊاڪٽر مون وٽ آيو. هٿ ۾ بريف ڪيس هوس، چيائين، "يار، سرنديءَ وارا الله سائينءَ جو گهر ٺهڻ ۾ هٿ ونڊائي رهيا آهن. منهنجي دل ڪري ٿي ته ان نيڪ ڪم ۾ مان به هٿ ونڊايان.

مون کان ڇرڪ نڪري ويو. ان کان اڳ جو مان ڪجهه چوان ڊاڪٽر ڀڳوانداس چيو. " مان سامهون نه ايندس منهنجو نالو به ڪٿي ظاهر نه ٿيندو. ڪنهن کي خبر ئي نه پوندي ته مسجد جي تعمير ۾ مون هٿ ونڊايو آهي."

اڃا ٻڌتر ۾ هوس ته ڊاڪٽر کي ڇا چوان، ۽ ڇا نه چوان. ڊاڪٽر ڀڳوانداس پڇيو، "ڇا پيو سوچين؟"

چيم، "يار، وڏو ممڻ مچي پوندو."

پڇيائين، "ڇا جو ممڻ مچي پوندو؟"

مونکي منجهائي وڌائين. منهنجو سنگتي هو. منهنجو ساٿي هو. هم پيالو، هم نوالو! ڪيئن چوانس ها ته الله جي گهر ٺهڻ ۾ سندس هٿ ونڊائڻ جائز نه هو!

پڇيائين، ”تون منجهي چو پيو آهين؟“ .هٻڪندي چيم. ”ڊاڪٽر. الله جو گهر پيو نهي.“

هڪدم چيائين. ”مان الله جو بندو ناهيان؟“

مونکي وري منجهائي وڌائين. پيو ڪجهه سمجهه ۾ نه آيو ته چيم. ”مندر جي ٺهڻ ۾ ڪنهن مسلمان ڪي هٿ ونڊائڻ ڏيندا؟“

ڊاڪٽر وراڻيو. ”ٻيا ڏين يا نه ڏين، پر مان ڏيندس.“

چيم. ”تون فرد آهين. هڪ اڪيلو ڇڙو آهين. جيئن مان آهيان. تون سمجهين ٿو ته ماڻهو تنهنجي ۽ منهنجي ڳالهه کي مڃيندا؟ هو اسان کي ابتو لٽڪائي ڇڏيندا.“

”ان ڳالهه جو مونکي احساس آهي.“ ڊاڪٽر ڀڳوانداس چيو. ”تنهنڪري ته بريف ڪيس توکي ڏنو اٿم. تون پنهنجي طرفان هيءَ رقم مسجد ڪاميٽيءَ کي ڏيئي ڇڏجانءِ.“

ڊاڪٽر بريف ڪيس مونکي ڏنو. گهڙي ڪن لاءِ منهنجا هٿ ڪنبي ويا. ”جيڪڏهن ڳالهه کلي پيئي، مان ته ٻڃي ويندس.“ چيم ”پر ماڻهو تنهنجو حشر نشر ڪري ڇڏيندا.“

”ڳالهه کلي پوڻ جو امڪان ناهي، ۽ جي کلي پيئي ته پوءِ جون ڳالهيون پوءِ سان.“ ڊاڪٽر کلندي چيو. ”باقي تون پيسا کڻي عياشي لاءِ هانگ ڪانگ نه هليو وڃجانءِ.“

ٻئي ڏينهن نوٽن سان ڀريل بريف ڪيس مان مسجد ڪاميٽيءَ کي ڏيڻ ويس. مسجد ڪاميٽيءَ جا ميمبر ايڏي وڏي رقم ڏسي وائڙا ٿي ويا. ذري گهٽ سيئي مونکي سجاڻيندا هئا. سيني کي خبر هئي ته مونکي مستقل آمدنيءَ جو ڪو ذريعو نه هو. هڪڙي ميمبر مون کان پڇيو. ”دل ۾ نه ڪجانءِ. هيءَ دنيا ڏاڍي گندي ٿي ويئي آهي. هيءَ پيسا جوئا يا سٽي جا ته ناهن؟“

مون ٽڏو ساهه کڻي آسمان ڏانهن ڏٺو. زهر جو ڍڪ ڀري ڇڏيم ڪجهه نه چيم.

”هيءَ الله جي گهر جو معاملو آهي.“ ميمبر چيو. ”۽ الله جو گهر حق حلال جي رقم مان ٺهندو آهي.“

وري آسمان ڏانهن ڏٺم. چيم. ”هيءَ حق حلال جي رقم آهي.“

”تون ته ڪنڊرن مان پٿرن ٺڪرن جا ٽڪر ميڙيندو آهين. ۽ قاتل پراڻا پنا ڳوليندو آهين.“ مسجد ڪاميٽيءَ جي ٻئي ميمبر پڇيو. ”تو وٽ ايڏي رقم ڪٿان آئي؟“

مان اهڙي آڏي پڇا لاءِ تيار نه هوس. منجهي پيس. دل ۾ خيال آيو ته نوٽن سان ڀريل بريف ڪيس کڻي وڃي ڊاڪٽر ڀڳوانداس کي موٽائي ڏيان. پر. پيو خيال آيو ته جيڪڏهن ائين ڪيم ته ڊاڪٽر پنهنجي ڪمپائونڊر صالح معرفت مسجد ڪاميٽيءَ کي رقم موڪليندو. ۽ پوءِ سندس راز کلي پوڻ

جو پڪو امڪان پيدا ٿي پوندو. اهڙي راز ڪلي پوڻ ڪان پوءِ ڊاڪٽر جو جيئرو رهڻ ممڪن نہ هو.

مونکي منجهيل ڏسي هڪ ميمبر چيو. ”رقم جيڪڏهن چور بازاريءَ ۽ هيرا ڦيريءَ جي آهي تہ پوءِ مهرباني ڪري کڻي وڃ. اسين مسجد لاءِ فقط حق حلال جي ڪمائي مان چندو قبول ڪندا آهيون.“

آخر ڪيستائين منهنجي زندگي جهيڙا ڪندي گذرندي! مون اول آسمان ڏانهن ڏٺو. پوءِ مسجد ڪاميٽيءَ ڏانهن ڏسندي چيم ”اوهان ڏوبي گهاٽ پرسان فرشتہ مسجد ڏٺي آهي؟“

بہ چئن ميمبرن هڪدم وراڻيو. ”نہ رڳو ڏٺي آهي، اسان اتي نماز بہ پڙهي آهي. ڏاڍي شاندار مسجد آهي.“

چيم. ”اها مسجد سيٺ صديق صندوق والا ٺاهرائي آهي.“

هڪ ميمبر چيو ”اسان کي خبر آهي. ڏاڍو نيڪ ماڻهو آهي.“

”وڏو جوئاري آهي. ڊربيءَ ۾ گهوڙا ڊوڙائيندو آهي.“ ڪروڙ کي قابو ڪندي چيم. ”بيشمار ڪارخانا اٿس. پر ٽيڪسن ۾ گهڻو بيون هٽندو آهي. ڪنٽينرن ۾ واپاري سامان سان گڏ هيروئن ٻاهر موڪلي ڇڏيندو آهي. دولت ايڏي اٿس جو ميامي، نيويارڪ، لنڊن ۽ دبئي ۾ املاڪ جا انبار گڏ ڪري ڇڏيا اٿائين.“

ميمبرن جي نرڙ تي گهنج پئجي ويو. نوٽن سان پريل بريف ڪيس تي هٿ رکندي چيم. پر هن رقم جي پائي پائي حق حلال جي آهي. پگهر جي پورهيي جي آهي.“

هڪ ميمبر پڇيو. ”ڪهڙو ڪم شروع ڪيو اٿئي؟“

”هيءُ منهنجا پيسا ناهن.“ چيم ”هڪ نيڪ بندي جا آهن.“

”تہ پوءِ پاڻ ڏيڻ ڇو نہ آيو آهي؟“

پڇيائون. ”تنهنجي معرفت رقم ڇو موڪلي اٿائين؟“

”هو مخفي رهڻ چاهي ٿو.“

مون چيو. ”هن ڪان وڌيڪ نيڪ، سڀاجهو ۽ رحمدل انسان اوهان ورلي ڏٺو هوندو.“

پاڻ ۾ صلاح مشورو ڪرڻ ڪان پوءِ خزانچيءَ پڇيو. ”رسيد ڪنهنجي نالي ڪٽبي؟“

چيم. ”مخفيءَ جي نالي.“

چيائين. ”پر معرفت تنهنجي هوندي.“

وراڻيم. ”پل هجي.“

سلسلو هلي پيو. هر مهيني ڊاڪٽر ڀڳوانداس نوٽن سان پريل بريف ڪيس مونکي ڏيندو هو. ۽ مان بريف ڪيس مسجد ڪاميٽيءَ کي پهچائي ايندو هوس. رسيد آڻي ڊاڪٽر ڀڳوانداس کي ڏيندو هوس. ڊاڪٽر بنا ڏسڻ جي رسيد ڦاڙي ڦٽي ڪري ڇڏيندو

هو. ائين ڪندي نيٽ مسجد مڪمل ٿي ويئي. مسجد جي افتتاح لاءِ هڪ سياسي پارٽيءَ جي ايم اين اي کي گهرايو ويو. مولوين کي آندو ويو. حمد ۽ نعت پڙهيا ويا. شڪراني جا نفل ادا ڪيا ويا. مان مخفيءَ طرفان يعني ڊاڪٽر ڀڳوانداس طرفان ڪاميٽيءَ کي منائي سان پريل پارهن ٽوڪرا پهچائي آيس. خير خوبيءَ سان مسجد جو افتتاح ٿي ويو. مسجد مان صبح کان رات تائين بانگ اچڻ لڳي. نمازين جو تعداد ڏينهون ڏينهن وڌڻ لڳو. جن جا نرڙ صاف هئا، انهن پنهنجي پيشاني تي سجدن سان محراب ٺاهي ورتا.

۽ پوءِ انهن ئي ڏينهن ۾ مسجد ڪاميٽيءَ جو چيئرمين بيمار ٿي پيو. بد هاضمو ٿي پيو هوس. پيٽ پترو ٿي پيو هوس. چار اوڳرايون پي آيس. ڊاڪٽر ڀڳوانداس کي گهر گهرائي ڏيکاريائونس. ڊاڪٽر دوا ڏنس. ٻه چار دفعا وزٽ تي گهر ويس. چيئرمين ٺيڪ ٿي ويو.

ٺيڪ ٿيڻ کان پوءِ چيئرمين جيئن ئي گهرمان نڪرڻ جهڙو ٿيو، تيئن سڌو مون وٽ هليو آيو. ڏاڍو ڪاوڙيل هو. چيائين، "تو چندي جي رقم بابت ڪوڙ ڳالهائي گناهه ڪبيرا ڪيو آهي."

مان وائڙو ٿي ويس. مونکي سمجهه ۾ نه پئي آيو ته هن کي ڪيئن خبر پيئي ته مون ساڻس ڪوڙ ڳالهايو هو!

چيئرمين چيو، "ڊاڪٽر ڀڳوانداس ٿي چار دفعا مونکي گهر ڏسڻ آيو هو."

مونکي لڳو ڄڻ ڌرتي منهنجي پيرن هيٺان ڪسڪي ويئي.

چيئرمين چيو، "آخري ڀيري هو ڇڪاس جا اوزار ان بريف ڪيس ۾ کڻي آيو هو جنهن بريف ڪيس ۾ تون چندي جي رقم کڻي ايندو هئين."

"توکي اجايو شڪ پيو آهي."

پڪڙجي ته پيو هوس، پر تڏهن به ڳالهه ٽاهڻ خاطر چيم، "اهڙا سوين بريف ڪيس بازار ۾ ملن پيا."

"سوين بريف ڪيس جا هينڊل ڇڳل ۽ سوتلين سان ٻڌل نه هوندا آهن." چيئرمين چيو، "تو اسان سان ڪوڙ ڳالهائي دنيا جي نظرن ۾ ڏوهه ۽ دين جي دنيا ۾ گناهه ڪيو آهي."

"مون ڪو ڪوڙ نه ڳالهايو آهي." چيم، "توهان پڇيو هو ته رقم چوري، جوئا ۽ حرام جي ته ناهي. مون وراڻيو هو ته رقم حق حلال ۽ محنت ۽ ايمانداريءَ جي آهي. مان هينئر به چوان ٿو ته سموري رقم حق حلال ۽ ايمانداريءَ جي هئي."

چيئرمين چيو، "پر هئي ته هڪ هندوءَ جي نه."

"اول ته اوهان مون کان اهو نه پڇيو هو ته رقم ڪنهن پارسي، ڪرسچين، يهودي يا ٻڌمت جي پيروڪار جي ته ناهي." وراڻيم، "پيو ته

رقم جي پائي پائي ايمانداريءَ سان ڪمايل هئي. چندو ڏيڻ واري جو هندو سک يا ڪرستان هئڻ منهنجي لاءِ اهم نه هو."

"ميان، ميان، ميان. هوش ڪر!" چيئرمين ميز تي مڪ هڻندي چيو، "هي الله جي گهر جو معاملو آهي."

مون به ساڳي لهجي ۾ وراڻيو." ۽ ڊاڪٽر ڀڳوانداس به الله جو بندو آهي."

چيئرمين باهه ٿي ويو. مونکي بدشد ڳالهائيندو. پاراتا ڏيندو در تائين هليو ويو. در وٽان منهن ورائي مونکي پونڊو ڏيندي چيائين، "اڙي لعنت آهي تنهنجي مسلمانيءَ تي."

ساڳي ڏينهن شام جو اوڙي پاڙي مان چوٽي موٽي فساد جي خبر آئي. ان ڏينهن به مرلي منوهر، ڊاڪٽر ڀڳوانداس جو ننڍو پٽ ڊوڙندي ۽ سهڪندي آيو هو. ۽ چيو هئائين، " بابا کي گولي هنئين اٿائون."

ڊوڙندي ڊاڪٽرجي ڪلينڪ پهتس. مريضن جي وچ ۾ شاهينگ ڊاڪٽر کي پنج گوليون هڻي، ٻيچ ڊاهه ڪري پڇي ويا هئا. ڊاڪٽر فرش تي پيو هو. سيني ۾ ساهه هوس. مون ڪيس ياڪر ۾ پري ورتو. اکيون کولي مون ڏانهن ڏٺائين. وسامندڙ آواز ۾ چيائين، "ساوتري کي موٽي اچڻ نه ڏجانءِ ۽ مرلي ۽ ڪندن کي به هيموءَ ڏانهن موڪلي ڇڏجانءِ."

ڊاڪٽر آپريشن ٿيٽر ۾ دم ڏيئي ڇڏيو. ساوتري ڊاڪٽر ڀڳوانداس جي زال هئي. پنهنجي ڀاءَ هيمنداس سان ملڻ لاءِ دهليءَ ويئي هئي. مون فون تي هيموءَ کي سربستو احوال ڏنو. ڪيس سختيءَ سان منع ڪندي چيم ته ڀاڀيءَ کي ڪنهن به صورت ۾ موٽي اچڻ نه ڏجانءِ. ڊاڪٽر جي مڙهه کي ڪندن باهه ڏيندو. ۽ ان کان پوءِ مان مرليءَ ۽ ڪندن کي دهلي روانو ڪري ڇڏيندس.

پر، مان ائين ڪري نه سگهيس. چتا جي باهه وسامي ويئي. ڀڳوانداس جي رک درياهه ۾ لڙهي ويئي. ڪندن ۽ مرليءَ جي اکين جا لڙڪ سڪي ويا. پر هو هندستان وڃڻ لاءِ راضي نه ٿيا. ٻار نه هئا. جو مان مٿن پنهنجي مرضي هلايان ها. ڪندن سرڪاري اسپتال ۾ هائوس جاب ڪري رهيو هو. مرليءَ ايم بي اي جو امتحان ڏنو هو. ۽ نتيجي جو انتظار ڪري رهيو هو. وڌوا ٿيڻ کان پوءِ ساوتري ڀاڀي پٽن جي جدائي برداشت نه ڪري سگهي. منع ڪرڻ جي باوجود هوءَ موٽي آئي.

هيڏي وڏي حادثي کي وقت لئه مٽي ڪري ڇڏيو. ڊاڪٽر ڀڳوانداس جي قتل تي هلندڙ بحث مباحثا آهستي آهستي ڍرا ٿي ويا. ماڻهن هڪ ٻئي کان پڇڻ ڇڏي ڏنو ته ڊاڪٽر ڀڳوانداس مرڻ کان پوءِ جنت ۾ ويو هوندو يا دوزخ ۾. ڪجهه ماڻهن جو رايو هو ڊاڪٽر نهايت

نيڪ، رحمدل ۽ سخي هو تنهن ڪري ضرور جنت ۾ ويو هوندو. ڪجهه ماڻهن جو خيال هو تہ ڊاڪٽر جيئن تہ هندو هو تنهنڪري نيڪ هئڻ جي باوجود ضرور دوزخ ۾ ويو هوندو. پر پوءِ ماڻهن کي جڏهن خبر پئي تہ جيئن ڌرتيءَ تي انسان الڳ الڳ عبادتگاهون ٺاهي ڇڏيون آهن. تيئن آسمان تي بہ سندن سزائن ۽ جزائن لاءِ الڳ الڳ بندوبست ٿيل آهي. نيڪ مسلمان جنت ۾، بدڪار مسلمان دوزخ ۾ ويندا آهن. نيڪ هندو سورڳ، ۽ بدڪار هندو نرڳ ۾ ويندا آهن. نيڪ ڪرستان هيون ۾، ۽ بدڪار ڪرستان هيل ۾ ويندا آهن. جيئن ڌرتيءَ تي ماڻهو هڪبئي جي عبادتگاهہ ۾ وڃي نہ سگهندا آهن، تيئن آسمان تي بہ ماڻهو هڪبئي جي جنت دوزخ ۾ داخل ٿي نہ سگهندا آهن. سيني وٽ پنهنجا پنهنجا پاسپورٽ آهن. ڊاڪٽر ڀڳوانداس جي مرتئي تي هلندڙ ڳالهيون، بحث ۽ مباحثا بند ٿي ويا.

ڊاڪٽر ڪندن پنهنجي پيءُ ڊاڪٽر ڀڳوانداس جي ڪلينڪ کولي ويهي رهيو. شڪل شبيهہ ۽ قد بت ۾ ڊاڪٽر ڀڳوانداس جهڙو نڪري پيو. عادتون ۽ سڀاءِ بہ پيءُ جهڙو. جڏهن ڏسوس منهن تي مرڪ. سرندي وارن کان في وٺي پر غريب غربي کان ٽڪو بہ نہ وٺي. دوائون بہ پنهنجي هڙون وڙون ڏيئن. هٿ جو سخي، چڱو، سنين کي ڏئي، تہ شيعن کي بہ ڏئي. اسڪولن ۾ مسڪين ٻارن جي في ڀري. ڪين ڪتاب، يونيفارم، لٽا ڪپڙا ۽ بوٽ وٺي ڏئي. انهن ٻارن ۾ هندن جا ٻار هوندا هئا، تہ مسلمانن جا ٻار بہ هوندا هئا.

ڪندن مونکي سڏيندو هو دادا گياني. ڪندن ۽ مرليءَ مونکي ان نالي سان ايترو سڏيو، جو ماڻهن ڪان منهنجو اصلي نالو وسري ويو. ڪنهن ڪنهن وقت مان پاڻ منجهي پوندو هوس تہ منهنجو اصلي نالو ڇاهي! اهو ئي سبب آهي جو مون وٽ نہ آهي پاسپورٽ، ۽ نہ ئي آهي قومي شناختي ڪارڊ. پاسپورٽ ۽ شناختي ڪارڊ ۾ لکرائڻ لاءِ مون وٽ ڪو بہ نالو ڪونهي. ۽ نالي ڪان سواءِ پاسپورٽ ۽ سڃاڻپ ڪارڊ ٺاهي نہ ڏيندا آهن.

هيءَ جنهن ڏينهن جي ڳالهہ آهي ان ڏينهن مون تاريخ مان ڦاڙي ڦٽا ڪيل صفحن کي ويٺي ترتيب ڏني. وڏي جاکوڙ کان پوءِ سرد خانن ۽ تهخانن مان تاريخ جا ڦاٽل پنا ڳولي ڪٺي آيو هوس. ڏاڍي اونده هئي سرد خانن ۽ تهخانن ۾. بوءِ هئي. ڇمڙا هئا، وڇون هئا. نانگ هئا. ڪجهہ ڦاٽل صفحا هٿ آيا. ڪجهہ صفحا هٿ نہ آيا. هٿ آيل ڦاٽل صفحن کي ويٺي ترتيب ڏنم جو ڪندن جو ننڍو ڀاءُ مرلي منوهر ڊوڙندي آيو. سهڪندي چيائين، ڊادا، ڪندن ڏبڻ ۾ ڦاسي پيو آهي.“

مون ڪان ڇرڪ نڪري ويو. مون ورلي ڪنهن شخص کي ڏبڻ مان بچي نڪرندي ڏٺو آهي، خاص ڪري اهڙي ڏبڻ مان جيڪا نظر نہ ايندي هجي. نصيب وارا نظر ايندڙ ڏبڻ مان

نڪري ايندا آهن. باقي نظر نہ ايندڙ ڏيڻ ۾ ڦاسڻ کان پوءِ ماڻهو گپ جي پاتال ۾ لهي ويندو آهي.

مون تاريخ جا ڦاٽل ورق پري ڪري رکيا. اٿي ڪڙوٽيس. سگهه آهر تکي وک کڻندي مرليءَ جي ڪڍ نڪري پيس. مونکي افسوس سان گڏ ڊاڪٽر ڪندن تي ڪاوڙ پئي آئي تہ هو اها واٽ وٺي ڇو هليو هو جنهن واٽ تي ڏيڻ هئي. مون کيس جهليو بہ هو. تنبيهہ بہ ڪئي هئي مانس. پر، جواني ديواني ٿيندي آهي. منهنجي ڳالهہ کي اهميت نہ ڏني هئائين. منع ڪيل واٽ تان متيوهو. ڏيڻ ۾ ڦاسي پيو هو.

ڊاڪٽر ڪندن جي ڪلينڪ کان ڪوهہ کن پنڌ تي انڊسٽريل ڪامپليڪس جي ڪالوني آهي. ڊاڪٽر هفتي ۾ ٽي ڏينهن اسڪول جي ٻارن کي ڏسڻ، چڪاس ڪرڻ ۽ دوا درمل ڏيڻ ويندو هو. هنن لاءِ بسڪوٽ، ڪئمنڙا ۽ ڪتاب، ڪاپيون ۽ پينسلون کڻي ويندو هو. چڱا ڪم ڪندي پنهنجي پيءُ ڊاڪٽر ڀڳوانداس وانگر ڏيڻ ۾ ڦاسي پيو هو. ۽ سر وڃائي وينو هو. مرلي جي ڳالهہ ٻڌي مون محسوس ڪري ورتو هو تہ نيڪي آخرڪار ڊاڪٽر ڪندن جي ڳچيءَ ۾ پئجي وئي هئي.

مرلي ۽ مان ڏيڻ وٽ پهتاسين. ڪندن سيني تائين ڏيڻ ۾ لهي ويو هو. سندس ٻانهون بہ ڏيڻ ۾ لهي ويون هيون. اسين پاڻ سان رسو کڻي ويا هئاسين. رسو اڇلائڻ بيمعنيٰ ٿي پيو. ڏک، ڪاوڙ ۽ ڪروڌ وچان چيم. "ڪيترا دفعا جهليو هو مانءِ تہ ڏيڻ کان پاسو ڪجانءِ. اڙي ڪهڙي موت ڪنيءِ جوهن گس تان اچي لنگهئين؟"

"دادا" چيائين. " ٻئي گس تي هٿيار بند بيٺا هئا."

مونکي اچرج ٿيو. پڇيم. "هٿيار بند سرڪاري هئا. يا غير سرڪاري هئا؟"

"مونکي خبر ڪونهي." ڪندن چيو. "هنن وٽ رائيفلون هيون."

تڏهن مون محسوس ڪيو تہ رائيفل هلائڻ واري کي تہ خبر هوندي آهي، پر رائيفل مان نڪتل گوليءَ کي خبر پئجي نہ سگهندي آهي تہ گولي جنهن شخص جي سيني مان آر پار ٿي نڪتي آهي سو شخص هندو هو. يا مسلمان! سک هو. يا عيسائي هو!

ڪجهہ واٿهڙو ڪم ڪار ڇڏي، ڏيڻ وٽ ميڙ ڪري بيهي رهيا هئا. اسان جي ۽ ڪندن جي بيوسي ڏسي هڪ ڄڻي چيو. "بس دعا گهرو. ڊاڪٽر ڪندن کي الله سائينءَ کان سواءِ ڪو بچائي نہ سگهندو."

"جو، الله سائين واندو وينو آهي ڇا؟" هڪڙي نيڪ مرد چيو. "ڊاڪٽر ڪندن کي بچائڻ ڀڳوان جوڪم آهي."

ڊاڪٽر ڪندن ڏيڻ مان چيو. "همراهہ نيڪ پيو چوي. ڀڳوان کان سواءِ مونکي ڪو بچائي نہ سگهندو."

مون ميڙ کي چيو. "ابا هتي ڪو تماشو تہ نہ پيو ٿئي! وڃي پنهنجي ڪم ڪار سان لڳو."

ماڻهو ٽڙي پکڙي ويا.
مون مرليءَ کي چيو، ” هاٽي هيئن ٿا ڪريون، مرلي، تون هتي ترس. ڪندن سان ڳالهائيندو رهه. مان وڃي پڳوان کي ڳولي وٺي ٿو اچان.“
”دادا“ مرليءَ چيو ”اوهين هتي ترسو. مان وڃي پڳوان کي وٺي ٿو اچان. پڳوان اوهان جي سڃاڻ سان نه ايندو. اوهان جي سڃاڻ سان فقط الله سائين ايندو.“
مونکي ڏاڍو عجيب لڳو. چيم، ”ته پوءِ وڃون ٿي گاڏ od کي وٺي ٿا اچون.“
مرليءَ کي حيرت ٿي. چيائين، ”ڪندن عيسائي ٿورئي آهي!“
مرليءَ مونکي وري سوچ ۾ وجهي ڇڏيو. سوچيم، مرلي ٺيڪ پيو چوي. ڪندن جيڪڏهن ڪرستانن جي گهر پيدا ٿئي ها ۽ سندس نالو ڪرڪ ڊگلس هجي ها، ۽ ڏبڻ ۾ ڦاسي پوي ها، ته پوءِ ڪيس گاڏ od بچائي وٺي ها. ڪندن جيڪڏهن ڪنهن مسلمان جي گهر ۾ پيدا ٿئي ها، ۽ سندس نالو قلندر بخش هجي ها، ۽ ڏبڻ ۾ ڦاسي پوي ها ته پوءِ ڪيس الله سائين بچائي وٺي ها. ڪندن جيئن ته هندوءَ جي گهر پيدا ٿيو آهي، ڏبڻ ۾ ڦاسي پيو آهي، تنهن ڪري ڪيس ڏبڻ مان ڪڍڻ پڳوان جو ڪم آهي!
ان وچ ۾ ڪندن ڪنڌ تائين ڏبڻ ۾ لهي ويو هو. وقت ويو پي هٿن مان نڪرندو. ان ڪان اڳ جو مرلي منوهر ۽ مان ڪنهن نتيجي تي پهچون، اسان انڊسٽريل ڪامپليڪس ڪالونيءَ طرفان هڪ عورت کي مٿين اگهاڙي پيرين اگهاڙي ڊوڙندي پاڻ ڏانهن ايندي ڏٺو. سندس وار وکريل ۽ لٽا ليڙون هئا. هٿيار بندن جو هڪ جٿو سندس ڪڍ ڊوڙندو، فائرنگ ڪندو پي آيو عورت هرڻيءَ وانگر وچ واٽ تي اڏامندي پي آئي. ائين لڳو، ڄڻ ته هوءَ رائيفل جي ناليءَ مان نڪتل گوليءَ ڪان به تيز ڊوڙندي پي آئي.
”فيروزان!“ مرليءَ جي وات مان رڙ نڪري ويئي.
پڇيم، ”ڪير فيروزان؟“
مرلي وراڻيو، ”اسڪول ۾ ماسترياڻي آهي.“
ويجهوآئي ته فيروزان جي وات مان وائي ٻڌڻ ۾ آئي، ”ڪندن، ڪندن، ڪندن.“
فيروزان کي گولين ڇٽي ڇڏيو هو پر هوءَ زخمي هرڻيءَ وانگر ڊوڙندي پي آئي. رت ۾ رڱجي ويئي هئي. اسان جي اکين آڏو ڏبڻ ۾ ڪاهي پيئي. هٿ وڌائي، ڇڪي ڪندن کي ڏبڻ مان ٻاهر ڪڍي ورتائين، ۽ ڏسنديئي ڏسندي، مٿيءَ ۾ وهنتل ڪندن کي وٺي اپ ڏانهن اڏامي ويئي. هٿياربندن اپ ڏانهن رائيفلون اپيون ڪري فائرنگ سان گولين جا چيمبر خالي ڪري ڇڏيا.

رڪارڊ سيڪشن ۾ هڪ رات

موهن ڪلپنا

موهن ڪلپنا سنڌ جي عظيم ڪهاڻيڪارن ۽ ناول نگارن ۾ شمار ٿئي ٿو. جيتوڻيڪ سنڌ جو هي عظيم فرزند اسان وٽ جسماني طور موجود نه آهي پر هن جا ويچار ڪهاڻين ۽ ناولن جي صورت ۾ هميشه اسان سان گڏ رهندا. هڪ دلچسپ ڪهاڻي جنهن جو پڙهڪائيندڙ انت، توهان کي ضرور پسند ايندو.

مون اجا وسڪيءَ جو پهريون پيگ پورو ڪيو ته ڊئم اسسٽنٽ ائڊمنسٽريٽر تحصيلدار ڪامبلي پيو اچي. مون کي خوشي ٿي ته هفتن بعد هفتو ملندو.

ڪامبلي اڪثر چوي ته اسان هندن ۾ ٻيا ته سڀ ديوتائون آهن. پر رشوت جو ڪو ديوتا ڪونهي، جو تون ٿي سگهين ٿو.

مان ٻڌائي ڇڏيان تہ مان سندس
ئي آفيس ۾ هڪ ڪامياب رشوتخور
آفيسر آهيان. منهنجو نالو آهي:
دش خوش!
پر مان پنهنجي آتم ڪٿا
ٻڌايان. منهنجو اهڙو ڪو ارادو ڪونهي،
چوتہ اُن ۾ سچ لڪٺو پوندو. انڪري مان،
منهنجا آفيسر، ڪلارڪ، شهر جا ڪي
اڳواڻ ۽ دادا حوالات ۾ بند پيا هونداسين.
ڪامبلي ڪجهہ ڳنڀير ٿي لڳو.
هو ڪرسيءَ تي ويٺو ۽ پيگ پيئڻ لڳو.
منهنجو گهر منهنجي آفيس جي
پٺيان آهي. لچ لفنگا سڀ آفيس ۾ اچن.
سندن نظر نوٽن تي پل هجي ۽ پئي هنڌ
وڃي، اهو مون کي پسند ڪونهي، انڪري
ڪائڻ پيئڻ اُتي ٿئي. سامهون هڪ ڍاٻو
آهي. ڏينهن جو اتي ليڪڪ، پترڪار ۽
بيروزگار اچن. نااميد، اداس، مايوس،
رات جو اسڪوٽر ۽ ڪارون. سنتوش ۾
ڇچندڙ، خوش ۽ اڄاترا شخص.
شيخ ڪباب جون ٻہ پليٽون
آيون.
”ڪر خبر. ڪجهہ آندو اٿيئي؟“
”لک رپيا ڏيندوسانءِ، جي هڪ
ڪم ڪرين.“
”لک رپيا!! پيٽو مون آهي،
لڳو توکي آهي.“
”پيئان مان بہ ٿو. لڳندو ڪونہ.
ڳالهہ ڪجهہ اهڙي آهي.“
”هونئن هزار بہ ڏين، هاڻ لک
رپيا. ڳالهہ ڇاهي؟“

”هفتي ڪن ۾ هڪ اهم ميٽنگ
ٿي رهي آهي. ريهئبليٽيشن سيڪريٽري،
ائڊيشنل ڪليڪٽر ۽ ٻيا عملدار آفيس ۾
اچڻا آهن. ٿي سگهي ٿو تہ نگر وڪاس ۽
گرام وڪاس منتري بہ اچن. جاچ هلڻي
آهي تہ اسان جيڪي نقلي سندون ڏنيون
آهن، اهي نقلي آهن يا اصلي؟ ۽ انهن جو
رڪارڊ آهي يا نہ.“
مون کلڻ شروع ڪيو يا ڇنڇي
مون مان کل وهڻ لڳي. منهنجو ڀڳل صوفا
سيٽ، ٽيبل، ڪرسي، فون، پٽ تي لڳل
اڳواڻن جون تصويرون. اڪين ۾ آيل پاڻيءَ
سبب ڏنڊليون ٿيڻ لڳيون.
”ان ۾ کلڻ جي ڪهڙي ڳالهہ
آهي؟“
”رڪارڊ هجي تہ ملي.“
”تہ پوءِ اسين سڀ ڀسمس!“
منهنجي کل ڪتي کي لڳل پٿر
جيان ڪيڪڙاٽ ۾ تبديل ٿي هڪدم بند
ٿي ويئي.
”تہ پوءِ بچڻ جو هڪ
رستوآهي؟“
”اسين چونداسين تہ سچو
رڪارڊ ڪوئا کائي ويا آهن.“
”مگر رڪارڊ سيڪشن تہ
سلامت آهي.“
”ان لاءِ تو وٽ آيو آهيان.“
”تہ؟“
”اسان ميونسپالٽيءَ کي لکي
موڪليو آهي تہ اسان کي پنجاهہ ڪوئامار

ڪپن، ڇوتہ ڪوئن مان رڪارڊ ڪي خطرو
آهي. اسين ڪوئا پڪڙينداسين.“
مان وري ڪلڻ لڳس.
چيم، ”ڪامبلي، ميٽنگ اينڊڙ
هفتي آهي. ميونسپالٽيءَ جي اسٽينڊنگ
ڪاميٽي پهرين ٺهراءُ پاس ڪندي تہ
پنجاهہ ڪوئامار خريد ڪيا وڃن. ان بعد
چيف آفيسر ۽ پريزيڊنٽ اخبار ۾ اشتهار
ڏيئي ڪوٽيشن گهرائيندا. اسٽور ڪيپر
اُن موجب آرڊر پليس ڪندو. ان بعد....
خير، اهو سلسلو ڇهہ مهينا تہ هلندو.“
”ان جو مطلب تہ ملامت اسان تي
نہ، ميونسپالٽيءَ تي پوندي.“ ڪامبلي
مشڪڻ لڳو.
”مطلب؟“
”تہ ڪوئامار نہ مليا ۽ ڪوئا
رڪارڊ ڪائي ويا.“
”تہ پوءِ مون کي ڇا ڪرڻو آهي؟“
”سڀان ۽ پرهينءَ آفيس بند آهي
۽ توکي اڄ رات هڪ ڪم ڪرڻو آهي.“
”ڪهڙو؟“
هن پلاسٽڪ بئگ مان ڏهہ هزار
رپيا ڪڍي ٽيبل تي رکيا.
”هيءَ وٺ ائڊوانس. تون ڪهڙا
بہ ماڻهو هٿ ڪري سؤ کن ڪوئا ڦاساءِ.
اهي صبح جو پنجين بجي آفيس ۾ ڪٺي
اچ. اسان واسطيدار فائيلن تي ڳڙ لڳائي
ڇڏيو آهي. دريون دروازا بند هوندا تہ
ڪوئا رڪارڊ کائڻ شروع ڪندا. ٻن
ڏينهن ۾ ڪافي رڪارڊ ختم ٿي ويندو ۽
باقي رڪارڊ لاءِ اسين وينا آهيون.“

”پر هڪ رات ۾ ايترا ڪوئـ
ايندا ڪٿان؟“
”ڪوشش ڪر، لک رپيـ
ملندءِ.“
مون سندس اکين ۾ نظرون
ڪپايون.
”ڏهہ پندرهن ماڻهو هٿ ڪر
ڪي گدامن ڏانهن ۽ ڪي گٽرن ڏانهن
موڪل. ميونسپالٽيءَ جي هيلٿ
ڊپارٽمينٽ ۽ سئنيٽيشن جي هڪ
انسپيڪٽر معرفت توکي قابل هريجن ملي
ويندا. وقت گهٽ آهي. اٺ، آٿو ڪر ۽
نڪر.“
”پر اهي ڪوئا پڪڙائي مار
ضابطي ۾ ڪيئن رکندس؟“
”ان لاءِ سينيٽري انسپيڪٽر
توکي مدد ڪري سگهي ٿو.“
”اُن کان بهتر نہ آهي تہ ڪر
اهڙو رستو ڪڍجي ۽ شارٽ سرڪٽ جو
بهانو بڻائي سڄي رڪارڊ سيڪشن کي
باهہ لڳارائجي؟“
”اهو تہ بيسٽ رستو آهي، پر
ڪي سال اڳ اهو ڪم ميونسپالٽيءَ وارن
ڪيو هو، سڄو رڪارڊ جلي ويو هو ۽ اٿي
وينل اسان جا ذات ڀائي بچي ويا هئا
هڪ شهر ۾ ٻن جڳهين تي سڄو رڪارڊ
ساڳئي نموني ناس ٿي وڃي تہ وڏي
انڪوائري ٿي سگهي ٿي. تون اٺ.“
”باقي پئسا؟“
”سينيون وينا آهن.“
”مون کي هڪ جيپ ڪپي.“

”سرڪاري جيپ نہ ڪڻ.“

”۽ پوليس جو جهلي تہ رات جو ڇا ٿو ڪرين؟“

”ڪجهہ پئسا ڪيسي ۾ ڪٽي وڃ.“

”ڪامبلي، مون کي ٿورو وقت گهرجي.“

”وقت جي کھڙي ڳالهہ آهي. هيڏا نالا وهن ٿا. ڪوئا پڪڙڻ ڪهڙي وڏي ڳالهہ آهي. تون نڪر.“

”ٺيڪ آهي، ڪجهہ ڪوئا پڪڙي آڻيان ٿو. پر ٿورو پلان ناهڻ ڏي.“

”تہ پوءِ مان هلان ٿو. صبح پنجين بجي شارپ.“

هن ڳيٽ ڏئي ڊڪ پيتو ۽ باهر بينل آٽو ۾ وينو. ٽاٽا ڪري هليو.ويو مان دروازي تائين آيس ۽ ان بعد وري ڪرسيءَ تي وينس.

مان ڇاٽان ٿو تہ زمين جون جيڪي نقلي سندون نڪتيون آهن، تن جي قيمت ٽي سؤ ڪروڙ رپيا آهي. اها مارڪيٽ جي قيمت آهي، سرڪاري قيمت اٽڪل ٽيهہ لک. ٽي سڳهي ٿو ڇاليهہ لک. ائڊمنسٽريٽر، جنهن جي بدلي ٿئي، اُن جي نالي ۾ نقلي صحيح سان نقلي سندون نڪرن. رڪارڊ تي ڪابہ ڪاپي نہ. پارٽي چوندي مون وٽ تہ سند آهي. اوهان کي رڪارڊ ڪونهي تہ مان ڇو پوڳيان؟

ائين سئنيما هائوس ۾ بلئڪ تي ٽڪيٽون وڪڻندڙ، گٽي ۾ دارون آڻيندڙ، ٽڪريءَ تي نال اڳاڙيندڙ، ڏنڊا مشٽنڊا دادا ۽ راڄنيتي طاقت جا دلال ”لئنڊ لارڊ“ ٿي ويا آهن. مون بہ ڏٺي آهہ دنيا. هجيئي ناٿو تہ گهر لاڙڪاڻو. مون نہ ڏٺو آهي لاڙڪاڻو. مون وٽ ناٿو نہ هو. هاڻي ناٿو آهي تہ لاڙڪاڻو ڪونهي.

مون سوچيو تہ پٽ ڪماءِ. ”جهڪتي هئہ دنيا،والي جهڪاني والا چاهيئي.“ هاڻ مون وٽ لک آهن. رشوت مان ڏاڍو ڪمايو اٿم. ڪو ماڻهو غلط ڪم ڪرائي، مان چوان صاحب دش خوش؟- دخرچي. هاڻ تہ نالو ئي اهو پئجي ويو اٿم. پنجاهہ سالن جو آهيان، پر چون ٿا ڊگهو، قداور ۽ ٺاهوڪو آهيان. مشڪان تہ شايد منهن لاهور جو شاليمار باغ بڻجي وڃي. هن وقت ڏهہ هزار رپيا ساموهن پيا آهن. نوي هزار صبح جو ملندا. پر سوال آهي تہ مان سؤ ڪوئا آڻيان ڪٿان؟

الهاسنگر ۾ بہ ڳالهيون ڪونهن، جي دنيا جي هر شهر ۾ ٿين. هتي ڪو جيل ڪونهي. ڪا ويشيائن جي بزار ڪانهي.

جيڪڏهن هو مون کي سؤ ڪوئن بدران سؤ وئشائون گڏ ڪرڻ لاءِ چون تہ اوسي پاسي جي شهرن ۾ فون لڳائي، مان اهو شايد بندوبست ڪري بہ وجانءِ. پر ڪوئا ۽ اهي بہ سؤ ۽ هڪ رات ۾! هڪ هزار رپين ۾ هڪ ڪوئو! جيڪڏهن مان هڪ هڪ ماڻهوءَ کي هزار هزار رپيا ڏيان تہ هزارين ماڻهو بک ۽ بيروزگاريءَ سبب پاڻ کي ڪوئو سڏائڻ لاءِ

تيار ٿي وڃن! ڪٿان آٽيان ڪوٺا؟ مان ڇا
ڪريان؟ مان ڇا نہ ڪريان؟

مان ٻاهر نڪران ٿو. گهر ۾
ڪو نياپو ڏيئي آئو پڪڙيان ٿو ۽ چوانس
ٿو: "هل."

"ڪيڏانهن؟"

"بس هل. ڪيڏانهن بہ."

آهستي آهستي دڪان بند ٿيندا
وڃن ٿا. مندرن جا دروازا بند ٿي وڃن ٿا.

منهنجو ڪم چالو ٿي چڪو
آهي.

صبح جو اٽڪل ڇئين وڳي مان
موٽي رهيو هوس جو پوائي ناڪي تي هڪ
ڪار ملي. تيز روشني اکين ۾ آئي. مان
آئو مان هيٺ لٿس. ڪو ڪار مان هيٺ
لٿو. اڳيان آيس تہ سڃاتم تہ اهو ڪير هو.

هر خاندان ۾ هڪ پاڳل ضرور
پيدا ٿئي، هر خاندان ۾ هڪ دادا بہ ضرور
پيدا ٿئي ۽ هر خاندان ۾ هڪ لڙاڪو بہ
ضرور پيدا ٿئي.

منهنجي سامهون اهو ماڻهو
بيٺو هو، جنهن ئي نقلي سندن خلاف
آندولن هلايو هو ۽ ميونسپالٽيءَ ۾ ڪنهن
وڏي عهدي تي هو.

"ڪيئن آهين؟"

"ٺيڪ آهيان سر."

"بمبئيءَ ۾ فون آيو تہ
تون......"

"تہ مان؟"

"تون منهنجي ڊپارٽمينٽ جي
ماڻهن جي مدد سان ڪوٺا ڦاسائي رهيو
آهين؟ مان تنهنجي گهر پٺي آيس تہ تو
ائين ڇو ٿو ڪرين."

"ڪجهہ نہ ڪجهہ سوشل ور
تہ ڪرڻو پوي ٿو."

چيائين تہ، "ميونسپالٽيءَ
بدلي ڪرايانءِ، اڇين تہ سئنيٽيشن ڪا
ڏيانءِ."

"نہ سر، جتي آهيان، خو
آهيان. گڊ نائيٽ."

....

مون پوري احتياج سان س
ڪوٺا پوري وقت تي واسطيدار جڳهہ ت
موڪلي ڏنا ۽ اطمينان جو ساهہ ڪٽي گ
ويس ۽ ڦان ٿي بستري تي ڪريس. ٻہ ٿ
ڪلاڪ ننڊ ڪري ڪامبلي کي فون ڪيم

"ڇا ٿيو؟ ڪوئن ڪم ڪي
منهنجا نوي هزار."

"نوي هزار ڇا ڇا؟"

"واهہ ڀائي، گٽرن ۽ نالن م
ڪوٺا ڪيايااٿم."

"اهي ڪوٺا ڀڄي ويا."

"اوهان دريون دروزا بند نہ ڪ
ڇا؟"

"ڪيا، پر خبر نہ آهي ڪنهن اسان ڪ
اڳ رڪارڊ سيڪشن ۾ پنجاهہ س
ٻليون بند ڪري ڇڏيون هيون. ڪو
وني ڀڳا. اڳيان ڪوٺا، پٺيان ٻليو
ٻليون ڪيئن ڀهتيون، مون کي خب
ڪانهي. ڪوٺا تہ رڪارڊ ڪائي ن
سگهيا، پر ٻليون ڪافي ڪوٺا ڪائ
ويون."

پتني ۽ فرض

لعل پشپ

لعل پشپ جو شمار سنڌ جي بهترين ليکڪن ۾ ٿئي ٿو. سندس هيءَ ڪهاڻي سنڌيءَ جي بهترين ڪهاڻين ۾ شمار ٿئي ٿي جنهن ۾ ڏيکاريل آهي تہ انسان دولت کي حاصل ڪرڻ لاءِ ڪيترو نہ هيٺ ڪري سگهي ٿو.

ڈانس اجا شروع نہ ٿي هئي ۽ دوستن مان اجا ڪوئي نہ آيو هو. مون ڪافيءَ جو آرڊر ڏنو ۽ گڏوگڏ سگريٽ دکائي، ڏيري ڏيري ڪش هڻڻ لڳس. اڄ ڪلب ۾ خاص پروگرام هو ۽ مون گهڻن دوستن کي ڏسڻ جي اميد ڪئي هئي. ائين واقف چهرا تہ ڪيترا نظر آيا پر صرف اکين جا سڃاتل چهرا..... من جي ساٿين مان ڪوئي نہ مليو- پرش سي گهوڙن ۽ استرين تي ڳالهائڻ وارا ۽ استريون سي بئنڪ- بئلنس ۽ غير پرشن تي ڳالهائڻ واريون. ڏيان برابر ڇڪجندو آهي جوتہ اتي ڪنهنجو ڪوئي وس نہ آهي. اتي اسان جي چاهڻ نہ چاهڻ جو سوال نہ آهي. اکين جو ڪم ڏسڻ آهي، اهي ڏسنديون. ڪنن جو ڪم ٻڌڻ آهي، اهي ٻڌندا. پر جيسين اهو ڏنل ۽ ٻڌل اسانجي مانسڪ جيون سان واسطو نٿو رکي يا هڪ وڏيڪ واسطو رکڻ جي جڳياسا نٿو اٿپن ڪري، تيسين انکي ڪائي معنيٰ نہ آهي. ڏٺل اکين سان لڳي، ٽڪرائجي واپس ويندو آهي، وڏ ۾ وڌ بيهي ويندو آهي. هڪ غير واقف مهمان کي من جي دنيا اندر داخل ٿيڻ جي منظوري ملي، انجي ڇڻ اسانکي منع هوندي آهي. هڪ شرط تي منظوري ملي

سگهندي آهي، منع هٽي سگهندي آهي..... جيڪڏهن اهو مهمان اهڙو ڪجهہ الڳ، ڪجهہ نئون هوندو آهي. او نراليت جي شڪتيءَ اڳيان، شخصيت اڳيا من جي دنيا جهڪندي آهي، ان کي چاٽڻ سڃاڻڻ، چاهڻ، پائڻ لاءِ پنهنجا سڀ درواز کولي ڇڏيندي آهي، پر هي چهرا؟..... وچ ۾ ديوار آهي!

"ڪٿي آهين؟"

مٿي نهاريم.

"مان ڪيتري وقت کان تنهنجي اڳيان بيٺو آهيان."

مون مشڪيو.

هن چيو، "ڇو اڪيلو آهين؟"

مون چيو: "نہ، تون جو آهين!"

هو مشڪيو.

"تنهنجي موڊ؟"

"عاليشان آهي."

"تون شايد سوچڻ جو ڪم هر ڪلب ۾ ۽ لکڻ جو ڪم گهر ۾ ڪند آهين!"

مون جواب نہ ڏنو. هن کي ويهڻ لاءِ چيم ۽ چوطرف نهاريم.

اسان کان ٿورو پري، ٻن ڪرسين تي هڪ ٻيو ۽ هڪ استري، جا نہ جوان هئي ۽ نہ ٻڍي هئي، ڏاڍي آرام سان سگريٽ پي رهيا هئا. هنن کي ڪلب ۾ ڪنهن نہ ڏٺو

هوم. رومانس نوجوانن جو ورثو آهي ۽ هن
ڪلب جا ميمبر سڀ رومانٽڪ آهن. هو ٻئي
تمام خوش نظر اچي رهيا هئا. ڪپڙا هنن جا
بيحد قيمتي هئا ۽ شاهوڪاريءَ جا سڀ
نشان هنن جي رنگ ڍنگ مان صاف ظاهر
هئا. ٻيو ڪجهه اهڙيءَ طرح آهستي آهستي
هن کي ٻڌائي رهيو هو ۽ هوءَ ڪجهه اهڙيءَ
طرح آهستي آهستي مشڪي رهي هئي جيئن
ڪوئي نوجوان پهريون پريچيو ۾ ڪنهن
استريءَ سان ڳالهائيندو آهي ۽ استريءَ جي
ڳلن ۾ گل ٽڙندا آهن. ٻڍي جي عمر
پنجونجاهه کان وڌيڪ پئي لڳي ۽ هن جون
ادائون ٽيهن سالن جي عمر کان گهٽ پئي
لڳيون.

منهنجي متر چيو. ”هنن ٻنهي
جي عمر ۾ ويهن سالن جو فرق آهي.“

مون چيو. ”ضرور هوندو.“

”پتي- پتني آهن.“

”ضرور هوندا.“

”ٻڍي جي هيءَ ٻين زال آهي.“

”هوندي. مون کي سڌ نه آهي.“

”هنن کي تون نه سڃاڻين؟“

”نه.“

”هن ڪلب ۾ ڪڏهن نه آيا آهن.“

”هوندو. مون به هنن کي ڪڏهن
نه ڏٺو آهي.“

”مان هنن کي چڱيءَ طرح
سڃاڻان.“

”تون سيني کي چڱيءَ طرح
سڃاڻين!“

”پر هنن کي خاص طرح
سڃاڻان.“

”ڪيئن؟“

”هنن جي پٺيان هڪ دلچسپ
ڪهاڻي آهي.“

”هڪ دلچسپ ڪهاڻي هرهڪ
جي پٺيان هوندي آهي.“

”پر هنن جي هڪ خاص دلچسپ
ڪهاڻي آهي.“

”جواني پوري ڪرڻ بعد هرهڪ
جي خاص دلچسپ ڪهاڻي هوندي آهي.“

”تون ٻڌڻ چاهيندين؟“

”مان؟“

”ها، چو؟“

”هن وقت؟“

”ها، چو؟“

”ڪنهن ٻئي دفعي.“

”تون اڄ ٻڌ. مزو نه اچي ته بند
ڪندس.“

مجي ويس ته هي ماٺهو نه
ڇڏيندو. ڪهاڻي ٻڌائي رهندو. چپ رهيس
۽ تيار ٿيس. هن ٻڌايو:-

”هي ٻڍو هندستان جي
شاهوڪارن مان هڪ آهي. هن کي

بمبئيءَ، ڪلڪتي، دهليءَ ۽ مدراس ۾ شاهي بنگلا آهن. هي ٻئي هڪ هنڌ نه رهندا آهن. هندستان جو گشت ڪندا رهندا آهن. سيني پهاڙي شهرن جي هوٽلن جا مئنيجر ۽ مالڪ هنن ٻنهي کي چڱيءَ طرح سڃاڻن. هن ٻڍي جو نالو مسٽر گجرال آهي ۽ هن جي زال جو نالو شريمتي نندنا آهي. هنن جو هن شهر ۾ بنگلو مرين لائينس تي آهي ۽ ان بنگلي جي اندر فون جو نمبر 609520 آهي.“

مون وچ ۾ چيو، ”ايترن تفصيلن سان تنگ نه ڪر. خاص ڳالهه تي اچ.“

منهنجي متر چيو:-

”هن مسٽر گجرال وٽ پهرين تي لک رپيا روڪڙا هئا، جي هن ڪنهن بزنس ۾ لڳائي ٽيهه لک رپيا ناهيا. پر دلچسپ ڳالهه اها آهي ته هن اهي ٽي لک ڪٿان آندا؟ هو هڪ زبردست آمريڪن ڪمپنيءَ جو مئنيجر هو ۽ پئسن جي ڏيتي ليتي هن جي معرفت ٿيندي هئي. هو پنجيتاليهن سالن جي عمر ۾ رٽائرڊ ٿيڻ وارو هو. جو ڇهه مهينا پهرين اوچتو ڪمپنيءَ کي سڌ پيئي ته هن ٽن لکن جي گهوٻي هنئي آهي. هن جي ڪمپنيءَ کي سڌ پئجي چڪي هئي. اها سڌ پوندي گجرال پنهنجي خانگي ڊاڪٽر جو سرٽيفڪيٽ پيش ڪري ڇهه مهينا اڳ ئي رٽائرڊ ٿيڻ لاءِ درخواست ڪئي. هو ڪمپنيءَ جي جواب لاءِ نه ترسيو ۽ گهر ۾ ويهي رهيو. ڪمپنيءَ هن تي ڪيس ڪيو، پر هن قبول ڪرڻ کان انڪار ڪيو. ڪيس اڃا هلي رهيو هو. تڏهن به سيني کي وشواس هو ته هن کي سزا ملندي، ڇوته مکيه سوال اهو هو ته جيڪڏهن هن پئسا نه کنيا آهن ته پئسا هن وٽ آيا ڪٿان؟ اوچتو جڏهن ڪيس جي آخرين فيصلي جو وقت آيو، تڏهن هن جي پتني، جا هينئر هن جون ڳالهيون ٻڌي مشڪي رهي آهي، ڪورٽ اندر داخل ٿي ۽ هن جج کي چيو ته هوءَ ان ڪيس جي باري ۾ ڳالهائڻ ٿي چاهي. هن کي ڳالهائڻ جي منظوري ملي. هن چيو:-

”اهي پئسا منهنجي پتيءَ جا نه آهن. منهنجا شخصي آهن.“

جج سوال ڪيو، ”اهي شخصي تو ڪٿان آندا؟“

هوءَ ٿورو هٻڪي، ٿورو هٽڪي ۽ پوءِ چيائين: ”منهنجي پتيءَ کي جڏهين ڪمپنيءَ جي ڪم سبب ٻين شهرن ۾ وڃڻو پوندو هو، تڏهين هن جي غير موجودگيءَ ۾ منهنجا پريمي اچي مون سان گڏ رهندا هئا ۽ وڃڻ وقت پئسا ڏيئي ويندا هئا!“

هڪ ووٽ

خالد حسين

ڇا هڪ ماڻهو گندي سماج ۾ جنگ ڪري سگهي ٿو؟ هي ڪهاڻي ان سوال جو جواب مهيا ڪري ٿي. هڪ پوڙهي ريٽائرڊ هيڊ ماسٽر جي غنڊن جي سردار سان جنگ. ان جو نتيجو ڇا نڪتو، اهو اوهان خود ڪهاڻي منجهه پڙهو.

هي سچو واقعو اسان جي شهر جو آهي. هتي ڪجهه سال اڳ نيڪيءَ ۽ بديءَ جي وچ ۾ ڇتي جنگ لڳي هئي جيڪا اڄ به هر ٻار ٻچي، ننڍي وڏي، مرد ۽ عورت کي ياد آهي. هي واقعو هن شهر جي هڪ لوڪ ڪهاڻيءَ وانگر ليکيو وڃي

ٿو. ڇا توهان هن سچي واقعي کي ٻڌڻ گهرو ٿا؟ اچو تہ مان اوهان کي پنهنجي شهر جي اها سچي لوڪ ڪهاڻي ٻڌايان.

منهنجي شهر جو نالو اميد پور آهي. هن شهر مٿان اهو نالو ڪيئن پيو تنهن جي مون کي ڪا خبر ناهي ۽ نہ ڪو وري سمجهان ٿو تہ هن وقت شهر ۾ رهندڙ ڪنهن ماڻهوءَ کي اها ڄاڻ هوندي تہ هن شهر مٿان اهو نالو ڪيئن پيو.

ڪجهہ وقت اڳ اميد پور هڪ ننڍو پر مثالي ڳوٺ ليکيو ويندو هو. اسان جي ڳوٺ جو نالو وٽي پيو ڳوٺن کي اتساهہ ڏنو ويندو هو تہ اهي بہ اسان وانگر پنهنجي ڳوٺ کي بڻائين ۽ سنوارين. اسان جي شهر ۾ مردن ۽ عورتن لاءِ الڳ الڳ لائبريريون هيون. اسان جي ميونسپل ڪميٽي شهر جو انتظام بخوبي سنڀاليو بيٺي هئي. مجال آهي جو گندگيءَ جو ڪو ذرو ڪٿي روڊن ۽ رستن تي پيل نظر اچي. شهر جون سڀ ناليون ڍڪيل هيون. روڊن تي رات جو سرڪاري بتيون ٻرنديون هيون. شهر جي مارڪيٽ ۾ هر ڪا شي صاف ، تازي ۽ ڍڪيل پيل هوندي هئي. شهر جي اندر هر هنڌ پاڇيين ۽ ميوي جي گاڏن لاءِ جايون مخصوص هُ ون ۽ اتي بہ شيون صاف، تازيون ۽ ڍڪيل ملنديون هيون. اسان جي ڳوٺ وڏيڪ ترقي ان وقت ڪئي جڏهن اسان جي پرسان تيل نڪتو. بس پوءِ تہ صرف ڪجهہ سالن جي ڳالهہ ٿي جو اسان جو ڳوٺ بدلجي هڪ چڱو خاصو وڏو شهر بنجي ويو.

شهر ۾ هڪ هاءِ اسڪول هو جتي ڇوڪرا ۽ ڇوڪريون گڏ پڙهندا هئا ڇو تہ اسان جي شهر ۾ ڇوڪرين لاءِ ڪو الڳ اسڪول نہ هو. پهرين پهرين تہ ماڻهن پنهنجين نياڻين کي گڏ تعليم واري اسڪول ڪونہ ٿي موڪليو پر جس هجي هيڊ ماستر سائين الياس ابڙيجي کي جيڪو هر گهر ۾ خود ڪهي ويو ۽ ماڻهن کي قائل ڪيائين تہ هو پنهنجين نياڻين کي اسڪول پڙهڻ لاءِ موڪلين. انهن نياڻين جي ذميداري خود هيڊ ماستر الياس ابڙيجي کنئي. هن اهو ثابت بہ ڪري ڏيکاريو. ڇوڪرين سان مستي يا شرارت ڪرڻ تہ ڇڏيو پر اسڪول اندر ڪنهن ڇوڪري جي ايتري مجال بہ نہ هئي تہ هو ڪو ڪنهن ڇوڪريءَ کي ٽيڏي اک سان بہ ڏسي سگهي.

اسان جي هن شهر جي سڌاري جو بہ سچو جس هيڊ ماستر کي ٿو وڃي جنهن اميد پور شهر جي سيني ماڻهن کي اهو سيکاريو تہ ڳوٺ ۽ شهر بہ گهرن وانگر هوندا آهن جنهن جو بہ اهڙو خيال رکڻ گهرجي جيئن پنهنجي گهرن جو رکيو ويندو آهي. هيڊ ماستر الياس ابڙيجي پنجٽيهہ ورهين هن اسڪول کي ڏنا هئ. هي اتي ئي ماستر ٿي پرتي ٿيو هو ۽ وقت سان گڏ ترقي ماڻي هيڊ ماستر بڻيو هو ۽ آخر رٽائرمينٽ بہ انهيءَ ڪرسيءَ تان مليس. هن شهر جي هر گهر ۾ سندس ئي شاگرد هئا جيڪي هن جي پيءَ وانگر ئي عزت ڪندا هئا. ميونسپل ڪاميٽيءَ ۾

سواءِ ڪن پڪي عمر وارن کي ڇڏي اتي بہ هر ڪو هن جو ئي شاگرد هو.

اميد پور شهر منجهہ مانداڻ ان وقت شروع ٿيو جڏهن اسان جي شهر پرسان تيل نڪتو جنهن ڪري ٻاهر کان ڪيترا ماڻهو اچي اسان جي شهر ۾ وسيا. انهن ۾ دلاور خان بہ هڪ هو. هي وڏو رهزن، قاتل ۽ بدمعاش قسم جو ماڻهو هو. هيروئن جو ڪاروبار ڪندو هو. هي پاڻ سان گڏ پنهنجن ڇاڙتن جي فوج بہ وٺي آيو هو. جلدئي هن شهر مٿان زورزبردستي ۽ طاقت جو استعمال ڪري قبضو ڪري ورتو. شهر جي ماڻهن پهرين تہ ڪجهہ مزاحمت ڪئي پر پاڻ ڏاڍي جي اڳيان ڪير ٿو بيهي. ٻن ٽن مزاحمت ڪندڙن شهرين جا لاش ويران جاين تان مليا تہ سيني جي همت لهي وئي. ان کان پوءِ ڪنهن جي همت ڪانہ ٿي جو دلاور خان جي آڏو بيهي سگهي.

دلاور خان جا جهڙا ڪرتوت هئا تهڙو وري ڏسڻ جو بہ خوفناڪ هو. ساڍا ڇهہ فٽ ڪن قد، ٿلهو جسم چڻ گوشت جو جبل، ننڍيون ننڍيون نانگ وارن چمڪندڙ اکيون، وڏو منهن، تلوار ڪٽ مڇون، ننڍيرڙي ڏاڙهي، مترڪي جهڙا ڳرا هٿ. ڪيس ڏسندي ماڻهن کي ڪنبڻي وٺي ويندي هئي.

هن چوطرف جوا خانہ ۽ شراب خانہ کولائي ڇڏيا جتي هر وقت پيهہ لڳل هوندي هئي. هوٽلن ۽ سينيمائن تي اگهاڙيون فلمون هلڻ لڳيون. ڇڪلا کلي ويا هئا جتي شهر جا نوجوان وڃي تباهہ پئي ٿيا. دلاور خان جو اسان جي شهر ۾ عمل دخل وڌندو پئي ويو. جوا خانن، شراب خانن ۽ هيروئن جو اڻ ڳڻيو پئسو جڏهن اميد پور شهر آيو تہ ٻن ٽن سالن کان پوءِ هر وکڻندڙ جاءِ جو دل گهريو اگهہ ڏيڻ وارا صرف دلاور خان ۽ سندس ڇاڙتا وڃي بچيا هئا. شهر جي هر اهم جاءِ تي سندن قبضو ٿيندو هو. ڪن جڳهين کي سڌو سئنون تہ ڪن کي وري زورزبردستي خريد ڪيو ويو. جڏهن اهو غيرقانوني پئسو پوليس جي پيٽ پيو تہ اهي بہ دلاور خان جا سڳا ٿي بينا. ڪورٽن بہ پنهنجا اگهہ مقرر ڪري ڇڏيا. مجال آهي جو دلاور خان جو ڪو ڇاڙتو سزا ڪائي سگهي. آخر اهڙو ڏينهن بہ آيو جو، سواءِ هيڊماسٽر الياس ابڙيجي جي، باقي سڄي اميد پور شهر جا واسي، نہ چاهيندي بہ دلاور خان جي قدمن ۾ ڪري پيا. ڪنهن کي ڪٿي ٿي ڪنيو تہ هو دلاور خان جي آڏو سر ڪٽي سگهي. شهر ۾ هر ڪاروباري ماڻهوءَ ڪائنس پوءَ پئي ڪاڏوءِ پتو پئي پهچايو. جنهن پتو نہ ٿي پهچايو تنهنجي ڪاروبار کي نقصان ٿي پهتو. ايئن شهر جو هر ننڍو وڏو ماڻهو سندس سلامي بنجي ويو. هن جي هٿ جي اشاري تي هن علائقي مان اسيمبلين جا ميمبر چونڊبا ۽ هاربا هئا.

هن شهر ۾ صرف هڪ ماڻهو دلاور خان جو مخالف هو ۽ اهو هو هيڊماسٽر الياس ابڙيجو جيڪو هاڻ ريٽائر ٿي گهر ويٺو هو. اميد پور شهر جا ماڻهو

هن جي دل سان عزت ڪندا هئا. ظاهري عزت تہ دلاور خان کي بہ ملندي هئي پر ٻنهي کي ملندڙ عزتن ۾ فرق صرف اهو هو تہ ماڻهو دلاور خان جي ڊپ وچان سلامي ڀريندا هئا جڏهن تہ هيڊماسٽر الياس ابڙيجي جو احترام سچيءَ دل سان ڪيو ويندو هو.

دلاور خان جي جيءَ ۾ ڪافي دفعا آيو هو تہ هو هيڊماسٽر کي لڪ ڇپ ۾ مارائي ڇڏي پر هر دفعي سندس ساٿين کيس ان ڳالھ کان لاٿو هو. انهن چاتو ٿئي تہ هيڊماسٽر جو موت بم جي سيفٽي پن ڪڍڻ جي برابر هوندو جنهن جي نتيجن کان هو بچي نہ سگهندا ڇوتہ هيڊماسٽر الياس ابڙيجي جا پڙهايل شاگرد هن وقت ملڪ جي وڏن وڏن عهدن تي وينل هئا جن مقامي پوليس کي هر وقت خبردار پئي ڪيو تہ هيڊ ماسٽر جي جان کي ڪوبہ جوکو نہ رسي. جيڪڏهن هيڊماسٽر کي ڪجھ ٿي ويو تہ نہ رڳو سندن نوڪري تيل ڪئي ويندي پر کين جيل جي چڪي پڻ پيهڻي پوندي. ان ڳالھ ڪري پوليس وارن بہ دلاور خان کي سڌو سئنون چئي ڏنو هو تہ هيڊماسٽر کي ڪو نقصان نہ رسي باقي کيس اميد پور شهر ۾ ٻئي هر ڪم ڪرڻ جي ڪلي ڇوٽ هئي. دلاور خان قانون ٽوڙ ماڻهو هو. کيس خبر هئي تہ جيتوڻيڪ پوليس هن وقت سندس گهر جو پاڻي ڀريو پر ويل اچڻ تي ڪاريهر نانگ وانگر وار بہ ڪري سگهي ٿي جنهن جي ڏنگ کان بچڻ ناممڪن هو. ان سبب ڪري هو باوجود هيڊماسٽر الياس ابڙيجي کان سخت.نفرت ڪرڻ جي کيس ڪجھ بہ ڪري نہ پئي سگهيو.

دلاور خان کي ضد ٿي پيو هو تہ هو ڪنهن نموني هيڊ ماسٽر کي جهڪائي. هن هر ڪوشش ڪري ڏٺي هئي پر مجال آهي جو ڪو جبل پنهنجي جاءِ تان جنبش ڪري. هن دنيا جي هر لالچ ڏئي هيڊ ماسٽر الياس ابڙيجي کي هرڪائڻ لاءِ حيلا هلايا پر هوڏانهن بہ پٿر بيٺو هو. آخر هڪ ڏينهن پاڻ سيڙجي، غنڊن جي لوڌ سميت هيڊ ماسٽر جي گهر پهچي ويو. هيڊ ماسٽر کيس پنهنجي گهر جي آڏو ڏسي هڪو ٻڪو ٿي ويو.

”ڇو آيو آهين منهنجي گهر؟ ڪهڙو ڪم اٿئي؟ “ هيڊ ماسٽر ڇرڪ هڪل ڪري پڇيس.

”توسان ڪجھ ڳالهائڻو آهي ان ڪري تو وٽ آيو آهيان.“ دلاور خان چيو.

”مون کي توسان ڪجھ بہ ناهي ڳالهائڻو. منهنجو توسان ڪهڙو ڪم.“ هيڊ ماسٽر رڪائيءَ مان وراڻيو.

”مان توکان صرف اهو پڇڻ آيو آهيان تہ تون آخر منهنجو مخالف ڇو ٿيو آهين؟ ڇا مون تو کي ڪڏهن ڪو نقصان پهچايو آهي؟“ دلاور خان پنهنجي ڪاوڙ کي دٻائيندي پڇيس.

”تو منهنجي گهر کي ناپاڪ ڪيو آهي.“ هيڊماسٽر سڌو جواب ڏنس.

هيڊماسٽر جو اهڙو سڌو ۽ ڪتو جواب ٻڌي دلاور خان ۾ سندس ساٿي ڇرڪ سڪتي اچي ويا.

"مون تنهنجي گهر ڪي ناپاڪ ڪيو آهي؟" دلاور خان پڇيس، "مان تہ ڪڏهن تنهنجي گهر ڏانهن اک کڻي بہ ناهي ڏٺو۽ نہ ڪو مون کي تنهنجي گهر جي ڏس پتي جي ڪا خبر آهي."

"هي اميد پور جو شهر منهنجو گهر آهي. مان هتي ڄائو، نپنو ۽ وڏو ٿيو آهيان. هن شهر ڪي ننڍڙي ڳوٺ ڪان وڌندي ويجهندي وڏو ٿيندي ڏٺو آهي. تنهنجي اچڻ ڪان اڳ هي شهر پاڪ ۽ صاف هوندو هو ۽ هتي ڪنهن برائيءَ جو ڪو بہ تصور نہ هو پر جڏهن ڪان تون هتي آيو آهين تڏهن ڪان وٺي ....؟" هيڊ ماسٽر جملو اڌ ڇڏي ڏنو.

"منهنجي اچڻ ڪان پوءِ ڇا ٿيو آهي ۽ مون آخر تنهنجي شهر سان ڪهڙو ويل وهايو آهي؟ آخر مون کي بہ تہ ڪجهہ ٻڌاءِ." دلاور خان زهريلي لهجي پڇيس.

"ٻڌڻ جو ايترو شوق اٿئي تہ ٻڌ. تنهنجي اچڻ ڪان اڳ هي شهر مسجد وانگر پاڪ ۽ صاف هوندو هو ۽ هاڻ....هاڻ هن شهر ۾ جواخانہ، شراب خانہ ۽ چڪلا هلن ٿا ۽ اهي سڀ تنهنجي سرپرستيءَ ۾ هلن ٿا. هوٽلن تي اگهاڙيون فلمون هلن ٿيون. سيئي ڪاروباري ماڻهو توکان ڏڪن آهن ۽ اهي توکي ڍپ مان ڀتو ڏين ٿا. جيڪڏهن ڪو انڪار ڪري ٿو تہ کيس نقصان رسي ٿو. تو منهنجي گهر کي ايئن ناپاڪ ڪيو آهي جيئن ڪو سوئر مسجد ۾ گهڙي ان کي پليت ڪري." هيڊ ماسٽر بي ڊپائيءَ سان وراڻيو.

دلاور خان پنهنجي لاءِ سوئر جو لقب ٻڌي اصل ڇتو ٿي پيو. گجگوڙ ڪندي چيائين، "منهنجي اچڻ ڪان پهرين هي شهر مئل هو. ايئن لڳندو هو ڄڻ هيءُ ڪو قبرستان هجي ۽ هتي ڪنهن زنده ماڻهوءَ جو ڪو وجود نہ هجي. توهان بي شڪرن کي تہ منهنجو احسان مڃڻ گهرجي جو مون اچي هن شهر منجهہ رنگ ڀريا آهن. مون هتي جيڪي ڪجهہ ڪيو يا هلايو آهي تنهن جي ڳولا ۾ هن شهر جا ماڻهو اڳي ڪان هئا. اهي تنهنجي پاڪ شهر جا ماڻهو ئي آهن جيڪي منهنجن جواخانن، شراب خانن ۽ چڪلن ۾ اچن ٿا. منهنجيون هلايل اگهاڙيون فلمون ڏسڻ لاءِ ڪي فرشتا يا شيطان مٿان ڪان ڪونہ ٿا لهن پر اهي ئي تنهنجي شهر جا ماڻهو آهن جن جي معصوميت جا ڊِڪ پريندي تنهنجو ساهہ ٿو وڃي. وڃي روڪ نہ انهن کي. انهن جي مٿان وس نہ ٿو پهچئي باقي مون کي ٿو ڏوهہ ڏين."

"پنهنجي گناهن کي رنگين لفظن ۾ نہ لڪاءِ. اهو ڪڏهن بہ ممڪن نہ ٿيو آهي تہ ڪو هر ماڻهوءَ جي پنيان وڃي کيس برائيءَ ڪان روڪيو وڃي. بديءَ کي روڪڻ جو اهو طريقو هوندو آهي تہ ان بديءَ کي سختيءَ سان ختم ڪيو ويندو آهي. تون هن شهر منجهہ برائيءَ کي بچائڻ لاءِ ڊال آهين. تون ۽ تنهنجا چاڙتا

ڪڏهن بہ اهو ڪم ڪرڻ نہ ڏيندا. جيڪڏهن ڪير اهو ڪم ڪرڻ بہ چاهيندو تہ تون ڪيس اهڙيءَ بيدرديءَ سان مارائي ڇڏيندي جيئن تہ پهرين هن شهر ۾ پنهنجن ڪجهہ مخالفن کي قتل ڪرائي ڇڏيو هو. تون ٻڌاءِ ڇا تنهنجو ڪو پٽ انهن جوا خانن يا شراب خانن ۾ وڃي ٿو يا تنهنجي ڪا نياڻي اگهاڙيون فلمون ڏسڻ لاءِ هوٽلن يا سينيمائن ويندي آهي؟ جيڪڏهن اهي زندگيءَ جا رنگ آهن تہ تون پهرين انهن کي پنهنجي گهر کان شروع ڪر."

دلاور خان پنهنجي پٽ ۽ ڌيءَ جو حوالو ٻڌي ڇڻ پاڳل ٿي ويو. جيڪڏهن سندس ساٿي ڪيس قابو نہ ڪن ها تہ جيڪر هو ان وقت ئي هيڊ ماسٽر کي ڪيرائي وجهي ها. "منهنجي ٻارن جو نالو پنهنجي زبان تي نہ آڻ ورنہ ختم ڪري ڇڏيندس توکي." دلاور خان جو اکيون ڄڻ دوڏن مان ٿي ٻاهر نڪتيون.

"تون جيڪر اميد پور مان ٽري وڃين تہ سڀي برائي هن شهر مان پاڻ هي پاڻ ختم ٿي ويندي." هيڊماسٽر ڪيس ڇهڪ ڏيندي چيس.

"روڪي پنهنجن ماڻهن کي نہ ٿو سگهين ۽ ڏوهہ وري مون کي ٿو ڏين. تون آهين ڇا منهنجي سامهون؟ ٻن ٽڪن جو خسيس ماستر. جيڪڏهن چاهيان تہ هڪ ڪيوليءَ وانگيان تو کي جنهن وقت چاهيان پيرن هيٺان چيپاٽي سگهان ٿو. اجان بہ وقت اٿئي سڌري وڃ ۽ منهنجي مخالفت ڪرڻ ڇڏي ڏي. ورنہ نتيجو نهايت اڳرو نڪرندي."

"اهي گيدي توکي پيا ملندا. همت هجئي تہ ماري ڏيکار. جيڪڏهن مون کي قتل بہ ڪري ڇڏئي تہ ڇا ٿيندو. اهو تہ تنهنجو روزمره جو معمول آهي."

هيڊماسٽر ٺوڪ واري انداز چيس، "منهنجي زندگي ڪيتري بچي هوندي جو توکان ڀو ڪاوان."

"آخري پيرو چوڻ آيو آهيان. منهنجي مخالفت ڪرڻ ڇڏي ڏي ورنہ منهنجي سهپ جو توڙ ٿي ويندو. پوءِ نہ ميار ڏجان تہ بنا ٻڌائڻ جي ماري ڇڏئي."

اهو چوندي دلاور خان پنهنجن ساٿين سميت ويو هليو. ان کان پوءِ وري دلاور خان ڪڏهن هيڊ ماسٽر الياس ابڙيجي جي آڏو نہ آيو. البتہ سندس دل ۾ هيڊ ماسٽر جي خلاف شديد نفرت هميشہ ٻرندي رهي تہ هو ڪنهن نموني هيڊ ماسٽر الياس ابڙيجي کي يا تہ پنهنجي سامهون جهڪائي يا وري سندس موت ڏسي. هن واقعي کان پوءِ تہ هيڊ ماسٽر جي مخالفت ۾ ويتر تيزي اچي وئي ۽ هو هر هنڌ ۽ هر جاءِ تي دلاور خان ۽ سندس ساٿين جي خلاف کلي عام ڳالهائڻ لڳو.

ڪجهہ ڏينهن کان پوءِ اميد پور شهر ۾ مڪاني چوندون ٿيون. هيڊماسٽر بہ ان اليڪشن ۾ بيٺو ۽ بنامقابلي سوپ پاتائين. سندس سامهون ڪنهن کي همت ڪانہ ٿي جو بيهي. هر ڪنهن کي خبر هئي تہ جيڪڏهن ڪنهن مقابلي لاءِ فارم

پريو بہ تہ چا ٿيندو. نتيجي جي سيني کي خبر هئي. ماڻهن کي ووٽ تہ لڪل نموني بيلٽ باڪس وجهڻا هئا ۽ سيني کي پتو هو تہ هن شهر جي ماڻهن جون دليون هيڊماسٽر سان ڳنڍيل هيون.هن کي هارائڻ ايئن هو جيئن ڪو سج کي اولهہ کان اڀاري ڏيکارڻ.

دلاور خان بہ هن اليڪشن ۾ بيٺو هو ۽ هي بہ بنامقابلي ڪامياب ٿيو هو. هيڊماسٽر ۽ دلاور خان جا تڪ الڳ الڳ هئا ورنہ هيڊماسٽر ضرور سندس سامهون بيهي ها. دلاور خان جي سڄي زندگي غيرقانوني ڪمن ڪندي گذري هئي. هن چاهيو ٿي تہ هو اميدپور شهر جي ميونسپل ڪاميٽيءَ جو ميئر چونڊجي تہ جيئن هن جي ڪا قانوني حيثيت بہ بنجي جنهن سان هو پنهنجن غيرقانوني ڪمن مٿان پردو وجهي سگهي ۽ اميد پور شهر مٿان مست هاٿيءَ وانگر حڪومت ڪري سگهي. ٻيو تہ هر غيرقانوني ڪم ڪندڙ بنيادي طرح اها خواهش رکندو آهي تہ سماج ۾ هن ۽ هن جي ٻار ٻچن لاءِ عزت ۽ ڪا سماجي حيثيت هجي جنهن مٿان سندس گهر وارا فخر ڪري سگهن .

هن کي اها پڪ هئي تہ هو اميدپور جو ميئر بنامقابلي جي چونڊجي ويندو چو تہ مڪاني اليڪشن جي ٻن سون سيٽن منجهان هي ۽ هن جا ساٿي هڪ سِو نوانوي سيٽون کٽي آيا هئا. مطلب تہ هن شهر منجهان. سواءِ هيڊماسٽر جي سيٽ جي، باقي ٻين سڀني سيٽن مٿان دلاور خان ۽ سندس حامي کٽي آيا هئا. سندس ساٿين منجهان ڪافي ماڻهو اميد پور شهر جا پراڻا رهاڪو هئا پر في الحال طاقت جي تارازيءَ ۾ دلاور خان جو پلڙو ڀاري هو انڪري ظاهري طرح دلاور خان سان گڏ هئا.

دلاور خان کي پڪ هئي تہ هيڊماسٽر ضرور هن جي سامهون ميئر جي چونڊ وڙهندو پوءِ کٽي ڪيس هڪڙو بہ ووٽ نہ ملي. پر دلاور خان جي سامهون ڪنهن جو بيهڻ ئي دلاور خان جي بيعزتي هئي. هن جو شان تہ ان وقت وڌي ها جنهن وقت هو ميئر جي چونڊ بنامقابلي جي کٽي اچي ها. ان ڪري هن پنهنجن ساٿين کي اڳ ئي چئي ڇڏيو هو تہ چونڊ واري ڏينهن هو هيڊماسٽر کي شهر مان گم ڪري ڇڏين تہ جيئن هو نہ ميئر جي چونڊواري ڏينهن ميونسپل ڪاميٽي هال داخل ٿئي ۽ نہ وري دلاور خان جي سامهون ميئر جي عهدي لاءِ چونڊ لڙي سگهي. جيڪڏهن ميئر جي چونڊ وقت هيڊماسٽر هال ۾ نہ هوندو تہ ان کان سواءِ ڪنهن ٻئي ڪنهن ماڻهوءَ کي همت بہ نہ ٿيندي تہ هو ڪو دلاور خان جي سامهون ميئر جي اليڪشن وڙهي. اها همت صرف هيڊماسٽر کي هئي جيڪو موت کان ڪو نہ ٿي ڊنو.

ميئر جي چونڊ کان ڦهرين هيڊماسٽر گم ٿي ويو. هر ڪنهن ٿي

سمجهيو تہ هيڊماستر جي گمشدگيءَ ۾ ضرور دلاور خان جو هٿ هوندو پر دلاور خان پاڻ حيران هو تہ هيڊماستر ڪاڏي هليو ويو هو. هن کي پڪ هئي تہ هيڊ ماستر هن جي مقابلي ميئر جي اليڪشن ضرور وڙهندو پوءِ پلي ڪيس ڪوبہ ووٽ نہ ملي ڇاڪاڻ جو سندس بنا مقابلي نہ چونڊجڻ بہ خود دلاور خان جي بيعزتي هئي. هن پنهنجن ساٿين سان منصوبو ٺاهيو هو تہ چونڊ واري ڏينهن هيڊ ماستر کي گم ڪرائي ڇڏيندا تہ جيئن هو ميئر جي چونڊ لاءِ ڪاغذ ڀرائي نہ سگهي. پر هاڻ جو خود هيڊ ماستر پنهنجو پاڻ گم ٿي ويو هو تہ هن سک جو ساهہ کنيو ۽ سندس ساٿي مطمئن ٿي ويهي رهيا تہ چڱو ٿيو جو مصيبت مان جان ڇٽي. هنن ڀائنيو تہ شايد هيڊماستر جي همت دلاور خان جي آڏو اچڻ کان جواب ڏئي وڃي هئي ان ڪري هو پاڻ مرادو خود ڪيڏانهن جهنگ منهن ڪري هليو ويو هو. آخر بہ تہ اڪيلو ماڻهو ڪيترو وقت زور وارن سان مقابلي ڪندو.

انهيءَ ڳالهہ ويتر ماڻهن منجهہ دلاور خان جي دهشت ۾ اضافو ڪري ڇڏيو ڇاڪاڻ جو هنن سمجهيو پئي تہ هيڊ ماستر کي دلاور خان کان سواءِ ٻيو ڪير ٿي گم ڪرائي سگهيو. اها ٻي ڳالهہ هئي تہ دلاور خان لڪ چوريءَ خود وڃي هيڊماستر جي انهن پراڻن شاگردن کي جيڪي حڪومت اندر وڏن وڏن عهدن تي آفيسرن ٿيا ويٺا هئا تن کي قسم کڻي يقين ڏياريو تہ هيڊماستر جي گم ٿيڻ ۾ سندس ڪو هٿ ڪونہ هو ۽ هيڊماستر پاڻ ئي پاڻ ڪيڏانهن هليو ويو هو.

ان وچ ۾ ميئر جي چونڊ وارو ڏينهن بہ اچي پهتو. ميونسپل هال اندر شهر جو هر وڏو ماڻهو گڏ ٿيل هو. انهن کي پڪ هئي تہ دلاور خان ضرور ميئر چونڊبو ۽ هنن چاهيو پئي تہ سندس اليڪشن کٽڻ تي کيس مبارڪباد ڏيڻ وارن مان هو پهرين منجهہ ڳڻجن. دلاور خان جي حمايت سان شهر مان چونڊيل قومي ۽ صوبائي اسيمبلين جا ميمبر بہ پنهنجيون مصروفيتون ڇڏيون ڪري اتي پهتل هئا. شهر مان چونڊيل دلاور خان جو حامي هڪ وزير بہ هن خاص موقعي تي پنهنجو غيرملڪي دورو مختصر ڪري شهر واپس پهتو هو تہ جيئن هو پنهنجي مربيءَ جي خوشيءَ ۾ شريڪ ٿي سگهي. ملڪ جي حڪمران جماعت پنهنجا مرڪزي ۽ صوبائي نمائندا خاص ڪري هن موقعي لاءِ موڪليا هئا تہ جيئن دلاور خان جي خوشيءَ شريڪ ٿي سگهن تہ جيئن مستقبل جي اليڪشن ۾ دلاور خان جي حمايت حاصل ڪري سگهجي.

دلاور خان حڪومت پنهنجي اثر رسوخ کي استعمال ڪندي نون کليل پرائيويٽ ٽيليويزن چينلن جي نمائندن کي

ته گهرايو هو ته جيئن هن جي فتح جي خبر سڄي ملڪ منجهه ترت ڦهلائي سگهجي. ان وقت ته هال ۾ سوين ڪيميرا وارا هال جي ڪاروائي سڌوسئون پنهنجن پنهنجن چينلن تي نشر ڪري رهيا هئا. هر گهڙيءَ ڪان پوءِ ڪيميرا وارا دلاور خان کي اسڪرين تي ڏيکاري رهيا هئا جيڪو پنهنجن ساٿين ۾ گهيريل هو ۽ سندس منهن خوشيءَ کان ٻهڪي رهيو هو. اجوڪو ڏينهن دلاور خان لاءِ خواب وانگيان هو. سڄي دنيا هن جي قدمن ۾ پوڻ واري هئي. اڄ کان پوءِ قانون هن جي پير جي جتي هوندو ۽ وڏا وڏا سرڪاري آفيسر قانوني طرح هن جي هيٺ هوندا. ڪير تي هن جي سوچ کي روڪي سگهيو. اهو ناممڪن هو ڇو ته شهر جي ٻن سون مڪاني نمائندن مان پاڻ سميت هڪ سو نوانوي چونڊيل نمائندا هن سان گڏ هئا. هن جي جيت اڻ ٽر هئي.

ميئر جي چونڊ ڪرائڻ جو اعلان ٿيو. اميدوارن کي چونڊ جي فارم پرڻ لاءِ چيو ويو. دلاور خان ڪنڌ مٿي ڪري پنهنجي ڪرسيءَ تان اٿي فارم ورتو ۽ ان کي پري وڃي چونڊ ڪرائڻ واري ڪاميٽيءَ کي ڏنائين جيڪي خود هن جي ٽڪرن تي پلجندڙ هئا. اهي دلاور خان کي پاڻ ڏانهن ايندو ڏسي پنهنجين ڪرسين تان احترامن اٿي بيهي رهيا ۽ هن جو فارم اهڙي عزت ۽ احترام سان ورتائون جهڙو دلاور خان کين ڪو آسماني صحيفو ڏيندو هجي.

ميئر جي چونڊ لاءِ فارم پرڻ جو وقت آهستي آهستي گذرندو پئي ويو. هيسيتائين صرف دلاور خان ئي فارم ورتو ۽ پريو هو. اجا تائين ڪنهن ٻئي اميدوار طرفان فارم پرائڻ ته نهيو پر چونڊ ڪاميٽيءَ کان خالي فارم به نه ورتو ... جيڪو پري ڪاميٽيءَ کي ڏيٺو هو. سيني ماڻهن جو نگاهون ميونسپل هال ۾ ٽنگيل گهڙيال تي ڪتل هيون. هر ڪو ان انتظار ۾ هو ته چونڊ جو ٽائيم ختم ٿئي ته دلاور خان کي مبارڪباد ڏئي. باقي وڃي ڏهه ڪن منٽ بچيا هئا. دلاور خان کي اهي ڏهه منٽ ڏهن صدين جي برابر پئي لڳا. زندگيءَ پهريون دفعو سندس چهري تي پگهر اچي ويو هو جنهن کي هو گهڙي گهڙي رومال سان اگهي رهيو هو. خدا خدا ڪري هڪ منٽ گذريو. باقي نو منٽ وڃي بچيا هئا.

اوچتو اڻ ٽيٽي ٿي پئي. هال ۾ ويٺل ڪنهن به ماڻهوءَ کي پنهنجين اکين تي اعتبار نه پئي آيو. هال ۾ ڊگهيون ڊگهيون ٻرانگهون پريندو هيڊماسٽر داخل ٿي رهيو هو. دلاور خان ۽ سندس ساٿين جا ساهه هيٺ جا هيٺ ۽ مٿي جا مٿي رهجي ويا. انهن کي پنهنجين اکين تي اعتبار نه پئي آيو ته ڪو هيڊماسٽر ههڙي نموني ميئر جي چونڊ واري ڏينهن ظاهر ٿيندو. جيڪڏهن هنن کي هڪ سيڪڙو به اندازو هجي ها ته هيڊ ماسٽر اهڙي نموني کين گوهي ڏيئي ميئر جي چونڊ وڙهڻ لاءِ اچي ويندو ته هو هوند اهڙو ڪو اپاءُ ڪري

وٺن ها جو هيڊ ماستر ان هال منجهه داخل ٿي نه سگهي ها. پر هاڻ ڪير به ڪجهه ڪري نه ٿي سگهيو. هال جي ڪاروائي سڄي ملڪ اندر سڌوسنئون ڏيکاري پئي وئي. هي منظر سڄي دنيا ڏسي رهي هئي.

سڄي هال ۾ خاموشي ڇانئيل هئي. هيڊماستر ميئر چونڊ ڪاميٽيءَ وٽ ويو ۽ کانئن فارم گهريائين. چونڊ ڪاميٽيءَ کيس فارم اهڙي نموني ڏنو جهڙوڪ هو ڪنهن جادوءَ جي منڊ هيٺ هجن ۽ جنهن ۾ سندن سڄا بت پٿر جا بڻيل هجن ۽ صرف هٿ هلندا هجن. دلاور خان سوچي رهيو هو ڪاش ڪاميٽي ميمبر ڪنهن نموني سان هيڊماستر کي چونڊ کان روڪي سگهن ها ته هو جيڪر چونڊ ڪاميٽي جي هر ميمبر کي ايترو ڌن ڏئي ها جو انهن جي سٽن پيڙهين کي ڪنهن ڪم ڪرڻ جي ضرورت نه پوي ها پر.... اهو سڀ ڪجهه هن ويل ناممڪن هو ڇو ته هن لقاءَ کي ٽيليويزنن جي مختلف چينلن تي سڄي ملڪ ڏٺو پئي. ان ڪري چونڊ ڪرائڻ وارن سرڪاري عملدارن جي هٿ صرف چونڊ ڪرائڻ ٿي رهجي ويو هو.

هال ۾ سڀئي ماڻهو ڄڻ بت بڻيل هئا. هيڊماستر فارم ڀري چونڊ ڪاميٽيءَ کي ڏنو. چونڊ جي وقت ۾ صرف وڃي ٻه منٽ بچيا هئا. اهي ٻه منٽ دلاور خان جي زندگيءَ جا شايد سڀ کان ڳرا ۽ قيمتي منٽ هئا. هي بيوسيءَ سان اهو سڀ ڪجهه ڏسي رهيو هو. "خير..."

دلاور خان سوچيو. "هيڊ ماستر منهنجي سوچ کي صرف ڪجهه دير لاءِ روڪي سگهي ٿو پر منهنجي اها جيت اڻ ٽر آهي اڄ ڪير به دلاور خان جي آڏو اچي ڪون ٿو سگهي. اڄوڪو ڏينهن منهنجو آهي هينئر کان ٿوري دير بعد جڏهن چونڊ ٿيندي ۽ ان جي نتيجن جو اعلان ٿيندو تڏهن آئون ئي سوڀارو هوندس. اڄ ڀلئي هيڊ ماستر منهنجو زور لڳائي پر شڪست سندس مقدر آهي ۽ مونکي مات ڏيڻ هن جا لاءِ هاڻ ممڪن نه آهي."

ميئر جي چونڊ لاءِ فارم ڀرڻ جي ڏنل وقت تائين صرف دلاور خان هيڊماستر جا فارم چونڊ ڪاميٽيءَ وٽ جمع ٿيا. تنهن کان پوءِ سرڪاري عملدار چونڊ جي ٻئي مرحلي جو اعلان ڪيو جنهن مطابق ٻنهي ميئر جي اميدوارن کي چونڊ ڪندڙ سيني نمائندن آڏو تقريرو ڪرڻيون هيون ۽ کين پاڻ لاءِ ووٽ ڏيڻ لا چوڻو هو.

دلاور خان جي اشاري تي چون ڪاميٽيءَ جي ميمبرن سڀ کان پهري هيڊماستر کي تقرير ڪرڻ لاءِ سڏايو. هي ماستر پنهنجو نالو ٻڌي ڪنڌ جهڪائي ننڍا ننڍا قدم کڻندو ڊائس تي آيو. ٿور ڪنگهاري، پنهنجو ڳلو صاف ڪري ڳالهائڻ شروع ڪيائين، "هن هال ۾ ويٺ توهان سڀ مونکي سڃاڻو ٿا. منهنجو نال الياس ابڙيجو آهي. آئون هن شهر جو ڄائ آهيان ۽ هن شهر ۾ ان وقت کان رهان ٿ جڏهن هيءَ اڃان هڪ ڳوٺ جي شڪل ه

۽ وڏي ويجهي اچوکي واري هڪ وڏي شهر جي روپ ۾ نہ آيو هو. مون پنهنجي پوري زندگي هن شهر کي ڏني آهي. مان هتي ئي ماستر ٿي سرڪاري نوڪريءَ گهڙيس ۽ اتي پنهنجي جيوت جا پنجٽيهہ سال ڏئي ريٽائر ٿيس. آئون هن شهر جي ماڻهن جو ٿورائتو آهيان جن مون کي اها عزت ڏني آهي جو هو مونکي اڄ صرف الياس ابڙيجي جي رکي نالي سان ڪونہ ٿا سڃاڻين پر هن شهر جي واسين لاءِ مان هاڻ هيڊ ماستر الياس ابڙيجو آهيان.“ هيڊ ماستر ساهہ کڻڻ لاءِ رڪيو.

ساهہ کڻي هن وري شروع ڪيو. ”مون پنهنجي زندگيءَ ۾ ڪڏهن بہ ڪنهن عهدي لاءِ نہ سوچيو آهي. آئون بنا ڪنهن اجوري جي عام خلق جي ڪمن ڪرڻ جو قائل آهيان. توهان ضرور سوچيندا هوندا تہ پوءِ ڇو آخر اڄ مان ميئر جي چونڊ وڙهي رهيو آهيان؟ منهنجو هن اليڪشن ۾ بيهڻ جو صرف هڪ مقصد آهي تہ آئون هن شهر کي گندن ذهنن ۽ گندن ڪمن وارن ماڻهن جي حوالي نہ ٿو ڪرڻ چاهيان. آئون ڪهڙن ماڻهن جي باري ۾ چئي رهيو آهيان تنهن جي توهان کي چڱي نموني خبر آهي. آئون هن مهل انهن جو نالو نہ ٿو وٺڻ گهران. انهن هن شهر سان ڇا حشر ڪيو آهي سو سڀني جي اڳيان آهي. هي شهر منهنجو گهر آهي. آئون پنهنجي شهر کي بدڪار ماڻهن جي حوالي نہ ٿو ڪرڻ چاهيان. مون کي خبر آهي تہ منهنجي لاءِ هي اليڪشن کٽڻ هڪ ناممڪن ڳالهہ آهي. ان جو ڇا سبب آهي تنهنجي بہ توهان سڀني کي خبر آهي. آئون انهن ڪارڻن جو ذڪر ڪري توهان کي ڪجهہ چوڻ نہ ٿو چاهيان ڇو تہ ميئر کي چونڊيندڙ سڀئي نمائندا خُود هن شهر جااصل رهاڪو آهن. اڄ هو دلاور خان سان گڏ آهن. انهيءَ جو سبب يا تہ ڏپ آهي يا وري ڪا بي مجبوري. مون کي صرف اهو ڏسي لڄ ٿي اچي تہ هن شهر جو هر ماڻهو دلاور خان جي طاقت کان ڏڄي ٿو ۽ ڪير بہ سندس سامهون نہ ٿو اچي جيتوڻيڪ آئون ڄاڻان ٿو تہ ڪيترائي ماڻهو هن جا دل سان مخالف آهن .“

”منهنجو هتي اچڻ جو صرف هڪ مقصد آهي تہ آئون هتي هڪ ووٽ حاصل ڪريان. هڪ ووٽ جو مطلب اهو هوندو تہ هن شهر ۾ مون کان سواءِ بہ ڪو دلاور خان جو دل سان مخالف آهي پوءِ ڀلي اهو ڪنهن مصلحت تحت دلاور خان جي سامهون نہ ٿو اچي. گهٽ ۾ گهٽ مون کي مرڻ وقت اها آسيس هوندي تہ بدي جي خلاف هن جنگ ۾ سڄي شهر ۾ آئون صرف اڪيلو ڪونہ آهيان...... ان ڪري مون کي صرف هڪ ووٽ گهرجي. مان هن شهر جي سڀني چونڊيل انهن نمائندن کان صرف هڪ ووٽ جي گهر ٿو ڪريان جيڪي يا تہ منهنجا شاگرد رهي چڪا آهن يا وري انهن جا ٻچا ڪنهن وقت مون وٽ پڙهيا آهن. اڄ مان هن شهر واسين جي آڏو پنهنجي پنجٽيهن سالن جي خدمت جي قيمت صرف هڪ ووٽ لڳايان ٿو جيڪا

ڏئي منهنجو قرض چڪايو. مان وڌيڪ ڪجھ بہ چوڻ نہ ٿو گهران." آخري لفظ چوندي هيڊماستر جو ڳلو ڀرجي آيو. لڳو تہ ڄڻ هو روئي پوندو ۽ لڙڪ ڪنهن وقت بہ سندن ڳلن تان لارون ڪري وهڻ لڳندا. اهو چئي هيڊماستر ڊائس تان هيٺ لهي آيو.

هن کان پوءِ دلاور خان کي گهرايو ويو. ڊائس تي چڙهڻ مهل سندس سينو ڦهليل هو. هي مڇون مروڙيندو مٿي آيو ۽ گجگوڙ ڪندڙ آواز ۾ چوڻ شروع ڪيائين، "توهان سيئي چونڊيل نمائندا مونکي چڱي نموني سڃاڻو ٿا. منهنجو نالو دلاور خان آهي. جيتوڻيڪ آئون هيڊماستر وانگر هن شهر جو ڄاول نہ آهيان تهن هوندي بہ منهنجي اها دعويٰ آهي تہ هي اميدپور شهر منهنجو پنهنجو آهي. مون هن شهر ۾ ڪاروبار کوليا آهن جتي هن شهر جا ماڻهو نوڪريون ڪن ٿا. پنيون ورتيون آهن جيڪي هن شهر جي ماڻهن کي غذا مهيا ڪن ٿيون. مون هتي ڪارخانا لڳايا آهن جن اميدپور جهڙي ننڍي ڳوٺ کي بدلائي هھڙي وڏي شهر بنائڻ ۾ مدد ڏني آهي. مون هتي ٻين ڪوڙ ڪاروبارن ۾ لکن ڪروڙن جي سيڙپ ڪئي آهي. اهو چوڻ بيجاءِ نہ ٿيندو تہ هن شهر جو هي وڻندڙ رنگ روپ منهنجي دم سانڍ قائم آهي." هو ساهہ کڻڻ لاءِ رڪيو. هن جا خوشامندي ان موقعي جي انتظار ۾ ويٺل هئا. هن جئين ساهہ کڻڻ لاءِ تقرير روڪي تيئن هنن زور زور سان تاڙيون

وڄائڻ شروع ڪري ڇڏيون. تاڙين جي گونج ڪري اصل ميونسپل هال جي ڇت
تي ڦاٽي.

دلاور خان ٻيهر شروع ٿيو. "هيڊماستر الياس ابڙيجو الائجي ڇو اڄي منهنجو مخالف ٿيو آهي جڏهن تہ مون ڪيس ڪڏهن ڪو نقصان بہ نہ پهچايو آهي ۽ نہ وري ڪڏهن هن سان ڪنهن دشمنيءَ ۾ آڏو آيو آهيان. مون کي لڳي ٿو تہ هيڊ ماستر جي دشمني جو سبب اهو آهي تہ هن اميد پور شهر منجهہ شايد منهنجي مقبوليت کان جلي ٿو." هن جي ان ڳالهہ تي ماڻهن وڏا وڏا ٽهڪ ڏنا. جيڪي چونڊيل نمائندا هيڊ ماستر جي دل سان عزت ڪندا هئا اهي بہ دلاور خان کي ڏيکارڻ لاءِ ڏيکاءَ وارا ٽهڪڙا ڏئي رهيا هئا.

دلاور خان وري چوڻ شروع ڪيو "بقول هيڊماستر جي چواڻي تہ ڪيس صرف هڪ ووٽ جي ضروت آهي. هيءُ بزرگ ماڻهو آهي، مان ڪيس مايوس نہ ڪندس ان ڪري مان بہ توهان کي چوان ٿو تہ ڪيس هڪ ووٽ ضرور ڏيو تہ جيئن هن جي منهنجي خلاف دل جي باهہ مٿان ڪو ڇنڊ پوي." اهي لفظ چئي دلاور خان پنهنجي تقرير پوري ڪري هيٺ لهي آيو هو ماڻهن وري زوردار تاڙيون وڄايون.

اميدوارن جي انهن تعارفي تقريرن کان پوءِ چونڊيل نمائندن کي ووٽ وجهڻ لاءِ سڏيو ويو. سيئي اميدوار چونڊ ڪرائيندڙ سرڪاري عملدارن جي سڏڻ تي

آيا ۽ پنهنجا پنهنجا ووٽ لڪائي بيلٽ باڪس ۾ وڌائون. تنهن کان پوءِ سرڪاري عملدارن ووٽن جي ڳڻپ شروع ڪئي. دلاور خان بيچينيءَ سان پنهنجا پاسا ڪرسيءَ تي بدلائي رهيو هو. هن جي منزل صرف وچي ڪجهه ساعتون باقي رهيون هيون. هاڻ صرف سرڪاري عملدارن کي چونڊ جي نتيجي جو اعلان ڪري، ڪيس سوڀارو قرار ڏئي مٿي ويهارڻو هو ۽ ايئن سندس سالن جو سپنو ساڀيا ٿيڻو هو. ووٽن جي ڳڻپ ختم ٿي. چونڊ ڪرائيندڙ عملدارن جي منهن تي عجيب تاثرات هئا جنهن کي دلاور خان جي تکي اک پروڙي ورتو. هن کي پڪ ٿي وئي ته هن دفعي هيڊماسٽر الياس ابڙيجي جو قصو تمام ٿيو چوته شايد هن جي چوڻ جي باوجود به ڪيس هڪ به ووٽ نه مليو هوندو. جيڪا ڳالهه هن جي چيلهه ڀڃي ڇڏيندي ۽ ان بيعزتي سهڻ بعد هو وري ڪڏهن هن جي اميد پور شهر ۾ مخالفت جي همت نه ڪندو.

سرڪاري عملدار ڳڻپ جو نتيجو ٻڌائڻ لاءِ ڊائس تي آيا. دلاور خان جو منهن ٻهڪي رهيو هو جڏهن ته هيڊماسٽر چپ ڪريو هڪ ڪرسيءَ تي ويٺل هو. هن جي چهري مان اهو صاف صاف لڳو پئي ته ڪيس هن اليڪشن کٽڻ جي ڪا اميد ڪانه هئي. ماڻهن ۾ به اهو تجسس هو ته ڏسون هيڊماسٽر کي هڪ ووٽ ملي ٿو يا نه. دلاور خان جا سڀ ساٿي اهڙي نموني تيار ٿيو ويٺا هئا جو جيئن ئي دلاور خان جي کٽڻ جو اعلان ٿئي تيئن هو ٽپو ڏئي وڃي کيس مبارڪباد ڏئي پهرين ماڻهن ۾ شامل ٿيڻ جو شرف حاصل ڪن. دلاور خان کي ان وقت پنهنجو وجود هوا وانگر هلڪو پئي لڳو جيڪو ڇاڻ اڏامڻ وارو هجي. هي عادي شرابي هو پر هن ڪڏهن به اڳ پنهنجو پاڻ کي هھڙي نموني هوا وانگر هلڪو محسوس نه ڪيو هو. شايد حڪمرانيءَ جي سوڀ جو نشو هوندو ئي اهڙو عجيب ۽ تيز آهي.

سرڪاري عملدارن چونڊ جو نتيجو ٻڌائڻ شروع ڪيو. "اڄ هن شهر جي ميئر جي چونڊ لاءِ، ڪامياب ٿيل مڪاني نمائندن پنهنجا پنهنجا ووٽ وڌا آهن. ڪل شهر جي مڪاني نمائندن جون ٻه سو سيٽون آهن جن مان ٻن اميدوارن يعني هيڊماسٽر الياس ابڙيجي ۽ دلاور خان ميئر جي عهدي لاءِ فارم ڀرايا هئا. قائدي موجب ميئر جي اميدوارن کي ووٽ جو حق نه هوندو آهي ان ڪري هنن ٻنهي پنهنجو پنهنجو ووٽ ميئر جي چونڊ لاءِ نه وڌو. باقي هڪ سو اٺانوي نمائندن پنهنجا پنهنجا ووٽ وڌا آهن. حيرت جي ڳالهه اها آهي ته سڀني اميدوارن صرف هڪ اميدوار جي حق ۾ ووٽ وڌا آهن." اهو چئي اهو سرڪاري عملدار ٿوري دير لاءِ رڪيو. دلاور خان جي چهري تي بيپناهه خوشيءَ جي ڪري ڳاڙهاڻ اچي وئي. چوطرف اهڙي مانار ٿهليل هئي جو ڀت مٿان ٽنگيل گهڙيال جي ٽڪ ٽڪ جو آواز به نهايت ئي

صاف صاف پڌري ۾ اچي رهيو هو. جيڪڏهن ڪير ان وقت صرف ڪنگهي ها ته شايد ان هال ۾ وينل سڀ ماڻهو ڇرڪ پري اڇلجي پون ها. سرڪاري عملدار پيهر چوڻ شروع ڪيو. "۽ اهو خوش نصيب اميدوار هيڊماستر الياس ابڙيجو آهي جنهن کي سيئي ووٽ يعني هڪ سو اٺانوي مان هڪ سو اٺانوي ئي ووٽ مليا آهن. جڏهن ته هن جي مخالف اميدوار يعني دلاور خان کي هڪڙو به ووٽ نه مليو آهي". هن جي انهن لفظن جو اهڙو اثر ٿيو ڄڻ ان هال ۾ ڪو بم ڦاٽو هجي. چوطرف هڪ هنگامو مچي ويو. سيني ڪيمرائن جا رخ گهڙي هيڊ ماستر جي طرف ٿي ٿيا ته گهڙيءَ دلاور خان جي طرف.

"هي ڇا ٿي رهيو آهي. اهو ڪيئن ممڪن آهي. ڇا ايئن ٿي سگهي ٿو. سچي دنيا منهنجي لاءِ ڇا سوچيندي هوندي. اهي مونکي هن وقت ٽيليويزن تي ڏسي کلندا هوندا. منهنجي ٻارن کي اسڪول ۽ ڪاليج ۾ سندن دوست ۽ سهيليون ڇا ڇا چئي مذاق اڏائيندا."

انهن خيالن دلاور خان کي حواس باخته ڪري ڇڏيو هو. هن جو مٿو ڦري رهيو هو. چوطرف جو ماحول گول دائري ۾ هن جي چوگرد ڄڻ ڦيرا پائي رهيو هو. ان وقت دلاور خان جي دل ايڏو زور زور سان ڌڙڪڻ شروع ڪيو ڄڻ اها سيني جي پڃري کي پڃي ٻاهر نڪري ايندي. هن کي اوچتو سيني ۾ شديد سور جو احساس ٿيو . هن پنهنجا ٻئي هٿ سيني مٿان رکيا ۽ اتي ئي ڍهي پيو.وات کلي پيس ۽ اکين جا ڏو
مٿي چڙهي ويس. هو بيعزتيءَ کي برداش
نه ڪري سگهيو هو ۽ دل ٽٽڻ ڪر
سندس ان وقت اتي ئي موت ٿي ويو هوس

توهان سوچيندا هوندا ته اهـ
ڪيئن ممڪن هو ته سيئي چونڊيل نمائند
دلاور خان جا ساٿاري هوندي به ڪيئـ
هيڊماستر کي ووٽ ڏئي آيا هوندا. اصـ
ڳالهه اها هئي ته هيڊ ماستر جي تقرير ۽ ا
جي بيوسيءَ وارن لفظن کين جهنجهوڙي ڇڏ
هو. جيتوڻيڪ هو ظاهري طرح دلاور خان ج
ڏپ ڪري هن سان گڏ هئا تنهن هوندي به ه
دل سان هيڊماستر جي عزت ڪندا هئا. هن
نه ٿي چاهيو ته هڪ ووٽ جي ڪر
هيڊماستر جي دل ڀڄجي. ان ڪري هر ماڻه
اهو سوچي هيڊماستر کي ووٽ ڏنو ته صرف
هو پنهنجو ووٽ هيڊ ماستر کي ڏئي رهيـ
آهي جڏهن ته ٻيا سيئي ووٽ دلاور خان ک
ڏيندا ۽ اهڙي نموني هو پنهنجي ضمير جـ
آواز مطابق به هلندا ۽ گڏوگڏ دلاور خان کـ
به ڪڏهن اها خبر نه پوندي ته ڪنهـ
هيڊماستر کي اهو هڪڙو ووٽ ڏنو هو. اه
ڳالهه سيني چونڊ ڪندڙ نمائندن هڪڙي وقـ
سوچي ۽ ان تي عمل ڪيو. اهڙي نمونـ
هيڊماستر کي سيئي ووٽ مليا ۽ دلاور خا
کي هڪ به ووٽ نه مليو.

هاڻ توهان کي اهو ٻڌائڻ ته
بيسود هوندو ته اسان جي شهر اميدپور
هن وقت به هيڊماستر الياس ابڙيجو ميئ
آهي ۽ هيءُ اهو عهدو ٻيو دفعو کٽي آي
آهي ۽ اهو به بنا مقابلي......

چتيون

حسن منصور

دڪان جي صفائي ڪندي سندس نظر جڏهن پاسي واري شيلف ۾ پيل لانگ بوٽن تي پئي تہ سندس ٽڏو ساهہ نڪري ويو! هو چنبڙي هڪ پاسي رکي انهن لانگ بوٽن کي ڏسندو رهيو. هو پٽڪيو، ”گهٽا مهينا ٿي ويا، شايد سال يا بہ سال، اهي بوٽ وڪامن ئي نٿا!“

هن لانگ بوٽن کي کنيو ۽ انهن کي غور سان ڏسندو رهيو. ساڄي بوٽ جي چنگهہ واري پاسي تي لڳل چمڙي جي اڏرنڊڙ رنگ ۽ ان ۾ پونڊڙ گاٺ کي ڏسي ڪانئس ڇرڪ نڪري ويو.

”اها بہ چٽي ڳچيءَ ۾ پئي.“ پنهنجو پاڻ سان ڳالهائيندي چيائين، ”لڳي ٿو هاڻي اهي جوتا بہ گراهڪن ڪان ڇڙهي ويا ۽ ڪباڙيءَ حوالي ٿيا!“

هن چنبڙي ڪٽي بوٽن کي ڇڳيءَ ريت مهٽيو ۽ پوءِ وري ڪين ڏنو. سندس اکين ۾ اٽڻ اچا وڌي وئي. هن جوتن کي پيهر صاف ڪيو ۽ انهن کي ساڄئي شيلف ۾ رکي دڪان جي در وٽان بيهي انهن کي ڏٺو. پوءِ هو گراهڪن لاءِ رکيل صوفا تي اچي ويٺو ۽ وري اتي ڏنائين.

سندس چهري تي مايوسيءَ جا ليڪا گهرا ٿي ويا ۽ نهڪر ۾ ڪنڌ لوڏي هُن شيلف مان لانگ بوٽ پيهر ڪڍي ورتا. انهن کي هڪ پاسي رکي هن وري شيلف ۾ پيل ٻين جوتن کي ڏٺو. سيئي نوان ۽ چلڪندڙ هئا ۽ دڪان جي سونهن وڌائي رهيا هئا.

”پر.........!“ هو پٽڪيو ۽ لانگ بوٽن جي هٽڻ ڪانپوءِ اتي خالي ٿي ويل جاءِ ڏانهن ڏنائين. ”هي خال چڱو نہ ٿو لڳي!“

هن هڪ ٻئي شيلف مان جوتن جو هڪ جوڙو ڪڍي اتي رکيو ۽ پيهر گراهڪن واري صوفا تي وڃي ڏنائين. سندس اکين جي اٽڻ ساڳي رهي.

هن وري نهڪر ۾ ڪنڌ لوڏيو ۽ اهي جوتا اصلوڪي شيلف ۾ رکي پيهر ساڳي جاءِ کي ڏنائين. جتي وري هڪ خال پيدا ٿي چڪو هو.

هن ٽئين شيلف مان جوتا ڪٽي ساڳئي هنڌ رکيا ۽ وري انهن کي بہ هٽائي ڇڏيائين.

”مون کي لڳي ٿو اها جاءِ نهي ئي انهن لانگ بوٽن لاءِ آهي!“ هن سوچيو.

هن ڪجهہ سوچي لانگ بوٽ وري کنيا ۽ دڪان جي ڪنڊ ۾ پيل هڪ پالش جي دٻي ۽ برش کٽي لانگ بوٽن کي پالش ڪرڻ لڳو. ڪافي دير پالش ڪرڻ

ڪان پوءِ هن وري انهن جوتن کي ڏنو ۽
سک جو ساهه کنيو.

کيس لانگ بوٽ چلکيل لڳا.

هن انهن کي احتياط سان کڻي وڃي انهيءَ
خال ۾ رکيو. ڪجهه دير اتان ئي معائنو
ڪرڻ کان پوءِ ٿورو پرتي ٿيو ۽ صوفا وٽان
ڏسڻ لڳو. اجان پرتي ٿي دڪان جي در
وٽ بيٺو ۽ ڪافي ديرتائين بوٽن کي
ڏسندو رهيو. سندس وات مان سُک واري
سيٽيءَ جو آواز نڪتو.

"هاڻي نيڪ آهي." هو پڙڪيو.

"بلڪل ائين لڳن ٿا ڄڻ تازو فيڪٽريءَ
مان نهي آيا هجن."

انهيءَ وقت ڪجهه سوچي هو
پريشان ٿي ويو. "هن دڪان تي ته هر شيءِ
وڪري لاءِ آهي. سياڻي جيڪڏهن ڪو
گراهڪ اچي انهن جوتن جي فرمائش ڪري
ته!؟"

"نه......" چيائين. "هاڻي اهي
جوتا وڪري لاءِ نه آهن. اهي پنڌ ڪرڻ لاءِ
نه آهن. اهي هن دڪان جو هڪ حصو آهن
۽ هتي ئي رهندا!"

هو اهو سوچي ڪجهه مطمئن
ٿيو ۽ چنڊڻي کڻي وري صفائي ڪرڻ لڳو.
صفائي ڪرڻ کان پوءِ هو دڪان جو در
کولي سامهون پيل دخل تي اچي ويٺو.

سندس سيلز مئن چانهه جي
ڪٽلي ۽ ٻه ڪوپ کنيو دڪان ۾ داخل
ٿيو. هن هڪ ڪوپ ۾ چانهه پري کيس

ڏني ۽ پيو پري پاڻ سپ سپ ڪري پيئـ
لڳو.

اوچتو سيلز مئن جي نظر سامهو
پيل لانگ بوٽن تي پئي ۽ سندس اکين ما
اچرج ليئا پائڻ لڳيو. هن ٿورو ويجهو وڃ
لانگ بوٽن کي ڏنو ۽ چيائين، "اهي ساڳ
لانگ بوٽ آهن يا ڪو نئون مال آيو آهي
سندس اکين ۾ سوپ وارو تاثر اپريو
چيائين، "ساڳيا آهن. ڪيئن ٿو پائين؟"

سيلز مئن لانگ بوٽن کي ڪٺ
چڱيءَ طرح چڪاسيو. "تازي پالش ٿي
لڳن ٿا!"

"ها، مون اجهو هينئر اهي پالش
ڪيا آهن."

"پر، ڇو؟" سيلز مئن جوتن ڪـ
جاچيندو رهي ٿو.

"پراڻا ٿي ويا هئا، چڱا نه پئ
لڳا."

"ته پوءِ اسٽور ۾ رکي ڇڏيو
ها، جيئن پاڻ پين جوتن سان ڪنـ
آهيون."

"اهو مون سوچيو هو. پر پـ
مون کي لڳو ته انهن جوتن جي جاءِ تـ
کي ٻيا جوتا نه پيا سونهن، انهـ
ڪري مون انهن کي پالش ڪري ساڳي جـ
تي رکيو آهي!"

سيلز مئن جوتن کي ڏسندو رهـ
ٿو. چڪاسيندي کيس ساڄي جوتي جـ
چمڙي ۾ پيل گاٺ محسوس ٿئي ٿو.

”هيءَ جوتو تہ گنل آهي.“ هو ساڄي پير جي لانگ بوٽ کي ڪٽي ڏيکاري ٿو. ”اهو مال وڪري کان پري آهي.“

”نہ، مون سوچيو آهي تہ اهي جوتا نہ وڪڻندس. اهي شيلف ۾ سونهن تا.“

سيلز مئن جي چهري تي اچرج اُوتجي ٿو وڃي. چيائين، ”توهان پاڻ چوندا آهيو تہ هڪ هنڌ پيل جوتا، پنڌ ڪندڙ جوتن کان اڳ گسجي ويندا آهن، ختم ٿي ويندا آهن.“

”ها، آءُ چوندو آهيان، پر باقاعدگيءَ سان سار سنڀال انهن جي حياتي وڌائي سگهي ٿي.“

”پر، ڇو؟!“

”مون کي اهي جوتا وڻڻ لڳا آهن.“

”پر پنهنجو ڪم جوتا وڪڻڻ آهي، سنڀالڻ نہ. پاڻ دڪان پيا هلايون، ڪا ميوزيم نہ!“

”مون کي لڳي ٿو، توکي انهن معصوم جوتن سان ڪو وير آهي.“

”مون کي انهن جوتن سان پيار آهي جيڪي جلد وڪامي وڃن، پر اهي تہ جند ڇڏڻ وارا ئي نہ آهن.“

”بس منهنجو اهو فيصلو آهي تہ اهي جوتا هتي ئي رهندا ۽ انهن جي سار سنڀال لاءِ آءُ توکي اضافي چارج ڏيان ٿو.“ ،

سيلز مئن اچرج.وچان ڏسندو رهي ٿو.

”مون کي اُميد آهي تہ تون پنهنجو ڪم خوش اسلوبيءَ سان انجام ڏيندين، پر تنهنجو پي اسڪيل ۽ گريڊ ساڳيا رهندا!“

”پر اهي جوتا گسجڻ لڳا اهن ۽ جلد ئي ڦاٽڻ لڳندا.“

”انهيءَ ڪري تہ توکي چوان ٿو تہ تون انهن جي ڀرپور سار سنڀال ڪر. انهن جي پالش جو خيال ڪر ۽ جتي ۽ جڏهن ضروري سمجهين تہ موچيءَ کان چتيون بہ لڳرائي، پر انهن کي انهيءَ انداز ۾ رک تہ اهي ڏسجڻ جهڙا لڳندا رهن.“

سيلز مئن جي چهري تي هڪ عجيب ۽ پُراسرار مُرڪ ڦهلجي وڃي ٿي. هو دڪان جي مالڪ کان محسوس نہ ٿيندڙ انداز ۾ ڀنيرو تي گاٽ لڳل لانگ بوٽ کي هلڪي ڇڪ ڏئي ٿو. بوٽ جو مٿيون حصو هلڪي چرڙاٽ سان ٿورو ڦاٽي ٿو.

هو بوٽ کي ساڳي هنڌ رکي ڇڏي ٿو ۽ سوچي ٿو: بوٽن ۾ روزانو لڳندڙ چتين سان سندس ۽ موچيءَ جي آمدنيءَ ۾ ڪيترو اضافو ٿي سگهي ٿو!

ٻاهريون ادب

پـــيءُ

ڪرسمس جو بهشتي وڻ

باپوءَ جي واپسي

بجورن اسٽريني بجورنسن

دوستو وسڪي / بيدل مسرور

ڪرشن چندر / رمضان راهي

پيءُ

بجورن اسٽريني بجورنسن

هنن صفحن تي نوبل انعام کٽيندڙ ليکڪن جون ڪهاڻيون ڏنيون وينديون. انهيءَ سلسلي ۾ پهرين ڪهاڻي جڳ مشهور ليکڪ بجورن اسٽريني بجورنسن جي ڏئي رهيا آهيون.
هن اديب کي 1903ع ۾ نوبل انعام ڏنو ويو ۽ سندس لاڏاڻو 1910ع ۾ ٿيو.

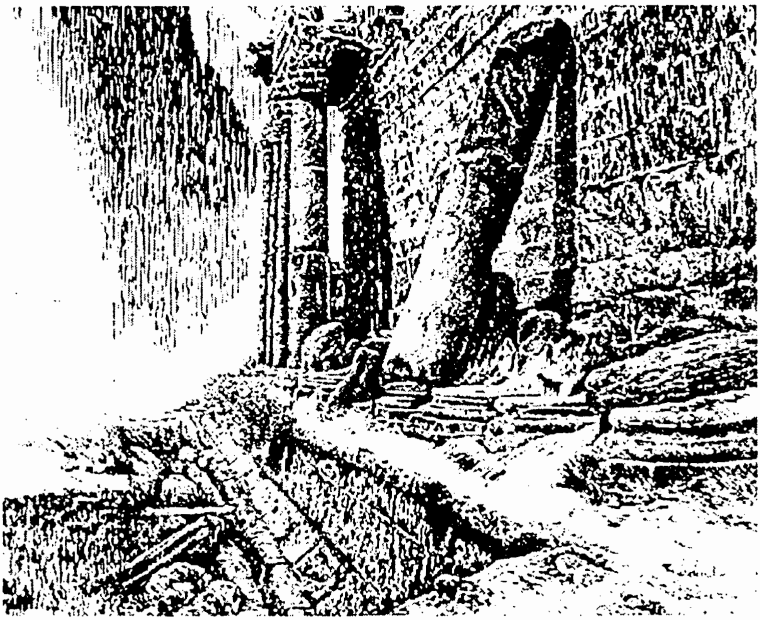

هتي جنهن ماڻهوءَ جي ڪهاڻي
ٻڌائي پئي وڃي، اهو پنهنجي ڪليسائي علائقي ۾ انتهائي امير ۽ وڏو اثر رسوخ رکندڙ شخص هو. سندس نالو ٿارڊ اورس هو. هڪ ڏينهن هو علائقي جي پادريءَ جي پڙهڻ واري ڪمري ۾ ويو. قد ۾ ڊگهو ۽ پڪو پختو، سنجيدو ۽ سلجهيل ٿي لڳو.

" خداوند مون کي پٽ ڏنو آهي." هن چيو.

"منهنجي خواهش آهي ته ان کي عيسائيت جي مذهبي خدمت لاءِ پيش ڪريان."

"سندس نالو ڇا سوچيو اٿئي؟"

"فِن.... اهو منهنجي پيءُ جو نالو هو."

"هَن جي پالڻ تاتڻ جو ضامن يا ذميوار ڪير هوندو؟"

ٿارڊ، ان ڪليسا ئي علائقي ۾ رهندڙ مائٽن ۽ ڪجهه معتبر ماڻهن (زالن توڙي مردن) جا نالا ڳڻايا.

"ٻي ڪا ڳالهه؟" پادريءَ ڪانئس پڇيو ۽ ڏانهنس نهاريو.

هي هاڻ ٿورو گهٻرائجي ويو.

"مان ته اهو پسند ڪندس ته هن جو اهو مذهبي غسل هِن کي مان پاڻ ڪرايان.

"هن آخري ڳالهه ڪندي چيو.

"ائين ڇنڇي ته اهو هفتي جي ڏينهن ٿيندو."

"جيءَ! ٻئي ڇنڇر تي، ٻارهين وڳي منجهند جو."

"ٻي ڪا ڳالهه؟"

"نه ٻي ڪا به ڳالهه ڪانهي." ٿارڊ پنهنجي ٽوپيءَ کي ڦيرائيندي چيو، جنهن مان لڳو ٿي ته هو واپس وڃڻ وارو آهي.

پوءِ پادري اٿيو.

"هي تيستائين هتي آهي" چوندي پادري، ٿارڊ جي پاسي وڏي ويو ۽ ٻار ڪي هٿن ۾ ڪٽي، سندس اکين جي گهرائيءَ ۾ نهاريندي چوڻ لڳو:

"الله سائينءَ چاهيو ته هي ٻار تو مٿان رحمتن ۽ برڪتن لاءِ دعاڳو ثابت ٿيندو."

سورهن سالن کان پوءِ

هڪ ڏينهن وري به ٿارڊ، پادريءَ جي پڙهڻ واري ڪمري ۾ بيٺل نظر آيو.

"سچ پچ تو پنهنجي عمرجي حساب سان پاڻ کي حيرتناڪ حد تائين سنڀاليو آهي ٿارڊ!" پادريءَ کي ٿارڊ ۾ ڪا به جسماني تبديلي نظر نه اچڻ سبب چوڻو پيو.

"اهو ان ڪري جو مون کي ڪنهن به قسم جي پريشاني نه آهي." ٿارڊ چيو.

پادريءَ ڪجهه به نه ڳالهايو، پر ڪجهه دير بعد هن چيو، "اڄوڪي شام تو لاءِ ڪهڙيون خوشيون آنديون آهن؟"

"اڄ مان پنهنجي ان پٽ جي لاءِ آيو آهيان، جيڪو سڀاڻي ديني ڪمن جي سلسلي ۾ گرجا جي رڪن جي حيثيت ۾ پڪو ٿيندو."

"هي ذهين ٻار آهي."

"مان مقدس پادريءَ کي تيستائين ڪو به معاوضو نه ڏيندس جيستائين خبر نه پوي ته منهنجو پٽ گرجا جي رڪنيت لاءِ ڪهڙي نمبر سان ڪامياب ٿيو آهي."

"هو سڀاڻي يقينن پهرين نمبر تي بيٺل هوندو."

"مون به ائين ئي ٻڌو آهي، بهرحال! هي ڏهه ڊالر مقدس پادريءَ جي لاءِ."

”ڀيو ڪجهه؟ ... مان تنهنجي لاءِ ڇا ٿو ڪري سگهان؟ “پادريءَ، ٿارڊ جي اکين ۾ نهاريندي پڇيو.
”نه ڀيو ڪجهه نه..“ ائين چئي ٿارڊ ٻاهر هليو ويو.

ڀين اٺن سالن گذرڻ ڪانپوءِ

۽ هڪ ڏينهن، پادريءَ جي پڙهڻ واري ڪمري جي ٻاهران هڪڙو گوڙ ٻڌڻ ۾ آيو، ڪيترا ئي ماڻهو، پادريءَ ڪي ويجهو پوڻ جي ڪوشش ڪري رهيا هئا. جن جي اڳواٽي، ٿارڊ ڪري رهيو هو. پادريءَ ڪيس ڏسندي ئي سڃاتو.
”ٿارڊ! ڇا ڳالهه آهي؟ .... اڄوڪي شام ۾ هن طرح اچڻ جو ڪهڙو مقصد آهي؟.
“هن ڪانئس پڇيو.
”مان هتي توهان ڪي هڪ درخواست ڪرڻ آيو آهيان ۽ اها روزنامچي ۾ تحرير ڪئي وڃي... هو ڪارن اسٽورلڊن سان وهانءُ ڪرڻ ٿو چاهي، هن گڏ مُنڊ جي ڏيءَ سان، اڄهو هي منهنجي پرسان بيٺو آهي.“
”اوه ؟ ... هوءَ ته ڪليسا جي علائقي جي شاهوڪار ڇوڪري آهي.“
”اها ڳالهه ته هو ٻه ڪري رهيو آهي.“
ٿارڊ پنهنجي وارن ڪي پوئتي ڪندي چيو.
پادري ٿوري دير جي لاءِ ويهي رهيو، لڳو ٿي ته ڪنهن ڳوڙهي سوچ ۾ پئجي ويو آهي. پوءِ هن بنا ڪنهن راءِ ڏيڻ جي، هن هڪ رجسٽر ۾ماڻهن جا نالا داخل ڪيا. پوءِ ماڻهن انهن جي هيٺان پنهنجا دستخط ڪيا، ٿارڊ، ٽي ڊالر ڪڍي ٽيبل تي سندس آڏو رکيا.
”هن ڪم لاءِ ته هڪ ئي ڊالر ڪافي هو!“
”مان ڄاڻان ٿو، پر جيئن ته مون ڪي بس اهو هڪڙو ئي پٽ آهي ۽ مان هن لاءِ ڇڳو ئي ڪرڻ چاهيان ٿو.“
پادريءَ پئسا کڻيا.
”هي ٽيون ڀيرو آهي، ٿارڊ، ته تون پنهنجي پٽ جي ئي معاملي ۾ هتي آيو آهين.“
”پر هاڻي مان هن ڪي پاڻ سان گڏ وٺي ويندس.“ ائين چئي هن پنهنجو ٽيلهو بند ڪيو ۽ وڃڻ لڳو، ته ساڻس گڏ آيل ماڻهو ٻه آهستي آهستي ڪري وڃڻ لڳا.

پندرهن ڏينهن ڪانپوءِ

هڪ سانتيڪي ۽ پرسڪون ڏينهن جو. پيءُ ۽ پٽ، شاديءَ جي تيارين جي سلسلي ۾، ٻيڙي ذريعي ڍنڍ پار ڪري، اسٽورلڊن ڏانهن وڃي رهيا هئا.
”هن ٻيڙيءَ جو تختو پڪو يا اعتماد جوڳو. ناهي.“ سندس پٽ چيو ۽ پنهنجي جاءِ تان اٿڻ لڳو. ان ئي وقت اوچتو سندس پيرن وارو تختو پيرن وٺان ترڪي ويو. هن رڙ ڪري، ٻانهن ڊگهيري، ڪنهن شيءِ جو سهارو وٺڻ چاهيو پر هو ٻيڙيءَ ڪان هيٺ ڪري پيو ۽ هٿ هٽڻ لڳو.
”ونجهه ڪي پڪڙي وٺ! “ پٽس پاڻيءَ ۾ ٽپي پيو ۽ ٽاڦوڙا هڻندي، ونجهه ڪي پٽ جي پاسي ڪندي، رڙ ڪري پٽ ڪي چيائين.
پٽس ٽاڦوڙا هڻندي، غوطا ڪائيندي ٻه پاڻ بچائڻ جي وڏي ڪوشش ڪئي پر هو ڪامياب نه ٿي سگهيو.
”هڪڙو منٽ ترس!“ پٽس رڙ ڪئي، هو پٽ جي پاسي وڌي ويو. پر پٽ ڪي پنهنجي اکين آڏو ٻڏندي ڏسي افسوس واري هڪ نظر مٿس وڌائين. پرهو پاڻ ٻه ٻڏڻ لڳو هو. ان ڪري هن پاڻ ڪي ٻه بچائڻ جي ڪوشش ڪئي.

تارڊ کي پنهنجي پٽ جي بچڻ جي ٿوري به اميد نه نظر ڪانه آئي. هن بيڙيءَ کي ڏاڍي مضبوطيءَ سان جهليو ۽ وري به پٽ کي ان جاءِ تي ڳولهڻ شروع ڪيائين، جتان هو ترڪي ڪريو هو. هن ڇاتو ته هو پاڻي جي سطح تي تري ايندو، پر پاڻيءَ ۾ ڪجهه بڙبڙ ٿيڻ لڳي ۽ هوا جا ڪيترائي ڦوٽا پاڻيءَ جي مٿاڇري تي ڦهلجڻ لڳا... آخرڪار پاڻيءَ جو هڪڙو وڏو ڦوٽو، ڦڙڪ ڪري ڦاٽي پيو... پوءِ ڍنڍ بلڪل سانتيڪي ٿي وئي، پاڻيءَ جو مٿاڇرو پنهنجي اوجلتا ۾ آئيني وانگر چمڪڻ لڳو.

ٽن ڏينهن ۽ ٽن راتين تائين سانده، ماڻهن ڏنو ته پٽس ان جاءِ تي پئي ڦيريون پاتيون، نه هن ڪجهه کاڌو ٿي نه ئي گهڙيءَ لاءِ ستو ٿي. هو مسلسل ڍنڍ جي ڪناري ويهي پنهنجي پٽ کي سڏيندو رهيو، رئندو رهيو، سڏڪندو رهيو.

آخرڪار چوٿين ڏينهن صبح جو هن پنهنجي پٽ جي لاش کي ڳولهي ورتو. هن سندس لاش کي پنهنجي ٻانهن تي کڻي، مٿي پهاڙيءَ جي پاسي آندو، جتي سندس باغ هو.

ان واقعي جي سال ڪانپوءِ

پن ڇڻ جي مند ۾ هڪ ڏينهن شام جو، جڏهن پادري ڪمري جي ٻاهران، ورانڊي مان ڪنهن جي اچڻ جو آواز ٻڌو، ائين ٿي لڳو ڄڻ ڪو شخص وڏي احتياط سان دروازي جو ڪڙو ڳولهيندو هجي. پادري اٿي دروازو کوليو، هو ان اچڻ وارن واري، ڊگهي، سنهي شخص ڏانهن وڌي ويو جيڪو ڪبو ٿيو بيٺو هو. پادري ڪيتريءَ دير تائين ڏانهنس نهاريندو رهيو، گهڻي گهڻي دير ڪانپوءِ هن ڪيس سڃاتو ته هو تارڊ هو.

"خير ته آهي اويلو نڪتو آهين؟ پادريءَ ڪانئس پڇيو ۽ ساڳيءَ جاءِ تي، سندس سامهون ئي بيٺو رهيو.

"جي! ها؟ ها اوير ٿي وئي آهي." تارڊ چوندي هڪ جاءِ تي ويهي رهيو.

پادري پڻ ويهي رهيو، ڄڻ ڪيس ڪو اوسيئڙو هجي. ڪيتري دير تائين ته ڙڳو خاموشي ڇانيل هئي، آخرڪار تارڊ ڳالهايو:

"مون وٽ جيڪو ڪجهه آهي، مان چاهيان ٿو .... مان اهو غريبن ۾ ورهائڻ پسند ڪندس... پنهنجي پٽ جي صدقي هي ٻچايل موڙي غريبن جي نالي ڪرڻ ٿو چاهيان." ائين چوندي هو اٿيو ۽ هٿ ۾ جهليل رقم ٽيبل تي رکي، وري ويهي رهيو.

پادري ان کي ڳڻڻ لڳو.

"هيءَ ته تمام گهڻي رقم آهي." هن چيو.

"اها منهنجي باغ جي اڌ رقم آهي، مون اڄ ان کي وڪرو ڪري ڇڏجي."

پادري ٿوري دير جي خاموشيءَ ڪانپوءِ ڪانئس پڇيو: "هاڻي تون ڇا ٿو ڪرڻ چاهين، تارڊ؟"

"ڪي نيڪ ڪم."

ٻئي ڄڻا ڪيتري دير خاموش ويٺا رهيا. تارڊ جون اکيون جهڪيل هيون پر پادريءَ جون اکيون هن ۾ کتل هيون.

پادريءَ نرمائيءَ ۽ آهستگيءَ سان ڪيس چيو: "مان سوچيان ٿو ته تنهنجو پٽ بهرحال تولاءِ سچي رحمتن ۽ برڪتن وارو دعاڳو ثابت ٿيو آهي."

"جي... مان به ائين ئي ٿو سمجهان رهيا .تارڊ چيو. هن مٿي نهاريو ته ٻه ڳوڙها سندس اکين مان ڳلن تي لڙي آيا.

ڪرسمس جو بهشتي وڻ
(The Heavenly Christmas Tree)

فيودور دوستووسڪي/ سنڌيڪار: بيدل مسرور

دوستو وسڪي جو شمار دنيا جي انهن چند اديبن ۾ ٿئي ٿو جن جون لکڻيون گهڻو ڪري دنيا جي هر زبان ۾ ترجمو ٿيون آهن، سندس هڪ لکڻي ڪهاڻي جي فن ۾ شاهڪار ليکي وڃي ٿي. انسان جي بيوسيءَ جي لازوال ڪهاڻي جيڪا صرف دوستو وسڪي جي قلم منجهان ئي لکجي سگهجي ٿي.

مان هڪ ناول نگار آهيان، لڳي ٿو ته مون هيءَ ڪا من گهڙت ڪهاڻي لکي آهي. لکان ٿو:

"مان سمجهان ٿو، جڏهن ته مان انهيءَ حقيقت کان واقف آهيان ته هيءَ ڪهاڻي مون ئي گهڙي آهي پر مون کي اڃان تائين اهو ئي تصور آهي ته ڪرسمس جي موقعي تي ڪنهن

وڏي شهر ۾ ڪنهن خوفناڪ برفاني ڪوهيڙي ۾ ائين ضرور ٿيو هوندو.

مون کي هڪ ڇوڪري جو تصور ٿو اچي، ڇهن سالن جي هڪ ننڍڙي ڇوڪري جو، يا شايد ان کان به ننڍو هجي. اهو ٻار صبح جو هڪ پوسل واري ٿڌي تهخاني ۾ ننڊ مان جاڳيو. هن کي بدن تي هڪ قسم جو ڳندو چولو پيل هو ۽ هو سيءَ کان ڏڪي رهيو هو. سندس وات مان نڪرندڙ ساهه، اڇي ٻاڦ جي ڪڪر وانگر فضا ۾ ڦهلجي ٿي ويو. هو ڪنڊ ۾ رکيل پيٽيءَ تي ويٺو هو ۽ ان بيزار ڪندڙ ماحول سبب وات مان ٻاڦ ڪڍي، فضا ۾ پکيڙي، پاڻ کي وندرائي رهيو هو. هن کي بک به ڏاڍي لڳي هئي. صبح جي وقت هو ڪيترا ئي ڀيرا، عمارتي ڪاٺيءَ مان ٺهيل انهيءَ پلنگ ڏانهن ويو هو جتي سندس بيمار ماءُ هڪ سنهي گاديلي تي ويڙهيل سيڙهيل ستي پئي هئي. سندس مٿي هيٺان ڪنهن شيءِ مان ٺاهيل هڙ جهڙو وهاڻو رکيل هو.

هوءَ هتي ڪيئن پهتي؟

هوءَ پڪ سان پنهنجي پٽ سان گڏ ڪنهن ٻئي شهر مان آئي آهي ۽ اوچتو بيمار ٿي پئي آهي. گهر جي مالڪياڻي، جنهن گهر جا مختلف ڪُنڊون پاساڪرائي تي ڏنا هئا، تنهن کي به ڪنهن ڦڏي سبب، ٻه ڏينهن اڳ پڪڙي ٿاڻي تي پهچايو ويو هو.

ٿورن ڏينهن ڪانپوءِ موڪلون ٿيڻ واريون هيون جنهنڪري ڪرائي تي رهندڙ ٻيا به سڀ ڀاتي هليا ويا هئا. گذريل ڇوويهن ڪلاڪن کان صرف هڪڙو ڇٽو ئي رهيل هو، سو به ڪرسمس جي انتظار ۾ ستل نه هو، پر هو شراب جي نشي ۾ بيهوش ٿيو ڪريو پيو هو.

ڪمري جي ٻيءَ ڪنڊ ۾ اٽڪل اسي سالن جي هڪ غمگين پوڙهي عورت ستل هئي، جيڪا ڪنهن زماني ۾ ٻارن جي دائي هوندي هئي، سان به ننڊٿڪر وانگر مري رهي هئي، سنڌن جي سور کان ڪنجهي ۽ فرياد ڪري رهي هئي. اهو ڇوڪرو به سندس بي اطمينانيءَ ۽ بيزاريءَ وچان جهٽڪڻ سبب سندس ويجهو وڃڻ کان ڊنو پئي. هن کي پاٽيءَ جو ڊِڪ گهربو هو پر اهو به ٻئي ڪمري ۾ رکيو هو ۽ هن کي ڪٿي کو مانيءَ پور به نظر ڪونه ٿي آيو. جنهن لاءِ هن ڪيترائي ڀيرا ماءُ کي جاڳائڻ جي ڪوشش به ڪئي. هن کي انهيءَ اونداهيءَ کان ڊپ به پئي ٿيو. شفق جهڙي ميرانجهڙي اونداهيءَ ۾ ڪا ميڻ بتي به ڪانه پئي ٻري.

ماءُ جي منهن کي ڇهندي ڪيس اچرج به ٿيو پئي، چاڪاڻ ته هوءَ چُري پُري به ڪانه پئي. هو اهڙي ته ٿڌي ٿي وئي هئي جهڙي ڀت.

"هتي ڪجهه وڌيڪ ٿڌ آهي."

هن سوچيو. هو ٿورو اتي بيٺو ۽ بي اختيار پنهنجا هٿ، ان مئل عورت جي ڪلهن تي رکيا، پوءِ هو پنهنجي آڱرين کي ڦوڪون ڏئي گرم ڪرڻ لڳو، جنهن ڪانپوءِ هن بستري تان پنهنجي ٽوپي ڳولهي ڪڍي ۽

ان اونداهين تهخاني مان ٻاهر نڪري ويو. ٻاهر ته هو اڳ ۾ ئي وڃي ها پر هو ان وڏي ڪتي ڪان ڊنو پئي جيڪو ٻاڙي واري گهر جي ڏاڪڻ تي سارو ڏينهن ڀونڪندو رهندو هو پر ان وقت اهو ڪتو اتي موجود ڪونه هو، جنهن ڪري هو گهٽيءَ ۾ هليو ويو. الله سائين اسان تي رحم ڪري، ڇا ته شهر هو! هن ان جهڙو منظر اڳ ڪڏهن به نه ڏٺو هو.

جنهن شهر کان هو آيو هو، اهو به رات جو سدائين اونداهيءَ ۾ ٻڏل رهندو هو. پوري گهٽيءَ لاءِ ٽنيءَ ۾ لڳل رڳو هڪ ننڍي بتي، سا به معمولي روشني ڪندڙ. اونداهي ٿيندي ئي ڪاٺ مان ٺهيل گهرن جون دريون به ٻيڪڙجي وينديون هيون ۽ گهٽيون به سڃيون ٿي وينديون هيون. هرڪو پنهنجي گهرن ۾ بند ٿي ويندو هو. صرف ڪتن جي ڀونڪڻ ۽ جهنگلي جانورن جي اوناڙن جا آواز هوندا هئا. جيڪي ساري ساري رات سوَن هزارن جي تعداد ۾ پيا ڀونڪندا ۽ اونائيندا هئا.

پر اتي، ڪيتري نه گرمجوشي هئي ۽ هو انهن جانورن کي به ڪاڏو ڏيندو هو. جڏهن ته هتي، اوه ! يار ....، هتي ته خود هن جي کائڻ لاءِ ئي ڪجهه هجي ها! ته به وڏي ڳالهه هئي.

۽ هتي ڇا ته گوڙ ۽ گهمسان هو. ڇا ته روشني هئي، ڇا ته ماڻهو هئا. ڇا گهوڙا ڇا بگيون ۽ ڀاري سبب ڇا ته ڪوهيڙو هو! گهوڙن جي وات مان نڪرندڙ گرم گرم ٻاڦ سان. هوا ۾ ننڍڙا ننڍڙا ڪکر ٿي ٺهي پيا. انهن جا سنب جڏهن زمين تي پيل برف جي ننڍڙن ذرڙن سان ٽي ٽڪرايا ته هڪ وٺندڙ جهنڪار پيدا ڪري رهيا هئا، جن کي هرڪو ڊوڙائي رهيو هو.

۽ هاءِ هاءِ! يار ...هو هڪ مانيءَ جي گراهه لاءِ ڪيئن نه واجهائي رهيو هو! ۽ هن اوچتو محسوس ڪيو، هو ڪيترو نه غمگين هو. هڪڙو پوليس وارو هن جي پرسان لنگهيو پر ڇوڪري کي ڏسڻ ڪانسواءِ ئي اڳتي وڌي ويو.

اتي هڪڙي ٻي گهٽي به هئي،

اوه! ڇا ته ويڪري گهٽي هئي، اتي ته هو بنا هٻڪ جي ڊوڙون پائي پئي سگهيو. ڪيئن نه هر ڪنهن خوشيءَ کان رڙيون پئي ڪيون، هڪٻئي سان ڊوڙون پئي پچايون ۽ ڇا ته روشني هئي، روشني ته هئي پر هي ڇا هو؟

هڪڙي وڏي ويڪري شيشي جي دري، جنهن مان هڪ وڻ چٽ ڏانهن وڌندي نظر اچي رهيو هو. لڳو ٿي ڇڻ کو ٻاهه جو وڻ هجي، جنهن جي مٿان مختلف رنگن جي روشني جهرمر ڪري رهي هئي. سونهري ڪاغذ جي جهالر ۽ صوف، ننڍڙيون گڏيون ۽ گهوڙا ۽ ڪيترائي ٻار، صاف سٿرن ۽ قيمتي وڳن ۾ ملبوس، ڪمري ۾ ڊوڙي رهيا هئا. ڪليا پئي، ڪڏيا پئي، ڪاڏائون پئي، پيتائون پئي.

۾ پوءِ هڪ ننڍڙي ڇوڪريءَ.
هڪ ڇوڪري سان نچڻ شروع ڪري ڇڏيو.
ڇا ته سهڻي ڇوڪري هئي! شيشي جي
دريءَ مان هن کي موسيقيءَ جو آواز ٻڌڻ ۾
ٿي آيو. ڇوڪرو ڏانهنس نهاري، حيران به
ٿيو پئي ته ڪليو به پئي. جيتوڻيڪ ٿڌ ڪان
هن جا پير سور ڪري رهيا هئا، هن جون
آڱريون ڳاڙهيون ۽ سخت ٿي ويون هيون.
جن کي چورڻ پورڻ ۾ به تڪليف محسوس
ڪري رهيو هو. اوچتو هن کي خيال آيو ته
سندس پيرن ۽ آڱرين ۾ سور وڌي رهيو
آهي ته هو هڪدم رڙيون ڪندي ڊوڙڻ
لڳو. اڳيان وري هڪ ٻي شيشي جي دريءَ
مان هڪ پيو ڪرسمس جو وڻ ڏنائين ۽
ميز تي ڪيترن ئي قسمن جا ڪيڪ،
بادامن وارا ڪيڪ، ڳاڙها ڪيڪ ۽ پيلا
ڪيڪ ۽ انهن جي پرسان تي جوان ۽
معتبر عورتون ويٺيون هيون. جيڪو به
سندن پرسان ٿي ويو ته هنن، انهن کي
ڪيڪ ٿي ڏئي ڇڏيو. دروازو ڪليل هو ۽
گهٽيءَ مان ڪيترائي مرد توڙي عورتون
اندر وڃي رهيا هئا. اوچتو ڇوڪرو ڊوڙندو
اندر هليو ويو.

اوه! ڪيئن نه انهن ڪيس ڪاوڙ
وچان هٿ لوڏائي، موٽي وڃڻ لاءِ رڙ ڪئي.
هڪڙي عورت ته اصل ٺڪري تڪري
ڏانهنس وڌي آئي ۽ سندس هٿ مان
ڪوپيڪ (روسي سڪو) کسي ورتائين، ۽
پنهنجي هٿن سان دروازو کولي، هن کي
وڃڻ لاءِ چڙپ ڏنائين ۽ سندس سڪو به
گهٽيءَ ۾ ڦٽو ڪري ڇڏيائين. هو ڊڄي
ويو. ڪوپيڪ گهٽيءَ ۾ رڙهندو اڳتي ٿي
ويو پرسيءَ ڪان ڳاڙهيون ٿي ويل آڱريون
کولي، هو سڪي ڪي به ڪٽي ڪونه پئي
سگهيو.

ڇوڪرو ڇندو پري نڪري ويو.
ڪيڏانهن وڃي رهيو هو؟

هن رڙيون ڪري روئڻ ٿي
چاهيو! پر هو ڊنو پئي ۽ ڊپ کان ڊوڙندو
پئي ويو. هو سخت ٻچان ۽ اڪيلائي
محسوس ڪري رهيو هو. هن کي ٿورو به
هوش ڪونه هو ته ڪيڏانهن وڃي رهيو
هو.

پر اوچتو ...!

الله سائين اسان تي رحم ڪري ... هي
وري ڇا هو؟

ڪيترن ئي حيرت ۽ خوشيءَ
ڳاڙ ماڻهن جو انبوهه لڳو پيو هو. ڪيس
شيشي جي دريءَ جي پويان ڳاڙهي ۽ سائي
لباس ۾ ٿي ننڍڙيون گڏيون نظر آيون.
بلڪل جيئريون جاڳنديون. هڪ پاسي
بندري قد جو هڪ پوڙهو شخص وڏو وائلن
وڄائي رهيو هو. سندس ئي پرسان به ڇٽا
بيٺا هئا جيڪي ننڍيون وائلنون وڄائي
رهيا هئا ۽ سازن جي لئي تي هڪ ٻئي
ڏانهن نهاري متو ڏوٽي رهيا هئا ته پنهنجا
چپ به چوري رهيا هئا. هو شايد ڪجهه
ڳائي رهيا هئا ۽ واقعي ڪجهه ڳائي ئي
رهيا هئا. دريءَ تي لڳل شيشي جي ڪري
انهن جو آواز ٻڌڻ ۾ ڪونه پئي آيو.

پهرين نظر ۾ ته هن ڇوڪري،
انهن گڏين کي جيئرو سمجهيو هو، پر

جڏهن کين جهلڻ چاهيائين تہ اهي کيس گڏيون لڳيون. هو مرڪي ويٺو. هن اهڙيون گڏيون اڳ ڪڏهن نہ ڏٺيون هيون. هن جي خواب خيال ۾ بہ ڪونہ هو تہ اتي ڪي اهڙيون سهڻيون گڏيون رکيل هونديون.

سيءَ ۾ بک جي ڪري هن روئڻ پئي چاهيو. پر گڏين کي ڏسي دل ۾ ڪجهہ فرحت محسوس ڪيائين.

پر هو انهن خيالن ۾ ئي گم هو تہ اوچتو ڪنهن سندس قميص کان پڪڙي ورتو.

هو ڇرڪجي ويو.

هڪ لچو ڇوڪرو سندس پرسان آيو. نڪاءُ ڪري متي تي ڌڪ هنيائينس ۽ ٽوپي لاهي کيس ڌڪو ڏنائين. هو ٿاٻڙجي زمين تي ڪري پيو. ڌڪ لڳڻ سبب هن ڪان رڙ نڪري وئي ۽ ڊپ ڪان صفا هيٺو ٿي ويو. پوءِ هو ٽپو ڏئي اٿيو ۽ ڊوڙڻ لڳو. هو انڌاڌنڌ ڊوڙندو ويو. هن نہ ٿي ڄاتو تہ هو ڪهڙي پاسي ڊوڙي رهيو هو. ڊوڙندي هو ڪنهن گهر جي آڳر ۾ اچي پهتو ۽ ڪاٺيءَ جي ٻُنڊ جي پويان هڪ پاسي لڪي ويهي رهيو.

"هتي تہ مون کي ڪو بہ ڳولهي نہ سگهندو! تيستائين اونداهي بہ ٿي ويندي."

هن ڊپ کان پنهنجي بدن کي سوڙهو ڪري ساهہ روڪي ڇڏيو. اوچتو ئي اوچتو هن پاڻ کي ڏاڍو خوش محسوس ڪيو. سندس هٿن پيرن جو سور بہ ڇڻ لهڻ لڳو ۽ بدن ۾ بہ گرمائش محسوس ڪرڻ لڳو. هن کي ائين لڳو ڄڻ ڪنهن گرم منگالي جي پرسان اچي ويٺو هجي. پوءِ جلهن هن جي بدن جي ڏڪڻي بند ٿي وئي تہ هن سوچيو،

"ڇونہ سمهي پوان! هتي ڪيڏي نہ سٺي ننڊ ڪري سگهجي ٿي. منهنجو خيال آهي تہ مان ٿوري دير هتي ئي ويهي رهان! ۽ ٿوري دير ڪانپوءِ وڃي اهي گڏيون ڏسي اچان!"

من ۾ سوچيندي سندس منهن تي مرڪ تري آئي... گڏيون "بلڪل بہ جيئريون جاڳنديون پئي لڳيون...."

پوءِ اوچتو پنهنجي ماءُ جو آواز ٻڌائين، جنهن کيس لولي ڏئي سمهارڻ ٿي چاهيو.

"امان مان سمهان ٿو. هتي سمهڻ ۾ ڪيڏو نہ سڪون آهي."

"آ ... هلي آ منهنجا ننڍڙا نينگر ... منهنجي ڪرسمس جي وڻ ڏانهن..." ڪو جهيڻو آواز هن جي ڪنن وٽان گذري ويو. هن کي لڳو تہ اهو بہ سندس ماءُ جو ئي آواز هو. پر نہ ... اهو سڌ سندس ماءُ جو نہ هو... هو ان کي ڏسي ڪونہ ٿي سگهيو. پر اونداهيءَ مان ڪنهن جهڪي کيس ڀاڪر ۾ ڪنيو تہ هن بہ ڏانهنس پنهنجون ٻانهون وڌايون ... ۽ اوچتو ... اوهہ! ڇا تہ تيز ۽ وڻندڙ روشني هئي! اوهہ! ڇا تہ ڪرسمس جو سهڻو وڻ هو... پر شايد اهو ڪرسمس جو وڻ نہ هو! يا شايد! پر هن اهڙو وڻ اڳ ڪڏهن نہ ڏٺو هو.

هو ڪٿي هو؟

اتي هر هڪ شيءِ نهايت روشن هئي ۽ هن جي چوگرد گڏيون ئي گڏيون هيون. پر نہ اهي گڏيون نہ هيون! اهي ننڍڙيون ڇوڪريون ۽ ننڍڙا ننڍڙا ڇوڪرا هئا. پر اهي بہ ڪيڏا نہ روشن هئا. اهي سندس چوڌاري اڏامي رهيا هئا. اهي واري واري سان کيس چميون ڏئي رهيا هئا ۽ پاڻ سان گڏ ڪٿي گهمائي رهيا

هتا ۽ هو انهن سان گڏ اڏامي رهيو هو. پوءِ هن ڏٺو تہ سندس ماءُ خوشيءَ مان ڏانهنس نهاري رهي هئي.

”امان امان! هي ڏس ڪيڏو نہ وڻندڙ ۽ عمدو آهي!“

پوءِ هن انهن ٻارڻ کي بہ چمڻ شروع ڪيو. ان وقت سندس من ۾ آيو تہ جيڪر هو انهن کي دڪان وارين انهن گڏين جي باري ۾ ٻڌائي ڇڏي.

”توهان ڪير آهيو؟ هيءَ ڇوڪريون ڪير آهن؟“ مرڪندي انهن کان پڇيائين.

”هيءَ مقدس مسيح جو، ڪرسمس جو وڻ آهي.“ انهن چيو، ”هن ڏينهن تي اسان جي مقدس مسيح وٽ سدائين اهو ڪرسمس جو وڻ هوندو آهي. انهن ٻارن لاءِ جن وٽ پنهنجو ڪو بہ وڻ نہ هوندو آهي، ۽ هو تو جهڙن سمورن ٻارن کي ڳولهي لهندو آهي. ۽ اهي ٻار جيڪي پيٽرس برگ جي امير ماڻهن جي درن جي ٻاهران، ڪنهن ٽوڪريءَ ۾ پيل، ٿڌ کان ڄمي ويل هوندا آهن. پيا اهي جيڪي لاوارث مري ويندا آهن. پيا اهي جيڪي مرٽينگ ماءُ جي سڪل ٿڃن سان چنبڙيل هوندا آهن. اهي بہ جيڪي ڏڪار سبب يا بک وگهي مرڻ وارا هوندا آهن. ۽ اهي بہ جيڪي ريلوي اسٽيشن جي پرسان بيٺل گندن، ساهہ ٻوساٽيندڙ دٻن ۾ مري ويندا آهن ... اهي ... اهي سڀ هتي هوندا آهن، اهي سڀ اسان جي مقدس مسيح جي لاءِ فرشتا آهن. هو انهن جي وچ ۾ موجود هوندو آهي، انهن کي پنهنجي هٿن سان ڪٺي ايندو آهي ۽ انهن ٻارن ۽ سندن گناهگار مائرن تـ... ٻاجهہ جو هٿ ڦيريندو آهي. ۽ انهن ٻار... جون مائرون هڪ پاسي بيٺيون روئنديو... آهن. هر عورت پنهنجي ٻار کي.سڃاڻيند... آهي. ٻار اڏامندي، انهن جي پرسان وڃ... ڪين مٿيون ڏيندا آهن، پنهنجي پتڪڙ... هٿن سان سندن ڳوڙها اگهندا آهن ۽ انه... کي روئڻ کان روڪيندا آهن ۽ چوندا آه... تہ

”اسان هتي خوش آهيون!“

پر ان جي ابتڙ ...

صبح جو سامان ڍوئيندڙ جماند... کي ڪاٺيءَ جي بند جي پويان ٿڌ ۾ ڄمي ... ٿي ويل ٻار جو لاش پيل نظر آيو ۽ گڏو گ... ڪيس ان ٻار جي ماءُ جو لاش پڻ نظر آيـ... جيڪا هن کان اڳ ئي گذاري وئي هئـ... جيڪي بهشت ۾ خدا جي حضور ۾ گڏ هئا ...

مون ان قسم جي ڪهاڻي ڇ... گهڙي آهي؟ جيڪا ڪنهن ليکڪ وٽ شا... ڪنهن معمولي ڊائريءَ جي شڪل ۾ ئ... رکيل هجي ها!

پر مون پاڻ سان واعدو ڪيو هو تہ مان حقيق... واقعن تي بہ ڪن ڪهاڻيون تہ ضرور لکندس... پر بس اجهو اها هڪ ئي نهي آهي. مون ک... پڪو يقين آهي تہ حقيقت ۾ بہ ائين ئي ٿي... هوندو... ٿيو بہ آهي، ڀلي توهان بہ ڏس... وٺو... تہ گودام ۾ يا ڪاٺيءَ جي بند ج... پويان ڪنهن جو ڄمي ويل لاش پيل آهي؟

پر جيستائين مقدس مسيح ... بهشتي وڻ جو تعلق آهي تہ مان توهان ... ٻڌائي نہ ٿو سگهان تہ اهو هئو بہ الاڳي يا نـ...

باپوءَ جي واپسي

تحرير: ڪرشن چندر / ترجمو: رمضان راهي

هندوستان آزاد ٿيڻ کان پوءِ ڇا ٿيو، ڇا اهي خواب سچا ثابت ٿيا جنهن لاءِ هزارين ۽ لکين انسانن پنهنجو رت وهايو ۽ تڪليفون سٺيون. هي ساڳي ڳالهه اسان جي ملڪ مٿان به لاڳو ٿئي ٿي. ڪرشن چندر جي زهريلي نشتر جي هڪ شاهڪار ڪهاڻي.

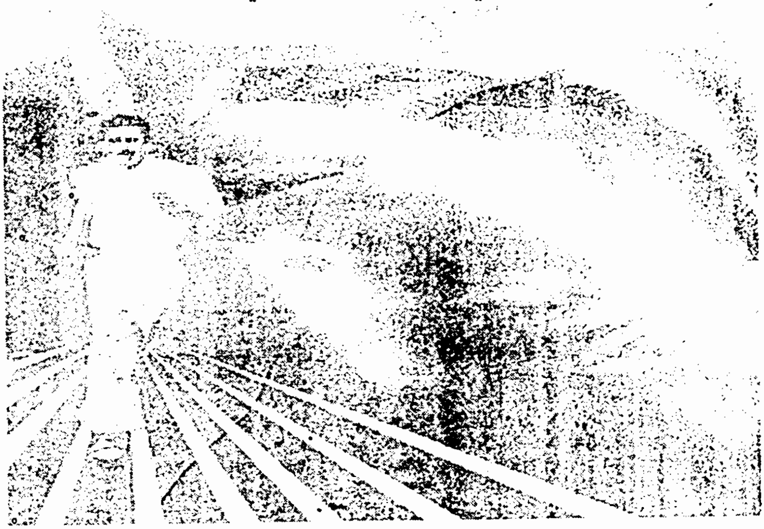

بس اهو ڪو ساڍي پنجين وڳي جو وقت هوندو. آئون شام واري اخبار پڙهي واندو ٿيو هئس. ڪنهن دروازو کڙڪايو. انهيءَ کان اڳي جو آئون اٿي دروازو کوليان ها، اندرين ڪُنڊي خود بخود کلي ويئي ۽ هو دروازو کولي پاڻ ئي اندر هليو آيو.

ڏکهي قد ۽ مضبوط هاٿي ڪاٺيءَ وارو انسان هيو. هن ڪي صرف هڪ گوڏ ٻڌل هئي. سيني تي ٽن گولين جو نشان هوس. هو جلدي ۾ ڏکهيون ڏکهيون وکون کڻندو اچي منهنجي پر ۾ ويٺو ۽ منهنجي ويجهو جهڪي چوڻ لڳو، "ڇا ڪري رهيا هُئو؟"

"حساب ڪري رهيو هئس."
"ڪهڙو حساب؟"
"اهو تہ پوين ٽن سالن ۾ مزدورن جي سينن تي ڪيترا پيرا گولي هلائي وئي."

هو ڪلي چوڻ لڳو. "منهنجون ٽي گوليون بہ شامل ڪري ڇڏجانءِ."

مون چيو. "اهي انهيءَ زمري ۾ نہ ٿيون اچن. پر دراصل هڪ ٽي پاليسي جو نتيجو آهن."

هن ڪلي چيو. "آئون اهو سيڪجهہ سمجهان ٿو. هاڻي تون جلدي اٿ. آئون پنهنجو ملڪ ڏسڻ چاهيان ٿو."

مون چيو. "تنهنجي لاءِ تہ سڀ ڏک هميشہ لاءِ ختم ٿي ويا. توکي اسان جي ڏکن سان هاڻي ڪهڙو واسطو؟"

هن چيو. "آئون دراصل ڏاڍي آرام سان ليٽيو پيو هئس تہ هيٺ هن دنيا مان ايتريون تہ زوردار رڙيون ۽ شور ٻڌڻ ۾ آيو. جو مون کان رهيو نہ ٿيو. مون سوچيو هلي ڏسان ڪهڙي ماجرا آهي؟ ماڻهو مون کي ايترو ڇو ياد ڪري رهيا آهن؟"

مون چيو. "توکي غلط اطلاع مليو آهي. لڳي ٿو تہ جنت جو اطلاعات کاتو صحيح طريقي سان ڪم نہ پيو ڪري. هتي هاڻي ڪنهن کي بہ تنهنجي ياد نہ ٿي اچي. اڳي ماڻهو سئنيما ۾ تنهنجي تصوير ڏسي تاڙيون وڄائيندا هئا. هاڻي وزيرن جون تصويرون ڏسي اهو شوق بہ ختم ٿي ويو اٿن."

هن چيو. "پر مون آهن جو دونهون اٿندي ڏٺو هيو. وڏن وڏن ڪارخانن جي چمنين مان......"

مون چيو. "اهو دونهون دراصل "سموڪ اسڪرين" هو. دونهين جو ڪارو پردو. جنهن جي آڙ ۾ ڪارخانيدار پنهنجون تجوريون محفوظ ڪري رهيا هئا. اهي ماڻهو تنهنجو نالو وٺن ٿا. گا مزدورن جا ڪَنڌ ڪٽين ٿا. جيئن خدا جو نالو وٺي بَڪر ذبح ڪيا وڃن ٿا."

هو ڪليو ۽ چيائين. "طعني ڏي جي تنهنجي پراڻي عادت آهي. وارتا ۾ هڪ عرصو ٿيو. مون تنهنجو مضمون پڙهيو هيو "آزاديءَ جي پنجاهہ سالن ڪا پوءِ." اهو مضمون پڙهي مون کي توتي ڏاڍي ڪاوڙ آئي هئي."

"اهو مضمون مون 1940ع ۾ لکيو هيو. اجا آزاديءَ جو پاڇو بہ نصيب نہ ٿيو هو. پر اجا تہ سوراج جا ٽي سال ئي گذريا آهن ۽ منهنجو مضمون...... پ هاڻ مان پنهنجي ڪهڙي تعريف ڪريان.......؟"

اسان ٻئي کلڻ لڳاسين. هـ چيو. "خير. هاڻ تون جلدي هن ڪمري ما باهر نڪر. آئون پنهنجو ملڪ ڏسڻ چاهيا ٿو."

مون پڇيو. "ڪيئن هلنداسين بس جي انتظار ۾ هڪ ڊگهي لائين ۾ بيهڻو پوندو."

هن چيو. "زندگيءَ ۾ تہ ماڻهو منهنجي لاءِ هڪ ڊگهي لائين لڳائيندا هئ

انتظار ۾. هاڻ ائين ئي سهي.“ ڪمري مان ٻاهر نڪري ناڪي تي بس جي انتظار ۾ بيهي رهياسين. اسان جي اڳيان هڪ سنڌي عورت بيٺي هئي، جنهن جي هٿ ۾ گاسليٽ جو ڊٻو هيو. هوءَ ڏاڍي ڪاوڙ ۾ چئي رهي هئي، ”بس ۾ گاسليٽ جو ڊٻو به نه ٿا کڻڻ ڏين. ته آئون هن کي ڪيئن راشن شاپ تائين کڻي وينديس. راشن شاپ جو دوڪان هتان ٻه ميل پري آهي ۽ ڪيمپ ۾ بجلي به ناهي. سنو رام راڄ مليو آهي! اسان ڪراچي ۾ ڪهڙو بُرا هئاسين؟ اتان گهر به ڇڏيوسين. دوڪان به ڇڏيوسين. هتي ڪيمپ ۾ بيڪار پيا آهيون. واهه جو آزادي ملي آهي. بس ۾ گاسليٽ جو ڊٻو به نه ٿا کڻڻ ڏين. هاڻ ٻڌو آهي ته شرنارٿين جو راشن به بند ٿيڻ وارو آهي. واهه جو رام راڄ مليو آهي. هاٽي وڻ ٿا پوکين ۽ راشن بند ٿا ڪن.“

هڪ مرهٽي ڪلارڪ چيو، ”ها مائي! وڻ انهيءَ ڪري ٿا پوکيون ته جيئن سڄو هندستان جهنگ ٻڻجي وڃي. پوءِ هر وڻ تي باندر ٽپا ڏيندا ۽ صحيح معنيٰ ۾ رام راڄ قائم ٿي ويندو.“

”اڙي ڏسو، اها بس به نڪري وئي. اها پنجين بس به پري وڃي پئي ۽ هڪ به جڳهه خالي ناهي.“

”ائين ڇو آهي؟“ هن مون کان پڇيو.

مون چيو، ”هتي ويجهو شرنارٿين جي ڪيمپ آهي. انهي جي آبادي تمام گهڻي وڌي وئي آهي. بسون اتي ئي ڀرجيون ٿيون وڃن.“

هن چيو، ”ته هلو، پيدل هلون. آئون پنهنجو ملڪ ضرور ڏسندس.“

ويهن منٽن کان پوءِ اسان اسٽيشن پهتاسين. مون پڇيو، ”توهان بهشت کان ٽرڊ ڪلاس ۾ آيا آهيو يا فرسٽ ڪلاس ۾؟“

هن چيو، ”نه، مان پنهنجي اسٽيشن ويگن ۾ آيو هئس. اها ته مون واپس موڪلي ڇڏي. هاٽي ٽرڊ ئي ۾ هلنداسين.“

مون چيو، ”پر هيءَ اصلي ٽرڊ آهي. هتي اهو ٽرڊ نه آهي جنهن ۾ توهان سفر ڪندا هُيو. جنهن ۾ بجلي جو پکو به لڳل هوندو هيو. پنهي پاسن واريون سيٽون به توهان لاءِ خالي ڇڏيل هونديون هيون ۽ ڪاٺي جي تختن تي گدا به رکيل هوندا هئا. هاٽي ته توکي اصلي عوامي ٽرڊ ۾ سفر ڪرڻو پوندو. جتي نه گدا آهن، نه پکا ۽ هر سيٽ تي ڏهه ٻارنهن ماڻهو ڪلهي سان ڪلهو ملائي پڳهر ۾ شل وينا هوندا آهن.“

هن چيو، ”تون ٽرڊ جو ٽڪٽ ئي وٺي ڇڏ. آئون توکان وڌيڪ پنهنجي ملڪ جي عوام ۾ گهميو آهيان.“

مون چيو، ”سوچي وٺ. اڄ ڪلهه ڪوبه ڪانگريسي اڳواڻ يا وزير، عوامي ڪلاس ۾ سفر نه ٿو ڪري. ونو باٻاري به ٻڌو آهي فرسٽ ۾ سفر ڪري ٿو

۽ فرسٽ ۾ ايئر ڪنڊيشنڊ ۾ نـه تـه پـوءِ خالص چارٽرڊ هوائي جهاز........“

هـن چيـو، ”هـاٺي تـون رڳـو ڳالهائيندو ئي رهندين يا مان ڪنهن ٻئي جو سهارو وٺان؟“

مون چيو، ”چڱو، هاڻي ٻڌاءِ تـه ٽڪٽ ڪٿان جو وٺان؟“

”دلي جو.“

دلي پهچي اسان سڌو وائسـراءِ گلي لاج جو رخ ڪيو، جتي ملڪ جو صدر رهـي ٿـو. صــدر جــو اي ڊي ســي ڏاڍي پرجوش انداز سان مليو.

مون چيو، ”هي منهنجو دوست، پراڻو مهربان...... هي صدر سان ملڻ لاءِ آيو آهي.“

اي ڊي سي هيو تـه هندستاني، ڳالهائي بـه هندستاني ۾ رهيو هيو، پر هن جو لهجو بلڪل انگريزن جهڙو هيو. ائين معلوم ٿي رهيو هيو ڄڻ هن جي نڙيءَ ۾ ليٽو ٽائيپ جي مشين لڳل هجي، جيڪا هـڪ چڱـي ڀلـي هندسـتاني جملـي کـي انگريزي ۾ بدلائي رهي هجي.

”ڏاڍو افسوس هاءِ، صدر توهان سان نـه ٿو ملي سگهي. دربار هاءِ.“

”هـاءِ هـاءِ.“ مـون افسـوس مـان چيو.

”هاءِ هاءِ- دربار هاءِ.“

”هاءِ هاءِ هاءِ.“ مون ٻيهر چيو.

اي ڊي ســي جــو چهــرو ڪنــن تـائين ڳاڙهو ٿي ويو. چيـائين، ”ڇا آئـون سچ نـه ٿو چوان. هاءِ دربار هاءِ. صدر ڏاڍو مصروف آهي. دربار ۾ ملي سگهو ٿا.“

”ها.“ مون چيو. ”دربار وڃڻ لاءِ ڪو شرط آهي؟“

هـن چيـو، ” پرنـس هجـي يـا ڪائونسل جو ميمبـر يـا پارليـامينٽ جـو ميمبر هجي يا ڪانگريس جو مک اڳواڻ يا وزير..........“

مون چيـو تـه، ”پـوءِ تـون آخـري ڪيٽيگري ۾ وجي سگهين ٿو.“

هن اي ڊي سي کي حڪـم ڏيـڻ واري انداز ۾ چيو، ”تون صدر کي منهنجي هي چٽ ڏي، هو مون کي خود اندر گهرائـي وٺندو.“

اي ڊي سي چٽ کڻي اندر ويو.

ٿوري دير ۾ چٽ کڻـي واپس اچي ويو. چيائين، ”صدر چـوي ٿـو: توسـان ڪنهـن مذاق ڪيو آهي. اهڙي نـالي وارو مـاڻهو اندر ڪيئن اچي سگهي ٿو؟ اهـو تـه راڄ گهاٽ تي آهي.“

”هاءِ هاءِ.“ مون چيو.

”هـاءِ هـاءِ هـاءِ؟“ اي ڊي سـي ڪاوڙ ۾ چيو، ”آئون توکي چوان پيـو تـه هوڏانهن راڄ گهاٽ تـي اهڙي ماڻهوءَ جـو ڏس آهي. مون خود ڏٺو بـه آهي.“

”هاءِ هاءِ.“ مون چيو. ”ڇا خيال آهي، هلون راڄ گهاٽ تـي يا هتـي ڌرڻـي هڻڻ جو ارادو آهي؟“

هو ڪليو. چيـائين، ”آزادي کـان پوءِ بـه وائسراءِ گلي لاج جو تڪلف ساڳيو

آهي. آداب ۽ مراتب، نشست برخاست جو انداز ساڳيو آهي.“

مون چيو. ”معلوم ٿئي ٿو، بهشت ۾ رهي توهان اردو بہ سٺي پڙهي ورتي آهي.“

هن چيو. ”پيو ڇا ڪريون؟ اردو هندستان مان ويئي تہ هاڻي بهشت جي زبان ٿي ويئي آهي پيارا!“

پوءِ ڪجهہ وقفي کان پوءِ هن اي ڊي سي کان پڇيو. ”ڇا آئون هڪ منٽ جي لاءِ اندر وڃي سگهان ٿو؟ منهنجون ڪوڙ ساريون يادون وابستہ آهن.“

اي ڊي سي چيو. ”ساري. توهان جي دعوت نہ آهي. پيو تہ توهان ڊريس ۾ نہ آهيو.“

”ڪهڙي ڊريس؟“

”انگريزي ڊريس يا ڪارو اچڪن هجي.“

هن ڪاوڙ مان چيو. ”آئون بڪنگهم پيلس مان هن ڊريس ۾ آيو آهيان.“

”اها تہ اڳ جي ڳالهہ هئي. هاڻي توهان بڪنگهم پيلس تہ ڇا، ڪنهن عدالت ۾ بہ اهو لباس پائي داخل نہ ٿا ٿي سگهو.“

”هلو هلون.“

”ڪيڏانهن هلنداسين؟“

”جواهر لال نهرو سان ملنداسين.“

۽ نهرو جي ڏانهن وياسين تہ معلوم ٿيو تہ هو بمبئي ۾ هڪ پاگل خاني جو افتتاح ڪرڻ ويا آهن. اتان سردار پٽيل ڏانهن وياسين تہ معلوم ٿيو تہ آل پارٽيہ مارواڙي چيمبرس آف ڪامرس جي پروگرام ۾ شرڪت لاءِ بيڪانير ويا آهن. اتان کان ٿيندا مسٽر منسي وٽ وياسين تہ معلوم ٿيو تہ هو پُسادل ۽ منهاڙ جي وچ تي هڪ ڪجيءَ جو وڻ لڳائڻ ويا آهن. اها حسن اتفاق جي ڳالهہ هئي تہ انهيءَ ڏينهن جڳ جيون رام ڪوڪا ڪولا ڪمپني پاران تاسڪ ۾ ايڊريس پيش ڪرڻ لاءِ ويل هو ۽ شري يُت قدوائي چيلا بيلي پٽنہ ۾ هڪ نئون ٽيليفون ايڪسچينج جاري ڪرڻ لاءِ هليو ويو هو. شري هري ڪرشن مهتاب ستيہ نارائڻ جي ڪٿا ۾ مصروف هئا ۽ سردار بلديو سنگهہ ڪشمير ۾ هئا ۽ مولانا ابوالڪلام آزاد ڪلڪتي ۾ بيمار هئا ۽ شري راج گوپال اچاريہ جي بہ آمريڪي سفير وٽ دعوت هئي. يعني پوري جي پوري ڪيبينٽ غائب هئي. مون چيو. ”ٻڌايو هاڻي ڇا ڪريون؟ ڪنهن ڊپٽي منسٽر سان ملندؤ؟“

”اهو ڊپٽي منسٽر ڇا هوندو آهي؟“ هن پڇيو.

مون چيو. ”اها وڏي مزي جي شيءِ هوندي آهي. ڪجهہ منسٽر کان هيٺين ۽ ڊپٽي سيڪريٽري کان مٿاهين...... ٻن ڏاڪڻين جي وچين ڪاٺي سمجهو.“

هن نڪ تي عينڪ ٺيڪ ڪندي چيو. ”مون وچين ڪاٺي کي ڪڏهن بہ پسند ناهي ڪيو.“

مون چيو، "اهو تہ توهان نہ ٿا
چئي سگھو. اوهان جو عدم تشدد وچ
واري ڪاني هو، يعني انگريز خلاف عدم
تشدد ۽ بمبئي ۾ مزدور تي گولي. ڇا
هندو توا وچ واري ڪاني نہ هئي؟ خلافت
۽ گئو سيوا، مسجد مندر اتحاد، پونا
ايوارڊ، اردن پيڪز، مائونٽ بيٽن ناهہ،
معلوم ٿئي ٿو تہ نئين آزادي جو پورو
ڍانچو انهيءَ وچين ڪاني مان تيار ڪيو
ويو هيو، يعني انگريزن کي ڊپٽي منسٽري
سان. انهي ڊپٽي منسٽري ڪان ماڻهن مار
ڪاڏي، عصمتون لٽيون ويون، ريوالور
هليا، هڪ، ٻہ، ٽي، توهان جي سيني جا
داغ، توهان جي سيني جا داغ ٿي آهن.
معاف ڪجو......"

هن چيو، "معلوم ٿئي ٿو،
تنهنجو دماغ اڳي کان وڌيڪ خراب ٿي پيو
آهي. هلو تہ هاڻ هتان هلون."

مون چيو، "رفيوجي ماڻهن جو
ڪيمپ ڏسندؤ توهان؟ اڄ توهان کي
بمبئي جي ڪولي واڙہ ڪيمپ ۾ وٺي
هلان، جتي پنج سؤ ماڻهن لاءِ هڪڙو
ڪاڪوس آهي. هٽلر جي جبري قيد خانن
۾ انهيءَ کان وڌيڪ صفائي هوندي، ۽
جڏهن ماڻهن پنهنجي تڪليفن جي ختم
ڪرڻ لاءِ احتجاج ڪيو، پرامن ماڻهن
شانتي پور تائين جلوس ڪڍيو تہ انهن تي
گولي هلائي ويئي. اڄڪلهہ گولي ائين
هلي ٿي ماڻهن تي، جيئن ڇٽا بني ۾ پڇن
ٿا."

هن سوچي سوچي چيو، "هلو
چمپارن هلون، جتي مون هارين جي
تحريڪ سڀ کان اڳ ۾ شروع ڪئي
هئي."

مون پڇيو، "پوءِ ٿرڊ ڪلاس جو
ٽڪيٽ ڪٽرايان؟ پنهنجي تہ هڏي پاسپري
هڪ ٿي ويئي آهي، هن ڪانيءَ جي تختي
تي ويهي."

هن چيو، "ترسو! بهشت مان
اسٽيشن ويگن گهرايان ٿو ۽ مون کي بکـ
بہ لڳي آهي."

مون چيو، "پوءِ توهان پنهنجي
ٻڪري بہ گهرائي وٺو. هتي دلي ۾
ٻڪريءَ جو کير ڪٿي بہ ڪونہ ملندو،
توهان جا ڀڳت ڪوڙ ملندا پر ٻڪري پالڻ
وارو کير بہ ڪونہ ملندو هاڻي."

"اڄ ڪلهہ ماڻهو ڇا پالين ٿا؟"

"جيڪي امير آهن اهي پرمٽ ۽
الاٽمينٽ پالين ٿا. جيڪي جوابــاز امير
آهن اهي آمريڪين جي دوستي پالين ٿا ۽
ڊالرن جا بوٽ چٽين ٿا. جيڪي رشوت
خور آفيسر آهن، اهي اڇي رنگ جي
محبوبہ ۽ ڪاري رنگ جي پيڪارڊ پالين
ٿا. جيڪي مون جهڙا بيوقوف آهن، اهي
ٻين جا بہ دماغ چٽين ٿا ۽ پنهنجو بہ."

"چڱو، اڄ مان تنهنجو دماغ
ٺيڪ ڪندس. اهڙو سٺو ٻڪريءَ جو کير
پيارينداس جو تون بہ زندگي ڀر دعا ڏيندو
رهندين."

"مون ٻڌو آهي تہ هتي توهان جي
ٻڪريءَ کي وڏا وڏا طعام ڪارايا ويندا

هئا، بادام کارايا ويندا هئا ۽ وٽامن جا انجيڪشن لڳندا هئا. پلا بهشت ۾ اها ڇا ڪائيندي آهي؟“

”ڪجهه ڪائيندي ناهي، خالي امرت پيئندي آهي.“

اسان ٻئي کلڻ لڳاسين. ايتري ۾ بهشت مان اسٽيشن ويگن اچي ويئي ۽ اسين ٻئي چمپارن پهچي وياسين. اتي اسان کي جهبومليو جيڪو منهنجو پراڻو يار آهي.

جهَبـُو مون کي چيو، ”هڪ اهڙو ماڻهو اسان جي ضلعي ۾ آيو هو، جهڙو تنهنجو ساٿي آهي. بلڪل انهيءَ جيان مسڪرائيندو هيو. جڏهن مون کي ٻن سالن جي قيد ٿي هئي، آئون جوان هئس، جڏهن مون کي جيل وڃڻ سٺو لڳندو هو.“

”ڇو؟“ مون پڇيو.

”انهيءَ لاءِ جو ڍل تمام گهڻي هئي، زميندار بيگار وٺندو هيو. انگريز جو آفيسر ظلم ڪندو هو ۽ جهڙو تنهنجو ساٿي آهي، انهيءَ شڪل صورت جي انهي ماڻهوءَ تي مون ۽ منهنجي ڳوٺ وارن ڀروسو ڪيو هو، ۽ انهيءَ جي چوڻ تي وڃي جيل به ڪٽي هئي، چڪي پيهي هئي، گهر لٽرايو هو، زمين ضبط ڪرائي هئي.“

”هاڻي ڪهڙو حال آهي؟“

منهنجي ساٿي پڇيو. ”هاڻ ته مزا ئي مزا هوندا. هاڻ ته پنهنجو راڄ آهي.“

”سو ته ٺيڪ آهي پائي.“

جهَبـُو ٿڌو ساهه ڀري چيو، ”پنهنجو راڄ ته آهي پر پنهنجي زمين نه آهي. زمين ته اهائي زميندار جي آهي ۽ هن جو ظلم اڳي جيان آهي ۽ انهيءَ جي مٿان وڏي سرڪار آهي، اها به ديسي، جيئن آزادي ڪان اڳ هئي، رڳو ٽوپي بدلي آهي ۽ ٻيو ڪجهه به ناهي بدليو. منهنجا ڀاءُ! پهريان انگريزي ٽوپي هئي، هاڻي گانڌي ٽوپي آهي ۽ پوئين مهيني کان ڏڪار پيو آهي، پر ٻڌو آهي ته دهلي جو وزير نه ٿو مڃي. ڇوي ٿو بهار ۾ ڏڪار ڪٿي؟ ڪالهه ئي اسان جي ڳوٺ جو ڪنيار مري ويو، ٻـُڪ وگهي مري ويو، پر اسان جو وزير ڇالاءِ مڃيندو؟ سيئي مري ويندا تڏهن به ڏڪر ڪونه پوندو. مٿان مختيارڪار چوي ٿو وڻ لڳايو. اڙي ادا! هن زمين ۾هڪڙو به ڄانور نه ٿو ٽئي، ايڏو وڏو وڻ ڪيئن ٿيندو؟ آهي نه انگريزن واري هٽ ڌرمي.....!“

”توهان مقابلو ڇونه ٿا ڪريو......؟“ هن پڇيو.

جهبـُو آهستي آهستي هيڏانهن هوڏانهن چوطرف نهاريو، پوءِ سرٻاٽ ڪندي چيائين، ”آهستي ڳالهايو، ڪٿي ڪنهن ٻڌي ورتو ته گولي هلي ويندي. ڀاءُ! چار ڏينهن زندگيءَ جا آهن، جيئن تيئن گذاري ويندا سين، پر رام پلو ڪري هن لنگوٽي واري جو، يار ڪيئن نه چمڪائي ڇڏيو. خود هن جا ڀائي بند ۽ چيلا مزا ڪري رهيا آهن. هتي جهبـُو اهڙي طرح وڙهي رهيو آهي. واهه جو رام راڄ آيو.

انهن کان تہ دادن راڄ ئي سٺو هيو.“ هن جي اکين ۾ ڳوڙها تري آيا.

مون چيو، ”جهبُو کان ڪجهہ پڇڻو آهي تہ ٻيهون. نہ تہ پوءِ ڪنهن ٻي هنڌ هلون.“

هن ڏکويل انداز ۾ چيو، ”نہ، هاڻي هتان ڪان هلون ٿا.“

مون پڇيو تہ، ”هاڻ ڪيڏانهن هلون؟ سالم جيل ۾؟ جتي ايڪيهہ ڪميونسٽ قيدي گوليون هڻي ماريا ويا آهن.“

”نہ.“

مون پڇيو، ”تہ پوءِ ٽرائونبرم جو اهو ڪوس گهر توهان ڏسندؤ، جتي ٻڪريون ذبح ڪيون وينديون آهن، جنهن جو ٺيڪو هڪ ڪانگريسي ورتو آهي؟“

” ...... نہ...“

”چڱو، پوءِ آچاريہ ڪرپلاڻي سان ئي ملي وٺو. هو توهان کي ٻڌائيندو تہ وزارتون ڪيئن ٺيون ٺهن، ڪهڙي طرح بگڙجنديون آهن ۽ ڪيئن سنورجنديون آهن؟“

”نہ- نہ- نہ!“

”چڱو، پوءِ ڪشمير هلو، جتي هندستاني ۽ پاڪستاني فوجون دوبدو مهاڏو اٽڪايو بيٺيون آهن.“

”نہ بابا، آئون پنهنجي ديس جي سچي حالت ڏسڻ چاهيان ٿو، جيئن اڄ منهنجو ديس آهي.“

”اها تہ توکي سرڪاري قيمتن مان ئي خبر پئجي ويندي. جڏهن توهان مُئا هئا، تڏهن کان هن وقت تائين 3 سئو سيڪڙو قيمتن ۾ واڌ ٿي آهي. اڳ ۾ ڪنڊ نہ ملندي هئي، هاڻ تہ ڳڙ بہ بليڪ مارڪيٽ ۾ پهچي ويو آهي ۽ ڪدر بہ. فرق صرف اهو آهي تہ ڳڙ بليڪ مارڪيٽ ۾ هوندو آهي ۽ ڪدر بليڪ مارڪيٽ مٿان ٽنگيل هوندو آهي. عوام جي هٿن ۾ خالي چرخو آهي، صرف چرخو.“

”مون کي تہ تنهنجين ڳالهين تي نہ اڳ ۾ ڀروسو هيو، نہ هاڻي آهي.“ هن مسڪرائيندي چيو، ”آئون خود ڪنهن کان معلوم ڪري وٺندس. هلو ممبئي هلون، اتي ڪوڙ سارين ڳالهين بابت معلوم ٿي ويندو. ڪپهہ جو اگهہ تہ مون کي چمپارن مان معلوم ٿي ويو هو، هاڻي ڪپڙي جو اگهہ معلوم ڪرڻ چاهيان ٿو.“

”ڪپڙي جا بہ ٻہ سرڪاري قسم آهن.“ مون چيو، ”هڪ امير ماڻهوءَ جي ڪپڙي جو اگهہ آهي، ان جي الڳ شرح آهي. ٻيو غريب ماڻهوءَ جي ڪپڙي جو اگهہ آهي، ۽ِنهن جي وري الڳ شرح آهي. گذريل ٻن سالن کان ائين هلندو آيو آهي.“

”يعني؟“

”يعني اهائي لنگوٽي. اگهہ ڪيترو بہ هجي، شرح اهائي آهي. چاهي رام راڄ هجي يا راوڻ راڄ. اهائي هڪ لنگوٽي آهي غريب لاءِ........“

”اڳ ۾ تون ايترو ڳوڙڪنڊڙ نہ هئين. ڇا ڳالهہ آهي؟“ هن مون کان پڇيو.

"اڳ ۾ قيمتون ايتريون وڌيل نہ هيون." مون چيو. "اڳ ۾ آئون حنائي آڱرين ۽ گلابي رنگن جا خواب ڏسندو هئس، پوءِ قيمتن جي شرح سؤ کان ٻہ سؤ، ٻہ سؤ کان ٽي سؤ سيڪڙو ٿي ويئي. هاڻ تہ ٽي سؤ کان چار سؤ ٿي ويئي آهي. ڏسندي ئي ڏسندي حنائي آڱريون مٽي ۾ سُن ٿي ويون ۽ گلابي ڪليون مرجهائجي مٽي ۾ ملي ويون ۽ اها، جنهن سان آئون محبت ڪندو هئس، اها منهنجي بيڪاريءَ مان بيزار ٿي هڪ سٺي باز وٽ هلي ويئي ۽ منهنجي محبت جي بدن تي صرف لنگوٽي چڙهي ويئي."

"ٻڪريءَ جو کير پيئندين؟" هن پڇيو.

"توهان جي بهشت واري ٻڪري جو کير نہ پي سگهندس. امرت پيئندڙ ٻڪريءَ جو کير پي آئون هميشہ زنده رهڻ نہ ٿو چاهيان."

"ڇو؟"

"هميشہ زنده رهڻ، ايندڙ نسل لاءِ خراب آهي. اهو سٺو آهي تہ اسان ٿوري وقت لاءِ زنده رهون ۽ مري وڃون ۽ پوءِ دنيا کان هميشہ لاءِ وسري وڃون."

"جيئن؟"

"جيئن پراڻا گل ٽڙي، مهڪي، جهُومي، مرجهائي ويندا آهن ۽ ان جڳهہ تي نوان گل ايندا آهن.پ

ايتري ۾ اسٽيشن ويگن اچي ويئي ۽ اسان بمبئي جي پيندي بازار ۾ پهچي وياسين.بمبئيءَ ۾ اسان کي ڪمال مليو.

ڪمال چيو، "مون توهان کي سڃاتي ورتو آهي."

"ڪيئن؟" هن پڇيو.

"توهان احمد آباد ۾ سارا ڀائي وٽ ايندا رهندا هُيُؤ ۽ آئون سارا ڀائي جي مل ۾ نوڪر هئس."

"اڄڪلهہ ڪٿي آهين؟"

"هتي سيسون مل ۾ ڪم ڪندو آهيان."

"انگريزن جي مل اڃان تائين هتي آهي."

"انگريزن جي ڪهڙي شيءِ هتان ڪان ويئي آهي؟ انگريزي تائين هتي موجود آهي."

"ڪپڙي جو ڪهڙو اگهہ آهي؟"

"مون کي معلوم نہ آهي."

ڪمال چيو ، "ٻن سالن کان ڪو ڪپڙو ناهي ورتو."

"ڇو؟"

"ڪاڌو، گهر، بيماري، بجلي، پاڻي ۽ ٻيڙي کان پوءِ پئسو نہ ٿو بچي."

"تنهنجي زال ڪٿي آهي؟"

"پاڪستان ۾."

"ڇو؟"

"جڏهن فساد شروع ٿيا تہ امان سان گڏ هلي ويئي. آئون بہ وڃان هليو ها، پر توهان منهنجي جان بچائي ورتي."

"هاڻي تون زال کي واپس ڇونہ ٿو گهرائين؟"

”ڪيئن گهرايان؟ خرچ نہ آهي.
مزدور هڙتال تي آهن.“
”هڙتال ڇو ٿا ڪن؟“
”بونس ناهي مليو.“
”بونس ڇا جو.....؟“
”مل مالڪن ڪروڙين روپيا ڪمايا آهن. توهان کي ياد هوندو. هڪ دفعو توهان ڪنٽرول ڪٺايو هيو. ٿورن ڏينهن ۾ مل مالڪن ڪروڙين روپين جو هير ڦير ڪيو هو.“
”ها. اها منهنجي غلطي هئي.“
”غلطي توهان جي هئي، مزو اسان کي پيو اچي. شين جا اگهہ وڌندا ٿا وڃن. جيئن جيئن آزادي جي عمر وڌندي ٿي وڃي.“
”توهان آخر ڇاهيو ٿا ـ بونس؟“
ڪمال چيو. ”نہ. آئون پنهنجي حڪومت چاهيان ٿو. آئون سيٺي ڪارخانا خود هلائيندس، پوک خود پوکيندس، سڄي محنت خود ڪندس، سڄو ڦل خود کائيندس.“
”پوءِ تہ گولي هلندي.“ هن ڪلي چيو.
ڪمال چيو. ”مون کي خبر آهي. ڇا توهان اسان کي هن لنگوٽيءَ ۾ ڏسي خوش آهيو؟ ڇا ڇُڙي ڇُڙي مرڻ لاءِ.......؟“
هن چيو. ”مون خود زندگي ڀر لنگوٽي پاتي آهي.“
”اها تہ مسيح جي صليب هئي.“ ڪمال چيو. ”صليب زندگي ۾ هڪ ڀيرو ملي ٿي، پر هيءَ صليب ڪهڙي هئي؟ دار تي جهولڻ بعد بہ قوم جي حالت ناهي بدلي. هن تن تي صرف اها لنگوٽي ئي رهي.....“
”توري تي گذارو ڪرڻ سک. ڪمال!“
ڪمال مسڪرائي چيو. ”چڱو ڀلا. خالي بونس ئي ڏيارايو. ملايو هٿ.“
هو کلڻ لڳو. چيائين. ”توهان جي هڙتال جو ڪوبہ اثر نہ ٿيو.....“
”گولي بہ ڀيرا هلي چڪي آهي. اڳتي بہ شايد هلي. گهر جا ٿانءَ بہ وڪامجي ويا. احمد آباد جا مل مالڪ ڏاڍا خوش آهن. ڇوتہ بمبئي جون ملون بند آهن ۽ احمد آباد جون ملون هلي رهيون آهن. جيڪو اسان لاءِ عذاب آهي، اهو اميرن لاءِ ثواب آهي.“
”منهنجي بهشت ۾ تہ ٻڪري ۽ شينهن هڪ ئي گهاٽ تي پاڻي پيئن ٿا.“
”تہ اهو چڙيا گهر، سرڪس جو گهاٽ هوندو. ڪنهن جهنگ جو گهاٽ نہ تو ٿي سگهي.“
”منهنجي بهشت ۾ امير ۽ غريب ٻئي برابر آهن.“
”تہ پوءِ اها سرمايہ پرستن جي بهشت هوندي، غريبن جي بهشت نہ هوندي.“
”توهان ٻين جو حق کسڻ چاهيو ٿا.“

”جيڪڏهن ٻئي جي حق ۾ پوري مل آهي ۽ منهنجي لاءِ صرف هڪ ڪولي آهي، جيڪڏهن ٻئي جي حق ۾ لنڊن جو سفر آهي ۽ منهنجي ڪيسي ۾ چانهه پيئڻ جا پئسا به نه آهن، جيڪڏهن ٻئي جي حق ۾ ڪاليج جي تعليم ۽ منهنجي لاءِ به اکر به نه آهن ته پوءِ آئون ٻين جا حق ضرور ڪسيندس.“

”معلوم ٿئي ٿو ته تون وري ٻڪيو آهين، ڪمال!“

”ها، مون ٻن ڏينهن کان ڪجهه ناهي کاڌو. آئون ڏيڍ مهيني کان هڙتال تي آهيان.“ ڪمال هڪ تلخ مرڪ سان جواب ڏنو.

”ته اڄ توکي آئون ٻڪريءَ جو ڪير پياريان.“

ڪمال ڪليو ۽ چيائين، ”ٻک ڏاڍي لڳي آهي. ٻڪريءَ جي ڪير مان ڇا ٿيندو؟ هو سامهون نوري ڪباب واري جو دوڪان آهي، اتي هلي ڪجهه وٺي ڏيو نه.“

ايتري ۾ اسٽيشن ويگن اچي ويئي. اسان ڪڙيه هليا وياسين.

ڪڙيه ۾ امن جو جلوس نڪري رهيو هيو. گوناٽا، ڪلارڪ، استاد، غريب ڪلارڪ ۽ بيروزگار نوجوان ۽ ٿي غريب صحافي، سڀ هٿن ۾ جهنڊا کڻي گذري رهيا هئا ۽ نعرا لڳائي رهيا هئا:

”اسان امن چاهيون ٿا
دنيا ۾ شانتي جو راڄ هجي!
ٿين جنگ بند ٿئي!

”جيڪو پهرين ايٽم بم ڪيرائيندو، اهو عوام جو دشمن هوندو.“

اسان به انهي جلوس ۾ شامل ٿي وياسين. هن مسڪرائي پرواري ماڻهوءَ کان پڇيو، ”توکي امن ڇو گهرجي؟“

” مون کي جيئڻ لاءِ امن گهرجي.“

”تنهنجو نالو ڇا آهي؟“

”سباراءِ.“

”گهڻي پگهار کٽين ٿو؟“

”پاويهه روپيا.“

”پاويهن روپين ۾ ڪيئن ڪم هلندو هوندو؟“

”بکيو رهڻو پوي ٿو.“

”پوءِ به شانتي چاهيو ٿا؟“

سمباراءِ ٿورو ترسي چيو.

”شانتي.......! آئون تنهنجو سوال سمجهي ويس. شانتي مون کي پوءِ به گهرجي. هڪ ته منهنجي اسڪول جا ٻار آهن، انهن کي پڙهائيندي مون کي خوشي ٿي ٿئي. پوءِ منهنجي پوڙهي ماءُ آهي، اها شايد اڃا ڏهه سال اڃا جيئندي. جيتري محنت سان هن مون کي پڙهايو آهي، اوتري محنت سان جيڪڏهن آئون هن کي ٿورو به آرام نه ڏيئي سگهيس ته پوءِ لعنت آهي منهنجي زندگي تي. انهيءَ لاءِ مون کي امن گهرجي ۽ ماءُ ڪنهن کي پياري ناهي هوندي......؟ پوءِ آئون شايد ڪنهن ڇوڪريءَ سان محبت ڪندس...... هاڻي تون سمجهي وئين، مون کي ڇو امن گهرجي؟“

هو اڳتي وڌي ويو. اڳيان اڳيان هڪ هاري نعرا هڻي رهيو هو. هن اُن کان ”پڇيو. ”توکي ڀل، خرچ، زميندار جو حصو ۽ وياج ڏيئي ڇا ٿو بچي؟“

”هڪ وقت جو کاڌو. جيڪڏهن فصل سٺو نہ ٿئي تہ اهو بہ نہ.“

”پوءِ بہ توکي امن گهرجي؟“

”ها.“ هاري بيهي بيهي چيو. ”ڪڏهن تہ زمين تي بہ بهار ايندي، آئون ان بهار لاءِ زنده رهڻ چاهيان ٿو.“

”اهي ماڻهو ڪيڏا نہ سٺا آهن.“ هن جو چهرو خوشيءَ مان ٻهڪي اٿيو. ”آئون انهن سان آخر تائين جلوس ۾ ويندس. آئون انهن جي جلسي ۾ تقرير بہ ڪندس، جيڪڏهن اهي ماڻهو مون کي اجازت ڏيندا.“

”چونہ، چونہ.“ مون يقين ۽ اعتماد سان چيو. ”اهي هندستان جا نوان ماڻهو آهن. انهي يقين ۽ اعتماد سان مون جلسي ۾ هن جو تعارف هڪ پراڻي ڪانگريسي جي حيثيت سان ڪرايو. مون هن جو نالو ڪونہ ٻڌايو مون مناسب نہ سمجهيو.

هن چيو. ”هندستان ۾ امن جي تحريڪ تمام پراڻي آهي. هتي ويڙهاڪن جي تحريڪ بہ تمام پراڻي آهي. جڏهن جنگجو ايندا رهيا، پرامن ماڻهو، پرامن عوام جي سهاري انهن جو مقابلو ڪندا رهيا. امن جي قوت اسان جي تاريخ ۾ هر صفحي تي چمڪندي نظر اچي ٿي. گوتم، اشوڪ، اڪبر، ڪبير، نانڪ، چشتي...... امن جو تہ هندستان ۾ روح آهي، ان جو ڌرم آهي، ان جي ڪلچر ج خمير آهي. انهيءَ لاءِ تہ سٺن ماڻهن پنهنجون زندگيون قربان ڪري ڇڏيون آهن. هو خالي واعظ ئي نہ ڪندو رهيو انهيءَ لاءِ تہ مرندو رهيو. اڄ بہ جڏهن دنيا کي امن جي ضرورت آهي، هندستان جو ماڻهو هڪ آزاد ۽ امن جي تحريڪ ۾ سڄي دنيا جي عوام جو ساٿ ڏيندا آئون پنهنجي طرفان پنهنجي زندگي پيش ڪريان ٿو، ڇوتہ آئون سمجهان ٿو تہ........“

انهيءَ کان اڳتي هو ڪجهہ بہ نہ ڇئي سگهيو، ڇوتہ پوليس جلسي کي غير قانوني قرار ڏيئي، لٺبازي شروع ڪري ڏني ۽ پوءِ گوليون هلايون ويون. ڪنهن کي لٺ لڳي، ڪنهن کي گولي. هن کي وري گولي لڳي..... هڪ نہ..... ب نہ........ ٽي گوليون لڳاتار هن جي سيني ۾ لڳيون ۽ ــــ هو ”هاءِ رام چوندو، اسٽيج کان هيٺ زمين تي ڪري پيو ۽ ٿڌو ٿي ويو.

ٽاڻي تي جاچ لاءِ مون کي گهرايو ويو. پوليس انسپيڪٽر پڇيو ”تون انهيءَ ماڻهو کي سڃاڻين ٿو؟“

مون چيو. ”چڱيءَ طرح سڃاڻان ٿو. هن جو نالو موهن داس ڪرم چند گانڌي آهي. هي اسان جي قوم جو سردار هيو. اڄ هن کي ٻيو ڀيرو قتل ڪيو ويو آهي.“

(قسط پهرين)

محشر

رحمان خاصخيلي

اسان انگريزي ادب جي لازوال ناول جو ترجمو هن صفحن ۾ پيش ڪري رهيا آهيون. هن ناول جو دنيا جي ٨٣ زبانن ۾ ترجمو ٿيو آهي. هڪ عورت جي ڪهاڻي جنهن ڪي جذهن مصيبتن ماريو ته هو پڙڪو ڪائي باهه ٻڄي وئي ۽ پوءِ سڄي دنيا هن کان ڊڄڻ لڳي.

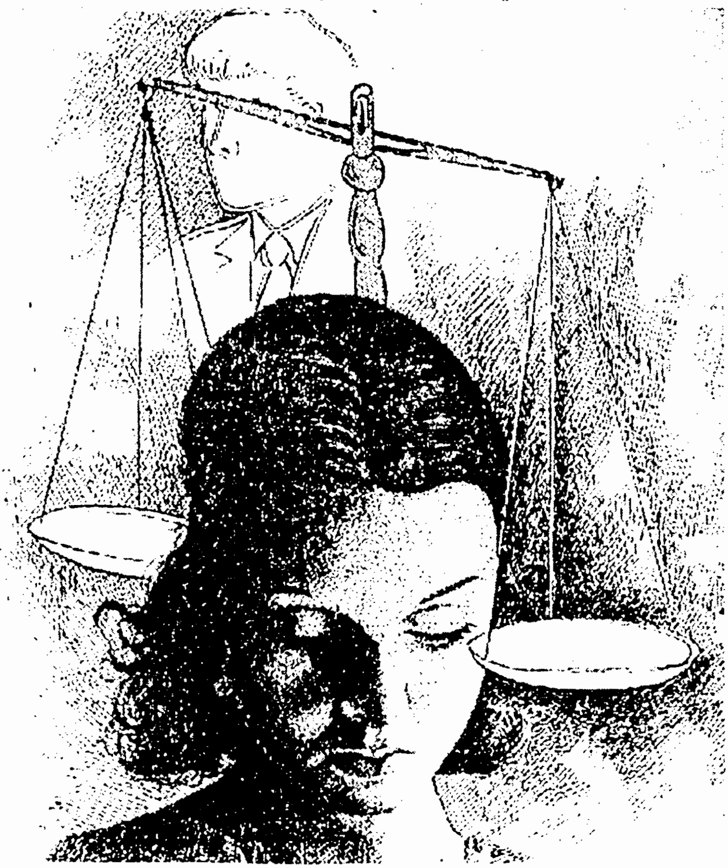

خميس فيبروري 20- 11 وڳي رات

هن ننڍاڪڙي انداز ۾ هوريان هوريان ڪپڙا لاٿا. انهيءَ دوران هن پهرڻ لاءِ شوخ ڳاڙهي رنگ جي چونڊ ڪئي. ڊورس وٿنيءَ پڪ ڪرڻ خاطر آخري ڀيرو پنهنجي بيڊ روم تي نظر ڊوڙائي ته ڪيس اهو ڪمرو بيحد وڻندڙ لڳو. جيڪو گذريل ٽيهن سالن کان هن جي زندگيءَ سان جڙيل هو. هن پنهنجي بيڊ سائيڊ ٽيبل جو دراز کوليو ۽ احتياط سان ريوالور ڪڍي ورتو. اهو ڪارو، چمڪندڙ ۽ خوفناڪ حد تائين ٿڌو هو. هن اهو ريوالو ٽيليفون سيٽ جي پاسي ۾ رکيو ۽ فلاڊلفيا شهر ۾ پنهنجي ڌيءَ جو نمبر ڊائل ڪيو. هن ڏورانهين مفاصلي تي گهنٽيءَ جو گونجندڙ پڙلاءُ ٻڌو ۽ پوءِ "هيلو" جو مٺڙو آواز آيو.

"ٽريسي...... مون کي بلڪل ائين لڳي رهيو هو ڄڻ آئون تنهنجو سچ پچ آواز پئي ٻڌان."

"سچ امي؟"

"پڪ. تنهنجي ننڊ ته نه ڦٽائيم؟"

"نه، آئون پڙهي رهي هيس. بس سمهڻ جي تياري پئي ڪيم. چارلس ۽ آئون ڊنر لاءِ پئي وياسين پر موسم تمام خراب آهي. هتي زبردست برفباري ٿي رهي آهي."

اوهه خدا، اسين موسم بابت ڳالهائڻ ۾ لڳي ويا آهيون. ڊورس وٿنيءَ سوچيو. *جڏهن ته آئون ڪيس گهڻو ڪجهه ٻڌائڻ گهران ٿي ۽ آئون ٻڌائي نٿي سگهان.*

"امي، توهان موجود آهيو نه؟"

ڊورس وٿنيءَ دريءَ کان ٻاهر نهاريو. *مينهن وسي رهيو آهي* ۽ هن سوچيو. *خوشگوار ڀڄاٽيءَ واري جذباتي تمثيل سان ڪيڏو نهڪندڙ آهي. الفريڊ هچڪاڪ جي فلم جيان.*

"اهو گوڙ ڇا جو آهي؟"

ٽريسيءَ پڇيو.

گجگوڙ. تمام گهري نمون... پنهنجي سوچن ۾ ٻڏل ڊورس کي ان جي ڪا سُڌ نه هئي. نيو آرليئنس شهر ۾ طوفان آيل آهي، لاڳيتي برسات پئجي رهي آهي. موسميات کاتي جو نمائندو ٻڌائي رهيو هو. شام تائين برسات طوفاني مينهن جي شڪل اختيار ڪري وٺندي ۽ ڇتيون پاڻ سان گڏ ڪڍي نڪرجو... پر هن کي ڇتيءَ جي ضرورت نه پوندي.

"اهو گجگوڙ جو شور آهي... ٽريسي." هن پنهنجي آواز ۾ زوري خوشيءَ جو تاثر پيدا ڪيو. "مون کي ٻڌائي فلاڊلفيا ۾ ڇا وهي واپري رهيو آهي؟"

"امي، آئون پنهنجي پاڻ کي پرين واري ڪهاڻيءَ جي شهزاديءَ وانگ... محسوس ڪري رهي آهيان." ٽريسي... چيو. "مون ڪڏهن يقين به نه ڪيو هو ت... ڪو ايڏو به خوش ٿي سگهي ٿو. سڀاڻ... رات جو آئون چارلس جي والدين سا... ملاقات ڪري رهي آهيان." هن پنهنجي...

آواز کي وڏيڪ بلند ڪندي چيو. چڻ اعلان ڪندي هجي.
"دلجاءِ ڪر. آءٌ توکي ضرور پسند ڪندا، پياري."
"چارلس چوي پيو. فڪر ڪرڻ جي ڪا ضرورت ڪانهي. هو مون کي چاهي ٿو. آئون بہ کيس بيحد پيار ڪريان ٿي. توهان جي هن سان ملاقات ٿيڻ جو انتظار نہ ٿي ڪري سگهان. هو پلوڙ شخصيت جو مالڪ آهي."
"مون کي بہ يقين آهي تہ هو اهڙو ئي هوندو." هوءَ چارلس سان ڪڏهن بہ ملي نہ سگهندي. هوءَ پنهنجي ڌيءَ جي ٻارن کي ڪڏهن بہ پنهنجي هنج ۾ کڻي نہ سگهندي. نہ، مون کي ان بابت هرگز سوچڻ نہ گهرجي.
"ٻچڙا، ڇا هو چاڻي ٿو تہ توسان پرڻجڻ هن لاءِ ڪيڏي وڏي ڀاڳ جي ڳالهہ آهي؟"
"آئون کيس پنهنجي متعلق گهٽو ڪجهہ ٻڌائيندي رهندي آهيان." ٽريسيءَ ڪيليو.
"تون پنهنجو پاڻ کي ڪيئن ٿي محسوس ڪرين. نيڪ تہ آهين نہ ؟"
تنهنجي صحت بلڪل نيڪ آهي،ڊورس. اهي هئا ڊاڪٽر رُوش جا لفظ. تون سؤ سال حياتيءَ کي چوڙي ماٺي ٿي سگهين. اها زندگيءَ جي ستم ظريفين مان هڪ ستم ظريفي آهي. "آئون پاڻ کي زبردست محسوس ڪري رهي آهيان."
"ڪو دوست تہ ڪو نہ هٿ ڪيو آٿئي؟" ٽريسيءَ کيس چيڙائڻ خاطر چيو.
ٻہ- ٽي سال اڳ جڏهن کان ٽريسيءَ جو پيءُ گذاري ويو هو، ڊورس وٺنيءَ باوجود ٽريسيءَ طرفان زور پرڻ جي ڪنهن ٻئي مرد سان پاهر وڃي گهمڻ ڦرڻ بابت ڪڏهن بہ نہ سوچيو هو.
" نہ، ڪوبہ دوست نہ." هن موضوع بدلايو. "تنهنجي نوڪري ڪيئن پئي هلي؟ اڃان جاري رکيو پئي اڃي يا نہ؟"
" مون کي پنهنجي نوڪري ڏاڍي وڻي ٿي. پرڻجڻ ڪانپوءِ ڪم کي جاري رکڻ تي چارلس کي ڪوبہ اعتراض ناهي."
"ٻچڙا، اهو ڏاڍو سٺو آهي. لڳي ٿو تہ هو ٻين جي جذبن جو خيال رکندڙ ماڻهو آهي."
"هائو امي، توهان ساڻس ملندؤ تہ ڏاڍا خوش ٿيندو."
گجگوڙ جو زورائتو شور اچي رهيو هو. وقت پورو ٿي چڪو آهي. آخري ڀيرو موڪلائڻ کان علاوه چوڻ لاءِ ٻيو ڪجهہ بہ نہ رهيو هو. "خدا حافظ، منهنجي منڙي." هن پنهنجو آواز محتاط نموني متوازن رکيو.
"امي، توهان سان شاديءَ جي موقعي تي ملنديس، جيئن ئي چارلس ۽ مون ڪا تاريخ طئي ڪئي تہ توهان کي سڏائي وٺنديس."

"هائو." بهرحال پڇاڙيءَ ۾ هڪ آخري ڳالهه چوڻي آهي. "ٽريسي ٻچڙا. آئون توکي تمام گهڻو پيار تي ڪريان." ۽ ڊورس وِٽنيءَ رسيور احتياط سان ڪريڊل تي رکي ڇڏيو.

هُن ريوالور کڻي ورتو. ان کي استعمال ڪرڻ جو هڪ ئي طريقو هو. ٽڪڙو هن ريوالور کي پنهنجي لونڊڙيءَ تائين بلند ڪيو ۽ ٽريگر دٻائي ڇڏيائين.

فلاڊيفيا

جمعو، فيبروري- 21

ٽريسي وِٽني پنهنجي اپارٽمينٽ واري عمارت جي لابيءَ کان ٻاهر ڏنڌلي برفاني برسات ۾ قدم رکيو. اها برفاني برسات يونيفارم پهريل شوفرن ذريعي هلنڌڙ ليموزين گاڏين جي هيٺان ايندڙ گپ- چڪڻ سان ڀريل مارڪيٽ اسٽريٽ ۽ اترين فلاڊلفيا جي گندين اونداهين گهٽين ۾ بنا ترتيب جي ٺهيل آباد ۽ خالي پيل گهرن تي بنا ڪنهن رڪ رڪاءَ جي وسي رهي هئي. برفاني برسات ليموزين گاڏين کي ڌوئي صاف ڪري ڇڏيو هو ۽ خسته حال گهرن جي قطار سامهون ڍڳ ٿيل ڪچري جي ڍير کي پيچائي ويتر خراب ڪري ڇڏيو هو. ٽريسي وِٽني پنهنجي ڊيوٽيءَ تي وڃي رهي هئي. هن جي رفتار تيز هئي ۽ پنهنجو پاڻ کي وڏي سُر ۾ ڳائڻ کان روڪڻ لاءِ هوءَ رڳو اهوئي پيئي ڪري سگهي. ڪيس ڦڪي رنگ جو برساتي ڪوٽ، بوٽ ۽ ڦڪي رنگ جو

ٽوپلو پاتل هو. جيڪو سندس چمڪ
شاهه بلوط جهڙن وارن کي سمائي سگ
هو. هوءَ زنده دل ۽ ذهين ڇهري س
پنهنجي ڄمار جي ويهين سال جي
هئي. سندس چمڪندڙ نيڻ جيڪي لـ
۾ ملائم سينور جهڙي سائي رنگ
ڦري هيري جهڙا ٿي رهيا هئا. سندس
تراشيل ۽ ڪسرتي هو ۽ چمڙيءَ جو ر
نيم شفاف ۽ گهري ڳاڙهسري رنگ ج
هر پر انهيءَ جو مدار ان تي هو تـ
ڪاوڙيل يا پرجوش هئي. ماڻس هڪ
ڪيس چيو هو تـ. "سچ پچ، منهنجي
ڪڏهن ڪڏهن تـ آئون توکي سڃاڻ
سگهندي آهيان. تو پاڻ ۾ مُند جا س
رنگ سموئي ڇڏيا آهن."

هاڻ جيئن ئي ٽريسي گه
مان لنگهي تـ ماڻهو مُرڪي مُڙي م
سندس مُک تي ٻهڪندڙ سرهاڻ کي ر
سان ڏسڻ تي لڳا. هن ڏانهن مُ
موٽائي. ماڻهو لاءِ ايڏو خوش ٿيـ
اتساهيندڙ آهي. ٽريسي وِٽنيءَ سو
آئون ان شخص سان شادي ڪري
آهيان، جنهن کي تمام گهڻو پيار
ڪريان ۽ هن لاءِ ٻار ڄڻينديس. ان
وڌيڪ ڀيو ڇا گهرجي؟

جيئن ئي ٽريسي بينڪ ۾
تـ هن گهڙيءَ تي نظر وڌي. 8 لڳـ
منٽ ٿيا هئا. فلاڊلفيا ٽرسٽ ۽ فيـ
بينڪ جا دروازا ملازمن لاءِ وڌيڪ
منٽن تائين نـ کُلندا. پر بينڪ جو
وائس پريزيڊنٽ ۽ انٽرنيشنل ڊپار

و انچارج "ڪلارنس ڊيسمنڊ" اڳيئي ياهريون الارم بند ڪري دروازو کولي ڇيو هو. ٽريسيءَ کي صبح جي اِها رسم ي رهي هئي. جيئن ئي ڊيسمنڊ بينڪ ندر داخل ٿيو ۽ هُن جي پويان دروازي لاڪ ڪيائين تہ هن مينهن ۾ بيٺي نظار پئي ڪيو.

پوري دنيا جي بينڪن ۾ ڳجهو ـاظتي طريقو رائج آهي ۽ فلا ڊيلفيا ستّ توڙي فيڊيليٽي بينڪ بہ ان طريقہءِ ـار ڪان آجا ناهن. سيڪيورٽي سنگل ن ڪانسواءِ. معمولات ۾ ڪا بہ تبديلي ي ڪئي وڃي. جيڪو هر هفتي مَٽايو ـي ٿو. اهو سگنل هن هفتي اڌو اڌ ـڪو هو. جيڪو بينڪ ٻاهران بيٺل ڙمن کي اشارو ڏيئي رهيو هو. اِها طري ڪرڻ لاءِ تہ ملازمن کي يرغمال ئڻ جي تاڪ ۾ زبردستي گهڙي آيل ڪو نص بينڪ جي حدن اندر ڪٿي لڪل تہ آهي. ڪلارنس ڊسمنڊ بيسٽ الخلا. ٽور روم، تهہ خاني ۽ سيفٽي ڊپازٽ ي ايريا جي جاچ پڙتال ڪري رهيو هو. ڍهن ڪيس پڪ ٿي ويندي تہ هن ڪان ڙوه پيو ڪوبہ ماڻهو بينڪ حدن اندر حود ناهي. رڳو تڏهن ئي سگنل جي ءِ علامت کي بند ڪري اعلان ڪيو ندو تہ سڀ ٺيڪ آهي.

سينيئرا ڪائونٽنٽ ملازمن مان ـ^ ٻهريون ماڻهو هوندو آهي جنهن کي ر اچڻ ڏنو ويندو آهي. هو ايمرجنسي رم جي پرسان پنهنجي جاءِ تي اُن وقتِ تائين موجود هوندو آهي جيستائين ٻيا سمورا اندر داخل نٿا ٿين ۽ پوءِ هو پنهنجي پويان دروازي کي لاڪ ڪندو آهي.

ٺيڪ 8:30 وڳي ٽريسي وٽني، ساٿي بينڪ ملازمن سان گڏ اندر لابيءَ ۾ داخل ٿي پنهنجو برساتي ڪوٽ، ٽوپلو ۽ بوٽ لاٿا ۽ لڪل دلچسپيءَ سان ٻين کي مينهوڳي مُند متعلق شڪايتون ڪندي ٻڌندي رهي.

"تيز واءُ منهنجي ڇَٽي اڏائي ويو." ڪرنسي ڳڻيندڙ ملازم شڪايت ڪندي چيو، "آئون پوريءَ طرح پُسجي چڪو آهيان."

" مون وچ مارڪيٽ اسٽريٽ تي ٻہ ٻدڪون ترندي ڏٺيون." هيڊ ڪيشئر چرچي واري انداز ۾ چيو.

"موسميات کاتي جو عيوضي چهوي پيو تہ وڌيڪ هڪ هفتو ساڳي صورتحال جي توقع آهي. ڪاش آئون فلوريڊا ۾ هجان ها."

ٽريسي مسڪرايو ۽ پنهنجي ڪم کي لڳي ويئي. هوءَ ڪيبل ٽرانسفر ڊپارٽمينٽ جي انچارج هئي. تازو ڪجهہ وقت تائين رقم جي هڪ بينڪ کان ٻي بينڪ، ۽ هڪ ملڪ کان ٻئي ملڪ منتقلي تمام ڏري ۽ محنت طلب عمل هو. ان لاءِ ڪيئي فارم پرڻا پوندا هئا ۽ ان جو انحصار قومي ۽ بين الاقوامي ٽپال جي سروس تي هو. ڪمپيوٽرن جي پهچڻ سان صورتحال ڊرامائي نموني تبديل ٿي چڪي

هئي ۽ تمام گهري ماليت جي رقم لمحن ۾ منتقل ٿي پيئي سگهي. اِهوئي ٽريسيءَ جو ڪم هو تہ رات وچ ۾ ڪمپيوٽر ۾ پهتل ٽرانسفر ڪيدي ونئي ۽ ڪمپيوٽرن ذريعي اهو بين بينڪن کي منتقل ڪري. سموري ڏيتي ليتي ڪوڊ ۾ ٿيندي هئي ۽ اَن ڏيتي ليتيءَ تائين غير قانوني پُهچ کي روڪڻ خاطر ڪوڊ باقاعدگيءَ سان تبديل ڪيا ٿي ويا. ٽريسيءَ جي هٿن مان روزانو ڪروڙين اليڪٽرانڪ ڊالر ايندا ويندا هئا.

اهو ڪم ڏاڍو موهيندڙ ۽ حياتيءَ لاءِ رت مِثل هو. جيڪو عالمي ڪاروبار جي رڳن ۾ ڊوڙي رهيو هو ۽ چارلس اسٽين هوپ ٽئين جي ٽريسيءَ جي زندگي ۾ داخل ٿيڻ تائين بينڪ جي ملازمت هن لاءِ دنيا ۾ وڏ ۾ وڏ دلچسپ شيءِ هئي. فلاڊيلفيا ٽرسٽ ۽ فيڊيليٽي بينڪ ۾ وسيع بين الاقوامي ڊويزن هئي ۽ لنچ مهل ٽريسي ۽ سندس بيا ساٿي بينڪ ملازم هر صبح جي سرگرمين تي ٽيڪا ٽپڻي ڪندا هئا. اِها ڳالهہ ٻولهہ ڏاڍي پُرمغز هوندي هئي.

ڊيبُورا، هيڊ اڪائونٽنٽ اعلان ڪندي چيو تہ. "اسان اِجهو هينئر ترڪيءَ کي گڏيل تعاون واري انجمن جي تو مدد سان ملندڙ هڪ سئو ملين ڊالر بند ڪيا آهن."

بينڪ جي وائيس پريزيڊنٽ جي سيڪريٽري، مائي ٽرينٽان رازداريءَ واري انداز ۾ چيو تہ. "اڄ صبح جو ٽيل بورڊ جي گڏجاڻيءَ ۾ هُنن لاطيني آمريڪا جي هڪ ملڪ پيرو کي نئين رقم جي فراهميءَ ۾ شامل ٿيڻ جو فيصلو ڪيو آهي. ان ج
اپ- فرنٽ في جي ماليت پنج ملين ڊال
ڪان مٿي آهي."

هڪ مُتعصب بينڪ ملازم ج
ڪريٽان واڌارو ڪندي چيو تہ. "آئ
سمجهان ٿو تہ اسين ميڪسيڪو جي ٻُ
ٻيڙي کي بچائڻ لاءِ 50 ملين ڊالرن و
پيڪيج ۾ شامل ٿي رهيا آهيون. ا
مردود هڪ سينٽ جا بہ حقدار ناهن."

"اها ڏاڍي دلچسپ ڳالهہ آه
" ٽريسيءَ ڳوڙهي فڪر واري انداز
چيو. "تہ جيڪي ملڪ آمريڪا تي سر
پرست هجڻ واريون جهُلون ڪندا تا ره
سي ئي قرض حاصل ڪرڻ لاءِ اسان
ايلاز ڪرڻ ۾ سيني ڪان اڳ ۾ هون
آهن."

اهوئي موضوع هو. جنهن
سندس ۽ چارلس وچ ۾ پهريون پيرو دل
جي ڏي وٺ ٿي هئي.

ٽريسي، چارلس اسٽين هـ
ٽئين سان هڪ مالياتي سمپوزيم ۾ م
هئي، جتي چارلس مهمان مقرر هو.
هڪ سيڙپ جو ادارو هلائيندو هو جي
سندس پڙڏاڏي قائم ڪيو هو ۽ هن ج
ڪمپني انهيءَ بينڪ سان جهجهو مالي
وهنوار ڪندي هئي، جنهن لاءِ ٽر
ڪم پئي ڪيو. چارلس جي
ڪانپوءِ. ٽريسي سچي دنيا جي ڪم
بينڪن ۽ مغربي حڪومتن ڪان ورتل ڳ
ماليت جي قرضن موٽائڻ واري ٿين د
جي ملڪن جي لياقت بابت سندس تجز

سان اختلاف ڪيو هو. چارلس، پهرين تہ ان اختلاف مان لطف اندوز ٿيو پر پوءِ سندس سامهون موجود هڪ سهڻي عورت جي پرجوش بحث تي اندر ئي اندر خفي ٿي پيو. سندن وچ ۾ اهو بحث بُڪ بائينڊر ريسٽورنٽ ۾ ڊنر واري سموري وقت دوران جاري رهيو.

شروع ۾ تہ ٽريسي وٽني، چارلس اسٽين هوپ ٽئين کان قطعن متاثر نہ ٿي. جيتوڻيڪ ڪيس خبر هُئي تہ چارلس کي فلاڊيلفيا جو مالدار ترين شخص سمجهيو وڃي ٿو. چارلس پنجٽيهہ ورهين جو هو ۽ فليڊيلفيا جي جهونن گهراڻن مان هڪ جو امير ترين ۽ ڪامياب ياتي هو. سندس قد پنج فوٽ ڏهہ انچ، وار چٽندڙ ميرانجهڙا ۽ اکيون خاڪي هيون. سندس اٿڻ ويهڻ پرجوش هوهئي." هي بور ڪندڙ امير ماڻهن مان هڪ آهي." ٽريسيءَ سوچيو.

چارلس ٽيبل جي سامهون واري طرف جهُڪيو، چڻ ٽريسيءَ جي سوچن کي پڙهي رهيو هجي ۽ چيائين، "منهنجي والد کي خاطري آهي تہ ڪيس اسپتال ۾ ڪو غلط ٻار ڏنو ويو هو."

"جو؟"

"آئون ٿورو مختلف آهيان، ائين هرگز نہ سمجهندو آهيان تہ دولت ئي زندگيءَ جو پهريون ۽ آخري مقصد آهي، پر مهرباني ڪري منهنجي والد کي ڪڏهن متان ٻڌائين تہ ڪو مون ائين پئي چيو."

هن جو انڪساريءَ وارو انداز ايڏو وڻندڙ هو جو ٽريسيءَ کي هن ڏانهن ڇڪ محسوس ٿي. آئون حيران آهيان تہ هن جهڙي شخص سان پرڻجڻ ڪيئن لڳندو.

ٽريسي وٽنيءَ جي والد کي پنهنجو ڪاروبار مضبوط ڪرڻ ۾ لڳ ڀڳ سموري ڄمار لڳي ويئي، پر اسٽين هوپز اهڙي سطح جي ڪاروبار کي معمولي سمجهندي مذاق اڏائين ها. اسٽين هوپز ۽ وٽنيز جو ميلاپ ممڪن ناهي. ٽريسيءَ سوچيو، اهي تيل ۽ پاڻي برابر آهن ۽ اسٽين هوپز تيل آهي پر آئون احمقن وانگر اهو سڀ ڪجهہ ڇو پئي سوچيان. هڪ شخص مون کي ڊنر تي هلڻ لاءِ چئي رهيو آهي ۽ آئون اهو پئي طئي ڪريان تہ مون کي ساڻس شادي ڪرڻ گهرجي يا نہ. ٿي سگهي ٿو تہ اسين ٻيهر ملي بہ نہ سگهون.

چارلس چئي رهيو هو تہ، "اميد آهي تہ تون سياڻي ڊنر لاءِ واندي هوندينءَ."

ڇنڇر وارين راتين تي چارلس ۽ وٽني بيلي ڊانس يا فلاڊيفيا آرڪسٽرا جي موسيقيءَ واري فنڪشن کي ڏسڻ لاءِ ويا ۽ هفتي دوران نيو مارڪيٽ ۾ سوسائٽي هلز ۾ منفرد قسم جي دڪانن جو واءُ سواءُ ورتو. هنن هينوز ۾ سائيڊ واڪ وارين ميزن تي چيز اسٽيڪس کاڌا ۽ فلاڊيلفيا جي چند خاص الخاص ريسٽورنٽس مان هڪ ڪيفي رايل ۾ ڊنر

ڪيو. انهن هيڊ هائوس اسڪوائر متان خريداري ڪئي ۽ فليڊيلفيا ميوزيم آف آرٽ ۽ رودين ميوزيم گهميا.

ٽريسي، دي ٿنڪر مجسمي جي سامهون رُڪجي ويئي. هن چارلس ڏي ڏٺو ۽ کِلندي چيائين، "اهو تون آهين."

چارلس کي ورزش ۾ ڪا به دلچسپي نه هئي، پر ٽريسي کي ورزش ڪرڻ ۾ مزو ايندو هو. هو آچر واري ڏينهن تي صبح مهل پارڪ ۾ وڃي وڏيون ڊوڙون پائيندي هئي. هن چنچر ڏينهن منجهند جو "تائي چي چُوئان" ڪلاس ۾ شرڪت ڪئي ۽ هڪ ڪلاڪ تائين سخت مشق ڪرڻ ڪانپوءِ ٿڪجي چڪي هئي، پر گڏوگڏ سندس طبيعت انتهائي شگفته ٿي پيئي هئي.

هوءَ چارلس سان سندس اپارٽمينٽ ۾ ملندي هئي. هو نفيس کاڌو رڌڻ جو شوقين هو. ٽريسيءَ جي معلومات مطابق چارلس وقت جي انتهائي پابندي ڪندڙن مان هڪ هو. هڪ ڀيري هوءَ ساڍس ڊنر تي رکيل ملاقات ۾ پندرنهن منٽ دير سان پهتي هئي، جنهن تي چارلس جي ناراضگي سندس سموري شام جو بيڙو ٻوڙي ڇڏيو هو. ان ڪانپوءِ ٽريسيءَ وقت تي پهچڻ جو پڪو پهه ڪري ورتو هو. ٽريسيءَ کي جنسي ميلاپ جو تمام گهڻ تجربو هو، پر کيس لڳو ٿي ته چارلس جنسي ميلاپ وارو عمل به انهيءَ انداز تي ڪندو هو جهڙي انداز جي هو زندگي گذاريندو هو، يعني بيحد احتياط ۽ پوري پٽني نموني. هڪ ڀيري ٽريسي ساڻس هم بستري دوران غير روايتي ۽ زوراوري وارو طريقو اختيار ڪرڻ جو فيصلو ڪيو، جنهن تي چارلس کي ايڏو صدمو پهتو هو جو ٽريسيءَ کي دل ۾ خيال پيدا ٿيو ته هوءَ جنسي پاڳلپڻي جو شڪار ته نه ٿي ويئي آهي.

اُميد سان ٿيڻ غير متوقع هو ۽ جڏهن متس اها ڪيفيت آئي ته ٽريسيءَ تي غير يقيني صورتحال ڇانئجي ويئي. چارلس ساڻس شادي ڪرڻ بابت ڪوبه اشارو نه ڏنو هو ۽ خود هن به نٿي چاهيو ته چارلس کي ساڻس ٻار جي ڪري لازمي طور شادي ڪرڻ گهرجي. کيس پڪ نه هئي ته کيس ٻار ڪيرائڻ جي عمل مان گذرڻو پوندو يا نه. پر ان جو متبادل فيصلو به هن لاءِ اوترو ئي لطف ڏيندڙ هو. ڇا هوءَ پيءُ جي مدد کان سواءِ ٻار کي نپائي سگهندي ۽ ڇا ائين ڪرڻ ٻار لاءِ به نيڪ ٿيندو؟ هن هڪ شام ڊنر ڪانپوءِ اِها خبر چارلس کي ٻڌائڻ جو فيصلو ڪري ورتو. هن پنهنجي اپارٽمينٽ ۾ چارلس لاءِ "ڪيسوليٽ" تيار ڪيو هو. پنهنجي پريشاني ۾ اُن تَڙ ۾ اُن کي ساڙي وڌائين. جيئن ئي هُن اهو سڙيل گوشت ۽ مُڱَ چارلس جي آڏو رکيا ته کيس چڱي طرح پنهنجي رٽيل تقرير وسري ويئي ۽ بنا ويچارڻ جي هُن امالڪ چئي ڏنو، "معاف ڪجانءِ چارلس! آئون پيٽ سان آهيان."

هڪ ڊگهي ماٺ ڇانئجي ويئي ۽ ٽريسي اُن ماٺ کي ٽوڙڻ واري هئي ته

چارلس چئي ڏنو. ”پوءِ ڇاهي؟ اسين شادي ڪري وٺندا سين.“

ڏريسي اهو ٻڌندي ئي زبردست راحت جي احساس سان پرجي ويئي. ”آئون نٿي چاهيان ته تون اهو سوچين ته...... توکي مون سان شادي ڪرڻ جي ڪابه زور زبردستي ناهي. سمجهين پيو نه؟“

چارلس هٿ مٿي ڪٽي ڪيس روڪيو. ”ٽريسي! آئون توسان شادي ڪرڻ چاهيان ٿو. تون هڪ زبردست زال ثابت ٿيندينءَ.“ هورياڻ هن وڌيڪ چيو ته. ”يقينن منهنجو والد ۽ ماءُ ڪجهه قدر حيران ضرور ٿيندا.“ ۽ هن مرڪيو ۽ ٽريسيءَ کي چمي ورتائين.

ٽريسيءَ هورياڻ پڇيو. ”اهي حيران ڇو ٿيندا؟“

چارلس ڏکھو ساھ کنيو. ”ڊارلنگ! مون کي انديشو آهي ته توکي ان ڳالهه جو قطعن ڪو اندازو ڪونهي ته تون پاڻ کي ڪٿي پيئي ڦاسائين. سٽين هوپز شاديون........ ڏيان ڏجانءِ. آئون جيڪو چوان پيو سو ڏنگين جي وچ ۾ آهي...... ”پنهنجي جوڙ وارن“ سان ڪندا آهن.“

”۽ هنن اڳيئي تنهنجي وني جي چونڊ ڪري ورتي آهي؟“ ٽريسيءَ اندازو لڳائيندي چيو.

چارلس کيس پنهنجي ياڪر ۾ ڀري ورتو. ”ان جي ذرو به پرواهه ناهي، پر جنهن کي مون چونڊي ورتو آهي، اهائي اهميت رکي ٿي. اسين اينڊڙ جمعي ڏينهن منهنجي والد ۽ ماءُ سان ڊنر کائيندا سين.

اهوئي وقت هوندو تنهنجي هنن سان ملاقات جو.“

نوَ وڄڻ ۾ پنج منٽ هئا ته ٽريسيءَ کي بينڪ ۾ شور جي سطح ۾ آيل فرق جو احساس ٿيو. بينڪ ملازمن ڪجهه وڌيڪ تيزيءَ سان ڳالهائڻ ۽ ڪجهه قدر تيزيءَ سان چرپر ڪرڻ شروع ڪيو هو. بينڪ جا دروازا پنجن منٽن بعد کُلي ويندا ۽ هر شيءِ کي تياري واري حالت ۾ رهڻو هو. سامهين ڪڙڪيءَ مان ٽريسيءَ ٻاهر سائيڊ واڪ تي قطار لڳائي بيٺل بينڪ ۾ اينڊڙ ماڻهن کي ڏسي پئي سگهي، جيڪي ٿڌي برسات ۾ بينڪ جا دروازا کُلڻ جي اوسيئڙي ۾ هئا.

ٽريسيءَ بئنڪ جي گارڊ کي رقم جمع ڪرائڻ يا ڪڍرائڻ واريون خالي سلپون ڏاتوءَ جي نهيل ٽري بئنڪ جي ايزل سينٽر سان لڳولڳ قطار ۾ رکيل ڇهن ميزن تي ورهائي رکڻ وارو ڪم مڪمل ڪندي پئي ڏٺو. روز اينڊڙن کي اهڙيون ڊپازٽ سلپون جاري ڪيون ويبديون آهن . انهن جي هيٺان“ پرسنل ميگنيٽائيزڊ ڪوڊ“ لڳل هو ته جيئن اهي روز اينڊڙ ماڻهو پنهنجيون رقمون جمع ڪرائين ته ڪمپيوٽر ازخود انهن کي واسطيدار اڪائونٽ ۾ جمع ڪري ڇڏين پر اڪثر ڪري اهي ماڻهو پنهنجي ڊپازٽ سلپن کان سواءِ بئنڪ پهچي ويندا هئا ۽ هتي اچي ساديون سلپون ڀريندا آهن.

گارڊ ديوار تي لڳل گهڙيءَ تي نظر وڌي. ڪلاڪ وارو ڪانٽو نوَن واري

انگ ڏانهن سُريو ۽ هو دروازي ڏانهن وڌيو ۽ دستور موجب ان کي کولي ڇڏيائين.

بئنڪ ۾ ڪم ڪار واري ڏينهن جو آغاز ٿي ويو.

ايندڙ ڪجهه ڪلاڪن تائين ٽريسي ڪمپيوٽر تي ايترو مصروف ٿي چڪي هئي جو ٻي ڪنهن ڳالهه تي سوچڻ بہ محال هو. هر وائر ٽرانسفر کي اهو يقين ڪرڻ لاءِ تہ اُن جو ڪوڊ بلڪل درست آهي، ڊبل چيڪ ٿي ڪيو. جڏهن بہ ڪنهن اڪائونٽ منجهان رقم ڪڍٽي هوندي آهي تہ هوءَ ان جو اڪائونٽ نمبر، ماليت ۽ جنهن بئنڪ ۾ رقم منتقل ڪرٽي هوندي هئي، ان جو نالو ڪمپيوٽر ۾ داخل ڪندي هئي. هر بئنڪ جو پنهنجو ڌار ڪوڊ نمبر هو ۽ اهو نمبر خُفيہ ڊائريڪٽريءَ جي فهرست ۾ شامل ٿيل هو. انهيءَ خفيہ ڊائريڪٽري ۾ دنيا اندر هر مکيہ بئنڪ جا ڪوڊ درج ٿيل هئا.

صبح وارو وقت تيزيءَ سان ختم ٿي ويو. ٽريسي پنهنجي لنچ ٽائيم واري وقفي دوران پنهنجا وار سيٽ ڪرائڻ لاءِ وڃڻ جو ارادو ڪيو ۽ ان سلسلي ۾ هن هڪ بيوٽي پارلرواريءَ کان اڳواٽ وقت وٺي ڇڏيو هو . جيڪو جيتوڻيڪ ڪافي مهانگو هو پر چارلس جي والدين وٽ وڃڻ جي موقعي جي لاءِ نيڪ هو. ڇاڪاڻ تہ ٽريسي چاهيو پئي تہ چارلس جا والدين کيس سندس پوري سونهن ۾ ڏسن. مون کي پوري ڪوشش ڪرٽي آهي تہ هو مون کي پسند ڪن. البت مون کي ان جي ڪابہ پرواهہ ناهي تہ هو چارلس لاءِ ڪنهن کي تا پسند ڪن. ٽريسيءَ سوچيو. جيئن آئون چارلس کي خوش رکنديس، ائين ٻيو ڪوبہ نہ رکي سگهندو.

هڪ وڳي جيئن ئي ٽريسي پنهنجو برساتي ڪوٽ پائي رهي هئي تہ ڪلارنس ڊيسمنڊ کيس پنهنجي آفيس ۾ طلب ڪيو. ڊيسمنڊ اهم ترين منتظم جي هوبهو تصوير هو. جيڪڏهن بئنڪ کي پنهنجي مشهوري لاءِ ٽيليويزن ڪمرشل کي استعمال ڪرٽو پوي تہ هو هڪ مڪمل ترجمان ثابت ٿي پيو سگهي. سنئي لباس ۾ مضبوط شخصيت وارو ڏيک ڏيندي هن جي جهوني طرز جي حاڪميت بکي رهي هئي ۽ هو هڪ اهڙو شخص لڳي رهيو هو جنهن تي مڪمل اعتماد ڪري پيو سگهجي.

”ويهہ، ٽريسي.“ هن چيو.

هرهڪ بئنڪ ملازم هن طرفان سندس پهرئين نالي سان سڏڻ کي پاڻ لاءِ فخر جهڙي ڳالهہ سمجهندو هو. ”باهر موسم ڏاڍو نامهربان آهي. ها نہ؟“

”جي هائو.“

”پر پوءِ بہ ماڻهن کي بهرحال پنهنجو بئنڪ سان وهنوار تہ ڪرڻو ئي آهي.“ ڊيسمنڊ مختصر انداز ۾ ڳالهايو ۽ هو ميز تي جهُڪي پيو. ”آئون سمجهان ٿو تہ تون ۽ چارلس شاديءَ جي بندڻ ۾ ٻڌجڻ لاءِ مڱجي رهيا آهيو.“

ٽريسي حيران ٿي ويئي. ”پر اجا تائين اسانءِ ان ڏس ۾ ڪا به پڌرائي ڪا نه ڪئي. پوءِ توهان ڪيئن.........؟“

ڊيسمنڊ مرڪيو. ”سٽين هوپز ڪو به ڪم ڪن، اها خبر سڀني کي هوندي آهي. آئون تنهنجي لاءِ ڏاڍو خوش آهيان. پڪ اٿم ته تون اسان سان گڏ ڪم ڪرڻ لاءِ موتي ايندينءَ پر هني مون جو پورو پورو لطف وٺڻ بعد. اسين توکي پاڻ وٽان وڃائڻ نٿا چاهيون. تون اسان جي سڀني ملازمن مان وڌ ۾ وڌ اهم آهين.“

”چارلس ۽ مون ان معاملي تي ڳالهايو آهي ۽ سهمت آهيون ته جيڪڏهن مون ڪم جاري رکيو ته وڌيڪ خوش رهنديس.“

ڊيسمنڊ مرڪيو ۽ مطمئن ٿي ويو. سٽين هوپ اينڊ سنز مالياتي برادريءَ ۾ هڪ تمام اهم گهراڻو هو ۽ هنن جو اڪائونٽ مڪمل طور تي پنهنجي برانچ لاءِ حاصل ڪري وٺڻ ڪافي نفعي بخش ٿيندو. هو ٻيهر پنهنجي ڪرسيءَ تي سڌو ٿي ويٺو.

”جڏهن تون هني مون تان موٽنديءَ ٽريسي! توکي هن بئنڪ ۾ سٺي ترقي ملي ويندي. گڏوگڏ معاوضي ۾ ڪافي واڌارو ڪيو ويندو.“

”توهان جي مهرباني. اها واقعي زبردست ڳالهه ٿيندي.“ ٽريسيءَ کي خاطري هئي ته اهو سڀ ڪجهه هن حاصل ڪري ورتو هو. هن پاڻ ۾ فخر جو احساس محسوس ڪيو. اهو سڀ ڪجهه چارلس کي ٻڌائڻ لاءِ ڪيس صبر ڪرڻ مشڪل پئي لڳو. هن ائين پئي پئي ڀانيو ته خدا ڪيس خوشين سان نوازڻ لاءِ سڀ ڪجهه ڪري رهيو هو.

چارلس سٽين وارا شهر جي هڪ جهوني پر محل جهڙي عمارت ۾ رهندا هئا. جيڪا شهر جي سجاڳپ ٻڌجي چڪي هئي ۽ جنهن جي سامهون ٽريسي اڪثر گذرندي هئي ۽ هاڻ هن سوچيو. ”اها منهنجي زندگيءَ جو حصو بنجڻ واري آهي.“

هوءَ گهٻراهٽ جو شڪار هئي. سندس سهٽي انداز ۾ سينگاريل وار هوا ۾ موجود گهم جي ور چڙهي ويا هئا. هن چار ڀيرا پنهنجو لباس تبديل ڪيو هو. ڇا ڪيس ساڳو وڳو پائڻ گهرجي؟ رسمي انداز ۾؟ وٽس وانا ميڪرز جي دڪان تان ورتل سينٽ لورينٽ جي نالي وارو وڳو هو. جيڪڏهن مون هي وڳو پهريو ته هو مون کي فضول خرچ سمجهندا. ان جي ابتڙ مون عام وڪري وارين شين مان هڪ پاتو ته هو سمجهندا ته سندن پٽ هڪ گهٽ حيثيت واري ڇوڪريءَ سان شادي ڪري رهيو آهي. اوهه! وجي ڏوڙ پائين. ڪٿي ڪجهه به سمجهن، پلي پيا سمجهن.“

ٽريسيءَ فيصلو ڪري ورتو. نيٽ هن خاڪي اَنَ جي اسڪرٽ ۽ اڇو ريشمي بلائوز پائڻ تي پاڻ کي سهمت ڪيو ۽ پنهنجي ڳلي ۾ هلڪي سوني زنجيري ٻڌي

چڙهي، جيڪا سنڌس ماءُ هن لاءِ ڪرسمس جي موقعي تي موڪلي هئي.

اهو لباس پائي وٺني مقرر وقت تي چارلس جي گهر پهتي.

عمارت جو دروازو هڪ ملازم کوليو. "شام بخير، مس وٽني."

اهو ملازم منهنجي نالي کان واقف آهي ڇا؟ اهو هڪ سُٺو اهڃاڻ آهي يا خراب اهڃاڻ آهي؟

ڇا آئون توهان جو ڪوٽ لاهيان؟" ان ملازم ڪائنس پڇيو.

" "جي ضرور"

ملازم سندس ڪوٽ لاٿو ۽ هي اندر داخل ٿي. هوءَ هاڻ قيمتي ايراني غاليچن مٿان هلي رهي هئي.

هن سندس ماربل جي ٺهيل راهداريءَ تي رهنمائي ڪئي، جيڪا سندس بئنڪ جي راهداريءَ کان ٻه ڀيڻي ڪشادي هئي. ٽريسيءَ پريشان ٿيندي سوچيو. "اوهه منهنجا خدا! مون ته صفا غلط ۽ نامناسب وڳو پهريو آهي. مون کي ساڳيو سينٽ لورينٽ وارو وڳو پهرڻ گهرجي ها." جيئن ئي هوءَ لائبريريءَ ۾ داخل ٿي ته هوءَ چارلس جي والدين جي سامهون موجود هئي.

چارلس سٽين هوپ سينئر ڏسڻ ۾ هڪ سخت ماٺهو ٿي لڳو ۽ هو پنهنجي ڇمار جي سانيڪي سال ۾ هو. هو هڪ ڪامياب شخص جيان نظر پئي آيو. سندس اکيون، چارلس جي اکين جيان خاڪي هيون. ڪاڏي مضبوط ۽ نرڙ وٽ

اڇن وارن جي جهالر هيس. ٽريسيءَ کي انهيءَ لمحي ۾ هو ڏاڏو وٽي ويو. هو پنهنجي اولاد لاءِ هڪ مڪمل ڏاڏا ثابت ٿيندو.

چارلس جي ماءُ ڏسڻ ۾ پُرڪشش هئي. هوءَ قد ۾ نسبتن ڇوٽي ۽ ڇيلهه کان هيٺ ڪجهه قدر ويڪري هئي. ان جي باوجود سندس انداز باوقار هو. هوءَ هڪ مضبوط ۽ انحصار جي قابل لڳي رهي هئي. ٽريسيءَ سوچيو. "هوءَ هڪ سادي ڏاڏي ثابت ٿيندي."

مسز سٽين هوپ سندس هٿ پڪڙيو. "منٽري، ڇڱو ٿيو جو تون اسان سان ملڻ آئي آهين. چارلس کي ڇئي ڇڏيو اٿئون ته اسان کي توسان چند منٽن لاءِ اڪيلو رهڻ ڏنو وڃي. توکي ان تي ڪو اعتراض ته ناهي؟"

"پڪ سان ڪيس ڪوبه اعتراض نه هوندو." چارلس جي والد وراڻيو.

"ويهه....... ٽريسي. تنهنجو نالو اهوئي آهي نه؟"

"جي. هائو."

بيئي ڄڻا سندس سامهون واري ڪوچ تي ويهي رهيا. "آئون ائين ڇو پيئي ڀانيان ته ڄڻ مون کي پُڇاڻي مان گذرڻو آهي؟" ٽريسيءَ پنهنجي ماءُ جو آواز ٻُڌي پيئي سگهي. "ٻچڙا، ڏٺي سڳورو تنهنجي مٿان اهڙي ڪا به شيءِ نه مڙهيندو، جنهن کي تون منهن نه ڏيئي سگهين. بس هڪ وقت تي رڳو هڪ ئي قدم کڻجانءِ."

ٽريسيءَ جو پهريون قدم ڪمزور مُرڪ هئي، جيڪا اُتساهيندڙ انداز ۾ ظاهر ٿي، ڇاڪاڻ تہ ان ئي لمحي دوران هن ڪي پنهنجي ڄنگهن ڪان وينديءَ پيرن تائين هڪ ٿڌي لهر محسوس ٿي، جنهن ڪي هن پنهنجا هٿ رکي لڪائڻ جي ڪوشش ڪئي.

"ها تہ......" مسٽر سٽين هوپ جو لهجو پرجوش هو، "تون ۽ چارلس شادي ڪرڻ چاهيو ٿا؟"

"هائو." ٽريسيءَ وراڻيو.

"تو ۽ چارلس هڪ ٻئي کي گهڻو ڪو نہ ٿا سڃاڻو. ٺيڪ آهي نہ؟" مسز سٽين هوپ پڇيو.

ٽريسيءَ پنهنجي ڪاوڙ کي روڪي ورتو. "خيال صحيح نڪتو. مون کان هتي پڇاڻو ٿيڻ وارو آهي."

"اهو ڄاڻڻ لاءِ تہ اسين ٻئي هڪٻئي سان محبت ڪريون ٿا، اسان کي ڪافي جهجهو وقت مليو آهي مسز سٽين هوپ."

"محبت!" مسٽر سٽين هوپ ڀڻڪيو.

مسز سٽين هوپ چيو، "صاف گوئي سان چئجي مس وٽني، تہ چارلس جو اهو اعلان سندس والد ۽ منهنجي لاءِ صدمي واري روپ ۾ سامهون آيو آهي. يقينن چارلس توکي شارلٽ جي باري ۾ ضرور ٻڌايو هوندو؟" هن ٽريسيءَ جي چهري تي تاثر ڏٺو.

ٽريسي ناڪار ۾ ڪنڌ ڌوڻيو.

"اڇا.... بهرحال هو ۽ شارلٽ ننڍي هوندي کان هڪٻئي سان گڏ رهيا آهن. اُهي هميشہ پاڻ ۾ تمام ويجها رهيا آهن ۽........ سچ هيءَ آهي تہ هر ڪنهن کي توقع هئي تہ اهي هن سال پنهنجي مڱڻيءَ جو اعلان ڪندا."

شارليٽ بابت تفصيل بيان ڪرڻ هن لاءِ ضروري نہ هو. ٽريسي سندس تصوير چٽي پيئي سگهي، تہ هوءَ سندن پرسان ئي رهائش پذير هئي. بيحد امير ۽ ساڳيو چارلس وارو ئي سماجي پس منظر رکندڙ هئي. بهترين اسڪولن ۾ پڙهيل هئي. گهوڙن جي شوقين هئي ۽ هن گهوڙي سواري جي مقابلن ۾ ڪيترائي انعام پڻ کٽيا هئا.

"اسان کي پنهنجي خاندان متعلق ڪجهہ ٻُڌاءِ." مسٽر سٽين هوپ راءِ ڏني.

اوهہ منهنجا خدا! اهو راتوڪي واري فلم جو ڪو منظر لڳي رهيو آهي. ٽريسيءَ بيتابيءَ سان سوچيو. "آئون ريٽا هيورٿ جي روپ ۾ آهيان. جيڪا ڪيري گرانٽ جي والدين سان پهريون ڀيرو ملي رهي آهي. مون کي نڙي آلي ڪرڻ لاءِ پاڻي جي ضرورت آهي. جهونين فلمن ان وقت ملازم ٽري ۾ پاڻي سان ڪٽي پهچي ويندو آهي.

"ماءِ ڊيئر! تون ڪٿي پيدا ٿي هئينءَ؟" مسز سٽين هوپ پڇيو.

"لوزيانا ۾........ منهنجو والد مڪينڪ هو." ان جملي جو اضافو

ڪرڻ ضروري نہ هو. پر ٽريسي پاڻ کي روڪِني نہ سگهي. جهنم ۾ وڃن اهي سيئي. ڪيس پنهنجي والد تي فخر ۽ ناز هو.

"مڪينڪ؟"

"هائو. هن نيو آرليئنس ۾ ننڍڙو مينو فيڪچرنگ پلانٽ لڳايو ۽ ساڳي جاءِ تي اُن کي ڪافي وڏي ڪمپنيءَ جي شڪل ڏنائين. پنج سال اڳ منهنجي والد جي وفات بعد منهنجي ماءُ ڪاروبار سنڀالي ورتو."

"اها ڪمپنيءَ ڪهڙي مينوفيڪچرنگ ڪندي آهي؟"

"ايگزاسٽ پائپ ۽ ٻيا آٽوميٽڪ پارٽس تيار ڪندي آهي."

مسٽر ۽ مسز سٽين هوپ پاڻ ۾ نظرن جي متاستا ڪئي ۽ ساڳئي وقت ٻنهي جي وات مان " اوه " جو لفظ نڪتو.

سندن لهجي ٽريسيءَ کي اڻ تڻ ۾ وجهي ڇڏيو. "هنن سان پنهنجائپ پيدا ڪرڻ ۾ مون کي الائي ڪيترو وقت لڳندو؟" ٽريسي پنهنجو پاڻ کان پڇيو. هن سامهون ويٺل ٻنهي غير همدرد چهرن تي نظر وڌي ۽ هن متس طاري دهشت جي ڪري احمقانہ طور تي ڏاڍيان چوڻ شروع ڪيو تہ. "توهين منهنجي ماءُ کي ضرور پسند ڪندؤ. هوءَ خوبصورت، ذهين ۽ پرڪشش شخصيت جي مالڪ آهي. سندس تعلق ڏکڻ سان آهي ۽ مسز هوپ! هوءَ قد جي ڇوٽي، بلڪل توهان جي ڊيگهہ برابر

آهي." ٽريسيءَ جا لفظ نامڪمل رهجي ويا ۽ خوفناڪ ماٺ ۾ دٻجي ويا هئا: هن احمقانہ نموني مُرڪيو. جيڪا مسز سٽين هوپ جي گهُور جي سَٽَ نہ سهي اُجهامي ويئي.

هاڻ مسٽر سٽين هوپ جو وارو هو. جنهن بنا ڪو تاثر پيدا ڪرڻ جي چيو. "چارلس اسان کي آگاهہ ڪري ڇڏيو آهي تہ تون پيٽ سان آهين."

ڪاش! آئون پيٽ سان نہ هجان ها. سندن رويو ڪُليو ناپسنديدگيءَ وارو هو. اهو ائين هو ڄڻ تہ جيڪو ڪجهہ ٿيو آهي، اُن ۾ سندن پُٽ جو ڪو واسطو ئي نہ هو. هُنن کيس محسوس ڪرايو هو تہ اهو بدناموسي ۽ ڪارنهن جو داغ آهي. هاڻ مون کي پتو پيو آهي تہ مون کي ڇا پهرڻ گهرجي ها. ٽريسيءَ سوچيو.

"مون کي سمجهہ ۾ نٿو اچي تہ اڄ جي زماني ۾ اهو ڪيئن ٿيو ۽..........." مسز سٽين هوپ چوڻ شروع ڪيو پر هوءَ پنهنجو جملو پورو نہ ڪري سگهي. انهيءَ لمحي دوران چارلس ڪمري اندر داخل ٿي چڪو هو. ٽريسي پنهنجي پوري حياتيءَ ۾ ڪنهن کي ڏسي ايڏو وڏيڪ خوش نہ ٿي هوندي.

"ها تہ......." چارلس شگفتہ انداز ۾ چيو. "توهين هڪٻئي کي ڪيئن ٿا لڳو؟"

ٽريسي اُٿي ڪرڙي ٿي ۽ تڪڙ تڪڙ ۾ پاڻ کي چارلس جي ٻانهن جي گهيري ۾ محفوظ ڪري ورتائين. "فائن

ڊارلنگ.“ ۽ هن کي پنهنجي وڏيڪ ويجهو ڇڪيندي سوچڻ لڳي، خدا جو شڪر آهي تہ چارلس پنهنجي والدين جهڙو ناهي. هو هنن جهڙو ڪڏهن بہ نٿو ٿي سگهي. اِهي تنگ نظر، امارت پسند ۽ غريبن کي حقير سمجهندڙ ۽ ڪنور طبيعت وارا آهن.

سندن پنيان موقع شناس ڪنگهڪار تي ۽ ملازم مشروبات جي ٽري کنيو بينل هو. ”سڀ ڪجهہ نيڪ ٿي ويندو.“ ٽريسيءَ پاڻ کي آٿت ڏني، ”هن فلم جي پڇاڙي موچاري ٿيندي.“

ڊنر تمام شاندار هو. ٽريسي ڊنر کائڻ کان وڏيڪ گهبراهٽ جو شڪار هئي. هنن بينڪنگ، سياست ۽ پريشان ڪندڙ عالمي صورتحال تي ٽيڪا ٽپڻي ڪئي. اهو بحث غير شخصي ۽ خوشگوار هو. چارلس جي والدين مان ڪنهن بہ اهو نہ چيو تہ، ”تو اسان جي پٽ کي شادي ڪرڻ لاءِ ڦاسايو آهي.“

”اهو قطعن واجبي آهي تہ جنهن عورت سان سندن پٽ پرڻجي پيو، ان بابت اونَ رکن.“ ٽريسيءَ سوچيو، ”هڪ ڏينهن چارلس سندن اداري جو مالڪ ٿيندو ۽ اهو ضروري آهي تہ سندس زال بہ لائق هجي.“ ٽريسيءَ پاڻ سان عهد ڪيو تہ يقينن ڪيس لائق زال ملندي.

چارلس هوريان سندس هٿ پڪڙيو، جيڪو ميز جي هيٺان نيپڪن کي وٽي رهيو هو ۽ مرڪي کيس اک پٽڪائين. ٽريسيءَ جي دل ٽپا ڏيڻ لڳي.

”ٽريسي ۽ آئون ننڍي پيماني تي شادي ڪرڻ چاهيون ٿا.“ چارلس چيو، ”۽ ان کانپوءِ......“

”احمق!“ مسز سٽين هوپ مداخلت ڪئي، ”اسان جي خاندان ۾ شاديون ننڍي پيماني تي نہ ٿينديون آهن، چارلس! بيشمار دوست ۽ عزيز آهن جيڪي توکي پرڻجندي ڏسڻ جا خواهشمند آهن.“ هن ٽريسيءَ جي شخصيت جي تور تڪ ڪندي مٿس نظر وڌي، ”شايد اسان کي اهو بندوبست ڪرڻ گهرجي تہ شادي لاءِ دعوتون هڪدم موڪليون وڃن.“ بعد ۾ آيل ويچار تحت هن وٽنيءَ کي چيو تہ، ”جيڪڏهن توهان کي اهو منظور هجي تہ.....“

”ها، ها بلڪل.“ شادي ٿيڻ واري آهي. مون کي آخر شڪ بہ ڇو ٿيو؟ وٽنيءَ سوچيو.

مسز سٽين هوپ چيو، ”ڪجهہ مهمان ڏيساور کان ايندا. آئون سندن رهڻ جا انتظام پنهنجي گهر ۾ ڪنديس.“

مسٽر سٽين هوپ پڇيو، ”ڇا توهان اِهو طئي ڪري ورتو آهي تہ توهين هني مون لاءِ ڪٿي وڃي رهيا آهيو؟“

چارلس مُرڪيو، ”اها اهم اطلاع آهي، بابا سائين.“ هن ٽريسيءَ جي هٿ کي مروٽو ڏنو.

”ڪيترو ڊگهو هني مون ملهائڻ متعلق توهان رٿيو آهي؟“ مسز سٽين هوپ پڇيو.

"لڳ ڀڳ پنجاهه سال."

چارلس وراڻيو. جنهن لاءِ ٽريسيءَ کيس واکاڻيو.

ڊنر کان فارغ ٿيڻ بعد برانڊيءَ مان لطف اندوز ٿيڻ لاءِ اهي لائبريري ڏانهن ويا ۽ ٽريسيءَ شاهه بلوطي تختين تي لڳل تصويرن واري ڪمري تي نظر گهمائي. جيڪڏهن چارلس وٽ دولت بلڪل به نه هجي ها ته به کيس ان جي ڪا پرواهه نه هجي ها. پر هن پنهنجو پاڻ سان اعتراف ڪيو ته ان طريقي سان حياتي تمام پرلطف نموني گذاري سگهبي. لڳ ڀڳ آڌيءَ رات جو وقت هو جڏهن چارلس کيس ڪار ۾ فيئر مائونٽ پارڪ لڳ سندس ننڍڙي اپارٽمينٽ تائين ڇڏڻ آيو هو. "مون کي اميد آهي اِها شام تنهنجي لاءِ مشڪل نه بڻي هوندي، ٽريسي! امان ۽ بابا ڪڏهن ڪجهه قدر سخت ٿي ويندا آهن."

"اڙي نه نه. اهي ته ڏاڍا پيارا هئا." ٽريسيءَ ڪوڙ ڳالهايو.

هوءَ شام واري گهبراهٽ جي ڪري ڪافي ٿڪجي چڪي هئي، پر جڏهن اهي سندس اپارٽمينٽ جي دروازي وٽ پهتا ته هن پڇيو. "چارلس! ڇا تون اندر اچي رهيو آهين؟" هن پاڻ کي چارلس جي ٻاڪرن حوالي ڪرڻ پئي چاهيو. هن کيس چوڻ پئي گهريو ته، "ڊارلنگ! آئون توسان پيار ٿي ڪريان. دنيا جي ڪا به طاقت اسان کي ڪڏهن به ڌار نه ڪري سگهندي."

"نه، اڄ رات نه. مون کي صبح جو تمام گهڻي مصروفيت آهي." هن چيو.

ٽريسي پنهنجي مايوسيءَ کي لڪايو، "هائو، يقينا". آئون سمجها ن ٿي ڊارلنگ."

"آئون توسان سڀ ڳاٺي ڳالهائيندس." هن کيس مختصر چُمي ڏني ۽ هوءَ کيس دروازي ڏانهن وينديـ ڏسندي رهي.

اپارٽمينٽ کي ٻاهه لڳل هئي ۽ زور سان وڄندڙ باهه جي گهنٽين جي مسلسل ايندڙ آواز اوچتو سانت کي ٽوڙي ڇڏيو. ٽريسي جهٽڪي سان پنهنجي بستري تي سڌي ٿي ويهي رهي. ننڊ جي خمار ۾ هوءَ اونداهين ڪمري ۾ دونهون محسوس ڪري رهي هئي. گهنٽين جو آواز لاڳيتو اچي رهيو هو ۽ کيس هوريان هوريان سمجهه ۾ اچڻ لڳو ته ٽيليفون وڄي رهيو آهي. بستري جي پاسي کان لڳل گهڙيال ۾ صبح جا اڍائي وڳا هئا. کيس پهريون پريشان ڪندڙ خيال اهو آيو ته چارلس کي ڪجهه ٿيو آهي. هن ٽيليفون کڻي ورتو. "هيلو؟"

ٻئي کان ايندڙ مرداڻي آواز ۾ پڇيو ويو. "ٽريسي وٽني؟"

"ڪير آهي؟" هوءَ اٽڪي پيئي. ڪاش! اها ڪا شرارتي ڪال هجي......

”آئون نيو آرليئنس پوليس ڊپارٽمينٽ مان ليفٽيننٽ ملر پيو ڳالهايان. ڇا توهان ٽريسي وٽني آهيو؟ ”ڪير آهي؟“

”هائو. ”ڪير آهي؟“ سندس دل زور سان ڌڪ ڌڪ ڪرڻ لڳي.

”مون کي انديشو آهي تہ مون وٽ توهان لاءِ بُري خبر آهي. ”ڪير آهي؟“

سندس هٿ ريسيور تي پڪوڙجي ويا.

”اها خبر توهان جي ماءُ بابت آهي. ”ڪير آهي؟“

”ڇا......؟ ڇا منهنجي ماءُ ڪنهن حادثي جو شڪار ٿي آهي؟“

”هوءَ مري ويئي آهي. مس وٽني. ”ڪير آهي؟“

”نہ. ”ڪير آهي؟“ زورائتي رڙ. اِها شرارتي ڪال آهي. ڪو مٽي ڦريل شخص کيس خوفزده ڪري رهيو آهي. سندس ماءُ کي ڪجهہ نہ ٿيو آهي. سندس والده حيات آهي. آئون توکي تمام گهڻو پيار ڪريان ٿي، ٽريسي!

”اها خبر ان انداز ۾ تو تائين پهچائڻ مون کي بلڪل سٺو نٿو لڳي. ”ڪير آهي؟“ اُن آواز ڇيو.

اها حقيقت هئي، اهو هڪ ڊيڄاريندڙ خواب هو. پر اِهو ٿي رهيو آهي. هوءَ ڳالهائي نہ سگهي. سندس دماغ ۽ زبان ڄمي ويا هئا.

ليفٽيننٽ جو آواز ڇئي رهيو هو، ”هيلو.....؟ مس وٽني! هيلو.....؟ ”ڪير آهي؟“

”آئون پهرئين جهاز ۾ اچي رهي آهيان. ”ڪير آهي؟“

هوءَ پنهنجي اپارٽمينٽ جي ننڍڙي رڌڻي ۾ ويهي رهي ۽ پنهنجي ماءُ بابت سوچيندي رهي. اهو ناممڪن آهي تہ هوءَ مري چڪي آهي. هوءَ سدائين تمام گهڻي خوش ۽ زنده دل هوندي هئي. هنن جا پاڻ ۾ ايترا تہ ويجهڙا ۽ پيار ڀريا تعلقات هئا. ٽريسي اڃا ننڍڙي ڇوڪري هوندي هئي تڏهن بہ هوءَ پنهنجي اسڪول، ڇوڪرن، بعد ۾ مردن سان لاڳاپيل مسئلن تي مشورو وٺڻ لاءِ پنهنجي ماءُ وٽ ويندي هئي. جڏهن ٽريسيءَ جو والد گذاري ويو هو تہ ماڻهن طرفان سندن ڪاروبار خريد ڪرڻ جي سلسلي ۾ ڪيترئون تجويزون پيش ڪيون ويون. هُنن ڊورس وٽنيءَ کي ڪافي رقم جي آڇ ڪئي تہ جيئن هوءَ پنهنجي باقي زندگي فرحت سان گذاري سگهي، پر هن پنهنجو ڪاروبار وڪرو ڪري ڇڏڻ کان سختيءَ سان انڪار ڪري ڇڏيو. ”هن ڪاروبار جو تنهنجي پيءُ بُڻ بڻياد وڌو ۽ ان کي وڌايو. آئون هيڏي محنت کي ائين تين وال نٽي ڪري سگهان.“ ۽ هن سندن ڪاروبار وڌندڙ ويجهندڙ رکيو.

”اڙي امان! ”ڪير آهي؟“

ٽريسيءَ سوچيو. ”آئون توکي بيحد پيار ڪريان ٿي. تون چارلس سان ڪڏهن بہ نہ

ملي سگهنديءَ ۽ تون پنهنجي ڏوهٽي کي ڪڏهن بہ ڏسي نہ سگهنديءَ. "ڪير آهي؟" ۽ هوءَ روئڻ لڳي.

هن هڪ ڪپ ڪافي تيار ڪئي ۽ اُن کي ٺرڻ لاءِ رکيائين. ان دوران هوءَ اوندهہ ۾ ويهي رهي. ٽريسيءَ شدت سان چارلس کي فون ڪرڻ ۽ جيڪو ڪجهہ وهي واپري رهيو هو، ان بابت آگاهہ ڪرڻ ۽ ڪيس پاڻ سان گڏ موجود ڏسڻ تي چاهيو. هن رڌڻي جي ديوار تي لڳل گهڙيال ڏانهن ڏٺو. صبح جا ساڍا ٽي وڳا هئا. هن چارلس کي ننڊ مان جاڳائڻ نہ ٿي چاهيو. هوءَ ڪيس نيو آرليئنس مان فون ڪندي. هن سوچيو تہ هيءَ سچي صورتحال سندن شاديءَ جي منصوبن کي تہ متاثر نہ ڪندي؟ ساڳئي لمحي هن پنهنجي سوچ تي شرمندگي محسوس ڪئي. اهڙي صورتحال ۾ هن پنهنجي متعلق سوچيو بہ ڪيئن؟ ليفٽيننٽ ملر چيو هو تہ، "جڏهن تون هتي پهچي وڃين تہ ٽيڪسيءَ ۾ چڙهي پوليس هيڊ ڪوارٽرز اچجانءِ.

"پوليس هيڊ ڪوارٽرز؟ ڇو؟ ڇا ٿيو آهي؟"

پنهنجي سوٽ ڪيس جي انتظار ۾ نيو آرليئنس ايئرپورٽ جي رش ۾ بيٺي بي خبرن مسافرن ڌڪن ٺيلهن جي وچ ۾ ٽريسيءَ بوسٽ محسوس ڪئي. هن سامان ڪڻڻ واري هنڌ جي ويجهو وڃڻ جي ڪوشش ڪئي، پر ڪيس ڪنهن بہ گهٽي نہ ڏني. هوءَ بيحد ڳٽيءَ جو شڪار ٿي رهي هئي ۽ ان ڳالهہ جو خوف محسوس ڪري رهي هئي تہ ٿورڙي دير ۾ ڪيس کهڙي صورتحال کي منهن ڏيڻو پوندو هوءَ پنهنجو پاڻ کي قائل ڪري رهي هئي تہ اهو سڀ ڪجهہ هڪ قسم جي غلط فهمي هوندي، پر لفظ سندس متي ۾ گونجندا رهيا: "مون کي انديشو آهي تہ مون وٽ توهان لاءِ بُري خبر آهي........ هوءَ مري چڪي آهي، مس وٽني........... اها خبر ان انداز ۾ توهان تائين پهچائڻ مون کي بلڪل سٺو نٿو لڳي........"

جڏهن ٽريسي پنهنجو سوٽ ڪيس هٿيڪو ڪري ورتو تہ هو ٽيڪسيءَ ۾ ويهي رهي ۽ پوليس اسٽيشن جي آها ايڊريس ورجايائين جيڪا ليفٽيننٽ ملر ڪيس ڏني هئي.

ڊرائيور ڳالهائڻ شروع ڪيو "توهان تهوار ۾ شريڪ ٿيڻ لاءِ آيا آهيو مس؟"

هن ڪوبہ ڌيان ڪونہ ڏنو تہ هو ڇا جي متعلق پيو ڳالهاءِ. پر هن سوچيو "نہ، آئون هتي موت تي آئي آهيان. ه ڊرائيور جي آواز جي پُڻ پُڻ کي تہ ٻُـ پر سندس چيل لفظ ٻُڌي نہ سگهي. ه پنهنجي سيٽ تي تاٺجي ويهي رهي تيزيءَ سان گذرندڙ ڇاتل سجا پسگردائي کان لاتعلق لڳي رهي هئي جڏهن آهي فرينچ ڪوارٽر وٽ پهتا تڏه ئي ٽريسي وڌندڙ گوڙ سبب سُرت ۾ آئي اهو مچريل انبوهہ جو گڏيل آواز هو وڳوڙيل ماڻهو مسيحي مذهب جي قدي

عبادت رڙين واري جي انداز ۾ ڪري رهيا هئا.

"آئون توهان کي بس ايتري تائين ئي پهچائي پيو سگهان." ڊرائيور کيس آگاهه ڪيو.

۽ تڏهن ٽريسيءَ مٿي نهاريو ۽ ڏٺو. اهو ناقابلِ يقين لقاءُ هو. زور سان رڙيون ڪندڙ هزارين ماڻهن جو هڪ انبوهه هو. سندن منهن تي نقاب هيا ۽ اهي ڪنين واري اجگر نانگن، وڏن مانگر مڇن ۽ پتر جي ديوتائن جو سانگ ڌري بي هنگم آوازن سان گهٽين ۽ پاسي وارن رستن تي ڳاهٽ تي رهيا هئا. اهو جسمن ۽ موسيقي، نچڻ ۽ ٽپڻ جو مجنونانه مظاهرو هو.

"ان کان اڳ جو اهي منهنجي ٽيڪسيءَ کي اونڌو ڪن، بهتر آهي ته توهان اُن مان لهي پئو." ڊرائيور چيو.

ها واقعي به. هي فيبروريءَ جو مهينو آهي. هيءَ اهو وقت آهي جڏهن سڄو شهر ايسٽر جي پهرين چاليهن ڏينهن وارن روزن جو تهوار ملهائڻ جي شروعات ڪندو آهي. ٽريسي ٽيڪسيءَ منجهان ٻاهر نڪري آئي. سوٽ ڪيس هٿ ۾ جهلي رڪاوٽ وٽ بيني. اڳئين ايندڙ لمحي ۾ هوءَ ڪوڪارون ڪري نچندڙ ٽپندڙن جي انبوهه ۾ ڌڪجي شامل تي ويئي. لڪين انتقام جون ديويُون، سندس ماءُ جي موت جو سوڳ ملهائي رهيون هيون. ٽريسيءَ جو سوٽ ڪيس سندس هٿن مان ڇڏائجي غائب تي ويو. ڪيس شيطان جو ٻهروپ ڌاريل هڪ ٿُلهي متاري شخص پنهنجي ٻانهن جي گهيري ۾ قابو ڪري ورتو ۽ ڪيس چُميائين. هڪ هرڻ سندس ڇاتيءَ کي دٻايو ۽ هڪ وڏي ٻُت واري پانڊا ڪيس پٺيان ڪان پڪوڙي مٿي کڻي ورتو. هن پاڻ ڇڏائڻ لاءِ هٿ پير هنيا ۽ ڀڄڻ جي ڪوشش ڪئي، پر ائين ڪرڻ بنهه ناممڪن هو. هوءَ ڳائڻ نچڻ واري ڏڻ جي گهيري ۾ ڦاسي پيئي هئي. فرار جو ڪوبه رستو نه هو ۽ جڏهن هوءَ اهو گهيرو ٽوڙي ڀڄي وڃي سانيتڪي گهٽيءَ ۾ پهتي ته هوءَ لڳ ڀڳ هسٽريائي دورن جي ويجهو وڃي پهتي هئي. هوءَ ڪجھ وقت تائين سانت پيئي رهي ۽ بجليءَ جي ٿنڀي سان ٽيڪ لڳائي ڊگها ڊگها ساهه کڻڻ لڳي. هوريان هوريان سامت ۾ اچڻ بعد هوءَ پوليس اسٽيشن ڏانهن وڌڻ لڳي.

ليفٽيننٽ ملر اڌڙوٽ ڄمار جو، مُنڌ سٽيل چهري ساڻ هڪ هراسيل شخص جيان تي لڳو، جيڪو پنهنجي موجوده ڪردار کان حقيقت ۾ غير مطمئن تي پاسيو. "مون کي افسوس آهي، آئون توسان ايئرپورٽ تي نه ملي سگهيس."

هن ٽريسيءَ کي چيو، "پر سڄو شهر احمقائپ جي ور چڙهيل آهي. اسان تنهنجي والده جي سامان جو جائزو وٺنداسين ۽ رڳو تون ئي آهين جنهن کي اسين ڳولي، فون تي رابطو ڪري پئي سگهياسين."

"پليز، ليفٽيننٽ، مون کي اهو
ٻڌائي..... تہ منهنجي ماءُ کي ڇا ٿيو
هو؟"

"هن آپگهات ڪئي آهي."

هڪ يخ ڪنبٽي سندس سرير
تي ڇانئجي ويئي. "اِهو..... اهو
ناممڪن آهي! هوءَ پنهنجو پاڻ کي ڇو
ماريندي؟ وٽس زندگي گذارڻ لاءِ سڀ
ڪجهہ موجود هو." هن جي آواز ۾ ڏاڍو
طيش هو.

"هن تنهنجي نالي لکيل هڪ
نوٽ ڇڏيو آهي."

مرده خانو يخ، لاتعلق ۽
ڊيڄاريندڙ هو. ٽريسيءَ کي هڪ ڊگهي
اڃي راهداريءَ رستي هڪ وڏي خالي
ڪمري ۾ نيو ويو ۽ اوچتو ڪيس سُڌ
پيئي تہ ڪمرو خالي نہ هو پر مُئلن سان
ڀريل هو.

اڇو ڪوٽ پهريل هڪ نگهبان
ديوار ڏانهن وڌيو ۽ هڪ هينڊل وٽ پهتو
۽ وڏو دروازو ڪوليائين.

"ڇا توهان ڏسڻ چاهيندؤ،
مس؟"

ٽريسي هوريان هوريان اڳتي
سُري. هر وک سندس اندر ۾ دانهون
ڪري رهي هئي. پوءِ هوءَ اُن بيجان مڙهہ
جي باقيات کي گهوري رهي هئي، جنهن
ڪيس پنهنجي ڪک مان جنم ڏنو ۽ تاتيو
هو، ساٿس گڏجي کِليو ۽ ڪيس بيحد پيار
ڏنو هو. هن نِوڙي، پنهنجي ماءُ جي ڳل

تي چمي ڏني، جيڪو بلڪل يخ ۽ ر
جيان هو.

"آئي امڙ، منهنجي ما
ٽريسيءَ پڇڪيو، "تو ائين ڇو ڪيو؟"

"اسان کي پوسٽ مارٽم ڪر
آهي." نگهبان چئي رهيو هو. "آپگه
جي ڪيسن لاءِ اهو رياستي قانون آهي."

جيڪو نوٽ ڊورس وٽني لک
ڇڏيو هو، سو ڪيس ڏنو ويو. هن اهو ڪو
۽ پڙهڻ شروع ڪيو.

"منهنجي پياري ٽريسي،
مون کي معاف ڪري ڇڏجا
آئون ناڪام ٿي ويئي آهيان. آئون پاڻ
ٿوتي بوجهہ بڻجڻ هرگز برداشت نٿي ڪ
سگهان. ان ڪري، اهوئي بهترين طري
آهي تہ مان پاڻ کي ختم ڪري ڇڏي
آئون توکي تمام گهڻو چاهيان ٿي."
تنهنجي ماءُ"

نوٽ بلڪل بيجان هو ۽ ا
دراز ۾ رکيل مڙهہ جيان معنيٰ ۽ مفه
کان عاري هو. منجهند ڌاري ٽريس
تدفين جا انتظام مڪمل ڪيا ۽ پ
ٽيڪسيءَ ۾ پنهنجي خانداني رهائش گ
ڏانهن رواني ٿي ويئي.

وٽني رهائش گاهہ، وڪٽوري
طرز جو گهر هو، جيڪو گارڊن ڊسٽر
جي رهائشي ڀاڱي ۾ واقع هو.
آرليئنس ۾ تعمير ٿيل اڪثر گهرن ج
اهو گهر بہ ڪاٺ جو ٺهيل هو.

ٽريسي ان ئي گهر ۾ ننڍي ک
وڏي ٿي هئي ۽ اهو گهر گرم ۽ آٿت ڏي

ادن سان پريل هو. هوءَ گذريل سال کان نهنجي اباڻي گهر نہ آئي هئي. جيئن ئي يڪسي سندس گهر جي سامهون بيهڻ لاءِ فتار ڍري ڪئي تہ ڪيس پڌر ۾ "وڪري لاءِ نيو آرليئنس ريئلٽي ڪمپني" جو وڏو ـائن بورڊ لڳل ڏسي ڏاڍو صدمو پهتو. اممڪن. آئون هن گهر کي هرگز ڪونہ ڪٽنديس." سندس ماءُ اڪثر ڪيس وندي هئي تہ. "اسين هن گهر ۾ ڪيڏو نہ وش ۽ آسودا آهيون."

هڪ عجيب ۽ سمجهہ ۾ نہ يندڙ خوف جو شڪار، ٽريسي گهر ۾ ينل وڏي وڻ جي سامهون لنگهي مکيہ روازي ڏانهن وڌي. هوءَ جڏهن اجان چڙهو ـتين گريڊ ۾ هئي، تڏهن کان ئي ڪيس ڻ وٽ رکڻ لاءِ گهر جي چابي سونپي ئي هئي. جيڪا اُن وقت کان وٺي وٽس جود هئي ۽ هڪ تعويذ جيان اِهو ياد يارڻ لاءِ تہ اِهو سُک جو آشيانو سدائين دس منتظر هوندو.

هن دروازو کوليو ۽ اندر داخل ـ. هوءَ حيران ۽ پريشان اتي ئي بيٺي هي. سيئي ڪمرا، سموري فرنيچر کان ـروم ۽ بلڪل خالي هئا. سمورا بصورت نوادرات غائب هئا. گهر اُن ران جاءِ جيئن لڳي رهيو هو جنهن کي ياتي ڇڏي ويا هجن جيڪي اُن ۾ ا هئا. ٽريسي ڊوڙندي هڪ ڪمري ن ٻئي ڪمري ۾ ويئي. سندس غير ڪيفيت ۾ اضافو ٿيندو ويو. ائين رهيو هو ڄڻ گهر تي اوچتو ڪا تباهي آئي هجي. هوءَ جلدي جلدي ڏاڪڻ ذريعي مٿي چڙهڻي ۽ سندس بيڊ روم، جنهن ۾ هن پنهنجي زندگي جو وڏ ۾ وڏ وقت گذاريو هو، جي ورانڊي ۾ بيٺي، جيڪو ڪيس ٿڌي ۽ خالي خالي انداز ۾ گهوري رهيو هو. اوهہ خدايا! ڇا ڪجهہ ٿيو هوندو؟ ٽريسيءَ سامهون واري دروازي تي لڳل گهنٽيءَ جو آواز ٻڌو ۽ هي آهستي آهستي قدم کڻندي ڏاڪڻ کان لهي دروازي ڏانهن ويئي.

وٽني آٽوموٽو پارٽس ڪمپني جو فورمين " اوٽوشمڊ" ٻاهر بيٺو هو. جهُرين سان پريل چهري، سنهڙي بُت ۽ وڏي عمر وارو شخص اوٽو شمڊ.

"ٽريسي." هن ڳوڙي جرمن لهجي ۾ چيو، "مون اڃهو هاڻ اِها خبر ٻُڌي آهي. آئون.... آئون بيان نٿو ڪري سگهان تہ مون کي ڪيڏو نہ ڏک ٿيو آهي."

ٽريسي سندس هٿن کي پڪوڙيندي چيو، "اوهہ، اوٽو! توکي ڏسي مون کي ڏاڍي خوشي ٿي آهي. اندر هليو اچ."

هوءَ ڪيس خالي پيل ويهڻ واري ڪمري ۾ وٺي ويئي. مون کي افسوس آهي تہ هتي ويهڻ لاءِ ڪا جاءِ ڪانهي." هن معذرت طلب ڪئي. "توکي فرش تي ويهڻ ۾ تہ ڪو اعتراض نہ ٿيندو؟"

"نہ، هرگز نہ." ٻئي آمهون سامهون ويهي رهيا. سندن خاموش نگاهون تڪليف جي احساس سان پريل هيون.

اوٽوشمڊ. ٽريسيءَ جي سانير کان وٺي سندن ڪمپنيءَ جو ملازم هو. کيس معلوم هو تہ سندس والد هن شخص تي ڪيڏو انحصار ڪندو هو. جڏهن ڪمپنيءَ جو ڪاروبار سندس ماءُ جي حوالي ٿيو، تڏهن بہ شمڊئي ڪمپنيءَ جو ڪاروبار هلائڻ ۾ ساڻس ٻانهن ٻيلي ٿي رهيو.

”اوٽو، مون کي ڪجهہ سمجهہ ۾ نہ پيو اچي تہ ڇا ٿي رهيو آهي. پوليس جو چوڻ آهي تہ امڙ آپگهات ڪيو آهي، پر توکي تہ ڀلي ڀت پروڙ آهي تہ آپگهات ڪرڻ لاءِ هن وٽ اهڙو ڪوبہ جواز نہ هو. “ هڪ اوچتو خيال خنجر جيان کيس ٽنبجي ويو. ”هوءَ بيمار بہ نہ هئي، هئي ڇا؟ نڪو کيس ڪنهن قسم جي خوفناڪ.......“

”نہ، ڳالهہ اها ناهي.“ هو ٻئي طرف نهارڻ لڳو. پنهنجن لفظن ۾ اڻ چيل ڳالهہ جي ڪري پريشان ٿي ويو.

ٽريسيءَ هوريان چيو. ”توکي معلوم آهي تہ ڇا ڳالهہ آهي؟“

هن پنهنجي نيرين اکين سان ٽريسيءَ کي ڇتائي ڏٺو. ”تنهنجي والده سان ويجهڙ ۾ جيڪو ڪجهہ ٿي گذريو، اُن بابت توکي ڪابہ سُڌ پوڻ نہ ڏني. هن توکي پريشان ڪرڻ نٿي چاهيو.“

ٽريسيءَ کي بيحد غصو آيو. ”مون کي پريشان نہ پئي ڪرڻ چاهيو، پر ڇا کان؟ ٻڌاءِ، ٻڌاءِ، مهرباني ڪري وڌيڪ ٻڌاءِ.“

هن پنهنجا سخت پورهيو ڪن
هٿ کوليا ۽ بند ڪيا. ”تو جوزف روما
نالي شخص جو نالو ٻڌو آهي؟“

”جوزف رومانو؟ نہ، ڇو؟“ ٽريسيءَ پڇيو.

اوٽو شمڊ اکيون ڇنڀيون. ”ڇ
مهينا اڳ جورومانو تنهنجي والده س
رابطو قائم ڪيو ۽ هن توهان ج
ڪمپنيءَ خريد ڪرڻ گهري، پر تنهنج
والده کيس صاف چئي ڇڏيو تہ ه
ڪمپنيءَ کي وڪرو ڪرڻ جي خواهش
ناهي. ان جي باوجود هن کيس ڪمپن
جي ماليت کان ڏهوڻ وڌيڪ رقم ڏيڻ
آڇ ڪئي ۽ تنهنجي والده ان آڇ کي رد
ڪري سگهي. هوءَ تمام گهڻو اتسا
هئي. هوءَ سموري رقم بانڊز ۾ سي
ڪرڻ واري هئي جنهن جي نتيجي ۾ اي
آيت ٿئي ها جو توهين ٻيئي ماءُ
پنهنجي باقي سموري حياتي آسو
نموني گذاري سگهو ها. هوءَ توکي او
ٻڌائي حيران ڪرڻ پئي چاهيو. آئون بہ
جي خاطر ڏاڍو خوش ٿيو هئس ۽ آئ
گذريل ٽن سالن کان ملازمت تان رٽائر
لاءِ تيار هئس، ٽريسي، پر آئون م
ڏورس وٽني کي ڇڏي نٿي سگهيس.
شخص جوزف رومانو.......“ اوٽو
وڏي مشڪل سان لفظ اچارجي رهيا ه

”هن شخص جورومانو کيس ننڍڙي ر
بيعاني طور ڏني. وڏي رقم-
ادائيگي- گذريل مهيني اچڻي هئي.“

ٽريسيءَ بي خبريءَ مان پڇيو،
”اڳتي هل، اوٽو! پوءِ ڇا ٿيو؟“
جڏهن اوٽو ڪمپنيءَ جو انتظام پنهنجن هٿن ۾ سنڀاليو ته هن ڪمپنيءَ جي سمورن ملازمن کي فارغ ڪري ڇڏيو ۽ ڪم هلائڻ لاءِ پنهنجا ماڻهو رکيا. پوءِ هن ڪمپنيءَ تي هلان شروع ڪري ڏني. هن ڪمپنيءَ جا سمورا اثاثا وڪرو ڪري ڇڏيا ۽ وڏي تعداد ۾ اوزارن ۽ سامان جي خريداريءَ جا آرڊر ڏيندو ۽ انهن کي ٻيهر وڪرو ڪندو رهيو، پر ڏنل آرڊرن جي ادائيگي بلڪل نه ڪيائين. سپلاءِ ڪندڙ ڊرين کي ادائيگي نه ٿيڻ تي ڪابه ڳڻتي نه هئي، ڇاڪاڻ ته ڪين خاطري هئي ته اڄا تائين تنهنجي والده سان وهنوار ڪري رهيا هئا. جڏهن آخرڪار هنن ادائيگيءَ لاءِ تنهنجي والده تي زور بار وڌو ته هوءَ جوزف رومانو وٽ لنگهي ويئي ۽ ڪانئس پڇيائين ته هيءَ سڀ ڪجهه ڇا تي رهيو آهي؟ جنهن تي جوزف رومانو جواب ڏنو ته هُن اهو سودو نه ڪرڻ جو فيصلو ڪيو آهي ۽ ڪمپني ٻيهر سندس حوالي ڪري رهيو آهي. ڪمپني ان وقت تائين ٽَڪي جي به نه رهي هئي، پر رهندو تنهنجي والده پنج ڪروڙ ڊالرن جي مقروض ٿي چڪي هئي، جيڪا هوءَ ادائيگي ڪرڻ جي حالت ۾ نه هئي. ٽريسي، ڪمپنيءَ کي بچائڻ لاءِ تنهنجي والده جنهن نموني وڙهي رهي هئي، اهو ڏسندي آئون ۽ منهنجي زال ذري گهٽ حيران آهيون. ڪو چارو نه هو. ڪابه واٽ نه هئي. قيضين ڪيس داخل ڪيو ۽ ڪمپنيءَ کي ڏيواليو قرار ڏنو ويو. ڪاروبار، هي گهر، ايستائين جو ڪار تي به قبضو ڪري ورتائون“
”اوهه، منهنجا خدا!“
”قصو اتي پورو نه ٿيو آهي. ڊسٽرڪٽ اٽارني طرفان تنهنجي والده کي نوٽيس موڪليو ويو ته هو سندس خلاف فراڊ جو ڪيس داخل ڪرڻ وارو آهي، جنهن جي نتيجي ۾ ڪيس قيد جي سزا کي منهن ڏيڻو پوندو. آئون سمجهان ٿو تنهنجي والده ته اَن ڏينهن ئي حقيقتن مري چڪي هئي.“
ٽريسي بيوسيءَ واري شديد ڪاوڙسبب وٽَ سٽَ ڪائي رهي هئي، ”پر امڙ کي گهرجي ها ته هنن کي اصل حقيقت ٻڌائي ڇڏي ها ۽ اِهو پڻ تفصيل سان ٻڌائڻ کپيس ها جيڪو هن مڪار شخص ساڻس ڪيو هو.“
جهوني فورمين پنهنجو ڪنڌ ڌوڻيو، ”جوزف رومانو هڪ شخص انٿوني اوربسٽي لاءِ ڪم ڪري ٿو. پوري آرلينس تي انٿوني اوربسٽيءَ جو راڄ آهي. مون کي گهڻي دير سان اِهو معلوم ٿيو ته رومانو اهڙا هاڃا ٻين ڪمپنين سان به ڪري چڪو آهي. توڙي تنهنجي والده ڪيس ڪورٽ ۾ گهلي وڃي ها، تڏهن به ڪو ڪڙتيل نڪرڻ ۾ ڪئين سال لڳي وڃن ها ۽ وٽس ان شخص خلاف جنگ ڪرڻ لاءِ ڪو به پئسو نه بچيو هو.“

"امڙ مون کي ان بابت ڇو ڪونہ ٻڌايو؟" اها درد جي دانهن هئي. سندس ماءُ کي مليل پوڳنائن جي دانهن هئي.

"تنهنجي والده هڪ غيرت واري خوددار عورت هئي ۽ تون ڪري بہ ڇا ٿي سگهين؟ ڪوبہ ڪجهہ نہ ڪري سگهي ها." جهوني فورمين آٿت ڏيندي چيو.

تون غلط آهين. ٽريسيءَ شديد نموني سوچيو. "آئون جوزف رومانو کي ڏسڻ ٿي چاهيان. ڪيس ڪٿي هٿ ڪري سگهنديس؟"

"هن کي وساري ڇڏ. توکي خبر ئي ناهي تہ هو ڪيڏو نہ طاقتور آهي." اوٿو شمٽ ڪيس چيو.

"هو رهي ڪٿي ٿو، اوٿو؟" ٽريسيءَ زور ڏيندي پڇيو.

"هن جي هڪ رهائش گاهہ جيڪسن اسڪوائر ويجهو آهي، پر اتي وڃڻ سان توکي ڪو فائدو نہ ٿيندو. ٽريسي، مون تي وشواس ڪر."

ٽريسي ڪو جواب نہ ڏنو. هوءَ اهڙي اڌمي سان پريل هئي جنهن کان پاڻ بہ واقف نہ هئي. نفرت جو جذبو. جوررومانو کي منهنجي ماءُ جي قتل جو پورو پورو حساب ڏيڻو پوندو. ٽريسيءَ پنهنجو پاڻ سان واعدو ڪيو.

ڪيس سوچڻ لاءِ وقت گهربل هو. اڳيون قدم کڻڻ لاءِ رٿابندي جو وقت. تباهہ ٿيل گهر ڏانهن موٽي وڃڻ هن جي برداشت کان ٻاهر هو، ان ڪري هوءَ فرينچ ڪوارٽر، جتي مڃريل انبوهہ جي پريڊ اڃا تائين جاري هئي، کان ڳچ مفاصلي تي ميگزين اسٽريٽ تي واقع هڪ ننڍي هوٽل هن ڪمرو بُڪ ڪرايو. وٽس ڪوبہ سامان نہ هو، ان ڪري شڪ ۾ ورتل هوٽل ڪلرڪ ڊيسڪ جي پرئين پاسي ويٺي ويٺي چيو، "توهان کي ادائيگي اڳ ۾ ڪرڻي پوندي. هوٽل ۾ هڪ رات رهڻ جا چاليهہ ڊالر لڳندا."

پنهنجي ڪمري مان ٽريسيءَ ڪلارنس ڊيسمنڊ کي اهو ٻڌائڻ لاءِ فون ڪيو تہ هوءَ ڪجهہ ڏينهن تائين ڪم تي اچڻ کان معذور آهي.

هن کي توقع هئي تہ ڪيس چارلس کي اِهو ٻڌائڻ ضرور ياد رهندو تہ ڪلارنس ڊيسمنڊ ڪيڏو نہ فهميدو ۽ سهڪاري انسان آهي. ٽريسيءَ جي اينڊڙ فون ڪال چارلس ڏانهن هئي، "چارلس، ڊارلنگ......"

"ٽريسي! تون آهين ڪٿي؟ ممي صبح کان توسان رابطو ڪرڻ جي ڪوشش ڪري رهي آهي. هوءَ اڄ توسان گڏ لنچ ڪرڻ چاهي ٿي. توهان ٻنهي کي تمام گهڻا انتظام ڪرڻا آهن."

"مون کي معاف ڪجانءِ ڊارلنگ. آئون هن وقت نيو آرليئنس ۾ آهيان."

"ڪٿي آهين؟ نيو آرليئنس ۾ ڇا پئي ڪرين؟"

"منهنجي والده گذاري ويئي آهي." لفظ ٽريسيءَ جي نڙيءَ ۾ اٽڪي پيا هئا.

"اوهه." هن جو لهجو هڪدم بدلجي ويو. "آءِ ايم سوري. ٽريسي! اهو واقعو تمام گهڻو اڳ جو ٿيو هوندو. هوءَ اجا ڪافي جوان هئي، ها نه؟"

هوءَ واقعي ڪافي جوان هئي.

ٽريسيءَ ڏکوئيل انداز ۾ سوچيو پر وڏي آواز ۾ چيو. "ها. ها. هوءَ ڪافي جوان هئي."

"ڇا ٿيو؟ تون ٺيڪ ته آهين نه؟"

بهرحال ٽريسي، چارلس کي اهو ٻڌائڻ جي همت نه ڪري سگهي ته سندس ماءُ آپگهات ڪيو آهي.

هن شدت سان رڙيون ڪري سموري خوفناڪ ڪهاڻي ٻڌائڻ ٿي گهري ته سندس ماءُ سان ڪيڏو ظلم ڪيو ويو هو. پر هن پاڻ کي روڪيو. هيءَ منهنجو ذاتي مسئلو آهي، هن سوچيو. آئون پنهنجو بار چارلس مٿان اڇلائڻ نٿي چاهيان. "ڳڻتي نه ڪر ڊارلنگ! آئون بلڪل ٺيڪ آهيان."

"ڇا تنهنجي خواهش آهي ته آئون به اتي پهچان، ٽريسي؟"

"نه، تنهنجا لک ٿورا. آئون صورتحال کي منهن ڏيئي ٿي سگهان. آئون سڀاڻي والده جي تدفين جي ذميواري مڪمل ڪري وٺنديس. سومر ڏينهن فلاڊيلفيا واپس پهچي وينديس."

ريسيور رکڻ بعد هوءَ پنهنجي بيڊ تي آهلي پيئي. سندس خيالات منتشر هئا. هن ڇت تي لڳل داغدار ٽائلز کي ڳڻيو:

هڪ..... ٻه........ ٽي....... رومانو..... چار........ پنج...... رومانو........ ڇهه.......... ست.......... ڪيس حساب ڇڪائڻو پوندو. ان ڏس ۾ هن وٽ ڪابه رٿابندي ٿيل نه هئي، پر رڳو اهو معلوم هئس ته هوءَ جوزف رومانو کي سندس ڪيل عمل تي هرگز ڇڏي نه ڏيندي. هوءَ پنهنجي ماءُ جي قتل جو پلاٽ ڪنهن نه ڪنهن نموني ضرور ڪندي.

ٽريسي منجهند مهل پنهنجي هوٽل مان رواني ٿي ويئي ۽ ڪينال اسٽريٽ تي پهتي . هٿيارن جي وڪرو ڪندڙ هڪ دڪان تي آئي. ڪائونٽر جي پويان هڪ ڏبرڙو شخص ويٺو هو.

"توهان جي ڪهڙي خدمت ڪجي؟"

"آئون هڪ عدد گن خريد ڪرڻ چاهيان ٿي."

"ڪهڙي قسم جي گن؟"

"هڪ ريوالور، سمجهيوَ نه؟"

"توهان کي ٻٽيهه بور جو گهرجي، پنجيتاليهه بور جو، يا هڪ....."

ٽريسي پنهنجي ڄمار ۾ ڪڏهن به ريوالور هٿ ۾ ڪونه کنيو هو. "ٻٽيهه بور وارو ٺيڪ رهندو."

"مون وٽ ٻٽيهه ڪيليبر جو سمٿ اينڊ ويسٽن جو اعليٰ معيار وارو ريوالور موجود آهي، جنهن جو ملهه ٻه سئو اوڻٽيهه ڊالر آهي يا بيو ٻٽيهه ڪيليبر جو

آهي، جنهن جي قيمت هڪ سئو انهٺ ڊالر
آهي.“

هن پاڻ سان وڏيڪ روڪ رقم نہ آندي هئي. ”ڇا توهان وٽ اڃا بہ وڏيڪ ڪو سستو ريوالور آهي؟“

”وڏيڪ سستي تہ غليل ئي ٿي سگهي ٿي، خاتون. پيو توکي ڇا ڇوان؟ آئون توکي پنيهہ بور وارو ريوالور هڪ سئو پنجاهہ ڊالرن ۾ ڏيئي سگهان ٿو ۽ ان سان گڏ گولين سان ڀريل باڪس بہ شامل هوندو.“

”نيڪ آهي.“ ٽريسيءَ ڪيس پرئين پاسي ٽيبل تي رکيل هڪ هٿيار ڏانهن ويندي ڏسندي رهي ۽ هڪ ريوالور جي چونڊ ڪري ورتي. هو ڏسيل ريوالور ڪائونٽر تي کڻي آيو.

”هن کي استعمال ڪرڻ جو ڏانءُ تہ اچي ٿو نہ توهان کي؟“

”تون هن جو ٽريگر ڇاڻ.“ هن رکي انداز ۾ چيو. ”ڇا توهان اهو ٿيون چاهيو تہ آئون توهان کي، ڏسيان تہ ان کي لوڊ ڪيئن ڪجي؟“

ٽريسيءَ نهڪر ڪرڻ ۽ اهو چوڻ پئي چاهيو تہ هوءَ ان هٿيار کي ڪتب آڻڻ نٿي چاهي ۽ اهو تہ هوءَ ڇڙو ڪنهن ماڻهوءَ کي خوفزده ڪرڻ ٿي چاهي. هن محسوس ڪيو تہ اهڙو اظهار ڪرڻ وڏي احمقائپ ٿيندي.

”هائو، توهان جي مهرباني ٿيندي.“

ٽريسي، هن کي گوليون ريوالور
جي چيمبر ۾ وجهندي ڇتائي ڏسي رهي
هئي. ”تمام گهڻي مهرباني.“ هن
پنهنجي پرس ۾ هٿ وڌو ۽ رقم ڪڍي
ڳڻپ ڪرڻ لڳي.

”پوليس ريڪارڊ جي لاءِ مون
کي توهان جو نالو ۽ پتو گهرجي.“

اهو تہ ٽريسيءَ جي ذهن ۾ ئي نہ
آيو هو تہ جوروماني کي ريوالور جي زور
تي خوفزده ڪرڻ مجرمانہ عمل آهي.
پر ڏوهاري تہ هو آهي. نڪي
آئون.

هن ٽريسيءَ ڏي نهاريندي چيو،
”ها تہ توهان جو نالو....؟“

سمٿ، جون سمٿ.“

هن ڪارڊ تي نوٽ لڳايو،

”ايڊريس؟“

”ڊائومن روڊ، 3020 ڊائومن
روڊ.“

مٿي نهارڻ بنا ئي هن چيو،
”3020 ڊائومن روڊ جي نالي سان ڪاب
جاءِ ناهي. اها جاءِ درياهہ جي پيٽ ۾ ٿي
سگهي ٿي. ان کي ڦيرائي 5020 لکي ٿ
ڇڏيون.“ هن رسيد ٽريسيءَ جي ويجهہ
رکي ڇڏي. هن جون سمٿ نالي سا
صحيح ڪري ڇڏي. ”نيڪ آهي؟“

”ها، نيڪ آهي.“ هن احتياط
سان ريوالور اڳتي وڌايو.

ٽريسي ان کي ڇتائي ڏنو ۽ پو
کڻي پنهنجي پرس اندر رکي ڇڏيائين

جنهن ڪانپوءِ هوءَ مُڙي ۽ تيزيءَ سان دڪان مان ٻاهر نڪري آئي.

”خاتون!“ هن زورائتي رڙ ڪندي چيو، ”اِهو هرگز متان وسارين تہ ڳن لوڊ تيل آهي.“

جيڪسن اسڪوائر واري جڳهہ ”فرينچ ڪوارٽرز“ نالي علائقي جي وچ ۾ آهي. هتي تمام پيارا گهر ٺهيل آهن. جن جي سامهون وڻن جون قطارون آهن. جن انهن کي شور ۽ گوڙ کان الڳ ڪيو ٿي. ”جوزفرومانو“ بہ انهن گهرن مان هڪ جو مالڪ هو.

ٽريسي شام ٿيڻ جو انتظار ڪيو. جنهن بعد هوءَ جورومانو جي گهر طرف رواني ٿي وئي. گهر کان ٿورو پرتي بيهي هن گهر جو جائزو ورتو. ڪيس پنهنجو پرس نهايت ڳرو لڳي رهيو هو. ڇوتہ ان منجهہ ڀريل پستول پيل هو. هن جو منصوبو تمام سڌو هو. هوءَ ”جورومانو“ جي گهر وڃي ان سان ملندي ۽ ڪيس مجبور ڪندي تہ هو پنهنجي ڏوهہ کي مڃي سندس ماءُ تي لڳل فراڊ جي الزام جي داغ کي متانهس صاف ڪري. جيڪڏهن جورومانو ان ڳالهہ کي مڃڻ کان نابري واري تہ پوءِ ٽريسي ڪيس پرس ۾ پيل پستول سان ڌمڪائيندي ۽ ڪانئس سندس ڏوهن جو اعتراف نامو لکائي وٺندي. جيڪو سندس ماءُ تي لڳايل ڏوهن جي الزامن کي ختم ڪرڻ لاءِ ڪافي هوندو. جنهن بعد ٽريسي ڪيس ليفٽيننٽ ملر وٽ وٺي ويندي جيڪو ”جوزف رومانو“ کي گرفتار ڪندو. ان وقت سندس من ۾ اها شديد خواهش اڀري تہ ڪاش هن مهل چارلس ساڻس گڏ هجي ها. پر ٻئي لمحي ڪيس خيال آيو تہ اهو ڪم ڪيس اڪيلي سر ڪرڻو هو ۽ ٻئي ڪنهن کي بہ ان جي ڄاڻ نہ پوي. جنهن وقت سڄو مامرو سلجهي ويندو تہ ان وقت هوءَ چارلس کي سڀ ڪجهہ پاڻ ئي ٻڌائي ڇڏيندي. ان لمحي ڪيس هڪ ماڻهو پنڌ هلندي ڏانهنس وڌندي نظر آيو. هن انتظار ڪيو جيستائين اهو ماڻهو هن جي ڀرسان گذري هليو نہ ويو.

ٽريسي آهستي آهستي خبرداريءَ سان هلندي جوزف رومانو جي در وٽ پهتي ۽ ان جي در تي لڳل گهنٽيءَ کي وڄايائين. ”شايد هو پنهنجي گهر ۾ ڪونهي. ڇوتہ مون کي اندران ڪوبہ آواز ٻڌڻ ۾ نہ پيو اچي.“ هن سوچيو. ”پر مان هن جي اچڻ جو انتظار ڪنديس.“

ايتري ۾ ڪار پورچ جي لائيٽ روشن ٿي وئي ۽ گهر جو دروازو کلي ويو. ۽ ڪيس اتي هڪ ماڻهو بيٺل نظر آيو. هن جي شڪل، صورت ۽ پوشاڪ ڪيس ڪجهہ حيران ڪري ڇڏيو. هن سوچيو هو تہ جورومانو ڪو خوفناڪ مهانڊي وارو ماڻهو هوندو. جنهن جو ڏوهن جي دنيا سان واسطو رکندڙ ماڻهن وانگر ئي جسم هوندو. پر ان جي بدران ان در جي وچ ۾ اهڙي شڪل ۽ صورت وارو ماڻهو بيٺو هو جهڙي شڪل وارا يونيورسٽي ۾ پروفيسر هوندا آهن. ان ماڻهوءَ جو آواز جهڪو ۽

دوستاڻو هو. "هيلو. مان تنهنجي ڪا مدد ڪري سگهان ٿو؟"
"ڇا توں جوزف رومانو آهين؟"
ٽريسيءَ ڪانئس پڇيو. سندس آواز لرزي رهيو هو.
"ها. مان ئي جوزف رومانو آهيان. ڇا تنهنجو مون ۾ ڪو ڪم آهي؟" رومانو جو لهجو نهايت نرم هو.
"آئون توسان ڪجهه ڳالهائڻ گهران ٿي، مسٽر رومانو."
هن ڪجهه لمحن لاءِ ڪيس غور سان ڏٺو. "ها. ها.... چونه. اندر هلي اچ."
ٽريسي آهستي آهستي هلندي جوزف رومانو جي سينگاريل ڊرائينگ روم ۾ داخل ٿي، جنهن منجهه انتهائي خوبصورت ۽ قيمتي فرنيچر پيو هو. "ان جو مطلب آهي ته جورومانو نهايت خوشحالي واري زندگي گذاري رهيو آهي ۽ اهو سڄو خرچ منهنجي ماءُ جي پيسن مان ڪيو ويو هوندو." هن جي من ۾ خيال ايريو، جنهن سندس من ۾ هن ماڻهو لاءِ ڪروڌ پيري ڇڏيو.
"آئون پنهنجي پيئڻ لاءِ ڪجهه ناهي رهيو هئس. توهان به ڪجهه پيئڻ پسند ڪندؤ؟"
"نه.... مهرباني..... مون کي ڪجهه نه گهرجي."
هن جون نظرون ڪيس جانچڻ واري انداز ۾ تڪي رهيون هيون. "تو چيو ته تون مون سان ڪجهه ڳالهائڻ گهرين ٿي، ڇا مان ڄاڻي سگهان ٿو ته ڪهڙي مامرو آهي مس....؟"
"ٽريسي وٽني. آئون ڊورس وٽني جي ڌيءَ آهيان." ٽريسيءَ ڪيس ٻڌايو.
سندس نالو ٻڌي هن هڪ سيڪنڊ لاءِ ڪيس خالي نظرن سان ڏٺو ۽ تنهن کانپوءِ سندس چهري تي سڃاڻپ وارو تاثر ايريو. "اوهه..... ها...... مون تنهنجي ماءُ جي خودڪشي بابت ٻڌو آهي. اها واقعي نهايت افسوس ۽ غم واري ڳالهه آهي. مون کي ان جو ڏک آهي."
"مون کي ان جو ڏک آهي، بس اهي لفظ........ تون ئي منهنجي ماءُ جي موت جو ڪارڻ آهين." ٽريسيءَ سوچيو.
"مسٽر رومانو..... پوليس سمجهي ٿي ته منهنجي ماءُ فراڊ ڪيو هو پر توکي اها ڄاڻ آهي ته اها ڳالهه صحيح نه آهي. آئون چاهيان ٿي ته تنهنجي مدد ذريعي منهنجي ماءُ مٿان لڳل نڳيءَ وارو الزام مٽجي سگهي."
رومانو پنهنجا ڪلها جهٽڪيا. "اڄ مذهبي تهوار آهي ۽ آئون هن ڏينهن تي ڪنهن به ڪاروبار واري ڳالهه تي نه ڳالهائيندو آهيان." اهو چئي هو شراب واري بار ڏانهن وڌي ويو. "منهنجي خيال ۾ جيڪڏهن تون ڪجهه پي وٺندينءَ ته توکي سوچڻ ۽ سمجهڻ جي وڌيڪ شڪتي اچي ويندي."
"ان جو مطلب آهي ته هي ماڻهو جوتن کان سواءِ ٻي ڪابه ڳالهه ڪرنه

مجيندو.“ اهو خيال ڪري ٽريسيءَ ڦڙتي سان پرس مان پستول ڪڍي مٿانهنس تاڻي ڇڏيو. ”آئون توکي ٻڌايان ٿي تہ ڪهڙي ڳالهہ مون کي سوچڻ ۽ سمجهڻ جي وڏيڪ شڪتي ڏيندي. هاڻ تون پنهنجن ڏوهن جو اعتراف ڪر.“

”مون ڪهڙا ڏوهہ ڪيا آهن؟“

رومانو معصوميت سان پڇيو.

”تو فراڊ ڪري منهنجي ماءُ جي ڪارخاني جو سامان وڪيو ۽ وڏا وڏا آرڊر ڏئي مال گهرائي ان کي گم ڪيو ۽ ائين منهنجي ماءُ مٿان ٺڳيءَ جو الزام لڳو آهي.“

رومانو سندس پستول کي ڏسندي چيو. ”اهو وڌيڪ بهتر ٿيندو تہ تون پنهنجي ان پستول کي پرس ۾ رکي ڇڏ. ائين مون مٿان تاڻڻ سان اهو هلي بہ سگهي ٿو.“

”هيءَ پستول واقعي هلائڻ لاءِ ورتو ويو آهي ۽ اهو بہ تنهنجي مٿان. توکي پنهنجي ڏوهن جو اعتراف نامو لکڻو پوندو جنهن ۾ اهو ٻڌائڻو آهي تہ تو ڪيئن منهنجي ماءُ جي ڪمپنيءَ کي لٽيو ڦريو ۽ ان جو ڏيوالو ڪڍايو ۽ جنهن ڪري منهنجي ماءُ آپگهات ڪري ڇڏيو.“

رومانو، ٽريسي کي نهايت غور سان گهوري رهيو هو. ”اوهہ....... مان هاڻ سمجهيس...... پر جيڪڏهن مان اهو اعتراف نامو نہ لکان تہ....؟“

”تہ پوءِ آئون توکي قتل ڪري ڇڏيندس. آئون ان ڪري ٿي هيءَ پستول کڻي تو وٽ آئي آهيان.“ ٽريسيءَ چيو.

پر سندس هٿ ڏڪي رهيو هو.

”تون قاتلہ ڪونہ ٿبي لڳين ۽ نہ ڪو تون قتل ڪري سگهين ٿي.“ هن ڏانهنس آهستي آهستي وڌندي چيو. شراب جو ڀريل گلاس اڃا تائين رومانو جي هٿ ۾ هو. سندس لهجو نرم ۽ هلڪو هو. ”سچ پڇين تہ منهنجو تنهنجي ماءُ جي آپگهات سان ڪو واسطو ناهي.“ اهو چوندي هن اَمالڪ هٿ جي جهٽڪي سان شراب ڏانهنس اڇليو. جيڪو سڌو سندس منهن تي لڳو.

ٽريسي ڪان دانهن نڪري وئي، ڇوتہ تيز شراب سندس اکين ۾ گهڙي ويو هو. جنهن سندس اکين کي پوسرائي ڇڏيو هو. لمحي اندر رومانو هن جي هٿ مان سندس پستول کسي ورتو.

”تنهنجي ماءُ بہ بستري تي نهايت جوان ٿي ويندي هئي. ڇوتہ مون ان جو مزو چکيو هو. پر ان مون کي ڪڏهن بہ اهو نہ ٻڌايو تہ تو جهڙي حسين ۽ خوبصورت ڇوڪري بہ ڪا سندس ڌيءَ آهي.“

رومانو ٽريسيءَ جا ٻئي هٿ قابو ڪري ڇڏيا هئا. اکين ۾ شراب پوڻ ڪري کيس ڪجهہ بہ نظر نہ پئي آيو ۽ نہ وري هن حالت ۾ ڪجهہ دماغ ۾ سُجهيس پئي تہ هوءَ ڇا ڪري. هن ڪوشش ڪئي تہ هوءَ پنهنجن هٿن کي رومانو جي پڪڙ مان آجو ڪرائي پر ڪرائي نہ سگهي. انهيءَ

چڪتاڻ ۾ هوءَ ديوار سان وڃي لڳي ۽ رومانو مٿانهس ڇانيل هو. ”تو جهڙيون دلير ۽ خوبصورت ڇوڪريون مون کي بيحد پسند آهن ۽ مون کي ڇريو ڪري ڇڏينديون آهن. تو جهڙو شڪار تہ خود هلي منهنجي گهر آيو آهي.“ رومانو هن جي جسم کي ديوار ۾ پيڇي ڇڏيو هو.

ٽريسي ڏاڍو ڦٿڪي رهي هئي پر رومانو جي پڪڙ نهايت سخت هئي. ”تون مون کان منهنجي ڏوهن جو اعتراف ڪرائڻ آئي هئينءَ نہ.....؟ هاڻ انهن ڏوهن ۾ تنهنجي عزت لٽڻ جو بہ ڏوهہ شامل ٿي رهيو آهي.“

ٽريسيءَ رڙيون ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي پر رومانو هن جي وات مٿان هٿ رکي ڇڏيو. هن جي وات مان صرف هڪ جملو نڪتو. ”مون کي ڇڏي ڏي...... مون کي ڇڏي ڏي.“

رومانو جهٽڪو ڏئي سندس قميص لاهي ڦٽي ڪئي ۽ هن جي ارهن کي پڪڙي ورتائين. ”ها.... ڇا تہ سهڻا ارهہ آهن. ڪنوارا ۽ خوبصورت...... توکي مون سان وڙهڻ جو شوق هو نہ......؟ هاڻ تون مون سان منهنجي بستري تي جنگ ڪجانءَ.“

”مون کي ڇڏي ڏي.“ ٽريسيءَ جو آواز گهٽجي رهيو هو.

هن جهٽڪو ڏئي ٽريسيءَ کي فرش تي ڪيرائي ڇڏيو. ”تون فڪر نہ ڪر....... مون مان توکي اهڙو مزو ايندو جو تون ان کي زندگي ڀر وساري نہ سگهندينءَ.“ رومانو جا هٿ سندس بدن مٿان گهمي رهيا هئا. اهي سندس رانن مٿان آيا..... انهن مٿي هلڻ جو سفر جاري رکيو.

نفرت ٽريسيءَ جي من ۾ طوفان وانگر ڪاهي آئي. ڪاوڙ سندس سڄي جسم ۾ پرجي وئي. هن هيڏانهن هوڏانهن هٿ ڪنيا. هن جي هٿ ۾ سندس ڪريل پستول اچي ويو. هن ان کي قابو ڪيو ۽ ٻئي لمحي گولي ڇٽڻ جو زوردار ڌماڪو ٿيو.

”اوهہ منهنجا خدا!“ رومانو جي وات مان نڪتو. هن جي پڪڙ ٽريسيءَ مٿان ڍري ٿي وئي ۽ هو پاسو ورائي ٻي طرف ڪري پيو. هو ڪنجهي رهيو هو. ”رنڊي! تو مون کي گولي هڻي ڪڍي...... مون کي ماري ڇڏيو.......“

ٽريسي هڪ بت وانگر اهو سڀ ڪجهہ ڏسي رهي هئي. ڪيس ڪوبہ پتو نہ پئي پيو تہ آخر اهو ڇا ٿي رهيو هو. سندس جسم ساڻو ٿي پيو هو. جيڪو حرڪت ڪرڻ کان جڻ معذور هو. سندس اکيون اجان بہ پوسرجي رهيون هيون. هوءَ همت ڪري آهستي آهستي اٿي ويٺي ۽ ٽاٻڙجندي در وٽ پهتي ۽ ان کي کوليائين. اندر غسل خانو هو. هن نلڪي مان پاڻي هلايو ۽ ٿڌي ٿڌي پاڻيءَ سان اکين کي

ڏوتائين. اکين جو سُور آهستي آهستي ختم ٿيڻ لڳس ۽ سندس نظر صاف ٿي ويئي. هن غسل خاني جي آئيني ۾ پنهنجو پاڻ کي ڏٺو. هن جون اکيون رت وانگر ڳاڙهيون ٿي ويون هيون. "اوهه منهنجا خدا..... مون ڪجهه منٽ پهرين هڪ ماڻهوءَ جو قتل ڪيو آهي." هن سوچيو ۽ واپس ڊرائينگ روم ۾ موٽي آئي.

جورومانو اڃا تائين فرش تي پيو هو. سندس رت نڪري فرش تي پيل اڇي رنگ جي غاليچي کي خراب ڪري ڇڏيو هو. ٽريسي هن جي مٿان اچي بيٺي. سندس منهن هيڊو ٿي ويو هو. "مون کي افسوس آهي جو مون توکي گولي هنئي. منهنجو مقصد هرگز توکي مارڻ نه هو."

"ايمبولينس گهراءِ ڇوري......

مان مري رهيو آهيان." جورومانو اڃا تائين زنده هو. ٽريسي ڊوڙندي ٽيليفون وٽ پهتي ۽ نمبر ڊائل ڪري ايمرجنسي واري ماڻهوءَ کي چيائين، "آپريٽر...... جلدي ايمبولينس هن گهر ۾ موڪل. هتي حادثو ٿي پيو آهي. گهر جي ائڊريس هيءَ آهي......" هن آپريٽر کي ائڊريس ٻڌائي. سندس آواز ڏڪي رهيو هو.

هن جورومانو کي ڏٺو. جيڪو ٻنان ڇرڇرجي فرش تي پيو هو. "اوهه منهنجا رب! هن کي بچاءِ. مون ته صرف پنهنجي عزت پئي بچائڻ چاهي. منهنجو ڪيس قتل ڪرڻ جو ڪو به مقصد نه هو."

هن دل ئي دل ۾ خدا کي پاڏايو. رومانو جوڻ اکيون بند هيون پر هو زنده هو ۽ ساهه کڻي رهيو هو.

"مون ايمبولينس وارن کي فون ڪري ڇڏيو آهي.... اهي اچڻ وارا ئي هوندا." اهو چئي ٽريسي ان گهر مان ڊوڙندي ٻاهر نڪتي.

ٻاهر نڪري هن ڪوشش ڪئي ته هوءَ نه ڊوڙي ۽ ڊرا ڊرا قدم کڻي پين واڻ ويندڙن وانگر هلي، ڇوته ڊوڙڻ ڪري متان ماڻهو مٿس شڪ ڪن. هن پنهنجو ڪوٽ جسم جي چوگرد مضبوطيءَ سان جهليو ته جيئن ڪنهن کي سندس قاتل قميص نظر نه اچي. هوءَ ٿورو پرتي هلي ته هڪ ايمبولينس گذري جنهن جو رخ جورومانو جي گهر طرف هو.

هن سک جو ساهه کنيو ۽ پوءِ هڪ ٽيڪسيءَ کي روڪيائين، "جيترو جلد ٿي سگهي، آئون هتان نڪري وڃان. مون کي واپس پنهنجي شهر وڃڻ کپي." هن سوچيو.

"ٽيڪسي خالي آهي؟" هن ڊرائيور کان پڇيو.

"ڪيڏانهن وڃڻو آهي"

"ايئرپورٽ."

"ويهي رهه."

ايئرپورٽ ڏانهن ويندي هن کي خيال آيو ته جيڪڏهن ايمبولينس پهچڻ کان اڳ جورومانو مري ويو هوندو ته

پوءِ....... هن کي قاتل چيو ويندو. هوءَ تڙ تکڙ ۾ پنهنجو پستول به رومانو جي گهر ۾ ڦٽو ڪري آئي هئي، جنهن مٿان سندس آڱرين جا نشان هئا. جيڪڏهن پوليس پڪڙيو ته هوءَ ڇا چوندي......؟

”جوزف رومانو مون سان زوري زنا جي ڪوشش ڪئي ۽ مون پنهنجي جان بچائڻ جي ڪوشش ڪئي ۽ ان ويڙهه ۾ پستول ڇٽي ويو، ۽ رومانو مري ويو.“ پر پوليس ڪڏهن به سندس ڳالهه تي اعتبار نه ڪندي. اهو پستول ٽريسيءَ جو خريد ڪيل هو، جنهن مٿان هن جي آڱرين جا نشان هئا. رومانو مري ويو هوندو. هوءَ دل ئي دل ۾ سندس بچڻ جون دعائون گهرڻ لڳي.

ٽيڪسي ايئرپورٽ وٽ پهتي.

هن ياڙو ڏنو ۽ لهي آئي. هن سوچيو، ”ڇا هيءَ سڀ ڪجهه هڪ ڏينهن ۾ ٿيو آهي؟ سندس ماءُ جو آپگهات، سندس هتي اچڻ، رومانو سان وڙهڻ ۽ ڪيس گولي هڻڻ، هاڻ فرار ٿي پنهنجي شهر ڏانهن پڄڻ؟“

هوءَ ايئرپورٽ ۾ داخل ٿي.

جيتوڻيڪ اتي هرڪو پنهنجي ڪم ڪرت سان لڳو پيو هو، پر هن کي ائين پئي لڳو ڄڻ هرڪو ڪيس ئي ڏسي رهيو هو. ”هن کي ئي ضميرجو جهڄڻ چئبو آهي.“ هن سوچيو، ”اهڙو ڪو رستو هجي جنهن ذريعي مون کي پتو پئي ته جورومانو اجا تائين زنده آهي يا هن جو موت ٿي ويو آهي.“ پر اهڙو ڪو رستو ڪيس نه پئي سجهيو. هن دل ۾ ويچاريو، ”خدا گهريو ته هو زنده هوندو ۽ هينئر ڪنهن اسپتال ۾ سندس علاج ٿي رهيو هوندو. آئون سياٽي چارلس سان گڏجي ماءُ کي دفنائڻ لاءِ اينديس ۽ ان وچ ۾ رومانو به ٺيڪ ٿي ويندو.“

ٽريسيءَ اڳيان وڌي ٽڪيٽ واري ڪائونٽر آڏو آئي، ”مون کي فلاڊلفيا جي لاءِ ٽڪيٽ گهرجي.“

ٽڪيٽ واري ماڻهو پنهنجي اڳيان رکيل ڪمپيوٽر کي ڏٺو ۽ ڪيس چيو، ”هن جهاز ۾ هيءَ آخري سيٽ هئي. تون خوش قسمت آهين. ٽڪيٽ ناهيان؟“

”ها.... مون کي ٽڪيٽ ناهي ڏي...... جهاز ڪيڏي مهل هلندو؟“

”ويهن منٽن ۾. مسافر جهاز ۾ چڙهي رهيا آهن. تون ٽڪيٽ وٺ ۽ جهاز ۾ چڙهه.“ ٽريسيءَ پئسا ڪڍڻ لاءِ پرس کوليو. ان وقت ڪيس اهو محسوس ٿيو ته ٻه پوليس وارا هن جي ٻنهي پاسن کان اچي بيٺا هئا. انهن مان هڪ ڪانئس سوال ڪيو، ”ٽريسي وٽني؟“ سندس دل جي ڌڙڪڻ ڄڻ بند ٿي وئي، ”جي ها..... مان ٽريسي آهيان.“

”توکي گرفتار ڪيو پيو وڃي.“

ٻئي لمحي هن جي هٿ ۾ هٿڪڙيون لڳل هيون.

باقي ايندڙ پيري پڙهندا

هلال احمر دنيا جي ڪجهہ اهڙن ادارن ۾ شامل آهي جنهن جي ڪم هن دنيا کي سڌو ڏيڻ جي ڪوشش ڪئي آهي. هڪ عام ڊاڪٽر جي عزم جو ڦڻو جنهن پنهنجي ذاتي زندگيءَ کي تياڳي هڪ عظيم مقصد سامهون رکيو ان لاءِ دنيا ۾ جدوجهد ڪئي ۽ انسان کي هلال احمر جي عظيم اداري جي شڪل ۾ تحفو ڏنائين.

هلال احمر

مقصود احمد قاضي

سڄي دنيا جا ماڻهو خوف ۽ ڇڪتاڻ وارن ڏينهن ۾ هلال احمر جي پراثر ڪارڪردگيءَ کان پليءَ پت واقف آهن. جنگ جي ڏهاڙن ۾ نہ رڳو زخمي سپاهين، بلڪ متاثر شهرين توڙي قيد مان آجپو ماڻيندڙن جي ڀلائيءَ کي يقيني بنائڻ جي لاءِ هن تنظيم پاران ورتل ڪوششون ساراهہ جوڳيون هونديون آهن، جيڪي هيءُ ادارو ڪاڏي جا ڌاپهچائڻ ۽ قيدين جي مٽا سٽا جي سلسلي ۾ سرانجام ڏيندو آهي. امن جي زماني ۾ هن جي اهميت ويتر گهٽي هوندي آهي. جيڪڏهن خدانخواستہ ڪو زلزلو، طوفان يا ٻوڏ وغيره اچي وڃي تہ هلال احمر توهانکي موقعي تي ملندو. اها ئي ڪارڪردگي اسان کي تڏهن بہ نظر ايندي آهي، جڏهن ڏڪار، حملي يا ڪنهن وبا جي صورتحال درپيش هوندي آهي. روزمره جي ٻين بہ ڪيترن ئي معاملن ۾ هلال احمر پنهنجن روڊ حادثن جي امڪان ڪري جوڙيل حادثاتي مرڪزن، صحت عامہ جي وسيع رٿائن توڙي ابتدائي طبي امداد جي صورت ۾ پنهنجو ڀرپور ڪردار ادا ڪندي نظر اچي ٿي.

هلال احمر جي ڪارڪردگيءَ کان چڱيءَ طرح واقفيت رکڻ جي باوجود بہ اسان مان ڪيترائي اهو سوال پڇڻ مهل ٻڌتر ۾ پئجي ويندا آهن تہ اها ڪيئن شروع ٿي ۽ ان کي شروع ڪرڻ جو سهرو ڪنهن جي سر آهي؟

هلال احمر، پنهنجي ڪم کي زندگي ارپيندڙ هڪ سئز ڊاڪٽر جين هينري ڊونئٽ جي ذهن جي پيداوار آهي، جيڪو 1828ع ۾ جنيوا ۾ ڄائو هو ۽ هن

ننڊپڻ ۾ ئي اهو طئہ ڪري ڇڏيو هو تہ هو وڏو ٿي ڊاڪٽر ٿيندو. اسڪول ۾ هو ڏاڍي ذهانت جو مظاهرو ڪندو هو. ان سلسلي ۾ سندس استادن جا جذبا سندن رپورٽن مان پليءَ پت جهلڪندا هئا. سندس مائٽ ان لحاظ کان بي اونا هئا تہ سندن پٽ ضرور دنيا ۾ پنهنجو نالو ڪڍائيندو. پر اهي فڪرمند رهندا هئا تہ سندن پٽ ڪي چا ۾ اعليٰ تعليم حاصل ڪرڻ گهرجي. ۽ جڏهن اهي جين هينريءَ سان ان سلسلي ۾ ڳالهائيندا هئا تہ هو سدائين اها ورندي ڏيندو هو تہ اسڪول ڇڏڻ ڪانپوءِ هو يونيورسٽيءَ ۾ داخلا وٺي ڊاڪٽري پڙهڻ ٿو گهري.

هو پنهنجي ان ارادي تي مضبوطيءَ سان قائم رهيو ۽ سندس يونيورسٽيءَ جا استاد بہ ڪيس سندس اسڪولي استاد کان گهٽ نہ پائيندا هئا. سندن اها گڏيل راءِ هئي تہ هو پنهنجي نوعيت جو اڪيلو نوجوان آهي. تنهنڪري آخري سال ۾ انهن مان گهڻن جو خيال هو تہ هو اعليٰ تعليم لاءِ طب جي ڪنهن برانچ ۾ داخلا جو فيصلو ڪري وٺي. ان سلسلي ۾ سندن پاران هن کان پڇا ڳاڇا بہ ڪئي ويندي هئي. ۽ سندن اتساهيندڙ رويي کي ڏسندي ڊيوننٽ مڙئي هائوڪار تہ ڪري ڇڏيندو هو. پر ڪيس اعليٰ طبي تعليم حاصل ڪرڻ جو ڪوبہ شوق نہ هو ۽ ان سلسلي ۾ هو پنهنجي مؤقف تان تر جيترو بہ نہ هٽيو. ان سلسلي ۾ هن ان وقت پنهنجن مائٽن جي التجائن کي بہ خاطر ۾ نہ آندو. جيڪي گريجيوئيشن جي تقريب کان پوءِ هن کي ڪيون. پٽس هن ماري ۾ متس گهڻو زور بار ڪيو هو تہ هو اهڙن اعزازن کي وڌائڻ پنهنجن فرضن ۾ شامل ڪندي طب جي دنيا جو سئزرلينڊ جو هڪ وڏو نالو بڻجي وڃي. اعليٰ پڙهائيءَ لاءِ پڻ سندس پيءُ ڪيس رقم ڏيڻ قبولي.

جين هينري پٽس جي پرخلوص پري آڇ جا ٿورا مڃيا. پر هن ڪين چيو تہ هو ان آڇ مان تڏهن ئي فائدو وٺڻ چاهيندو. جڏهن ڪنهن اسپتال ۾ رهي اتي پين گريجوئيٽن کان وڌيڪ تجربو حاصل نہ ڪري وٺي. اهڙيءَ طرح هن هڪ عام ڊاڪٽر ٿيڻ جو ارادو ظاهر ڪيو هو. پوءِ هن نوجوان پنهنجن خيال جي وضاحت ڪئي تہ هن جو اعتقاد آهي تہ ڪنهن ڊاڪٽر جو بنيادي فرض غريب ۽ گهرجائو ماڻهن. ذهني توڙي جسماني طور تي معذور ماڻهن ۽ ڳاٽيٽي کان ٻاهر مجبور ۽ لاچار عوام جي مدد ڪرڻ آهي. جن جو ڪو اوهي واهي نہ هوندو آهي.

پٽس مجبور ٿي ماٽس سان ان سلسلي ۾ ڳالهايو. اهو هڪ واپاري هو ۽ انهيءَ ڳالهہ سان ڪيس ڌچڪو رسيو هو تہ سندس هيڏي ساري مالي مدد جي آڇ سطحي انداز ۾ ٺڪرائي وئي آهي. "اصل

مسئلو اهو آهي تہ جين هينري خوابن جي دنيا ۾ زندگي گذاري رهيو آهي." هن چيو.

"جان هينرچ پيسلوزيءَ وانگر؟"

سندس زال اطمينان سان ٿهہ پهہ وراڻيس.

سندس مڙس منجهس نهاريندي هڪدم ڳالهہ شروع ڪئي تہ پيسلوزي، زيورخ جو هڪ مشهور تعليمي ماهر آهي، جنهن پنهنجي زندگي اسڪول ڪولي تعليم عام ڪرڻ جي ڪم کي سونپي ڇڏي آهي، جنهن ۾ ٻار گهرن جي پيٽ ۾ وڏيڪ سهٽي انداز ۾ هن ڪان پڙهڻ جا نوان طريقا سکندا آهن.

"ها." هن جي زال آهستگيءَ سان سندس ڳالهہ کي مڃيندي چيو، "پيسلوزي وانگر."

اهو خيال جيڪو جين هينريءَ جي ذهن ۾ پيدا ٿيو. تنهن کيس معروف رضاڪار بڻائي ڇڏيو ۽ هن طب ۾ مهارت حاصل ڪرڻ لاءِ پي ڪنهن بہ تجويز کي نہ قبوليو. جين هينري ضمير جي فيصلي تي غير معمولي انداز ۾ عمل ڪندي اسپتالن ۾ وڃي ڏيرو ڄمايو ۽ پنهنجو ڪم شروع ڪيو. پر ترت ئي هن کي پنهنجي اڪيلائيءَ جو احساس ٿيو. جنيوا هڪ سکيو ستابو شهر هو ۽ وهمي سئز ماڻهو پنهنجي صحت سان تعلق رکندڙ انهن معاملن تي بہ تمام گهٽو ڌيان ڏيندا هئا. جن ۾ هو جيوڙن جي واڌ ويجهہ جو ذرو بہ انديشو هوندو هو. جنهن نوعيت جي ڪم ڪرڻ جو هن سپنو ڏٺو هو. ان جو اتي ڪو امڪان ئي ڪونہ هو. تنهنڪري هو ٻارڊر ٽپي اٽليءَ پهتو ۽ سولفيرنو نالي شهر ۾ وڃي رهيو.

هتي زندگي هڪ بلڪل نئون رخ اختيار ڪيل مليس. هن جي ڪم جو دائرو پنتي پيل علائقن ۾ هو. جتي تمام ننڍڙا زبون حال گهر هوندا هئا. جن ۾ هڪ ئي وقت ڪيترائي ماڻهو رهائش پذير هوندا هئا. ماڻهو بنيادي گهرجن جي حاصلات جي ڊوڙ ڊڪ ۾ رڌل هوندا هئا. اهڙين حالتن ۾ بيماريون پکڙجي ويندڙيون هيون ۽ وقت گذرڻ سان جڏهن ڊيونٽ ٽيهين سالگره تي پهتو. تڏهن کيس اٽڪل 14 يا 15 ڪلاڪ روز ڪم ڪرڻو پوندو هو. سندس مريض کيس چاهيندا هئا. جڏهن تہ مقامي اختياريون سندن شهرين جي عام ڀلائيءَ جي معاملي ۾ لاپرواهيءَ سان ڪم وٺڻ جي ڪري ڪليو ڪلايو تنقيد ڪرڻ تي کيس پنهنجن معاملن ۾ دخل اندازي ڪندڙ غيرملڪي سمجهي ڌڪاريندڙيون هيون ۽ سندس شهرت کي داغدار ڪرڻ جي ڪوشش ڪنديون رهنديون هيون. پر ڊيونٽ تي انهن جو ڪوبہ اثر نہ ٿيندو هو. هو سموورن احتجاجن کي هڪ پاسي ڦٽو ڪري ڪيترن ئي اطالوي ڊاڪٽرن جي مدد سان

پنهنجي ڪم ۾ رڌل رهيو. جيڪي سندس همت ۽ صاف گوئيءَ جا قدردان هئا.

• 1858ع ۾ فرانس جي (Confused Idealist) نيپولين اٽليءَ جي ڪائونٽ ڪاوئر سان اتحاد ڪيو. جنهن جو مقصد اٽليءَ مان آسٽريا جي هر قسم جي اثر رسوخ کي ٻهاري ٻاهر ڪڍڻ هو. نيپولين، جنهن کي اها غلط فهمي هئي تہ هو موروثي طور تي چاچهينس جي فوجي مهارت جو موروثي وارث آهي، پنهنجي ڏکئي منصوبي تي عمل ڪندي، اٽليءَ رستي اتر طرف فاتحاڻي انداز ۾ وڌندي وچي سوائيءَ ۾ پهتو. جيڪو تن ڏينهن ۾ فرانس جي هٿ هيٺ اچي ويو. بدقسمتيءَ سان سڄي مهم سخت بدانتظاميءَ جو شڪار رهي ۽ جڏهن اهي 1859ع ۾ ميگنٽا ۽ سولفرينو پهتا تہ فرانس پنهنجي فوج کي ڏاڍي مشڪل سان ڪنهن مڪمل تباهيءَ کان بچائي سگهيو. ان لحاظ کان سولفرينو وارو معرڪو هڪ خوني ۽ افسوسناڪ جنگين مان هڪ هو. جنهن عام ماڻهن لاءِ بہ ڪنهن فوجيءَ جيترين مشڪلاتون ڪڙيون ڪري ڇڏيون هيون.

ان دوران جين هينري ڊونٽ اورچ ماڻهوءَ وانگر ڪم ڪندو رهيو ۽ جڏهن جنگ چوٽ چڙهيل هوندي هئي، تڏهن خطري واري علائقي ۾ گهڙي وڃي زخمين ۽ مرڻينگهن جي پرگهور لهندي، ريڙهيون پائيندي انهن کي محفوظ جڳهين تي پهچائيندو هو. پر ان جاکوڙ جي باوجود بہ هو گهڻن ماڻهن کي منهن ڏئي نہ سگهيو. جن کي سندس پرگهور جي سخت ضرورت هئي ۽ جڏهن جنگ پنهنجي پڄاڻيءَ تي پهتي تہ سوين سخت زخمي پنهنجن مئل ساٿين يا دشمنن جي پرسان پيا هئا ۽ سندن درد ڀريون رڙيون ۽ مدد لاءِ واڪا چوطرف ڪان ڪنين پئجي رهيا هئا. ۽ نہ ئي ڪو مخالف فوجن جي مرڪز ۾ ڪا طبي ڪارروائي ٿيندي نظر اچي رهي هئي، ۽ جيئن ڊيوننٽ پنهنجن رضاڪارن جي ننڍڙي جماعت سان سڄي رات ڪم ڪندي اڳواٽن تي پنهنجي ناراضگيءَ جو اظهار ڪري رهيو هو. جن پنهنجن سپاهين کي مرڻ لاءِ ڇڏي ڏنو هو، جتي انهن مئلن جي تعداد ۾ اضافو ٿي رهيو هو. پوءِ اتي هن وحشي قبائلين جي بربريت جو هڪ نظارو ڏنو. پر ان لاءِ ٻن قومن جي وچ ۾ ٿيندڙ ٽڪراءَ ڪانپوءِ واري صورتحال ۾ ڪجهہ ڪيڇڻ تمام گهڻو خراب هو.

پرهہ ڦٽيءَ تائين هو ايڪڙو پنهنجي ڪم ۾ رڌل بيٺو رهيو پوءِ بہ ڪيترائي ماڻهو اهڙا بچي ويا. جن کي فوري طبي امداد جي ضرورت هئي. تنهن هوندي بہ هن چاتو ٿي انهن مان ڪن ٿورن کي ٿي هو بچائي سگهيو ٿي. صبح جي روشنيءَ ظاهر ٿيڻ بعد سندس مريضن ۾

انهن ماڻهن جو واڌارو ٿي ويو. جيڪي بمباريءَ جي ڪري ڊنل گهرن مان ڪوٺي ڪڍيا ويا هئا ۽ ٻيا وري صدمي جي ڪري بي مقصد هيڏي هوڏي ڦري رهيا هئا.

ڊيونٽ واري پاسي ڪيترائي ڪوٺائي ڪندڙ گهري ڪوٺائي ڪرڻ بعد ٽڪرا ٽڪرا وٺس اچي ڪيس پنهنجي ڪارگذاريءَ بابت ٻڌائي رهيا هئا ۽ اهو سڀ ڪجهه ٻڌڻ دوران هن هڪ نوجوان عورت کي هڪ ننڍڙي مئل ٻار کي پنهنجي ڇاتيءَ سان لڳائي ميدان ۾ خاموشيءَ سان ويٺل ڏٺو.

جيتوڻيڪ هو صفا ٿڪجي ساڻو ٿي چڪو هو. پر ان دکدائڪ منظر منجهس ڪا ازغيبي قوت پري ڇڏي. پوءِ هن سڄو هفتو چوويهه ڪلاڪ ڪم ڪندي پنهنجو وقت سپاهين ۽ ٻي گهر ٽيل مريضن لاءِ مخصوص ڪري ڇڏيو. جن جي خصوصي ذميداري هن پاڻ تي مڙهي ڇڏي هئي ۽ ان دوران رڳو ماني کائڻ ۽ ٿورو اک پوٽ ڪرڻ لاءِ ڪم مان هٿ ڪيندو هو. هن طب جي شعبي سان تعلق رکندڙ ٿر جي ماڻهن کي ساٿ ڏيڻ جو سڏ ڏنو ۽ چڱا خاصا ماڻهو هن ڏکئي ڪم ۾ ساڻس ٻانهن ٻيلي ٿيڻ لاءِ وٽس اچي پهتا. هو اخباري نمائندن جو ڌيان ڇڪرائڻ ۾ ڪامياب ويو ۽ جلد ئي سڄي يورپ جي اخبارن سولفيرنو جي متاثرن جي سلسلي ۾ اهم مضمون لکڻ شروع ڪري ڇڏيا. مقامي انتظاميه ان ڏينهن تي سخت

پڇتائي رهي هئي. جنهن ڏينهن هن سئز واسيءَ پنهنجو پهريون قدم سندن شهر ۾ پاتو هو ۽ انهن جي مٿان مسلسل حاوي ٿيندو ويو ۽ بنا ڪنهن اطلاع يا اعلان جي انهن جي عدم مداخلت واري پاليسيءَ تي چڙ ڏياريندڙ تقريرون ڪندو رهيو. پر هن جي سگهاري شخصيت ۽ مشهوريءَ جي ڪري هن کي پنهنجي مقصد ۾ ڪاميابي حاصل ٿي ۽ مجبورن انهن کي سندس اڳيان هٿيار ڦٽا ڪرڻا پيا.

ميونسپل ڪائونسل ڪي عارضي اسپتالون ۽ سوپ ڪچن کوليا، ٻي گهرن لاءِ ڪجهه فنڊ مهيا ڪيو. تعميراتي ڪم پنهنجي هٿ ۾ ڪنيو ۽ ڇهن مهينن يا ان کان به گهٽ عرصي ۾ سولفرينو شهر جي روزمره جو وهنوار معمول تي اچي ويو. اخباري رپورٽون گهٽجي گهٽجي ختم ٿي ويون ۽ ماڻهن جي دماغ ۾ باقي وڃي ان اطالوي شهر جون يادگيريون بچيون. رڳو ڊيونٽ جي ذهن ۾ اهي تڪليفده يادون قائم رهجي ويون. هو جنگ جي خوفناڪ صورتحال ۽ ان پوائتي هفتي کي وساري نه ٿي سگهيو. جيڪو هن اتي گذاريو هو ۽ فيصلو ڪري ورتو ته ڪي شيون وري نه ٿيڻ گهرجن. پر مسئلو اهو هو ته هڪڙو ڇڙو انهن شين کي ٿيڻ کان ڪيئن ٿي روڪي سگهيو؟

سال 1862ع ۾ جنيوا ۾ هڪ ڪتابڙو ڇپيو. ان جو ليکڪ جين هينري

ڊيونـنـٽ هـو. ڪتـاب جـو نـالو “Un Souvenir de Solfeerino” هو. ڪتابڙي ۾ معرڪـي جـي انهـن زخميـن جـا چرڪائيندڙ انگ اکر ڏنا ويا هئا. جيڪي جنگ جـي ميـدان ۾ طبـي امـداد نـه ملـڻ ڪري مري ويا هئا. ڪتابڙي ۾ جنگ جي ڪري پهتل مالي نقصان ۽ عام شهرين تي ان جي افسوسناڪ اثرن تـي پڻ ڳڻتـيءَ جو اظهار ڪيو ويو هو. ليڪڪ ان سلسلي ۾ مستقل ادارا جوڙڻ جي اهميت تي زور ڀرينديءَ چيو ته اهڙا ادارا رضاڪارن ڪي غيرجانبدار رهي پنهنجو ڪم ڪرڻ جي سگهيا ڏين. هن اهو به چيو ته هو چاهي ٿو ته ”مختلف قوميتن جا فوجي ماهر هڪ پيري ڪنهن ڪنوينشن ۾ طئه ٿيل عالمي اصولن تي متفق ٿين. جيڪي مختلف يورپي ملڪن ۾ زخمين جي مدد لاءِ ادارا جوڙڻ جي سلسلي ۾ منظور ڪيل آهن.“

ڊيونٽ جي تز تحرير ماڻهن تي گهرو اثر ڇڏيو ۽ ڪتاب جي تمام گهڻي وڪري جي ذريعي مليل مجيتا ان جي مصنف کي تمام گهڻي اڃرج ۾ وجهي ڇڏيو. ان سان جنيوا جهڙي عوامي ڪمن سان لاڳاپيل معاملن تي گڏجاڻيون ڪندڙ شهر ۾ گهربل موضوع تي بحث جا دروازا کلي ويا. تڏهن ڊيونٽ کي هڪ ننڍڙو اعزاز حاصل ٿيو جو هن کي هڪ بين الاقوامي سطح جي اداري ”سوسائٽي جينواز ڊي يوٽلٽي پبلڪ“ جي صدر” ايم گسٽاف موئنيئر“ پاران دعوت ملي، جنهن

چيو ته هو ڊيونٽ جي اهم تجويزن ڪ... تمام گهڻو متاثر هو ۽ سندس پروگر... کي اڳتي وڌائڻ لاءِ ڪيس سوسائٽيءَ ج... ايندڙ گڏجاڻيءَ ۾ پنهنجا خيال ميمبرن آ... پيش ڪرڻ جي دعوت ڏئي ٿو.

اها گڏجاڻي ڊيونٽ جي زندگ... جو هڪ نئون موڙ ثابت ٿي. هن تمام چ... نموني ۽ متاثر ڪندڙ انداز ۾ سولفير... واري سانحي بابت ڳالهايو. جنهن ت... سوسائٽيءَ جي ميمبرن يڪراءِ سان فو... طور تي جنگ جي زخمين کي سهائ... پهچائڻ جو جائزو وٺڻ لاءِ هڪ ڪميش... جوڙي. ان ڪميشن جا ميمبر مقرر ڪ... ويا (جيڪا هڪ سال ڪانپوءِ ڪميٽ... انٽرنيشنل ڊي لا ڊروئنز روج سڏي وئي... جيڪي ۾ سئز فوج جو ڪمانڊر ان چي... جنرل ڊيوفور، گسٽاف موئنيئر، ڊاڪٽ... جين هينري ڊيونٽ، ڊاڪٽر لوئس ايپيا... ڊاڪٽر ٿيوڊور موئنيئر وغيره ميمبر ط... شامل هئا.

سندن شروعاتي ڪم قوم... سطح جا ادارا جوڙڻ لاءِ مول متا جوڙڻ ه... جيڪي هڪبئي سان تعاون ڪندا ۽ فوج... طبي ادارن سان رضاڪار طبي گروهن ط... ٻانهن ٻيلي ٿي ڪم ڪندا. پوءِ ... جي ميمبرن پنهنجي مقصدن جي سمجها... ڏيڻ لاءِ الڳ الڳ تي مختلف ملڪن ... دورو ڪيو ۽ 1863ع جي سرءُ ۾ ا... جنيوا ۾ هڪ عالمي سطح جي گڏجا...

ڪوئائي، جنهن ۾ مختلف ملڪن جا 36 ماهر ۽ وفد اچي گڏ ٿيا ۽ اها ڪانفرنس 26 ڪان 29 آڪٽوبر تائين هلي. هن سيشن دوران هلال احمر جا بنيادي اصول باهمي رضامنديءَ سان جوڙيا ويا ۽ ڪميٽيءَ مختلف ملڪن کي پرخلوص انداز ۾ پنهنجيون توانائيون هن ضروري ڪم لاءِ صرف ڪرڻ جون صلاحون ڏينديون قومي سطح جون سوسائٽيون جوڙڻ جي گذارش ڪئي، جيڪي هلال احمر تحريڪ جي نشو و نما ۾ بهرو وني سگهن.

سچ پڇو تہ اها هڪ ڏاڍي ڏکي ذميداري هئي، پر ڪميٽيءَ بنا دير جي اها نڀائي ڏيکاري هئي. انهن کي لا تعداد مشڪلاتون درپيش آيون پر اهي عالمي شهرت رکندڙ جنرل ڊيوفور، گستاف موئنيئر جي منظم ڪندڙ صلاحيت ۽ جين هينري جي اڻٿڪ ڪوشش جي ڪري پنهنجي سر ڪنيل ڪم ۾ ڪامياب ٿيا. جن هڪ ملڪ کان ٻئي ملڪ تائين سفر ڪري سرڪاري عيوضين سان ان سلسلي ۾ ڳالهہ ٻولهہ ڪئي. هڪ هڪ تي ڪري مختلف ملڪن ساڻن سهڪار تي آمادگي ظاهر ڪئي. شهنشاهہ نيپولين ٽئين پاران هن اسڪيم جو پرجوش حامي بنجڻ سان اها تحريڪ پنهنجي عروج تي پهچي وئي. (ڪوبہ ماڻهو تپرس ۾ وجهندڙ جذبي سان ڊيوننٽ جهڙو ڪيرون لهڻندڙ ڪم نٿي ڪري سگهيو، جيڪو سولفيرينو ۾ هن جي سپاهين لاءِ ڪيو ويو هو يا پيش بنديءَ طور 1870ع واري فرانس ۽ پرشيا واري لڙائيءَ جي موقعي تي ڪيو ويو هو.)

تنهن ڪانپوءِ ڪميٽيءَ سئزرلينڊ جي وفاقي ڪائونسل سان رابطو ڪيو ۽ انهن کي 8 آگسٽ 1864ع تي جنيوا ۾ هڪ ڊپلوميٽڪ ڪانفرنس گهرائڻ جي ترغيب ڏني، جنهن ۾ مختلف ملڪن جي 26 عيوضين شرڪت ڪئي. هن گڏجاڻيءَ ۾ جنيوا ڪنوينشن ڪرڻ جو فيصلو ڪيو ويو. هلال احمر عالمي سطح جي پذيرائي حاصل ڪري ورتي هئي ۽ ان جا بنيادي اصول جڙي چڪا هئا. سمورا زخمي توجهہ ۽ احترام جوڳا قرار ڏنا ويا. فوجي اسپتالون انهن جي غيرجانبدار تيمارداريءَ جون ذميوار قرار ڏنيون ويون. طب جي شعبي سان لاڳاپيل ماڻهن ۽ سامان کي تحفظ ڏيڻ جو اقرار تي چڪو هو. اهڙيءَ طرح هلال احمر جي عالمي ڪميٽي قانوني طور تي جڙي چڪي هئي. ان جي نشاني ريڊ ڪراس نڪتل جهنڊو قرار ڏني وئي هئي.

اجا بہ تمام گهڻو ڪم ڪرڻ لاءِ رهيل هو ۽ سڄي ڄمار جي سک لاءِ هو هر لحاظ کان مڪمل تنظيم جوڙڻ جي ڪوشش ۾ رڌل رهيو، جيڪا هن جي ڇپرايل ڪتابڙي ۾ ڏنل تجويزن تي آڌاريل هئي. هر سال، توڙي هر مهيني واڌارا ۽ سڌارا ٿيندا رهيا. نيون تبديليون

ايندين رهيون ۽ نوان تربيتي مرڪز کوليا ويا. ڊيونٽ بي ڪٿڪو مختلف ملڪن ۾ قائم ٿيل هلال احمر جي شاخن جو دورو ڪندو رهيو ۽ سندس فصاحت ۽ بلاغت جي ڪري هزارين ماڻهو ساڻس ٻانهن ٻيلي ٿيا ۽ آهستي آهستي چندي ۾ به واڌارو اچڻ لڳو.

قومي سطح تي هلال احمر سوسائٽين جو تڪڙو قيام عالمي ڪميٽيءَ جي جفاڪشيءَ جي ڪري ئي ممڪن ٿي سگهيو. جنهن جو فرض جنيوا ڪنوينشن ۾ طئه ٿيل اصولن تي سختيءَ سان عمل ڪرائڻ ۽ هر قسم جي فساد جي راهه روڪ ڪرڻ هو. ان، نون اختيارن تحت ڪم ڪندڙن سمورين سوسائٽين کي چٽي ڇڏيو هو ته جينوا ڪنوينشن جي ڪنهن به نڪتي جي خلاف ورزي ڪرڻ خلاف قانوني قدم کڻڻ جي سلسلي ۾ سرڪار تي زور ڀرين ۽ سرڪار، عوام ۽ قوميتن جي وچ ۾ غيرجانبدار ثالثي ڪن ته جيئن جنگ جي هاڃيڪارين جي سلسلي ۾ مدد پهچائڻ جي انساني فرض جي ادائگيءَ ۾ ڪابه دير نه ٿئي.

1870ع ۾ عالمي ڪميٽيءَ فرانسيسي ۽ جرمن بيمار ۽ زخمي سپاهين جي بحاليءَ لاءِ بيسل شهر ۾ هڪ معلوماتي ڪميٽيءَ جو قيام عمل ۾ آندو. هيءَ ايجنسي جنگي ڪيمپن جي قيدين سان لاڳيتو رابطي ۾ رهي ۽ انهن کي هر لحاظ کان ڏڍ ڏيندي رهي. پيو ته هن ايجنسيءَ جنگ جي ڪري بي گهر ٿيل شهري پناهگيرن کي به مالي مدد ۽ رسد

پهچائڻ جو بندوبست ڪيو، انهن ڪ
اجهو مهيا ڪيو ۽ ڪين عارضي طور ت
ڏنڌي ڏاڙيءَ سان لڳايو. پوين چاليه
سالن ۾ دنيا جي ٻين حصن ۾ ٿيند
جنگيون ايٽريون ڇيهو رسائيندڙ نه ٿيون
انهن مان هر هڪ ۾ هلال احمر پنهنج
تيمارداريءَ ۽ سار سنڀال جي ڪري چڱ
نالو ڪڍايو. انهن ۾ خوشقسمتيءَ سا
اسپتالن ۾ گولي بارود جي ڪري زخم
ٿيلن جي علاج معالجي جي سهولت ن
رسي سگهڻ، عملي پاران دوائون چورائ
۽ ٻين بدعنوانين جا گهڻ واقعا درپيش
آيا ۽ ڪميٽي انهن واقعن کي آساني
سان منهن ڏئي وئي.

صديءَ جي پڄاڻيءَ تي اٽڪ
سمورا ملڪ جنيوا ڪنوينشن جي موقع
تي اچي ڪنا ٿيا. جيڪو 1906ع ۾ ٻيه
سڏايو ويو. جڏهن ته هيگ نالي شهر
1907ع ۾ ان جي متي ۾ بحري جنگي
وارين شقن جو اضافو ڪيو ويو.

جين هينري ڊيونٽ 82 ورهي
جي ڄمار ۾ 1910ع ۾ ان اطمينان س
وفات ڪئي ته سندس ذهن ۾ پيدا ٿين
سلو هاٿي هڪ گهاٽي وڻ جي شڪ
اختيار ڪري چڪو هو. جنهن ج
انسانذات جي فلاح ۽ بهبود واري ڪم ج
سلسلو سڄي دنيا ۾ ڦهلجي چڪو هو.

يقينن ڪن ٿورن ماڻهن کي ئ
اهڙو موقعو ميسر ٿي سگهيو آهي ته اه
اهڙا اڻمٽ نقش قائم ڪري سگهن، جه
هينري ڊيونٽ ڪري ڏيکاريا آهن.

عجيب ڪرشما

انجنيئر ڪامران ميمڻ

مابعدالطبيات تي سنڌي ۾ ڪو خاص مواد نہ آهي. اسان جي ڪوشش آهي تہ هنن صفحن ۾ اسان اوهان کي نين نين پر حقيقي ڳالهين کان روشناس ڪرايون. ان سلسلي جو پهريون مضمون پيش ڪيو پيو وڃي

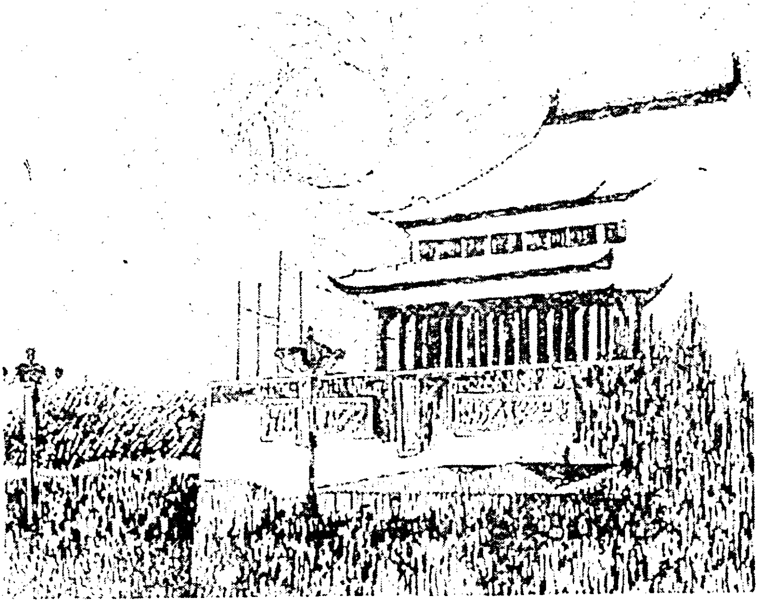

لوئي جيڪوليئوٽ مشهور قانوندان تي گذريو آهي جيڪو بعد ۾ فرانس جو چيف جسٽس پڻ بڻيو. هيءُ نهايت ڪليل دماغ جو مالڪ هو. هيءُ مذهبي فلسفي جو گهٽو قائل نہ هو. هن جي بقول انساني دماغ بيپناهہ وسعتن جو مالڪ آهي ان ڪري دماغ جي پرواز کي هرگز روڪڻ نہ گهرجي. هو هميشہ انسانن جي عجيب ڪرشماتي قوتن جي تلاش ۾ رهندو هو. هو 1860ع ڌاري هندوستان منجهہ آيو.

هڪ صبح سندس نوڪر ڪيس شهر ۾ هڪ هندو فقير جي اچڻ جو اطلاع ڏنو جيڪو بقول نوڪر جي تہ عجيب ڪرشماتي قوتن جو مالڪ هو. لوئي جي تجسس ڪيس ان سان ملڻ لاءِ اتساهيو ۽ هي وڃي ان سان مليو. هن جو ان فقير کان سڀ کان پهريون اهو سوال هو تہ ڇا هو ڪجهہ اهڙين عجيب ڪرشماتي قوتن جو مالڪ آهي جن جي ذريعي هو بنا شين کي ڇهڻ جي حرڪت آڻي سگهي؟

ان فقير ڪيس ان سوال جو جواب نفيءَ ڏنو ۽ چيو تہ هن وٽ ڪابہ اهڙي قوت ڪانهي جيڪا اهو ڪم ڪري سگهي. ڪجهہ ماڻهو ظاهري طور اهو ڪرڻ تي قادر آهن پر درحقيقت انهن ڪرشمن جي پويان روحن جو هٿ هوندو آهي جيڪي انهن ڏيکائن کي ممڪن بنائيندڙ آهن. ان فقير ڪيس اهو چيو تہ هو ڪجهہ اهڙن روحن سان لاڳاپي ۾ آهي جن ذريعي هو لوئي جيڪوليئوٽ کي اهي ڪرشماتي ڪم ڏيکاري سگهي ٿو.

ٻئي ڏينهن ان فقير لوئي جيڪوليئوٽ جي گهر آيو ۽ ڪيس ست مٽيءَ سان ڀريل ڪونڊيون، ستن ڪاٺين جيڪي هڪ هڪ وال ڪن ڊگهيون هجن ۽ ستن وڏن وڻن جي پنن جي گهرائڻ لاءِ چيو. انهن شين جي اچڻ تي هن هر ڪونڊيءَ ۾ هڪ وڏي سنهي ڪاٺي وڌي ۽ ان وڏي پن کي ان ڪاٺيءَ منجهان سوراخ ڪري اهڙي نموني لڳاي جو هر پن ان ڪاٺيءَ منجهان گذري هيب ڪونڊيءَ کي ڇُهي ڇڏيو. تنهن کان پو اهو فقير اٿيو ۽ پنهنجا هٿ مٿي تـ رکي منهن مان ڪي شبد اچارڻ لڳو سندس آواز آهستي آهستي بلند ٿيند ويو تان جو اهو فقير وجد ۾ اچي ويو تنهن کان پوءِ هن پنهنجا هٿ گلدانـ طرف وڌايا. لوئي جيڪوليئوٽ ڪـ يڪايڪ پنهنجي جسم تي ٿڌي هوا جـ ڇهاءُ محسوس ٿيڻ لڳو. ڏهن منٽـ تائين هن کي اها هوا محسوس ٿيند رهي. تنهن کان پوءِ هن کي هڪ حير ڀيرو لقاءُ ڏسڻ آيو. اهي پن آهستـ آهستي چرڻ لڳا هئا ۽ انهن هيٺان ڪا مٿي هلڻ شروع ڪيو هو. لوئـ جيڪوليٽ سوچيو متان ان ۾ هن فقي جي ڪا چال نہ هجي، ان ڪري هن تما خبرداريءَ سان فقير جي حرڪتن ڪـ ڏسڻ شروع ڪيو پر هي ان ۾ ڪاب حرفت ڏسي نہ سگهيو. اهي پن مٿا ڪان هيٺان ۽ هيٺان ڪان مٿان وڃي رهي هئا. ان کان پوءِ فقير اهو ڪرشمو ختـ ڪيو. لوئي جيڪوليئوٽ ڪافي دي انهن ڪونڊين پاڻ ڪاٺين ۽ پنن ڪـ هنيو ۽ فقير کي وري اهو ڪرشمو ڪر لاءِ چيو. تنهن هوندي بہ ڪو فرق نہ پيو ۽ اهي پن ساڳئي نموني هيٺان کان مٿ ۽ مٿان کان هيٺ ايندا ويندا رهيا.

تنهن بعد فقير لوئـ جيڪوليئوٽ کي چيو تہ هو روحن ڪـ

کو سوال ڪري سگهي تہ جنهن جو جواب هي روحن کان وٺي ڪيس ڏيندو. لوئي جيڪوليئوٽ انگريزي الفابيٽ وارن حرفن وارا پتا پنهنجي پيتيءَ مان ڪڍيا ۽ هڪ مري ويل دوست بابت سوچڻ لڳو. ڪجهہ دير کان پوءِ هڪ پتو چريو جيڪو انگريزي حرف ”A“ جو هو. اهڙي نموني واري واري سان بين حرفن وارا پتا چرڻ لڳا. جن کي جڏهن گڏ ڪري پڙهيو ويو تہ هڪ پيغام جڙي پيو جيڪو اهو هو تہ ”البرٽ برنيئر جو موت 3 جنوريءَ 1856 تي بورگن بريسي نالي شهر ۾ تي ويو هو.“ هي اهو ئي پيغام هو جيڪو لوئي جيڪوليئوٽ واقعي ان وقت سوچي رهيو هو.

لوئي جيڪوليئوٽ کي اهو خيال آيو تہ شايد اهو فقير سندس دماغ پڙهي اهو سڀ ڪجهہ ٻڌائي رهيو آهي ان ڪري هن ٻئي ڏينهن بہ ان فقير کي پاڻ وٽ اچڻ جي دعوت ڏني. هن ٻئي ڏينهن بہ اهو ساڳيو عمل دهرايو پر نتيجو ساڳيو رهيو.

لوئي جيڪوليئوٽ کي اهڙا تجربا ٻين ڪافي فقيرن سان بہ ٿيا جن کيس حيران ڪري ڇڏيو. انهن فقيرن مان هڪ فقير هڪ ننڍڙي ميز کي اهڙي نموني پڪڙيو جو لوئي جيڪوليئوٽ هر ڪوشش ڪري ڏٺي پر هو ان ميز کي ڇوڙي نہ سگهيو. جيتوڻيڪ ان ڪشمڪش ۾ ان ميز جو هڪ پائو پڻ ڀڄي پيو هو. ان ساڳئي فقير هڪ ڪونڊيءَ ۾ هڪ ٻج پوکي ان کي پاڻي ڏنو ۽ بہ ڪلاڪ کن ڪنهن مراقبي ۾ ويو هليو. ٻن ڪلاڪن اندر اهو ٻج مان سلو ڦٽي نڪتو جيڪي اتي جو اتي 8 انچ کن ڊگهو ٿي ويو.

لوئي جيڪوليئوٽ کي سڀ کان وڌيڪ حيرت ۾ جنهن لقاءُ وڌو سو ڪووندا سوامي نالي هڪ فقير ڪري ڏيکاريو. هن فقير پنهنجي منترن ذريعي هڪ بادل هوا منجهہ پيدا ڪري ڏيکاريو جنهن ۾ ڪجهہ مهل کان پوءِ هٿَ ظاهر ٿيا ۽ انهن مان هڪ هٿ تہ پنهنجو هٿ لوئي جيڪوليئوٽ سان پڻ ملايو. ان هٿ فقير جي چوڻ تي عمل ڪندي هڪ گل ير واري ڪونڊيءَ مان پٽيو ۽ ان کي لوئي جيڪوليئوٽ جي پيرن منجهہ ڦٽو ڪيو. تنهن کان پوءِ ان فقير هڪ ڪکر وانگي ڌنڌلي وجود کي پيدا ڪري ڏيکاريو. لوئي جيڪوليئوٽ جي سوال ڪرڻ تي تہ ڇا اهو وجود ڪنهن وقت زنده ماڻهو هو. ان وجود جي سيني مٿان ”ها“ جو چمڪندڙ لفظ اڀريو. تنهن بعد ان فقير هوا منجهان هڪ ٻئي وجود کي ظاهر ڪيو جنهن جي هٿ ۾ بانسري هئي ۽ اها هن سڄي ڪمري ۾ گهمندي وڄائي ڏيکاري. ٿوري دير کان پوءِ اهو وجود گم ٿي ويو ۽ ان جي اها بانسري اتي ئي زمين تي ڪري پئي. مزي جي اها ڳالهہ هئي تہ اها بانسري ساڳي هئي جيڪا لوئي جيڪوليئوٽ ڪنهن راجا کان اڌاري ورتي هئي ۽ بقول لوئي

جيڪوليئوٽ جي ان وقت به ڪنهن تالي واري پيتيءَ منجهه بند ٿيل هئي.

انهن متين بيان ٿيل ڳالهين جي سڀ کان اهم اها ڳالهه آهي ته لوئي جيڪوليئوٽ انهن ڳالهين مٿان هرگز يقين نه ٿي رکيو ۽ اهي سڀ ڳالهيون هن ڪنهن مابعدالطبيات واري رسالي منجهه نه لکيون آهن پر اهي سڀ واقعا هن هندو مذهب مٿان لکيل هڪ سنجيده ڪتاب ۾ بيان ڪيا آهن. هن انهن سيني واقعن جي ڪا عقلي توجيهه پڻ پيش نه ڪئي آهي پر صرف عام حوالي سان اهي ڳالهيون بيان ڪيون آهن. ان زماني ۾ انهن مابعدالطبيات وارين ڳالهين مٿان تحقيق اجان ايترو زور نه ورتو هو جو چئجي ته لوئي جيڪوليئوٽ ان پس منظر هيٺ لکيون هونديون. انهن بذايل ڳالهين منجهان اهو ظاهر آهي ته اهي ڪرشماتي ڪم ڪندڙ فقير خود انهن ڳالهين کي روحن جي طرفان ٿيل سمجهندا هئا. جيڪي ڳالهيون خود لوئي جيڪوليئوٽ جي اکين آڏو ٿيون تن هن جهڙي روشن خيال ماڻهوءَ کي به مڪمل قائل ڪري ڇڏيو ته واقعي انهن پنهنجو وجود رکيو ٿي.

سندس ڳالهيون عام هندن لاءِ ڪي نيون ڪو نه هيون ڇو ته انهن روح يا آتما جي وجود جو عقيدو رکيو ٿي. سندن مکيه ويدن اپنيشد ۽ ڀڳوت گيتا پڻ انساني روحن بابت بذايل آهي جيڪي بقول هندو تعليمات جي سندن خالق "برهما "سان سڌو ڳانڍاپو رکن ٿا. بقول هندو مذهب جي جيڪڏهن ڪو پنهنجي روح جي اندر گهڙي وڃي ته ڪيس برهما ملي ويندو. اها ساڳي تعليمات مابعدالطبيات وارن جي به آهي ته جيڪڏهن انسان پنهنجي اندر پاڻ کي پروڙيندو ته ڪيس عجيب ۽ پراسرار قوتن سان واسطو پوندو. ڇوته اهي عجيب و غريب قوتون سيني انسانن جي اندر هميشه موجود آهن پر انهن قوتن کي ڪي تمام ٿورا انسان پنهنجي مرضيءَ مطابق استعمال ڪري سگهن ٿا.

انسان جي بدن جي اندر لڪل شڪتي يا قوتن کي يوگا نالي ورزشن ذريعي پائي سگهجي ٿو جيڪي اصل ۾ علم ارتڪاز جو ٻيو نالو آهن. انهن ورزشن ذريعي ماڻهو پنهنجي جسم ۽ جذبن مٿان قابو پائي پنهنجي اندر جي ان نقطي تي پهچي سگهندو آهي جيڪي اسان جي بدن، سوچن ۽ مقصدن جو محور هوندو آهي. يوگا جون مشقون ڪندڙ يوگا جي مختلف آسڻ ڪندي پنهنجي اندر گم ٿي، پنهنجي سوچن مٿان قابو پائي پنهنجي دماغ کي هڪ جڳهه تي ساڪت ۽ جامد ڪرڻ جي ڪوشش ڪندو آهي. انهن يوگا جي سيني مشقن جو اصل مقصد انسان جي اندر جي سڪون کي ڳولڻ هوندو آهي. هنن مشقن دوران جيتوڻيڪ اسان جو وجود مڪمل بي حرڪتيءَ جي عالم

هوندو آهي تنهن هوندي بہ دماغ پنهنجي پوري رفتار سان ڊوڙندو رهندو آهي. ٻڌ مذهب جي تعليمات مطابق اسان جو دماغ هڪ ڍنڍ وانگر آهي جنهن منجهہ سوچن جي ڪري خيال هميشہ حرڪت منجهہ آهن جنهن ڪي سخت مشقن ذريعي بلڪل ساڪت ۽ جامد حالت منجهہ آڻي آئيني وانگر بنائڻو آهي جنهن منجهہ انسان کي آسمان تي چمڪندڙ چنڊ بلڪل صاف ۽ چٽو نظر اچي. اهڙي نموني انسان پنهنجي اندر وجي پنهنجين لڪل قوتن کي پروڙي سگهي ٿو. ان يوگا جي مشقن ۾ سڀ کان وڏيڪ اهميت ساهہ کڻڻ وارين مشقن کي ڏني وجي ٿي ڇوتہ ساهہ کي زندگي سمجهيو وجي ٿو.

يوجين هيريگل نالي هڪ جرمن پروفيسر ڪافي وقت جاپان ۾ گذاريو ۽ اتي هن جي اها ڪوشش هئي تہ هو زين (جاپاني ٻڌمت) مٿان دسترس حاصل ڪري. زين جي بنيادي تعليمات جو تت اهو آهي تہ ذهني ۽ جسماني قوتن مٿان ڪيئن انسان قابو پائي ان کي يڪجا ڪري سگهي ٿو. هڪ مشق جو اهو مقصد هو تہ ڪيئن ڪمان جي هڪ تير کي ناهجي ۽ ان کي نشاني تي لڳائجي. هن پنهنجي زين مت جي ماهر استاد کي ڏنو تہ هن ڪيئن بنا ڪوشش جي سولائي سان تير ناهيو ۽ جڏهن ان کي سندس نشاني تي هنيائين تہ اهو سڌو وڃي نشاني تي لڳو. هن ڏاڍي

ڪوشش ڪئي پر اهو ڪم ڪري نہ سگهيو. هن لاءِ تہ تير جي ڇهنب ناهڻ ئي مسئلو بنجي ويو.

آخر گهڻي بيسود محنت ڪان پوءِ هن پنهنجو مسئلو زين استاد کي ٻڌايو. هن کيس چيو تہ سندس ناڪامي ان ڪري تي پئي جو هن ان ڪم دوران ساهہ کي صحيح طرح نہ پئي کنيو. بقول هن جي استاد جي "ساهہ کڻي ان کي پوري طور سان اندر گهماءِ جيسيتائين پيٽ جون رڳون تاڻجي نہ ٿيون وڃن. ان حالت ۾ ڪجهہ دير تائين رهي تہ پوءِ آهستگيءَ سان ساهہ کي ٻاهر ڪڍ. وري ساهہ کي انهيءَ نموني اندر ڪڻ. اهو ساهہ کڻڻ ۽ ڪڍڻ جو عمل هڪ ردم منجهہ جڏهن اچي ويندو تہ ان وقت هو ان تير جهڙين مشقن کي ڪاميابيءَ سان ڪري سگهندو ۽ کيس اهو محسوس ٿيندو تہ تير ناهڻ جهڙين مشقن لاءِ کيس ڪنهن محنت ڪرڻ جي ضرورت نہ پوندي پر اهي جهڙيون خودبخود ٿي پونديون ڇو تہ انهن ساهہ جي مشقن ذريعي هو انسان جي اندر جي توانائيءَ جي مخرج تي وڃي رسي ٿو. پر کيس ان يڪسانيت واري ردم تائين پهچڻ لاءِ نهايت سخت محنت ڪرڻي پوندي."

يوجين هيريگل کي انهن مشقن مهارت حاصل ڪرڻ پورو هڪ سال لڳو جڏهن هن رات ڏينهن محنت ڪئي تڏهن ڪاميابي حاصل ٿيس.

زين تعليمات جو راز:

هيريگل تير ڇڪڻ ۾ ان کي هلائڻ منجهان اهو سکيو ته انسان پنهنجي شعوري ۽ غيرشعوري قوتن کان ڪيئن واقف ٿي سگهي ٿو. انسان کي پنهنجي وجود جي سڄاٽپ سندس اندر جي طاقتن جي آگاهي ڏين ٿيون ۽ هو ان ريت پنهنجي اندر جي آفاقي سچ کي ڄاڻي ٿو. زين تعليمات جو مرڪزي نڪتو اهو آهي ته انسان پنهنجي باري ۾ ضرورت کان وڌيڪ باخبر بنجي ردعمل ڏئي ٿو يا ان کي مشهور ليکڪ ڊي ايڇ لارينس جي لفظن ۾ اسان زياده "ذهني باخبري واري ردعمل" وارا بنجي وڃون ٿا.

ان متئين ڳالهه جي حمايت ۾ هو اهو چون ٿا ته جنهن وقت ڪنهن هلندڙ ماڻهوءَ کي اها خبر پوي ٿي ته هن کي ڪو ماڻهو ڏسي رهيو آهي ته ان وقت هن جي قدمن منجهه لڙڪڙاهٽ اچي وڃي ٿي. ساڳئي نموني جڏهن هن کي اها خبر پوي ٿي ته سندس ڳالهائڻ دوران ڪو ماڻهو سندس لفظن کي غور سان ٻڌي رهيو آهي ته ان وقت به سندس لفظن جي اچارڻ ۾ ڪافي غلطيون ٿي وڃن ٿيون. انهن بنهي ڳالهين جو سبب اهو آهي ته اسان جو دماغ ماڻهن جي پاڻ کي غور سان ڏسڻ يا ٻڌڻ وارن ڳالهين جي باخبريءَ جي ردعمل سبب اسان جو عام يا قدرتي رويو بدلجي وڃي ٿو ۽ اسان شعوري طرح اها ڳالهه ڪرڻ شروع ڪريون ٿا جنهن جي نتيجي ۾ اسان اهي غلطيون ڪيون ٿا. زين تعليمات مطابق اها وڌيڪ باخبري اسان جي دماغ کي ساڳئي نموني منجهائي ڇڏي ٿي ۽ اسان قدرتي وهڪري کان نڪري شعوري طور ڳالهين کي ڪرڻ شروع ڪيون ٿا جنهن جي ڪري اسان جو دماغ ۽ ان جون مخفي قوتون پنهنجو پاڻ کي صحيح نموني ڪرڻ کان لاچار آهن. زين تعليمات جي مشقن وسيلي اسان پنهنجي اندر سڪون ۽ بدني ڍرائي (Relexation) حاصل ڪري پنهنجي اندر لڪل قوتن ۽ صلاحيتن کي پنهنجي وس اندر آڻي سٺي نموني ڪتب آڻي سگهون ٿا. اسان کي صرف پنهنجي اندر جي ڊپ کي ماري اها سڪون واري حالت ماڻڻي آهي.

ان ڏس ۾ مشهور هندو فلسفي ۽ بزرگ راما ڪرشن جو مثال ڏنو وڃي ٿو.هي جڏهن اڃا نوجواني جي عالم ۾ هو ۽ تياڳ وٺي هندو مت جو پنڊت بنيو هو تڏهن ڪافي عرصي ڪشٽ ۽ ڪشالن کان پوءِ به هن کي نرواڻ حاصل نه ٿيو هو. آخر هن مايوس ٿي آپگهات ڪرڻ جو سوچيو ۽ هڪ تلوار کڻي ان جيئن پنهنجي پيٽ اندر کپائڻ چاهي ته ڪيس ڪالي ماتا جو ديدار ٿيو. جنهن کي ڏسڻ بعد هن کي اهو لڳو ته سڄو جهان هڪ لامحدوڊ قوت سان پريل هو ۽ جنهن جي جهلڪ کيس آفاقي ڄاڻ جي آگاهي ڏني. اصل سندس اندر جو ڊپ جڏهن خودڪشي جي ڪوشش ڪري لٿو ته هن جي اندر لڪل قوتون ظاهر ٿي

پيون. ان سبب ڪري هي چوي ٿو تہ جڏهن ڪنهن ڪي سندس اندر جي آگاهي ٿيئي ٿي تہ پوءِ هن جي لاءِ پاڻيءَ تي هلڻ، باهہ منجهان گذرڻ، شين کي بنا ڪنهن وسيلي جي پنهنجو پاڻ حرڪت ۾ آڻڻ يا هوا ۾ رسيءَ کي بنا ڪنهن سهاري جي سڌو بيهاري ان مٿان چڙهي وڃڻ وغيره عام ڳالهيون هيون. بقول راما ڪرشن جي اهي ڪم ڪرڻ تہ يوگين جي شروعاتي تربيت دوران جا آهن. جڏهن تہ معرفت جو مٿانهيون منزلون تہ ڪي ٻيون آهن. جڏهن اهي يوگي يا فقير ڪشت ڪشالا ڪاٽي معرفت جون منزلون طئہ ڪن ٿا تہ پوءِ هو پالهٺار سان ملڻ هڪ تي وڃن ٿا. ان حالت اهي پاڻيءَ تي هلڻ جهڙن ڪمن کي هو حقارت جي نگاهن سان ڏسن ٿا.

يوگانندا نالي يوگيءَ جا حيرت ۾ وجهندڙ ڪم:

سڀ کان وڏيڪ حيرت ۾ وجهندڙ ڳالهيون يوگي پرمهنسا يوگانند نالي يوگيءَ جي نالي مشهور آهن جيڪي "هڪ يوگيءَ جي آتم ڪٿا "نالي ڪتاب منجهہ ڏنل آهن. جيتوڻيڪ انهن ڳالهين کي پڙهڻ کان پوءِ اولهہ جا ماڻهو انهن واقعن کي صرف لپاڙون سمجهي مٿانهس اعتبار نہ ڪندا. پر هن ڪتاب جو پيش لفظ جڳ مشهور اوپر جي ماهر ڊبليو وائي ايوانس وينٽز (W.Y.Evans-Wentz) لکيو آهي. هن جي لکڻ کان پوءِ انهن ڳالهين مٿان ڪو شڪ نہ هئڻ کپي. جيتوڻيڪ اڪثر ڳالهيون هندو مت

بابت لکيل آهن تنهن هوندي بہ ان ڪتاب ۾ بيان ٿيل يوگيءَ جا واقعا معجزن کا گهٽ هرگز نہ آهن.

پرمهنسا يوگانندا جڏهن صرف اٺن سالن جو هو تہ هي موتمار بيماريءَ ڪالرا جو شڪار ٿي پيو. سخت بيماريءَ جي عالم سندس ماءُ کيس چيو تہ هن جي ڪمري ۾ لڳل هڪ يوگيءَ جي تصوير آڏو جهڪي هو صحت لاءِ ٻاڏائي. جيتوڻيڪ هي سخت بيمار هو ۽ جسماني طرح ان قابل نہ هو تہ هو اٿي ويهي ان تصوير آڏو بيهي تنهنڪري هن اٿي کٽ تي ويهي ان يوگيءَ جي تصوير آڏو ڪنڌ نمايو. ان سمي کيس ائين لڳو چڻ سندس ڪمرو روشنيءَ سان پرجي ويو هجي ۽ ان دم سندس بخار لهي ويو ۽ هي چاق چڱو ڀلو ٿي ويهي رهيو. ان جي ڪجهہ دير بعد هن جو پنهنجي ڀيڻ سان ان ڳالهہ تي جهيڳڙو ٿيو تہ هوءَ ڪو مرهم پنهنجي ڦرڙيءَ مٿان هٽڻ واري هئي ۽ هن کيس ان کان منع ڪندي چيو تہ هو اهو مرهم نہ هٽي چو تہ ان مرهم جي لڳائڻ کان پوءِ اهو ڦٽ بجاءِ ختم ٿيڻ جي وڏي ويندو ۽ گڏوگڏ سندس ٻانهن تي بہ ساڳيو ڦٽ ظاهر ٿي پوندو. واقعي ٿيو بہ ائين. سندس ڀيڻ مرهم لڳايو تہ پهرين واري ڦرڙي وڏي ويس ۽ گڏوگڏ ٻيءَ ٻانهن تي بہ ساڳئي نموني جي ٻي ڦرڙي ظاهر ٿي پيس. سندس ڀيڻ ان واقعي بعد کيس جادوگر جو لقب ڏنس.

هن واقعي کان پوءِ هن جي ڪرشماتي ڪمن بابت ڳالهيون مشهور

تيڻ لڳيون. هن واقعي کان پوءِ هن جا
ڪرشماتي ڪمن بابت ڳالهيون مشهور
ٿيڻ لڳيون. يوگانند ٻڌائي ٿو تہ هي هڪ
ٻئي يوگي وٽ ويو جنهن جو نالو پرانانند
هو. ان جوڳيءَ کيس ٻڌايو تہ يوگانند جو
هڪ دوست ساڻس ملڻ لاءِ اچي رهيو هو
جيڪو بقول پرانانند جي رستي تي هو. ان
لمحي واقعي سندس هڪ دوست اتي هن
سان ملڻ لاءِ پهتو. يوگانند جي پڇڻ تي ان
دوست کيس ٻڌايو تہ ڪجهہ منٽ پهرين
هو هڪ رستي تان وڃي رهيو هو تہ کيس
يوگي پرانانند مليو جنهن کيس چيو تہ
يوگي يوگانند هن جي ملاقات لاءَ هن جي
ڪمري ۾ ويٺو آهي ۽ اهو چئي اهو يوگي
پرانانند هوا ۾ گم ٿي ويو. ان ڳالهہ ٻنهي
ڄڻن کي سخت حيران ڪري ڇڏيو ڇاڪاڻ
تہ يوگانند کيس ٻڌايو تہ يوگي پرانانند
هڪ ڪلاڪ کان هن سان گڏ هو ۽ اهو
هڪ پل لاءِ بہ هن کان جدا نہ ٿيو هو. ان
ڳالهہ ٻنهي ڄڻن کي ان ڳالهہ جي قائل
ڪري ڇڏيو تہ يوگي پرانانند ڪنهن نموني
ان ڳالهہ تي قادر هو تہ هو هڪ ئي وقت
ٻن مختلف جاين تي پاڻ کي ظاهر ڪري
سگهي.

ان آتم ڪٿا يوگي يوگانند هڪ
ٻئي يوگي جي باري ٻڌائي ٿو تہ جنهن کي
ماڻهو "خوشبوءِ وارو بزرگ" ڪري
ڪوٺيندا هئا.

هي يوگي ان ڳالهہ تي قادر هو
تہ هو ماڻهن کي مختلف خوشبوئن
سونگهائڻ تي قادر هو. يوگي يوگانند جي
چوڻ تي ان خوشبوءِ واري بزرگ کيس هـ
بي بوءِ گل منجهان موتئي جي گل جـ
خوشبوءِ سونگهائي ڏيکاري ۽ جڏهن يوگـ
يوگانند اهو گل کڻي پنهنجي گهر ويو
سندس ڀيڻ کي بہ ان منجهان موتئي جـ
خوشبوءِ آئي جنهن ڳالهہ هن کي قـا
ڪري ڇڏيو تہ اها خوشبو ڪا خيالي ڪـ
هئي.

ان آتم ڪٿا ۾ يوگي يوگا
پنهنجي روحاني گروءَ سري يڪتيسور جـ
عجيب ڳالهين بابت پڻ ٻڌائي ٿو جيڪـ
ماڻهن کي ڏندين آڱريون اٽي ڇڏين ٿيو
يوگي يڪتيسور پڻ ان ڳالهہ تي قادر
تہ هو هڪ ئي وقت ٻن جاين تي پنهنجـ
موجودگي ظاهر ڪري سگهي. ان يوگـ
هڪ ڀيري پنهنجي هڪ معتقد کي چيو
هو سخت گرميءَ ۾ هڪ ميلي ۾ گهـ
وڃي ۽ اهو اتي هڪ بادل موڪلين
جيڪو کيس اتي گرميءَ کان بچائيند
واقعي ٿيو بہ ايئن. جڏهن اهو معتقد
ميلي منجهہ گهمڻ ويو تہ واقعي ان مـ
اتي ڪڪر مڙي آيا ۽ انهن اتي مينهن
وسايو. جيتوڻيڪ يوگي يڪتيسور
ڳالهہ جي دعويٰ ڪانہ ڪئي تہ ڪو
اهو مينهن وسايو هو.

ان آتم ڪٿا جي سڀ کان مـ
ڳالهہ اها آهي جڏهن هو يوگي يڪتيسـ
جي زندگي ۽ موت بابت ٻڌائي ٿو. يو
يڪتيسور پنهنجي موت جو وقت اڳـ
ٻڌائي ڇڏيو هو جيڪو سو آنا صحيح ثا
ٿيو. پنهنجي موت کان پوءِ يو

يڪتيسور هن جي هوٽل جي ڪمري منجهه آيو ۽ هن سان ڪافي ڳالهيون ڪيون . انهن ڳالهين ۾ ان يوگي ڪيس اهو ٻڌايو تہ موت کان پوءِ هاڻ يوگي يڪتيسور کي اهو ڪم سونپيل هو تہ هو آفاقي دنيا منجهہ رهي ماڻهن جي رهنمائي ڪري.

اهو ممڪن آهي تہ اسان ان ڪتاب ۾ پيش آيل سيني ڳالهين کي هڪ هندو يوگي جي مذهبي جنونيت سمجهي رد ڪري سگهون ٿا پر اهو ڪرڻ کان اڳ اسان کي اهو ضرور سوچڻ گهرجي تہ ان ڪتاب منجهہ ڏنل سيئي ڳالهيون ”روحانيت جي تحقيق جي تنظيم“ پهرين ئي ڳوڙهي تحقيق کان پوءِ قبول ڪري چڪي هئي ۽ اهڙا ڪافي واقعا ريڪارڊ تي آڻي چڪي هئي.ان کان سواءِ اسان اهو ڄاڻون ٿا تہ گهڻن ئي فقيرن ۽ هندو يوگين کي پنهنجن پنهنجن بدنن مٿان ايترو تہ ڪنٽرول حاصل هو جو هو پنهنجو پاڻ کي زنده مٽيءَ منجهہ پورائيندا هئا ۽ ڪجهہ وقت کان پوءَ زنده نڪري ايندا هئا. ڪافي تہ ايڏو گهڻو وقت دفن ٿي گذاري ايندا هئا جو انهن جو زنده نڪرڻ عقل جي سمجهہ کان ٻاهر هو.

چا اسان اهو وساري ٿا ويهون تہ ڪافي ماڻهن مسلمان درويشن جي باري ۾ ٻڌايو آهي جنهن جي باري ٻڌايل ڳالهيون اڄ بہ اسان جي دماغ کي چرخ ڪري ڇڏين. مشهور فلسفي گرجيف جي شاگرد جان جي بينيٽ (John G.Bennett) ڪافي اهڙن بزرگن جي باري ۾ ٻڌايو آهي جيڪي عجيب ڪرشما ڪرڻ تي قادر هئا ۽ جن کي هن خود ترڪيءَ جي شهر استنبول اکين سان ڏٺو هو. هڪ درويش زمين تي ويهي الله الله جي لفظن جو ورد ڪندي جذب جي عالم اچي ويو ۽ ان حالت دوران هن پنهنجي ڳلن ۽ ٻانهن منجهہ ڏگها ڏگها ڪوڪا وجهڻ شروع ڪري ڇڏيا پر ڪيس ڪجهہ بہ ڪونہ ٿيو.

ٻئي واقعي ۾ هڪ درويش زمين تي پٺيءَ پر ليٽي پيو ۽ هڪ تلوار سندس جسم مٿان ان نموني رکي وئي جو ان جي ڌار سندس پيٽ مٿان هئي. تنهن بعد هڪ ماڻهو ان درويش جي پاسن تي بيٺل ٻن ماڻهن جو هٿ جهلي ان تلوار مٿان هلڻ شروع ڪيو. جڏهن اهو ماڻهو ان تلوار تان لٿو تہ اهو درويش زمين تان اٿيو ۽ ماڻهن اهو ڏٺو تہ ڪيس ڪا لهس بہ نہ آئي هئي. جڏهن جان جي بينيٽ ان تلوار جو معائنو ڪيو تہ ڪيس اها ڄاڻ ٿي تہ ان جي ڌار انتهائي تيز هئي جيڪا پل ۾ ڪنهن بہ شي کي ڪٽي سگهي ٿي.

اڏامندڙ پادري

اهو ڏٺو ويو آهي تہ بيخوديءَ جي انتهائي اوچائي تي پهچڻ بعد انسان عجيب عجيب ڪرشما ڪري سگهي ٿو. مذهبي بزرگ، يوگي يا يکشو عبادتن ڪندي بي خودي جي انتها تي پهچي هو ا ۾ هلڻ يا اڏامڻ جي ڪرشمن تي بہ قادر ٿي سگهن ٿا .

جسپي ڊيسا جو جنم اٽلي جي شهر اپوليا (Apulia)۾ 1603ع ۾ ٿيو. ننڍي هوندي کان ئي هي ڏاڍو ڪمزور ۽ بيمار هو. ٻاوينهن سالن جي عمر ۾ هي هڪ مذهبي حلقي ۾ داخل ٿيو. ۽ ٿوري عرصي بعد عبادتن ۽ زهد ۾ خاص شهرت حاصل ڪيائين. هڪ دفعي گرجا ۾ عبادت دوران هي هوا ۾ اڏامندي وڃي منبر جي مٿان ٻيهي رهيو. هيٺ گرجا ۾ شمعون ٻري رهيون هيون پر انهن جو مٿانهس ڪو اثر نه پئي ٿيو. ان واقعي کان پوءِ اهو عام طور جو معمول هو اهو پادري هوا ۾ اڏامندو هڪ جاءِ کان ٻيءَ جاءِ تي پهچي ويندو هو. انهيءَ ڳالهه جا هزارين شاهد آهن. جن پنهنجن اکين سان اهو لقاءُ ڏٺو ۽ ان جي تصديق ڪئي آهي. هن جي اڏامڻ جا شاهد ڪافي اهڙيون تاريخي شخصيتون به آهن جن جي گواهيءَ تي ڪو به شڪ نه ٿو ڪري سگهجي.

سندس اڏامڻ جي هن صلاحيت ڪيس بيحد مشهور ڪري ڇڏيو. هي ڪافي وقت تائين هوا ۾ ٻيهڻ مٿان قادر هو. هن جي موت کان پوءِ چرچ ڪيس ولي جو مرتبو عطا ڪيو. هن کي دنيا اڄ ڪاپرٽينو جي ولي جوزف (St. Joseph of Copertino) جي نالي سان سڃاڻي ٿي.

سائنس ”هوا ۾ هلڻ“ (Levitation) جي عقلي سمجهاڻي پيش ڪرڻ کان قاصر آهن جيتوڻيڪ دنيا ۾ هزارين اهڙا معتبر واقعاتي ريڪارڊ تي آهن جنهن ۾ ماڻهن هوا ۾ پاڻيءَ منجهه هلي ڏيکاريو آهي. اهڙيون هزارين ڳالهيون آهن جتي سائنس ظاهري طرح ڪجهه جواب يا سمجهاڻي ڏيڻ کان بي وس نظر اچي ٿي.

اسان کي حقيقتن دماغ جي طاقت جي ڄاڻ نه آهي ڇاڪاڻ ته اسان کي ان جي ماهيت ۽ ڪم ڪرڻ جو صحيح پتو نه آهي. جيڪڏهن اسان اهڙي دنيا ۾ رهون ها جنهن ۾ صرف چند هجي ها ۽ سج جو ڪو وجود نه هجي ها. ته اسان کي ڪڏهن به سج جي روشني ۽ لوءِ جي لڳڻ جي بابت ڪجهه به خبر نه هجي ها.

• • • •

عيسائين جي پروٽسٽنٽ فرقي (Protestant) جو هڪ وڏو صوفي، جيڪو پهريائين انجينئر ۽ سائنسدان هوندو هو، هن جو نالو ايمانيول سويڊن برگ، (Emanuel Swedenbourg)هو. هن جو جنم سويڊن جي شهر اسٽاڪ هوم ۾ 1688ع ۾ ٿيو. هن کي موسيقي، واڍڪي ڌنڌي، ۽ گهڙي سازي جو به هنر به ايندو هو.

1744ع ۾ جڏهن هن جي عمر ڇاونجاهه سال هئي ته هن کي هڪ خواب نظر آيو. بقول هن جي ته ڪيس ان خواب ۾ حضرت عيسيٰ نظر آيو هو جنهن ڪيس مذهبي راه تي هلڻ جو حڪم ڏنو. ان ڏينهن کان پوءِ هن کي ويني ويني ”بي خودي“ جا دورا پوندا هئا ۽ هي ماحول کان بي خبر ٿي ويندو هو ۽ ان عالم ۾ ڪيس ”ڏيکاءُ“ (Visions) ٿيندو هو. هن

پنهنجن مشاهدن کي ڪتابن ۾ تحرير ڪيوآهي جنهن ۾ هن ٻڌايو هو تہ هو ڪيئن دوزخ ۽ جنت جو سير فرشتن جي نگرانيءَ ۾ ڪري آيو هو.

گهڻا ماڻهو هن بابت اهي ڳالهيون ٻڌي ڪيس چريو يا مجذوب سمجهڻ لڳندا هئا پر جڏهن هو وٽس ايندا هئا. تہ سندس اعليٰ ذهني معيار ۽ ڳالهين ٻولهين کي ڏسي هن جا بي دام غلام بنجي ويندا هئا. ان سان گڏ هن جي روشن ضميري جا واقعا بہ ريڪارڊ تي آهن جنهن ۾ هن جون ٻڌايل ڳالهيون سو سيڪڙو سچ ثابت ٿيون.

هن جو هڪ اهڙو روشن ضميري وارو واقعو باهہ لڳڻ بابت آهي جنهن ۾ ...ي پنهنجي شهر ۾ نہ هو. ۽ هڪ رات جو ...ي ڪاڏي ڪائڻ لاءِ مس وينو هو تہ امالڪ سندس چهري جو رنگ ڦري ويو. ماڻهن ...ي پڇڻ تي ٻڌايائين تہ سندس شهر سٽاڪ هوم ۾ باهہ لڳي هئي جيڪا تيزيءَ سان سندس گهر ڏانهن وڌي رهي هئي. هي ان وقت گوٽبرگ شهر منجهہ هو ۽ سٽاڪ هوم اتان کان اڍائي سو ميل پري هو ۽ هيءُ انهيءَ پريشانيءَ جي عالم ۾ بہ اڍائي ڪلاڪ رهيو پر پوءِ پرسڪون ٿي ويو ۽ ماڻهن کي ٻڌايائين تہ ان باه کي وسايو ويو هوءِ هن جو گهر ذري گهٽ سڙڻ کان بچي ويو هو ڇو تہ باہ بلڪل سندس گهر جي دروازي وٽ پهچي وسامي چڪي هئي.

ان وقت اطلاعات جا اهڙا ذريعا نہ هئا جو هن جي ڳالهين جي ترت تصديق ڪري سگهجي. سويڊن برگ پنهنجي شهر جي گورنر کي باهہ لڳڻ واري واقعي بابت ذري پرزي خط ۾ لکي موڪليو. ڪجهہ ڏينهن کان پوءِ اسٽاڪ هوم جي گورنر کان سندس چٺيءَ جو جواب آيو جنهن ۾ هن جي هر ڳالهہ جي تصديق ڪئي وئي هئي.

هڪ ڏينهن ڏينهن هو سويڊن ملڪ جي شاهي دربار ۾ موجود هو تہ سويڊن جي راڻي ڪيس ڏسي مذاق ۾ پڇيو تہ ڇا سويڊن برگ کي سندس جنت واري سير دوران ملڪ جي گزاري ويل پياءُ سان ملاقات ٿي هئي.؟

”نہ منهنجي ان سان جنت جي سير دوران ملاقات نہ ٿي.“ سويڊن موٽ ۾ راڻيءَ کي جواب ڏنو.

”جيڪڏهن ملاقات ٿئي تہ ڪيس منهنجا سلام ڏجان“ راڻي اجان بہ مذاق جي موڊ ۾ هئي.

” ضرور..... جيڪڏهن مون ڪيس ڏٺو تہ آئون ڪيس توهان جو پيغام ڏيندس.“ سويڊن برگ نهايت سنجيدگيءَ سان راڻي کي وراڻيو. سڄي دربار ۾ موجود ماڻهو سويڊن برگ ۽ راڻيءَ جي هن مڪالمن تي مرڪي رهيا هئا ڇو تہ ڪين سويڊن برگ جي ڳالهين تي اعتبار ڪو نہ هو.

ان جي ڪجهہ ڏينهن بعد سويڊن برگ ٻيهر شاهي دربار ۾ آيو ۽ راڻي کي اچي چيائين مون هن ڀيري جنت جي سير

دوران تنهنجي پياءُ کي ڏنو هو ۽ کيس تنهنجا سلام پهچايا اٿم.

”پوءِ هن ڇا چيو توکي منهنجي لاءِ .... ڪو پيغام يا نياپو. وغيره.“ راڻي ٿوڪ واري لهجي ۾ چيس.

”هن توکان ان ڳالهه جي معافي گهري آهي ته هن تنهنجي آخري خط جو ڪو جواب نه ڏنو هو ڇو ته ان خط جي جواب لکڻ کان اڳ هن جو موت ٿي ويو هو. هاڻ هو ان خط جو جواب سويڊن برگ جي ذريعي ڏيئي رهيو آهي.“ تنهن کان پوءِ سويڊن برگ راڻيءَ کي سندس خط جي هر ڳالهه جو جواب زباني ٻڌايو. اهو ٻڌي راڻي دانهن ڪري چيو، ”مون کي معاف ڪر... تون واقعي سچو آهين. ان خط جون جيڪي ڳالهيون تون مون کي ٻڌائي رهيو آهين، اهي واقعي منهنجي ۽ منهنجي پياءُ جي وچ واريون ڳالهيون هيون جنهن جو ڪنهن کي ڏس ملڻ نا ممڪن آهي. تنهنجي واقعي منهنجي پياءُ سان جنت ۾ ملاقات ٿي آهي.“

هڪ دفعي اسٽاڪ هوم ۾ مقرر ٿيل هالينڊ جي سفير جو موت واقع ٿي ويو. ڪجهه ڏينهن کان پوءِ سندس بيوه کي هڪ سوناري طرفان نياپو مليو ته تنهنجي مڙس ڪجهه چانديءَ جو سامان سندس دڪان تان ورتو هو، جنهن جي رقم ان کي نه ملي هئي، سان ادا ڪئي وڃي.

ان بيوه کي اها خبر هئي ته سندس مڙس ان چانديءَ جي سيٽ جي قيمت چڪائي هئي پر ان کي ثابت نه پئي ڪري سگهي ڇا ڪاڻ جو ان لاءِ ان دڪان واري جي جاري

ڪيل رسيد جي ضرورت هئي. اها عو
جڏهن سويڊن برگ وٽ پهتي، ۽ ڪائنس
جي گهر ڪئي، ته هو پلي دنيا ۾ وڃڻ و
سندس مڙس سان ملي ۽ ان بابت پڇا ڪ
سويڊن برگ ان ڳالهه جي هامي ڀري.

ڪجهه ڏينهن کان پوءِ سو
برگ کيس گهرائي چيو ته،” مان
مڙس سان جنت ۾ رات جو مليس ۽ ان
چاندي واري سيٽ بابت پڇا ڪيم.“

”پوءِ هن ڇا چيو؟“ ان عو
اتاولائيءَ مان پڇيس.

”هو چوي ٿو ته ان سوناري
پوري قيمت ادا ڪئي هئي ۽ ان جي ر
مٿين ڪمري ۾ پيل هن جي ميز جي خ
منجهه آهي.“

”پر مون ته ان ميز جي هر خ
جي ذريعي جي تلاشي ورتي آهي. اها ر
اتي ڪانه آهي.“

”تنهنجي مڙس مون کي ٻڌايو آهي، ته ان
جي اندر هڪ لڪل خانو پڻ آهي جنهن
خبر توکي ڪونه آهي. دڪان واري ط
جاري ڪيل رسيد ان خاني ۾ پئي آهي.“

ان کان پوءِ سويڊن برگ
عورت کي ان لڪل خاني جي ڳولهڻ
جي کولڻ جو به طريقو ٻڌايو جيڪو هن
ان مئل هالينڊ جي سفير آسمانن جي
دوران رات جو ٻڌايو هو. ان عورت وڃي
ميز کي سويڊن برگ جي ڄيل طريقي
ڏنو. کيس واقعي لڪل خانو نظر
جنهن ۾ چاندي جي سامان جي ادا
قيمت جي رسيد پيل هئي.

عجيب مسيحا:

...جين، ميري بيپٽائيز ويائني (Jean, Marie, Baptise Viannay) جو ...شمار يورپ جي مشهور مسيحائن ۾ ...ٿي ٿو. سندس هٿ جي شفا جا داستان ...ر زبان تي عام آهن. هيءَ فرانس ملڪ ...ر ڄائو هو. 1818ع ۾ چوٽيهہ سالن جي ...مر ۾ کيس ليون شهر جي هڪ چرچ جو ...پادري مقرر ڪيو ويو. هيءَ تمام سادي ...طبيعت جو عام ماڻهو هو. هن جي ...رهيزگاري ۽ انسانن کي سمجهڻ جي ...شهر جي چؤ طرف پکڙيل هئي. هن کي ...ر "ڏيکاءُ" ٿيندا هئا. جن جي باري ۾ ...يءَ عمومن ڪنهن کي بہ نہ ٻڌائيندو ...و. ماڻهو هن وٽ پنهنجي بيمارين کان ...وٽڪاري لاءِ ايندا هئا ۽ حيرت جي ...الهہ اها هئي تہ سيني کي شفاملندي ...ئي.

هن جي سڀ کان مشهور ڪرامت اها تي تہ ان دور ۾ فرانس ...جهہ ڏڪر پيو. ماڻهو اناج جي لاءِ ...يران پريشان هئا. هن جي گرجا واري ...وٽ ۾ بہ ساڳيو حال هو. ڳوٺ جي ...اج جي گودام ۾ وجي بہ يا ٽي اناج ...ن ٻورين بچيون هيون. ماڻهن هن کي ...ض ڪيو تہ هو خدا کي عرض ڪري، ...ءَ سڄي رات عبادت ۾ مصروف هو ۽ ...ا کي مدد لاءِ ٻاڏائيندو رهيو. ٻئي ...ينهن جي صبح جو جڏهن ڳوٺ وارا ان ...دام مان ڪجهہ اناج ڪڍڻ لاءِ ويا تہ ...ي گودام جي در کي کولڻ کان لاچار ٿي پيا. در بند پيو هو. لڳو پئي تہ ڪا شيءِ اندر پئي هئي جيڪا ان جي کلڻ ۾ رڪاوٽ هئي. آخرڪار ان در کي کوليو ويو تہ خبر پيئن تہ اهو اناج جو گودام فرش کان ڇت تائين اناج جي ٻورين سان ڀريو پيو هو. ان ڪري ان جي دروازي ۾ روڪ پئجي وئي هئي.

سندس هن ڪرامت کيس ڏاڍو مشهور ڪري ڇڏيو ۽ پري پري جا ماڻهو کهي هن جي گرجا گهر ۾ اچڻ لڳا ۽ هن جي عبادتن ۾ شريڪ ٿيڻ لڳا.

اهو ڏنو ويو آهي تہ شديد مذهبي جذبا انساني دماغ جي انهن حصن کي بيدار ڪري ڇڏين ٿا جن سان ڪرشما تي ڳالهيون منسوب آهن. انهن سيني بزرگن، اوليائن، جوڳين، ڀڪشوئن، پادرين منجهہ اهم ڳالهہ اها نہ آهي تہ ڪي اهڙا ڪرامتون يا ڪرشما ڪرڻ يا ڏيکارڻ مٿان قادر هئا جن عقل کي چرخ تي ڪيو، پر اها ڳالهہ تہ اسان سيني انسانن جي اندر اهڙيون قوتون ۽ صلاحتون آهن، جن کي جيڪڏهن پروڙ جي سگهجي تہ اسان بہ ڪرشما تي انسان بنجي سگهون ٿا، پر ان منزل تي پهچڻ لاءِ انسانن کي سخت مشقتون ڪرڻيون پون ٿيون تڏهن هو ان معراج تي پهچن ٿا جن جي آڏو عام انسان پنهنجي درد جو دارون وٺڻ لاءِ ڏور ڏور کان کهي اچن ٿا.

هن صفحن ۾ اسان جي ڪوشش آهي تہ اهڙن بزرگ شخصيتن جا تعارف
پيش ڪريون جن ڪي اڄ بہ ماڻهو ياد ڪندا آهن. شمس تبريز بہ انهن
مان هڪ آهي جنهن جي طلسماني شخصيت اڄ بہ هڪ معمو بڻيل آهي

حضرت شمس تبريزي رحم

ڊاڪٽر عبدالرزاق ميمڻ

حضرت امام جعفر رضہ جو پوٽو
سيد محمد عريض طبرستان مان هجرت
ڪري دري ويو ۽ اتي محمد آباد نالي ڳوٺ
آباد ڪري رهڻ لڳو. پوءِ ان خاندان جا پيا
ماڻهو بہ قنڌار، خراسان ۽ سنڌ وغيره ڏانهن
هجرت ڪري ويا. ان ئي خاندان جو هڪ
بزرگ عراق جي شهر سبزوار ۾ رهڻ لڳو.
اُهي ماڻهو خانداني تعلق ۽ ٻڌيءَ کي برقرار
رکڻ لاءِ هڪٻئي سان ملندا جلندا ضرور هئا.
پر اڪثر ڏورانهن علائقن جي سفر ۾ رهندا
هئا ۽ ڪوهستاني سلسلن کي پار ڪندا ۽
ميداني علائقن کي لتاڙيندا پنهنجن ويجهن
رشتيدارن ۽ مائٽن سان وجي ملندا هئا. هن
ئي خاندان جو هڪ بزرگ خراسان شهر کان
سبزوار لاءِ نڪتو. سبزوار ۾ ان بزرگ جو
هڪ ويجهو مائٽ سيد صلاح الدين نوربخش
رهندو هو. ان بزرگ جي قافلي سبزوار کان
رڳو ٽن ميلن جي فاصلي تي اچي پنهنجا
خيما کوڙيا. ٿاڪ منجهند جون ساڙيندڙ
هوائون جڏهن ماڻهن جا چهرا ساڙڻ لڳيون تہ
قافلي وارن پنهنجن خيمن جا دروازا بند

ڪري ڏورين سان ٻڌي ڇڏيا. سخت گرم
خيمن مان گذرندي نڪري ٿي وئي. خطرن
موسم قافلي وارن جا حوصلا ختم ۽ واي
بتال ڪري ڇڏيون ۽ انهن اهو فيصلو ڪ
ڇڏيو تہ هاڻي تارن جي روشنيءَ ۾ وڌيڪ
جاري رکندا. انهن اڳين نماز خيمن منجه
پڙهي. سيد گهراڻي جو بزرگ اڳين ن
پڙهي آرام ڪرڻ جي نيت سان ليٽي پيو
ڪجهہ وقت ڪانپوءِ سندس اک لڳي وئ
جنهن ڪانپوءِ هن خواب ۾ ڏٺو تہ هو سب
۾ پنهنجي مائٽ سيد صلاح الدين نوربخ
جي گهر ۾ وينو آهي. ٻاهر اڱڻ ۾ خاندان
سڀ ماڻهو ڪيس گهيري وينا آهن. ان م
هن ڏٺو تہ آسمان مان سج چرپر ڪئي آه
آهستي آهستي سيد صلاح الدين نوربخ
جي گهر جي ڇت تي لهي رهيو آهي، سن
حالت ڊپ جي ڪري تمام خراب ٿي وئ
خواب ۾ ئي اهو سوچڻ لڳو تہ جيڪڏهن
پچ هيءُ سج هيٺ لهي آيو تہ دنيا جو ڪ
حال ٿيندو. دنيا تہ ڏسندي ئي ڏسندي س
رک ٿي ويندي. اڃا هو اهو سوچي ئي ر

هو تہ سچ سيد صلاح الدين جي گهرواريءَ جي ڪنچ ۾ اچي پيو. جنھن ڪانپوءِ ھڪدم سندس اک کلي پئي. ھي بزرگ ڏاڍو پريشان ٿيو. رات جو قافلو سبزوار شهر ڏانھن روانو ٿي ويو. جڏھن اھو بزرگ سيد صلاح الدين نوربخش جي گهر ۾ داخل ٿيو تہ ڪيس اھا خوشخبري ٻڌائي وئي تہ ھڪ ڏينھن اڳ گهر ۾ ھڪ ڇوڪرو ڄائو ھو ۽ سندس نالو شمس الدين رکيو ويو ھو. ھن بزرگ نورالدين کي پنھنجو خواب پيرائتو ڪري ٻڌايو ۽ اھا بہ اڳڪٿي ڪئي تہ ھيءُ ڇوڪرو وڏو ٿي وڏي عزت ۽ شان وارو ٿيندو. جنھن سبب سندس وڏائي ۽ نيڪ نامي قيامت تائين سج وانگر چمڪندي رھندي.

شمس الدين جي پرورش ٿيندي رھي ۽ جڏھن ھو جوان ٿيڻ جي ويجهو ٿيو تہ ڪيس سندس چاچي جي حوالي ڪيو ويو. سندس چاچو عبدالھادي تفسير، فقہ ۽ حديث جو تمام وڏو ڄاڻو ھو. جنھن نھايت ئي ڌيان سان شمس الدين جي تعليم ۽ تربيت ڪرڻ شروع ڪري ڇڏي ۽ ٿوري ئي وقت اندر شمس الدين ظاھري ۽ باطني علمن جي ڄاڻ ۾ ان درجي تي پھچي ويو جو سندس چاچو عبدالھادي بہ دنگ رھجي ويو.

15 شعبان 560ھ تي پيدا ٿيندڙ ھيءُ ٻار جڏھن اڃا اوٺويھن سالن جو بہ نہ ٿيو ھو جو سندس والد بدخشان ڏانھن سفر جا سانباھا ڪيا. اھو سفر ڪنھن واپاري فائدي لاءِ نہ پئي ڪيو ويو. انڪري جو اُھو ماڻھو انھن ماڻھن منجهان ھئا، جيڪي دنيا کي آخرت جي پوکي سمجهندا ھئا ۽ جن جي لاءِ ھر ڪم صرف ۽ صرف خدا جي راضپي لاءِ ڪيو ويندو آھي. سيد صلاح الدين نوربخش ڪنھن ڪان ٻڌو ھو تہ بدخشان ۽ ان جي پرپاسي واري علائقي ۾ رھڻ وارا الله پاڪ جي پيغام ڪان اڻڄاڻ آھن ۽ سندن ڪنن تائين حق ۽ سچ جي سدا اڃا تائين نہ پھتي آھي. ھن پٽ کي پاڻ سان ورتو ۽ 579ھ ۾ بدخشان ڏانھن روانو ٿي ويو. بدخشان وارن سندس ڳالھہ ۽ پيغام کي عجب سان ٻڌو ۽ آھستي آھستي اسلام جي روشنيءَ جي اثر ۾ ايندا ويا. ايتري حد تائين جو تمام ٿوري وقت جي اندر ھزارين خاندان سچي دين ۾ داخل ٿي ويا. جڏھن ھتي سندس ڪم ختم ٿيو تہ پاڻ تبت ڪوچڪ جو رخ ڪيائين، جتي جا ماڻھو ٻڌ مت جا مڃيندڙ ھئا. ھتي شمس الدين جون صلاحيتون ڪجهہ وڌيڪ کلي ظاھر ٿي پيون. پاڻ پنھنجي پوڙھي پيءُ کي گهر ۾ ڇڏي پر پاسي جي ڳوٺن ۾ وڃي دين اسلام جو پيغام پھچائيندو رھندو ھو. گوتم ٻڌ جا مڃيندڙ ڪي عام معمولي ماڻھو نہ ھئا جو ايڏو سولائيءَ سان سندس ڳالھين ۾ اچي وڃن. اھي ساڻس وڏو بحث مباحثو ڪندا ھئا تہ جيئن ڪيس مات ڪرائي سگهن، پر شمس الدين ڪين سدائين لاجواب ڪري ڇڏيندو ھو.

نوجوان شمس الدين تبت جي ھڪ واديءَ ۾ ويھي قدرت جي نظارن کي پرکي رھيو ۽ سندس دل مالڪ حقيقيءَ تي درود ۽ سلام پڙھي رھي ھئي ۽ ھو پنھنجون اکيون بند ڪري دل ئي دل ۾ خدا

پاڪ جي وڏائي ۽ بي نيازيءَ ڪي ساراهي رهيو هو ته اوچتو ڪيس ڪجهه ماڻهن جي وڏن ٺهڪن جو آواز ٻڌڻ ۾ آيو. هن اکيون کولي سامهون ڏٺو ته چادرون جسم تي پاتل ڪي ٻڌ مت جا ڀڪشو لڪ ۾ ڪيس ڏسي رهيا هئا. پاڻ ڪين سڏيندي حيرت مان ڪانئن پڇيائين ته "بابا! ڇا ڳالهه آهي، توهان مون تي ڇو کلي رهيا آهيو؟"

تنهن تي هڪ ڀڪشو جواب ڏنس ته " اسين اهو ڄاڻڻ ٿا گهرون ته تون هتي ڇا ڪرڻ آيو آهين؟"

شمس الدين وراڻيو ته "اسان ٻڌو هو ته تبت جا رهاڪو غلط رستي تي هلي رهيا آهن ۽ اهي اجا تائين حق ۽ سچ جي پيغام کان محروم آهن، انڪري اسين هتي تبليغ جي خيال کان آيا آهيون."

تنهن تي ان ڀڪشو نفرت مان ڪيس چيو ته "ڇا تون اهو سمجهين ٿو ته اسين گمراهي ۽ اونداهيءَ ۾ آهيون ۽ تون اسان کي پنهنجي دين کي قبول ڪرڻ تي مجبور ڪري سگهندين؟"

"نه، هرگز نه، اسانجو اهڙو ڪو به ارادو نه آهي، ڇاڪاڻ ته اسانجي دين ۾ زوري زبردستي جائز نه آهي. اسانجي پياري نبيءَ جو فرمان آهي ته لا اڪراه في الدين، يعني دين ۾ ڪا به زبردستي نه آهي، پوءِ اسين اوهان کي ڪيئن مجبور ڪري سگهون ٿا ته اوهان پنهنجن ابن ڏاڏن جي دين کي ڇڏي مسلمان ٿي وڃو."

"پوءِ توهان هتي ڇا ڪرڻ آيا آهيو؟"

شمس الدين وراڻيو ته "اسان پنهنجي پياري رسول صہ جي پاڪ زندگي ۽ سندس ڏنل پيغام کان اوهان کي واقف ڪرڻ آيا آهيون. اگر اهي ڳالهيون اوهان کي سٺيون لڳن ۽ دل انهن کي مڃڻ لاءِ راضي ٿئي ته پوءِ انهن تي سوچ ويچار ڪريو، تي سگهي ٿو ته انهن ۾ ڪجهه اهڙيون ڳالهيون به هجن، جيڪي اوهان کي زندگيءَ ۾ ڪم اچن."

ڀڪشو پڇيو ته "ڇا اهي ڳالهيون شاڪيه منيءَ (گوتم ٻڌ) جي ڳالهين کان به وڌيڪ ڪارائتيون آهن؟"

شمس الدين وراڻيو ته "ان جو جواب آئون نه ڏيندس، بلڪه اوهان پاڻ مڃيندا. ڇو ته جيڪڏهن آئون پنهنجي پاران ڪجهه چوندس ته توهان چوندا ته جيئن ته آئون مسلمان آهيان، انڪري پنهنجي رسول صہ جي اجائي طرفداري ڪري رهيو آهيان."

هڪ ڀڪشو ڪجهه ويجهو اچي چيو "چڱو ڀلا پنهنجي نبيءَ جو ڪجهه ڳالهيون اسان کي ته ٻڌاءِ."

شمس الدين جواب ۾ چيو ته "پهريائين تون مونکي ٻڌاءِ ته توهانجو شاڪيه مني (گوتم ٻڌ) توهان کي ڪهڙي تعليم ڏئي ويو آهي؟"

ڪيس جواب مليو ڏنو ته "شاڪيه منيءَ (گوتم ٻڌ) اسانکي سيکاريو آهي ته اسان هر قسم جي ڏاڍ ۽ ظلم کان پاڻ کي پاسيرو رکون، جهيڙو جهٽو هرگز نه ڪريون ۽ ڪنهن جو خون ڪرڻ کان بچون."

شمس الدين چيو تہ ”پر اسانجي نبيءَ اسانکي سيکاريو آهي تہ جيڪڏهن ڪير اسانجي هڪ ڏند کي بہ نقصان پهچائي تہ اسان سندس بہ هڪ ڏند پچي سگهون ٿا ۽ جيڪڏهن اسانکي ڪير هڪ چماٽ هڻي تہ جواب ۾ اسان بہ ڪيس هڪ چماٽ هڻي سگهون ٿا.“

”شاڪيہ منيءَ (گوتم ٻڌ) اسانکي سيکاريو آهي تہ زندگي ۽ دنيا بيڪار شيون آهن، خواهشن کي ختم ڪرڻ سان ئي انسان وڏو رتبو ماڻي سگهي ٿو. اهو مقصد، جنهن کي اسين نروان چئون ٿا، اهو صرف ۽ صرف خواهشن کي ختم ڪرڻ ۽ پاڪ صاف زندگي گذارڻ ڪانپوءِ ئي حاصل ڪري سگهجي ٿو.“

شمس الدين جواب ۾ چيو تہ ”پر اسان جي پياري نبيءَ اسانکي سيکاريو آهي تہ لا رهبانيت في الدين. يعني اسان جي دين ۾ رهبانيت جي ڪابہ گنجائش نہ آهي، دنيا ۾ رهندي بہ دنيا کي ائين وساريو جيئن اها بيمقصد نہ سڏجي. الله پاڪ هن دنيا ۾ جيڪي ڪجهہ پيدا ڪيو آهي، اهو صرف ۽ صرف اسان انسانن لاءِ ئي پيدا ڪيو آهي ۽ جيڪڏهن اسان ان جي پيدا ڪيل نعمتن کان منهن موڙيون ٿا تہ ان جو مطلب اهو ٿيو تہ هيءَ دنيا بيمقصد خلقي وئي آهي، انڪري دنيا ۾ ائين رهو، جيئن ان ۾ گم نہ ٿي وڃو. پاڻيءَ کان ٻاهر رهي، پنهنجو پاڻ کي سڪل رکڻ ۾ ڪابہ عجيب ڳالهہ نہ آهي. بلڪ پاڻيءَ اندر گهڙي بہ پاڻ کي پسڻ کان بچائڻ ئي اعليٰ ڪمال جو درجو آهي.

مونکي مون پرين، ٻڏي وڏو ٻار ۾،
ايا ائين چون تہ متان پاڻ پسائيين.
(شاهہ)

اهو بحث مباحثو ڪافي دير تائين هلندو رهيو ۽ جڏهن ڳالهہ ٻولهہ بند ٿي تہ اهي ڀڪشو مسلمان ٿي چڪا هئا ۽ پنهنجي گذريل زندگي ۽ مذهب تي رهڻ جو افسوس ڪري رهيا هئا.

تبت ۾ پنهنجو تبليغي ڪم پورو ڪرڻ بعد شمس الدين ڪشمير جو رخ ڪيو. هتي چنگڙ نالي هڪ قوم رهندي هئي، جيڪا سج جي پوڄا ڪندي هئي. ان قوم ڪيس تمام گهڻيون تڪليفون ڏنيون ۽ پريشان ڪيو، پر شمس الدين بہ همت نہ هاري ۽ پنهنجي محنت جاري رکي. هو اڪثر چنگڙ قوم جي مذهبي اڳواڻ وٽ وڃي ويهندو هو ۽ ان سان مختلف موضوعن تي ڳالهائيندو رهندو هو. چنگڙ قوم جو اهو پوڙهو مذهبي اڳواڻ، جنهن جي ڏاڙهي پراڻي چيني نسل جي ماڻهن جيان هئي، جنهن جي نرڙ تي بي انتها گهنج نظر ايندا هئا ۽ سندس ڏند پچي چڪا هئا. اهو شمس الدين سان سدائين رڪائيءَ سان پيش ايندو هو پر ان جي جواب ۾ شمس الدين سدائين ساڻس خوش اخلاقي ۽ عزت سان پيش ايندو هو.

هڪ ڏينهن چنگڙ قوم جي ان چڱي مڙس، شمس الدين کي چيو تہ ”تون منهنجي قوم تي محنت ڪري پنهنجو وقت اجايو وڃائي رهيو آهين. ڇا توکي پڪ آهي تہ دنيا ۾ سج کان وڌيڪ ڪا شيءِ وڏي ۽

روشن ٿي سگهي ٿي، نہ رڳو روشن، بلڪ چمڪندڙ ۽ وڏي عزت واري!“

شمس الدين جواب ڏنو تہ ”اسان جنهن خدا جي پوڄا ڪريون ٿا، هيءَ سڄ تہ ان جي ڪائنات جو هڪ تمام معمولي ۽ ننڍڙو ذرو آهي، توهان ان جي وڏائي ۽ طاقت کي مڃيو ٿا تہ پلي شوق سان مڃيو پر آئون اوهان کي عرض ٿو ڪريان تہ هن سڄي معاملي ۾ ٿورو سوچ ويچار کان ڪم وٺو.“

پوڙهي چيو تہ ”منهنجا وڏا غلط رستي تي نہ هئا ۽ انهن جيڪي مذهبي عقيدا اختيار ڪيا هئا، سي بہ غلط نہ هئا.“

شمس الدين جواب ڏنو تہ ”پر سائين! اوهان اهو ڇو نہ ٿا سمجهو تہ جيڪڏهن سوچڻ جو اهو ئي طريقو دنيا جو هر ماڻهو استعمال ڪري تہ پوءِ دنيا جو هر ماڻهو سڄ تي ئي هوندو. پر هيءَ ڳالهہ سچائي ۽ انساني عقل جي خلاف آهي تہ دنيا جو هر ماڻهو سچو هجي ۽ دنيا جي سڀني ماڻهن جا ابا ڏاڏا سڄ تي رهيا هجن. اها عقلمندي نہ آهي تہ جانورن وانگر هڪ ئي واٽ تي هلندو رهجي ۽ عقل ۽ سوچ ويچار کان ڪم نہ وٺجي. انسان کي الله سائينءَ عقل ان لاءِ ئي ڏنو آهي تہ هو ان جي وسيلي صحيح ۽ غلط ۾ پيٽ ڪري سگهي، اگر انسان ائين نٿو ڪري ۽ رڳو پنهنجن وڏن جي واٽ تي هلندي رهڻ کي آخري ڳالهہ ٿو سمجهي ۽ پنهنجي عقل سان نٿو پرکي تہ پوءِ تہ ان جو مطلب اهو ٿيو تہ انسان ۽ جانور ۾ ڪو فرق ئي نہ آهي!“

پوڙهو گهري سوچ ۾ پئجي ويو ۽ ٿوري دير بعد وراڻيائين ”چڱو ڀلا تون اهو ٻڌاءِ تہ دنيا ۾ سڄ کان وڏي ڪهڙي شيءِ ٿي سگهي ٿي؟“

شمس الدين جواب ڏنو تہ ”رات جي اها چادر، جيڪا سڄ جي مٿان پوي ٿي ۽ سڄ جي سموري طاقت ۽ روشني گم ٿي وڃي ٿي.“

پوڙهو بزرگ چڙي پيو ۽ ڪاوڙ ۾ چيائين تہ ”اي نوجوان! حيا ڪر، سڄ جي ائين بيحرمتي نہ ڪر.“

شمس الدين جواب ڏنو تہ ”آئون سڄ جي بيحرمتي تہ ڪونہ ڪري رهيو آهيان، آئون تہ رڳو ان جي اصل حقيقت بيان ڪري رهيو آهيان.“

پوڙهي بزرگ پنهجيون اکيون بوٽي ڇڏيون ۽ اونهي سوچ ۾ پئجي ويو ۽ ڪجهہ دير ڪانپوءِ پڇيائين ”..۽ تون جنهن جي پوڄا ڪرين ٿو، اهو ڪيئن آهي؟“

شمس الدين جواب ڏنو تہ ”اسانجو خدا اهو آهي، جيڪو نہ رڳو اسانکي، بلڪ ڪنهن کي بہ نظر نٿو اچي، پر هو هر جڳهہ تي موجود آهي. هن کي ڪن نہ آهن پر ٻڌي سگهي ٿو، اکيون نہ آهن پر هر شيءِ کي ڏسي سگهي ٿو. ڪائنات جو ذرو ذرو سندس قبضي ۾ آهي، هو ئي هر ساهہ واري کي رزق پهچائي ٿو. هن جي ئي حڪم سان هوائون لڳن ٿيون، سڄ ۽ چنڊ اڀرن ٿا، ٻج زمين ۾

واڌ ويجهه ڪري سلاتي اپرن ٿا ۽ اهو ئي انهن سلن کي وڏو ڪري انهن منجهان اناج پيدا ڪري ٿو. سندس حڪم سان ئي انسان پيدا ٿين ٿا ۽ مرن ٿا. سندس ڪابہ شڪل نہ آهي پر هو هر شڪل ۾ موجود آهي.“

پوڙهي بزرگ تي انهن ڳالهين جو تمام گهڻو اثر ٿيو. هن وڌيڪ پڇيو تہ ”ڇا مسلمانن جو تعداد دنيا ۾ وڌي رهيو آهي؟“

شمس الدين جواب ڏنو ”تعداد نہ رڳو وڌي رهيو آهي، بلڪہ وڌي چڪو آهي ۽ دنيا جي تمام ڏورانهن علائقن تائين مسلمان پهچي چڪا آهن ۽ پراڻا مذهب ميٽجي رهيا آهن. هن مذهب جو سڀ کان وڏو فائدو اهو آهي تہ هن کي قبول ڪرڻ وارو رڳو هڪ خدا کي سجدو ڪري هزارين بتن کي سجدو ڪرڻ کان آزادي ماڻي وٺي ٿو.“

پوڙهي بزرگ وڌيڪ پڇيو تہ ”اوهان عبادت ڪيئن ڪندا آهيو. مونکي بہ تہ سيکاريو!“

شمس الدين جواب ڏنو تہ ”پهرين تون اسلام کي دل سان قبول ڪر، پوءِ توکي عبادت جا مذهبي طريقا بہ سيکاري وٺندس.“

پوڙهي بزرگ هڪ عجيب سوال پڇيو تہ ”پلا تورو اها ڳالهہ تہ پڌاءِ تہ مسلمان ٿي وڃڻ بعد منهنجي سماجي حيثيت ڇا رهندي. ڇاڪاڻ تہ هن وقت آئون پنهنجي قوم جو اڳواڻ ۽ مذهبي مهندار آهيان. پر ڇا مسلمان ٿي وڃڻ ڪانپوءِ بہ منهنجي اها ئي حيثيت ۽ شان برقرار رهندو يا نہ؟“

شمس الدين جواب ڏنو تہ ”افسوس! اسلام ۾ اهڙو ڪوبہ قانون موجود نہ آهي جو ڪوبہ شخص پنهنجي خانداني وڏائيءَ جي ڪري ڪنهن وڏي مرتبي يا حيثيت جي لائق سمجهيو وڃي. هتي تہ پهريون ڪلمو ئي اهو پڙهڻو پوندو آهي تہ لاالله الا الله يعني الله کان سواءِ ٻيو ڪوبہ خدا نہ آهي، هن جي وڏائي ۽ شان جي آڏو ڪنهن جي بہ وڏائي ۽ شان جو تصور نٿو ڪري سگهجي. ها اگر ڪو ماڻهو وڏي عزت ۽ شان حاصل ڪرڻ گهري ٿو ۽ اهو چاهي ٿو ڪيس خدا وٽ بہ اهو مقام مليل هجي تہ ان جو صرف هڪ ئي طريقو آهي تہ ماڻهو پنهنجي ذاتي ڪردار ۽ اخلاق ۾ بهتري ۽ وڏائي پيدا ڪري ۽ خدا جي خوف، عبادت ۽ پرهيزگاريءَ ذريعي پنهنجي عزت وڏائي. تون جيڪڏهن مسلمان ٿيڻ بعد بہ عزت ۽ مرتبي وارو رهڻ گهرين ٿو تہ پوءِ ان جو بهترين طريقو اهو آهي تہ پنهنجي عمل ۽ اخلاق سان وڌو ٿيڻ جي ڪوشش ڪر ۽ ان طريقي سان ئي جيڪو بہ شخص وڏائي حاصل ڪندو. ان کي انهن سمورن ماڻهن جي مٿان بہ وڏائي حاصل هوندي، جيڪي مسلمان ٿيڻ کان اڳ بہ پنهنجن ابن ڏاڏن جي نسلي تعلق سبب وڏا سمجهيا ويندا هئا.“

انهن ڪرين ڳالهين پوڙهي بزرگ کي گهڻو متاثر ڪيو ۽ پنهنجي سموري قوم سميت مسلمان ٿي ويو.

بدخشان ۽ ڪشمير ۾ شمس الدين ستن سالن تائين رهيو ۽ پنهنجو تبليغي ڪم مڪمل ڪرڻ بعد واپس سبزوار هليو ويو. هاڻي سندس عمر ڇويهہ سال ٿي چڪي هئي. هتي پهچڻ ڪانپوءِ سندس شادي ڪرائي وئي، جنهن مان ڪيس ٻہ پٽ ٿيا. انهن مان هڪ جو نالو سيد نصير الدين ۽ ٻئي جو نالو سيد علاءُ الدين رکيو ويو. هتي اچڻ بعد سندس طبيعت ۾ عجيب ڦيرو اچي ويو ۽ قلندراڻي زندگي گذارڻ لڳو. ڪيس ڪپڙي گنديءَ توڙي ٻين ڪيترين ئي ضروري ڳالهين جو خيال نہ رهندو هو. سندس زبان ۽ نظر ۾ اهڙو اثر اچي ويو جو هو جيڪا ڳالهہ زبان مان ڪيندو هو تہ ائين ٿي ويندو هو ۽ جنهن شيءِ تي پنهنجي نظر وجهندو هو تہ ان تي سندس اثر پئجي ويندو هو.

شمس الدين انهيءَ ئي حالت ۾ سبزوار کي الوداع چئي تبريز هليو ويو. تبريز ڪيس تمام گهڻو پسند هو. تبريز کان هو ترڪيءَ جي شهر قونيہ ويو. قونيہ جي ماڻهن هڪ مست ملنگ ماڻهوءَ کي گهٽين ۽ بازارن ۾ خاموشيءَ سان گهمندي ڏٺو، پر هنن ان ڏانهن ڪو ڌيان نہ ڏنو. شمس الدين انهن سان ڪنهن بہ قسم جو لاڳاپو نہ رکندو هو. پاڻ رستن تي گهمندي ڦرندي ڪجهہ دير لاءِ دڪانن آڏو ويهي رهندو هو ۽ ماڻهن کي دنيا جي گوڙ ۾ گم ۽ ڇهٽيل ڏسندو رهندو هو. هو ساڻن ڪجهہ بہ نہ ڳالهائيندو هو، پر دل ئي دل ۾ پنهنجو پاڻ کي پيو چوندو هو تہ "يلا اها بہ ڪا زندگي آهي جو انسان سدائين هن دنيا جي پنور ۾ ڦاٿو پيو هجي."

حضرت شمس تبريز قونيہ شهر جي گهٽين ۽ بازارن ۾ گهمڻ ڦرڻ دوران هڪ ڏينهن هڪ مدرسي ۾ گهڙي ويو. اهو مدرسو مولانا جلال الدين روميءَ جو هو هيءُ واقعو 642 هہ جو آهي.

مولانا رومي پنهنجن شاگردن ۽ ڪتابن جي وچ ۾ ويهي سبق ڏئي رهيو هو. مولانا رومي هڪ مست ملنگ شخص کي مدرسي ۾ ڏسي حيرت ۾ چيو "تو ڪير آهين ۽ هتي ڇو آيو آهين!؟"

شمس الدين ڪتابن کي ڏسند رهيو ۽ ڪا بہ ورندي نہ ڏنائين.

مولانا روميءَ وري پڇيو "آخ يلا تون ڇا ٿو چاهين ۽ پڙهائيءَ جي ڪم ۾ رنڊڪ ڇو وجهي رهيو آهين؟"

شمس الدين ڪتابن ڏانهن اشارو ڪندي پڇيو تہ "هي ڇا آهن؟"

مولانا روميءَ چڙ مان جواب ڏن تہ "انهن کي قيل ۽ قال چوندا آهن، جن کي تون نہ سمجهي سگهندين."

شمس الدين، مولانا روميءَ جي اڳيان رکيل ڪتاب کڻي پاڻيءَ جي حوض ۾ اڇلائي ڇڏيا.

قيمتي ڪتاب پاڻيءَ جي تري ۾ هليا ويا. مولانا رومي پريشانيءَ ۾ اٿيو حيرت مان پڇيائين تہ، " سائينءَ هي ڇا ڪيو؟

شمس الدين ڪو بہ جواب ڏي بدران حوض مان ڪتاب ڪڍي مولان روميءَ جي آڏو رکي ڇڏيا.

مولانا رومي اهو سڀڪجهہ ڏس حيرت ۾ پئجي ويو. انهن ڪتابن مان ڪ

هڪ ڪتاب به پاڻيءَ ۾ نه پسيو هو. پاڻ هڪ هڪ ڪتاب ڪڍي ان کي اٿلائي پٿلائي ڏسندو رهيو ۽ ان ۾ پاڻيءَ جي آلاڻ کي ڳولهيندو رهيو پر ڪيس ڪو ذرو به پسيل نظر نه آيو.

مولانا روميءَ، شمس الدين ڏانهن حيرت ۾ نهاريندي سوال پڇيو "سائين! هي ڇا....!؟"

شمس الدين چيو: "هيءَ اهو آهي جنهن کي تون نه سمجهي سگهندين."

مولانا رومي سڪتي ۾ اچي ويو ۽ شمس الدين پنهنجي راهه وٺي روانو ٿي ويو. هوش سنڀاليندي ئي مولانا رومي کيس ڳولهڻ لاءِ ڊوڙيو پر هو ڪيس نظر نه آيو ۽ گهڻي وقت ڪانپوءِ جڏهن وري مليس ته مولانا رومي سندس ئي ٿي رهجي ويو.

حضرت شمس الدين تبريزيءَ جي زندگيءَ جي باري ۾ تاريخ جي ڪتابن ۾ ڪو گهڻو تفصيل نه بيان ڪيو ويو آهي.

حضرت شمس الدين تبريزي رحه شروع ۾ باطني فرقي جي هڪ اسماعيلي بزرگ سان تعلق رکندو هو. پر پوءِ پنهنجو مسلڪ تبديل ڪري هڪ پهتل بزرگ بابا ڪمال الدين جنديءَ جو مريد بڻجي ويو. پنهنجي مرشد جي نگرانيءَ ۾ پاڻ ٿوري ئي وقت ۾ طريقت ۽ سلوڪ جون سموريون منزلون ماڻي ورتائين. پاڻ پنهنجي مرشد جو منظورِ نظر هو. پاڻ شروع کان ئي فقيراڻي زندگي گذاريندو هو. سندس معمول هو ته پاڻ چاليهه ڏينهن لاڳيتو روزو رکندو هو ۽ وري ٿورو گهڻو کائي چاليهن ڏينهن لاءِ نئون روزو رکي ڇڏيندو هو ۽ ان عرصي ۾ عبادتون ۽ رياضتون ڪندو رهندو هو. سندس مائٽ ۽ دوست ڪيس ڪجهه ڪائڻ لاءِ ڏيندا هئا ته پاڻ انڪار ڪري ڇڏيندو هو. پاڻ اڪيلائپ پسند هو ۽ هيڪلائيءَ ۾ عبادت ڪرڻ کي ترجيح ڏيندو هو.

شمس الدين کي تبريز شهر ڏاڍو وڻندو هو. پاڻ تبريز ۾ ئي رهائش اختيار ڪيائين. مولانا روميءَ به اتي ئي ساڻس گڏ رهڻ لڳو. شمس الدين هتي ئي شمس الدين تبريزيءَ جي نالي سان مشهور ٿيو. تبريز ۾ پاڻ ٻارنهن سالن تائين سڪر جي حالت ۾ رهيو. هتي ئي شمس تبريزيءَ ۽ مولانا روميءَ هڪ ئي حجري ۾ ٽن ڏينهن جو چِلو ڪاٽيو. مولانا روميءَ کي ساڻس ايتري ته عقيدت ٿي وئي جو ڏينهن رات سندس صحبت ۾ رهڻ لڳو. مولانا روميءَ جي چاهيندڙن کي اهو سڀڪجهه ڏاڍو برو لڳندو هو. ماڻهو مولانا روميءَ سان اڪيلائيءَ ۾ ملڻ ۽ ساڻس علمي بحث مباحثا ڪرڻ چاهيندا هئا. پر شمس الدين تبريزيءَ جي موجودگيءَ ۾ اهو ممڪن ئي نه هو. انڪري ئي مولانا روميءَ جي، چاهيندڙن جي دل ۾ شمس الدين تبريزيءَ جي لاءِ ڪاوڙ ۽ غصي جا جذبا پيدا ٿيڻ لڳا. هڪ ڏينهن ڇا ٿيو جو شام ڪان ٿورو پهرين هڪ وڏي عمر جو عالم مولانا روميءَ سان ملڻ آيو. مولانا رومي، شمس

الدين تبريزيءَ سان اڪيلائيءَ ۾ ويٺو هو. عالم چيو " مولانا آئون اوهان سان ڪن علمي موضوعن تي خيالن جي ڏي وٺ ڪرڻ چاهيان ٿو. ڇا اوهان مون سان اڪيلائپ ۾ ويهڻ جي مهرباني ڪرڻ فرمائيندا؟"

مولانا روميءَ مست ملنگ شمس الدين ڏانهن اشارو ڪندي چيو ته "مانوارا سائين! توهان ڪي مون سان جيڪي ڪجهه ڳالهيون ڪرڻيون آهن. اهي هن بزرگ جي سامهون ڪري سگهو ٿا. ڇو ته آئون هن کان ڌار نه آهيان ۽ اسان ٻئي هڪ ئي ڳالهه آهيون."

پوڙهي عالم ٿورو بيزاريءَ سان تکي لهجي ۾ چيو "اڃا آئون ايترو ڪريل انسان به نه ٿيو آهيان جو ماڻهو مونکي چريو ۽ بيعقل سمجهڻ لڳن ۽ نه وري آئون پنهنجي علم جي ايتري بي قدري ڪري سگهان ٿو."

مولانا روميءَ پڇيو "ڀلا ان سان علم جي بيقدري ڪيئن ٿيندي؟"

ان شخص جواب ۾ چيو "ڇا اها علم جي بيقدري نه آهي جو هڪ مست ملنگ ماڻهوءَ تو جهڙي بهترين ۽ علم جي ڄاڻو شخص تي قبضو ڪري رکيو آهي."

مولانا روميءَ جواب ڏنو "هي ماڻهو. جيڪو توکي مست ملنگ لڳي ٿو. اهو ئي منهنجي دل جا بند دروازا کولڻ جو ڪارڻ بڻيو آهي." اهو عالم ڪاوڙجي هليو ويو ۽ ان شمس تبريزيءَ جي مخالفت ۾ هڪ وڏو طوفان کڙو ڪري ڇڏيو. شمس تبريزي، تبريز مان بيزار ٿي واپس پنهنجـ شهر سبزوار هليو ويو ۽ اتان وري بغدا ويو. پر سندس حالت ان ترڻندڙ ۽ بيچيـ شخص وانگر ٿي وئي، جنهن کـ جهڙوڪر هڪ جاءِ تي ٽڪڻ نصيب ۾ ئـ لکيل نه هو. تبريز جي محبت کيس ور واپس اوڏانهن ڇڪي آئي. پر هتي ڪجهـ ڏينهن رهڻ بعد وري دمشق هليو ويو دمشق مان وري بغداد جي راهه ورتائين.

مولانا روميءَ کي حضرت شمس تبريزيءَ جي جدائي ۽ فراق بيحال ڪر ڇڏيو. پاڻ جڏهن درس ۽ تدريس جي ڪ ۾ مصروف ٿيڻ چاهيندو هو ته سندس د بلڪل نه لڳندي هئي. مولانا تبريزي رحـ جي وڇوڙي تي درد ڀريل شعر پڙهنـ رهندو هو. کائڻ پيئڻ ڇڏي ڏنو هئائين پنهنجن مريدن کان پاسيرو رهڻ لڳو هو انهيءَ اڪيلائپ ۽ جدائيءَ جي ڏکوئينـ گهڙين ۾ کيس حضرت شمس الديـ تبريزيءَ جو خط مليو. جنهن سان سندس اندر جا اڌما ويتر وڌي ويا. مولانا رومي جي بيقراري ڏسڻ وٽان هئي. جڏهن سندس حالت قابوءَ کان ٻاهر ٿي وئي ته سندس پ سلطان جي اڳواڻيءَ ۾ هڪ وفد دمشق ويـ ۽ حضرت تبريزيءَ کان معافي گهريائين مولانا روميءَ وفد جي هٿان هڪ منظو خط ۽ هڪ هزار دينار به شمس الديـ تبريزيءَ کي ڏيڻ لاءِ موڪليا هئا. سندس ان حالت تي حضرت شمس الدين تبريزيءَ جي دل نرم ٿي وئي ۽ پاڻ واپس قونيه اچ لاءِ راضي ٿي ويو ۽ جڏهن واپس قوني

پهتو تہ مولانا رومي نهايت خوش ٿيو ۽ وري سماع جون محفلون جاري ٿي ويون. قونيہ وارن کي حضرت شمس الدين تبريزيءَ جو قونيہ ۾ رهڻ بلڪل نہ وڻندو هو، پر هو خاموش رهندا هئا.

حضرت شمس الدين تبريزيءَ تصوف جي دنيا ۾ جيڪو اعليٰ رتبو ماڻيو آهي، اهو ڪنهن کان بہ لڪل نہ آهي. پاڻ شاعريءَ جي زبان ۾ جيڪو پنهنجن جذبن جو اظهار ڪيو آهي، اهو ڪيترين ئي دلين کي گرمائڻ جو سبب بڻيو آهي. پاڻ معرفت جي مقام تي پهتل هو ۽ سندس پيغام شروع کان آخر تائين عشق جو ئي پيغام آهي. سندس چوڻ آهي تہ جنهن انسان جي دل عشق کان خالي آهي، اهو انسان نہ پر پٿر آهي ۽ جيڪڏهن ڪا قوم عشق جي جذبي کان عاري آهي تہ اها رڳو مٽيءَ جو ڍير آهي. سندس ڪلام ۾ تصوف، اخلاق ۽ نفسيات جي اونهن مسئلن ۽ الاهي معرفت جي اسرارن جو هڪ درياءُ وهي رهيو آهي. حضرت شمس تبريزي چوي ٿو تہ طريقت جي رستي تي هڪ اهڙو موڙ بہ اچي ٿو جو جيڪڏهن ان کي صحيح طريقي سان بيان ڪيو وڃي تہ پوءِ رڳو ظاهري اک سان ڏسڻ وارا ماڻهو طريقت جي ان سالڪ کي ڦاسيءَ تي چاڙهي ڇڏيندا. صوفين جو عقيدو آهي تہ انسان جو روح هڪ مستقل ۽ نہ متجندڙ شيءِ آهي، جنهن جو سڌو سنئون لاڳاپو الله پاڪ سان آهي ۽ اهو لاڳاپو ائين ئي آهي، جيئن جزي جو ڪل سان هوندو آهي.

هڪ ڀيري حضرت شمس الدين تبريزي ڪجهہ مهينن لاءِ پنهنجو پاڻ کي هڪ ڪوٺيءَ ۾ بند ڪري چلي ۾ ويهي رهيو. سندس اها جدائي مولانا روميءَ جي سهپ کان ٻاهر هئي ۽ جڏهن شمس تبريزي رحہ پنهنجو چلو ڪاٽي ٻاهر نڪتو تہ مولانا رومي ڏاڍو خوش ٿيو. سندس سموري بيقراري ختم ٿي وئي. ڪيس اهڙي انتهائي خوشيءَ جي ڪيفيت ۾ ڏسي حضرت شمس تبريزي رحہ مولانا روميءَ کي آزمائڻ چاهيو ۽ فرمايو "مولانا! مونکي هن وقت هڪ خوبصورت عورت جي گهرج آهي. آئون تو مان تمام گهڻو خوش ٿيندس، جيڪڏهن تون مونکي ڪٿان بہ ڪري ڪا عورت آڻي ڏين."

مولانا رومي بنا ڪو سوال پڇڻ جي پنهنجي گهرواري، جيڪا خوارزم جي شاهہ جي ڌيءُ هئي ۽ انتهائي خوبصورت ۽ حسن ۾ پنهنجو مٽ پاڻ هئي، ان کي آڻي سندس خدمت ۾ پيش ڪيو. حضرت شمس تبريزيءَ جڏهن مولانا جي گهرواريءَ کي ڏٺو تہ چيائين "مون توکي هن کي آڻڻ لاءِ تہ نہ چيو هو. هيءَ تہ منهنجي ڀيڻ ۽ ڌيءُ وانگر آهي."

مولانا جواب ڏنو "سائين! منهنجي نظر ۾ هن کان وڌي خوبصورت عورت ڪابہ نہ آهي ۽ ٻي ڳالهہ تہ آئون پنهنجي سڀ کان پياري شيءِ اوهان تي قربان ڪرڻ لاءِ تيار آهيان."

ان تي شمس تبريزيءَ چيو "مونکي هاڻي عورت جي گهرج نہ آهي.

جيڪڏهن تون آٿي سگهين ٿو تہ مونکي، هڪ خوبصورت ڇوڪرو آڻي ڏي.“

مولانا روم تڪڙو تڪڙو پنهنجي مرشد جي حجري مان نڪتو ۽ بنا ڪنهن سوال جواب جي پنهنجي گهر ڏانهن روانو ٿي ويو. گهر پهچي هن پنهنجي پٽ کي پاڻ سان گڏ هلڻ لاءِ چيو ۽ ان کي وٺي اچي حضرت شمس تبريزيءَ جي آڏو پيش ڪيائين. حضرت شمس تبريزي هن ڀيري بہ مولانا کان ناراض ٿيو ۽ چيائينس ”مون توکي هيءَ ڇوڪرو آڻڻ لاءِ تہ نہ چيو هو. هيءَ تہ منهنجو پٽ آهي“.

مولانا وراڻيو ”منهنجا مرشد سائين! آئون اوهان تي قربان ٿيڻ چاهيان ٿو. آئون ڇو ۽ ڇا جي چڪر ۾ پوڻ نٿو چاهيان. آئون تہ حڪم جو غلام آهيان. منهنجو ڪم اوهانجي فرمان برداري ڪرڻ ۽ اوهان تي قربان ٿي وڃڻ آهي.“

اهي ڳالهيون ٻڌڻ بعد مولانا جي پٽ کي بہ حضرت تبريزي رحہ موٽائي ڇڏيو. ان بعد مولانا روميءَ کي چيائين ”هاڻي وڃ ۽ وڃي منهنجي لاءِ شراب کڻي اچ. شراب اهڙو هئڻ گهرجي، جيڪو مونکي سرور ۽ مستيءَ ۾ آڻي ڇڏي.“

مولانا رومي، جيڪو پنهنجي زهد ۽ تقويٰ جي ڪري تمام گهڻو مشهور هو. سندس علم ۽ حڪمت جي هرهنڌ هاڪ هئي، پر هو ڪنهن بہ ڳالهہ جي پرواهہ نہ ڪندي قونيہ ۾ يهودين جي هڪ بازار ۾ هليو ويو ۽ اتان شراب وٺي اچي حضرت شمس الدين تبريزي رحہ جي خدمت ۾ پيش ڪيائين. حضرت شمس تبريزيءَ جڏهن شراب جي ڀريل بوتل ڏٺي تہ ڪافي دير تائين مولانا روميءَ کي گهوري ڏسندو رهيو ۽ پوءِ شراب جي بوتل پٽ ۾ هٿي ڀڃي ڇڏيائين. مولانا ماٺ ميٺ ۾ سڀ ڪجهہ ڏسندو رهيو ۽ ڪجهہ بہ نہ ڪڇيو. ڪافي دير بعد حضرت شمس تبريزيءَ مولانا کي چيو ”اي جلال الدين! اڄ کان تو ان مقام تي پهچي چڪو آهين جنهن جي ڪري تنهنجو نالو ابد تائين ياد رکيو ويندو. اڄوڪي ڏينهن تو معرفت جو سموريون منزلون ماڻي ورتيون آهن. هي مون جيڪي عورت، ڇوڪري ۽ شراب آڻڻ لاءِ توکي حڪم ڏنو هو اهو رڳو تنهنجي آزمائش لاءِ هو ۽ تون انهن آزمائشن تي ايترو پورو لٿو آهين جو ان جو مثال ملڻ دنيا ۾ مشڪل آهي. اڄ کان توکي اهو مان ۽ مرتبو حاصل ٿي ويو آهي، جنهن سان تنهنجو نالو تيستائين قائم رهندو. جيستائين هيءَ دنيا قائم آهي ۽ ماڻهو تنهنجين لکڻين کي قيامت تائين پڙهندا رهندا ۽ ان جا اسرار پروڙيندا رهندا ۽ آئون تنهنجو مرشد هوندي بہ گمنام رهندس ۽ ماڻهو مونکي تنهنجي ئي حوالي سان سڃاڻندا ۽ ياد ڪندا. ماڻهو مونکي شمس تبريزيءَ بدران مولانا روميءَ جي مرشد جي حيثيت سان سڃاڻندا.“

اهي ڳالهيون ٻڌي مولانا رومي تمام گهڻو خوش ٿيو ۽ حضرت شمس الدين تبريزيءَ جي محبت ۽ عقيدت ۾ ايترو تہ جذباتي ٿي ويو جو پاڻ پنهنجي

هڪ شعر ۾ چيائين تہ ”جيڪڏهن مونکي حضرت شمس تبريزيءَ جي غلامي نصيب نہ ٿئي ها تہ آئون ڪڏهن بہ مولانا روم نہ بڻجي سگهان ها .“

ظاهري شريعت جي پابند عالمن کي شمس تبريزيءَ جي خيالن کان سخت چڙ هوندي هئي. هو سندس مقبوليت کان سڙندا هئا. جنهن ڪري انهن عالمن بغداد جي حڪمرانن کي تمام گهڻو برغلايو ۽ کين يقين ڏياريو تہ جيڪڏهن حضرت شمس تبريزيءَ کي بغداد ۾ رهڻ ڏنو ويو تہ اهو ڏينهن پري نہ آهي، جڏهن خدا جو عذاب هتي اچي ڪڙڪي. بادشاهہ دربار سان تعلق رکندڙ ۽ شهر جي ناميارن عالمن جي گڏيل اثر هيٺ هڪ حڪم جاري ڪيو تہ شمس تبريزي رحہ هڪدم بغداد ڇڏي وڃي. شمس تبريزي حڪم ملڻ شرط بغداد مان نڪري ڪاظمين هليو ويو.

هوڏانهن بادشاهہ جڏهن شمس تبريزيءَ جي شهر نيڪاليءَ جو حڪم ڏئي دربار مان روانو ٿيو تہ ان وقت ڪيس سندس مٿو ڳرو محسوس ٿي رهيو هو. سندس دل تي بار هو. ائين پئي لڳو ڄڻ ڪو سندس دل کي مهٽي رهيو هجي. بادشاهہ تي ڪيترا ئي ڏينهن ويڳاڻپ ۽ اداسيءَ واري ڪيفيت طاري رهي. سندس سمجهہ ۾ نہ اچي رهيو هو تہ سندس اهڙي حالت ڇو ٿي رهي آهي. ڪيترن ڏينهن بعد بادشاهہ کي اهو اطلاع ڏنو ويو تہ ولي عهد جي حالت نازڪ آهي. بادشاهہ پريشانيءَ جي حالت ۾ اندر داخل ٿيو، جتي سندس سڀ کان پيارو شهزادو موت جي بستري تي ائين پيو هو جهڙوڪر موت جو انتظار ڪري رهيو هجي. بادشاهہ محل جي عورتن کي دڙڪا ڏنا ۽ کين چيائين تہ ”جڏهن شهزادي جي حالت ايتري خراب هئي تہ پوءِ ڪيس اطلاع ڇو نہ ڏنو ويو.“

ڪنهن عورت جواب ڏنو ”حضور! اسان سڀني جي اها ڪوشش هئي تہ شهزادي جي بيماريءَ جي خبر ٻڌائي اوهان کي پريشان نہ ڪيو وڃي. ڇاڪاڻ تہ اوهان اڳيئي بادشاهي ڪمن ڪارين ۽ حڪومتي معاملن ۾ گهيريل رهو ٿا .“

بادشاهہ انتهائي ڪاوڙ ۾ چيو تہ ”شهزادي سان آئون وڌ کان وڌ محبت ڪريان ٿو ۽ اگر الله نہ ڪري ڪيس ڪجهہ ٿي وڃي تہ...!؟“

”شاهي طبيبن جي پنج رڪني ٽيم شهزادي جي علاج ۾ رڌل آهي ۽ الله مان اها اميد آهي تہ هو ڪيس بچائي وٺندا.“ انهن مان هڪڙيءَ جواب ڏنو.

بادشاهہ، شهزادي کي ويجهو وڃي ڏٺو. ڪمزوريءَ جي ڪري شهزادي جون اکيون ڏرا ڏئي ويون هيون ۽ ٻنهي ڳلن جون هڏيون ٻاهر نڪري آيون هيون. بادشاهہ نهايت پيار ۽ محبت سان شهزادي سان ڳالهائيندي چيو ”پٽ! تنهنجا ڪهڙا حال آهن؟“

شهزادي ويران اکين سان پيءُ کي ڏٺو پر ان کي سڃاڻي نہ سگهيو.

بادشاهه ساڻس هڪ دفعو وري
ڳالهايو. "پٽ! هيڏانهن مونڏي ڏس. آئون
تنهنجو پيءُ توکي ڏسڻ آيو آهيان."
شهزادي، پنهنجي پيءُ کي
ڪاوڙ وارين نگاهن سان گهوريندي ڪيس
جواب ڏنو تہ "اهو ڪٿي آهي؟ ... اهو،
جنهن کي خدا تہ پسند ڪيو پر ان جي
ٻانهن ڪيس ڪڏهن اڪيلائي ڇڏيو. اهو ڪٿي
آهي، جنهن کي ماڻهو سڃاڻي نہ سگهيا ۽
ڪنهن نبيءَ وانگر جلاوطن ڪري
ڇڏيائون."

بادشاهه کي ڪنبڻي وٺي وئي.
هو شهزادي جون ڳالهيون پوريءَ ريت
سمجهي رهيو هو پر اڻڄاڻ وانگر هن
ڊڄندي ڊڄندي پڇيو تہ "پٽ! تون ڪنهن
جي ڳالهہ ڪري رهيو آهين؟ ڪٿي تنهنجو
اشارو شمس تبريزيءَ ڏانهن تہ نہ آهي؟
جيڪڏهن ائين آهي تہ پوءِ آئون توکي
ٻڌايان ٿو تہ ڪيس ڊرٻار ۽ شهر جي عالمن
گڏيل فيصلي سان بيدين ۽ ڀٽڪيل قرار
ڏنو آهي."

شهزادي جا چپ ڏڪڻ لڳا.
نهايت ئي جهيڻي آواز ۾ چيائين "خدا جي
قدرت! دين کان ڀٽڪيل، هڪ دیندار کي
ڀٽڪيل سڏي رهيا آهن ۽ اهي ماڻهو،
جيڪي پنهنجي نفس جي برائيءَ کان بہ
اڻواقف آهن. اهي ٻين جي ڀلائيءَ کي بہ
برائي چئي رهيا آهن!"
بادشاهه پڇيو "اگر تون چوين تہ
آئون شمس تبريزيءَ کي ڪاظمين مان
گهرائي وٺان؟"

شهزادي جي چهري تي سور ج...
سڻ ظاهر ٿيا ۽ هن چيو تہ "آئون مر...
رهيو آهيان. آئون مري ويندس. منهنج...
جسم مان ساهه نڪرڻ وارو آهي."
بادشاهه پريشانيءَ واري حال...
۾ حڪيمن کي سڏايو ۽ ان پنج رڪني و...
شهزادي جو علاج شروع ڪري ڏنو.
بادشاهه بيچينيءَ سان حڪيم...
سان ڳالهائيندي چيو "ڇا شهزادي ج...
طبيعت سڌري ويندي. ڇا هو چڱو ڀلو ٿ...
ويندو؟"
حڪيمن جي اڳواڻ مايوس...
واري ڪيفيت ۾ چيو "آئون سائين جن ک...
وڏيڪ اڻڄاڻائيءَ ۾ رکڻ نہ ٿو چاهيا...
چاڪاڻ تہ جي مون ائين ڪيو تہ اڳتي ه...
مونکي شرمندو ٿيڻو پوندو." پوءِ اه...
سان ڪنڌ جهڪائي چيائين "ڪجهہ چئ...
نٿو سگهجي، پر ائين لڳي رهيو آهي...
الله پاڪ اسانکي شرمندو ڪرڻ چاهي ٿ...
"
بادشاهه ان اشاري جو مطلب...
سمجهي ويو ۽ چيائين "توکي جيڪ...
ڪجهہ چوڻو آهي، کليءَ طرح ڳالهاءِ. آئ...
اشارن جي زبان پسند نٿو ڪريان. آئ...
منافق نہ آهيان."
حڪيمن جي اڳواڻ جواب ڏن...
"بادشاهه سلامت! هاڻي دوا جو وقت گذ...
ويو آهي، دعا جو وقت آهي. بس ه...
خادم تہ ائين ئي پنهنجي دل جو احو...
بيان ڪري سگهجي ٿو."

شهزادو هڪ دفعو وري ڦڙڪيو.
"مونکي ڪاظمين وٺي هليو. آئون ڪاظمين ويندس."

بادشاهه جو اکيون آليون ٿي ويون ۽ حڪيمن کان معلوم ڪيائين "هن کي توهان ڪيتري دير تائين جيئرو رکي سگهو ٿا."

حڪيمن جي اڳواڻ جواب ڏنو "بس ڪجهه ڪلاڪن تائين مس."

بادشاهه پريشانيءَ ۾ چيو "نه، بلڪل نه. ان ۾ ڪجهه واڌارو ڪريو. آئون ان بزرگ کي ڪاظمين مان سڏائي ٿو وٺان ۽ ان کان معافي وٺندس. ان سان وڏي بيواجبي ٿي آهي ۽ هيءَ ان ئي ظلم ۽ ڏاڍائيءَ جي سزا آهي جيڪا شهزادو ڀوڳي رهيو آهي ۽ آئون ڇريو ٿي رهيو آهيان."

ان بعد بادشاهه. شهزادي جي وارن ۾ هٿ ڦيرائيندي چيو "پٽ! تون فڪر نه ڪر، آئون اجهو هينئر ئي شمس تبريزيءَ کي گهرائي ٿو وٺان."

بادشاهه شهزادي کي چمي ڏئي ٻاهر نڪري ويو ۽ اوڏي مهل ئي هڪ وفد ڪاظمين ڏانهن روانو ڪيائين ۽ انهن کي حڪم ڪيائين ته هو ڪنهن به قيمت تي شمس تبريزيءَ کي واپس وٺي اچن. اتان واندو ٿي بادشاهه واپس شهزادي وٽ پهتو. شهزادي تي ان وقت به هذياني ڪيفيت طاري هئي ۽ بادشاهه ان کي ساڳيءَ حالت ۾ ڏسندي اتان هليو ويو.

حڪيم پنهنجين ڪوشش سان شهزادي جي زندگي بچائڻ جي ڪم ۾ رڌل رهيا. ڪجهه ڏينهن بعد بادشاهه کي اطلاع ڏنو ويو ته شهزادي جي حالت ڏاڍي خراب آهي ۽ هو ڪجهه گهڙين جو ئي مهمان وجي رهيو آهي. بادشاهه پريشانيءَ جي حالت ۾ ڪمري ۾ داخل ٿيو. شهزادي ويران اکين سان ڪيس ڏٺو ۽ اکيون بند ڪري ڇڏيائين.

بادشاهه بيوسيءَ جي حالت ۾ شهزادي کي ڏٺو ۽ درٻار ۽ شهر جي عالمن کي گهٽ وڌ ڳالهائڻ لڳو. شهزادي پنهنجي نرڙ تي ائين هٿ رکيو، ڄڻ پنهنجي پيءُ کي آخري سلام ڪري رهيو هجي. بادشاهه جي دل ٻڏڻ لڳي ۽ ڪيس جهنجهوڙيندي پڇيائين، "پٽ! ڇا ٿيو. تنهنجي طبيعت ڪيئن آهي؟"

شهزادي جون اکيون ٻڏڻ لڳيون ۽ ٿوري ئي دير اندر شهزادي جو دم نڪري ويو ۽ ڪنڌ هڪ طرف لڙڪي پيو. شاهي محل ۾ ماتم جهڙو ماحول پيدا ٿي ويو ۽ بادشاهه جي وات مان رڙ نڪري وئي. شاهي حڪيم اڳيان وڌيو ۽ غور سان معائنو ڪرڻ بعد اعلان ڪيائين. "شهزادو پنهنجي حقيقي مالڪ وٽ پهچي چڪو آهي. انڪري ڪيس سندس حالت ۾ ڇڏيو وڃي ۽ ڪيس ننڊ مان سجاڳ نه ڪيو وڃي."

ٿوري وقت بعد بادشاهه کي اطلاع ڏنو ويو ته شمس تبريزيءَ کي ڪاظمين مان واپس آندو ويو آهي. بادشاهه ڇرين واري حالت ۾ ٻاهر نڪتو ۽

چرين وانگر رڙيون ڪندي پڇيائين،
”ڪٿي آهي شمس تبريزي؟ ڪيس مون وٽ وٺي اچو تہ جيئن آئون ڪيس هٿ ٻڌان ۽ پيرين پئي معافي وٺان. مون ڪيس تنگ ڪيو هو ۽ سندس دل کي ڏکوئيو هو. جنهنجي مونکي سزا ملي وئي. چئوس هاڻي تہ مونکي معاف ڪري.“

ماڻهن کي ائين محسوس ٿيو ڄڻ شديد ڏک جي ڪري بادشاهہ جو دماغ ڪم ڪرڻ ڇڏي رهيو آهي.

شمس تبريزي بادشاهہ جي ويجهو آيو ۽ کانئس پڇيائين، ”اي بادشاهہ! تون ايترو پريشان ڇو آهين؟“

بادشاهہ سندس پيرن ۾ ڪري پيو ۽ چيائين تہ ”سائين! آئون تہ لٽجي ويس، آئون تباهہ ٿي ويس، منهنجي بادشاهي اجڙي وئي، وليعهد مري ويو.“

”وليعهد مري ويو!“ شمس تبريزيءَ حيرت مان سوال ڪيو، ”ڪٿي آهي وليعهد، ٿورو آئون بہ تہ ان کي ڏسان.“

بادشاهہ جواب ڏنو، ”هو اندر چادر پايو ستو پيو آهي.“

شمس تبريزيءَ چيو، ”تون مونکي ان وٽ وٺي هل، آئون ان سان ملڻ چاهيان ٿو.“

بادشاهہ مايوسيءَ مان چيو ”هاڻي ان سان ملي ڇا ڪندين، هاڻي منجهس بچيو ئي ڇا آهي، هڪ بي روح جسم آهي، جيڪو بستري تي پيو آهي ۽

مٽيءَ ۾ پورجڻ جو انتظار ڪري رهيـ
آهي.“

شمس تبريزيءَ ڪاوڙ مان چيـ
”اي بادشاهہ! تون اجاين ڳالهين ۾ وقـ
ڇو پيو وڃائين؟ مونکي هڪدم اندر وٺـ
هل.“

بادشاهہ سندس گهڻي زور پـ
تي کيس اندر وٺي ويو. شمس تبريزي مر
ويل شهزادي جي سامهون بيهي کيـ
ڏسندو رهيو ۽ پوءِ منهن تان چادر سير
شهزادي سان ڳالهائيندي چيائين، ”هـ
چالاڪي ڇو؟ ڇا تو اهو پيو سمجهين تـ
اهڙي نڱي ڪري مون تي الزام هٽـ
سولائيءَ سان وينديں هليو. نہ، ائين نـ
ٿيندو، ائين بلڪل نہ ٿيڻ ڏنو ويندو.“

بادشاهہ چيو ”سائين! اهو اوها
ڪنهن سان پيا ڳالهايو؟“

شمس تبريزيءَ جواب ڏنو، ”هـ
نڱ سان، تنهنجي وليعهد سان.“

بادشاهہ ڏکويل انداز ۾ چيو ”پـ
هي زنده ڪٿي آهي، هي تہ مري چڪ
آهي.“

شمس تبريزيءَ جواب ڏنو، ”هـ
مئل ڪٿي آهي، چالاڪي ڪري رهيـ
آهي، چالاڪي ڪري ليٽيو پيو آهي.“

ان بعد شهزادي کي چيائين ”قـ
باذن الله (الله جي حڪم سان اٿي ڪـ
ٿيءَ) شهزادو نہ اٿيو. پاڻ وري حڪـ
ڪيائين ”قم باذن الله (الله جي حڪم سا
اٿي کڙو ٿيءَ) شهزادو وري بہ نہ اٿيـ
شمس تبريزيءَ وري ٽيون ڀيرو بہ ساڳ

لفظ ورجايا پر شهزادو نہ اٿيو. نيٺ چوٿون پيرو ڪاوڙ ۾ اچي چيائين "قم باذني (منهنجي حڪم سان اٿي کڙو ٿيءُ)."

شهزادو اٿي ويهي رهيو.

شمس تبريزي ان ڪانپوءِ هڪدم ٻاهر نڪري آيو ۽ محل ۾ اها ڳالهه ٻاهه وانگر پکڙجي وئي تہ شمس تبريزيءَ مئل کي زنده ڪري ڇڏيو. شمس تبريزيءَ مئل شهزادي کي جيئرو ڪري ڇڏيو. اها چرڪائيندڙ خبر محل مان نڪري سڄي شهر ۾ پکڙجي وئي. شهر ۽ دربار سان تعلق رکندڙ ظاهر پرست عالم منهن سڄائي پاڻ ۾ سس پس ڪرڻ لڳا تہ ڪا خدائي مار پويس. شمس تبريزيءَ کي آخر ڇا ٿي ويو آهي! خدا جي حڪم سان تہ شهزادو اٿيو ڪونہ ۽ جڏهن پنهنجي حڪم سان سڏ ڪيائينس تہ هڪدم اٿي ويهي رهيو. شمس تبريزيءَ خدا هئڻ جي دعويٰ ڪئي آهي. جنهنڪري مٿس شرعي حد لاڳو ٿيڻ گهرجي.

وڏا وڏا ظاهر پرست عالم گڏ ٿيا ۽ شمس تبريزي رحہ کي انهن جي آڏو آڻي بيهاريو ويو. ان معاملي ۾ بادشاهہ وٽ ڳالهائڻ لاءِ ڪجهہ بہ نہ هو. ڇاڪاڻ تہ شمس تبريزيءَ تي ڪفر ۽ خدائيءَ جي دعويٰ جا الزام لڳايا ويا هئا.

عالمن ڪانئس پڇيو. "ڇا اهو صحيح اهي تہ جڏهن تو قم باذن الله چيو تہ مئل شهزادو زنده نہ ٿيو؟"

شمس تبريزيءَ جواب ڏنو. "ها اهو بلڪل صحيح آهي."

عالمن وري سوال ڪيو. "..۽ ڇا اهو بہ سچ آهي تہ جڏهن تو مئل شهزادي کي پنهنجي حڪم سان اٿڻ جو چيو تہ هو اٿي ويهي رهيو؟"

"ها اهو بلڪل سچ آهي." شمس تبريزي رحہ جواب ڏنو."

عالمن يڪراءِ ٿي چيو "يعني مئل شهزادو الله جي حڪم سان نہ اٿيو پر تنهنجي حڪم سان اٿي وينو. آخر ان جو مطلب ڇا ٿو نڪري؟"

شمس تبريزي رحہ جواب ڏنو. "ڇا آئون ۽ خدا الڳ الڳ آهيون. اهو بہ خدا جو ئي آواز هو. جنهن اهو چيو هو تہ اٿي وڃ منهنجي حڪم سان. جنهن جي ڪري مئل شهزادي خدا جي حڪم جي پوئواري ڪئي ۽ اٿي ويهي رهيو."

عالمن ڪاوڙ مان پڇيو. "ڇا تون خدا آهين. ڇا تون خدا هجڻ جي دعويٰ ٿو ڪرين؟"

شمس تبريزيءَ جوش ۾ اچي چيو. "مون اهو ڪڏهن چيو آهي تہ آئون خدائيءَ جي دعويٰ ٿو ڪريان؟"

عالم چيو. "جڏهن تو پنهنجي حڪم سان مئل کي جيئرو ڪيو تہ ان جو ٻيو ڪهڙو مطلب نڪري ٿو!"

شمس تبريزيءَ جواب ڏنو. "ان جو مطلب توهان جي سمجهہ ۾ نہ ايندو. اوهانجي سمجهہ لاءِ اهو ئي ڪافي آهي تہ جڏهن مون قم باذني جو حڪم ڏنو هو. اهو منهنجو آواز نہ هو. اهو الله جو آواز هو. جڏهن خدا پاڻ اهو حڪم ڏنو تہ

منهنجي حڪم سان اتي ڪڙو ٿيءُ تہ هو اتي ڪڙو ٿيو. پهرين مون ٽي ڀيرا الله جو نالو ورتي مئل کي اٿڻ جو حڪم ڏنو تہ مئل نہ اٿيو هو.“

عالم تنگ ٿي پيا ۽ بيزار ٿي چيائون، ”تنهنجيون ڳالهيون اسانجي سمجهہ کان زور آهن، آخر تون ڇا ٿو چوڻ چاهين؟“

شمس تبريزيءَ وراڻيو، ”هڪ ننڍڙو مثال اوهان آڏو پيش ڪريان ٿو، جنهن سان توهان منهنجي ڳالهہ سمجهڻ جي ڪوشش ڪريو. بادشاهہ پنهنجو ڪو حڪم پنهنجي نوڪر جي وسيلي ڪنهن تائين پهچايو، پر ان شخص ان حڪم تي عمل نہ ڪيو، بادشاهہ وري ساڳيو حڪم ڪيو پر ٻڌڻ واري تي ان جو ڪوبہ اثر نہ پيو، نيٺ بادشاهہ پاڻ ان ماڻهوءَ وٽ پهتو ۽ ساڳيو حڪم پنهنجي زبان سان ڏنائين تہ بادشاهہ جي پهرئين ئي حڪم تي ان شخص ڪنڌ جهڪائي عمل ڪيو.“

عالمن حيرت مان پڇيو، ”پر اهو آواز تہ تنهنجو هو، اتي خدا ڪٿي هو؟“

شمس تبريزي عالمن جي بحث مباحثي مان بيزار ٿي پيو ۽ چيائين، ”مون اوهان کي ٻڌائي ڇڏيو تہ الله پاڪ منهنجي آواز ۾ ئي اهو حڪم ڏنو هو.“

عالمن تنگ ٿي جواب ڏنو، ”شمس الدين جو دليل مڃڻ جوڳو نہ آهي ۽ سندس دليل سوچ سمجهہ کان عاري آهي، جنهنڪري عالم هن ڳالهہ لاءِ مجبور آهن تہ شمس تبريزيءَ تي خدائيءَ جي دعويٰ ڪرڻ جو الزام لڳائي شرعي حد جاري ڪن.“

شمس تبريزي معصوميت سان عالمن جا منهن تڪڻ لڳو.

عالمن جي اڳواڻ پنهنجو فيصلو ٻڌايو، ”جيئن تہ شمس تبريزي عملي طور تي خدائيءَ جي دعويٰ ڪري چڪو آهي، جنهنڪري علماءِ حق جو هي اجلاس متس شرعي حد جاري ڪري ٿو تہ سندس جسم جي چمڙي لاهي عبرت خاطر سڄي شهر ۾ گهمايو وڃي.“

شمس تبريزيءَ ان فيصلي تي ڪنهن بہ خوف يا ڏک جو اظهار ڪرڻ کانسواءِ چيو، ”بس! ڳالهہ بہ ايتري، توهانکي منهنجي چمڙي کپي نہ. فڪر نہ ڪريو. آئون هينئر ئي لاهي ٿو وٺان.“

ان کانپوءِ پاڻ ڪنبل ڍڪي ڇڏيائين ۽ پنهنجي جسم جي چمڙي پنهنجي ئي هٿ سان ڇڪي لاهي عالمن جي حوالي ڪري ڇڏي ۽ چيائين ”هن کي کڻي وڃو! هن کي سڄي شهر ۾ گشت ڪرائي ماڻهن لاءِ عبرت جو سامان مهيا ڪريو.“

عالمن، سندس کل کي سڄي شهر ۾ گشت ڪرايو. ان کانپوءِ پاڻ بغداد ڇڏي سنڌ ۾ آيو. هن سفر ۾ بادشاهہ جو پٽ محمد بہ ساڻس گڏ هو. هڪ هنڌ ٻيڙيءَ ۾ ويهي هو درياءَ جي ٻئي پر وڃي رهيا هئا تہ ٻيڙي لڏڻ لڳي. جنهن تي پاڻ

شهزادي کان پڇيائون تہ ”ڇا تو وٽ ڪا
قيمتي شيءِ موجود آهي!“
تنهن تي شهزادي جواب ڏنو،
”ها مون وٽ هڪ قيمتي هيرو موجود
آهي.“
شمس تبريزيءَ چيو، ”ان کي
درياءَ ۾ اڇلائي ڇڏ، نہ تہ بيڙي ٻڏي
ويندي.“
شهزادي حڪم تي عمل ڪندي
موتيءَ کي درياءَ ۾ اڇلائي ڇڏيو، جنهن
بعد درياءَ ۾ رڳو موتي نظر اچڻ لڳا.
پاڻ ملتان ۾ رهائش اختيار
ڪيائين، پر هتي جي ماڻهن سندس سخت
مخالفت ڪئي. هي هميشه ڪمبل پايو
پيو گهمندو هو. جسم تان ڇڪي لاٿل
چمڙيءَ جي هينان نڪري آيل گوشت جو
ٿورو بہ ٽڪر جڏهن ڪلي ويندو هو تہ
مکيون ان تي لامارا ڏيڻ لڳنديون هيون.
ماڻهن کي سندس عقيدن ۽ سڙيل جسم
کان چڙ ايندي هئي. شهزادو ساڻس گڏ
گهمندو ڦرندو هو، ماڻهو ٻنهي کي
ٻنهنجي ويجهو اچڻ نہ ڏيندا هئا.
بک کان پاڻ ماندا ٿي رهيا هئا،
جو اوچتو ڪين ڪتان ڪو گوشت جو ٽڪر
هٿ اچي ويو. پاڻ شهزادي کي حڪم
ڪيائين تہ ”شهزادا! وڃ! ڪتان ڪو ٿانڀو
ڪٺي اچ تہ جيئن هن گوشت جي ٽڪر کي
پچائي سگهجي.“
شهزادو ڪنڌ جهڪائي حڪم
جي پيروي ڪندي ٿانڀو ڳولهڻ لاءِ نڪري
ڪڙو ٿيو پر بدقسمتيءَ سان هن جنهن ڪان
بہ ٿانڀو گهريو، ان ڪيس ڪتو جواب ڏنو.
هڪ جڳهہ تي باهہ ٻري رهي
هئي، شهزادي باهہ جي ويجهو وڃي ماڻهن
کي چيو، ”ادا! مونکي ٿانڀي جي ضرورت
آهي، بدمزاج ماڻهوءَ شهزادي کي ڪاوڙ
مان ڏسندي جواب ڏنو ”ڪٿي تون اهو
ماڻهو تہ نہ آهين جيڪو هن ڪل لٽل
اگهاڙي مست سان گڏ آيل آهين؟“
شهزادي وراڻيو، ”ها آئون اهو
ئي ماڻهو آهيان.“
ان بدمزاج ماڻهوءَ ڪاوڙ ۾ چيو
”تہ پوءِ تنهنجو ڇڱو هن ۾ آهي تہ هڪدم
هتان ٽري وڃ، ڇو تہ اسان نٿا چاهيون تہ
تنهنجي ڪري اسان سيني تي ڪو عذاب
اچي ڪڙڪي.“
شهزادي خوشامد واري انداز ۾
چيو، ”ادا! هاڻي توهان اسانکي ايترو بہ نہ
ستايو جو اسانجي دلين مان توهانجي لاءِ
ڪا آہ نہ نڪري وڃي.“
اهو ظالم شخص ڪاوڙ ۾ اٿيو
۽ شهزادي کي ٻہ ٽي چماٽون واهي
ڪڍيائين. پاڻ ڇڏائڻ جي ڪوشش ڪندي
شهزادي کي ويتر کي وڌيڪ ڌڪ منهن
تي لڳي پيا، جنهن سان سندس ناسن مان
رت وهڻ شروع ٿي ويو. شهزادو باهہ وٺڻ
کان سواءِ ئي شمس تبريزيءَ جي خدمت ۾
پهچي ويو ۽ سڄي ڳالهہ کيس ٻڌائي چوڻ
لڳو، ”سائين! هتي جا ماڻهو ڏاڍا بڇڙا ۽
ظالم آهن. خوشامد ڪرڻ سان بہ سندن دل
نرم نٿي ٿئي، انڪري هن جڳهہ کي ڇڏي

اسانکي ڪنهن ٻئي هنـد هلـي رهـڻ گهرجي."

شمس تبريزيءَ جواب ڏنو، "نـه، اسين هتـي ئـي رهنداسـين ۽ جيڪـڏهن ماڻهو اسانکي باهه نٿا ڏيـن تـه نـه ڏيـن، اسين پاڻهي باهه جو بندوبست ڪري ٿا وٺون."

ان بعد شمس تبريزيءَ آسمان ڏانهن چمڪندڙ سج ڏانهن نهاريندي چيو، "اي منهنجا نالي ڀائي! تون ئي ڪٿي ٿورو هيٺ لهي اچ ته جيئن آئون گوشت جو هيءَ ٽڪر پچائي وٺان."

پوءِ هـن گوشت جو ٽڪر سج ڏانهن مٿي ڪنيو، گرمي هڪدم تمام گهڻي وڌي وئي ۽ ڏسندي ئي ڏسندي ان ۾ ايتري تپش اچي وئي جو سڄو شهر ٽهڪڻ لڳو ۽ ماڻهو هيڏانهن هوڏانهن پاسن ۾ لڪڻ لڳا. ڪافي ماڻهو درياءَ ۾ لهي پيا پر درياءَ جو پاڻي به ٽهڪڻ لڳو. ڪجهه ماڻهو همت ڪندي وچي شمس تبريزيءَ جي خدمت ۾ حاضر ٿيا ۽ چيائون، "سائين! اوهان هي ڪهڙو ويل ڪري ڇڏيو آهي، ڇا اوهان اهو چاهيو ٿا ته سڄو شهر سڙي پچي ختم ٿي وڃي."

شمس تبريزيءَ بي نيازيءَ سان جواب ڏنو، "بابا آئون ڇا ۽ منهنجي خواهش ڇا!؟ آئون اهو مجبور ۽ ستايل ماڻهو آهيان، جنهن کي شهر وارا ان لائق به نٿا سمجهن جو ڪٿي ڪو ٽانڊي جو ذرو ڏين جو آئون ڪو گوشت جو ٽڪر پچائ... سگهان."

ماڻهن چيو، "سائين! اوهان ڪ... جيترو ٽانڊو کپي، رڳو حڪم ڪريو ت... اوهانکي اجهو ٿا حاضر ڪري ڏيون."

شمس تبريزيءَ جواب ڏنو، "باب... توهان منهنجي مدد ته ڪريون ڪونه ٿـ... الٽو مونکان مدد گهرڻ آيا آهيو." پوءِ س... ڏانهن ڏسندي چيائين، "هاڻي جڏهن مو... پنهنجي نالي ڀائيءَ کي پنهنجي ڪم س... هيٺ گهرايو آهي ته اوهان پريشان ٿي و... آهيو، نيڪ آهي، ان بعد سج طرف منه... ڪري چيائين، "بابا! باز برو."

هن جي ائين چوڻ سان سج پوي... هٽي ويو ۽ موسم صحيح ٿي وئي. ماڻ... چـون ٿا تـه ملتـان ۾ ٽيندڙ گرمـيءَ ۾ ... واقعي جو وڏو هٿ آهي.

پاڻ مولانا جلال الدين رومـ... وٽ وينو هـو، مولانا روميءَ جي ساڻ... صحبت رکڻ کان جيڪي مـاڻهو سـ... ڪائينديي هئا انهن ۾ مولانا روميءَ جو پ... علاءُ الدين به شامل هو. ماڻهو جڏهن ا... چونـدا هئـا تـه مولانـا رومـي هـڪ پڙهيـ... ڳڙهيل ۽ عزت وارو مـاڻهو آهـي، پـر ا... ڪيڏي نه افسوس جهڙي ڳالهه آهي، ... سندس شخصيت تـي شمـس تبريـزيءَ ج... قبضـو ٿـي ويـو آهـي. عـلاءُ الديـن جـڏ... ماڻهن جون اهڙيون ڳالهيون ٻڌندو هو... ڪيس شمس تبريزيءَ تي ڏاڍي چڙ اينـ...

هئي. شمس تبريزي جڏهن مولانا روميءَ وٽ وينو هوندو هو تہ علاءُ الدين وٽس نہ ويندو هو.

هڪ ڏينهن شمس تبريزي رحہ. مولانا روميءَ سان ڳالهيون ڪري رهيو هو تہ ڪو ماڻهو ٻاهران ليئا پائي ڪين ڏسڻ لڳو.

مولانا روميءَ اهو محسوس ڪندي پڇيو تہ "ادا ڪير آهين. سامهون اچ." پر هو سامهون نہ آيو. ٻئي وري پنهنجين ڳالهين ۾ لڳي ويا. هڪ ڀيرو وري ان ماڻهوءَ جهاتي پاتي. مولانا روميءَ وري پڇيو "تون ڪير آهين ۽ اندر ڇو نٿو اچين؟"

ان ماڻهوءَ شمس تبريزي رحہ کي اشاري سان پاڻ ڏانهن سڏ ڪيو. مولانا روميءَ، شمس تبريزيءَ کان پڇيو تہ "هي ماڻهو اشارن ۾ ڇا پيو چئي!"

شمس تبريزي رحہ جواب ڏنو.

"هو مونکي سڏي رهيو آهي."

مولانا روميءَ پڇيو. "ڇا توهان کيس سڃاڻو ٿا؟"

شمس تبريزي رحہ جواب ڏنو.

"نہ. آئون کيس بلڪل ڪونہ سڃاڻان."

مولانا روميءَ حيرت مان ڪانئس پڇيو. "پوءِ هو توهانکي ٻاهر ڇو پيو سڏي!"

شمس تبريزي رحہ جواب ڏنو.

"هو مونکي مارڻ لاءِ پيو ٻاهر سڏي."

مولانا روميءَ پريشان ٿي چيو.

"هي توهان ڇا پيا چئو!"

شمس تبريزي رحہ جواب ڏنو.

"جيڪو ڪجهہ مون چيو. ان ۾ ذرو بہ وڌاءُ نہ آهي."

ان دوران هن ماڻهوءَ هڪ ڀيرو وري ليئو پائي ڏٺو. جنهن تي شمس تبريزي رحہ کيس چيو تہ "ادا تون ڇو پيو پريشان ٿين! آئون اچان ٿو ۽ جيئن خدا گهريو تيئن ٿيندو."

مولانا رومي اجا اهي ڳالهيون صحيح نموني سمجهي بہ نہ سگهيو هو جو شمس تبريزي ٻاهر نڪري ويو. اتي ست ماڻهو سندس انتظار ۾ بيٺا هئا. جن ۾ مولانا روميءَ جو پٽ بہ شامل هو. شمس تبريزي جيئن ئي ٻاهر نڪتو تہ انهن ستن ئي ماڻهن گڏجي مٿس حملو ڪري ڏنو ۽ کيس چاقن ۽ تلوارن سان مارڻ لاءِ وار ڪيا. شمس تبريزيءَ وڏي واڪي هڪ نعرو هنيو. جنهن جي اثر ڪري اهي ست ئي ڄڻا بيهوش ٿي ويا.

مولانا رومي پريشانيءَ واري حالت ۾ ٻاهر نڪتو ۽ شمس تبريزيءَ کي ڳولهڻ لڳو. جنهن جڳهہ تي کيس زخمي ڪيو ويو هو. اتي رت جا نشان تہ ضرور موجود هئا. پر شمس تبريزي رحہ جو لاش اتي پيل نہ هو. مولانا بيهوش ماڻهن ۾ پنهنجي پٽ کي بہ موجود ڏٺو ۽ پنهنجي پٽ تي ايترو ڪاوڙيو جو سندس شڪل کان ئي کيس نفرت ٿي پئي.

ٿوري وقت کانپوءِ مولانا روميءَ جي پٽ سلطان کي شمس تبريزي رحہ خواب ۾ نظر آيو. سلطان کانئس پڇيو، "سائين! اوهان ڪٿي آهيو؟ اوهان تہ ائين گم ٿي ويا آهيو جو بابا سائين اوهان کي ڳولهي ڳولهي پريشان ٿي ويو آهي پر اوهان نٿا ملو. آخرڪار اوهان آهيو ڪٿي؟"

شمس تبريزيءَ وراڻيو، "منهنجي جسم جا ٽڪرا شهر کان ٻاهر هڪ قتل ڪوهہ مان وجي ڪيو. مونکي ماڻهن ڪهي ڳترا ڳترا ڪري اهي ٽڪرا ان قتل ڪوهہ ۾ اڇلائي ڇڏيا آهن."

مولانا روميءَ جو پٽ سلطان ڏڄي ويو ۽ پڇيائين، "آئون انهن ٽڪرن کي ڪيڏي جا ڪريان؟"

شمس تبريزيءَ جواب ڏنو، "هتي جي مدرسي جي باني امير بدر الدين جي پاسي ۾ انهن ٽڪرن کي پوري ڇڏيو."

سجاڳ ٿيڻ کانپوءِ ان ڪوهہ مان شمس تبريزي رحہ جي جسم جا ٽڪرا هٿ ڪيا ويا ۽ سندس خواهش موجب اتي جي مدرسي جي باني امير بدرالدين جي پاسي ۾ دفن ڪيا ويا.

مولانا روميءَ جي جنهن پٽ شمس الدين تبريزيءَ جي خون ۾ حصو ورتو هو، ڪجهہ وقت گذرڻ بعد ان کي هڪ خطرناڪ بيماري وڪوڙي وئي. سندس دانهون ۽ تڪليفون ماڻهن کان ڏنيون نہ ٿينديون هيون.

ماڻهن وجي مولانا روميءَ کي ٻڌايو تہ ع
الدين جي صحت تمام گهڻي خراب آه
اوهان هلي ان کي ڏسي ونو، ڇو تہ هو
سيان جو مهمان آهي."

مولانا روميءَ نفرت سان منه
ڦيرائي ڇڏيو ۽ ڪاٻہ ورندي نہ ڏن
ڪجهہ ڏينهن کانپوءِ مولانا کي ڪنه
ٻڌايو تہ "مولانا! علاءُ الدين گذاري ويو
جنهن تان پاڻ نفرت مان منهن ڦيرائ
ڇڏيائين. علاءُ الدين جو جنازو قبرس
ڏانهن روانو ٿي ويو. ان جنازي سان ڪ
اوپرا ماڻهو بہ هلي رهيا هئا. جيڪ
انساني همدرديءَ تحت ان ۾ شامل ٿي
هئا. ماڻهن هڪ ڀيرو وري بہ مولانا روم
کي وجي ٻڌايو تہ "مولانا! علاءُ الدين
جنازو قبرستان ڏانهن ڪٺي وجي رهيا آه
اوهان ان ۾ شرڪت ڪريو"

مولانا روميءَ هڪ ڀيرو و
نفرت مان منهن ڦيرائي ڇڏيو ۽ جو
ڏنائين "شمس تبريزي رحہ جو ق
منهنجو پٽ ٿي ئي نٿو سگهي. هو منهن
پٽ نہ هو، بلڪ هو هڪ وڏي مجاهد
قاتل هو، پوءِ ان جي جنازي ۾ آئون
شريڪ ٿيان!"

انهن حقيقتن مطابق حض
شمس تبريزي رحہ کي 645 هہ ۾ قوني
شهيد ڪيو ويو هو. سندس مزار جي ب
۾ بہ تاريخ خاموش آهي.

+++++++++

محبت ہے قیامت ہے

(مکمل ناول)

کرشن چندر / بیدل مسرور

محبت ۾ قيامت ۾

عظيم اديب جي لازوال قلم جو ڪرشمو. وقت جي ڌارا پوئتي موڙي ٿي ۽ ماضي ۽ حال گڏجيو وڃن. وقت جي انهيءَ عجيب سنگم مان هي شاندار ناول سرجي ٿو. پيار محبت جو انوکو داستا جيڪو صرف ڪرشن چندر ئي لکي سگهي ٿو.

گاڏي جڏهن پنسارا جنڪشن تي بيٺي ته منهنجي سامهون واري برٿ تي اڌ ليٽيل شخص، مون کان پڇيو ” بابو هيءَ ڪهڙي اسٽيشن آهي؟“

حالانڪ ٿورو اٿي، دريءَ واري طرف جهڪي، ٻاهر پليٽفارم جي هڪ ٿنڀي تي لڳل جنڪشن جو بورڊ هو پاڻ به پڙهي ٿي سگهيو ته ڪهڙي اسٽيشن آهي، پر هو شخص ايترو ته ٿلهو هو، ايترو ته ٿلهليل، ٻيڙو ۽ ڦيڦو هو جو ڪيس ٿورو به اٿڻ ۽ گردن ڦيرائي دريءَ طرف جهڪڻ ۾ ايتري ئي تڪليف ٿئي ها، جيتري ڪنهن تازي تواني ماڻهوءَ کي ٻن مڻن جو وزن کڻڻ ۾!

انڪري هُن مون کان پڇيو!

سڄي سفر ۾ هو مون کان خدمت ڪرائيندو پئي آيو ۽ مان هن جي ڊيوٽي ڏيندو پئي آيس. حالانڪ نه مان ڪيس سڃاڻيندو هوس، نه ئي سندس نالي کان واقف هوس. مان ته هن جو

ڪو مائٽ بہ ڪونہ هوس
. تڏهن بہ ڪيس آرام پهچائڻ
مون پنهنجو فرض سمجهيو هو. ڇاڪاڻ تہ
هو ايترو تہ ٿلهو هو جو پاڻيم پئي تہ هو
ريل تائين بہ پاڻ هلي ڪونہ آيو هوندو!
هن جو رنگ مينهن جهڙو ڪارو
هو ۽ ان جهڙو ئي ٻجڙو بہ هو. آواز بہ اهڙو
ئي هوس تہ هر شيءِ ۾ وات وجهڻ ۽ کائڻ
جو شوق بہ مينهن وارو هوس، تہ اوڳر
ڪڍي چٻاڙڻ جي بہ عادت بہ مينهن واري
ئي هئس. ڪيس ڏسندي مون کي سخت
ڪراهت بہ محسوس ٿيندي هئي، پر انهن
ڳالهين جي باوجود مان رڳو هن جي
مجبوريءَ ۽ لاچاريءَ کي ڏسي سندس
خدمت ڪرڻ تي آماده ٿيو هوس. ٿورڙي
چرپر تي، بلڪ هٿ وڌائي رڳو ٽرماس
کڻي سگهڻ جيتري معمولي چرپر تي بہ هن
کي ايساهي وڌيو تي وئي، جنهن تي
تڪليف وري مون کي پئي ٿي، ان ڪري
مان سندس خدمت ائين پئي ڪئي، جيئن
جانورن جو ڊاڪٽر ڪنهن زخمي جانور جي
خدمت ڪندو آهي.
مون اسٽيشن جي پٽ تي لکيل
هيڊي رنگ جي حرفن کي ڏسندي چيو!
"هيءَ پنسارا جنڪشن آهي"!
اهو نالو ٻڌندي ئي هن جي اکين
۾ روشني اچي وئي، سندس ڪوئي جهڙيون
ننڍيون ننڍيون اکيون بجليءَ جي بلبن جيان
چمڪڻ لڳيون!
چوڻ لڳو: "هتان جا ڏهي پلا
بيحد مزيدار هوندا آهن، بابو مهرباني
ڪري مون لاءِ هڪ رپئي جا ڏهي پلا تہ
وٺجانءِ!"
هن وڏي مشڪل سان کيسي ۾
هٿ وجهي هڪ رپئي جو نوٽ ڪڍيو!
مون چيو: "ٻن رپين جا چونہ
وٺان، جو ٿوري دير ۾ وري گهرندين!"
کائڻ پيئڻ جي معاملي ۾
هيلتائين مون کي هن جي هٻڇي ۽ پيٽوڙي
هجڻ جو اندازو ٿي چڪو هو.
مان هن جي شڪل جي
ڪشمڪش پڙهڻ لڳس. منهنجي ڳالهہ هن
کي وٽي هئي پر کيسي مان ٻيو رپيو ڪڍڻ
هن لاءِ ڏکيو هو ۽ هن انهيءَ ڏکيائيءَ کان
بچڻ پئي چاهيو. ٻن رپين جي ڏهي پلن
جي شوق ۽ کيسي مان ٻئي رپئي ڪڍڻ
جي پريشانيءَ جا ٻئي احساس هن جي
شڪل تي اُس ۽ ڇانوَ جيان نظر اچڻ لڳا.
مون هن جي مشڪل آسان
ڪندي چيو: "ٻيو رپيو پوءِ ڏجانءِ، في
الحال مان پنهنجي مان تو وٽي اچان.
ٿلهي شخص جي شڪل تي
اطمينان ۽ سڪون جا آثار نمودار ٿيڻ
لڳا، مگر منهنجي پرسان وينل فوجيءَ جي
چهري تي ڪاوڙ جي ڪيفيت پيدا ٿيڻ
لڳي، هن ٿلهي شخص کي چيو:
"ٻين کان ڪم وٺندي توکي
شرم نہ ٿو اچي، جيڪڏهن پنهنجو ڪم
پاڻ ڪرين تہ ايترو ٿلهو بہ نہ هجين."
"تو کي ڇاهي؟" ٿلهو شخص
ڪاوڙ ڪندي چوڻ لڳو: "توکي تہ ڪنهن
ڪم لاءِ ڪونہ ٿو چوان؟ جنهن کي چوان ٿو

اهو جيڪڏهن خوشيءَ سان ڪري تو تہ تنهنجو ڇا ٿو وڃي؟“
”مون کي ڪو ڪم ڇئي تہ ڏس!“ فوجيءَ بہ پنهنجو غصو ڏيکاريندي چيو. جنهن کان پوءِ هن پنهنجي بندوق جي ڪنداخ تي هٿ ڦيريندي چيو:“ توجهڙن ڪم چورن ئي هن ديش جي حالتن کي بگاڙي ڇڏيو آهي، ڪم ڪندا ڪونہ. بس ويهي کائيندا ۽ ٻين تي حڪم هلائيندا!“
ٿلهي شخص پنهنجي منهن تي اخبار رکي ڇڏي.
فوجي چوڻ لڳو: ”اهڙي ئي خدمت ڪرائڻ جو شوق اٿئي تہ ڪنهن نوڪر کي ساڻ ڪٺي نڪرين ها!“
ٿلهي شخص اخبار منهن تان هٽائي چيو:” منهنجي زال اينڊڙ اسٽيشن کان سوار ٿيندي!“ ايترو چئي هن وري اخبار پنهنجي منهن تي رکي ڇڏي.
مان ڪوبي منجهان نڪري آيس، ڪاريڊار مان ٿيندي بوگيءَ مان ٻاهر اچي ڏهي پلي واري جي ريڙهي تائين وڏي مشڪل سان پهتس. ريڙهي تي تمام گهٽي رش لڳل هئي پر ٻن ريين جا ڏهي پلا ٻُڌي، ٻين سمورن گراهڪن کي ڇڏي ريڙهي واري مون کي هڪ ڊوني ۾ ڏهي پلا ڏئي بہ رپيا وني ورتا. جڏهن ڏهي پلي واري وٽان هلڻ لڳس تہ ٻينل ڪيترا ئي گراهڪ مون کي ڪاوڙيل نگاهن سان ڏسڻ لڳا، ايتري ۾ ريل جي سيٽي وڄي!
گاڏي هلڻ لڳي تہ ڊوڙندي، سهڪندي آخرڪار مان پنهنجي بوگيءَ ۾ سوار ٿيڻ ۾ ڪامياب ٿي ويس. واپس ڪوبي ۾ پهتس تہ فوجيءَ جو نراڙ اجا تائين چڙهيل هو، ڪاوڙ ڪان هن جي نراڙ جون لڪيرون بہ گهريون ٿي ويون هيون.
مون ڊونو دريءَ جي هينان واري ٽيبل تي رکيو. ٿلهو شخص گهٽو زور ڏئي ۽ ڪنهن حد تائين منهنجي مدد سان اٿي سيٽ تي ٽيڪ لڳائي ويهڻ ۾ ڪامياب ٿي ويو. چند منٽن تائين تہ هو سهڪندو رهيو، پر جيستائين سهڪندو رهيو، تيستائين سندس نظرون ڏهي پلن واري ڊوني ۾ ڪتل رهيون.
جڏهن سندس سهڪو هلڪو ٿيو تہ هن نگاهن جي اشاري سان مون کي ٻنهي برٿن جي وچ ۾ دريءَ جي هينان لڳل ميز تان ڊونو ڪٺي ڏيڻ لاءِ چيو.
ڏهي پلن وارو ڊونو، ٿلهي شخص جي هٿ ۾ ڏئي مان فوجيءَ جي پرسان ويهي رهيس. اسان ٻئي ٿلهي شخص کي ڏهي پلا کائيندي ڏسڻ لڳاسين، هو وڏي شوق سان ڏهي پلا کائڻ ۾ مشغول هو. هاڻي نہ هو منهنجي طرف ڏسي رهيو هو نہ ئي فوجيءَ جي طرف!.
فوجيءَ مون کان پڇيو:” هي تنهنجو ڪو مائٽ آهي؟“
مون انڪار ۾ متو لوڏايو.
”ڪو دوست؟“
مون وري بہ انڪار ۾ متو لوڏايو.
”ڄاڻ سڃاڻ وارو؟“

مون مرڪندي فوجيءَ کي چيو:
”هن ٽرين ۾ ئي هن سان ملاقات ٿي آهي.“

”تہ پوءِ ايڏي محبت سان هن جي خدمت ڇو ٿو ڪرين؟“

”بس انسانيت جي ڪري.“

فوجيءَ هڪدم ڀڙڪو کائيندي چيو: ”تہ انسانيت جي ڪري منهنجي بوٽن کي پالش بہ ڪري وٺ!“

فوجيءَ پنهنجا پير منهنجي طرف ڪري ڇڏيا.

مون هن جي پيرن کي زور سان ٺڏو ڏئي ڇڏيو.

فوجيءَ جو هٿ هڪدم پنهنجي رائفل تي پيو. ان کان اڳ ۾ جو هو اها رائفل کڻي ها. ٿلهي شخص خالي دوني طرف ڏسندي وڏي حيرت مان چيو:

”هي تہ .. هي تہ تمام گهٽ ٿي پيا.“

مون کي بي اختيار کل اچي وئي. فوجي بہ بي اختيار کلي وينو. هن جو هٿ رائيفل تان هٽي، سمجهائڻ واري انداز ۾ ٿلهي شخص ڏانهن ڪجي ويو:

”ايترو نہ کاءُ. نہ کاءُ ايترو !“

فوجيءَ جي آڱر ٿلهي شخص جي پيٽ طرف اشارو ڪرڻ لڳي، ”پيٽ ڦاٽي پوندءِ. مري وندين.“

ٿلهو شخص چوڻ لڳو: ”منهنجو جسم توهان ٻنهي کي ملائڻ کان پوءِ بہ توهان ٻنهي کان ڇئوڻون وڏيڪ ٿيندو. ان ڪري هن کي ايتري ئي خوراڪ گهرجي.“

”ءِ ملڪ ۾ ڏڪر پيل آهي.“ مون هن کي سمجهائيندي چيو.

فوجي چوڻ لڳو: ”ءِ هن کي ڏسي لڳي ٿو تہ اهو ڏڪر ڇو پيو آهي!“

فوجيءَ مون کي چيو: ”توهان جهڙن نيڪ ماڻهن ئي هنن سيٺين جون عادتون بگاڙي ڇڏيون آهن. هاڻي هن دنبي کي ئي ڏس، اڳرين ۾ قيمتي هيرن جون پوريون ٿي منديون پاتيون اٿائين. ڪابہ مندي چاليهن هزارن کان گهٽ نہ هوندي. پر هڪڙو نوڪر ساڻ نہ ڪنيو اٿائين!“

سيٺ چوڻ لڳو: ”اينڊڙ اسٽيشن تي منهنجي زال ايندي.“

فوجي چوڻ لڳو: ”اها بہ تو کا گهٽ نہ هوندي. ڏهن مڻن جو لاش هوندي!“

غصي کان سيٺ جو چهرو تپڻ لڳو. ڪوئي جهڙيون ڇنجهيون چمڪندڙ اکيون. ڪنوڻ وانگر پرڻ لڳس ءِ ڇپ پيڪوڙجي ويس.

فوجي ڪيس تنگ ڪرڻ جي ارادي سان چوڻ لڳو: ”مون ڏٺو آهي تہ ٿلهن ماڻهن جون زالون، پنهنجي مڙسن جيان گوپيءَ جو گل ٿي وينديون آهن.“

سيٺ جا چپ ڏڪڻ لڳا پر ڪجه ڪجي نہ سگهيو جو فوجيءَ پنهنجو هٿ رائفل تي رکي ڇڏيو هو.

مون فوجيءَ کي چيو: ”ڪاوڙ ڇڏيو. اينڊڙ اسٽيشن تي هن جي زال اچڻ واري آهي. اها هن کي سنڀالي وٺندي.“

”پر تيستائين هي توڪي ڪوبه ڪم.چوي، تون نه ڪر. هن کي پاڻ کي ڪرڻ ڏي.“

”نيڪ آهي، هاڻي ايئن ئي ٿيندو.“ مون فوجيءَ کي چيو ۽ پوءِ ٿوري دير بعد لهجو بدلائي مون هن کان پڇيو: ”ڪٿان پيا اچو؟“

”بن مهينن جي موڪلن سبب گهر پيو وڃان.“

فوجيءَ جو چهرو، گهر جي خوشين جو خيال سبب چمڪڻ لڳو.

پوءِ هن مون کان پڇيو: ”تون ڪٿان پيو اچين؟“

مون چيو: ”مان ڪلڪتي کان پيو اچان. هڪ اخبار ۾ ايڊيٽر هوس. پر اخبار بند ٿي وئي!“

”ها اڄ ڪلهه ڪلڪتي ۾ وڏي ڳڙٻڙ آهي.“ فوجي چوڻ لڳو.

”ابا ڳڙٻڙ جي ڪهڙي ڳالهه ٿا ڪريو.“ ٿلهو شخص اسان جي گفتگو ۾ دلچسپي وٺندي چوڻ لڳو: ”مان پاڻ ڪلڪتي مان ڀڄي نڪتو آهيان. نڪسلين نڪ ۾ دم ڪري ڇڏيو هو. مون خود ڪلڪتي وارو سارو ڪاروبار بند ڪري ڇڏيو آهي. هاڻي ڀوپال ۾ نئين فيڪٽري هڻندس. ڪلڪتي ۾ ته جيئڻ جنجال آهي. اسان جا اٺ ڏهه پائيبند به ڪلڪتي مان اسان سان گڏ نڪتا. ڪو بمبئيءَ ويو ته ڪو مدراس. ڪو ترانڪور ته ڪو ڪانپور. مان ڀوپال پيو وڃان ... ٽورو ٽرماس مان پاڻي ته ڏجانءِ.“ ٿلهي شخص وڏي عاجزيءَ وچان مون ڏي نهاريندي چيو. مان اٿڻ وارو ئي هوس ته فوجيءَ هٿ جي اشاري سان مون کي روڪي ورتو. ٿلهي شخص، فوجيءَ جو اشارو سمجهندي مون کي پيهر ڪجهه به نه چيو. ٿوري دير هو خاموش ٿي رهيو. پر پوءِ هن پنهنجي پوري طاقت گڏ ڪري پرسان واري ديوار تي لڙڪيل ٽرماس لاهي ورتو ۽ ان کي کولي ان مان پاڻي پيئڻ لڳو.

ٽرماس اڌ خالي ڪري هن ان کي پيهر بند ڪيو ۽ ان خوف کان ته وري پيهر نه اچ لڳي ان ڪري هن ٽرماس کي سيٽ تي پنهنجي ئي پرسان رکي ڇڏيو. ان سموري ڪوشش جو نتيجو اهو نڪتو جو هن جو ساهه پرجي آيو. سندس سينو ڏنوڻ جيان ڏنوڻ لڳو ۽ چهرو پگهر ۾ ٻڏي ويس. هن پنهنجي قميص جي ٻانهن سان منهن تي آيل پگهر اگهيو. پوءِ اخبار پڙهڻ ۾ لڳي ويو.

ڪيتري دير تائين ڪوپي ۾ خاموشي ڇانيل هئي. گاڏي ڪٽاڪٽ ڪٽاڪٽ ڪندي هلي رهي هئي. ٿلهي شخص کي اخبار پڙهندي پڙهندي گهيرٽ اچڻ لڳا. فوجي ڪيس ڪاوڙ مان نهاريندو رهيو.

ٿلهو شخص ننڊ سبب بيوس ٿيندي چوڻ لڳو: ”مون کي ننڊ پئي اچي. مون کي برٿ تي ليٽڻ ڏيو.“

”ته ليٽي پوءِ.“ فوجيءَ چيو.

”مان پاڻ نه ٿو ليٽي سگهان. هن بابوءَ کي چئه ته منهنجي مدد ڪري.“

”نه هي تنهنجي ڪابه مدد نه ڪندو. تون ڪوشش ڪري پاڻ ئي پنهنجي برٿ تي ليٽي پوءِ.“

ٿلهي شخص جو طرف پڪڙيل
پنهنجي جسم جي گوشت ڏانهن نهاريو. پوءِ
ليٽڻ جي ڪوشش ڪي ناممڪن سمجهي هو
ويٺي ويٺي ئي جهوٽا کائڻ لڳو.

مون کي مٿس ترس پئي آيو پر
فوجيءَ جو هٿ منهنجي ڪلهي تي مضبوطيءَ
سان رکيل هو. مان ٿلهي شخص تان نگاهون
هٽائي ڇڏيون ۽ دريءَ کان ٻاهر ڏسڻ لڳس.

ڪا اسٽيشن ويجهي پئي آئي،
آئوٽر سگنل به گذري ويو ته گاڏيءَ جي رفتار
به گهٽجي وئي. گاڏي اسٽيشن جي وارڊ ۾
داخل ٿي رهي هئي، جنهن کان پوءِ اسٽيشن
جو پهريون وارڊ نظرن مان گذري ويو.

ان اسٽيشن جو نالو منگل ڪٺا هو.
سنگ مرمر جون وڏيون وڏيون سرون ۽ تختا،
ڪانيءَ جي شهتيرن جيان هڪ ٻئي مٿان
اوساريل هئا.

گاڏي بيهي رهي.

شور، حرڪت، گهماگهمي، هڪ
ٻئي ۾ وڄرندڙ آواز، ڪجهه منٽن کان پوءِ
هڪڙو قولي سامان کنيو اسان جي ڪوپي جي
سامهون بيهي رهيو، ان سان گڏ ڏهن ٻارهن
سالن جو هڪڙو ٻار به هو.

"اچو اچو، ڪمل،" اسان جي
ڪوپي واري سيٺ ڪيس اشارو ڪندي چيو.
"مان هتي آهيان هن ڪوپي ۾!"

ڪجهه گهڙين کان پوءِ هن ڪوپي
۾ افراتفري مچي وئي، ڪمل پنهنجي چاچي
جا پير ڇهي رهيو هو ته قولي سامان رکي
رهيو هو ۽ اسان حيرت وچان چمبيليءَ جهڙي
اڃي رنگ واري نازڪ مڪڙيءَ جهڙي، وڏين

وڏين اکين واري، سائي رنگ جي ساڙهيءَ ۾
ملبوس هڪ نوجوان عورت کي ڏسي رهيـ
هئاسين. جا سيٺ سان پيرين جي پاسي هٽ
وڏائي ملي رهي هئي. هن جو نازڪ ڪلهو
سيٺ جي ڳوري هٿ جي وزن سان لڏي لڏي
ويو.

"نيڪ ته آهين نه سڳنڌي؟" سيٺ
خوشيءَ وچان پڇڻ لڳو.

پتو ئي نه پيو ته قولي ڪهڙي
مهل ويا، ڪيڏيءَ مهل اهو ڏهن ٻارهن سالن
وارو ڇوڪر رخصت ٿيو. ڪهڙي وقت گاڏي
هلي، بس ايترو محسوس ٿيو ته گاڏي گهڻي
وقت کان اسٽيشن ڇڏي چڪي هئي. ۽ اهـ
سهڻي عورت، اسان جي سامهون ويٺل سيٺ
جي قدمن وٽ ويٺي هئي. بندرو قد، نراڙ تي
جهومر، مٿي تي رئي جو پلوُ، شرم حياءَ جي
تصوير، پر ڪيتري نه سهڻي، جنهن جي
سونهن ڏسڻ سان، ڏسڻ جي بک اڃا بـ
وڌندي محسوس پئي ٿي.

مان ۽ اهو فوجي، ٻئي ان عورت
کي مسلسل ڏسي رهيا هئاسين.

ته اها هئي سيٺ جي زال!

سيٺ پنهنجي پيرن ڏانهن اشار
ڪندي هن کي چيو: "ويهي رهه سڳنڌي!"

سڳنڌيءَ سامان جو جائزو ورتو
ٿرماس کي سليقي سان لڙڪائي ڇڏيو. ماني
واري ٽفن کي، ميز جي هيٺان. هٽي جي
آسري لڙڪائي ڇڏيو. مٿين سيٽ ڏانهن مڙي
مٿي رکيل سامان کي به سٺي طريقي سان
نيڪ ڪرڻ لڳي، ته نظر آيون هن جي هٿن
جون ڳلڙن جيان ٿڙندڙ آڱريون. هن جي ڇيلهه

جو ڪپ ۽ ڪلهن جي لچڪ، پوءِ هڪدم مُڙي، هن پنهنجي ساڙهي ٺيڪ ڪئي، ڇڻ هن کي ان ڳالهه جو احساس ٿي ويو هو تہ بہ ڏاريا مرد سندس حسن کان متاثر ٿيندي، ڪيس مسلسل گهوري رهيا آهن.

پوءِ هوءَ ورڇجي سيڙهجي پنهنجي مڙس جي پيرن ۾ ويهي رهي. سندور جو هڪ وڏو تلڪ هن جي نراڙ تي چمڪي رهيو هو.

”سڳنڌي!“ سيٺ ٿڪل لهجي ۾ پنهنجي زال کي سڏيو، ”مون کي هن برٿ تي ليٽاءِ.“

ان کان اڳ جو سڳنڌي پنهنجي جاءِ تان اٿي ها، منهنجي ۽ فوجيءَ جا هٿ سيٺ جي بغلن ۾ پئجي چڪا هئا ۽ اسان ڪوشش ڪندي سيٺ کي وڏي احتياط سان سندس برٿ تي سمهاري رهيا هئاسين.

• • • •

”ڪنهن کي سُڌ هئي تہ هن ٻڍڙي سيٺ جي زال ايتري خوبصورت هوندي!“ فوجيءَ چيو. هن جو سڌو سنئون اشارو اسان جي ڪوپي ۾ ليٽيل سيٺ ۽ ان جي نوجوان زال ڏانهن هو. مان ۽ فوجي ٻئي، پنهنجي ڪوپي مان ٻاهر اچي ڪاريڊور جي ڪنڊ ۾ سگريٽ ڇڪي رهياهئاسين ۽ ڳالهيون ڪري رهيا هئاسين. سيٺ کي سندس برٿ تي ليٽائي ڇڏيو هو. فوجيءَ پنهنجي هيٺين برٿ سيٺياڻيءَ لاءِ خالي ڪري ڇڏي هئي تہ جيئن رات جو ان سهڻي عورت کي بار بار هيٺ مٿي، لهڻو چڙهڻو نہ پوي. پاڻيءَ جا بہ ٿرماس ڀرائي سيٺ جي پرسان رکرايا ويا هئا ۽ ٻنهي زال مڙسن لاءِ ڪينٽين مان گرم گرم کير گهرايو ويو هو ۽ ايئرڪنڊيشن ڪلاس جي اٽينڊنٽ جي خوشامد ڪري سيٺ ۽ سيٺياڻيءَ لاءِ بہ وهاڻا بہ گهرايا ويا هئا!

ٻاهر ڏاڍي ڙٺنڊڙ چانڊوڪي هئي، جنهن جي هلڪي روشنيءَ ۾ وڻ، ٻنيون ۽ ڪڏهن ڪڏهن ڪنهن گهر مان ڏيئي جي روشني، ڪنهن اٽلڪي اميد جي ڪرڻي جيان دل ۾ روشني ڪندي گذري ٿي وئي.

اسان ڪيتري دير تائين گفتگو ڪندا رهياسين. فوجيءَ پنهنجو نالو رونق سنگهہ ٻڌايو هو. هوسپاٽي نوين وڳي صبح جو شهپارا نالي اسٽيشن تي لهي ويندو. هو شادي ڪرڻ تي ويو. بہ مهينا پنهنجي زال سان رهندو. هن ٻڌو آهي تہ سندس ٿيڻ واري زال ساوتري، ڏاڍي سهڻي آهي، هن سيٺياڻيءَ جهڙي تہ سهڻي شايد نہ هجي، ڇو تہ هن عورت کي تہ ڀڳوان پنهنجي هٿن ويهي ناهيو هو.

”پر ناهي! ڪهڙي تہ ردي هٿن ۾ ڏئي ڇڏيو آهي“، مون چيو.“ هن جي بدقسمتي تہ ڏسو!“

” پر هن کي پنهنجي بدقسمتيءَ جو ڪو بہ احساس ڪونهي!“ فوجيءَ چيو، ”اسان جون هندستاني عورتون اهڙيون هونديون آهن، شرم حياءَ جون پتليون، اهي مڙسن جو جسم نہ ڏسنديون آهن. پر انهن جي نانءَ سان جيئنديون آهن، تو ڏٺو ڪونہ تہ هوءَ ڪيئن نہ پنهنجي سيٺ تي نڇاور ٿي رهي هئي، ڪيئن نہ هن جي خدمت، سچائيءَ ۽

لڳاءَ سان ڪري رهي هئي، اهڙيون هونديون آهن اسان جي ديش جون عورتون.“

مون چيو: ”هن وقت اهي ٻئي ڪوپي ۾ ڇا ڪري رهيا هوندا؟“

رونق سنگهہ کلي چوڻ لڳو: ”ها اها هڪ وڏي مشڪل ڳالهہ آهي، منهنجو خيال آهي تہ سيٺ سمهي پيو هوندو، هو تہ اسان جي سامهون ئي ڪونگهرا هڻي رهيو هو!“

”۽ هوءَ ڪامڻي عورت؟“ مون پڇيو.

رونق سنگهہ کان بي اختيار هڪ آهہ نڪري وئي، هڪ ڊيل ڊيل آهہ، آهستگيءَ سان چوڻ لڳو.

”شايد هوءَ بہ سمهي پئي هوندي!“

”ڇا تنهنجي دل ڪانہ ٿي چوي تہ ... تہ ... تہ،“ مون هن ڏانهن ڏسندي جملي کي اڻپورو ڇڏي ڏنو. منهنجي اکين ۾ شرارت هئي.

هو مرڪيو ۽ منهنجي ڪلهي تي هٿ رکي چوڻ لڳو: ”جيڪڏهن ڪو بيو زمانو هجي ها، جيڪڏهن منهنجي شادي ٿيڻ واري نہ هجي ها تہ مان تنهنجي سيٺ جي روبرو ان جي سينياٽيءَ کي اغوا ڪري وڃان ها. مگر هاڻي تہ مان پاڻ شادي ڪرڻ پيو وڃان. ڪنهن جي گهر ۾ ڍولڪ وڄي رهي هوندي، ڪنهن، منهنجي نانءَ جي ميندي لڳائي هوندي، نہ ڄاڻ هوءَ ڪيئن لڳندي هوندي؟“

رونق سنگهہ ڳالهائيندي خاموش ٿي ويو ۽ مون کي ائين لڳو ڄڻ هو ان وقت ريل ۾ موجود ڪرنہ هو پر گاڏيءَ مان ٽپو ڏئي، چانڊوڪيءَ ۾ وهنجندڙ ٻنين ۽ دڙن تـ ٽپندي، شايد ڪنهن ٻئي هند. پنهنجـ ساوتريءَ جي ڳوٺ ڏانهن نڪري ويو هو. رڳ هن جو جسم منهنجي سامهون ويٺل هو، سندس بيقرار روح ڪٿي دور هليو ويو هو.

۽ مون کي ڪلڪتي جي ميفيئ جي ڪافي بار ۾، پنهنجي ڪتريل وارن ڪ بار بار جهٽڪا ڏيڻ واري آيا مُڪرجي يـ اچي وئي جا مون وانگر اخبار ”ڪلڪتہ سـ ۾ ملازم هئي، فرق صرف ايترو هو جو مـ ايڊيٽر هوس ۽ هوءَ منهنجي اسسٽنٽ ايڊيـ هئي. اها اسان جي آخري ملاقات هئـ ڇاڪاڻ تہ ڪلڪتہ سن بند اخبار ٿي وئـ هئي ۽ مان ڪلڪتو ڇڏي وڃي رهيو هوس.

ميفيئر بار جي هلڪي اونداهـ ۾، مان آيا جو چهرو ڏسي رهيو هوس سانوري رنگ کان ٿورو ڪليل رنگ، ٿو سوڙهو منهن ۽ چپ ٿورا ٿورا ڪليل، ڄـ ڪنهن چميءَ لاءِ بيقرار. اکين ۾ حيرانـ حيراني، پر اوچتو دارونءَ سان ڀريل سوسڙ جيان سي سي جهڙي آواز جهڙا سندس ٿهڪ جيڪي آسپاس ويٺل ماڻهن کي ڇرڪائ ڇڏيندا هئا، جنهن تي ٻين ميزن تي ويٺ جوڙا بہ اسان ڏانهن ڏسڻ لڳندا هئا. ور خاموشي ۽ هڪ اڻتاتل خاموشي ۽ هڪ اڻتاتل گهري اداسي، ڄڻ آيا جي سيني گهري غم جو دٻاءُ آهستي آهستي وڌنـ هجي، ۽ ڪافيءَ جي هڪ ڍُڪ ڪانپوءِ ڪاڄ جو هڪ داڻو، ڄڻ گهري ڊنڊ ۾ ڪو پهـ ڦٽو ڪري. آيا بہ ڪيتري دير کان پهـ

...جلائي رهي هئي، ۽ مان هن جي چپڙن جي
...ڪنارن تي بيٺل غم کان متاثر هوس.

"تون ڇو پيو وڃين؟" آيا پنجون
...يرو پڇيو.

"مون پنجون ڀيرو چيو:" ڇاڪاڻ
... جنهن تاريءَ تي اڪيرو هو اها ٽٽي پئي!
...ڪلڪتہ سن اخبار بند ٿي ٿي وئي تہ مان
...ڪلڪتي ۾ رهي ڇا ڪندس."

"تہ ڇا ڪلڪتي ۾ سن ڪانسواءِ
...هنجي لاءِ ٻي ڪابہ دلچسپي ڪانہ آهي؟"
...يا اٽندي پڇيو.

آيا جو آواز سنهو ۽ چيندڙ نہ پر
...هرو ۽ گداز هو، لڳندو هو، هن جي آواز
...ون آڱريون منهنجي منهن کي ڇهنديءَ، مون
...پٽَ جي ڇهاءَ وارو احساس پيدا ڪنديون
...يو. آهستي آهستي ڪنهن جهرڻي جيان
...هندڙ آواز. آيا جو آواز مون کي پسند آهي،
...ندو آهي سوز ۽ ساز جا گهرا پرتَ هن جي
...راز ۾ ڪلندا هجن.

"نہ ائين تہ نہ آهي." مون هن کي
...و:" ڪلڪتي ۾ هڪ ڇوڪري رهندي
...ي، مون کي ان ۾ دلچسپي آهي ۽ شايد
... کي بہ هجي!"

"پوءِ؟" آيا جا چپ ٿورا وڌيڪ
...

"مشڪل اها آهي تہ اها ڇوڪري
...ن سان شادي نہ ڪندي!"

آيا پنهنجي وارن کي جهٽڪو ڏئي
...:" اها ڇوڪري شاديءَ کي هڪ ڍونگ
...ي آهي!"

"۽ گڏ رهڻ ۾ اها برائي آهي تہ
هڪ ڏينهن اها ڇوڪري مون کان بيزار ٿي
ڀڄي ويندي!"

"اهو بہ تہ ٿي سگهي ٿو تہ." آيا
چوڻ لڳي، "تہ اهو مرد ان ڇوڪريءَ کان
بيزار ٿي ڀڄي وڃي!"

مون چيو: "هن کي ڀڄڻو هوندو تہ
شاديءَ کان اڳ ۾ ئي ڀڄي ويندو!"

اسان جي آسپاس ميزن تان بہ جوڙا
اٿي هليا ويا، پلهريون دروازو ٿورو کليو،
ٻنپهرن جي جهرمر ڪندڙ اس، چند گهڙين لاءِ
اسان تائين بہ آئي.. پوءِ اسان وٽان ترندي،
هلڪي انڌيري ۽ ان جي ٿڌڙي فضا ۾
وڃائجي وئي.

آيا ٿورو اڳيرو ٿيندي پنهنجي هٿ
سان منهنجي هٿ کي پڪڙيندي چيو:" اسان
هتي ڇو نہ ٿا رهي سگهون؟ ستن سالن تائين
تون ڪلڪتہ سن جو ايڊيٽر رهيو آهين، پنجن
سالن تائين مان ان جي ايڊيٽر رهي آهيان،
چونہ اسان ٻئي گڏجي هڪڙو رسالو ڪيون،
گڏ رهون، گڏجي ڪم ڪريون!"

"۽ گڏجي تباهہ ٿيون!" مون هن
کي چيو.

"تون هر ڳالهہ کي منفي رنگ ۾
ڇو وٺندو آهين؟"آيا شڪايت واري لهجي ۾
مون کي چيو.

"اڄڪلهہ ڪلڪتي تي منفي رنگ
ڇانيل آهي، ان ڪري مان بہ ان رنگ ۾
ڳالهيان ٿو. شخصي پيچ داهہ، بندوق جون
ناليون، ٽئگور کان انڪار، انقلاب تہ عوام
جي مُنڊيءَ ۾ هيريءَ جي ٻُڙي وانگر جڙيل

هوندو آهي، اهو عوام کان ڏهه ميل پري پهچڻ سان تہ حاصل نہ ٿيندو آهي آيا ڊارلنگ."

"پر اهي نوجوان ڪيترا نہ سچا ۽ بهادر آهن، اهو تہ مڃيندين نہ؟"

"مڃان ٿو."

"هنن جي دلين ۾ تبديليءَ جي آڳ ٻري رهي آهي تہ ڇا هو خاموش ٿي ويهي رهن، ناانصافيءَ جي اڳيان ڪنڌ جهڪائي ڇڏين، طاقتور ماڻهن جي ڦرمار کي ڪنهن آري جيان پنهنجي سيني تي هلڻ ڏين؟ ظلم جي تلوار کي مياڻ مان نڪرندي ئي ڪلڪتي مان پڃي وڃن!"

"تو مون کي غلط سمجهيو آهي آيا، ڏيئو ٻاري ان کي پنهنجي ڇت جي ويجهو رکڻ سان ڪڏهن ڪڏهن پنهنجي ئي گهر کي باهہ بہ لڳي ويندي آهي، ڪڏهن ڪڏهن ڪا غلط تدبير بہ سچ جي سيني ۾ تلوار جي ڌار وانگر ڪپي ويندي آهي. ماڻهن کي گڏ ڪٽڻ ڪانسواءِ اڄ تائين ڪا بہ انقلابي ڪوشش ڪامياب ڪانہ ٿي آهي."

"اهو غلط آهي، اسان ڪوشش ڪندا رهندا آهيون. ڪامياب ٿيون يا نہ، ان جو فيصلو پنهنجي هٿ ۾ نہ آهي پر ڪوشش ڪرڻ فرض آهي. جيڪڏهن 1915 جو انقلاب نہ هجي ها تہ 1950 جو انقلاب ڪيئن اچي ها؟"

"پر اهو انقلاب بہ تہ هجي!"

"تون ڊڄڻو ۽ ڀاڄوڪڙ آهين!"

مان خاموش رهيس.

"پوءِ تو ڪيئن پنهنجي گهر ۾ انقلابين کي پناهہ ڏني، مهينن جا مهينا تو نڪسلين کي پنهنجي گهر ۾ لڪائي ويه... ۽ پوليس توتي ڪڏهن شڪ بہ نہ ڪ... ڇاڪاڻ تہ تو سدائين سن اخبار ۾ نڪس... جي ڪوشش جو مذاق اڏايو. مان سمجه... هئس تہ تون دلي طوراسان سان گڏ آهين."

"مان دلي طور ٿي توسان... آهيان." مان هن جي ويجهو جهڪي هن... وارن سان کيڏڻ لڳس.

هن وقت ميفيئر ۾ ڪوئي... ڪونہ هو. ميز ۽ ڪرسيون خالي پيون ه... بہ ويٽر هڪ ڪنڊ ۾ گهيرٽ ڪائي رهيا... ڪائونٽر تي ڪلارڪ پينسل جو هڪڙو... وات ۾ وجهيو. بلن ۽ رسيد بوڪن... جهڪيل هو.

"پوءِ تون ڇو پيو وڃين؟" پنهنجي پرحي آيل نڙيءَ سان پڇيو.

"مون کي هي شهر پسند نہ آ... مون کي ڪوبہ شهر پسند نہ آهي، مان... وڃان پيو. مان اخبارن کان پري پهچڻ... چاهيان، ايندڙ ڏهن سالن تائين مان ڪ... اخبار نہ پڙهندس. سيئي لفظ بيڪ... سموريون خبرون پراڻيون آهن. مان ڪ... ڳوٺ ۾ وڃي رهندس ۽ ٻني ٻارو ڪندس... ڪنهن بن مانس وانگر غار ۾ وڃي رهندس... ڪنهن ماڪيءَ جهڙي مٺڙي ڳوناٽيءَ کي... ڪري وٺندس، مون کي ميفيئر سان، ان... ڪافيءَ جي گلاس سان، ايئر ڪنڊيشن... هٿراڏو تڏڪار سان نفرت ٿي چڪي آ... مان کليل آسمان جي هيٺان گهاٽن وڻن... زندگيءَ ۾ رهڻ ٿو چاهيان، جتي اڪ... اصلي هوا ملي، پکي جي هوا نہ هجي، ...

تي هلان تہ پنين جي پُريل مٽي منهنجي پيرن
جي ترين کي لڳي. غاليچن جو بخملي ڇهاءُ
نہ. ۽ جڏهن رات ٿئي ٿي تہ اڱڻ واري چلهہ ۾
پرندڙ ٽانڊن جي روشنيءَ ۾، ڪنهن جي
جهڪيل چهري تي اندر جي سانديل محبت
جو پَرتوَ ڏسان. مصنوعي محبت واري فلمن
شاعري نہ!"

اوچتو هڪ زوردار چماٽ منهنجي
ڳٽي تي پئي.

ديوار سان ٽيڪ ڏئي، بيني بيني
گهيرڻ ڪائيندڙ ويٺر بہ اوچتو چرڪ پري
جاڳي پيا ۽ ڪائونٽر تي بينل ڪلارڪ بہ
چرڪي اسان ڏي ڏسڻ لڳو. پوءِ وري پينسل
پنهنجي وات ۾ وجهي ان کي چٻاڙڻ لڳو.

آيا ميز تي مٿو رکي روئڻ لڳي.

هوءَ دير تائين سڏڪا ڀريندي رهي
۽ مان سندس وارن ۾ آڱريون ڦيريندو رهيس.
دير تائين سندس ڪافيءَ جو گلاس ٿڌو ٿيندو
رهيو.دير دير تائين مان سوچيندو رهيس تہ
هي ڪهڙي قسم جي محبت آهي. جذبا نہ ٿا
ملن. جسم نہ ٿا ملن. فڪر نہ ٿو ملي پوءِ بہ
ڪشش جي هڪ ڏوڙ آهي جا هڪڙي جي
روح کان ٻئي جي روح تائين ٻڌل آهي.

آيا اوچتو ميز تان اٿي باٿ روم
۾ هلي وئي. جڏهن واپس آئي تہ سندس
اکيون خشڪ هيون ۽ چهرو نئين ميڪ اپ
سان تازو توانو ٿيل هوس. مون سوچيو تہ
عورت پنهنجي ڪيترين اڻپورين خواهشن کي
نئين ميڪ اپ ۾ لڪائي وٺنديون آهن. پر
مردن کي هزارين ڪوڙ ڳالهائڻا پوندا آهن.

واپس اچي هوءَ ميز جي پرسان
ويهي رهي، ۽ وڏي رُکي لهجي ۾ مون کان
پڇيو: "تہ تون مون نہ رهندين؟"

"جيڪڏهن شادي ڪنديءَ تہ
رهندس پر ڪلڪتي ۾ نہ!"

"شادي ممڪن ناهي، مون کي
پنهنجي آزادي وڏيڪ پياري آهي ۽ ڪلڪتو
بہ پسند آهي. توکي ڪلڪتي ۾ ئي رهڻو
پوندو. توکي شهر ايتري قدر ناپسند ڇو آهن؟
انسان سڀ ترقي شهر وسائي ڪئي آهي.
سائنس، ڪلچر، ادب، معاشيات، تهذيب،
سماجيات، سڀني جو دامن شهرن سان ٻڌل
آهي. مان مڃان ٿي تہ قدرت جي حسن ۾
تمام وڏي دلفريبي آهي پر انسان جو حسن،
قدرت جي حسن ۾ اضافو آهي. قدرت
خوبصورت جهنگل ٺاهيو، تہ انسان تاج محل
تعمير ڪرايو. قدرت وهندڙ پاڻيءَ کي
موسيقي ڏني، انسان تانسين جي راڳڻي،
قدرت هوا ۾ ڇلانگ ڏيندڙ هرڻ، تہ انسان
جيٽ هوائي جهاز. قدرت ٻوڄ پتر ڏنو، انسان
ان تي ڪاليداس ۽ شڪنتلا لکيو. شهر کان
ڀڄي ڇا تون وري جهنگلي ٿيڻ ٿو چاهين؟"

"ها!"

"ڇو؟"

"ان لاءِ تہ مان شهرن جي ظلم ۽
ستم کان عاجز اچي چڪو آهيان. مون کي
هاٿي ڪنوارن پهاڙن جي هوا گهرجي. ڪنهن
جي نگاهہ جيان افق تي ڪلندڙ ڪنوڻ، تنهنجي
وارن جيان گهنگهور گهٽائون، جڏهن
دارجلنگ ۾ اسان ٻنهي جي سامهون بادل
هٽي ويا هئا، آهستگيءَ سان اسٽيج جي پردن

جيان سرڪي ويا هئا ۽ انهن جي وچ مان سون جهڙو چهرو ائين اڀري آيو هو، ڄڻ ڪا نئين ڪنوار پنهنجي چهري تان گهونگهٽ سرڪائيندي هجي. اهو ته درست آهي ته شهرن قدرت جي حسن ۾ اضافو ڪيو آهي، ليڪن حسين عورتن به ته پنهنجي ادائن جو هر انداز قدرت کان سکيو آهي!"

"ته تون ڇا ٿو چاهين؟"

مان پنهنجو چهرو هن جي وارن ۾ لڪائي ڇڏيو ۽ نه رڳو هن جي وارن جي خوشبو پر هن جي جسم جي خوشبو به منهنجي اردگرد ڦهلجڻ لڳي، مگر مون پنهنجو هوش ۽ حواس گڏ ڪندي هن کي چيو:

"مون کي وڃڻ ڏي، هن وقت وڃڻ ڏي، ممڪن آهي ته مان ڪڏهن موٽي اچان، پر هينئر مون کي وڃڻ ڏي."

هن جي اڌ کليل چپڙن ۾ سندس ڏند، جُوهيءَ جي غنچن جيان ٽڙي پيا ۽ اڌيري ۾ وهندڙ جهرڻي جيان هن جون پلڪون آليون ٿي ويون. هڪ ڊيل ڊيل آهه هن جي سيني مان نڪتي، اوچتو هن پنهنجو هٿ وڌائي بلائوز ۾ وڌو ۽ اتان هڪ ڪاغذ جو پرزو ڪڍيو ۽ منهنجي سامهون ميز تي اڇلائي هوءَ هلي وئي!

مون ڪاغذ جو پرزو کوليو. اهو ڪو خط نه هو پر هن جو نئون انگريزي نظم هو.

جيڪو به قدم کڻي ٿو
سمجهي ٿو ته هوا ۾ آهي
وري ڌرتيءَ تي اچي ٿو
اتي سڪون آهي
مان ڌرتي آهيان
ڪشش
دامن
مرڪز
مدار.
وري موٽي ايندين اڏرڻ وارا
ڇاڪاڻ ته مان ڌرتي آهيان.

ميفيئر جو دروازو کليو ۽ بند ٿي ويو.

مون ڇرڪ ڀري فوجيءَ ڏانهن ڏٺو هو اڃا به ڪٽي ٻاهر هو. ڪنهن شهنائيءَ جي آواز تي ڊوڙندو ٿي ويو. ريل گاڏيءَ کان ب تيز، پر مون پنهنجي سگريٽ ڏانهن نهاريو هو منهنجي آشنائن جيان وسامي چڪو هو.

مون سوچيو. فوجي شهنائيءَ جي آواز تي ڊوڙندو ٿو وڃي، ۽ مان ان آواز ڪا دور ڀڄو وڃان. آباديءَ کان دور ڪنهن جهنگل جي ڳولها ۾. ماڻهو شهر کان ته ڀڄي سگهي ٿو ليڪن ڇا عورت کان به ڀڄي سگهي ٿو؟

مان بيٺو سوچيندو ئي رهيس ڪاريڊور جي شيشن تي آيا جو چهرو اڀرندو رهيو ۽ گاڏيءَ جي رفتار تيز ٿيندي وئي.

• • • •

اڌ رات جو وقت هوندو. سيٽ ڏاڍي گهري ننڊ ۾ ستل هو. مٿين سيٽ تي فوجيءَ جو ساهه آهستي آهستي ۽ آرام سا

لي رهيو هو. لڳي پيو تہ گهري ننڊ ۾ آهي.
ر مون کي ننڊ ڪانہ پئي آئي.

مون ڏٺو تہ اها سهڻي سينياٽي،
هستگيءَ سان پنهنجي سيٽ تان اٿي. دريءَ
ان وسندڙ چانڊوڪيءَ ۾ سندس شفاف
دن. رات جي ڪپڙن مان ڇڻي رهيو هو.

منهنجي دل جي ڌڪ ڌڪ وڌي
ئي.

هوءَ هڪ لوٽو کڻي ٻاهر نڪري
ئي.

سڀئي ستا پيا هئا.

مان جاڳي رهيو هوس.

ڏهہ منٽ گذري ويا. پندرهن منٽ
ذري ويا، اڌ ڪلاڪ گذري ويو. ايتري دير
وءَ ڪٿي رهجي وئي؟ ڇا ڪري رهي آهي؟

جڏهن منو ڪلاڪ گذري ويو تہ
ان ساهہ روڪيندي پنهنجي مٿين برٿ تان
يٽ لهي آيس ۽ پير ۾ پير پائي ٻاهر
ڪاريڊار ۾ پهتس. ٻنهي طرفن نظر ڊوڙائي،
ڪٿي بہ ڪوبہ موجود ڪونہ هو. ڪاريڊار جي
خر ۾ ٻنهي طرفن ڪان ٻاٿ روم هئا.
ڪدم مون کي ٻاٿ روم مان زور زور سان
روازي ڪڙڪائڻ جو آواز آيو!

مان تيزيءَ سان هلندي ٻاٿ روم
ائين پهتس. ٽائليٽ مان هڪ گهبرايل
ورت جو آواز اچي رهيو هو: "مون کي ٻاهر
ڪيو. مونکي ٻاهر ڪيو."

مون چيو: "اندران واري ڪنڊي
لي ٻاهر اچ"

"نہ ٿي کلي، اڌ ڪلاڪ کان
ڪوشش پئي ڪريان."

مون آواز سڃاتو. هوءَ اهائي اپسرا هئي.

مون ٽائليٽ جي دروازي کي غور سان ڏٺو. بلڪل وچ ۾ اليومينم جو مُنيو هو. جيڪو ڪاٻي ساڄي مڙندو هو. ڪاٻي طرف ڦيرائڻ سان دروازو کلندو هو. ساڄي پاسي ڦيرڻ سان دروازو بند ٿي ويندو هو.

مون غور سان ڏٺو. مُنيو ساڄي پاسي ٽورو ڦري، سُڪ ٿي ويو هو. ۽ سندس چڪري زنگجي وئي هئي. ان ڪري ڦُري ئي ڪانہ پئي.

مون چيو: "در کي ڪڙڪائڻ ڇڏ. ٿوري دير ۾ مان تو کي ٻاهر ڪيان ٿو!"

هن اندران در ڪڙڪائڻ بند ڪري ڇڏيو.

مون کيسي مان چاقو ڪڍيو. انهيءَ چڪريءَ کي صاف ڪيو. ان ڪان پوءِ جو چڪريءَ کي گهمايم تہ دروازو کلي پيو.

سينياٽي ٻاهر نڪرندي ئي منهنجي ٻانهن تي ڪري پئي ۽ بيهوش ٿي وئي.

هن جو سارو بدن پگهر ۾ ٻنل هو ۽ سنهڙي ساڙهي سندس بدن جي ڪيترن حصن تي چنبڙي پئي هئي. مان هن کي ٻانهن تي کڻي بئي ٽائليٽ ۾ ويس. ڀرين ٽائليٽ ۾ ان ڊپ کان نہ ويس تہ وري جي دروازو بند ٿي ويو تہ اسان ٻنهي جو حشر ڇا ٿيندو؟

بئي ٽائليٽ ۾ اچي هن جي چهري تي پاڻيءَ جا ڇنڊا هڻي مون هن کي هوش ۾ آندو.

اوچتو هن جون وڏيو وڏيون اکيون
ائين کليون، جيئن پاڻيءَ جي مٿاڇري تي
ڪنول ٽڙي پون.
هوءَ نبل آواز ۾ چوڻ لڳي: ”مون
تہ سمجهيو هو اڄ ساري رات مان ٽائليٽ ۾
ئي بند پئي هونديس“
مون چيو: ”مون توکي ٽائليٽ
ڏانهن ويندي ڏٺو هو، جڏهن موٽڻ ۾ دير
ڪيءِ تہ مان ٻاهر ڪاريڊار ۾ هليو آيس.“
” مان تہ رڙي رڙي مري وڃان ها.
ڪيتري دير کان دروازو کڙڪائي رهي
هيس.“
اوچتو هوءَ خاموش ٿي وئي، هن
وري بہ پنهنجون اکيون بند ڪري ڇڏيون ۽
منهنجي ٻانهن جي گهيري مان نڪرڻ جي
ڪوشش ڪئي.
مان هن جي چهري تي جهڪي
ويس ۽ منهنجا ٻرندڙ چپ، خشڪ چپ، هن
جي آلن چپن سان ملي ويا. اهي چپ بلڪل
نرم ملائيءَ جهڙا هئا، لڪنئو جي لڏن جهڙا.
هو دير تائين منهنجي چميءَ ۾
جڪڙيل رهي، هن جو سارو بدن ڏڪندي
ڏڪندي، زور سان منهنجي بدن سان چنبڙي
پيو، ڇڻ هوءَ صدين جي بکايل هجي.
هن جي وارن جي هڪ ڇڳ ينل
ڳل سان اچي لڳي تہ مان ان سان کيڏندي
چيو.
”ڇا توکي خبر نہ هئي تہ تون
ڪهڙي جانور سان شادي ڪري رهي آهين!“
”مون کي خبر هئي.“
”تہ پوءِ ڇو؟“

هن هڪ ڊگهو ساهہ کنيو، پوءِ ه
پنهنجو چهرو مٿي کڻي منهنجي ڪاڏيءَ ک
چمي ورتو.
چوڻ لڳي: ”پڇ نہ، بس مون ک
پيار ڪر.“
مون چيو: ”مان تہ پڇندس!“
هوءَ چوڻ لڳي: ”اسان ست ڀا
ڀينر آهيون، پيءُ نابين آهي، ماءُ پوڙهي آهي
سڀ کان وڏو ڀاءُ انجنيئرنگ ڪري رهيو
آهي، ان کان ننڍو ڊاڪٽريءَ جو ڪورس
ڪري رهيو آهي، ان کان ننڍو ٽيليويزن ج
ڪورس ڪري رهيو آهي، مون کان ننڍي ڀي
جي شادي ٿي وئي، ٻن ننڍين ڀينرن جي شا
ٿيڻ واري آهي، سمورو خرچ سيٺ ڏينا
آئي، هڪ هڪ پائي...!“
مون سوچيو، هن عورت جي وف
ڪيتري نہ نازڪ آهي، پر مضبوط ڌاڳن س
سيٺ جي ٿلهي بدن سان ڇهٽيل آهي.
”توکي ڪراهت نہ ايندي آهي؟“
”ايندي آهي، پر منهنجو خاندا
ڪير سنڀاليندو؟“
”ڪو ٻار بہ اٿي؟“
”نہ سيٺ نامرد آهي.“
”تہ پوءِ ٻار نہ ٿيندو؟“
”نہ ٻار تہ ٿيندو!“
”اهو وري ڪيئن؟“
”اسان ڀوپال ڀيا وڃون، نئون ڏنت
ڪولڻ، ڀوپال کان ويهن ميلن تي بابا گور
سهاڻي جي سماڌي آهي، ٻڌو آهي تہ اتي ج
بابا رنگي رامداس ڏاڍو پهتل شخص رهند
آهي، ان جي دعا سان ٻار ٿي ويندو!“

مون چيو: ”ها ڪيترائي ساڏو ٻار پيدا ڪرائڻ جا ماهر ٿيندا آهن!“

”هاڻي جيڪو ٽيٽو هوندو سو ٿيندو،“ خوبصورت سيناٽي چوڻ لڳي، ”هن ڪي ٻار گهرجي. بس هن کي ٻار ملي ويندو.“

”پر اهو سيٺ جو ٻار نه هوندو!“

”سڏائيندو ته ان جو ئي.“ هن ڪوڙي لهجي ۾ چيو.

مون چيو: ”هي تنهنجي بدن مان ڪهڙي نه وڻندڙ خوشبو پئي اچي، ڄڻ جُوهيءَ جي..“

چوڻ لڳي: ”ها چمڻ سان ئي منهنجي بدن مان اها خوشبو آئي هئي، ان ڪري منهنجي پيءُ مون تي سڳنڌي نالو رکيو هو. ڪڏهن ڪڏهن مون کي پڪڙي منهنجي بدن کي سنگهندو به آهي ۽ سنگهندي سنگهندي صفا چريو ٿي پوندو آهي. ڪڏهن ڪڏهن ته پٿين سان به ٽڪر هڻندو آهي.“

منهنجي دل ۾سيٺ جي لاءِ ٿورڙي جاءِ پيدا ٿي پئي، پوءِ اوڪارو اچڻ لڳو.

نه نه هن خوبصورت عورت کي ڇهڻ جو ان ٿلهي کي ڪو به حق ناهي!

”سڳنڌي، ڇا تنهنجون ڀيون پينر به تو وانگر سهڻيون آهن؟“

”نه! اهي بس شڪل صورت ۾ چڱيون آهن. ڀڳوان هڪ مون کي ئي سهڻو سندر ناهي بدقسمت بڻائي ڇڏيو آهي!“ هن جي ڳلي ۾ ڪو سڏڪو هو جيڪو سندس ڳلي ۾ ئي ڦاٿل رهيو.

مان هن جي ميڻ جهڙي ڳچيءَ تي چميون ڏيندو رهيس. هن جا سڏڪا وڌندا ويا. هن پنهنجو چهرو منهنجي سيني ۾ لڪائي ڇڏيو.

”سڳنڌي، مون سان هلندينءَ؟“

”ڪٿي؟“

”دور هماچل جي ڪنهن واهڻ ۾ يا ڪنهن جهنگل جي ڪناري، مان زمين خريد ڪري فارم ناهيندس، ٻني ٻارو ڪندس، تون منهنجي زال هججان، پوءِ اسان جا ٻار ٿيندا ۽ اهي ڏاڍا پيارا ٻار هوندا.“

ائين ڳالهائيندو ويس ۽ هوءَ ڪلندي رهي، سپني مان سپنو جڙندو ويو. اميد مان اميد نهندي وئي ۽ زندگيءَ جي شطرنج جڙندي وئي، جيئن صبح جي اس ۾ ماڪ سان ڀنل پٿين جي هيٺان ساوڪ تي سونهري شطرنجيون وڪريل نظر اينديون آهن. مان هن جي حيران اکين مان اهي ساريون تصويرون ڏسي رهيو هوس، جيڪي مون کي ڪلڪتي کان جهنگل جي طرف ڇڪي رهيون هيون. اهي سپنا، جن مون کي آيا کان ڇڏايو هو!

ڄڻ هوا جي هڪ جهلڪي سان انهن حيران اکين ۾ نظر ايندڙ سموريون تصويرون، اونداهيءَ ۾ گم ٿي ويون.

چوڻ لڳي: ”پر ائين ڪيئن ٿو ٿي سگهي؟ مان ته پرڻيل آهيان!“

”نامرد کان طلاق جلدي ملي ويندي آهي. ايترو قانون ته مان به ڄاڻان ٿو. دراصل اها شادي ئي قانون جي نظرن ۾ ناجائز آهي.“

هن جي چهري تي محبت جي
اجالن جا ڪيئي رنگ تري آيا. پر هن ڏکويل لهجي ۾ چيو:" نه .. نه ٿو ٿي سگهي."

"ڇو نه ٿو ٿي سگهي؟"

"اهي منهنجا ٻئي ڀائر ڇا ڇوندا. انهن جي تعليم اڌ ۾ رهجي ويندي. ننڍو ڀاءُ جيڪو اسڪول ۾ پڙهي ٿو. ان جو ته خير آهي. پرانهن ٻن ڀينرن جو ڇا ٿيندو. جن جي شاديءَ جو سارو ڏاج ڏاڻو منهنجو مڙس ڏيندو آهي. پر وري منهنجو انڌو پيءُ ۽ پوڙهي ماءُ ۽ مان پاڻ؟"

"ها تون پاڻ؟" مون پڇيو.

سيٺ مون کي هر طرح جو سک ڏنو آهي. هيرن جواهرن سان ڀري ڇڏيو اٿس. مان چاهيان ته روزانو هڪڙو زيور خريد ڪري سگهان ٿي."

"يعني هڪ آرام واري زندگي!"

"ها نوڪر چاڪر. گهر گاڏي. دولت... مون کي ڇا ڇا نه ميسر آهي!"

"سواءِ هڪ جي.." مون کيس معنيٰ خيز نظرن سان ڏسندي چيو.

"جيڪو قسمت ۾ نه آهي. ان جو ڪهڙو ليکو. صبر ڪرڻو پوندو."

"تون ڪو عاشق ڇو نه ٿي ڳولهي وٺين؟"

"يعني توکي؟"

"مون کي نه... تنهنجا منهنجا سپنا پاڻ ۾ ڪونه ٿا ملن. پر تون پنهنجي جسم جي ضرورت لاءِ ته ڪو عاشق ڳولهي ٿي سگهين."

هن جو منهن لهي ويو. ڏکويل لهجي ۾ چوڻ لڳي:" تون سچ ٿو چوين. پر ڇا ڪريان مون تي وڏيون پابنديون آهن."

"پيڪن ۾ به؟... عام طور تي تو جهڙيون عورتون پنهنجي پيڪن ۾ وينديون آهن ته ڪجهه نه ڪجهه ڪري سگهنديون آهن. شايد ان ڪري اهي بار بار پيڪي ب وينديون آهن."

"اهو حربو به آزمائي چڪي آهيان. سيٺ وڏو شڪي ماڻهو آهي. هن هڪڙي نوڪرياڻي به منهنجي چوڪسيءَ لا رکي آهي. جيڪا هر وقت مون سان گڏ رهندي آهي. جتي مان ويندي آهيان. حد ت اها آهي جو غسلخاني جي در تائين به مون سان گڏ هلندي آهي. پلي ساهرا هجن ي پيڪا. مون لاءِ سمورا رستا بند آهن."

هوءَ وري سڏڪڻ لڳي.

مون چيو: "پر اڄ جي رات ت توسان گڏ نه آهي."

چوڻ لڳي: "ڇاڪاڻ ته مان سيٺ سان گڏ آهيان ۽ هوءَ ٿرڊ ڪلاس ۾ ويني آهي."

"هن وقت تون سيٺ وٽ نه مون وٽ آهين!"

هوءَ خاموش هئي. پر منهنجي کليل ڪُڙتي جي اندران هٿ وجهي. منهنجي سيني جي وارن ۾ پنهنجون آڱريون ڦيرندي رهي. آهستي آهستي منهنجي بدن ما چڻگون نڪرڻ لڳيون ۽ مان چرين وانگر. ه جي ڳهڪهيءَ جهڙي گردن جي ڏڳهي و کي بار بار چمي رهيو هوس.

پوءِ ريشم ئي ريشم، ملائيءَ تي ملائي، پرتن تي پرت.

۽ ساري فضا ڄُوهيءَ جي خوشبو سان واسجي وئي.

• • • •

ٻئي ڏينهن صبح کان ئي مون سيٺ کي ڳالهين ۾ لڳائي ڇڏيو. ڳالهين ئي ڳالهين ۾ هن بابا گوري سهاڻي جي سماڌيءَ تي وڃڻ جو ذڪر ڪيو، ته مون چيو:

”عجيب ڳالهه آهي!“

”ڪهڙي عجيب ڳالهه آهي؟“ هو منهنجي ڳالهه ٻڌي پنهنجي پيانڪ آوز ۾ پڇڻ لڳو.

”عجيب ڳالهه هيءَ آهي سيٺ جي ته ان معاملي ۾ مان تنهنجي وڏي مدد ڪي سگهان ٿو.“

”ڪيئن؟“

”مون وٽ هڪ سُڌي ٻوٽي آهي.“

”ڪهڙي سُڌي ٻوٽي؟“

”هڪڙي ساڌوءَ مهاتما، مون کي ڏني هئي، ان جي هڪڙي چپٽي کارائڻ ۽ هڪڙو منتر پڙهڻ سان، نيڪ پورن نون مهينن کان پوءِ ٻار پيدا ٿيندو آهي.“

”توکي اها سُڌي ڪٿان ملي؟“

”مان نيپال جي جهنگلن ۾ ڏاڍو رليو آهيان. ٻڌ ساڌوئن ۽ مهاتمائن جي هميشه خدمت ڪندو آيو آهيان. اتي مون کي هڪ سوامي گورکناٿ نرانڪاريءَ جو درشن ڪرڻ جو موقعو مليو. ٻن سالن جي خدمت کانپوءِ ان مون کي اها سُڌي ٻوٽي ڏني، جنهن سان جنهن عورت کي چاهيو ان سان ٻار پيدا ڪري ٿا سگهو.“

”تون ان سُڌيءَ جو ڇا ونندو آهين؟“ سيٺ شڪي نگاهن سان ڏسندي پڇيو.

”ان جي لاءِ ڪجهه ونڻ پاپ آهي.“

”پوءِ به؟“

چيم ته سهي سيٺ جي، مون کي منهنجي گروءَ ٻڌايو هو ته جيڪڏهن تو ان سُڌيءَ لاءِ ڪٿي به ڪو اگهه ٻار ڪيو ته اها سُڌي تنهنجي هٿن مان هلي ويندي.“

”ته ان جو مطلب اهو ٿيو ته تون پئسا نه ٻڌائيندين؟ پر جيڪڏهن اسان پنهنجي خوشيءَ سان توکي ڏيون ته اهو ته وٺندين نه؟“

”نه مان ڪجهه به نه ٿو وٺي سگهان سيٺ جي، هڪڙو پئسو به نه. هڪڙي پائي به نه بلڪل مفت ۾ ٻار پيدا ڪندس.“

”ڪيئن؟“

مان ان لاءِ صبح کان ئي تيار هوس، جنهن لاءِ تيل جي هڪ ننڍي شيشيءَ کي صاف ڪري ان ۾ سگريٽ جي رک پري ڇڏي هئي.

”تو وٽ ڪا مني شيءَ هوندي؟“

”ها مائو آهي!“

”مائو به نيڪ آهي.“ مون چيو.

”چپٽي مون کي کارائيندين؟

“سيٺ پڇيو.

مـوچيو:" هي اها سُـڌي آهـي،
جنهن کي جيڪو کائيندو، ٻار ٻـ ان کي پيدا
ٿيندو."

فوجي کلـڻ لڳـو، ساڳئي وقـت
سڳنديءَ جا بـ مرڪندڙ چپ چمڪڻ لڳا.

"تون مذاق ٿو ڪرين."

"مذاق نـ ٿـو ڪريان سيٺ جي،
مان بلڪل سنجيدگيءَ سان ٿو چوان."

ائين چئي مان سوٽ ڪيس کولڻ
لڳس، ان مان سگريٽ جي رک واري شيشي
ڪڍيم ۽ سيٺ کـي ڏيکارينـدي چيـم: " هـن
مان هڪڙي چپٽي ڪٽي مـائي سان ملائي،
تنهنجـي سامهون تنهنجي سينياڻيءَ کـي
کارائي ٿو ڇڏيان، ڀڳوان چاهيو تـ پورن نَون
مهينن بعد ٻار پيدا ٿيندو، ڪنهن بـ ساڌوءَ
جي سماڌيءَ تي وڃڻ جي ڪابـ ضرورت نـ
آهي، هڪڙي پائي بـ خرچ ڪرڻ جي ضرورت
نـ آهي. اڄ تائين ٻارهن بي مراد عورتـن جون
مرادون پڄائي چڪو آهيان. گرو گورکنـاٿ
شري شري سوامي، نرانڪاري جڳت اڌاري
بـال برهمچـاريءَ جي ڪرپـا سـان، تنهنجـي
سينُياڻيءَ جي جهولي سائي ٿي ويندي."

سيٺ جـو چهرو اميـد جـي اولڙن
سان ٻهڪي پيو، چوڻ لڳو:

"تـ اسان جي سينياڻيءَ کي چپٽي
کاراءِ نـ!"

سينياڻيءَ اسٽين ليس اسٽيل جي
دٻلي مان مائي جو ٽڪرو ڪڍي منهنجي هٿ
تي رکيو، مون تيل جي شيشيءَ مان سگريٽ
جي رک مان چپٽي ڀري مائي ۾ ملائي ورتي
۽ هن جي هٿ رکي، ائين چوڻ شروع ڪيم:

"اوم شري شري هـڪ سـو اٺ
سوامي گورکنـاٿ نرانڪـاري جڳت اڌاري
برهمچاري، مها پر اُپڪاريءَ جي دَيا درشٽي
سـان هـي رک کارايـان ٿـو، ردي تـي رد
چاڙهيان ٿو، جيڪا ناري هيءَ چٽڪي کائي
سوامي ناٿ جي اپار درشٽيءَ سان گرڀ وتي
ٿئي. ڪارو ڪيرو، ماتا چيرو، ڊبل ڊيرا او
هڙبونگ گونگ وسل وسل جهونگ!"

مون هڪڙي اک جو هلڪو اشار
ڪري، آهستي آهستي سڳنديءَ کي مـائ
کارائي ڇڏيو.

فوجيءَ جو کل کي روڪـڻ سبب
ڏاڍو برو حال هو. مان، فوجي ۽ سڳنڌي ٽئي
پنهنجي کل روڪي وينـا هٿاسين، پـر سي
بيحد سنجيدگيءَ سان پوري عمل کي ڏس
رهيو هو.

رک جي چپٽي کـائي سينياڻي
وڏو گهونگهٽ ڇڪي سيٺ جي پيرن ۾ ويه
رهي، شايد هن کلڻ شروع ڪيو هو ڇاڪاڻ
هن جو سارو جسم لڏي رهيو هو.

"تـ ٻار سچ پچ پيدا ٿي پوندو؟"

"نيڪ پورن نَون مهينن کانپوءِ
مون سيٺ کي چيـو، " آزمـايل نسخو آهي
يقين نـ اچئي تـ پنجـن هزارن جي شرط ٿ
لڳايون."

لڳو تـ سيٺ کي يقين اچي ويو
چوڻ لڳو:" نـ بابا اسان شرط برط نـ ٿا رکو
پر هاڻي مون کي پڪ ٿي وئي آهي."

مـون ڪيسي مـان هڪڙو کـار
ڪڍي هن کي ڏنو. "هن تي منهنجو ڏس ڇپيل
آهي، جيڪڏهن نيڪ نَون مهينن کانپوءِ ب

پيدا نہ ٿئي تہ مون کي نوَ هزار گاريون لکي موڪلجانءِ!''

سيٺ ڪارڊ ورتي، رکڻ لاءِ پنهنجي سينياٽيءَ کي ڏنو. سڳنڌيءَ پڙهي احتياط سان رکي ڇڏيو.

سيٺ چوڻ لڳو: تو منهنجو پلو ڪيو آهي، تہ هڪڙو پلو مان بہ ڪرڻ تو چاهيان.''

مان هن جي منهن ۾ ڏسڻ لڳس.

”جي، ..!'' سيٺ پنهنجي ڳالهہ جاري رکندي چيو. ”تو هاڻي هاڻي ڳالهين ڳالهين ۾ ٻڌايو هو تہ تون هماچل پرديش ۾ زمين خريد ڪرڻ پيو وڃين، جتي فارم کولڻ جو ارادو ٿو رکين!''

مون هاڪار ۾ مٿو لوڏايو.

”پر هماچل پرديش ۾ تہ زمين ڏاڍي مهانگي آهي، ٽن چئن هزارن کان گهٽ تہ هڪڙو ايڪڙ بہ نہ ملندءِ. پر مان توکي ٽي سو رپيا في ايڪڙ زمين ڏياري ٿو سگهان.''

مون چيو: ”تہ اها پوءِ بنجر ٿي هوندي!''

چوڻ لڳو: ”بنجر ناهي، زرخيز آهي!''

”پوءِ ايتري سستي ڪيئن ٿي ملي؟''

”اصل ۾ اها هڪ سچي ويران هنڌ تي آهي، ٽن طرفن کان جهنگ اٿس ۽ ٽڪريون آهن، وچ ۾ ٽيهن ايڪڙن جو ٽڪرو آهي، برسات اتي تمام گهٽي پوندي آهي، هڪڙو کوهہ بہ آهي، جيڪو ٻارهن ئي مهينا پاڻيءَ سان ڀريل هوندو آهي، ۽ ها هڪ ندي بہ آهي.''

”تہ ان جو مالڪ اهڙي زمين مون کي سستي ڪيئن ڏيندو؟''

”تون پوري ڳالهہ تہ ٻڌين ڪونہ ٿو!'' سيٺ ٿورو ڪاوڙجي چوڻ لڳو. ”اها زمين اصل ۾ هڪ رن زال جي آهي، ويجهو ڪو ڳوٺ واهڻ ڪونہ اٿس. ڪا آبادي ڪانہ اٿس. ٽيهہ ڪوهہ پيادل هلڻ ڪانپوءِ هڪڙي ريلوي اسٽيشن ٿي اچي، بس! اها عورت اڪيلي سر ان زمين جي سار سنڀال لهي ڪانہ ٿي سگهي ۽ آبادي نہ هجڻ جي ڪري، ڪوبہ ان زمين کي خريدڻ لاءِ تيار ڪونہ ٿو ٿئي. ڪير ان جهنگ ۾ وڃي رهڻ پسند ڪندو؟''

”اها بيوهہ عورت ان زمين کي وڪڻي ڇا ڪندي؟''

”هوءَ پنهنجي ڌيءَ جي ساهرن ڏانهن هلي ويندي، ان جي هڪڙي ئي ڌيءَ آهي ۽ ڪنهن دوردراز علائقي ۾ پرڻيل آهي، اها ڏهاڳڻ. اها زمين وڪڻي پنهنجي ڌيءَ ڏي هلي ويندي.''

”ان سڄي قصي جي توکي ڪيئن خبر پئي؟'' مون پڇيو.

”ان جي ڇوڪريءَ جا ساهرا اسان جي ڳوٺ جي ويجهو رهندا آهن. مان ان ڇوڪريءَ جي گهروارن کي سڃاڻيندو آهيان. اهي ئي ان زمين جي سودي جي ڳالهہ ڪرڻ آيا هئا. معاملو ٽن سوَن رپين ايڪڙ تي بيٺل آهي، مان وڃي اها زمين ڏسي بہ آيو

آهيان. پر پرسان ڪا آبادي نہ ڏسي مون خريد ڪرڻ جو خيال لاهي ڇڏيو!“

”پر مون کي تہ اهڙو ئي هنڌ پسند آهي.“

”پوءِ تہ ائين سمجهہ تہ ڀڳوان اها زمين تنهنجي لاءِ ئي رکي آهي.“

”پر هاڻي تہ اها زمين وڪامي بہ وئي هوندي؟“

”ٽي مهينا اڳ تائين تہ ڪانہ وڪامي هئي. هاڻي وري ڪنهن ورتي هوندي. ڪو تو جهڙو چريو ئي ان جهنگ ۾ وڃي رهندو.“

مان خوشي کان ڪپڙن ۾ نہ پئي ماپيس. مون چيو: ”مون کي ان جو ڏس پتو تہ ڏجانءِ!“

سيٺ چيو: ”بہ اسٽيشنون ڇڏي شهپارا جنڪشن اچڻ واري آهي. اوڏانهن چوٽي لائين واري گاڏي بہ ويندي آهي. تون اتي لهي وڃ ۽ ڪنهن کان بہ ڏوليا واهڻ جو رستو پڇي وٺ. جڏهن ڏوليا واهڻ پهچي وڃين تہ اتان وري ڪواڙي قلعي جي پڇا ڪجانءِ. هاڻي تہ اهو قلعو کنبر ٿي ويو آهي. پراڻو آهي. جنهگل ۾ آهي. اتي ڪوئي ويندو بہ ناهي. اهو ڏوليا واهڻ کان ٽيهن ڪوهن جي مفاصلي تي آهي. ان قلعي جي اتر ۾ اڌ ميل ڪن جي ڇاڙهيءَ تي ان رن زال جو گهر آهي. جنهن جي ڇوڏاري اها زمين آهي. اٽڪل ٽيهہ ايڪڙ ٿيندي. ڪوهہ بہ اٿس. آهي تہ جهنگ جو ماحول پر توکي پسند ايندو“

”مان تہ هاڻي ڪان ئي خواب ڏسڻ لڳو آهيان.“ مون ڪلندي چيو. ”پر ان رن زال جو نالو ڇاهي؟“

”سروجا. هن جو نالو سروجا آهي. ڏاڍي سونهن ڀري عورت آهي.“

فوجيءَ منهنجي ڪلهي تي هٿ رکي چيو: ”رستو توکي مان ٻڌائيندس.“

”تون وري ڪيئن ٻڌائيندين؟ تون ان پاسي ڪڏهن ويو آهين ڇا؟“

”اون هون! ويو تہ نہ آهيان. نہ ئي مون کي ان ڏهاڳڻ جي گهر جو علم آهي. پر مان شهپارا اسٽيشن تي لهندس.“

”شهپارا نہ بابا. شپرا.“ سيٺ فوجيءَ کي سمجهائيندي چيو.

”شپرا نہ شهپارا آهي.“ فوجي چوڻ لڳو.“ جٽ ماڻهو ان کي شپرا چوندا آهن.“

سيٺ جون ناسون ڦنڊي ويون. پر هو خاموش رهيو.

فوجيءَ چيو: ”تون مون سان گڏ شهپارا اسٽيشن تي لهي پئجانءِ. اتان اسان گڏجي هلنداسين. پار پيا قصبي ڪور جي پار پيا ڳوٺ جو رهنڙ آهيان. اتان کان توکي ڪواڙيءَ جي قلعي جو رستو ٻڌائي ڇڏيندس.“

” نيڪ آهي مان توسان ئي گڏجي هلندس شپرا اسٽيشن کان پارپيا ڳوٺ تائين.“

”شپرا نہ شهپارا.“ فوجيءَ چيو.

اوچتو سگنديءَ پنهنجو مٿو جهلي ويهي رهي.

سيٺ پڇيو: ”ڇا ٿيو؟“

سڳنڌي چوڻ لڳي: ”منهنجي مٽي کي چڪر تا اچن.“

مون خوش ٿي چيو: ”سيٺ جي مٺائي کاراءِ. تنهنجي سينياڻي پيٽ سان ٿي وئي آهي.“

سيٺ پهريئن ته حيرت وچان منهنجي طرف نهاريو. ڄڻ پڇندو هجي، ايترو جلدي اهو چمتڪار ڪيئن ٿو ٿي سگهي؟

پوءِ هن پنهنجا ٻئي هٿ ڇت طرف کڻي دعاعيه انداز ۾ چيو: ”ڌنيه هجي ڀڳوان. تون ڌنيه آن.“

سينياڻيءَ وري رئي جي پلءَ سان نهيل گهونگهٽ ڪي ائين ناهيو جو ان مان مون ڏانهن به نهارڻ لڳي. مان به اک ٽيٽ ڪري ڏانهنس ڏسڻ لڳس. هن جي مُک تي هڪ دلربا مرڪ پکڙجي وئي هئي ڄڻ ڪنهن ٻنيءَ وانگر سيراب ٿي وئي هجي، ڄڻ مٿس برسات جون بوندون پئجي رهيون هجن ۽ هوءَ انهن مان مزو وٺندي هجي.

• • • •

فوجي مون کي آهستي آهستي ٻڌائڻ لڳو: ”سرينيءَ جون پهاڙيون، اسان جي ڳوٺ جي پرسان آهن ۽ ڪواڙيءَ جو قلعو ته صرف ڏهن ڪوهن تي آهي. مان توکي اوستائين پهچائڻ لاءِ ڪنهن ماٿوءَ کي گڏي موڪليندس، پر هڪڙو شرط آهي، ته پهريئن توکي منهنجي ڳوٺ هلڻو پوندو ۽ منهنجي شاديءَ ۾ شريڪ ٿيڻو پوندو.“

”الائي ڪڏهن آهي تنهنجي شادي؟“ مون پڇيو.

”ابا سنياڻي ٿيندي منهنجي شادي.“ رونق سنگهه خوشيءَ کان ٽڙندي چيو ۽ پوءِ پنهنجي ران کي ڪنهڻ لڳو.

”پيو به هڪڙو رستو اوڏانهن ويندو آهي، سرينيءَ جي پهاڙين طرف اسٽيشن کان. ڌوليا کان ۽ اهو ننڍو ۽ سڌو رستو آهي.“

”سيٺ چوڻ لڳو. ”هڪڙو ٽپ بيو..“

”اهي پنهنجا ٽپ پاڻ وٽ رک سيٺ.“ رونق سنگهه هڪدم چيو. ”مان هن کي پنهنجي شاديءَ ۾ ضرور وٺي ويندس!“

هڪ ته هو فوجي هو، بيو ته ساڻ رائفل به هُس، ٽين ڳالهه ته اها جاءِ مون لاءِ بلڪل نئين هئي، الائي ته اهي سرينيءَ جون پهاڙيون ڪٿي هيون! اهو ڪواڙيءَ جو قلعو ڪٿي هو؟ اها سروجا ڏهاڪڻ ڪٿي رهندي آهي؟ ضرور مون کي ان فوجيءَ سان گڏ وڃڻو پوندو.

”ڇا نالو آهي تنهنجي قصبي جو؟“ سيٺ فوجيءَ کان پڇيو.

”پاربيا..“

سيٺ شڪ واري انداز ۾ مٿو ڌوڻيو، ڄڻ چوندو هجي، ڪڏهن نالو ناهي ٻڌو ان ڳوٺ جو. پر فوجيءَ جو چهرو ڏسي خاموش ٿي ويو.

جڏهن شهپارا جي اسٽيشن آئي ته ڏنم ته سڳنڌي اجا ستل هئي. گهري ۽ پياري ننڊ. ائين ٿي لڳو ڄڻ سائي ساڙهيءَ جي سنهڙي گهونگهٽ ۾ ماهتاب ستل هجي. مون وڏي حسرت ۽ ارمان وچان هن جي

خماريل حسن تي هڪ نظر وڌي. پوءِ سيٺ سان هٿ ملايم ۽ ان ڇئن برٿن واري ڪوپي مان ٻاهر نڪري آيس. پويان رونق سنگهه به اچڻ لڳو.

مون پنهنجو سامان اسٽيشن جي لگيج آفيس ۾ رکرايو ۽ پاڻ سان رڳو هڪڙي هينڊ بئگ کنيم. رونق سنگهه وٽ ٻه ٽرنڪون هيون، هڪ هينڊ بئگ، هڪ رائفل ۽ هن جو ڳوٺ هتان ڪان ويهه ڪوهه دور هو.

”مان ايترو سامان پاڻ کڻي نه ڪونه هلي سگهندس، ڪو مزدور ڪرڻو پوندو.“

”مزدور ڪٿان ملندو؟“ مون پڇيو.

چوڻ لڳو: ”سمري انتظام ڪري ڏيندي.“

”اها سمري وري ڪير آهي؟“

چوڻ لڳو: ”هڪڙي حلوائڻ آهي، ٻه سال ٿيا ته هن جو گهر وارو گذاري ويو آهي، هڪڙو اٺن سالن جو ٻار اٿس، ٻئي گڏجي دڪان هلائيندا آهن.“

”پر اسان کي هن جي دڪان تان ڇا وٺڻو آهي؟“

”بابو ويهن ڪوهن جو سفر آهي، ڪا ٻاچي ٻاچي ڪائي پيٽ ڀري هلنداسين! نه ته رستي ۾ هڏ به جواب ڏئي ڇڏيندءِ.“

سمري هڪ ڪاري رنگ واري شيدياڻي هئي. وڏين وڏين اکين ۾ ڳاڙهيون ڳاڙهيون ڏوريون. ڀريل مضبوط جسم. سندس جسم مان بجليءَ جا شعاع پئي نڪتا. ڇڻ سندس جسم جي ڇئني پاسن کان ڇقمق جي جي لهر ڊوڙندي هجي. اهڙين گهورينڊڙ نگاهن سان گراهڪن کي پئ... ڏنائين، جو لڳو ٿي ته چنبو هڻي انهن ک... دسي ڇڏيندي. مون تي نگاهه وجهي، اکي... ڦيرائي ڇڏيائين ته مون دل ۾ چيو، شد... آهي جو مون کي ڇڏي ڏنائين، ڇڻ چون... هجي، هي شهري ماڻهو نزاڪتن جو ڪوڏ... جسم منهنجي ڪهڙي ڪم جو؟ پوءِ هن ج... نظرون رونق سنگهه جي وُهڙي جهڙي جس... تي ڄمي ويون.هوءَ زور سان کلڻ لڳي، بلڪ... چرين وانگر، هن جو آواز وينل هو. جيڪ... گهٽو مردن وانگر تي لڳو.

”اڃي وئين سنگهه صاحب، شا... ڪرڻ.“

”ها سمري، هاڻي جلدي ڪر ڪر... گرم پوري ۽ ٻاچي ڪاراءِ، ۽ ها هڪڙي مزد... جو بندوبست به ڪري ڏي، پنهنجي ڳو... وڃڻو آهي.“

”مزدور جو بندوبست به ت... ويندو، پر ايتري به تڪڙ ڇاجي آهي! هن مَ... مان ٻاڻي پري هٿ منهن ته ڌوئي وٺ، پ... ڪجهه ڪائي پي هن پپل جي ڇانوَ ۾ گهڙ... سوا آرام ڪر، پوءِ وڃجانءِ هليو.“

”نه سمري، هاڻي هٿ منهن وج... گهر ڌوئبو. ويهن ڪوهن جو سفر آهي، پ... جي هينان ڪٽ وجهي ستس ته گهر ڪيڏ... مهل پهچندس.“

”جيئن تنهنجي مرضي،“ سمر... ڪجهه اداس ٿيندي چيو. پوءِ هن پنهنجي پ... کي چيو، ” او پٽ ڊوڙ پائي گهمري کي... سڏي آءُ، چئجانس، ويهن ڪوهن تي ٻارپ...

وجھو آھي، سني مزوري ملندءِ. صوبيدار رونق سنگھ شادي ڪرڻ پنھنجي گھر پيو وڃي.“

ائين چئي ھوءَ وري کلڻ لڳي. ھن جي ٿڌي برف جي ٽڪرن جيان ٽڙڪاٽ ڪندڙ وڪرندڙ کل، منھنجي بدن ۾ ڪنبڻي پيدا ڪري رھي ھئي.

”ڪيڏي مرد مار عورت آھي، مگر اڳي ائين نہ ھئي.“ رونق سنگھ مون کي ڏيمي انداز ۾ ٻڌائڻ لڳو. ”جيستائين پوڳلو حلوائي زنده ھيو، ھوءَ ان جي وفادار زال ئي ھئي. ڪابہ ڳالھ ڪانہ ٻڌيسون. پر حلوائيءَ جي مرڻ ڪانپوءِ جڏھن ھن کي پنھنجي ننڍڙي پٽ کي پالڻو پيو تہ ھن ھيءَ دڪان سنڀالي ورتو. تڏھن ڪان ڪيس ٻاھرين دنيا سان بہ واسطو پيو تہ ھوءَ بہ ھن شڪاري دنيا سان گڏ شڪارڻ ٿي وئي. اسٽيشن تي سيئي ھن ڪان واقف آھن، سيئي ھن ڪان ڊڄندا آھن. پوليس وارن کي تہ ھن مٺ ۾ بند ڪري رکيو آھي، ۽ ڪيترن ڊاڙيلن سان بہ ھن جو تعلق آھي. وڏي جھٽڪي واري عورت آھي.“

”جھٽڪي واريءَ سان تنھنجي ڇا مراد آھي؟“

رونق سنگھ مون ڏانھن نھاري ٿوري دير جي لاءِ خاموش رھيو. پوءِ ھڪ شرارت واري مرڪ سندس اکين مان اٿل ڪائي ٻاھر آئي. اھا مرڪ ھن جي اکين ڪان ھلندي چپن تائين اچي پھتي پر پوءِ بہ ھو خاموش رھيو. ڪجھ چوڻ جي ضرورت ھئي بہ ڪانہ. ڇاڪاڻ تہ مان سمجھي ويو ھوس.

”شايد ان ڪري توکي ٻن پھرن تائين ترسائڻ پئي چاھي؟“ مون بہ ڏيمي آواز سان رونق سنگھ ڪان پڇيو.

رونق سنگھ پنھنجي کل روڪي نہ سگھيو. جنھنڪري وات ۾ جيڪو گراھہ ھوس سو نڙيءَ ۾ ڦاسڻ سبب ٻاھر اچي ويس.

سمريءَ دڙڪو ڏيندي چيس:” ڪنھن جي گلا ڪندين تہ ائين ئي ٿيندءِ!“

۽ جڏھن اسان پئسا ڏئي وڃڻ لڳاسين تہ ھن ھڪ ڀيرو ڀيھر رونق سنگھ کي گھوري نھاريو.“ ڪاڏي ويندي رونق سنگھ. ٻن مھينن ڪان پوءِ تہ ضرور ان ئي اسٽيشن تي موٽندين، پوءِ توکي پڪڙي ويھاريندس.”ائين چئي رونق سنگھ جو ھٿ پڪڙي ورتائين. ۽ ايترو تہ قابو ڪري جھلياٸينس جو ھٿ ڇڏائڻ مشڪل ٿي پيس. پوءِ سندس ھٿ ڇڏي سمري ٺھڪ ڏئي کلڻ لڳي. اسان جي وڃڻ ڪانپوءِ بہ ھن جا اھي ٺھڪ اسان جو پيڇو ڪندا رھيا. دير دير تائين رونق سنگھ جو منھن بہ ڳاڙھو لال لڳو پيو ھو. ۽ ھن مون سان اکيون بہ ڪونہ پئي ملايون.

ٻن پھرن تائين اسان ٻارھن ڪوھہ سفر طئي ڪيوسين. ٿورو آرام ڪرڻ لاءِ رستي ۾ ھڪڙي ڳوٺ جي پرسان ڪوھہ وڻ نھيل ٻانس جي لڪڙن واري جھوپڙي ۾ ليٽي پياسين. ھتي انبن جا ڪجھہ وڻ ھئا. ڪي جمونءَ جا. ڪجھہ وڻن مان املتاس جون ڦريون پئي لڙڪيون. انھن جي پرسان ئي نانگ جي ڦڻ جھڙا ٿوھر بينا ھئا. ٻانس جي

جهنڊ جي ويجهو نار جي ڪنجڙاٽ ۾ جوتيل وهٽ ڦري رهيو هو جنهن کي هڪڙو هاري ڇوڪرو بانس جي ڇڙيءَ سان هڪلي رهيو هو ۽ ٻنيءَ کي پاڻي ڏئي رهيو هو. صديون پراڻو منظر، نار جي رون رون جي باوجود گهري سانت ... سمهي پيءُ ... ڪجهه به ناهي بدليو ... سمهي پيءُ ڪجهه به ناهي بد ليو... ٿورو پريان وڻن جي جهڳٽن ۾ گهيريل هڪڙي ڳوٺ جون ڇتيون، ڪجهه ڪچا گهر، ڪي پڪا گهر، ڪٿي ڇپر ته ڪٿي ڪپريل..!

"او هو آخري ڇيڙي تي گهر ڏسين پيو؟" اوچتو رونق سنگهه مون کان پڇيو.

"او هو پٽرن وارو؟"

"ها، اهو ساوتريءَ جو گهر آهي!"

مان ڇرڪ ڀري اٿي ويٺس.

"ته تو ساوتريءَ کي ڏٺو آهي؟" مون پڇيو.

"ها، شهپارا جي ميلي ۾."

"ڪيئن آهي؟"

"تنهنجي شهري ايڪٽرياڻيءَ جهڙي، بلڪل فلمي ايڪٽرياڻي، جوان، خوبصورت، ڳوناٺا ڪپڙا پائي ته جيڪر ڪيئن لڳي؟"

مون پنهنجي تصور ۾ هڪ ٻن ايڪٽرياڻين کي اهي ڪپڙا پارائي ڏٺا، "ها سمجهان ٿو ته ڪيئن لڳندي!"

"بس ائين ئي آهي منهنجي ساوتري."

"ڪا ڳالهه ٻولهه به ٿيءِ ان ميلي ۾ يا؟" مون پڇيو.

"بس، اهي به ٿي جهلڪيون ي
آهن ميلي جون. هن سرمو پئي ورت
ڪنگڙيون پئي پاتيون، هوءَ پينگهه تي چڙ
هئي، هوءَ ڪلي پئي، هن جو لينگو ٻڙو هوا
پئي اڏريو. بس اهي ئي ڪجهه تصويرون آ
مون وٽ ۽ انهن چند تصويرن ئي من ڪ
موهي ڇڏيو آهي."

"تو ساڻس ڪا ته ڳالهه ٻول
ڪئي هوندي؟"

"ڪيئن ڪريان ها، پيءُ ماءُ ۽
جو ساڻ هيس."

"ميلي ڪانپوءِ ڪٿي ملڻ ج
ڪوشش ڪيءِ؟"

"نه ماءُ پيءُ جي متس پابن
آهي، وڏي نگراني ڪندا اٿس، ٻه ٽي ڀيرا ه
آيس به، لڪي لڪي هن کي ڏسڻ ج
ڪوشش به ڪيم پر هن جي شڪل ڏسڻ
موقعو ڪونه مليو. وڏو سخت ماڻهو آهي
جو پيءُ، بس هن جي گهر جا ڪنگرا ڏ
ئي موٽي ويس."

"خير ڪا ڳالهه ناهي، هاڻي
سچي زندگي ويٺو ڏسجانس."

سُتي سُتي هو دير تائين خام
رهيو، ڇڻ اينڌڙ زندگيءَ جو لطف پ
ورتائين. پوءِ اٿي ويهي رهيو. ڪيسي ۾
وجهي هن پنهنجو ٻٽون ڪڍيو ،ٻٽونءَ
هڪڙي تصوير ڪڍي منهنجي هٿ ۾ ڏن
اها هڪ ڳوناٺي ڪنواري ڇوڪريءَ
تصوير هئي، واقعي نهايت سهڻي من موه
تصوير ۾ مرڪي رهي هئي، صورت
ڪجهه شرم، ڪجهه بيباڪي،

گهبراهٽ ۽ ڪجهه دلبري رلمل هئس، هن جي چنچل اکين مان نظر ايندڙ مرڪ دل کي ڏاڍو وڻي پئي.

مون پڇيو: ”هيءَ ساوتري آهي نه؟“

هن پنهنجو مٿو لوڏي هائو ڪئي. ”هيءَ تصوير توکي ڪٿان مليءِ؟“

”ان ميلي مان فوٽوگرافر کان. پورا ...نهه ربيا ورتائين. ڏاڍي مشڪل سان اها تصوير ڏنائين. چئن سالن کان سيني سان ...ڳائي پيو هلان.“

مون پڇيو: ”آخر اها شادي طئي ڪيئن ٿي؟“

”ڪا ڏکيائي ڪانه ٿي. هڪڙي حجامڻ جي وسيلي رشتو طئي ٿيو. اهي به پنهنجي ڳوٺ جا امير ماڻهو آهن. اسان به پنهنجي قصبي جي ذات برادريءَ وارا آهيون. نڪري ڪا مشڪل ڪانه ٿي.“

مون تصوير هن کي واپس ڏني.

هن تصوير وٺندي پڇيو: ”ڪيئن لڳي ٿي نه ...لمي ايڪٽرياڻي؟“

”بلڪل.“

”ڪنهن سان ٿي ملي؟“

مون ٻن چئن ايڪٽرياڻين جا نالا ...رتا.

هن انڪار ۾ مٿو لوڏيو. ”نه ساوتري انهن سڀني کان وڌيڪ خوبصورت آهي.“

رونق سنگهه ڳاهه جو هڪڙو سلو ڏندن ۾ دٻايو ۽ آسمان جي وسعتن ۾ تصوراتي تصويرون جوڙڻ لڳو. گهر جو اڱڻ، باغيچو، ٻار، ڳل، ساوتري، ڳل ئي ڳل!

مون چيو: ”چڱو هاڻي ڀلا هلون، تون ته لڳي ٿو هن زمين ۾ کپجي ويو آهين، هاڻي اٿين به ڇا، آخر ڄڃ ته هتي ئي وٺي ايندين!“

رونق سنگهه اٿي وينو ته مون کلي چيو: ”اڄ پنهنجي گهرن ۾ ڇا ته ڌماچوڪڙي هوندي، ڪيئن نه زور زور سان دهل وڄندا هوندا! هل ته جلدي هلي پهچون.“

”اڃان ته اڌ ڪوهه پري آهي صاحب، رات ٿي ويندي، پهچندي پهچندي..!“

مون چيو: ”پر گهمرو ته سامان کڻي اڳتي نڪري ويو آهي، اهو ٻڌائي ڇڏيندو.“

رستي ۾ مون هن کان پڇيو: ”تون ڪڏهن ڪوارڙي قلعي تائين ويو آهين؟“

”ها ويو آهيان، پر ان کان اڳتي سرڻي جي جهنگ ۾ ڪڏهن نه ويو آهيان. ڏاڍو سنسان علائقو آهي، پر توکي اتي فارم بنائڻ جو خيال ڪيئن ٿيو آهي؟“

مون سندس ڳالهه جو ڪو به جواب نه ڏنو. بس هلندا رهياسين. پوءِ مون هن کان پڇيو: ”ڪوارڙيءَ جي قلعي ۾ اڄڪلهه ڪير ٿو رهي؟“

”ڪو ئي به نه!... اڙي اهو ته کنڊر آهي کنڊر. سو سال پراڻو..“

• • • •

پوءِ سج ٻڏي ويو. ۽ نيري آسمان جو شيشو صاف ٿيندو ويو ۽ نم، شيشم ۽ املتاس جي وڻن جون پاڻ ۾ ڳنڍيل سنڌيل شاخون ان شفاف شيشي جي پس منظر ۾ ڪارين ڪارين چارين جيان نظر اچڻ لڳيون. پوءِ رات گهري ٿيندي وئي، ۽ رستي جي دز به نظرن کان گم ٿيندي وئي، اونداهيءَ سبب ڪاراڻ مائل وڻن مان ايندڙ خوشبوءِ سان سارو رستو سڳنڌجي ويو هو. پوءِ آهستي آهستي رونق سنگهه جهونگارڻ شروع ڪيو. ائين اسان ڪيترو ئي مفاصلو خاموشيءَ سان طئي ڪري ورتو. اهڙي خاموشي، جا ڪجهه ڳالهائيندي نه آهي پر دلين ۾ جذبات جو سون پکڙيندي هلندي آهي.

پوءِ ٻڙ جو هڪ وڏو گهاٽو وڻ نظر آيو. جتان به رستا پئي نڪتا، هتي پهچندي ئي رونق سنگهه بيهي رهيو. پنهنجي ٽوپي لاهي مٿي جي خال خال وارن کي ڪنهڻ لڳو. ۽ پوءِ رومال سان منهن صاف ڪري چوڻ لڳو: "هتان ئي اهي به رستا الڳ ٿين ٿا. هڪڙو تنهنجي ڪوارڙي قلعي ڏانهن ٿو وڃي ته ٻيو منهنجي ڳوٺ ڏانهن." هن جي آوز ۾ خوشيءَ جي لهر به هئي.

مون چيو: "اڄ تنهنجي گهر تي سيئي تنهنجو وڏي بي چينيءَ سان انتظار ڪندا هوندا!"

"ها!" چوڻ لڳو. "منهنجي ماءُ، بابو ۽ ننڍو ڀاءُ ۽ منهنجي پندرهن سالن جي ڀيڻ ُڪنتل!"

هن جي اکين آڏو جڻ سيني گهر ڀاتين جا چهرا اچي ويا. "آءُ ته هلون!" هن خوشي مان هڪڙو وڏو ساهه کڻندي چيو
هلندي سندس قدم تيز تيز ٿيندا ويا.

فوجيءَ جي ڳوٺ جي دنگ وار...
ديوار نظر آئي، چپرن جي ٻاهران ٻاهه جو...
چپيون ۽ ڪتن جي ڀونڪڻ جو آواز ۽ پار...
جي روئڻ جا آواز. ڪو دروازو کلندي ته ڪ...
بند ٿيندي، مال وارين جاين مان اٿند...
دونهون. ڪنهن وڻ سان ٻڌل مينهن جي رنڀ...
جو آواز. ۽ ڪو شخص اونداهيءَ ۾ گ...
ٿيندي نظر آيو. گهٽيون سوڙهيون ۽ مٽيءَ...
چيٽي جي بوءِ ۾ گل جيان مهڪندڙ ڪنه...
جا ٽهڪ. وري خاموشي، رڳو اسان پنهي ج...
پيرن جو آواز. پوءِ ڪنهن دروازي جي او...
مان پڇيو:

"ڪير آ؟"

رونق سنگهه آواز سڃاتو. "م...
آهيان اڪبر چاچا."

پر اڪبر چاچي ڪيس ڪيڪر ئ...
ڪانه ڪئي. دروازو آهستگيءَ سان بند ٿ...
ويو. اسان اڳتي وڌي وياسين. اڳيان هلي ا...
سوڙهي گهٽي ٿوري ويڪري ٿي وئي، اوچت...
سامهون ڊگهي ماڙيءَ جون دريون نظر آيو...
جن مان هلڪي وٽندڙ روشني.

"گهر اچي ويو." رونق سنگ...
سامهون اشارو ڪندي چيو. سندس آو...
جذبات سبب ڏڪڻ لڳو. هن آهستي چي...
"اڄ چوڪرين کي ساري رات ڄاڳڻو آهي، ز...
زور سان ڍولڪ وڄندي هوندي، شايد ان...
ڪنهن ڪمري ۾ وڄندي هوندي!"

اها ماڙي هر قدم سان اسان ج...
ويجهو ٿيندي پئي وئي، ٿوريءَ دير ۾ ئ...

اسان ان جي سامهون هئاسين، دروازو بلڪل بند نہ هو پر تورو ڪليل هو. رونق سنگهہ در نہ کڙڪايو، چپ چاپ اندر هليو ويو، مان بہ هن جي پويان پويان.

اڱڻ ۾ خاموشي هئي ۽ اونداهي هئي، صرف چرخي جي پرسان هڪڙو ڏيئو ٻري رهيو هو. اندر هڪڙي محراب واري وراندي ۾ هڪڙي ٽنيي وٽ پندرهن سالن جي هڪ ڇوڪري ويٺي هئي جا، ”ادا“ چئي اچي رونق سنگهہ کي چنبڙي، سندس آواز ۾ سڏڪو هو. عورتون خوش هجن پوءِ بہ رئنديون آهن، غم هجي تہ بہ.

رونق سنگهہ، ڪُنتل جي مٿي تي هٿ ڦيرينديءَ پاڻ کان جدا ڪيو، پڇيو:

”امان ڪٿي آ؟“

”بابا وٽ.“

”۽ بابا ڪٿي آ؟“

”اندر بيٺڪ ۾.“

اسان اندر بيٺڪ ۾ وياسين.

هڪڙي تختي تي اڌڙوٽ پر پريل جسم وارو شخص جهڪيل هو، ڪي ڪاغذ پئي جاچيائين. پر ۾ هڪ عورت مٿي تي ساڙهيءَ جو پلوُ رکيو، هٿ ۾ گلاس جهليو بيٺي هئي.

”وٽ پي وٺ!“ هن چيو.

اڌڙوٽ عمر واري شخص، ڪاغذن تان نظرون هٽائڻ ڪانسواءِ ئي چيو:

”مون کي نہ گهرجي!“

رونق سنگهہ اڳتي وڌيو، هن جي پيرن جو آواز ٻڌي اڌڙوٽ عمر واري شخص ڪنڌ ڪنيو تہ رونق سنگهہ ڇرڪي ويو. هو پنهنجي پيءُ ۽ ماءُ سان پيرين پئي مليو، ماڻس جلدي جلدي سندس مٿي تي هٿ ڦيري چپ چاپ هلي وئي. بيٺڪ ۾ بلڪل خاموشي هئي، ديوار وٽ بيٺل ڪنتل بہ چپ چاپ اسان ڏانهن نهاري رهي هئي.

”گهر ۾ اهڙي خاموشي ڇو آ؟“

”اهڙي تہ ڪا ڳالهہ نہ آهي!“

اڌڙوٽ عمر وارو شخص ڪنگهندي چوڻ لڳو.

”ڍولڪ بہ ڪانہ ٿي وڄي، ٻتيون بہ ڪونہ ٿيون ٻرن!“

”اهو... اهو ...!“ هن ڪنگهڻ جي انداز سان نڙي صاف ڪئي، نڙي صاف ڪرڻ جو اهو انداز بلڪل نرالو هو. رونق سنگهہ پيءُ ڏانهن نهارڻ لڳو، پر سندس پيءُ خاموش هو.

”گهر ۾ اونداهي ڇو آ؟ ڇا ڳالهہ آهي؟ ڪو مائٽ مري ويو آهي ڇا؟“

”نہ..“ اڌڙوٽ عمر جي شخص مٿو لوڏيندي چيو.

ڪو حادثو ٿيو آهي؟ ڇا ڳالهہ آهي؟ مون کي ٻڌايو ڇو نہ ٿا بابا سائين! اڄ تہ گهر ۾ خوشيون هجڻ گهرجن ها! سڄي رات قصبي جون ڇوڪريون...“ هن پنهنجي ڀيڻ ڏانهن ڏٺو،” نہ ڪنتل؟“

ڪنتل بہ ڪيس ڪو جواب ڏيڻ بجاءِ منهن موڙي ڪمري مان نڪري وئي.

رونق سنگهہ حيرانيءَ ۽ پريشانيءَ جي عالم ۾ اچي پنهنجي پيءُ جي پير ۾ ويٺو ۽ سندس منهن ۾ نهارڻ لڳو. سندس پيءُ مٿي تان پڳ لاهي تخت تي رکي، پر ۾ رکيل انگوشي سان منهن تي آيل پگهر اگهيائين.

هن جا چپ ڏڪي رهيا هئا ۽ اکيون آليون هيون. هن پنهنجو مضبوط هٿ پٽ جي ڪلهي تي رکي چيو: ”پنهنجي دل تي پٿر رکي ڇڏ رونق!“

رونق سنگهه چپ چاپ پنهنجي پيءُ ڏانهن ڏسندو رهيو.

”ساوتريءَ سان تنهنجي شادي ڪانه ٿي سگهندي!“

رونق هڪو ٻڪو ٿي پنهنجي پيءُ ڏانهن ئي نهاريندو رهيو.

”ساوتري، ڪالهه رات.. پنهنجي يار سان... گهر کان ڀڄي وئي، شاديءَ جا سمورا زيور به کڻي وئي!“

ٻڌندي ئي رونق سنگهه جون ڄاڙيون پاڻ ۾ ڀڄي ويون . گردن آڪڙجي ويس، هن جون آڱريون ڏاڍي مضبوطيءَ سان تخت جي ڪنڌ تي ڄمي ويون. هن جو ساهه تيز تيز هلڻ لڳو. پر هن ڪجهه ڳالهايو ڪونه.

ڪافي دير تائين ڏاڍي تڪليف ڏيندڙ خاموشي هئي. پوءِ رونق سنگهه پڇيو: ”گهمرو سامان کڻي آيو“

”ان کي ته ڪلاڪ کن ٿي ويو آهي.“ پٽس جواب ڏنو.

بينڪ جي ٻاهران بيٺل ڪنتل کي آواز ڏئي، سڏي، رونق سنگهه انتهائي سختيءَ سان چيو:

”گهمري کي چءُ ته منهنجو سامان کڻي هيڏانهن بينڪ ۾ اچي.

رونق سنگهه جو سامان جڏهن اندر اچي ويو ته هن کيسي مان چابين جو ڇلو ڪڍي، ٽرنڪ کولي. اپٽري ۾ سندس ماءُ ۽ ڀيڻ بينڪ ۾ گهڙي آيون. ۽ آهستي آهستي هن ڏانهن وڌنديون ٿي آيون. ٽرنڪ کولي، ان مان هڪ هڪ شيءِ الڳ ڪري ڳڻائيندي چوڻ لڳو:

”هي ساڙهيون ... هي غرارا ... هي بيل باٽم... هي ڪنگڻ... هي ڪنگڻيون.. هي جهومڪ. هي ڳلابند. هي جهومر..!“

صوبيدار رونق سنگهه پنهنجي ٿيڻ واري زال جي لاءِ گهڻو ڪجهه وٺي آيو هو. سموريون شيون تمام سٺي طريقي سان ماءُ کي ڏيکاري. هن ٽرنڪ بند ڪئي ۽ چابيون ماءُ جي ترڻيءَ تي رکي چيو:

”امان هي سيئي شيون سنڀالي رک، ڪنتل جي وهانءَ ۾ ڪم اينديون.“

”پر..“ ماٽس ڳالهائڻ چاهيو پر پٽ جو منهن ڏسي چپ ٿي وئي.

رونق سنگهه پٽ جي ٽيڪ ڏئي رکيل رائفل کنئي، جهڪي ماءُ جي پيرن تي هٿ رکيائين ۽ ڪمري کان ٻاهر نڪري ويو.

ماٽس رڙ ڪري کيس روڪيو: ”پٽ ڪاڏي پيو وڃين؟“

رونق سنگهه ٿورو ترسيو. ٿورو مڙي آهستگيءَ سان چوڻ لڳو:

”موڪل ملتوي ڪرائي، واپس فوج ۾ وڃي رهيو آهيان.“

”پٽ..“ ماٽس جوندي اڳتي وڌي. پر پٽس روڪي ورتس، جنهن تي رونق سنگهه پويان ڏسڻ کانسواءِ ئي پنهنجي مضبوط قدمن سان ٻاهر نڪري ويو.

پوءِ سندس پيءَ پڳ ڪٽي پنهنجي
متي تي رکي، اکين مان ڳوڙها اگهيا ۽ وري
بہ ڪاغذن ڏسڻ ۾ محو ٿي ويو.

• • • •

اها رات تہ مون جيئن تيئن ڪري
رونق سنگهہ جي گهر ۾ ئي گذاري ورتي.
مون بہ رونق سنگهہ کي روڪڻ جي ڪوشش
ڪانہ ڪئي. هن جو غم، غصو ۽ حسرتن جو
خون ٿيندي ڏسي، سندس وقلڻ جو اندازو
ڪندي مون هن کي روڪڻ مناسب نہ
سمجهيو. بيو تہ جڏهن سندس گهر وارن ئي
کيس وڃڻ کان نہ جهليو تہ مان کيس روڪڻ
واو ڪير ٿيندو هوس، ۽ کيس آئت بہ آخر
ڪيئن ڏيان ها!

پرهہ ڦٽيءَ جو ڪنهن بہ جي
جاڳڻ کان اڳ ۾ مان پنهنجو هينڊ بئگ کڻي
چپ چاپ ۽ ڏکويل دل سان گهر مان نڪري
آيس. ڳوناٽن کان ڪواڙيءَ جي قلعي جو ڏس
پڇي ڳوٺ جي دنگ واري ديوار کان ٻاهر
اچي ويس.

ڪواڙي قلعي ويندڙ رستو اصل ۾
ڪو رستو ڪونہ هو. بس ڌنارن جي هلڻ وارو
گس هو. جيڪو ڪڏهن وڻن جي جهڳٽن ۾
گم ٿي ويئي ويو تہ ڪڏهن واريا سي ميدان ۾
تبديل ٿي پئي ويو. مان بہ اندازو ڪندي،
ڀُلندي ڀٽڪندي بهرحال هلندو پئي ويس،
جاڪاڻ تہ پري پري تائين ڪنهن آباديءَ جو
نانءُ نشان ئي ڪونہ هو. هڪ ٻن جاين تي
ڌنار پنهنجي ڌڻ سان گذرندي گڏيا، جن کان
رستو تہ پڇيم پر جيڪو رستو انهن ٻڌايو
انهيءَ بہ ميلن جا ميل رلائي ڀٽڪائي ڇڏيو.
رونق سنگهہ تہ ٻڌايو هو تہ پارپيا ڳوٺ کان
ڪواڙيءَ جو قلعو ڏهن ڪوهن جي مفاصلي
تي آهي، پر هتي تہ رستو ڪٽڻ جو نالو ئي نہ
پيو وٺي. مون کي پڪ ٿي وئي تہ مان رستو
وڃائي ويٺو آهيان.

هاڻي ٽيون پهر بہ ويجهو اچي ويو
هو ۽ بک بہ گهڻو بي حال ڪري ڇڏيو هو.
آخرڪار رستي ۾ هڪڙو شوالو نظر اچي ويو.
هڪ اونچي ٽل تي ۽ چئني پاسن کان ساون
ساون وڻن جي گهيري ۾ ميلن تائين پکڙيل
سڪل سڙيل وڻن ڪانپوءِ جو اها ساوڪ ڏٺم تہ
اکيون ئي ٺري پيون ۽ مان بي اختيار ان
شوالي جي طرف وڌڻ لڳس.

ڪٿي بانس جي لڪڙن جو جهنڊ
تہ ڪٿي انبن جا وڻ، ڪٿي ڄمون تہ ڪٿي
گهاٽي ڇانوَ ڪندڙ نم جا وڻ. پوءِ ڊڙي جي
هڪ پاسي کان ٻهاڙن ۾ هڪڙو جهرڻو نظر
آيو. ٿڌو ٿڌو اوجل پاڻي. مان هر هر پنهنجي
اکين تي ڇنڊا پئي هنيا ۽ هٿ منهن پئي
ڌوتو. پاڻي مٺو ۽ مزيدار هو. دل ڪولي پيتم
پر اڃ اساٽ، ان بک جو بدل نہ ٿي سگهي،
جا ان پاڻي پيئڻ سان لڳڻ شروع ٿي وئي.
غلطي ڪيم. ڳوٺ مان نيرن ڪري نڪران
ها. يا چار مانيون ئي سفر لاءِ ٻڌرائي کڻان
ها!

”گهڻو پري کان آيو آن؟“

اوچتو هڪڙو آواز منهنجي متي
وٽان ٻڌڻ ۾ آيو. مان پنهنجي پنل منهن سان
اتي ڏسڻ لڳس.

منهنجي مٿان شوالي جو پوڄاري
بيٺو هو. ڏڪهو، گوري چٽي رنگ وارو
پوڄاري، ڪُوڙيل ٽڪڻ، ويڪري پيشاني،
ڏڪهيون جهڪيل غلافي اکيون، ويڪرو
سينو، چيلهہ ۾ هڪڙي اڇي ڌوتي ۽ پيرن ۾
ڪاٺيءَ جي چاکڙي.

مون پوڄاريءَ کي ڏسي هٿ جوڙي
چيو:

”ها تمام گهڻو پري کان آيو
آهيان، ڪلڪتي کان.“

”ڪيڏانهن ويندين؟“

”ڪواڙي قلعي کان اڳتي، سرينني
جي علائقي ۾.“

”پوءِ تہ تون رستو ڀلجي ويو
آهين.“

”ڪيئن؟“

پوڄاريءَ مون کي رستو ٻڌائيندي
چيو: ” جنهن رستي سان تون آيو آهين، ان ئي
رستي سان واپس وڃ، ڏيڍ ٻن ميلن تي توکي
هڪڙو سکل واهُ ملندو.“

”ها ها مليو تہ هو.“

”ان واهہ جي ڪَنڌَ وٺيو اوپر طرف
هليو وڃ، شام ٿيندي ٿيندي تون ڪواڙيءَ
جي قلعي تائين پهچي ويندين.“

”پر! مون کي تہ سخت بک لڳي
آهي.“

”تہ ترڻ ڪري، ڀڳوان جو درشن
ڪري وٺ تہ توکي ڀوڄن بہ ملي ويندو.“

ڀڳوان جي درشن ڪانپوءِ ڪائڻ لاءِ
دال ۽ ڀت مليو. ڀَتري دال ۽ لُبيل پاروٽا
چانور، پر بک ايتري لڳل هئي جو ڀتل جي
ٿالهيءَ کي بہ چٽڻ لڳس. پوڄاري بيٺو ڪل
رهيو هو. مان جڏهن سندس شڪريو ا
ڪري هلڻ لڳس تہ هن پڇيو:

”ڇا رستي ۾ توکي مرهٽا گڏ
هئا؟“

”مرهٽا!“ مون حيرت وچـ
پڇيو، ” ڪهڙا مرهٽا؟“

هن منهنجي سوال جو جواب ڪو
ڏنو، پنهنجي خماريل اکين سان آسمان طر
ڏسي چيو: مرهٽا اچن پيا.” وري ٿورو ترس
چوڻ لڳو، ”تون سريني ٿو وڃين نہ؟ اتي ج
نڳن کان هوشيار رهجانءِ.”

”پر نڳ تہ عرصو ٿيو ختم ٿي و
آهن!“

”ختم نہ ٿيا آهن،“ ڏک کان م
ڌوٽيندي چوڻ لڳو. ”هن علائقي ۾ اڃا آهـ
بس سرينيءَ جي جهنگ کان هوشيـ
رهجانءِ.“

هو عجيب خوابناڪ اکين سـ
مون ڏانهن نهارڻ لڳو. مون کي ڪجهہ ڇر
ٿي لڳو، ان ڪري مان ترتڪڙ ۾ ڪانئ
موڪلائي شوالي کان ٻاهر هليو آيس
پنهنجو رستو وٺي وڃڻ لڳس.

ڏيڍ ميل کن پويان هلڻ ڪانپ
مون کي جڏهن اهو سکل واهہ نظر آيو تہ
جو ڪنارو ڏئي مان اوپر طرف هلڻ لڳس
آهستي آهستي زمين مٿانهين ٿيندي وئي
سکل ٻوڙن جي جاءِ تي ساوا ساوا ٻوڙا
انهن جي وچ وچ ۾ ڪٿي ڪٿي وڏا شاهي و
نظر اچڻ لڳا.

ان سڪل واهہ ۾ ڪٿي ڪٿي پهاڙن تان ڪرندڙ پاڻي، ندين ندين ڍبن جي شڪل ۾ بيٺو هو. واهہ ويڪري ٿيندو ويو ۽ گدوگڏ سندس ڪنارو بہ مٿانهينءَ تي ٿيندو ويو. پرسان هڪڙو پهاڙي سلسلو بہ شروع ٿي ويو. مان ڪڙَ ڇڏي واهہ جي وچ مان پٿرن تان هلندي رستو طئي ڪرڻ لڳس.

وري واهہ جا ڪنارا سوڙها ٿيندا ويا ۽ چاڙهي شروع ٿي وئي، منهنجي سامهون واهہ جو موڙ اچي ويو، ڏاڍو خطرناڪ ۽ پٿريلو هو. ٻنهي پاسن کان گهاٽا وڻ هئا جو موڙ جو اڳيون حصو بہ نظر ڪونہ پئي آيو.

موڙ طئي ڪري جيئن ئي اڳيان وڌيم تہ هڪدم ڏچي بيهي رهيس، ڀريائين تہ ڪنن تي ڪنهن جهرڻي جو آواز آيو. پر جڏهن اڳتي وڌيس تہ پهاڙي ڪنهن ديوار وانگر منهنجي سامهون نظر آئي، جنهن جي وچ واري ڦاٽ مان پاڻي نڪري رهيو هو، جيڪو هيٺ وهندي، جهرڻي جي صورت ۾ بدلجي ٿي ويو. پاڻي اوپر کان ڏکڻ طرف وهي رهيو هو. شايد انڪري واهہ جو اولهہ کان اوڀر وارو پاسو سڪل هو.

ان پهاڙيءَ جي پٺ جي بلڪل مٿان سڀ کان مٿانهين چوٽيءَ تي ڪواڙي قلعي جي ٽٽل ديوار، ٽٽل ڦٽل ڪنگرا ۽ برجيون نظر اچي رهيون هيون.

مون سوچيو، ڪو بيو رستو بہ هوندو، جيڪو ڪواڙي قلعي جي طرف ويندو هوندو. مان شايد ان قلعي جي پوئين پاسي کان آيو هوس. ان پاسي پهاڙي ڪافي سڌي هئي، ساڄي پاسي مون کي هڪڙو چارو نظر آيو، ڇڱو خطرناڪ هو، پر وچ ۾ جاءِ جاءِ تي ننڍا ننڍا ٻوڙا ۽ وليون ڦٽل هيون، جن کي جهلي، مان مٿي وڃي ٿي سگهيس.

پٽ تي رينگڻ واري چڇيءَ جيان مان آهستي آهستي ڪوشش ڪري مٿي چڙهندو ويس، من ۾ طرح طرح جا خيال پئي آيا ويا. عجيب ڇريو ماڻهو آهيان مان بہ جو ڪلڪتو ڇڏي هن سنسان علائقي ۾ هليو آيو آهيان، سو بہ هڪ بيوقوف سيٺ جي چوڻ تي.

زندگيءَ جي ڏکئي امتحان کان بچڻ لاءِ جهنگ سان هن قسم جي محبت هڪ حساب سان فرار نہ آهي؟ پر تون بچي نہ سگهندين! جتي ويندين زندگي تنهنجو پيڇو ڪندي رهندي ۽ پنهنجو ڏن وصول ڪندي رهندي مسٽر!

سوچڻ سبب منهنجو پير ٿڙي ويو، جنهن ٻوڙي ۾ هٿ پيل هو ان جي تاري ٽٽي پئي ۽ مان بہ تي فوٽ هيٺ کسڪي ويس، پر پير ڦٻائڻ جي جاءِ ملي وئي ۽ پيل جي هڪ تاري هٿ لڳي وئي جيڪو پهاڙ جي ديوار کي ڦاڙي نڪتو هو. زندگي ائين پهاڙ کي ڦاڙي پيدا ٿيندي آهي، ان کان ڪيترو ڀڄندين!؟

گوڏا ڇلجي پيا، هٿ زخمجي پيا، پر مٿي کسڪندي، لڙڪندي، ٽڙندي ٿاٻڙجندي بهرحال ڪنهن طريقي سان قلعي جي ان ٽٽل ديوار تائين پهچي ويس، جتي اهو پيچرو ختم ٿي رهيو هو.

آبشار جو آواز گهٽجي ويو هو ۽ منهنجي سامهون ڪو منظر ئي بيو هو،

نگاهن ۾ هڪ ڪليل واديءَ جو منظر پرجي ويو. جنهن جي پرئين پاسي سائي جهنگ سان گڏ پهاڙي سلسلو هو. پريان پهاڙي سلسلي مان نڪرندڙ ندي، هن مٿانهين واديءَ جي دامن ۾ ڦهلجندي ٿي وئي ۽ ان واديءَ جي اتر ڏمٿيءَ ۽ چوٽي سان سان لپيل هڪڙو اڇو گهر نظر اچي رهيو هو. جنهن جي هڪ پاسي جهنگ ۽ ٽن طرفن کان ٻني ئي ٻني.

سيٺ صحيح چيو هو!

واقعي بيحد حسين جاءِ آهي!

فطرت جي جهوليءَ ۾ جتي ساري زندگي گذاري سگهجي ٿي!

مان دير دير تائين دل کي وڻندڙ ان واديءَ کي ڏسي رهيو هوس. آسپاس قلعي جي کنبرن کان بلڪل بيپرواهه.

اوچتو منهنجي پرسان ڪنهن جي کلڻ جو آواز آيو!

مون ڇرڪي ان طرف نهاريو.

منهنجي کابي پاسي قلعي جو هڪ ٽٽل محراب سان ويڙهيل ٻير جي ٿاري مٿي ٿيندي نظر اچي رهي هئي. جنهن جي هڪ شاخ کي جهلي هڪ ڇوڪري بيٺل نظر آئي. ٻير کائيندي مون ڏانهن ڏسي کلي رهي هئي ۽ چئي رهي هئي:

”ٻير ڏاڍا مٺا آهن. کائيندين؟“

ائين چئي هن ٻه چار ٻير مون ڏانهن ٻه اڇلايا. هڪڙو ته اچي منهنجي نڪ تي لڳو. ٻيو ڳلن تي ته ٻه چار منهنجي نراڙ تي لڳي زمين تي ڪري پيا.

اهائي ڇوڪري هئي. ساوتري. پر تصوير کان ڏهوڻي حسين!

• • • •

ٿوري دير ته مان خاموش نگاهن سان هڪ ٽڪ کيس ڏسندو رهيس. هوا ٻير جي پنن سان ٽڪرائجي سر سر ڪندي رهي ۽ ساوتريءَ جي ڪليل وارن کي سندس ڪلهن تي نچائيندي رهي. ۽ هوءَ منهنجي سامهون بيٺي هئي. هٿن ۾ ٻير جهلي، وڏين وڏين اکين ۾ شوخيءَ جي چمڪ. ۽ مان ئي ڪو ڳيرو پڙڪو ڏئي اڏريو ته ڇڻ منهنجي مٿان طاري ٿيل خاموشي ٻه ٽٽي وئي.

مون ڪائنس پڇيو: ”تون ساوتري آن نه؟“

”ساوتري! ڪير ساوتري؟“

”لنواءِ نه.“ مون ٿورو غصي مان چيو. ”تون ساوتري آهين. مون تنهنجي تصوير ڏٺي آهي. تنهنجي شادي پارٻيا جي رونق سنگهه صوبيدار سان ٿيڻ واري هئي. پر شاديءَ کان ٻه ڏينهن اڳ تون پنهنجي آشنا سان ڀڄي آئي آهين.“

هن جي ڇهري جو سون جهڙو رنگ ڳاڙهو ٿي ويو. اکين ۾ جتي ڀهريائين حيرت هئس اتي هڪ وڻندڙ چمڪ ابري آئي. هن جهڪي هڪڙو پٿر کنيو. چوڻ لڳي:

”تون ڪير ٿيندو آهين جو مون تي اهڙا ڪوڙا لزام ٿو ڏرين. نه مان ڪنهن جي گهر مان ڀڄي آهيان ۽ نه ئي مان ڪنهن رونق سنگهه کي سڃاڻان ٿي.“

”ته تون ساوتري ناهين؟

“ڇوڪريءَ جي ڳالهائڻ ۾ ڪافي سختي

هئي انڪري مون کي سندس ڳالهہ تي يقين
اچڻ لڳو.

”مان تہ ريڪا آهيان. ۽ منهنجي شادي پنج سال پهرين جيرآباد ضلعي ۾ ٿي چڪي آهي ۽ مون کي هڪڙو ٻار بہ آهي. مان هتي پنهنجي ماءُ وٽ آئي آهيان.“

”هتي ڪنهن وٽ؟“

ڇوڪريءَ جو هلڪو قد ٿورو پاسيرو ٿي ويو. هن آڱر سان واديءَ ۾ نهيل گهر طرف اشارو ڪندي چيو:

”او هو گهر ڏسين ٿو. اهو اسان جو آهي. اهو ٻن منزلن وارو.“ ائين چئي هوءَ منهنجي طرف ڦري بيٺي. هن جي ان ريت مڙي بيهڻ سان سندس ڇاتيون پاڻيءَ سان ڀريل ڦوڪڻي وانگر ڇلڪي ويون تہ منهنجي دل بہ ڇلڪڻ لڳي.

”تہ تون سريني واديءَ جي مالڪياڻي آهين؟“

”مالڪياڻي تہ منهنجي ماءُ آهي.“

”سُرجي امان.“

هن جا سنهڙا ڳاڙها چپ ٿورا کليا جن ۾ چمبيليءَ جا گل نظر آيا. هوءَ حيرت وچان پڇڻ لڳي: ”توکي منهنجي ماءُ جي نالي جي خبر ڪيئن پئي؟ توکي تہ هن علائقي ۾ مون اڄ تائين ڪونہ ڏٺو آهي. ۽ منهنجي ماءُ جو نالو سُرجي نہ سروجا ديوي آهي.“

”مان بہ هن کان ’ڳ هن علائقي ۾ نہ آيو آهيان. هڪڙي سيٺ مون کي تنهنجي ماءُ جو نالو ٻڌايو هو ۽ اهو بہ ٻڌايو هئائين تہ اها هڪ بيوهہ آهي. پنهنجي زمين وڪڻي پنهنجي ڌيءَ جي ساهرن ۾ وڃي رهندي.“

”اهو تہ سچ آهي.“ ڇوڪريءَ مٿو ڌوڻي چيو. هن جي نظرن ۾منهنجي لاءِ جيڪو شڪ شبهو هو اهو هاڻي دور ٿيندي نظر آيو.“ تہ ڇا تون زمين ڳنهڻ آيو آهين؟“

” زمين ڳنهڻ نہ پر زمين ڏسڻ آيو آهيان. جيڪڏهن پسند آئي ۽ اگهہ نيڪ ٿيو تہ ڳنهي بہ وٺندس. پر هاڻي توکي ڏسي دل چوي ٿي تہ مان بہ جيرآباد ۾ وڃي رهان.“

”هل هل.“ هن معمولي ڪاوڙ ڪندي چيو.

سندس چهري تي ڪاوڙ ۽ غصو ٿوري وقت لاءِ هو. هر عورت پنهنجي تعريف ٻڌي خوش ٿيندي آهي. ڀلي اها شادي شده ڇو نہ هجي.

”منهنجو مڙس ڏاڍو ظالم آهي. جيرآباد ۾ تو جي مون سان اهڙي تهڙي ڳالهہ ڪئي تہ تنهنجو ساهہ ڪڍي ڇڏيندو.“

”گهڻا ئي ڏٺا آهن ساهہ ڪڍڻ وارا.“ مان هن جي ويجهو وڃڻ لڳس. هن هٿ ۾ جهليل پٿر مون ڏانهن اولاريو تہ مان بيهي رهيس.

”مون کي تہ هاڻي بہ اعتبار ڪونہ ٿو اچي تہ تون ساوتري ناهين؟ سود ٻود اهائي صورت. ڇا هڪ جهڙيون بہ ڇوڪريون ٿي سگهن ٿيون؟ ايتري گهري مشابهت! ڪٿي تون مون سان الين تہ نہ ٿي؟“

”تون اسان جي گهر تہ هلين ٿو نہ. هلي امان سان ڳالهائيندين نہ تہ ان کان پڇي ونجانءِ تہ مان ڪير آهيان.“

سج ٻڏڻ لڳو. پاڇا ڊگها ٿيڻ لڳا ۽ قلعي جي ڪنگرن ۽ برجين تي لهندڙ سج

جي روشني پوڻ لڳي. هوا ۾ خنڪي به وڌڻ لڳي ته سرينهي جي جهنگ مان هڪ عجب مهڪ به اچڻ لڳي.

هوءَ مون گڏ هلڻ لڳي.

هوءَ اربيلائيءَ سان مون سان گڏ هلڻ لڳي، گلابي رئي جي هيٺان ڇڪي پٽل هيڊي رنگ جي انگي، ۽ ان جي هيٺان ڳاڙهو ڳاڙهو گهاگهرو پڙو. جنهن تي انبن جي پنن وارو پرت. جنهن ۾ آرسيءَ جون ٽڪون سبيل. جيڪي لهندڙ سج جي روشنيءَ تي اولڙا ڪري رهيون هيون. چهري تي سون جهڙي چمڪ. هوءَ مناسب بدن ۽ ننڍي قد واري ڇوڪري هئي، پر ڪنهن به ريت هڪڙي ٻار جي ماءُ ڪانه پئي لڳي، ڪٿان به پنجن سالن جي پرڻيل ڪانه پئي لڳي. عمر ۾ به هوءَ سورهن سترهن سالن کان وڌي ڪانه پئي لڳي. هلندي هلندي هن جو گهاگهرو منهنجي پيرن ۾ ٿي آيو يا سندس رئو ڪنهن ڪنڊن وار ٿاريءَ سان اٽڪي ٿي پيو ته مون آهستي سان الڳ ٿي ڪيو ته منهنجو شڪريو ادا ڪرڻ ڪانسواءِ ٿي رئو سنڀالي هلڻ پئي لڳي.

عجب دلڪش ۽ بي اختيار لوڏ هئي هن جي. مان ته سارو رستو هن کي ڏسندو پئي هليس. مون کي خبر ئي ڪانه پئي ته سج ڪيڏيءَ مهل لهي ويو. ڪڏهن شفق جي لالاڻ. نيري نڀ جي شفاف شيشي تي ايري آئي ۽ ڪڏهن اهو نيرو گهرو آسمان. سرمائي رنگ ۾ بدلجي ويو. ڪيڏيءَ مهل اس جو ڦهليل ڇار. واديءَ مان اڏري افق جي هن پار گم ٿي ويو. ڪڏهن شام جي پاڇن، اونداهيءَ جو پهراڻ پاتو. بس مون کي رڳو ايترو معلوم ٿيو ته جڏهن هن جي گهاگهري پڙي جي ڳاڙهاڻ. ڪاراڻ ۾ بدلجي وئي ۽ ان اونداهيءَ ۾ هن جي پڙي ۾ پوپل آرسيءَ جي ٽڪن مان نه ڄاڻ ڪٿان ڪائي روشني جهرمر ٿيڻ لڳي، تڏهن مون ڄاتو ته رات ٿي وئي.

هلندي هلندي هن، ڪيڏيءَ ڪيڏيءَ مهل گهرو ساهه به پئي کنيو. جنهن مان ڪنهن ڏکويل من جو احساس ظاهر پئي ٿيو. مان هن جي چهري ڏانهن به ڏٺو پئي پر اونداهيءَ سبب ڪجهه معلوم ڪونه پئي ٿيو.

مون هن کان پڇيو: "تون ايترو پري قلعي جي کنڊرن ۾ ڇو آئي آهين؟"

"بير ڪائڻ آئي هئس."

"بير ته تنهنجي واديءَ ۾ به ملندا هوندا؟"

"ملندا آهن پر اهي ايترا مٺا نه هوندا آهن."

مان خاموش ٿي ويس، ٿوري دير ڪانپوءِ ڪيس چيم: "منهنجو خيال آهي ته ڪ بي ڳالهه آهي!"

ڊگهو ساهه کڻي چوڻ لڳي: "نه اه ڳالهه نه آهي، مان قلعي جي ٻاهران کنڊر ڏانهن ان ڪري ويندي آهيان جو ويراني ۾ وڏو سڪون ملندو آهي!"

"ڇا تون به مون وانگر ويراني کي پسند ڪندي آهين." مان سندس جواب ٻڌي حيران ٿيندي چيو.

هن ڪو به جواب نه ڏنو. چپ چاپ هلندي رهي.

توري دير ڪانپوءِ اسان لاهيءَ تي لهڻ لڳاسين. هوءَ اڳيان اڳيان. مان پويان پويان. توري دير ڪانپوءِ پاٽيءَ جو شور بڌڻ ۾ آيو. هڪڙي جاءِ تي هوءَ بيهي رهي. اتي اونداهي ڪجهه وڌيڪ هئي.

چوڻ لڳي: "اڃي منهنجو هٿ جهل."

"ڇو؟"

"هتان پاٽيءَ جو وهڪرو تيز آهي. اسان وڻ ڪيرائي پل تہ ٺاهي آهي پر لڏندي ڏاڍي آهي. مان تہ اکيون بند ڪري ٽپي ويندي آهيان. پر تنهنجو تورو بہ پير ٿابڙيو تہ ڏو وڃي پاٽيءَ ۾ ڪرندين. پاسڙاٿيون ئي ڀڃي پوندءِ."

مون پڇيو:" توکي هن اونداهيءَ ۾ ڊپ ڪونہ ٿو ٿئي؟"

"نہ تہ ...!"

هوءَ هلڪي آواز ۾ چوڻ لڳي:" اونداهي تہ مون کي ڏاڍي پسند آهي. اونداهي تہ منهنجي تقدير آهي."

مان چپ تي ويس. سوچڻ لڳس. هي ڇوڪري ڏاڍي پيار ڪندڙ ٿي لڳي. ان عمر جون ڇوڪريون گهڻو ڪري رومانٽڪ ٿينديون آهن. ۽ مڙس ۽ ٻارن گهر گهاٽ هوندي بہ محبت جي تلاش ۾ آهون پرينديون رهنديون آهن.

مون پنهنجو هٿ سنڌس هٿ ۾ ڏئي ڇڏيو. هوءَ منهنجو هٿ جهلي هلڻ لڳي. اسان جا پير هاٽي ڇلي صاف ڪيل وڻن واري پل تي هئا. هينئان واهہ جي پاٽيءَ جو شور وڌي ويو هو. پاٽيءَ ۾ جيڪا اڇي اڇي گج نهي پئي، اونداهيءَ جي باوجود ڪڏهن ڪڏهن اها بہ نظر پئي آئي. ڇوڪري مضبوط قدمن سان هلي رهي هئي. هن جي نرم نازڪ هٿ جون ميڻ جهڙيون آڱريون. منهنجي من ۾ شمعن جيان ٻري رهيون هيون. پوءِ اسان پل پار ڪئي ۽ هڪ چاڙهي چڙهڻ لڳاسين. پاٽيءَ جو گوڙ گهٽ ٿي ويو. وٺن مان ايندڙ آواز بدستور ايندو رهيو. اسان هڪ سڌي سطح تي اچي وياسين. هتان وادي پکڙجي هڪ ميدان جي صورت اختيار ڪري چڪي هئي. اسان ٻئي وٺن جي جهڳٽن ۾ بينا هئاسين تہ سامهون اٽڪل بہ سو والن تي اهو بہ ماڙ گهر نظر آيو. جنهن جي اندر روشني جهلمل ڪري رهي هئي.

ريکا منهنجو هٿ ڇڏي ڏنو.

چوڻ لڳي: "مان وڃان ٿي!"

"ڪيڏانهن؟"

"پنهنجي گهر."

"۽ مان؟"

"تون بعد ۾ اچجانءِ."

"ڇو؟"

"منهنجا گهر وارا مون کي ڪنهن ڌاريي سان گڏ ڏسندا تہ ڇا چوندا! ان ڪري تون اڌ ڪلاڪ ڪانپوءِ اچجانءِ ... نہ نہ ڪلاڪ ڪانپوءِ اچجانءِ."

"ايندين نه؟" هن عجب دردمنديءَ وچان پڇيو، "پڪ سانِ ايندين نه؟"

هن جي دل جو اهو ڏک منهنجي دل کي ڇهي ويو، مون آهستي چيو: "ايندس ڇو نه، هن اونداهين رات ۾ ٻيو ڪيڏانهن ويندس."

هو اونداهيءَ ۾ گم ٿي وئي، چند قدمن تان ئي ڄڻ اونداهيءَ ۾ جذب ٿي وئي. مان هڪ پٿر تي ويهي رهيس. هينڊ بئگ مان هڪڙو ننڍو ٽوال ڪڍي پنهنجو چهرو صاف ڪيم، پنهنجي ريڊيم واچ ۾ وقت ڏٺم، اڃان ته ست پئي ٿيا، ها پر پهاڙن تي رات جلدي اچي ويندي آهي. ويٺي ويٺي مون آيا جي باري ۾ سوچيو. هن کي شايد ٻيو مرد ملي ويو هوندو. ايتري تيز رفتار دنيا آهي، اڄ ڪلهه ڪوبه ڪنهن جي انتظار ۾ ڪونه ويٺو آهي. محبت کي به جيٽ جهاز جا پر ملي ويا آهن. اڄ ڪلهه محبت به ڪنهن ايئر هوسٽيس وانگر ٿي وئي آهي، جيڪا هر ايندڙ ويندڙ مسافر کي مرڪ پيش ڪندي آهي. چند گهڙيون هر مسافر سان گڏ هلندي آهي. جنهن جو سمورو سفر زندگيءَ جيان آهي، اها هڪ زال جيان چانهن به ٺاهي پياري ٿي ، مانجهاندو به ڪرائي ٿي، لبيل ٿانءَ به ڪٽي ٿي. اوهان جي ڪنڌ جي هيٺان وهاڻو به رکي ٿي، جيڪو گهڻو ڪري زالون نه رکنديون آهن. پوءِ سفر ختم ٿيڻ وقت

هوءَ ائين هٿ لوڏائي ٿي جيئن اوها... روزانو گهر کان دفتر ويندا آهيو... حالانڪ، شايد اوهان کي ٻيهر ملڻ ج... موقعو نه به ملي ته به ڪا وڏي ڳالهه... ڪانه آهي، ڪا ٻي ايئر هوسٽيس... وري اهائي هوسٽيس ... مگر مرد ڪ... ٻيو. هوائي جهاز جي سفر ۾ هڪڙ... ڪشش اها به آهي. هر مسافر ڪ... ڪجهه ڪلاڪن لاءِ پنهنجي پسند ج... زال ملي ويندي آهي، خوبصورت... خدمتگار. گهٽ ڳالهائيندي ۽ سدائي... مرڪندڙ.

فالتو پيار کان مون ڪڏهن... نه گهبرايو آهي، پر دل جي اندر، دل ج... بلڪل اندر پهچي، ڪٿي ٽڪجي پ... جو احساس به لڪل ملندو آهي. نه ڄ... ڇو؟ حالانڪ اها مرد جي فطرت نه آهي... پر اڄ ڪلهه ته عورت جي فطرت ... بدلجندي ٿي وڃي. سوچيان ٿو ته مرد ... عورت کي هڪ جيترا موقعا فراهم ڪ... وڃن ته ٻنهي جي فطرت هڪ جهڙي ٿ... ويندي!

ان ۾ آيا جو ڪهڙو ڏوه... شايد هوءَ مون کان وڌيڪ سچي... حقيقت پسند آهي، پوءِ سچ ۽ ويران... جي ڳولها جي لاءِ جهنگل ۾ وڃڻ ج... ڪهڙي ضرورت آهي. اڄ ڪلهه ج... شهري زندگيءَ ۾ ماڻهوءَ جي وچ وار... تارڪتي ٿٺي پئي آهي، شايد ان ڪ... ڳولهڻ لاءِ وڻن جي ويجهو وڃڻ ضرور... آهي.

سوچيندي سوچيندي، پورو ڪلاڪ ائين گذري ويو جو خبر ئي ڪانہ پئي. خيال جي رواني ۾ اها ئي تہ سونهن آهي جو ماٿو ٽڪبو ئي نہ آهي، مگر مان صبح کان سفر ڪندي ڏاڍو ٿڪجي پيو هوس ۽ سامهون گهر جون روشنيون مون کي سڏي رهيون هيون.

• • • •

حاويليءَ جو دروازو کليو ۽ ڪنهن لالٽين مٿي ڪري منهنجي چهري تي روشني وڌي.

"ڪير آن تون؟" ڪنهن پوڙهي عورت جو آوازهو.

"مسافر آهيان، راهہ وڃائي ويٺو آهيان، رات گذارڻ لاءِ پناهہ گهرجي."

"ڪاٿون پيو اچين؟"

"پارپيا ڳوٺ کان."

"هتي ڪهڙو ڪم اٿئي؟

"پوڙهي عورت لالٽين هيٺ ڪري ڇڏيو. جنهن ڪري مان ان عورت جو ميٺوڙي رنگ وارو چهرو ڏسي پئي سگهيس. سندس منهن جي کل ۾ ڪٽي ڪٽي سائي رنگ جون جُهريون پيل هيون، ائين پئي لڳي، ڄڻ تازو ڪنهن ڪفن مان ڪڍيو هجيس.

"او هو، ويچارو ٻاهر سرديءَ ۾ ڏڪي پيو،" نوجوان ڇوڪريءَ اندران ئي آواز ڏنو." ويچاري کي اندر تہ اچڻ ڏي داهلي بوئا."

مون آواز سڃاتو، ريڪا هئي.

پوءِ ريڪا جي پويان ڪنهن ٻي عورت جو آواز آيو، "ريڪا ڏيءَ ڪير آهي؟"

"امان ڪو مسافر آهي، رات رهڻ ٿو چاهي!"

"ان کي اندر وٺي آ." ان عورت فيصلو ڪندي چيو، ۽ منهنجي سامهون بيٺل پوڙهي عورت مون کي اندر اچڻ لاءِ رستو ڏنو، پر هن جي پاسيري تي بيهڻ مان اندازو لڳايو تہ هوءَ راضي نہ هئي، منهن ئي منهن ۾ پڻ پڻ پئي ڪيائين ۽ مون کي شڪي نظرن سان پئي نهاريائين.

اڳيان اڳيان ريڪا، ان جي پويان لالٽين کڻي هلڻ واري پوڙهي، جنهن جي پويان مان. هي مختصر قافلو هڪ ڪليل اڱڻ مان گذريو، اڱڻ پار ڪري هڪ سوڙهي ۽ اونداهين هال ۾ پهتو، چند والن جي مفاصلي تي روشني نظر آئي، هال جو وڏو دروازو ٽپي اندر آياسين.

هيءَ هڪ وڏي ۽ وسيع بيٺڪ هئي، پراڻي فرنيچر سان ڀريل، جيڪو اٽڪل سو سال پراڻو تي لڳو. جاءِ جاءِ تي تخت ۽ طول وهاڻا ۽ هڪڙي پراڻي ڇپر کٽ ۽ زريءَ جي پرت وارا پردا، ديوارن تي پراڻيون بندوقون، ڦاڙهن ۽ سانبرن جون منڊيون، بزرگن جون

تصويرون ۽ ڇت ۾ ٽنگيل بلور جا ڀـ وڏا شمعدان. اندر هال ۾ خوشبوءِ بـ پراڻي زماني جي هئي. راجپوتي زره ۽ تلوارن جي جهنڪار ۽گونج. ان وسيع هال ۾ رکيل سامان کي ڏسندي، لڳو ٿي تہ هن گهر ڏاڏا سنا ڏينهن بـ ڏٺا آهن ۽ ڪڏهن اهڙا خوفناڪ بـ جيڪي ظلم ۽ تشدد جي خون سان ڀريل هوندا.

مان نهايت حساس ماڻهو آهيان ۽ ان وسيع بيٺڪ ۾ رکيل پراڻي سامان کي ڏسندي، منهنجي نظرن اڳيان ماضيءَ جا پاڇا ڇٽا ڇٽا ڦرڻ لڳا هئا. پر مون پنهنجو پاڻ کي سنڀالي ورتو. ڇاڪاڻ تہ منهنجي سامهون ڪاري ڪناري واري سفيد ساڙهي پاتل ڪرڙوڊ عورت تخت تي ويٺي. ڪليل پاندان مان سوپاريون ڪڍي ڪتري رهي هئي ۽ مون ڏانهن نهاري رهي هئي. هن جي نڪ نقشي ۽ سونهري رنگ ۽ بدن جي مشابهت مان، مون اندازو لڳايو تہ هوءَ ريڪا جي ماءُ هوندي، اڄ بہ خوبصورت هئي، ڪڏهن تہ بيحد خوبصورت هوندي.

چوڻ لڳي:" هتي تہ ڪوئي ايندو ويندو ناهي، تون ڪيئن ٻلجي پيو آهين.“

هن جون گهورينڌڙ نگاهون منهنجي جسم ۾چڀڻ لڳيون.

مون چيو: "سچ تہ اهو آهي تہ مان ڊگ ٻلجي نہ پر هن پاسي اچڻ جي ارادي سان آيو هوس، هڪڙي سيٺ مون کي اوهان جي گهر جو ڏس ڏنو هو زمين خريدڻ جو خيال آهي، جيڪڏهن اگهہ ۾ پڇاءُ پيو تہ ...!“

ريڪا جي ماءُ غور سان مون کي ڏسندي رهي، اوسيئڙو ڪرائيندڙ هڪ وڏي وقفي ڪانپوءِ سهڻن مهانڊن واري ان عورت جي واتان نڪتو: "ماڻهو شريف ٿو لڳين، توسان سودو ٿي ويندو." ائين چئي مڙي هن، ان پوڙهي عورت کي چيو، "هن کي مهمان خاني کولي ڏي، وهنجڻ لاءِ پاڻي بہ رکي ڏيس ۽ ريڪا تون مون سان اچ، لڳي ٿو تہ مهمان پاڻ سان بسترو بہ ڪونہ آندو آهي، مان اندران رلهيون وهاڻا آڻي ٿي ڏيانءِ.“

ريڪا پنهنجي وڏين وڏين اکين سان مون ڏانهن نهاريو. هن جي ان پراسرار نهار ۾ ڪا خاص ڪشش هئي پوءِ هوءَ مڙي پنهنجي ماءُ سان هلي وئي

وسيع بيٺڪ مان ٿي ڪاٺي مان نهيل ڏاڪڻ مٿي وڃي رهي هئي داهلي بوئا لالٽين کڻي اڳيان هلـ لڳي. اسان ٻنهي جي قدمن جـ کڙڪو، ان وسيع هال ۾ گونجڻ لڳو. لڳ پئي تہ ڪاٺيءَ جي ان ڏاڪڻ تي ڪنهـ زماني ۾ قالين يا غاليچو وڇايل هوندو جنهن سان هلڻ واري جي قدمن جو آوا بہ پيدا ڪونہ ٿيندو هوندو، پر هاڻي ت ان ڪاٺيءَ جي ڏاڪڻ جي سمور سونهن ۽ چمڪ دمڪ غائب ٿي چڪي

هئي. هلندي هلندي هاٽي تہ ڏاڪڻ بہ چيڪاٽ ڪري رهي هئي.

ڏاڪڻ چڙهي اسان ساڄي پاسي مڙياسين، وري ڪابي پاسي، پوءِ هڪ ڊگهي بينڪ. جنهن جي ڪنڊ تي پهچي داهلي بوئا پنهنجي گهاگهري ۾ لڙڪندڙ چابين جي هڪ وڏي ڇلي مان هڪڙي چابيءَ سان دروازو کوليو ۽ لالٽين کڻي اندر وئي. لالٽين جي روشنيءَ ۾ مون کي ائين لڳو، ڄڻ مان ڪنهن باغيچي ۾ اچي ويو آهيان. . پتين تي ساون ساون گهاٽن وٽن، ولين سان جهنجهيل نقش نگار نهيل هئا. ڇت بہ اهڙن ئي گلن ٻوٽن سان نقش ٿيل هئي. هڪڙو دروازو، گڏ ئي پراڻي وضع جو هڪڙو غسل خانو. ڪمري ۾ هڪڙي جاءِ تي ڇپرکٽ پئي هئي. ٻئي طرف بہ تخت ۽ بہ ميزون رکيل هيون. هڪ ڪُنڊ ۾، نيري رنگ وارو چينيءَ جو قيمتي، گهگهي جهڙو گلدان رکيو هو.

مان اجا ڪمري جو معائنو ئي ڪري رهيو هوس تہ سروجا ديوي، ڇپر کٽ تي وڇائڻ لاءِ چادرون ۽ وهاڻا آڻي داهلي بوئا کي ڏئي وئي. داهلي بوئا جا ڇپ اجا تائين ڪاوڙ سبب پيڪوڙيل هئا ۽ پرون چڙهيل، هن پنهنجي ڪاوڙ، بستري وڇائڻ ۽ چادرن کي نيڪ ڪرڻ مان پئي ڪڍي.

پوءِ ڏوتي بدل هڪڙو ڊگهي جوتيءَ وارو نوڪر، هٿن ۾ پاڻيءَ جون بہ ٻالٽيون کڻي اندر آيو، هڪڙيءَ مان ٻاڦ پئي نڪتي، ٻي ٻالٽيءَ ۾ شايد ٿڌو پاڻي هو. مون ڪيس چيو: "مون کي ٿڌي پاڻيءَ جي هڪڙي ٻي ٻالٽي بہ گهرجي."

داهلي بوئا جون ناسون ڦنڊي ويون، ڇپن ئي ڇپن ۾ پڻ پڻ ڪرڻ لڳي. نوڪر جواب ۾ چيو: "جي حاضر صاحب." هو هليو ويو ۽ ٿوريءَ دير ۾ پاڻيءَ جي هڪڙي ٻي ٻالٽي بہ کڻي غسل خاني ۾ رکي ويو. داهلي بوئا ٽپائيءَ تي رکيل شمعدان ٻاريو، پوءِ مون ڏانهن منهن ڪري چوڻ لڳي: "جڏهن ماني تيار ٿي وئي تہ اچي سڏي ويندياسانءِ."

مون ڪجهہ نہ ڪيو، هينڊ ٻئگ مان هڪڙو جوڙو ڪڍي غسل خاني ۾ گهڙي ويس ۽ پوءِ چڱيءَ ريت تڙ ڪيم.

ٿڪل هوس، تڙ ڪرڻ ڪانپوءِ ننڊ اچڻ لڳي، ٿوري دير آرام ڪرڻ جي خيال کان ليٽي پيس پر خبر ئي ڪانہ پئي جو ننڊ اچي وئي، بس اوچتو ڪنهن اچي بہ ٽي ڏوڏا ڏنا تہ اک کلي وئي، ڏٺم تہ رات گهڻي گذري چڪي هئي ۽ ريڪا منهنجي مٿان بيهي مون کي جاڳائي رهي هئي.

"ڪڏهن کان ستو آهين، اٿ ماني بہ ٿڌي ٿي وئي آهي، سڀئي ڪائي سمهي پيا آهن."

"مون کي بہ جاڳايو ها!" مون چيو.

”امان جهليو، چوي پئي تہ تکل هوندو پلي ٻہ ڪلاڪ ڪن سمهي آرام ڪري وٺي.“

مان اٿي هن جي پويان پويان هلڻ لڳس. ٻن ٽن دروازن مان گذري اسان هڪڙي ننڍڙي ڪمري ۾ داخل ٿياسين. اهو هڪ ننڍڙو رنڌڻو هو، ماني پچائڻ لاءِ نہ پر ماني گرم ڪرڻ لاءِ هو. ڪاٺي جو سمورو سامان ڍڪيل ٿانون ۾ رکيل هو. چلهہ ۾ هلڪي باھ تي هڪڙو ننڍڙو ديڳڙو بہ رکيل هو، جنهن جي ويجهو بادامي رنگ جي ساڙهيءَ ۾ ملبوس ريڪا جي ماءُ ڦلڪا پچائي رهي هئي.

”اوهان ڏاڍي تڪليف ڪئي، مون کي اڳ ۾ ئي جاڳائي ڇڏيو ها!“

ريڪا جي ماءُ هڪ ٿالهيءَ ۾ رکيل ڪٽورين مان ڀوڙ ڪڍيو ۽ گرم گرم ڦلڪو لاهي ٿالهي منهنجي ويجهو ڪري ڇڏي. ٻي ٿالهي هن ريڪا کي ڏني، جيڪا منهنجي پويان ساڄي پاسي ائين ويٺي هئي جو مان وارن جي گهيري ۾ آيل سندس منهن ڏسي پئي سگهيس.

ڪاڌو نهايت خاموشيءَ سان کاڌوسين. گهٽي بک سبب مان تہ ماني کائڻ ۾ جنبجي ويس پر رکي رکي، ريڪا کي بہ ماني کائيندي ڏسي رهيو هوس. هن جي اکين ۾ گهرا سپنا هئا. مون کي تہ اهو سمورو منظر ئي ڪنهن سپني جهڙو پئي لڳو. کاڌو کائيندي ڪڏهن ننڊ کان اکيون ٻوٽجي ٿي ويون

۽ ڪن پل جي لاءِ اونداهي ڇانئنجي پ
وئي. وري اکيون کلن پيون تہ ريڪا ج
ماءُ جي مک تي چلهہ واري باھ جا پا
پئي نظر آيا، ۽ هڪڙو روشني جو ڪر
ڪڏهن ڪڏهن ريڪا جي وارن ۽ منه
تي بہ پئي پيو. ريڪا جون ميڻ جهڙي
آڱريون پئي ڏنم، جن سان هن ڏا
سليقي سان چپ ڪولي گراهہ ڪٽي وات
پئي وڌو. هڪ دفعي تہ هن جي ٿال
منهنجي ٿالهيءَ سان ٽڪرائجي وئ
مون کي ائين لڳو ڄڻ هن پنهنجو گر
ڀڃي منهنجي ٿالهيءَ ۾ وڌو هجي
مون اهو ڪٽي پيٽ ۾ نہ پر پنهنجي
جي اٿاهہ گهرائين ۾ ڪٿي لڪ
ڇڏيو. ان غنودگيءَ جي حالت ۾ مون
ڪجهہ ياد نہ آهي تہ وڏيڪ ڇا ٿي
وڏي قرب واري خاموشيءَ ۾ هن ج
ڦڙڪندڙ پلڪون ۽ انهن جي پاڇي
سندس اکيون ۽ گراهہ ڪٽي ڇپن
ترسي پوڻ واريون آڱريون ۽ سن
ساهہ، اهڙو مڌم ۽ گداز ڄڻ اڌ رات
رات جي راڻيءَ جا گل پيا ٽڙن. ڪڏ
تہ ڏهن ڏهن سالن ۾ ڪجهہ ڪونہ ٿي
آهي، ڪڏهن تہ هڪڙي لمحي جي
۾ سموري زندگي روشن ٿي ويندي آه
ماني کائڻ کانپوءِ ر
منهنجا هٿ ڌئاريا، پوءِ سروجا ديـ
هڪڙو شمعدان کنيو، اڳيان اڳيان
هلي، پويان پويان ڏيءَ، جنهن جي پو
مان. ان بندري قد واري ڇوڪريءَ
۾ ڪافي لوڏ هئي، ننڊ واري خما

سال. وڏا تڏا ڳهاو، ڏاڍا خطرناڪ
سماني خم. ڪيترائي ڀيرا منهنجي
ل چاهيو تہ هن کي پنهنجي ٻانهن جي
يڪڙ ۾ ڀري وٺان. مون کي ڪجهہ
ئين محسوس ٿيو ڄڻ هوءَ ڪنهن ڳڏيءَ
انگر منهنجي ٻانهن ۾ سمائجي
يندي، پر مون پاڻ کي سنڀالي ورتو.
الانڪ ننڊ هئي، ننڊ جا خمار هئا ۽
هري قرب واري خاموشي هئي. ڪنهن
. ڪجهہ بہ نہ پئي ڳالهايو پر لڳو ائين
ئي ڄڻ بدن بدن کي سڏي رهيو هجي.

ڪمري جي ويجهو اچي ٻئي
اءِ ڏيءَ بيهي رهيون. ماءُ چيو:

"آرام سان سمهي پوءِ. صبح
و بہ گهوڙا تيار هوندا ۽ ريڪا توکي
مين ڏيکاري وٺندي."

ريڪا جون نظرون مون ڏانهن
جيون، هڪ لمحي لاءِ ڄڻ ڪنوڻ جو
مڪو ٿيو. پوءِ هن جون اکيون جهڪي
يون ۽ ڪجهہ چوڻ ڪانسواءِ ئي ماءُ سان
ڏجي هلي وئي. جيستائين اکين کان
وجهل نہ ٿي مان اتي ئي بيٺو ڪيس
سندو رهيس.

پوءِ مان پنهنجي ڪمري ۾
يس. دروازو اندران بند ڪيم. شمعدان
وساير ۽ ٻئي دريون کولي ڇڏيم.
ي کان ايندڙ جهنگل جي هوائن جو
ڪاٽ ڪندڙ آواز ٻڌندي مان سمهي

الائي تہ ڪيتري دير تائين
پيو هوس تہ اوچتو مون محسوس
ڪيو تہ منهنجو ساهہ گهٽجي رهيو آهي
۽ ڪو شخص گهوگهو ڏئي منهنجو ساهہ
پوساٽي مارڻ جي ڪوشش ڪري رهيو
آهي، ان ئي وقت منهنجو هٿ ڳردن
ڏانهن هليو ويو. ان ئي وقت ان جو هٿ
بہ نوڙ جي ان ڦاهي ۾ ڦاسڻ لڳو هو.
مون پنهنجي ويجهو ڪنهن جي ساهن
جو آوز بہ ٻڌو پئي ۽ ڪوئي هيو جيڪو
ان ڦاهي کي زور سان منهنجي ڳچيءَ ۾
جڪڙي رهيو هو.

منهنجي خوشقسمتي هئي جو
ستل حالت ۾ ئي منهنجو هٿ منهنجي
ڳردن تائين پهچي ويو هو. پوءِ مان ان
هٿ کي جهلڻ چاهيو. جيڪو ڦاهي ۾
ڦاٿل هو. حالانڪ ڦاهو ڏيڻ واري
پڪڙيو بہ ڏاڍي مضبوطيءَ سان هو پر
مان پنهنجي طاقت سان هن جو هٿ
ڳردن کان ٿورو مٿي ڪڍڻ ۾ ڪامياب
ٿي ويس. پوءِ مان هڪڙو جهٽڪو ڏنو
جنهن سان جڪڙيل ڦاهي مان آزاد ٿي
ويس.

ڪمري ۾ مڪمل طور تي
اونداهي هئي. ڪجهہ بہ نظر ڪونہ ٿي
آيو. ٻئي لمحي ڦاهو ڏيندڙ شخص مون
سان چنبڙي پيو. ۽ مون کي ڦابو جهلي
مارڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳو. اسان ٻئي
وڙهندي، ڇپر کٽ کان هيٺ ڪمري جي
فرش تي ڪري پياسين ۽ هڪٻئي سان
وڙهندي فرش تي ئي چڪر ڪاٽيندا
رهياسين.

هن شخص جو سارو بدن اگهاڙو هو ۽ سندس بدن مان ينگ جي بوءِ اچي رهي هئي، وڙهڻ دوران مون محسوس ڪيو ته هو ڪو هٽوڪٽو شخص هو ۽ قد ۾ ڊينڊو هو پر ڏاڍو طاقتور هو. هن کي ملهه واري ڏانءَ سان ڪيرائڻ مون لاءِ ڏاڍو ڏکيو هو، پر مون ڪلڪتي ۾ جوڊو ڪراٽي جو فن سکيو هو، سو به چار پيرا ڏک ڪائڻ ڪانپوءِ اونداهيءَ ۾ اندازو ڪري مون سندس پاسراٽين ۾ ڪراٽي جو هڪڙو ئي هٿ هنيو ته هو ڦيراٽي ڪائي ڪري پيو. ڪرندي هن جي وات مان ايذاءَ ڪان دبيل رڙ به نڪري وئي. پر هو بيحد مضبوط هڏ ڪاٺ وارو شخص پئي معلوم ٿيو. جو ڪرندي ئي هڪدم اٿي مون سان بکجي ويو ۽ مون کي ڪيرائڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳو. پر مان ڪرندي ڪرندي به هن جي ٻک مان پاڻ ڇڏائي ويس بس ان مهل جوڊو وارو داءُ هنيومانس ۽ ساڻ ساڻ سندس گردن تي هڪڙو اهڙو وار ڪيم جو هو منهنجو وار نه بچائي ها ته هن جي گردن ٽٽل هجي ها. پر پوءِ به سندس ڪلهي تي منهنجو پيو وار به ايترو ته سخت پيو جو هو ٿاپڙندو پري وڃي ڪريو. پر ساگئي وقت هو نوريئڙي وانگر ڊوڙ پائي دريءَ مان ٽپو ڏئي، ڪنهن جن وانگر غائب ٿي ويو.

ٿوري دير تائين ته مان به ٿڪل هجڻ سبب سهڪي رهيو هوس، پر پوءِ جڏهن ساهه پنهنجي جاءِ تي آ
ته مان تيلي ٻاري، شيشي جو شمعد
روشن ڪيو ۽ دروازو کولي ٻاهر ڀيٺ
۾ هليو آيس، پر اتي ڪوئي به ڪو
هو. جيڪڏهن ڪوئي هيو به ته اهو ها
ئي ويو هو.

مان واپس پنهنجي ڪُمري
آيس، دروازو چڱيءَ طرح بند ڪيـ
پئي ڪليل دريون بند ڪيم ۽ سگر
دکائي بستري تي اچي ويٺس. سگر
جا سوٽا هڻندي مان سوچڻ لڳس ته ا
اوچتو حملو ڪنهن ڪيو هوندو؟ يلا
ڪيو هوندو؟

جڏهن ڪجهه به سمجهه ۾
آيو ته چادر تاڻي سمهي پيس، پر
گهڻي دير دير تائين ڪانه آئي. پوءِ
سوچيندي سوچيندي الائي ته ڪيڏ
مهل ننڊ اچي وئي. اٿيس ته سج
ڪرڻا ڪمري ۾ گهڙي آيا هئا ۽ ڪو
زور زور سان دروازو ڪڙڪائي رهيو ه

اٿي دروازو کوليم ته ڏٺم
داهلي بوئا چانهن جو ڪوپ جهل
بيٺي هئي.

• • • •

ڪائڻ واري ڪمري ۾ نيرن
سامان رکيل هو. اڏوهيءَ ڪاڌل پرا
ميز، جنهن تي شايد مهمان جي اعزاز
اچي چادر وڇائي وئي هئي، نيرن
شين سان سجيل هئي. نيرن سبزيءَ م

نهيل هيون، تريل مٽر، پٽاٽن جي ڀاڄي، مرچن وارو ڪدوءَ جو ڀوڙ، تازو مکڻ، گرم گرم اڦراٽا.

ريڪا جي ماءُ چوڻ لڳي:" ناشتو چڱيءَ طرح ڪجانءِ، اڄ توکي زمين ڏسڻ لاءِ وڃڻو آهي، شام جو موٽندين."

"ته ڇا سارو ڏينهن ماني نه ملندي؟" مون مرڪندي پڇيو ۽ غور سان سروجا ديويءَ ڏانهن ڏٺو. سروجا ديوي وهنجي آئي هئي ۽ بنارسي سلڪ جي سفيد ساڙهي پائي ويٺي هئي، سندس ڳاڙهسري چهري جو پڪو پختو حسن عجب دلڪش پئي لڳو. مون سوچيو، هن عمر ۾ ئي هيءَ عورت ايتري خطرناڪ حد تائين حسين آهي ته جوانيءَ ۾ سندس ادائون ڪيتريون نه دل ڪسيندڙ هونديون.

سروجا ديوي چوڻ لڳي:" نه! مان ڪريا رام جي هٿان ٻن پهرن جو ڪاڌو موڪلي ڏينديس."

ريڪا پڇيو: "پر هو اسان کي ڳولبو ڪٿي؟"

سروجا ديوي چيو: "هو ماني ڪٿي توهان کي شڪارگهر تي اچي ملندو."

"اهوشڪارگهر ڪٿي آهي؟" مون ريڪا کان پڇيو.

"جتي اسان جي زمين ختم ٿئي ٿي ۽ جهنگل شروع ٿئي ٿو، اتي هلي، مان توکي ڏيکاري ڇڏينديس." ريڪا چيو.

منهنجي سامهون پٽ تي ٻه تصويرون ٽنگيل هيون. ويڪري چهري، وڏين مڇن ۽ ڪاڏيءَ تي ٻنهي طرفن کان ڇڪيل راجپوت وضع جي ڏاڙهي، گهريون چمڪيليون ۽ پروقار اکيون، مٿي تي ڪلف لڳل ڪپڙي واري پڳ. هڪڙي جي عمر وڏيڪ پئي لڳي، ٻئي جي گهٽ، پر ٻنهي جي شڪلين ۾ تمام گهڻي مشابهت هئي، جيئن مون ساتري ۽ ريڪا جي چهرن ۾ ڏٺي هئي.

مون ٻنهي تصويرن جي باري ۾ ريڪا جي ماءُ کان پڇيو.

سروجا ديويءَ جو چهرو مرجهائجي ويو، هن هڪ لمحي لاءِ ٻنهي تصويرن ڏانهن نهاري، نظرون ڦيرائي ڇڏيون، آهستي چوڻ لڳي: "وڏي عمر وارو منهنجو مڙس آهي، ٻيو جيڪو ننڍي عمر جو ٿو لڳي، اها تصوير منهنجي ڏير جي آهي!"

"ٻئي ڪٿي آهن؟"

سروجا ديوي ڪجهه به نه ڳالهايو، اکين ۾ ڳوڙها ترڻ لڳا.

ريڪا چوڻ لڳي: "ٻئي گذاري ويا آهن."

سروجا ديوي چوڻ لڳي: "جيستائين ٻئي ڄائر جيئرا هئا، هيءَ وادي سرسبز هئي ۽ زندگيءَ جيان جيئري جاڳندي هئي، پورن ٽن سون ايڪڙن ۾ پوک ٿيندي هئي، پنجاهه کان

تہ متي اسان جا هاري هوندا هئا. هن
حاويليءَ جو شان ئي نرالو هوندو هو.
انهن جي گذاري وڃڻ کانپوءِ سڀ ڪجهہ
اجڙي ويو... مان عورت ذات،
ڪيستائين هيءَ زمين سنڀالي
سگهنديس. ڇوڪريءَ جي شادي ٿي وئي
آهي، صرف ست هاري بچيا آهن، اهي
بہ سدائين ڇڏڻ جون ڳالهيون ڪندا
آهن. انڪري مون سوچيو آهي تہ زمين
وڪڻي مان بہ وڃي ڌيءَ وٽ رهان...
پر جيڪڏهن اتي دل نہ لڳي تہ هردوار
هلي وينديس. هاڻي هن ويراني ۾
منهنجي دل ڪانہ ٿي لڳي."

"پر منهنجي دل شايد لڳي
وڃي."

چوڻ لڳي: "ڏسي وٺ. جيڪڏهن
پسند اچئي تہ سودي ۾ بہ نهي
پونداسين."

مون پڇيو: "ڇا مون کي سڀ
ڪجهہ خريدڻو پوندو."

"نہ." هوءَ چوڻ لڳي، "هي
گهر مان نہ ڏينديس، هيءَ حاويلي اسان
جي وڏن جي آخري نشاني آهي. هن سان
گڏ پنهنجي ۽ ريڪا جي لاءِ پنجاهہ
ايڪڙ زمين بہ پاڻ وٽ رکنديس. توکي
ڪو اعتراض تہ ناهي؟"

" نہ نہ." مون چيو. "مون کي
تہ ڏاڍي خوشي ٿيندي جيڪڏهن اوهان
هتي رهندا. هڪ ڪان ٻہ وڌيڪ ڀلا ٿيندا
آهن. پيو تہ مان بہ ايتري ساري زمين

وني ڇا ڪندس، شايد مون وٽ ايتـ
پئسا بہ ڪونہ آهن!"

سروجا ديوي ڪاڏي جي مي
تان اٿندي چيو: "نيرن ڪري سوير ئـ
نڪري وڃو تہ سٺو. حاويليءَ جي ٻاهرا
گهوڙا تيار هوندا."

ريڪا جي ماءُ جي وڃڻ ڪانپ
مان سوچي رهيو هوس تہ رات وار
حملي جي ڳالهہ ريڪا کي ٻڌائي ڇڏيان
تہ ايتري ۾ ريڪا پڇيو: "هن ڀڙڀانگ
علائقي ۾ ڇو تو رهڻ چاهين؟ ڇا ڪنه
جي محبت ۾ هارَ ڪائي آيو آهين؟"

مان ٿورو وقفي ڪان پوءِ چو
لڳس: "نہ تہ. مان ان کي هارَ نہ چوندس
ڇاڪاڻ تہ مون اهڙي محبت ئي ڪان
ڪئي آهي جو... پر مان ڪنهن ک
هارڻ ضرور ٿو چاهيان!"

"ڇو؟"

"انڪري تہ زندگيءَ ۾ صر
گل نہ آهن، زخمن سان بہ زندگي گذار
تي سگهجي، شايد زخم ۽ حسرتو
گهڻي دير تائين ياد رهنديون آهن، انه
جو درد. ڪنهن جهرڻي وانگر پيو وهند
آهي."

"پر هتي توکي محبت ڪرڻ ل
ڪهڙي عورت ملندي؟ مان بہ ٻن ڏينه
ڪانپوءِ ساهري گهر موٽي وينديس
منهنجي ماءُ بہ. جيڪڏهن تو زمين خر
ڪري ورتي تہ اها بہ هتان لڏي هلي مو
سان رهندي. تون هن ويراني ۾ رهـ
ڪنهن سان محبت ڪندين؟"

”مان شايد ڪنهن هرڻيءَ سان محبت ڪندس، دل ۾ پيار هجي تہ پٿر بہ نرم گداز ٿي ويندو آهي. هن حاويليءَ جي وسيع بينڪ مان، مون ڪي ڪنهن جي چيرين جي ڇڻ ڇڻ ٻڌڻ ۾ ايندي، محبت لاءِ ڪنهن جو تصور بہ ڪافي آهي.“

”عجيب ڇريو ماڻهو آهين!“

”ڇريو هجان ها تہ انسانن جي آبادي ڇڏي هن سنسان علائقي ۾ ڇو اچان ها.“

ريڪا ڊگهو ساهہ کنيو ۽ ڪاڏي جي ميز تان اٿي ڪرڙي ٿي، چوڻ لڳي:” تون ٻاهر هل، مان ڪپڙا بدلائي اچان ٿي.“

ريڪا جڏهن ڪپڙا بدلائي حاويليءَ کان ٻاهر آئي تہ هن ڪي هلڪي ڳاڙهسري ۽ سرمائي رنگ وارو چولو پاتل هو، جنهن تي سونا بٽڻ ٽاڪيل هئا ۽ هلڪي ڳاڙهسري ۽ سرمائي رنگ وارو چوڙيدار پاجامو، جنهن مان هن جي پريل پريل ٽنگن جي دل ۾ پيهي ويندڙ سونهن، عجب بهار جو احساس پيدا ڪري رهي هئي. وار هڪ ڊگهي ۽ لهرائيندڙ چوٽيءَ ۾ ٻڌل هئس پر هڪڙي ڇڳ نڪري آئي هئس يا پاڻ ڇڏي ڏني هئائين، جيڪا سندس ڳٽي تي لهرائي رهي هئي. حسن قدرت بہ آهي تہ ڪاريگري بہ، مون سوچيو، ريڪا پنهنجو رئو پنهنجي ڳچيءَ جي چوگرد ڦيرائي ڇڏيو هو ۽ ڪنهن هوشيار گهوڙيسوار جيان گهڙي جي پٺيءَ تي چڙهيل هئي، مان ٿوري اٽڪل سان چڙهيم ڇاڪاڻ تہ مون تہ رڳو دارجلنگ ۾ گرمين واري موسم ۾ گهوڙن تي سير ڪيو هو.

اسان جي گهوڙن جي پرسان ٽي چار ڪڙمي ادب سان بيٺا هئا .انهن مان هڪڙي ڏانهن منهنجو ڌيان ڇڪجي ويو. وڏي ڪاڏي، گهاٽيون مڇون ۽ گهاٽا ڀرون، چنجهيون اکيون. ڇڪي ٻڌل پڳڙيءَ سبب سندس سوڙهي پيشاني اجان بہ ننڍڙي پئي لڳي. هو پڻ مون ڪي چيندڙ نگاهن سان گهوري رهيو هو.

ٿورو اڳتي وڃڻ ڪانپوءِ مون جڏهن ان شخص جي باري ۾ريڪا کان پڇيو تہ هن ٻڌايو تہ:

”اهو راوت آهي، ڪڙمين جي مٿان مئنيجر آهي، پر طبيعت جو ڏاڍو ظالم ماڻهو آهي.“

”تہ پوءِ اهڙي ماڻهوءَ کي ڇو رکيو اٿوَ.“

”سچو ڪم اهو ڪندو آهي، اسان جي بابا جي وقت کان اهو ئي شخص زمينون سنڀاليندو آيو آهي، سخت ماڻهو ضرور آهي پر ڪڙمي اهڙن ماڻهن سان ئي نيڪ هلندا آهن. شهر وڃي ڏِلَ ٻلَ بہ اهو ئي پري ايندو آهي، ڪورٽ ڪچهريءَ جا ڪاغذ بہ اهو ئي ڏسندو ڪندو آهي، اهو نہ هجي تہ منهنجي ماءُ ويچاري ڇا ڪري سگهندي، تون پاڻ سوچ. ان جي آسري

تہ هن جهنگل ۾ رهي پئي آهي، هاٿي
تون اچي ويندين تہ جئين وڻٿي تيئن
ڪجانءِ.“

زمين هيٺ مٿانهين هئي، ڪٿي پيچرا اچي پئي ويا. ڪٿي ميداني علائقو تہ ڪٿي ڪيڙيل زمين هئي، پر گهڻي زمين ڪيڙيل ڪانہ هئي، جنهن ۾ گاهہ، ٻوٽا، وليون ۽ ٻوڙا ڦٽي آيا هئا. ٻني، زمين جي سطح ڪان تورو مٿيري هئي، ٿن سون ايڪڙن جي ايراضيءَ جي ٽنهي پاسن ڪان ننڍي دائري واري صورت ۾ سرينيءَ جو پهاڙي سلسلو هو، وچ ۾ هڪ ندي هئي جا ٻنيءَ جي هيٺان گذري ڪواڙي قلعي جي طرف پئي هلي وئي. زمين ڪاري رنگ جي پر زرخيز هئي. مون سوچيو ...! نديءَ ۾ پاڻي بہ موجود هو، انڪري هڪ سٺو فارم ٺهي پئي سگهيو.

اسان جا گهوڙا هڪ پهاڙي پيچري تان جهنگل جي طرف هلي رهيا هئا. آسمان تي ڪير جهڙا اڇا اڇا ڪڪر هئا ۽ مان ريڪا جي لهرائيندڙ چوٽيءَ کي ڏسي رهيو هوس. هن جو رئو بہ ڪڏهن چوٽي سان اٽڪي ٿي پيو تہ ڪڏهن هوا ۾ ڦيريون پائيندو ٿي رهيو.

اونهہ ڪري ريڪا آخرڪار پنهنجو رئو گهوڙي جي هني سان ٻڌي ڇڏيو ۽ مان هن جي سنهڙي ڊگهي ڳچيءَ جي وڪڙ ڏانهن ڏسي رهيو هوس، هوءَ وڏي ڪاريگريءَ سان گهوڙو ڊوڙائي رهي هئي، مون کي ساڻس سات ڏيڻ ۾
ڪافي تڪليف پئي محسوس ٿي
انڪري بہ جو مان رستي تي ڏسڻ بجا
هن کي هن جي گهوڙي جي ٺوهہ تي پئي
هليس. عورتون پنهنجي چهري تي پوند
نظرون هڪدم محسوس ڪري وٺنديون
آهن، پوءِ انهن جو چهرو ڳاڙهو ٿي ويند
آهي، اکيون جهڪي وينديون آهن ۽
سموري جسم ۾ سرسراهٽ ڦهلجڻ
لڳندي آهي. ڳالهيون ڪندي ڪندي
ريڪا ڪيتري دير ڪان چپ هئي، يعني
جڏهن ڪان مان سندس چهري جي حسن
۾ ڪوئجي ويو هوس، تڏهن ڪان چپ
هئي!

آخر هوءَ ان ڊگهي خاموشي
کي ٽوڙيندي چوڻ لڳي:

”ڪجهہ تہ ڳالهاءِ!“

”ڇا ڳالهايان؟“

منهنجي سوال ٻڌڻ ڪانپوءِ هو
وري خاموش ٿي وئي.

شڪارگهر تائين اسان جو
سڄو مفاصلو اسان چپ چاپ طئي
ڪيوسين.

• • • •

پٿر جو ٺهيل شڪارگهر ڏاڍي
ڦٽل حالت ۾ موجود هو. ڪڏهن نهايت
عمدي حالت ۾ ضرور هوندو. وڏا وڏ
مضبوط دروازا، ڊگهن محرابن واريو
دريون، جيڪي جهنگل جي طرف پئي

ڪليون. پرسان ئي ندي پئي وهي، شيشي جيان شفاف صاف سترو ۽ مٺو پاڻي. شڪارگهر جي چئني پاسن کان بانس جي لڪڙن سان ٺهيل لوڙهو هو ۽ هڪڙو باغيچو. جيڪو وڻن ۽ جهنگلي ولين سان ڀريل هو. ولين مٿان جاءِ جاءِ تي ڪرني جا گل پئي لڙڪيا!

گل ڄڻ جهومڪن جيان ريڪا پنهنجي ڪنن ۾ پاتا.

مون پڇيو: ”هن زمين ۾ ڪهڙي پيداوار ٿيندي آهي.؟“

چوڻ لڳي: ”جيستائين بابا زنده هو ته گهڻو ڪجهه پوکبو هو. نديءَ جي ڪناري چانور ٿيندا هئا. پهاڙ واري پاسي جوئر ۽ مڪئي ٿيندي هئي. ميداني حصي ۾ ڪڻڪ، ريتيلي زمين ۾ ٻاجهر، جوئر، داليون وغيره. حاويليءَ جي ويجهو باغن ۾ هر قسم جون سبزيون هيون. هاڻي ته جهنگ ئي جهنگ آهي. پوءِ به گهر جي لاءِ گهڻو ڪجهه اچي ٿو.“

مون چيو: ”جيڪڏهن ڪو محنت ڪندو ته هي ته هڪ ننڍڙي جنت آهي.“

چوڻ لڳي: ”جنت نه دوزخ آهي، دوزخ.“

”دوزخ ڇو؟“

ريڪا ٿوري دير خاموش ٿي وئي. پوءِ چوڻ لڳي: ”اڄ کان پنج سال پهرين هن ئي شڪارگهر ۾ ڪنهن منهنجي بابا کي گولي هڻي مار ڇڏيو هو.“

”هن شڪارگهر ۾!؟“ مون کان ڇرڪ نڪري ويو.

”ها هن ئي ڪمري ۾ جتي اسان ويٺا آهيون. ان ئي ڪمري ۾ هن جو لاش مليو هو.“

”قاتل جو ڪو پتو پيو؟“

”نه. مان ٻئي ڪمري ۾ هئس، گولي ڇٽڻ جو آواز ٻڌي مان ... ڊوڙندي آيس ته بابا کي فرش تي خون ۾ رتورت ڏٺم. مون هن کي اٿارڻ جي ڪوشش ڪئي ته ڏٺم ته هو اڃا جيئرو هو. پر اهي هن جا آخري پساهه هئا. هن جي اکين ۾ هڪڙو سوال هو، ڄڻ ڪجهه چوڻ چاهيندو هجي. تمام گهڻي ڪوشش ڪري هن چيو: ”مون کي..“ بس ان کان وڌيڪ ڪجهه چئي نه سگهيو ۽ هن جي گردن لڙڪي پئي آخري ساهه به نڪري ويس.

ڏک کان ريڪا جو آواز ڀرجي آيو ۽ اکين ۾ ڳوڙها اچي ويس.

ٿوري دير ته مان به خاموش ٿي ويس. بعد ۾ پڇيومانس: ”قاتل جو ڪو پتو پيو؟“

”اون هون. هارين، ڪڙمين سارو جهنگل ڳولهيو. ڪيترائي مهينا پوليس به جانچ ڪندي رهي پر قاتل پڪڙجي نه سگهيو. پر بابا جي قتل کان ٿيڪ سال پوءِ اسان جي چاچي، جنهن جي تصوير تو حاويليءَ ۾ ڏٺي هئي، ان

ڪي بہ هن شڪارگهر جي ڏاڪڻين تي گولي هڻي قتل ڪيو ويو هو.“

”اڙي!“ حيرت وچان منهنجي واتان نڪري ويو.

”اسان جو چاچو جهنگل مان شڪار ڪري موٽيو پئي ۽ شڪارگهر جي ڏاڪڻ تي چڙهيو پئي تہ پويان ڪنهن گولي هنيس، بس ويچارو اتي ئي ڪري پيو.“

مون تي سڪتو طاري ٿي ويو.

ريڪا پنهنجا ڳوڙها اگهي چوڻ لڳي:” پوليس تہ مهينن جا مهينا جانچ ڪندي رهي، ڪيترا ئي ڪرمي بہ ڦاسايائون. پر آخر ۾ سڀئي ڇٽي ويا. قاتل ڪڏهن پڪڙجي ئي نہ سگهيو آهي!“

”پوليس جو ڪهڙو خيال آهي؟“

”پوليس بس ايترو ئي ثابت ڪري سگهي آهي تہ ٻنهي ڀائرن کي هڪڙي ئي بندوق جي گوليءَ سان ماريو ويو آهي. انهن جو خيال آهي تہ ٻنهي ڀائرن کي مارڻ وارو بہ هڪڙو ئي آهي، پر اهو ڪير هو؟ ان جي خبر ڪانہ پئجي سگهي آهي! جنهن بندوق سان يا جنهن قسم جي گوليءَ سان انهن کي قتل ڪيو ويو آهي، اهي بہ چون ٿا تہ حاويليءَ جي اسلحي خاني ۾ موجود هيون. انهن ٻنهي حادثن ڪانپوءِ هن سموري واديءَ جي سموري رونق ختم ٿي وئي آهي. هيءَ وادي صفا اجڙي وئي آهي. ڪرمي بہ هڪ هڪ ڪري ڀڄي ويا آهن، ڪو چوي ٿو تہ هن واديءَ تي غيبائت جو پاڇو آهي، ڪو چوي ٿو تہ هن واديءَ ۾ جن ڀوت ٿا رهن ۽ ڪنهن بہ انسان کي هت رهڻ ڪونہ ٿا ڏين. ڪنهن جاءِ جي متعلق جيڪڏهن اهڙي ڪا ڳالهہ مشهور ٿي وڃي تہ پوءِ اتي ڪير رهندو؟ انهن چئن سالن دوران هوريان هوريان ڪري سڀئي هليا ويا آهن، بس هڪڙو راوت اسان وٽ آهي ۽ ڪجهہ ڪرمي، اهي بہ راوت جا ماڻهو آهن ۽ ان ئي اڃ تائين انهن کي روڪي رکيو آهي!“

”انڪري تنهنجي ماءُ هيءَ زمين وڪڻڻ چاهي ٿي؟“

”جي ها! ۽ تون واقعي وٺندين ڇا؟“

”ها، مان خريد ڪندس، مان جنن ڀوتن کي نہ مڃيندو آهيان، هجي نہ هجي انهن ٻنهي حادثن ۾ تنهنجي ئي خانداني دشمن جو هٿ آهي.“

”انهن ٻنهي ڀائرن ڪانسواءِ اسان جي خاندان جو ڪو بہ ٻاتي جيئرو نہ آهي!“

”اڇا! تنهنجي پيءُ ۽ چاچي جي مرڻ ڪانپوءِ ڇا هيءَ زمين توکي ملٽي آهي؟ منهنجو مطلب آهي تنهنجي مڙس کي؟“

”منهنجو مڙس وڏو امير ماڻهو آهي، پنهنجي علائقي جو سڀني کان وڏو رئيس آهي ۽ ٻني بہ سڀني کان وڏيڪ

اٿس. راجپوت ذات ۾ بہ اسان ڪان مٿي آهي!“

”لالچ بري بلا آهي!“ مون چيو.

”جن ڏينهن ۾ منهنجي بابا جو قتل ٿيو هو، ان وقت تائين تہ منهنجي شادي بہ ڪانہ ٿي هئي! پوءِ هن جي ڇا جي لالچ هئي؟“ ريڪا مون ڪان پڇيو.

هي عمارت بہ ڍهندي، دل ۾ عجيب خيالن ۽ وسوسن ۾ ڦاٿل هئي، ڪجهہ سمجهہ ۾ ڪونہ ٿي آيو.

”عجيب پراسرار معاملو آهي!“

ريڪا ڳالهہ جو رخ بدلائيندي چيو:” هاڻي ڇڏ انهن درد ڀرين ڳالهين کي، ڇا رکيو آهي انهن ۾. اچ تہ مان تو کي پنهنجي انبن جو باغ ڏيکاريان.“

اسان پهاڙي سلسلي ڪان منهن ڦيري، اولهہ جي طرف هلڻ لڳاسين. جنهن پاسي زمين جو مٿاڇرو ڪافي هموار هو، هيٺ مٿانهين گهٽ هئي. اسان گهوڙن کي تيز ڊوڙائيندي اولهہ جي پاسي هليا وياسين ۽ هڪ پڪي ديوار جي ڀرسان پهچي اسان رڪجي وياسين.

ديوار جي وچ ۾ بانس جو هڪڙو دروازو هو، جيڪو کولي اسان اندر وياسين. باغ جي حالت نهايت خراب هئي، انب، چمون ۽ ليچي جي وڻن ڪان علاوہ رڳو ٻوڙن جو جهنگل هو.

جيڪو باغ جي چوديواريءَ ۾ بہ ڦٽي پيو هو، بلڪ ڪيترين جاين تي تہ زمين جي دنگ واري ديوار بہ انهن ٻوڙن ۽ ان جي لامن سان ڀريل هئي.

مون چيو: ”هن باغ ۾ ڏسڻ لاءِ ڇا رکيو آهي!“

ريڪا هڪ ٿڌو ساهہ کنيو، چوڻ لڳي:” ڪڏهن تہ هي باغ بہ ڏسڻ وٽان هو، جڏهن منهنجو بابا جيئرو هو. مان هن باغ ۾ پينگهہ وجهي لوڏا کائيندي هئس، باغ جي پر ۾ هڪڙي کوهہ ۾ ڏاڪڻيون لڳل هونديون هيون. ان کوهہ جو پاڻي ڏاڍو ٿڌو ۽ مٺو هوندو هو.“

باغ ڪانپوءِ اسان ان کوهہ کي ڏسڻ وياسين، جيڪو باغ جي ٻاهران، ٻن ڊگهين ٽڪرين جي وچ ۾ هو. پر سڄو سڪل هو، پاڻيءَ جو هڪڙو بہ ڦڙو ڪونہ هئس.

ريڪا افسوس واري لهجي ۾ چيو: ”هن کوهہ مان سموري باغ کي پاڻي ملندو هو!“

مون چيو: ”هاڻي بہ نديءَ جي پاڻيءَ سان هي باغ سرسبز ڪري سگهجي ٿو، پر تو هن باغ جي ڇا تہ بري حالت بنائي ڇڏي آهي.“

”ڪير ڏسي؟ مان سال ۾ هڪڙو ڀيرو پيڪن ۾ ايندي آهيان، امان اڪيلي سر ڇا ڇا ڪري، ڇا ٿي ڪري سگهي؟ ڪنهن ڪنهن تي حڪم هلائي!“

مون پڇيو: ”تون مون کي هي ڪٽل قتل باغ جو ڏيکارڻ آئي آهين؟“

چوڻ لڳي: ”مان اصل ۾ توکي باغ ڏيکارڻ نہ آئي هئس، اڄ تہ پهاڙ تي چڙهي ڏسون! مٿان ڪان منظر ڏاڍو سهڻو لڳندو آهي.“ ريڪا چيو.

اسان ٻئي ان اونچي پهاڙ تي چڙهڻ لڳاسين، هڪ ٻئي کي سهارو ڏيندي، هڪ ٻئي جو هٿ وٺي. هڪ ڀيري تہ مون پنهي هٿن سان هن جي چيلهہ کي پڪڙي ڪيس ڪرڻ کان بچائي ورتو.

پهاڙ تي چڙهي اسان ٻئي ٻيهي رهياسين ۽ اولهہ طرف ڏسڻ لڳاسين. پهاڙ جو هي حصو هڪدم هيٺاهينءَ ڏانهن تي ويو، ان هيٺاهينءَ کانپوءِ دور دور تائين رڳو ميداني علائقو هو، ميلن تائين وارياسو يا جهنگ ئي جهنگ. ڪٿي ڪٿي ڇپر ۽ جهوپا هئا، تمام پري کان شهپارا ڳوٺ نظر اچي رهيو هو. ڏکڻ ۾ ڪواڙيءَ جو قلعو هو، جنهن جي ننڍين ٽڪرين مان ندي لهي ميدانن ۾ هلي تي وئي. مان واقعي غلط رستي سان آيو هوس. جيڪڏهن ڪواڙي قلعي جي پاسي ڏکڻ جي بجاءِ اولهہ کان اچان ها. جيڪڏهن شهپارا کان هن پهاڙي علائقي طرف سڌو رستو نظر اچي ها تہ جلدي پهچي وڃان ها.

سج بادلن ۾ لڪي پيو هو. ڪڪر بہ گڏ ٿيندا تي ويا ۽ هوا ۾ بہ ٿڌڪار تي وئي هئي.

ريڪا هوا کي سنگهندي چيو
”جلدي واپس هل، برسات تيڻ واري آهي
“

اسان گهوڙا تہ ڏاڍا تيز ڊوڙايا
پر شڪارگهر تائين پهچندي پهچندي
برسات اچي مٿان ڪڙڪي. هڪدم طوفا
۽ برسات سان سڄو نظارو ئي بدلجي ويو
هوا جي طوفاني آوازن سان ڄڻ سڄو
جهنگل لڏڻ لڳو هو. ڪنوڻ ۽ گجگوڙ ائين
وڏي ويا ڄڻ جهنگل ۾ هاٿي رڙي رهيا
هئا. شڪارگهر تائين پهچندي پهچندي
اسان ٻئي پچي آلا تي ويا هئاسين. گهوڙ
جو صحتمند جسم ائين پئي چمڪيو ڄڻ
ڪنهن انهن جي جسم تي تيل سان مالش
ڪئي هجي. ريڪا جا سمورا ڪپڙا سندس
جسم سان چهٽي پيا هئا. هن جي پنل بدن
جي سونهن، سندس جسم جو انگ انگ
منهنجي اکين ۾ اندلٺ جي رنگن جيان
روشني ڪري رهيو هو. وڏي مشڪل سان
مون پنهنجون نگاهون هن جي جسم تان
ڦيرائي ڇڏيون.

حسين ڇوڪرين کي برسات ۾
گهوڙي تي سفر ڪرڻ نہ گهرجي صاحب
ورنہ اسان ذميدار نہ آهيون.

ڪمري ۾ اچي مون ۽ ريڪ
وڏي مشڪل سان آتشدان ٻاريو، جنهن جي
باهہ جي تپش سان واري واري سان اسان
پنهنجا آلا ڪپڙا پئي سڪايا ڇاڪاڻ تہ ا
ڪانسواءِ ٻيو ڪو چارو ڪونہ هو. جڏهن
ريڪا پنهنجا ڪپڙا پئي سڪايا تہ مان
شڪارگهر جي ورانڊي ۾ ويهي هن جي

جسم جو تصور ڪري ٻري رهيو هوس. ٻري ڪان ڪو مور ٺهوڪي رهيو هو. وڻن جي پنن تان پاڻيءَ جي ڪِرڻ جو آواز اچي رهيو هو ۽ اجايل زمين مان مٽيءَ جي مهڪار اٿي رهي هئي. ڄڻ زمين جا جذبا جاڳي رهيا هجن. مان پيرن کان نهن جي چوٽيءَ تائين ڏڪي ويس. مرد هجڻ به ڪيڏو نه خطرناڪ آهي. خاص ڪري جڏهن اڪيلائيءَ ۾ عورت قريب هجي. مرد هٿ وڌائي تهذيب جو سهارو وٺڻ چاهيندو آهي. پر تهذيب ڪنهن نازڪ تاريءَ وانگر هڪدم ٽٽي پوندي آهي. مون ڏند پيڪوڙي، اکيون بند ڪري پاڻ کي لعنت ملامت ڪرڻ لڳس. پر ٻئي لمحي جڏهن اکيون کوليم ته ريڪا کي پنهنجي سامهون ورانڊي ۾ ڏٺم.

چوڻ لڳي: ”وڃ وڃي پنهنجي ڪپڙا سڪاءِ. مان هتي ويهان ٿي. الائي ڇو ڪرپارام اجا تائين ماني کڻي ڪونه آيو آهي.“

مون چيو: ”هن تيز برسات ۽ طوفان ۾ ويچارو ڪيئن اچي سگهندو.“

پوءِ مان هن جي پر مان گذريس ته ريڪا پاڻ بچائڻ لاءِ ٿورو پاسيرو ٿي وئي. مان اندر ڪمري ۾ هليو ويس ۽ دروازو اندران بند ڪري ڇڏيم.

اٽڪل هڪ ڪلاڪ ڪانپوءِ مون دروازو کوليو.

ريڪا اندر آئي.

هن جي پويان ڪريا رام به ڪڏ ڪڏ اندر آيو. پنهنجي پڳل ڪپڙن مان پاڻي ڳاڙيندي، اندر اچي هن کاڌي جو سامان ميز تي رکيو.

مان ٽفن کي هٿ لائي هڪدم ڇرڪ ڀري هٽائي ڇڏيو ۽ حيرت وچان چيم: ”ڪمال آهي پاڇيءَ وارو ڪٽورو اجا تائين گرم آهي.“

ريڪا کلي چوڻ لڳي: ”ڪريا رام، رسوئيءَ گهر ۾ وڃي، باهه ٻاري ٻيهر گرم ڪري آيو آهي.“

مون چيو: ”شڪارگهر ۾ مون ته رسوئي ڪانه ڏٺي!“

”او هوڏانهن، شڪارگهر جي ٻاهران وڻن جي وچ ۾ رسوئي گهر آهي ۽ اتي ٻيا ڪمرا به آهن. نوڪرن لاءِ. برسات بند ٿئي ته ڏيکاريندي سانءِ.“

”ڏسي ڇا ڪندس.“

”ڇو، جڏهن تون هيءَ زمين خريد ڪرڻ وارو آهين ته بهتر آهي ته سڀڪجهه ڏسي وٺ نه!“

”في الحال ته بک لڳي آهي، ماني ته کائون پوءِ ڏٺو ويندو.“

ريڪا، ڪرپارام کي چيو، جيڪو سرديءَ سبب ڏڪي رهيو هو: ”وڃ تون رسوئي گهر ۾ وڃي ڪپڙا سڪاءِ.“

جڏهن ڪرپارام وڃڻ لڳو ته ريڪا پڇيس: ”چانهن جو سامان آندو اٿئي؟“

”جي بيبي جي آندو آهي.“

”ٿوري جهٽ رکي پوءِ چانهن آڻجانءِ.“

ڪرپارام جي وڃڻ ڪانپوءِ مون
گرم گرم اڦرانئو ڪنيو. انبن جو آچار،
پڳل ڪڪڙ، پٽاٽا مٽر ۽ مٺا مٺا پيهون.
مون مذاق ڪندي ريڪا کان
پڇيو: ”هي پيهون ڪير کائيندو آهي؟“
چوڻ لڳي: ”مان کائيندي آهيان،
مون کي ڏاڍا پسند آهن.“
مون ڪڪڙ جي ٽنگ کڻي
مانيءَ تي رکي ريڪا کي چيو: ”پلي پلي
کاءُ پٽاٽا مٽر ۽ پيهون.“

• • • •

هاڻي اسان ماني مان واندا ٿي،
آتشدان جي ويجهو، آرام ڪرسيون رکي
ٻاهه سيڪڻ لڳاسين. سڄي بدن ۾ هلڪي
هلڪي غنودگي پيدا ٿي رهي هئي. برسات
وري تيز ٿي وئي هئي، اونداهي وري وڌي
وئي هئي، ڪليل دريءَ مان جهنگل ۾
ڦهليل اونداهي به اندر هلي آئي هئي ۽
آتشدان جي روشنيءَ تي قبضو ڪرڻ جي
ڪوشش ڪري رهي هئي.

مون ريڪا ڏانهن معنيٰ خيز نظرن
سان نهاري چيو: ”هاڻي اسان ڇا
ڪنداسين؟“

ريڪا انتهائي معصوميت سان
چوڻ لڳي: ”مون کي ته ننڊ پئي اچي، مان
ته وڃي ٻئي ڪمري ۾ ٿي سمهان، تون به
ٿوري دير آرام ڪر، ٽن پهرن جو چانهن
پي، پوءِ..“ چوندي هڪدم چپ ٿي وئي.
هڪ زوردار ڪڙڪو ٿيو ته آتشدان تي رکيل
چينيءَ جو گلدان، دريءَ کان ايندڙ گوليءَ
جي لڳڻ سبب چڪناچور ٿي ويو.

مون جلد ئي ريڪا کي ڇڪي
پاڻ سان گڏ فرش تي ليٽائي ڇڏيو. ا
دوران هڪ ٻي گولي منهنجي ڪلهي وٽا
زوزاٽ ڪندي گذري وئي. پوءِ وري سناٽو
ڇانئجي ويو.

برسات جي باوجود هڪ عجيب
قسم جي خوف ڏياريندڙ خاموشي ۽
اونداهي. اسان ٻئي فرش تي اونڌا ليٽيل
هئاسين ۽ وڏا وڏا ساهه کڻي رهيا
هئاسين.

• • • •

پوءِ ريڪا جي بدن ۾ ٿوري چرپر
پيدا ٿي، هن اٿڻ پئي چاهيو، پر منهنجو
هٿ هن جي پٺيءَ تي رکيل هو، مون ان ئي
هٿ سان کيس دٻائيندي ائين ئي چپ چاپ
سمهيل رهڻ لاءِ چيو.

ڪنهن وڏي مصيبت ۾ ماڻهو
جو دماغ به بجليءَ جيان تيز ڊوڙڻ شروع
ڪندو آهي. مون سوچيو، جنهن به گولي
هلائي آهي، اهو هن ڪمري ۾ اهو
معلوم ڪرڻ ضرور ايندو ته اسان
مئاسين يا اڃا جيئرا آهيون. اهو ڪير
به آهي! پر هن کي اها به خبر آهي ته
اسان ٻئي هٿين خالي آهيون. ساڳي
وقت هن وٽ بندوق به آهي! انڪري هو
کي هٿ اچڻ ۾ ڪو به خطرو نه آهي.

اسان پئي گڏ گڏ ستل هئاسين.
مان آهستي آهستي ريڪا جي قريب سُري
ويس ۽ بلڪل سسپس واري انداز ۾ ڪيس
چيم: "ائين ئي ليٽي پئي هج. پنهنجو پاڻ
کي مئل ظاهر ڪر. هو جيڪو بہ آهي،
ٿوريءَ دير ۾ اندر بہ ايندو. چُرجاڻ
پرجاڻ بلڪل بہ نہ ... اسان ٻنهي جي جان
خطري ۾ آهي."

ريڪا منهنجي ڳالهہ سمجهي
رئي ۽ پنهنجون اکيون ڪولي مون ڏانهن
نهاري وري بند ڪري ڇڏيائين.

مان آهستي آهستي هن کان
ري کسڪندي اڳتي وڃڻ لڳس. اک ٽيٽ
ڪري مون ڏٺو تہ ٻئي دريون ڪليل هيون،
۽ دروازو ڀيڪٽريل هو. مون ڏٺو تہ دروازي
جي ڪاٻي پاسي کان هڪڙو ڪٻاٽ رکيو
هي، جنهن جي اوٽ ۾ لڪي ويهي
سگهجي ٿو. مون اندازو لڳائي ڏٺو تہ اهو
ڪٻاٽ مون کان اٽڪل ٽن والن جي
فاصلي تي رکيل هو. مان بلڪل آهستي
آواز ڪرڻ کانسواءِ ئي ان ڪٻاٽ جي
طرف کسڪڻ لڳس. هڪڙو پيرو ڪنڌ
ئي مون کي ريڪا ڏٺو تہ مون کيس چرپر
ڪرڻ کان روڪيو. آهستي آهستي ۽
انتهائي احتياط ڪندي مان ان ڪٻاٽ جي
پاسي کسڪندو ويس. ليٽيل حالت ۾
ي مون انهن ٽن والن جو مفاصلو
شايد ٽن صدين ۾ طئي ڪيو هوندو.
حالانڪ مان اهو سيڪجهہ ڏاڍي تيزيءَ
سان ڪرڻ ٿي چاهيو. ان ڪٻاٽ جي اوٽ
۾ پهچي وڃڻ جو وڏو مقصد اهو هو تہ
اسان ٻنهي جي جان بچي وڃي.

آخرڪار آهستگيءَ سان ۽ بنا
آوز ڪرڻ جي مان، ڪٻاٽ تائين پهچي
ويس. ڪجهہ لمحا تہ مان دم بند ڪيو
ليٽيل ئي رهيس. پوءِ ڪنهن چيتي وانگر
گهات وجهي اٿي ويٺس. منهنجي هڪ
پاسي ڪٻاٽ هو. ٻئي طرف آرام ڪرڻ
وارو تخت. وچ ۾ تمام ٿوري جاءِ هئي،
جنهن ۾ مان پلنگ جي ڪنهن اسپرنگ
وانگر قاتل هوس. ساهہ البت روڪيل هو.

برسات گهٽجي چڪي هئي،
طوفان بہ هلڪو ٿي چڪو هو. برسات جي
مسلسل وسڻ ۽ هوا جي شور کانسواءِ ٻيو
ڪوبہ آواز ڪونہ هو. ريڪا بدستور
آتشدان جي ويجهو ساهہ منجهايو اونڌي
ليٽيل هئي، بلڪل بي جان مڙدي جيان.

اوچتو منهنجي ڪنن تي ٻاهران،
ڪاٺين جي ورانڊي ۾ ڪاٺي جي ڪنهن
تختي جي هلڪي چيڪاٽ جو آواز آيو.
آواز بلڪل هلڪو هو. ڄڻ ڪو پير پير ۾
پائي اچي رهيو هو. مان بہ هوشيار ٿي
ويٺس.

پوءِ دروازي جي کلڻ جو آواز
ٿيو.

۽ ڪوئي شخص پير پير ۾
پائي نهايت آهستگيءَ سان اندر آيو!

هن جي اندر اچڻ کان اڳ ۾
بندوق جي نالي اندر آئي. پوءِ ان بندوق
کي جهلڻ وارا بہ هٿ نظر آيا. پوءِ ان
شخص جو جسم اندر آيو. هو جُهڪي هلي

رهيو هو. غور سان ريڪا جي جسم ڏانهن نهاريندي ٿي ويو. پوءِ هن جي پٺ منهنجي پاسي ٿي وئي.

مون پنهنجي بدن جي پوري طاقت گڏ ڪري هن جي مٿان ڇلانگ ڏنو. شايد اچڻ واري ڪي بہ خطري جو احساس ٿي ويو هو. پر هو منهنجي پاسي مڙڻ وارو ئي هو تہ منهنجي بدن جو سمورو بار هن جي مٿان اچي پيو ۽ منهنجي هٿ جي هڪڙي ئي جهٽڪي سان هن جي هٿن مان بندوق ڪري پئي ۽ هو بہ منهنجي هيٺان اچي ويو. بندوق ريڪا جي بلڪل ويجهو وڃي ڪري هئي. مون رڙ ڪري ريڪا کي چيو: ”ريڪا! بندوق کڻي وٺ.“

پر خوف کان ريڪا جا عضوا بلڪل ڍرا ٿي ويا هئا. هوءَ اتي ويهي رهي، پوءِ ديوار کي ٽيڪ ڏئي، ڍنل نگاهن سان اسان ٻنهي ڏانهن ڏسڻ لڳي!

ڪريل شخص اٿڻ جي ڪوشش ڪئي. هو واقعي انتهائي تيز ۽ ڦڙت ماڻهو هو. وٿيل سٽيل بدن وارو. منهنجي هزار ڪوششن جي باوجود هو مون کان ڇڏائڻ ۾ ڪامياب ٿي ويو ۽ مون سان ٻکجي ويو. اسان ٻئي هڪ ٻئي سان وڙهجي وياسين. ان ئي لمحي مون ڏٺو تہ اهو راوت هو.

هن جي بدن مان پنگ جي بوءِ اچي رهي هئي. شايد اها پنگ جي نہ پر سندس بدن جي خاص بوءِ هئي. ان ئي وقت مون کي رات جو حملو ڪندڙ ياد اچي ويو. جنهن جي بہ بدن مان اها خاص بوءِ اچي رهي هئي. هاڻي مون کي پـ يقين اچي.ويو تہ رات بہ مون تي حم ڪرڻ وارو راوت ڪانسواءِ ٻيو ڪو بہ نہ ٿي سگهي.

وڙهندي هن جو هٿ وري بنـ ڏانهن وڌڻ لڳو تہ ريڪا هڪدم وڌي بنـ کڻي دريءَ کان ٻاهر اڇلائي ڇڏي. عيـ وقت مون ڪراٽي جو هڪ اهڙو تہ زورو هٿ هن جي ڪنڌ تي وهائي ڪڍيو جو س کان هن جي رڙ نڪري وئي. مون تي بہ جن سوار ٿي ويو لڳو ٿي تہ ڄڻ مون ۾ ماڻهن جي طاقت اچي وئي هئي. اصل لتـ مڪن سان ڪيس بي حال ڪري ڇڏيم. مـ جوڊو جون ڦڙڪيون الڳ. ايستائين ڪراٽي جي ڪجهہ زوردار هٿن سان سنـ ٻانهن جي هڏي بہ ڀڃي ڇڏيم.

هو بلڪل بيهوش ٿي و ۽سندس ٻئي هٿ پڪڙجي ويا. هو بلـ بي سڌ ٿي ويو. مون سهڪندي ريڪا چيو:

”هوش ۾ اچڻ کان اڳ ۾ کي ٻڌڻ گهرجي. ڪٿان ڪا رسي مـ ويندي؟“

ريڪا ڄڻ وري هوش ۾ اچـ وئي. هوءَ ڊوڙندي ٻئي ڪمري ۾ وئـ بستري جون چادرون کڻي آئي. مـ چادرون ڦاڙي، انهن سان راوت کي تـ گهٽي مضبوطيءَ سان ٻڌي. فرش.تي ڦٽو ڪيو. پوءِ ڪيس چڱيءَ طرح هڪ و ڳوري تخت جي پائي سان ٻڌي ڇڏ تڏهن وڃي جان ۾ ساهہ پيو.

مان تخت جي ويجهو. ٻتل راوت ڪي ڏسي رهيو هوس تہ ريڪا هڪدم مون ڏانهن ڊوڙندي اچي مون کي چنبڙي پئي ۽ منهنجي سيني ۾ منهن لڪائي روئڻ لڳي.

مان هن کي دلداري ڏيڻ لڳس:

"رو نہ ريڪا، بس سڀ ڪجهہ نيڪ ٿي ويو آهي. هاڻي ڪو خوف نہ ڪر."

پوءِ پنهنجي رومال سان پنهنجي چپن مان وهندڙ رت اگهڻ لڳس. مان ڪنهن بہ صورت ۾ ويڙهاڪ يا بهادر ماڻهو نہ آهيان ۽ هاڻي جڏهن سڀڪجهہ ختم ٿي چڪو هو. خطرو ٽري ويو هو تہ منهنجو جسم ڏڪي رهيو هو. سوچيم پئي تہ مون ۾ ايتري طاقت ڪٿان اچي وئي هئي. مان تہ هڪ امن پسند ۽ ڊڄڻو ماڻهو آهيان ۽ لڙائي جهڳڙي کان سوين ميل دور رهندو آهيان. انڪري ئي مان نہ ڪلڪتي کان بہ پچي هٽ آيو هوس، ۽ هن بدبخت راوت مون کي مڪون هڻي منهنجو هڏ گڏ پچي ڇڏيو هو. اها تہ منهنجي خوشقسمتي هئي جو مون کي جوڊو ڪراٽي جو فن آيو پئي، نہ تہ تہ منهنجو ڪهڙو حال هجي ها ۽ ويچاري ريڪا جي حالت ڇا هجي ها!

ريڪا منهنجي سيني تي مٿو رکي سڏڪا ڀري رهي هئي، مون کي اهو لمحو وصال وارو لمحو لڳي رهيو هو. ميلاپ جي وقت بہ تہ عورت ائين آهستي آهستي سڏڪا ڀريندي آهي، پر جلد ئي اهو ماکيءَ کان بہ مٺو لمحو. وقت جي ڌارا تي وهندي، ڦوٽي ڏانگر ڦسي پيو. ٻاهر ورانڊي مان ڪنهن جي ڳورن قدمن جو ڪڙڪو ٻڌڻ ۾ آيو تہ مون ريڪا کي مضبوطيءَ سان ڀاڪر ۾ جهلي ورتو. مون هن کي پنهنجي ٻانهن ۾ جڪڙي ورتو. ٻئي لمحي مون هن کي پاڻ کان جدا ڪري پنهنجي پويان لڪائي ورتو.

هي ڪير پيو اچي؟

مان مقابلي جي لاءِ تيار ٿي ويس!

چانئٺ تي چانهن جي ڪوپن جو ڪڙڪو ٿيو. منهنجي جسم جي تاڻ ٿوري گهٽ ٿي وئي. اهو ڪرپارام هو. جيڪو چانهن کڻي اندر پئي آيو.

مون ريڪا ڏانهن نهاريو. هوءَ زور زور سان کلڻ لڳي. پوءِ مان بہ کلڻ لڳس. ائين سڄو ماحول بدلجي ويو.

پر ڪرپارام جي سمجهہ ۾ ڪجهہ بہ نہ آيو. هو راوت کي ائين بيهوش ۽ ٻتل ڏسي، ڇرڪائجي ويو. پهرين تہ هن کي همت ئي ڪانہ ٿي جو مون کان ڪجهہ پڇي سگهي. پر پوءِ جڏهن هن چانهن ميز تي رکي ۽ اسان کي اطمينان سان چانهن پيئندي ڏٺو تہ اچا بہ وڌيڪ حيران ٿي ويو. گردن لوڏائي، راوت جي طرف اشارو ڪري چوڻ لڳو:

"هي ... هي ... راوت آهي نہ؟"

"ها آهي تہ اهو ئي!" ريڪا کيس چيو.

ڪرپارام ڏڪندي پڇيو: "هن کي ڪنهن ٻَڌو آهي؟"

"اسان."

ڪرپارام سبب معلوم ڪرڻ ٿي چاهيو. مگر سوال هن جي چپن تي ئي رهجي ويو. ريڪا جو سنجيدو ۽ باوقار چهرو ڏسي هو ڪجهہ بہ چئي نہ سگهيو. پوءِ هن جي چهري تي خوشيءَ جي لهر ڊوڙجي وئي، چوڻ لڳو:

"چڱو ڪيو..؟ سالو اسان سيني تي رعب ڄمائيندو هو."

اسان ٻئي ڪلڻ لڳاسين.
جڏهن چانهن پي ورتيسين ته ڪرپارام سامان کڻي وڃڻ لڳو ته مون ڪيس هٿ جي اشاري سان روڪيندي چيو:
”في الحال تون هتي ئي ترس، مان ٻن منٽن ۾ واپس ٿو اچان.“
ريڪا مون کي سواليه نگاهن سان نهارڻ لڳي.
مون هن ڏانهن ڌيان نه ڏنو پر ڪرپارام کي چيو: ”ڏس جيڪڏهن راوت ٿورو به چري پري ته هيءَ ڪرسي وهائي ڪيجانس، ٿورو به خيال نه ڪجانس، سمجهيءِ.“
”ها صاحب سمجهيم.“ هن ڪجهه نه سمجهندي چيو.
مون ريڪا کي چيو: ”مان ٻن منٽن ۾ واپس ٿو اچان.“
مينهن لڳيڳ هلڪو ٿي ويو هو. مان ڪمري جي دريءَ مان ٽپو ڏئي ٻاهر آيس. ٿوري دير ته ان بندوق کي ڳولهيندو رهيس جيڪا ڊپ کان ريڪا ٻاهر اڇلائي ڇڏي هئي. اچانڪ اها بندوق هڪ ٻوڙي جي پاسي ۾ پيل ملي وئي. مان اها بندوق ڪمري ۾ کڻي آيس ۽ اندر اچي ڪرپارام کي چيم:
”هاڻي تون وڃي سگهين ٿو.“
ڪرپارام وڃڻ لڳو ته ريڪا چيس:
”ڪرپارام! سامان ٻڌي وٺ. ٿوريءَ دير ۾ اسان به واپس هلنداسين. لڳي ٿو ته ڪلاڪ ٻن ۾ برسات صفا بند ٿي ويندي. بس برسات جيئن ئي بند ٿيندي اسان هتان هلنداسين.“
ڪرپارام باسڻ کڻي ڪنڌ جهڪائي ٻاهر هليو ويو.

جڏهن ڪرپارام هليو ويو ته ر
راوت ڏانهن اشارو ڪندي چيو: ”هن جو
ڪريون؟“
”ٻڌايانءِ ٿو، ٿورو هوش
آڻيونس.“
ائين چئي مون بندوق سان هن
ڪلهي کي ٺيلهو ڏنو. هڪ ٻه ڀيرا ”
ڪائڻ ڪانپوءِ هن جي جسم ۾ ٿوري چرپر
آهستي آهستي هوش ۾ اچڻ لڳو. پوءِ
مڪمل طور تي هوش ۾ اچي ويو ته مون
ڪجهه ڪائي ڇڏڻ وارين نظرن سان نهارڻ ل
ٻه چار ڀيرا هن ڪوشش ڪري هڪ ٻه پ
چنائي ٻه ورتيون پر پاڻ ڇڏائڻ ۾ ڪاميا
ٿيو.
مون هن کي چيو: ”مضبوطيءَ
ٻڌل آن ٻچا!“ هو خاموش رهيو. بس ڪ
ڪاوڙ مان مون ڏانهن نهاريندو رهيو. مان
جي پاسراتيءَ تي لت هڻندي چيو:
”ڪلهه رات ٻه تو مون تي ح
ڪيو هو! ... نه؟“
هو تمام گهٽي نفرت سان
لڳو: ”مان نه ٿو چاهيان ته اسان جي ز
ڪنهن ڏاريي وٽ وڃي.“
” هي تنهنجي زمين ڪڏهن
ٿي وئي، زمين ته مالڪياڻيءَ جي آهي.“
هو خاموش رهيو. مون ڪيس
چار ٻيون لتون وهائي ڪيڏيون ۽ پڇيو:
”ٻڌاءِ ٺاڪر صاحب جو قتل
ڪيو هو؟“
هن زور سان ڪنڌ ڏوٽي اند
ڪيو، پر مون کي هن جي اکين ۾
وحشت مان معلوم پئي ٿيو ته هو

لهائي رهيو آهي. مون بندوق تاڻي سندس
ـ تي رکي ۽ ڏاڍي خار مان چيم:

”سچ سچ ٻڌاءِ نہ تہ هيءَ گولي
هنجي سينو چِلي ڇڏيندي.“

هو منهنجي طرف گهوري ڏسندو
هيو. پوءِ جڏهن هن کي اها پڪ ٿي وئي تہ
ن جيڪا بہ ڳالهہ ڪندو آهيان. ان تي عمل
ڻ جو ارادو بہ رکندو آهيان. تڏهن هن جي
ڳاهن جي گهور گهٽجي وئي، هن جون
يون جهڪي ويون. ۽ وڏو گهرو ساهہ کڻي
ڻ لڳو:

”ها!“

”ڇو؟“

هن ڪجهہ نہ ڳالهايو.

ٿوري وقفي کانپوءِ مون هن کي
و: ”مان تہ ڇوان ٿو تہ نہ رڳو تو وڏي ٺاڪر
ي قتل ڪيو آهي پر ان جي ننڍي ڀاءُ کي بہ
ئي ماريو آهي.“

” نہ نہ “هو زور سان چوڻ لڳو.

” ها ها تو ئي انهن ٻنهي ڀائرن
ي قتل ڪيو آهي.“

” نہ.. نہ.. “ هن جي اکين جون
ٽڪيون تيزيءَ سان هلڻ لڳيون. مون بندوق
لي ڏني تہ ان ۾ مون کي گولي ڀريل نظر
انہ آئي تڏهن مون هن جي کلهي تي
نداخ جا ٻہ ڏک وهائي ڪڍيا تہ هو زور زور
ن چوڻ لڳو:

”ٻڌايان ٿو ٻڌايان ٿو. مون کي
ريو نہ. مان سڀڪجهہ ٿو ٻڌايان.“

مان هٿ کي روڪي ورتو ۽ غصي
ان چوڻ لڳس: ”جيڪڏهن نہ ٻڌائيندين تہ
ين ٿو بندوق جا رڳا بہ ڪنداخ ڏيندوسانءِ
۾.“

راوت جون نظرون ريڪا جي طرف
مڙي ويون. جنهن جي اکين ۾ ان وقت رت
اڀري رهيو هو. پوءِ هن مون ڏانهن نهاريو. تہ
منهنجي اکين ۾ بہ ڪاوڙ ڏسي هو مايوس
ٿي ريو.

گهبرائيندي گهبرائيندي آخرڪار
چئي وينو: ”ها صاحب ننڍي ٺاڪر جو خون بہ
مون ئي ڪيو هو.“

ائين چئي هن پنهنجون اکيون بند
ڪري ڇڏيون. ڇاڪاڻ تہ هن کي پورو يقين
هو تہ هاڻي پڪ ئي پڪ سندس کوپڙي ٽٽڻ
واري آهي.. لڳو پئي تہ ڄڻ هن جي تن بدن
مان ساهہ نڪري ويو هجي.

”پر ڇو؟“ مون کانئس پڇيو. ” تو
انهن ٻنهي کي ڇو قتل ڪيو؟“

هن ڪوبہ جواب ڪونہ ڏنو بس
چپ چاپ ليٽيو ئي پيو هو. جنهن تي مون هن
کي مارڻ شروع ڪيو. پر هن هڪڙو لفظ نہ
ٻاڪيو. بس رڳو ايترو چيائين تہ :

”ڳيا ڳيا ڪري ڇڏيندين تہ بہ
ڪونہ ٻڌائيندس.“

پر مان ڪيس ماريندو رهيس. نيٺ
ريڪا منهنجي هٿ کي جهليو:

”تون ڇڏينس. شهپارا چوڪيءَ
وارا سپاهي هن کان سڀ ڇورائي وٺندا.“

مون پڇيو: ”تہ هن کي هتي ڇڏي
هلون؟ ٻڌل ئي! پوءِ ڪڙمين کي سڏائي هن
ڪٽائي هلون.“

چوڻ لڳي: ”نہ ائين ڪرڻ درست
نہ ٿيندو. ڇاڪاڻ تہ سڀئي ڪڙمي هن جا
پنهنجا آهن.“

”تہ پوءِ؟“

"هتي رکڻ بہ ٺيڪ ناهي!...
ممڪن آهي هن جو ڪو ساٿي جهنگل ۾
موجود هجي ۽ اسان جي وڃڻ ڪانپوءِ هن کي
کولي وٺي وڃي!"

مون چيو: "شايد ائين نہ هجي،
جيڪڏهن هن جو ڪو ساٿي هجي ها تہ هن
مهل تائين اسان تي حملو ٿي چڪو هجي ها!
... پر تون بہ ٺيڪ ٿي چوين، منهنجو خيال
آهي تہ هن کي گهوڙي جي پٺيءَ سان ٻڌي ٿا
هلون."

• • • •

هاڻي اسان جو قافلو واپس موٽي
رهيو هو.

ريڪا پنهنجي گهوڙي تي سوار
هئي، ٻئي گهوڙي تي راوت ٻڌل هو، جنهن
جون واڳون مان جهلي هلي رهيو هوس. پنهي
گهوڙن جي پويان ڪرپارام ڪاڏي جا ٿانوَ
کنيو پئي هليو.

ريڪا ڪنهن گهري سوچ ۾ مبتلا
هئي.

"ڇا پئي سوچين؟" مون هن کان
پڇيو.

"تو مون کي رات واري حملي جي
باري ۾ ڪجهہ بہ نہ ٻڌايو!"

"وقت ئي ڪٿي مليو، هاڻي
ٻڌايانءِ ٿو." ائين چئي مون رات وارو سڄو
قصو ڪيس ٻڌائي ڇڏيو.

"پر تون ڪيئن ٿو سمجهين تہ اهو
راوت ئي هو؟"

"هن پاڻ بہ مڃيو آهي."

"ممڪن آهي هن پنهنجي جـ
بچائڻ لاءِ ائين چيو هجي."

" نہ هڪڙو ٻيو ثبوت بہ آهي."

"اهو وري ڪهڙو؟"

"ان رات جنهن مون تي حملو ڪ
هو ۽ جڏهن مان ساڻس وڙهي رهيو هوس
مون کي هن جي بدن مان ڀنگ جي بوءِ پ
آئي."

ريڪا هڪدم پنهنجو گهـ
بيهاري چيو: "ترس تہ مون کي لهڻ تہ ڏي!
هوءَ گهوڙي تان لٿي، ٻئي گهو
جي ڀرسان وڃي، هن بہ ٿي ڀيرا راوت جو ب
سنگهيو، پوءِ سوچيندي پر يقين سان چ
لڳي:

"هاڻي مون کي پڪ ٿي وئي آ
تہ هن ئي منهنجي پيءُ جو قتل ڪيو آهي."

"اهو وري ڪيئن؟"

گولي لڳڻ ڪانپوءِ مان جـڏ
ڊوڙندي شڪارگهر جي ورانڊي ۾ پهتي هئ
تہ ان وقت مون کي بہ ڀنگ جي تيز تيز
آئي هئي، پر ان وقت مون ان ڳالهہ جو خي
نہ ڪيو هو."

• • • •

رات جي جهرمر ڪنڌڙ روشـ
۾ اسان ٿئي ڇٽا، حاويليءَ جي وڏي ۽ وس
بيٺڪ ۾ موجود هئاسين. مان ريڪا ۽ ر
جي ماءُ سروجا ديوي. سڄو قصو ٻڌي بہ
ڪجهہ نہ ڳالهايو. ٻہ ٽي دفعا زور زور س
ساهہ ڇڪي ڪنيائين، پوءِ اهائي خاموش
مون کي ائين محسوس ٿيو تہ هن جي پراس
نيڻن ۾ سمايل درد ويتر وڌي ويو آهي. ر

اونڌهي وڏيڪ گهري ٿي وئي آهي، هن صورت جو پنو چمڪڻ لڳو هو. ڪاري ـاڙهيءَ جي پلوَ مان هن جو چنڊ جهڙو هرو... ريڪا سنڌس پر ۾ وينل هئي. هوءَ يڪا جي ماءُ نہ پر پيڻ پاسي رهي هئي.

پوءِ هن خاموشيءَ کي ٽوڙيندي : "ريڪا! تون وڃ، وڃي پنهنجي ڪمري آرام ڪر، مان هن سان تنهائيءَ ۾ لهائڻ چاهيان ٿي!""

ريڪا ڪجهہ چوڻ ڪانسواءِ ٿي هر هلي وئي.

ريڪا جي وڃڻ ڪانپوءِ بہ ڪافي ير تائين هن ڪجهہ بہ نہ ڳالهايو. رڳو هنجي ڪاري ساڙهيءَ جي پلوَ کي آڱرين ۾ وڙيندي رهي.

آخر مون ڳالهايو: "مون کي ائين لڳي ٿو ان راز جي ڪنجي توهان وٽ هي؟""

"ڪهڙي راز جي؟" هن آهستگيءَ ان پڇيو.

"گذريل ڇهن سالن کان، هن مهل ئين جيڪو ڪجهہ بہ ٿيو آهي، ، وڏي ڪر جو قتل، ننڍي ناڪر جو خون، راوت و مون تي فائر ڪرڻ، ريڪا تي گولي ڻ!، مون کي تہ اهو سيڪجهہ ڪنهن هڪ ي سلسلي جون ڪڙيون ٿيون معلوم ٿين، ـ جي ڪنجي اوهان وٽ آهي!""

پوءِ چڻ هن دل ۾ ڪو فيصلو ري ورتو. ساڙهيءَ جي پلوَ مان هٿ ڪڍي ءَ نهي ويني ۽ نهايت اعتماد سان چوڻ :

"تو منهنجي ڌيءَ جي جان بچائي ي، ان لاءِ توکي سيڪجهہ معلوم ڪرڻ جو حق آهي، پيچ ... چا تو پڇڻ چاهين؟ مان سيڪجهہ ٻڌائي ڇڏينديس ... جيڪو بہ مون کي معلوم آهي اهو سڀ ٻڌائي ڇڏينديس، اڄ رات ... ممڪن آهي، اڄ ڪانپوءِ وري اهڙي رات نہ اچي!""

مون هن جو آخري جملو نہ سمجهيو، اصل ۾ مون ان تي پورو ڌيان بہ ڪونہ ڏنو. ٻيا ئي ڪيترا اهڙا مونجهارا هئا، جن کي سلجهائڻ مون لاءِ ضروري هو. انڪري مون ڳالهائڻ شروع ڪيو:

" چا اوهان کي معلوم هو تہ وڏي ناڪر جو قتل ڪنهن ڪيو؟""

هو وڏي شدت سان چوڻ لڳي: "جيڪڏهن مون کي معلوم هجي ها تہ مان راوت جي پٽ کي جيئرو ڇڏي ڏيان ها؟"

"تہ اوهان کي راوت تي ڪڏهن شڪ ٿيو؟""

"اڄ کان پهرين ڪڏهن بہ نہ! بس اڄهو توکان ئي خبر پئي اٿم."

مون غور سان سنڌس اکين ۾ نهاري چيو: "سچ ٿا چئو؟""

"ها!""

هن، ها تہ ڪئي پر مون کي ائين لڳو چڻ ان هاڪار جي پويان ڪا ڳالهہ ضرور آهي، جيڪا هوءَ ٻڌائڻ نہ ٿي چاهي.

"۽ جڏهن ننڍي ناڪر جو قتل ٿيو ۽ ان ئي شڪارگاهہ ۾، تہ بہ اوهان کي ڪنهن تي شڪ نہ ٿيو؟"

"ان وقت شڪ نہ پر پڪ ٿي وئي هئي!""

" ڪنهن جي متعلق؟""

" مون کي راوت تي ئي شڪ ٿيو هو.""

"اوهان کي معلوم هيو تہ ننڍي
ناڪر جو خون راوت ڪيو آهي؟"

"ها!"

" ۽ اهو معلوم هوندي بہ اوهان
پوليس کي ڪونہ ٻڌايو؟"

"نہ..!"

"ڇو؟"

"ڇاڪاڻ تہ راوت کي مون ئي
مجبور ڪيو هو تہ ننڍي ناڪر کي گولي هڻي
ماري ڇڏي!"

مان هن جي ڳالهہ ٻڌي ڇرڪرائجي
ويس. ڪيتري دير تہ مان سڪتي ۾ اچي
ويس.

رات جي وڳڙي جو ساهہ گهٽجندي
محسوس ٿي رهيو هو ۽ شمعدانن جا شعلا
مدم ٿيڻ لڳا هئا. مان هن جي ڇهري ڏانهن
نهاري رهيو هوس. اهو ڇهرو جيڪو هر قسم
جي جذبات کان خالي هو. خاموش ۽
پرسڪون ڇهرو!

"ائين ڇو ڪيو اوهان؟"

" ڇاڪاڻ تہ ان وقت مون سمجهيو
پئي تہ ننڍي ناڪر يعني منهنجي ڏير ئي
منهنجي ڪانڌ جو قتل ڪيو آهي."

"جيڪڏهن اوهان کي ننڍي ناڪر
يعني پنهنجي ڏير تي بہ شڪ هو تہ بہ تہ
پوليس کي ڇئي ٿي سگهيا؟"

"ڪيئن ڇوان ها! مون وٽ ڪو
ثبوت بہ تہ ڪونہ هو."

"ان وقت اوهان پنهنجي مڙس جو
قاتل پنهنجي ڏير کي ئي ڇو سمجهيو! ڇا
ڪو جائداد جي متعلق معاملو هو؟"

"نہ جائداد ۾ هو ٻئي هڪ جيترا
حصيدار هئا. ظاهر آهي تہ وڏي ناڪر جي
مرڻ کانپوءِ ان جي جائداد منهنجي ۽ ر
جي حصي ۾ اچڻي هئي، مون کي نن
ناڪري تي ان ڪري شڪ نہ ٿيو هو!"

"تہ پوءِ ڪهڙو سبب هو؟"

هو ڇپ ٿي وئي، وري بہ ساڙه
جي پلوَ کي مروڙيندي رهي، آخرڪار ت
ساهہ کڻي هلڪي آواز ۾ چوڻ لڳي:

"ننڍو ناڪر مون سان پيار ڪن
هو."

مان ڇرڪي ويس، ٿوري دي
خاموشيءَ کانپوءِ پڇيم: "اوهان بہ ان س
پيار ڪندا هئا؟"

"نہ مان نہ، رڳو هو ... وڏي نا
جي جيئري ئي. مان هن کي سمجهائيند
هئس، پر هو نہ سمجهندو هو، مڃيندو ئ
ڪونہ هو، پوءِ بہ مان هن کي سمجهائيند
هئس ۽ ناڪر صاحب کي ڪجهہ بہ نہ ٻڌاي
جيڪڏهن مان وڏي ناڪر کي ٻڌايان ها تہ
ان کي ماري ڇڏي ها، ان ڊپ کان ڇ
رهيس، اهو سوچي بہ تہ نادان آهي، آهس
آهستي سمجهي ويندو."

مون پڇيو: "جيڪڏهن ننڍو نا
اوهان سان پيار ڪندو هو تہ اوهان هن ک
پري پري رهو ها هن کي مارائي ڇو ڇڏيوَ؟"

" ڇئي تہ ويٺي آهيان تہ مون ک
شڪ ٿي پيو هو تہ منهنجي ڏير منهنج
محبت ۾ جذباتي ٿي منهنجي مڙس کي ق
ڪيو آهي، پر مون کي ان ڳالهہ جو بہ ر
شڪ هو پر اهو پوءِ يقين ۾ بدلجي وي
جڏهن ... جڏهن..!"

چوندي هوءَ هڪدم ڇپ ٿي وئي

"تڏهن ڇا ٿيو هو؟"

”جڏهن منهنجي ڏير، منهنجي
مڙس جي مرڻ کان اٽڪل ڇهن ستن مهينن
کانپوءِ مون تي هٿ کنيو هو!“

”هٿ کنيو هو يعني ماريو هو؟“

”نه مون کي بي آبرو ڪيو هو.
هڪ رات هڪ طوفاني رات جو هو منهنجي
ڪمري ۾ گهڙي آيو ۽ هن انتها درجي جي
بي حيائي ڪري منهنجا گل ڦل لاهي ورتا.
ڀاڄائيءَ جي رشتي جي نافرماني ڪري هن
منهنجي عزت ... مان رڙيون ڪندي رهيس
پر ان طوفان جي شور ۽ گاج جي آوازن سبب
ڪنهن کي به پتو ڪونه پيو. ڪو به منهنجي
مدد ڪرڻ لاءِ نه پهتو ... ۽ مان پنهنجي
نظرن ۾ بي آبرو ٿي ويس....“

ضبط ڪرڻ جي باوجود به ڳوڙها
هن جي اکين مان ڳڙي ڳلن تي اچي بيهي
رهيا. هڪ گهرو ساهه کڻي چوڻ لڳي: ”ان
رات مون فيصلو ڪيو ته مان آپگهات ڪري
پنهنجي جان ڏئي ڇڏينديس پر منهنجي
سامهون منهنجي ننڍڙي ڌيءَ ريڪا هئي. مون
هن لاءِ زنده رهڻ ٿي چاهيو. تڏهن مون
فيصلو ڪيو ته ننڍي ناڪر کي قتل ڪرڻ
گهرجي. يا هو زنده رهندو يا مان...“ ائين
چئي هوءَ وري چپ ٿي وئي.

” ته ائين ننڍيو ناڪر جان وڃائي
ويٺو!“ مون آهستي چيو پوءِ هن کان پڇيو:
”ته ڇا اوهان ان قتل تي اڄا به پشيمان
آهيو؟“

” نه.. بلڪل به نه..“ هن وڏي
رعب سان چيو. ”مان پوءِ به ائين ئي ڪريان
ها. جيئن مون ڪيو. اڄ به جيڪڏهن مون
سان ائين ٿئي ها. جيئن ان ڏينهن ٿيو. ته اڄ
به مان ائين ئي ڪريان ها!

مان پنهنجي جاءِ تان اٿي. بينڪ
جي خالي حصي ۾ هلڻ لڳس. ڳجهارت پڌري
پئي هئي. ان معاملي ۾ وڌيڪ ڦورا ڦولڻ جي
ضرورت ڪانه هئي پر پوءِ به مون سوال ڪيو:

”ننڍي ناڪر جي موت کان پوءِ
ڇاٿيو؟“

”آهستي آهستي راهڪ ۽ ڪڙمي
به کسڪڻ لڳا. جڏهن پوليس به قتل جو سرو
هٿ ڪري نه سگهي ۽ ٻئي قتل هڪ پراسرار
معمو بڻجي ويا ته هارين نارين مشهور ڪري
ڇڏيو ته هن واديءَ تي جنن ڀوتن جو ڀاڇو آهي
۽ ڪنهن جن ٻنهي ناڪرن کي ماريو آهي.
بس ائين ڪم وارا سڀئي هاري. ڪم ڇڏي
هليا ويا. هاڻي اهي ست اٺ نوڪر ۽ ڪڙمي
بچيا آهن. جيڪي راوت جي تحويل ۾ آهن.
زمين جا ٽي حصا ته غيرآباد ٿي ويا آهن.
تون پاڻ پنهنجي اکين سان ڏسي آيو آهين.
اهي ست اٺ ماڻهو به انهيءَ راوت جي ڪري
بيٺا آهن. راوت شروع کان اڄ تائين وڏي دل
سان نوڪري ڪئي آهي. اهو ئي اسان جو
پراڻو ملازم آهي.“

” سو اوهان کي ان تي پورو ڀروسو
آهي؟“

”هيو!. مان ئي نه وڏو ناڪر به هن
تي پورو اعتماد ڪندو هو. اڄ کان پهرين
ڪو به هن تي شڪ ڪري ڪونه پيو
سگهي.“

”اوهان سان هن جو وهنوار ڪيئن
آهي؟“ ائين چئي مان سروجا ديويءَ جي
ويجهو ٿي. سندس اکين ۾ نهارڻ لڳس.

پوءِ هوءَ وري پنهنجي ساڙهيءَ جي
پلوَ کي نوڙيءَ وانگر وٽڻ لڳي.

مون چيو: ”سچ چئجو. اڄ اوهان جي امتحان جو ڏينهن آهي. سامهون ديوارن تي لڳل تصويرون اوهان کان زندگيءَ ۽ موت جو حساب وٺڻ ٿيون چاهين!“

هوءَ چوڻ لڳي: ”ڏير جي موت کانپوءِ اٽڪل اٺ ڏهه مهينا ته ڏاڍي سڪون سان گذريا. پوءِ جڏهن ڪرمي ڪاسبي پڇڻ لڳا ته آهستي آهستي راوت بہ چالاڪيون ڏيکارڻ شروع ڪري ڏنيون. ۽ ائين ڪندي، هن زمين جا اختيار پنهنجي هٿ ۾ ڪري ڇڏيا. مان اڪيلي هئس ۽ ٻيا سمورا ڪرمي وغيره سڀ هن جا پنهنجا هئا. منهنجي ڌيءَ جي بہ شادي ٿي چڪي هئي. ظاهر ۾ تہ هو منهنجي عزت ڪندو هو پر ڪندو اهو ئي هو جيڪو هو چاهيندو هو. ائين تہ منهنجو حڪم بہ ٽاري ڇڏيندو هو ۽ پنهنجي من ماني ڪرڻ لڳندو هو. آهستي آهستي هو اهو ظاهر ڪرڻ لڳو. ڇڻ زمينن جو جي متعلق فيصلي ڪرڻ وارو اصل مالڪ هو ئي هجي. مان تہ نالي ۾ مالڪياڻي رهجي ويس. انڪري جڏهن هن ٻڌو تہ تون اها زمين وٺڻ آيو آهين تہ هن توکي بہ رستي تان هٽائڻ جي ڪوشش ڪئي هوندي!“

” رڳو مون کي نہ پر هن ريکا تي بہ گولي هلائي هئي. هن ان تي ڇو هلائي؟“

” هن ريکا تي گولي الائي ڇو هلائي؟“

” اوهان ڄاڻو ٿا تہ هن ريکا تي..!“

” نہ مون کي خبر ناهي!“

”ٻڌو!“ مون هن کي چيو. ” هي قصو اڄ کان ئي شروع نہ ٿيو آهي، پر اڄ کان گهڻو اڳ ۾ شروع ٿي چڪو آهي. بهرحال مان صرف ايترو ٿو پڇڻ چاهيان تہ هن و
ٺاڪر جو خون ڇو ڪيو؟ ڪٿي ائين تہ
آهي تہ هن انهن ٻنهي ڀائرن کي قتل ڪرڻ
منصوبو اڳواٽ ئي ناهي ڇڏيو هجي تہ جي
زمينن تي هن جو ئي اختيار هجي!“

”پر اهي زمينون هن جون ڪي
ٿيون ٿي سگهن؟ جڏهن تہ وڏي ٺاڪر کان
ننڍو ٺاڪر يا مان ئي تہ ان جا وارث آهيو
يا جيئن مون کان پوءِ منهنجي ڌيءَ وا
ٿيندي، منهنجي ڌيءَ کانپوءِ منهنجي ڌيءَ
مڙس ان جو وارث هجي ها، يا ان کانپوءِ
جو ٻار.. ڇا هن اهو سڀڪجهہ ڪونہ
ڄاتو؟“ هن ڪجهہ وڏي آواز سان ۽ رعب
انداز ۾ چيو.

”معاملو اڃا ان کان بہ مختل
آهي!“ مون چيو. هن اهو سڀڪجهہ سمجه
پئي تہ پوءِ هن اهو سڀڪجهہ آخر ڇ
ڪيو؟... ڇا ان ڪري نہ تہ هن انهن زمي
جو واحد مالڪ ٿيڻ ٿي چاهيو؟ مالڪ ڪ
ڪير بہ هجي، پر اها ڳالهہ جا وڏي ٺاڪر
موجودگيءَ ۾ پوري ڪانہ پئي ٿي سگهه
پراوهان جڏهن ننڍي ٺاڪر کي مارڻ ج
منصوبو هن جي اڳيان رکيو تہ جيئن تہ نن
ٺاڪر کي ماري ڇڏڻ سان هن جو رستو ص
پئي ٿيو تہ هن خوشيءَ سان ان جو قتل ڪ
ڇڏيو. ڇوڪريءَ جي شادي ٿي وئي، ها
اوهان بيواهہ. بنا ڪنهن آسري جي اڪي
رهجي ويا... هن جيڪو چاهيو ٿي اهو پو
ٿي ويو. يعني جيڪڏهن مان نہ اچان ها
... اوهان جو ڪهڙو خيال آهي ان باري
“

چوڻ لڳي: ”ھاڻي تہ جيئن تون تو
ٻڌائين، مون کي تہ تنھنجي ئي ڳالھہ درست
ٿي لڳي.“

” نہ منھنجي ڳالھہ بہ درست
ناھي!“ مون سروجا ديويءَ کي ذري گھٽ
دڙڪو ڏيندي چيو. ” منھنجو اندازو اڃا ئي
کو ٻيو آھي!“

” تنھنجو اندازو ڪھڙو آھي؟“ ھن
مون کي ڊڄندي ۽ ڌيمي آواز ۾ پڇيو.

”منھنجو خيال آھي تہ ھو توھان
سان محبت تو ڪري.“

ھن ڪجھہ بہ نہ ڪڇيو. بس
ساڙھيءَ جي پلوَ کي ويڙھيندي رھي. پوءِ
آھستي آھستي سڏڪڻ لڳي. پوءِ ھوءَ جنھن
تخت تي ويٺي ھئي ان تي ڪري پئي. ھن
ٻنھي ھٿن سان پنھنجو منھن لڪائي ڇڏيو ۽
ھن جو سڄو بدن سڏڪن سبب ڏڏي رھيو
ھو.

مون ھن کي وڌيڪ ڪجھہ نہ
چيو. مان اٿي ان بيٺڪ ۾ ٽھلڻ لڳس. ٿوري
دير ڪانپوءِ مان بيٺڪ مان ٻاھر اڱڻ ۾
نڪري آيس. منھنجو اندازو غلط نہ ھو.
سروجا ديويءَ زبان سان ڪجھہ بہ نہ چيو پر
ھن جا سڏڪا ھن جي دل جي سموري وارتا
بيان ڪري رھيا ھئا.

اٽڪل اڌ ڪلاڪ ڪانپوءِ جڏھن
مون ڀانيو تہ ھن جا ڳوڙھا سڪي ويا ھوندا تہ
مان وري اندر بيٺڪ ۾ گھڙي آيس. ھوءَ
تخت تي خاموش ويٺي ھئي. ھن پنھنجي
ڳوڙھا اگھي ڇڏيا ھئا ۽ پنھنجي اندر جي
ڪيفيت کي وس ۾ ڪري ورتو ھو.

مان جڏھن اندر آيس تہ ھن مون
ڏانھن شرمسار نگاھن سان نھارنيندي چيو:

” تنھنجو اندازو بلڪل صحيح
آھي پر مان توکي ٻڌائڻ چاھيان ٿي تہ اڄ
تائين مان ھن کي پنھنجي ويجھو اچڻ نہ ڏنو
آھي. ھو وڏو ھوشيار ۽ چالاڪ ھو. جيستائين
ريکا جي شادي ڪانہ ٿي ھئي تہ ھن مون کي
ڪجھہ بہ نہ چيو. پر جيئن ئي ڇوڪريءَ جي
شادي ٿي وئي ھن آھستي آھستي مون تي
پنھنجي دلي مراد ظاھر ڪرڻ شروع ڪري
ڏني. مون چاھيو تہ ھن کي ڪڍي ڇڏيان پر
ھن کي ڪڍي ڇڏيان ھا تہ زمين جي سنڀال
ڪير ڪري ھا. سيني ڪڙمين تي تہ ھن جو
ئي رعب ھلندو ھو ۽ اھي بہ ھن جو ئي حڪم
مڃيندا ھئا. مان ھن کي ڪڍي بہ ڇڏيان ھا
تہ بہ تہ مان ھن جھنگ ۾ اڪيلي رھجي وڃان
ھا! انکري مان ھن کي ٽاريندي رھيس ۽ ھو
بہ آسري ۾ ويٺو رھيو. پوءِ جيڪو زمين وٺڻ
ايندو ھو تہ ڪنھن نہ ڪنھن بھاني ان جي
دل ڪٽائي ڇڏيندو ھو. اڄ مان اھو ڇاڻي ورتو
آھي، پر سچ پڇين تہ ان کان اڳ نہ! ھاڻي
مان اندازو ڪري سگھان ٿي تہ ھو مون کي
ڪيترو تو چاھي. ھن منھنجي ڪري وڏي
ٺاڪر جو قتل ڪيو. پوءِ ننڍي ٺاڪر جو.
جنھن جي لاءِ ڪيس مان نہ بہ چوان ھا تہ بہ ھو
ان کي قتل ڪري ڇڏي ھا! شايد ھو اھو ئي
چاھي پيو تہ ھو ھجي ۽ مان. بس. مٿان مٿان
مان مالڪ ھجان ھا. پر اندروني طور تي ھو
ئي مالڪ بڻجي ويھي ھا! منھنجو بہ تہ زمينن
جو بہ.“

” تہ ڇا اھو اوھان کي قبول نہ
ھجي ھا؟“

” شروع ۾ تہ مان ھن سان سخت
نفرت ڪندي ھئس. مان تہ ھن تي لعنت
ملامت بہ ڪندي ھئس. گاريون بہ ڏيندي

هئس، شرم ڏياريندي هئس پر هن تي ڪنهن ٻه ڳالهه جو ٿورو ٻه اثر ڪونه ٿيندو هو. هو ڏاڍو سخت دل جو مالڪ آهي، هن مون کي اڄ تائين، ڪڏهن هٿ نه لڳايو آهي. حالانڪ هو لڳائي پئي سگهيو، پر شايد هو ان گهڙيءَ جو انتظار ڪري رهيو هو، جا گهڙي پاڻ ئي ڪنهن وڻ پڪي ڦل جيان سندس جهوليءَ ۾ ڪري پوي ها! هن انتظار ڪيو، هو انتظار ڪندو رهيو ۽ واقعي مان هن جي برداشت ۽ همٿ جي قائل ٿي وئي هئس. هاڻي جيڪڏهن تون نه اچين ها ۽ مون کي پنهنجي ناڪر جي قاتل جي خبر نه پوي ها ته اهو ٿي پئي سگهيو ... مان هن جي جهوليءَ ۾ واقعي ڪري پوان ها! مان تو سان ڪوڙ نه ٿي ڳالهائڻ چاهيان! دل جي ڪابه ڳالهه هاڻي تو کان نه لڪائيندس، اهو سچ آهي ته گذريل ڪجهه مهينن کان مون کي هن تي ترس اچڻ لڳو هو.“

”۽ هاڻي؟ هاڻي ڇا ڪرڻو پوندو؟ سروجا ديوي ...؟ پوليس ۾ ته وڃي ڪونه ٿا سگهون!“

هوءَ آهستي چوڻ لڳي: ”هاڻي هي معاملو پوليس وٽ نه ويندو! هاڻي اهو هن جو ۽ منهنجو معاملو آهي.“

”ته اوهان ڇا ڪندءِ؟“

اوچتو هن پنهنجي پاسي مان خنجر ڪڍيو، چوڻ لڳي:

”هاڻي هن خنجر سان مان هن کي پورو ڪري ڇڏيندس، هن مون کان منهنجو سهاڳ کسيو، مان هن جو خون ڪري ڇڏيندس. بس ان کان پهرين توکي، منهنجي ڌيءَ کي هتان وٺي وڃڻو پوندو. هونئن ئي ٻن ڏينهن کانپوءِ هن کي ساهري گهر وڃڻو هو.

پر هاڻي هن کي ڪنهن نوڪر جي حوال ڪري ڪانه ٿي سگهان، تون هن کي شهپ تائين حفاظت سان وٺي وڃ. اڳيان هوءَ پاڻ هلي ويندي. سڀاڻي صبح جو ئي تون هن ک هتان وٺي وڃ ... مان نه ٿي چاهيان ت منهنجي ڌيءَ يا توکي ڪا ڏکيائي ڏسڻ پوي، ڪا پڇاڳاڇا ٿئي. منهنجي ڌي پنهنجي ساهري گهر پهچي ويندي ته مان ه موذيءَ کي ماري ڇڪي هونديس.

” پوليس جي متعلق ڇا خيال آه اوهان جو؟

”پوليس وٽ هن کي پيش ڪر ڪان اڳ ۾ پاڻ وڃي پوليس جي اڳيان پيـ پونديس، مان ائين ڪري سگهان ٿي، مو کي پنهنجي جان جي ڪابه پرواهه نه آهي، معاملي جي پوليس ۾ وڃڻ سان ناڪر خاند جي جيڪا بيعزتي ٿيندي يا منهنجي ڌي سان جيڪا حالت ٿيندي، ان کانپوءِ ته هن ج مڙس ٻه هن کي پنهنجي گهر ۾ رهڻ ن ڏيندو. نه هي معاملو پوليس جو نه آهي. ه صرف ۽ صرف منهنجي ۽ هن جي وچ ج معاملو آهي، پر تون منهنجي ڌيءَ ک هڪدم هتان وٺي وڃ. بس سڀاڻي ئي، ما توکي قسم ٿي وجهان نه ته مان الائـ ڇاڪري ويهنديس!“

” قسم ڏيڻ جي ضرورت نه آهي “ مون ڪيس نرميءَ سان پر وڏي ڏک وار انداز ۾ چيو، ڇاڪاڻ ته مون کي هن جو جوا مناسب پئي لڳو.

”مان اوهان جي ڌيءَ کي سڀاڻ ئي هتان وٺي ويندس ۽ جيڪڏهن هو چاهيندي ته کيس ساهري گهر تائين ٻه رسائ

ايندس، پر پوءِ هنن زمينن جو ڇا ٿيندو؟ مان ته اها خريد ڪرڻ آيو هوس؟“

”نه هاڻي هي زمين توکي نه ڏينديس. هاڻي هن زمين تي منهنجو ڪوبه حق نه آهي. هاڻي شايد ڪنهن جو به حق هن زمين تي نه آهي. پر تون هاڻي هن خون ۽ نحوست ۾ ٻڏل زمين کي خريد ڪري ڇا ڪندين؟ هتي ڪوبه رهي خوش رهي ڪونه سگهندو! جنهن سڪون جي تلاش ۾ تون هتي آيو آهين. اهو سڪون توکي هتي ڪڏهن به نه ملي سگهندو. هاڻي هي زمين سدائين لاءِ سنڍ هجي. ويران سنسان هجي. بي واهي هجي ته وڌيڪ بهتر آهي.

هن جي دليلن ۾ ڪافي وزن هو. مان ڪنڌ جهڪائي هن جي ان وسيع بينڪ مان ٻاهر نڪري آيس.

• • • •

ٻئي ڏينهن پرهه ڦٽيءَ کان اڳ ۾ منهن اونداهي ۾ اسان ٻئي ان گهر مان موڪلائي هلياسين. سروجا ديويءَ نه پئي چاهيو ته ڪنهن کي به اسان جي وڃڻ جي خبر پوي. هن ته اسان کي گهوڙن تي چڙهي وڃڻ کان به منع ڪري ڇڏيو هو. ڇاڪاڻ ته اسان سان گهوڙا هلن ها ته انهن سان ٻن ڪمدارن کي به گڏ هلڻو پوي ها! ۽ جيڪڏهن انهن کي اسان جي وڃڻ جي ڪڙڪ پئجي وڃي ها ته اسان لاءِ خطرو به وڌي وڃي ها! حالانڪ راوت جي باري ۾ رات کان ئي سسپس شروع ٿي وئي هئي. پر مالڪياڻيءَ اهو مشهور ڪري ڇڏيو هو ته ڪنهن پهاڙ تان ڪري پوڻ سبب هو ڏاڍو زخمي ٿي پيو آهي ۽ مالڪياڻي پاڻ سندس تيمارداري ڪري رهي آهي. انڪري ڪنهن به ڪمي ڪڙميءَ کي ڏسڻ جي اجازت ڪانه هئي. ان ڳالهه مان ڪمي ڪڙمي مطمئن ته ڪونه ٿيا هئا پر چپ ضرور ٿي ويا هئا.

وڃڻ وقت ڏاهلي ٻوٿا. مانيءَ جو سامان ڏئي ڇڏيو. ٻاهرين دروازي جي چائنٺ تي بيهي ريڪا چيو:

”امان اوهان کي هاڻي هتي وڌيڪ رهڻ نه گهرجي. جلدي زمين وڪڻي مون وٽ هلي اچي رهو.“

”ائين ئي ڪنديس.“ ماڻس جواب ڏنو.

” امان تون اهي زمينون هن کي ڇو نه ٿي ڏئي ڇڏين؟“ ريڪا منهنجي طرف اشارو ڪندي ماءُ کي چيو.

”مون هن کي ڇٽي ڇڏيو آهي. توکي ڇڏي سٺن اٺن ڏينهن کانپوءِ اچي. جيستائين مان به ڇگيءَ ريت سوچي وٺان.“

”هاڻي سوچڻ جو وقت گذري ويو آهي امان!“ ريڪا ماءُ جو هٿ جهلي چيو.

ريڪا جي ماءُ جي پلڪن مان ڳوڙها ڳڙي پيا. ٻنهي ماءُ ڌيءَ هڪ ٻئي سان ڀاڪر پائي مليون ۽ سڏڪندي هڪ ٻئي کان جدا ٿيون. ڇڻ سندن اها آخري ملاقات هجي.

• • • •

اهو صبح ڪڪرن سان ڀريل هو. واديءَ مان وڃڻ وارو رستو به رات جي چادر ويڙهي ستل هو. اسان جي بي آواز قدمن جي هيناهن ڪڏهن ڪڏهن ڪا سڪل ٽاري يا ڪي سڪل پن اچي پئي ويا ته انهن جي

چتجڻ سبب انهن مان چرچر جو آواز پئي آيو. ڪڏهن پير جي وڻن مان ڪا جهرڪي. پرن کي ڦڙڪائي وري پنهنجي چنهنب پرن ۾ وجهي سمهي ٿي پئي. اسان جا قدم واديءَ جي بلنديءَ کان هيٺانهينءَ طرف وڌي رهيا هئا. جاءِ جاءِ تي ماڪ ۾ پنل وڻ ۽ ٻوٽا، رات جي خمارن ۾ خاموش بيٺل نظر پئي آهي.

اڳيان اڳيان ريڪا هلي رهي هئي، مان هن جي پويان پويان. رستي ۾ ڪيتريون پهاڙي لاهيون هيون، جن تان لهڻ نه رڳو مشڪل هو پر خطرناڪ به هو، پر ريڪا ڪنهن ٻڪريءَ وانگر ٽپ ڏيندي پئي هلي.

مون چيو: ”مون کي سمجهه ۾ نه ٿو اچي ته تو جهڙي نازڪ بدن اهڙن مشڪل رستن تي پيدل ڪيئن ٿي هلي سگهي.“

”واه واه ڇو؟؟ ريڪا ٽهڪندي چيو، ” هي سارا ڇارا منهنجا پيٽيل آهن، شاديءَ کان اڳ ۾ مان ڪنهن رولو ٻڪريءَ وانگر هنن رستن تي اڪيلي سر گهمندي وتندي هئس.“

مون پڇيو: ”هي ته سچو رستو ڏکيو آهي، اسان ڪواڙي قلعي کان ڇونه هلياسين، اهو آسان به هو؟“

” اهو رستو آسان ضرور آهي پر الاهي ڏگهو آهي، جنهن رستي تي مان ٿي وٺي هلانءِ، ان رستي سان اسان ٻن پهرن تائين شهپارا ڳوٺ تائين جي ويجهو پهچي ويندا سين.“ ريڪا چيو.

• • • •

رات هڪڙو آخري ساهه کڻي واديءَ مان ڪر موڙي اٿي ۽ ڪارن ڪڪرن سان ڀريل آسمان جي اڳيان پويان سوجهر
جي شفاف لهر نمودار ٿيڻ لڳي ۽ پکين ج
ولر هيٺ ميدان جي پاسي اڏامندي نظر اچ
لڳو. صبح جي ڏنڌلڪن ۾ مون ڏٺو ته وادي
۾ هيٺ ميلن تائين پکڙيل ميدان ۾ جاءِ ج
تي وڻن جي جهڳٽن ۾ نهيل مَنهن ۽ ڇپرن
دڙن تي اڏيل ڪکاون جهوپڙن مان هلڪ
هلڪو دونهون نڪري رهيو هو. صبح جو بد
ڪجل ڀرين اکڙين کي مليندي، آرس ڀڃي اٿي
رهيو هو ۽ رات جي متماتين کي جاڳائڻ جي
دعوت ڏئي هيو هو. رات مان بدلجي صبح
ٿيڻ تائين ۽ شفق کان شام ٿيڻ تائين جي
عمل ۾ ايتري جنسي ڪشش ڇو هوندي
آهي؟ شايد ان ڪري جو ٻه وقت پاڻ ۾ ملند
آهن ۽ ڳري لڳي هڪ ٻئي سان پيار ڪند
آهن، مگر ريڪا ته منهنجي اڳيان اڳيا
هلندي پئي وئي. شايد ريڪا کي وقت جي
وصال جو اندازو نه آهي، يا سندس ذهن ۾ هر
سمي پنهنجي مڙس جو چهرو ابري رهيو
آهي.

ٿي سگهي ٿو ته منهنجي ذهن ۾
هن جا ڊوڙندڙ پير نظر اچي رهيا هجن، جن
کي مان پنهنجي دل ۾ سانڍڻ جي ڪوشش ب
ڪندو هجان، ته ٿي سگهي ٿو هن جي دل ۾
ڪنهن ٻئي جي تصوير ابرندي هجي! ۽ هن
کي محسوس به نه ٿيندو هجي ته مون پنهنجي
دل ۾ ڇا سانڍيو آهي! جيستائين تصويرون نه
ٿيون ملن تيستائين احساس به ڪونه ٿا ملن
امنگون ۽ ارمان نه ٿا ملن ته محبت به نه ٿي
ملي، صرف ٻن جسمن جي ملڻ سان هڙ
حاصل ڪجهه به نه آهي!

هلندي هلندي ريڪا بيهي، مڙي
پورب پاسي نهاريو، جتان سريني پهاڙن جو

سلسلو گھاٽن ڪڪرن سان ڍڪجي ويو هو. جتي ڪڏهن ڪڏهن ڪنوڻ بہ ڪجڪا ڪري رهي هئي. جيئن تہ صبح ٿي ويو هو پر سج اڃا ڪونہ اڀريو هو. يا شايد پهاڙن جي پويان اڀريو هجي ۽ ڪڪرن جي گهونگهٽ ۾ هجي.

ريڪا هوا جي خوشبوءِ ڪي ساڃاهي چوڻ لڳي:

" سرينيءَ جي پهاڙن ۾ بارش پئي ٿئي."

مون چيو: "مون کي هيءَ صبح جي خنڪي سٺي ٿي لڳي. سفر سهاڻو ڪٽجي ويندو."

اوچتو ريڪا ڇرڪ ڀريو ۽ ڏڪڻ لڳي:

مون پڇيو: "ڇا ٿيو؟"

هوءَ ڏڪاري لهجي ۾ چوڻ لڳي:

"الائي ڪهڙي ڳالهہ آهي. الائي ڇو امان جي جدائيءَ جو ڏک ڏنگي رهيو آهي."

مون چيو: "گهٻراءِ نہ. هوءَ پنهنجي حفاظت پاڻ ڪرڻ ڄاڻيندي آهي."

" اهو تہ مان بہ ڄاڻان ٿي!"

ريڪا ڪي قدر مطمئن ٿي اڳتي قدم وڌايو.

هاڻي تہ رستو صفا مشڪل ٿي ويو هو. متانهين پهاڙين تان هلڻو ٿي پيو. جن ۾ ڪٿي ڪٿي جهنگلي ٻوڙا بيٺل هئا. ڪٿي ڪٿي ننڍيون ننڍيون ڇرون هيون. ريڪا مون کي چيو: "بس هي رستو گذري ويندو. پوءِ اڌ ميل جي آخري لاهي آهي. جنهن ڪانپوءِ ڏوليا ندي. جنهن جي ٻئي پاسي ڏوليا بستي ۽ پوءِ ميداني علائقو آهي. ندي پار ڪرڻ ڪانپوءِ شهپارا ڳوٺ تائين پهچڻ ۾ صرف ٽي ڪلاڪ لڳندا."

مون چيو: "شڪر آهي اڄ سج ڪڪرن جي اوٽ ۾ آهي. نہ تہ تہ گرميءَ سبب هن سفر ۾ منهنجو حال ڏاڍو خراب هجي ها!"

ريڪا هڪدم بيهي. مڙي منهنجي ڇپن تي آڱر رکي. ۽ آهستي سسپس واري انداز ۾ چوڻ لڳي:

"چپ ڪر!"

مان حيرت وچان بيهي رهيس.

هوءَ جڻ هوا ۾ گهلندڙ آوازن کي ڪنائڻ لڳي.

"گهوڙن جي ڊڙڪڻ جو آواز پويان اچي رهيو هو.

ريڪا ڪجهہ چوندي مون کي پاڻ ڏانهن ڇڪي ورتو: "هيڏانهن اچ!"

هوءَ تيزيءَ وچان هڪڙي موڙ وٽان مڙي. مون کي هڪ ڇُر ۾ گهلي وئي. اسان ٻئي دم ٻوساٽيو هڪ ٻئي جي ويجهو. بيٺي بيٺي انتظار ڪري رهيا هئاسين. ان وقت تائين مون کي ڪنهن بہ خطري جو احساس ڪونہ هو. بس رڳو هن جي بدن جي قريب هجڻ جو احساس هو ۽ تڪڙن تڪڙن ساهن سبب هن جي ڇاتين جو هيٺ مٿي ٿيڻ.

اوچانڪ اسان جي پر مان. اصل بلڪل پر مان. ٻن اپين پهاڙين جي وچ مان ٻہ گهوڙي سوار گذريا. اهي عقاب وارين نگاهن سان هيڏانهن هوڏانهن نهاريندا ٿي ويا. ٻنهي جي ڪلهن تي بندوقون هيون ۽ گهوڙن جي پني پگهر ۾ ٻڏل هئي. لڳو ٿي تہ هو واديءَ کان هيستائين جو مفاصو ڏاڍو جلدي طئي ڪري آيا آهن.

مون انهن کي ڪونہ سجاتو، پر ريڪا کين سجاتو.

”هي تہ اسان جا راهڪ هئا!“

جڏهن اهي گهڻو اڳتي نڪري ويا تہ ريڪا مون کي چيو.. ”ٻگهپلو ۽ پرسو. پر هي هتي ڇا ڪري رهيا آهن؟“

هن جي جملي پوري ٿيڻ سان ئي مون کي خطري جو احساس ٿيو تہ منهنجي لوڻ ڪانڊارجي وئي.

”ٿي سگهي ٿو هي اسان جي ڳولها ۾ نڪتا هجن!“ مون ريڪا کي چيو.

”پر ڇو؟“

”ٿي سگهي ٿو انهن کي راوت جي معاملي جي سُڌ پئجي وئي هجي!“

”ناممڪن! اهو ممڪن نہ آهي! منهنجي ماءُ ڪجهہ ٻڌائي نہ ٿي سگهي!“

”پر اهو بہ تہ ممڪن آهي تہ هنن کي شڪ پئجي ويو هجي، ڇاڪاڻ تہ راوت تہ اسان جي پٺيان شڪارگهر آيو هو!“

ريڪا چپ ٿي وئي.

مون چيو: ”ائين بہ ٿي ٿو انهن راوت کي آزاد ڪرائي ورتو هجي ۽ هن ئي انهن کي اسان جي ڪِڍ موڪليو هجي!“

ريڪا سوچي چوڻ لڳي: ”ڪجهہ بہ هجي، مون کي انهن ٻنهي ماڻهن جي نيتَ نيڪ ڪانہ پئي لڳي!“

” هاڻي ڇا ڪريون؟“ مون ريڪا کان پڇيو.

ريڪا ڪجهہ سوچي چوڻ لڳي: ”هاڻي تہ گهڻو اڳتي نڪري ويا هوندا. اڄ تہ پهرين انهن کي ڏسون تہ هو ڇا پيا ڪن!“

ڇُر مان نڪري، ٿورو اڳتي هلڻ ڪانپوءِ جڏهن پهاڙ واري لاهي ختم ٿي تہ اسان هڪڙي اوچي دڙي جي اوٽ ۾ اچـ
بيناسين.

هتان اسان دور دور تائين ڏسـ
پئي سگهياسين. لاهيءَ ڪانپوءِ ڏوليا نديءَ ج
تيزيءَ سان وهندڙ پاڻي نظر اچي رهيو هو
ٻئي ڪناري تي ڏوليا بستي هئي، ان جـ
اڳيان ڪجين جا جهڳٽا هئا. پوءِ پري پر
تائين وارياسو ميدان. نگاهن جي آخري حـ
تي شهپارا ڳوٺ!

اسان انهن ٻنهي راهڪن کي ا
تيز پاڻيءَ ۾ پنهنجا گهوڙا وجهندي ڏٺو. ه
ٻئي ڪناري ڏانهن پئي ويا. اهي ڏوليا ڳو
جي دنگ کي پار ڪري ريگستاني دڙن تا
تيزيءَ سان گهوڙا ڊوڙائيندا ٿي ويا. رستي
ٿورو ترسي هيڏانهن هوڏانهن واجهائي بہ رهـ
هئا، ڄڻ ڪنهن جي ڳولها ڪري رهيا هجن

ريڪا چيو: ”اهي پڪ سان اسا
کي پيا ڳولهين؟ پر ڇو... ؟“

اصل ۾ مان تہ ساري معاملي کا
واقف هوس، ۽ سروجا ديويءَ ريڪا کـ
ڪجهہ بہ ٻڌائڻ کان مون کي منع ڪئي هئي
صحيح بہ هو، ڇاڪاڻ تہ ريڪا کي ڪجهہ
ٻڌائڻ سان خود ريڪا جي زندگي زهر ٿي وڃـ
ها.

”پر ڇو؟“

ريڪا مون کان ٻيهر پڇيو، هن کـ
ڄڻ کا ڳڻتي ويڙهڻ لڳي هئي.

مون چيو: ”مان ڇا ٿو چئـ
سگهان! راهڪ تنهنجا آهن!“

چوڻ لڳي: ”مون کي ٻاهر موڪلـ
ڪانپوءِ امان سان تنهنجون ڪهڙيون ڳالهيو
ٿيون هيون؟“

مون ڳالهه کي ناهيندي چيو:
ون هن کي چيو، راوت کي پوليس ۾ ڏيڻ حي، هوءَ چوڻ لڳي، جيستائين تون . ڏيءَ کي ساهري گهر تائين ڇڏي، ٺ تي شهپارا جي پوليس کي نه اٽيندين - ئين مان ڪجهه به نه ڪنديس.''

ريڪا چيو: ''صحيح ئي ته چيو امان.''

پوءِ هو ٿورو منهنجي ويجهو اچي ڻ لڳي،

'' ۽ ٻيو ڇا چيو هن؟''

''۽ زمينن جي باري ۾ ڳالهيون ن. ٻنيءَ جي اگهه پار متعلق.'' وري مون وڙ ڳالهائيندي چيو.

لڳو ته ريڪا کي منهنجي ان ڳالهه ڪا دلچسپي ڪانه هئي، هوءَ ريگستاني دان مان گذرندڙ انهن ٻنهي گهوڙي سوارن نهن ڏسي رهي هئي.

چوڻ لڳي: ''اهي ته ستو شهپارا پيا وڃن، ڏاڍي تيزيءَ سان گهوڙا ڊوڙائيند وڃن! انهن جو ارادو ڪجهه ائين ٿو لڳي هو اسان کي شهپارا پهچڻ کان اڳ ئي ڪڙي وٺندا.''

وري پڇڻ لڳي: ''تنهنجو ڇا خيال ي؟ منهنجي جواب جو انتظار ڪرڻ کانسوءِ چوڻ لڳي:

''منهنجو خيال آهي ته سڀ کان ڪ ۾ نيرن ڪرڻ گهرجي، پوءِ ندي پار ڪري، آهستي آهستي پنهنجي سفر تي . ۽ منهنجو خيال آهي ته ٿورا چڪر ڪائيندا. ڪنهن ٻئي رستي سان هلون. پلي . ٻن پهرن بجاءِ رات جو شهپارا پهچون، نجي ڇا صلاح آهي؟''

'' نيڪ صلاح آهي، خاص ڪري نيرن جي باري ۾ ته تنهنجي صلاح ته ڏاڍي نيڪ آهي. هن وقت مون کي ايتري بک لڳي آهي جو مان نيرن سان گڏ توکي به کائي سگهان ٿو.''

'' ته سارو رستو ڇا ڪندو آيو آهين؟'' ريڪا ڪنهن ڳل جيان ٽڙندي چيو. ''منهنجي پويا پويان هلندي تنهنجون نظرو يکو ئي ته مون کي کائيندون رهيون آهن.''

''ڪيئن ڀلا؟''

'' منهنجي پٺيءَ ۾ مسلسل سُيون پئي چڀيون.'' هن تنگ ڪرڻ وارين نگاهن سان مون ڏانهن نهاريو.

مون چيو: ''مان ڇا ڪريان، تنهنجي هلڻي ئي ڏاڍي پياري آهي، هڪ خوبصورت عورت جي انتهائي وٺندڙ لوڏ، ايتري عمدي هلڻي مون گهٽ ڏٺي آهي. گهڻو ڪري ته عورتون بدڪ وانگر هلنديون آهن.''

چوڻ لڳي: ''۽ گهڻا مرد وري ڪتي وانگر سهڪندي هلندا آهن.''

مون هٿ مٿي ڪري چيو: ''منهنجي توبهن.''

اسان ٻئي کلڻ لڳاسين.

پوءِ نيرن جو سامان کولي نيرن ڪرڻ لڳاسين. هڪ ئي ٿانءَ مان گڏجي کائڻ سبب ڪڏهن اسان جون آڱريون تي هڪ ٻئي ۾ اٽڪي ٿي پيون ته ڪڏهن مانيءَ جو اڌ گراهه منهنجي هٿ ۾ پئي آيو ته اڌ هن جي هٿ ۾. پوڙ، ماني، احساس، جذبات، نگاهون، ڇهاءُ، ذائقو، سڀ هڪ ٻئي سان رلمل ٿي رهيا هئا. وقت هڪ نيرن جي ڪٽوري وانگر اسان جي وچ ۾ هو ۽ ان جو ذائقو ڏاڍو لذيذ هو. پوءِ جڏهن اسان پنهنجو

پنهنجون آڱريون ڇنيندا، مسرور نگاهن سان هڪ ٻئي ڏانهن پئي ڏٺوسين ته انهن نهارن ۾ ڳمين جو مزو ۽ سواد محسوس ٿي رهيو هو ۽ منهنجي ذهن تي اها خوابناڪ رات تري آئي، جڏهن هن رسوئي گهر ۾ مون سان گڏ ماني پئي کاڌي. خبر نه آهي ته اهو لمحو حقيقت هو يا هي لمحو خواب هو؟

اوچتو ريڪا پنهنجي ننڍڙي زبان سان آڱريون چٽڻ لڳي، ۽ چوڻ لڳي:

” هاٿي ته نديءَ تي هلي پاڻي پيئنداسين.“

”۽ هي ڪٺورو؟“

ريڪا ڪٺورو ڪٽي، ان کي هوا ۾ گهمائي پري ڦٽو ڪيو. ڪٺورو پهاڙي لاهي تان رڙهندو، ٽڙندو ٿابڙجندو، زخمي ٿيندو، روئندو رڙندو ڪنهن ڪڏ ۾ وڃي ڪريو ۽ چپ ٿي ويو. ان ئي وقت منهنجي ۽ ريڪا جي وچ وارو پيارو لمحو به ڇڻ مري ئي ويو.

هاٿي هوءَ ريڪا، مون ڪان الڳ هڪ ريڪا هئي، مان هن کا الڳ ... نه تي چاتم ته اڳتي هلي، زندگيءَ جي ڪنهن موڙ تي اسان وري هڪ ٻئي سان ملي سگهنداسين!

ريڪا اٿي بيٺي، هن بيهي پنهنجي ڳاڙهي ۽ پوري پڙي تان مٽي ڇنڊي، انڊلٺ جي رنگن جيان هڪڙو آرس پڳو ۽ پنهنجي چوٽي کي لوڏائيندي چوڻ لڳي:

”هلو سائين! اسان جي خانداني زمينن جا ٽيڻ وارا مالڪ، هاٿي اڳتي هلو.“

مون چيو: ”زمينن جي مالڪ تي وڃڻ سان ڇا تو ٿئي! پر جيڪڏهن مان توهان جي خاندان ۾ شامل نه ٿيس ته؟“

ريڪا پنهنجي سنهڙي زبان ڪ
مون کي چپرا ڪيندي اڳتي وڌي وئي. لڏن
جهومندي ۽ ڪجهه وڌيڪ ئي جهومند
لڳو پئي ته منهنجي تعريف جي ڪري ها
هن جي ٽور ڪجهه وڌي ئي وئي هئي. ائ
ئي ته مور نچندو آهي، ڪبوتر ڳٽڪڻ لڳ
آهي ۽ عورت پنهنجي بدن کي بچائين
هلندي آهي. حسن ڪنهن ٻئي جي نگ
ڪانسواءِ نا مڪمل آهي، رُڪو آهي، اٽيو آه
عورت جي بدن جا سارا ور وڪڙ مرد ج
نظرن ۾ جاڳيل هوندا آهن.

اوچتو آخري موڙ مڙياسين ته ن
اسان جي سامهون اچي وئي، پر هن جي تا
تار پاڻيءَ کي ڏسي، ريڪا هڪدم مٽي
هٽ ڏئي ڪناري تي ئي ويهي رهي.

• • • •

اوپر پاسي جيڪو مينهن وسيو
۽ اجان به وسي رهيو هو ان جي ڪري ڏو
ندي ڏاڍي گوڙ شور سان ۽ وڏي ڇوهه ۾ پ
وُڙهي. پهاڙن تان مينهن جي پاڻيءَ سان
مٽيءَ جي رڙهي اچڻ سان نديءَ جو پاڻي ڏ
گدلو گدلو ٿي ويو هو. اهڙي گدلي پاڻيءَ س
اج اجهائڻ جو ته سوال ئي پيدا ڪونه پ
ٿيو، پر جنهن تڪ تار وڃان وُڙهي پئي،
مان تري پار وڃڻ جو به سوال ئي پيدا ڪ
پئي ٿيو!

ريڪا مايوس ٿيندي چوڻ لڳ

”هاٿي ڇا ڪريون؟“

مان خاموش رهيس.

ريڪا ٿوري دير سوچڻ ڪانپوءِ و
پڇيو: ”ٻڌاءِ نه! ... هاٿي ڇا ڪريون؟“

مون چيو: ”هاڻي تہ ڪواڙيءَ جي واري رستي سان بہ نہ ٿو هلي سگهجي! ن تہ ميلن جا ميل پنڌ ڪري واپس هلڻو ندو، پوءِ بہ ممڪن آهي تہ ڪواڙيءَ جي واري ندي بہ هن وانگر تارون تار ءِ اهو رستو بہ ڏاڍو ڏکيو آهي، اچ تہ بہ حالت ۾ شهپارا پڄي نہ اسين.“

ريڪا چيو: ”هڪڙي صورت ي... هتي نديءَ جي ڪناري ويهي ٿا آرام ريون، جڏهن پاڻي لهي ويندو تہ نداسين.“

پر ۾ ڪجين جي وڻن جا جهڳٽا ٿل هئا، اسان اوڏانهن هليا وياسين. اتي ڪڙي جهنگلي ول تي گل ٽڙيا هئا. ريڪا ان ن گل چني ننڍڙو گلدستو ناهي پنهنجي رن ۾ اٽڪايو ۽ مون ڏانهن عجيب نگاهن ن ڏسڻ لڳي.

مان سندس ويجهو وڃي چيو: ڏهن جذبن جي ندي چڙهيل هجي تہ ماڻهوءَ ي ڇا ڪرڻ گهرجي؟“

هوءَ کلڻ لڳي:

”ان وقت جو انتظار ڪرڻ گهرجي، رستائين ندي لهي نہ وڃي.“ ائين چئي هوءَ هنجي پر مان پاڻ بچائي پري وڃي هڪ دڙي دڙي تي ويهي رهي، ۽ ٿوري دير نپوءِ جهونگارڻ لڳي. شايد ڪو لوڪ گيت ، جنهن جا ٻول مان سمجهي نہ سگهيس. البت ان جو سوز منهنجي دل کي ڏاڍو پئي ٿيو. جڏهن هڪڙو گيت ختم ٿيو تہ هن ٻيو ئڻ شروع ڪيو. ٻئي ڪانپوءِ ٽيون. اهڙيءَ ت هن پنهنجي سريلي آواز ۾ چار پنج گيت ائي ورتا. بهرحال مون اهو تہ ڪونہ پئي ڄاتو تہ هوءَ اهي گيت مون کي ٻڌائي رهي هئي يا پنهنجو پاڻ کي. شايد ڪا بہ عورت ڪنهن ٻئي کي گيت نہ ٻڌائيندي آهي. پنهنجي اندر جي احساس کي زبان ڏيڻ لاءِ ڳائيندي آهي.

ڳائيندي ڳائيندي هن جڏهن بہ نظرون کڻي مون ڏانهن ٿي نهاريو تہ سندس اکيون ٻرڪين وانگر چنهبياريون پئي ٿي ويون. ڇڻ سپنن جا ٽٽل ڪنارا هجن ۽ سندس نيڻن ۾ ڪا ڇڻ پڻ ڏسي مون کي لڳو تہ شايد مان سندس سپنن جي انهن ڪنارن کي ڇهندي ٿي، پنهنجون آڱريون زخمي ڪري وجهندس جن مان خون نڪري ڳڙڻ لڳندو. ڪيتريون شڪايتون هيون هن جي نيڻن ۾... منهنجي سمجهہ ۾ ڪجهہ بہ ڪونہ ٿي آيو تہ ريڪا ڪنهن سان ڪنهن جي شڪايت ڪري رهي هئي؟ ان وقت ريڪا هڪڙي گهايل پکيءَ جيان لڳي رهي هئي.

اٽڪل ڏيڍ ڪلاڪ ڪانپوءِ وري نديءَ جو حال معلوم ڪيوسين، نديءَ جي تار پاڻي گهٽو لهي ويو هو، پر منهنجي خيال ۾ سندس تڪ جهڪي ڪانہ ٿي هئي، جنهن مان تري پار وڃڻ اجا بہ ڏکيو ٿي لڳو. ريڪا ندي پار ڪري هلڻ لاءِ ڏاڍي اتاولي هئي.

چوڻ لڳي: ”پاڻي گهٽو لهي ويو آهي، تري پار اڪري ويندا سين.“

مون ٿورو گهبرائيندي چيو:

”منهنجي خيال ۾ تہ اجان بہ تري پار اڪري وڃڻ جي ڪوشش ڪرڻ خطري کان خالي نہ آهي، ٿورو انتظار وڌيڪ ڪري ٿا وٺون.“

ريڪا منهنجي ڪانئرتا ڏسي ڪاوڙ وچان چيو: ”توکي ترڻ نہ ٿو اچي ڇا؟“

مون چيو: ”سچ تہ اهو آهي تہ مون اڄ تائين ڪنهن درياهہ يا ندي کي تري پار نہ ڪيو آهي، البت تلاءَ جي بينل پاڻيءَ ۾ وهنتو ضرور آهيان. ٿوري ٿوري مشق بہ ڪئي هئم پر اها ٻي ڳالهہ هئي.“

ريڪا چوڻ لڳي: ”ڪا ڳالهہ ناهي، مان سهارو ڏئي توکي پار پهچائي ڇڏينديس.“

مون پڇيو: ”تون ترڻ ڄاڻين ٿي؟“

چوڻ لڳي: ”بدڪ وانگر ... ۽ هيءَ ندي تہ مان ننڍي لاڪر سوين ڀيرا پار ڪري چڪي آهيان. هتان پاڻي گهڻو اونهو نہ آهي، تيز ضرور آهي، زياده دير ڪنداسين تہ ممڪن آهي تہ رات هتي ئي پئجي وڃي يا وري پهاڙن تي ايتري برسات پئجي وڃي جو ندي بيٺي ٿي وڃي.“

ريڪا جي ڳالهہ ۾ وزن هو. مون ڪپڙا لاهي مٿي تي ٻڌي ورتا. رڳو هڪڙو ڪڇو ڇڏي ڏنو. ريڪا پنهنجي ڪپڙا تہ ڪونہ لاٿا پر پنهنجي پَڙي کي لنگوٽ وانگر مٿي ڪري ٻڌو ۽ ساڻ آندل ڪپڙن جي هڙ مٿي سان ٻڌي ورتي. مان هن جي اڇين، گول ۽ پريل ٽنگن جي تعريف ڪرڻ لڳس پر ريڪا پاڻيءَ ۾ ٽپو ڏئي ڇڏيو. ان ڪانپوءِ مان بہ ٽپي پيس، حالانڪ دل ۾ ڏاڍو پئي ڊنس.

پاڻيءَ جو وهڪرو ڏاڍو تيز هو ۽ اسان جي ڪوشش جي باوجود اسان کي پنهنجي تڪ سان ڇڪيندو پئي ويو.

ريڪا ٻئي ڪناري تائين رسڻ جي وڏي ڪوشش ڪري رهي هئي، پر شايد اسان پاڻيءَ جي تيزيءَ جو اندازو ڪرڻ ۾ غلط ڪئي هئي. پاڻيءَ جي گوڙ ڪنڌڙ تڪ ر کي بہ چار اهڙيون ٿڦڙون وهائي ڪڍيون هن لاءِ ترڻ اوکو ٿي پيو ۽ ندي ڪيس سان گڏ اڳتي گهلي وئي، پاڻيءَ جي ر ڪرم تي ترندي هن بہ چار گوتا بہ کاڌا.

مون ڪناري تي وڃڻ جو خ لاهي ڇڏيو ۽ تيزيءَ سان هٿ پير هڻندي ر جي ويجهو وڃڻ لڳس. هاڻي اسان وچ سير هئاسين. اوچتو پاڻيءَ هي هڪ ريلي مون ڏکي ريڪا جي ويجهو ڪري ڇڏيو. مون کي جهلڻ جي ڪوشش ڪئي، پر ان ڪوش ۾ هن جي چوليءَ جي ڪنڊ منهنجي هٿ اچي وئي ۽ ٻئي لمحي سندس چولي چر ڪري ڦاٽي پئي.

مان وڏي ڪوشش ڪندي، تر هن جي پويان ويس، وڏي مشڪل سان وڃي هن کي جهليو. ان وچ ۾ هوءَ بہ چار بيا بہ ڪائي چڪي هئي ۽ مون کي ائين لڳو ڄڻ هن جو ساهہ ٻوساٽجڻ لڳو آهي.

جيڪڏهن ريڪا کي بچائڻ ج سموري شاباسي مان کٽان تہ بہ غلط ٿيندو، ڇاڪاڻ تہ ممڪن آهي تہ هن بچائڻ ۾ ٿورو منهنجو دخل بہ هجي، حقيقت اها آهي تہ اسان ٻنهي کي بهر قدرت ئي بچائي ورتو. ڇاڪاڻ تہ پاڻيءَ هڪڙو وڏو ريلو، سِير کي چيريندو آيو ۽ ڪناري ڏانهن وهي ويو ۽ اسان ان ج سهاري ٻئي ڪناري تائين لڙهندا وياس وري ڪنارن تي بينل ڊبن ۽ ٻوڙن کي جه اسان ٻئي ڪناري تي نڪري آياسين.

پهريائين مان نڪتس، پوءِ م ٻنهي هٿن سان ريڪا کي جهلي ٻاهر ڪي

ن وٽ پڪڙ ۾ هن جي چولي جاءِ جاءِ تان
اٽي وئي هئي، خاص طور سندس پُٺيءَ
اري پاسي کان. مٿي ڪناري تي ڪڍي مون
ن کي ڇڏي ڏنو. هوءَ نستي ۽ نبل حالت ۾
رندي ليٽي پئي ۽ چپر ۾ منهن وجهيو
ڪارا ڏئي رهي هئي ۽ هن جي چولي پويان
ڙون ليڙون ٿي وئي هئي.

اوچتو مون ڏٺو تہ ريکا جي پُٺيءَ
ي نيل پيل هئا. ڄڻ ڪنهن ڇهبڪ سان
يس ماريو هجي، يا نهن سان راپوتا ڏنا
جن. يا شايد ڪتان گذرندي ڪيس ڪي
هڙون آيون هجن. زخم پريل هئس پر ڪٿي
ڪٿي ڊبڙ ٿيل هئس، جن ۾ رت جي ڳاڙهاڻ
نظر پئي آئي.

سندس نيل ڏسي مان تہ صفا
ڪي ويس پر مون ان وقت ڪانئس ڪجهہ بہ
پڇيو. هوءَ پاڻ ئي نڙيءَ ۾ آڱر وجهي پيٽ
ر پرچي ويل پاڻي ڪڍڻ جي ڪوشش ڪرڻ
ڳي. پوءِ جڏهن سندس ساهہ منجهڻ لڳو تہ
ي سُڌ تي سمهي پئي.

ايتري ۾ سج وري نڪري آيو.
ادل بہ ٽڙي پکڙي ويا هئا.

اسان ڪيتري دير تائين سج جي
ڙڪي ۾ هيٺا ٿيو ڪريا پيا هئاسين ۽ سج
۽ هوا اسان جي بدن تي پيل آلن ڪپڙن کي
سڪائيندا رهيا. پوءِ جڏهن سج جا ساڙيندڙ
ڪرڻا اسان جي جسمن ۾ چڀڻ لڳا تہ اسان
نديءَ جي ڪناري تان اٿي، ٿورا قدم اڳتي
ٽن جي جهڳٽي ۾ اچي ويناسين. ريکا
نهنجو رئو سڪائڻ لاءِ ڦهلائي رکيو ۽
نهنجو پَڙو بہ. هن جي جسم تي صرف
نهنجي ڦاٽل چوليءَ ۽ پيٽي ڪوٽ بچيو ۽
جان تائين ڍڪي رهي هئي. نهايت معصوم
۽ بيوس لڳي رهي هئي. هن کي ائين
ڏڪندي ڏسي مون کي ڏاڍو ڏک پئي ٿيو.

اسان ٻئي هڪڙي وڻ جي هيٺان
ٽيڪ ڏيو ويٺا هئاسين. هن پنهنجون نظرون
منهنجي پاسي کان ڦيرائي ڇڏيون هيون. ڄڻ
انهن ڦيريل نظرن کي هن پنهنجي اوگهڙ لاءِ
اوٽ بڻائي ڇڏيو هو.

مون هن کان پڇيو: ”تنهنجي پُٺيءَ
تي اهي نيل ڇا جا آهن؟ ڄڻ ڪنهن ڇهبڪن
سان توکي ڪُٽيو هجي.“

هڪدم سندس هٿ پويان هليو
ويو. جتان چوليءَ جي پويان جاءِ جاءِ تان ڦاٽل
محسوس ڪري هن اکيون جهڪائي ڇڏيون.
۽ ٻئي هٿ منهن تي رکي روئڻ لڳي.

مون کي مٿس ترس اچي ويو. مون
اڳتي وڌي ڪيس پنهنجي ٻاکر ۾ ڀري ورتو
۽ سيني سان لڳائي ڇڏيو. منهنجي سيني
سان لڳندي ئي هوءَ سڏڪڻ لڳي.

”ٻڌاءِ نہ ريکا. ڇا ڳالهہ آهي. هي
زخمن جا نشان ڇا جا آهن؟“

هن پنهنجا سڏڪا روڪي، اکيون
اگهيون ۽ ڀريل ڳلي سان چوڻ لڳي:

” هو مون کي ماريندا آهن؟“

” اهي ڪير؟ ڇا تنهنجو مڙس؟“
مون پڇيو.

هن هاڪار ۾ مٿو لوڏيو.

”تنهنجو مڙس توکي ماريندو
آهي؟ هن گل جهڙي بدن تي ڇهبڪ
وهائيندو آهي؟“ مان حيرت ۾ پئجي ويس.

”ها!“ هن جون اکيون وري ڳوڙهن
سان ڀرجي ويون.

”ڇو ڀلا؟“

هن ڪجهه به نه چيو. ويتر پاڻ کي
ويڙهوٽيو ڪري پنهنجو منهن منهنجي سيني
۾ لڪائي ڇڏيو ۽سڏڪڻ لڳي.

"ڇو ريڪا؟ هو ائين ڇو ڪندو
آهي؟"

روئندي چوڻ لڳي: "جيڪڏهن هو
ائين نه ڪري ته مون سان سمهي ئي نه
سگهي."

مان سڪتي ۾ اچي ويس. پهرين
سٽ ۾ ته مون کي يقين ئي نه آيو ته هوءَ ڇا
چئي رهي آهي.

"يعني، يعني، تہ..." مان
پنهنجو شڪ دور ڪرڻ لاءِ هن کان ٻيهر
پڇيو. "هو توکي ڇهبڪ سان ماريندو آهي؟"

"ها!" هوءَ چوڻ لڳي، "ڪڏهن
ڪڏهن ته ماري ماري منهنجي پٺي ڇلي
ڇڏيندو آهي ۽ جيترو ماريندو آهي اوترو ئي
هن ۾ جوش پيدا ٿيندو آهي."

هوءَ زور زور سان روئڻ لڳي.

" وڏو ڪو بي رحم انسان آهي.
"مون چيو.

هوءَ روئندي رهي.

"۽ تون ان کي برداشت ڪندي
آهين؟"

هوءَ روئندي رهي.

"اهڙي ظالم انسان کي ته گولي
هڻي ماري ڇڏجي!"

هوءَ زور زور سان روئڻ لڳي.

مون به ڪيس زور زور سان ڀاڪر
۾ ڀيڪوڙيو.

" توکي اهڙي غليظ ڪميني،
بيمار ۽ ظالم شخص وٽ هڪڙو منٽ به رهڻ
نه گهرجي! ... مان توکي تنهنجي ساهري

گهر نه وڃڻ ڏيندس. تون مون س
هلندينءَ!"مون سندس ڪاڏيءَ کي ڇهلي
ڪندي چيو ۽ هن جي ڳڻن تي وهندڙ ڳو
کي اگهيو. پوءِ منهنجا چپ هن جي نـ
گلابي چپن جي طرف وڌڻ لڳا.

ريڪا جو بدن ڪنبي رهيو هو
هڪدم پنهنجو چهرو جهڪائي
سيني ۾ لڪائي ڇڏيو ۽ دبيل دبيل لهج
چيو:

"بابو مون تي ٺڪو نه لائجانءِ
اوچتو مون پاڻ کي جهلي و
مون هن جي بدن جي تان پنهنجي ٻانهن
گهيرو ڍرو ڪري ڇڏيو. مان هن جي پٺي
هٿ ڦيريندو رهيس. آخرڪار هن جا
جهڙا سڏڪا بند ٿي ويا ۽ ڳوڙها به رڪ
ويا. پوءِ مون هن کي پنهنجي ٻانهن
گهيري مان آزاد ڪري ڇڏيو. هوءَ گهٽي
تائين وڻ جي ٿڙ کي ٽيڪ ڏيو. پنهنجو
ڦيري وڏا وڏا ساهه کڻندي رهي. پوءِ ه
سڪل اڏ آلو رئو ڪٽي پنهنجي ڦاٿل ڇو
مٿان ويڙهي ڇڏي، ڇڻ منهنجي ۽ پنه
درميان هڪ بي ديوار ڪڙي ڪري ڇ
هجي. پر مون ڪجهه ائين محسوس ڪ
پهريون ڀيرو محسوس ڪيو ڇڻ اها
مضبوط ديوار نه هئي. شايد جذبات
هڪڙي ئي وهڪري ۾ وهي وڃي ها.

هاٽي هاٽي هڪڙي اجهل ت
اسان جي جسمن سان ٽڪرائي هئي، و
پاڻيءَ ۾ اسان جون دليون ڪجهه گهڙي
هڪ ٿي ويون هيون ۽ ڪنهن اڻ سو
اڏمي جو اجالو اسان جي روحن ۾ جـ
ويو هو ۽ جڏهن هوءَ منهنجي سيني سان
هئي ته هن جي ساهن ۾ ڪيڏي نه پنهنجـ

ئي. مون کان دور رهي ته شايد هوءَ مون کي
ساري نه سگهندي. ڪنهن مهر ڀري جذبي
اري ڪنهن گهاٽي وڻ اسان ٻنهي کي
هنجي ڇانءَ ۾ ويهاريو هو. پنهنجائپ جو
ي احساس ڏاڍي مشڪل سان پيدا ٿيندو
هي ۽ جڏهن پيدا ٿيندو آهي ته ويندو به وڏي
شڪل سان آهي.

هاڻي تون ڪيڏو به ڏور هلي وڃين
يڪا! هي لمحو تنهنجو به پيڇو ڪندو...
نهنجو به پيڇو ڪندو رهندو ريڪا! ۽ دل ۾
ڪنهن گهنڊ جيان پيو وڄندو رهندو.

ايندڙ اڍائي ڪلاڪن تائين اسان
نهي جي وچ ۾ ڪا به ڳالهه ٻولهه ڪانه ٿي.
ان پنهنجا ڪپڙا اس ۾ سڪائيندو رهيس.
وءَ به پنهنجي ڪپڙن جي هڙ کولي، ان مان ٻه
وڙا جيڪي ان ۾ ٻڌل هئا، انهن جو اڳ پوءِ
رائي ورائي، سڪائي رهي هئي.

پوءِ هڪ ٿاريءَ جي پوڀان وڃي
ون کي چوڻ لڳي:

"هيڏانهن نه ڏسجانءِ مان ڪپڙا
ي مٽايان."

ٿوريءَ دير ۾ هن پنهنجا ڪپڙا
دلائي ورتا. ڦاٽل چوليءَ جي جاءِ تي هن
ئين قميص ۽ پَڙي جي جاءِ تي چوڙيدار
اجامو ۽ ان رئي جي جاءِ تي نئين چادر. پوءِ
ون سان اکيون ملائي چوڻ لڳي:

"هل ته هاڻي هلون نه ته رستي ۾
ي رات پئجي ويندي."

اسان ٻنهي پنڌ ڪرڻ شروع ڪيو.
گيان هلي اسان ڏوليا ڳوٺ ۾ اندر وڃڻ بجاءِ
اسو ڪري ۽ ٻئي پاسي کان گهمي اڳتي
ڌي وياسين. ڇاڪاڻ ته ريڪا چيو هو ته
ستي ۾ جيترا گهڻا ماڻهو ٽڪرائجن اوترو
چڱو آهي. ۽ اسان جي ٽوهه ۾ اڳيان ويندڙ
گهوڙي سوارن جي ڪري مون به ائين ئي
مناسب سمجهيو.

اتان هڪڙو وارياسو علائقو پئي
شروع ٿيو.. ريتيلو ۽ غيرآباد. هلندي هلندي
ڏينهن جو ٽيون پهر به ختم ٿي ويو. سج اولهه
جي ڪڪ ۾ لهڻ لڳو.

هن وقت تائين رستي ۾ ڪٿي به
پيئڻ جو پاڻي نه مليو هو. سو جڏهن هڪڙو
کوهه نظر آيو ته اسان ٻنهي ڇٽڻ سک جو
ساهه کنيو. اڄ کان نڙيءَ ۾ ڪنڊا ٿي چڀيا.
خوش قسمتيءَ سان کوهه جي ڪنجڙاٽ ۾
ٻڌل ڏاند وهي رهيو هو. کوهه جي ٻر ۾ ويهي
اسان ساهه پٽيوسين ۽ دل ڀري پاڻي
پيتوسين.

ريڪا کوهه هلائڻ واري ڇوڪري
کان پڇيو:

" تو ڪي گهوڙي سوار هتان
لنگهندي ڏٺا؟"

"ها ڪجهه ڪلاڪ ٿيا، هتان
لنگهيا هئا."

" ڇا پيا پڇن؟"

ڇوڪرو پهرين ته خاموش رهيو.
غور سان اسان ٻنهي کي ڏسڻ لڳو. پوءِ چوڻ
لڳو:

"شايد توهان ٻنهي جي لاءِ پئي
پڇيائون. چون پيا ته ڪو نوجوان مرد ۽
ڇوڪري ته هتان نه لنگهيا؟ مون ته نهڪر
ڪئي ڇو جو توهان ته هاڻي آيا آهيو."

ريڪا مون ڏانهن، مون ريڪا ڏانهن
غور سان نهاريو. ڄڻ ٻنهي جي دل ۾ هڪڙو
ئي خيال آيو هجي. پوءِ ريڪا چوڻ لڳي:

" ڏس جيڪڏهن اهي پيهر تو وٽ موٽي اچن تہ انهن کي اسان جي باري ۾ ڪجهہ بہ نہ ٻڌائجانءِ."

مون ڇوڪري کي هڪ رپيو ڏنو.

چوڻ لڳو:

"نيڪ آهي نہ ٻڌائيندس."

هلندي هلندي اسان ڏاڍو ٿڪجي پيا هئاسين. انڪري ڪوهہ جي پاسي ۾ وڻن جي ڇانءِ ۾ ڪي گهڙيون آرام ڪرڻ ضروري ڄاتوسين. مان تہ ڇيلهہ سڌي ڪري زمين تي ئي سمهي پيس. هوءَ بہ منهنجي پير ۾ ٻئي پاسي منهن ڪري سمهي پئي.

مان هن جي مڙس جي باري ۾ سوچڻ لڳس. انهيءَ نفسياتي حالت جي باري ۾ تہ اڪثر مون ڪتابن ۾ پڙهيو هو، جنهن کي انگريزيءَ ۾ Masochism چوندا آهن. هن نفسياتي بيماريءَ سبب ماڻهو جسماني غلط ڪاريءَ مان لطف اندوز ٿيندو آهي. ۽ جسماني يا جذباتي اذيت مان مزو وٺي جنسي بيداري پيدا ڪندو آهي ۽ هن حالت جي باري ۾ اهو بہ ٻڌو هو تہ ڪنهن ٻئي کي تڪليف ۽ اذيت ڏئي بہ ماڻهو پنهنجا جذبات اڀاريندا آهن. هي بہ Sadism يعني ٻين کي جسماني يا ذهني اذيت ڏئي جنسي تسڪين ماڻڻ جو قسم آهي ۽ جنسي بگڙائيءَ جو انتهائي مثال آهي. پر پڙهڻ، لکڻ يا ڏسڻ ۾ وڏو فرق آهي. ريڪا جي پُٺيءَ تي نيرا نيرا نشان الائي ڪيتري دير تائين منهنجي پُٺيءَ تي ڇهبڪن جيان وسي رهيا. گهٻرائجي مون اکيون ٻوٽي ڇڏيون.

"ڇا ٿيو؟"

ريڪا منهنجي شڪل ۾ غور

ڏسندي چيو.

" ڪيئن تون هن وقت تـ

برداشت ڪندي رهي آهين؟"

" تہ ٻيو ڇا ڪريان ها؟"

ڪاوڙجي چوڻ لڳي.

"هن کي گولي هڻي ماري ڇ

ها!"

" اهو ڇو ٿو وسارين تہ مون

هن مان هڪ ٻار بہ آهي. مان پنهنجي ٻار

پيءُ جي قاتل ڪيئن ٿي ٿي سگهان!"

" اها هڪ غير انساني حرڪ

آهي، توکي هڪدم هن کان جدا ٿي و

کپي."

"الڳ ٿي ڪٿي وڃان؟"

"ڇا تنهنجي ماءُ کي معلوم آ

"

"نہ، مون ان کي ڪجهہ بہ نہ ٻ

آهي، توکي بہ نہ ٻڌايان ها! جيڪڏه

جيڪڏهن .." هوءَ چپ ٿي وئي.

"ڇا پهرين ڏينهن کان ئي ائين

هو؟"

"ها! پهرين ڏينهن کان ئي،"

لڳي، " مان سمجهندي هئس تہ شايد س

مرد ائين ڪندا هوندا! آهستي آهستي ج

جيراآباد جي ٻين ساهيڙين سان ڳالهـ

ٻولهيون ٿيون تہ مون کي معلوم ٿيو تہ

ئي ان معاملي ۾ بدقسمت آهيان، ورنہ

ڇوڪرين جا مڙس تہ انهن کي پيار ڪ

هئا."

ڏک کان هن جو آواز ٻرجي و

هوءَ چپ ٿي وئي.

وري چوڻ لڳي:

"پهرين تہ مون کي سچي دنيا جي مردن سان نفرت ٿي وئي هئي. پوءِ جڏهن مون پنهنجي ڀين ساهيڙين کي پنهنجي بدقسمتيءَ جي باري ۾ ٻڌائڻ ڪانسواءِ ئي احتياط سان پڇا ڳاڇا ڪئي تہ معلوم ٿيو تہ سڀئي مرد اهڙا نہ ٿيندا آهن. بس ڪو ڪو اهڙو ٿيندو آهي."

مون چيو: "اهڙي ماڻهوءَ کي ڇڏي ڏجانءِ. اهڙي مرد کي ڇڏي ڏيڻ دنيا ڌرم توڙي قانون جي نظرن ۾ بہ گناهہ نہ آهي. توکي اهڙي انسان سان هڪڙو پل بہ گڏ رهڻ نہ گهرجي. هي گل جهڙو بدن. گل جيان ٽڙڻ لاءِ پيدا ٿيو آهي. ڇهڪ ڪائڻ لاءِ نہ!"

هوءَ آهستگيءَ سان چوڻ لڳي:

"ڪهڙي خبر تون بہ اهڙو ئي نڪرين!"

مان ڇرڪي ويس. هن جو جملو انتهائي گهرو هو. عورت جي دل جيان اٿاهہ گهرو ۽ هزارين تهن ۾ لڪل. نہ ڄاڻ تون ڇا چئي وئينءَ ريڪا. ان جملي جون تہ الائي ڪيتريون ئي معنائون آهن. الائي تہ ڪيترا ئي رنگ آهن. منهنجي اکيان انڊلٺ جي رنگن جيان ڪلندا ٿا وڃن. مون شرير نگاهن سان هن ڏانهن تڪڻ شروع ڪيو:

"ڇا سچ پچ مون کي بہ تون ائين ٿي سمجهين؟"

هن جو هٿ آهستي آهستي منهنجي هٿ ڏانهن سرڪي آيو. منهنجي هٿن جون آڱريون هن جي هٿن جي آڱرين سان ڪيڏڻ لڳيون. ڏاڍو منڙو ۽ من موهڻو لمحو هو اهو. مان هن جي هٿ جي ريکائن کي ڳولهڻ لڳس تہ شايد انهن ۾ ڪٿي منهنجي جيون جي ريکا هجي.

مان آهستي آهستي هن جي ويجهو وڃڻ لڳس.

هن هڪدم پنهنجو هٿ منهنجي هٿ مان ڇڏائي ورتو. ڏکويل لهجي ۾ چوڻ لڳي:

"مون کي ٺڳ نہ لائجانءِ! بابو."

مان پنهنجي جاءِ تي ڄمي ويس.

اهو لمحو هڪ سڏڪو بڻجي فضا ۾ ڦهلجي ويو.

● ● ● ●

پوپاڙيءَ جا پاڇا ڊگها ٿيندا پئي ويا ۽ اسان ٿڪڙا ٿڪڙا قدم کڻي شهپارا جي طرف وڃي رهيا هئاسين.

اوچتو اسان سامهون دز اڏامندي ڏٺي. گمان ائين ٿيو ڄڻ ڪو ريڊار پنهنجو ڌڻ ڪاهيندو پئي آيو. يا ڪي ماڻهو گهوڙن تي سوار هيڏانهن اچي رهيا هئا. اسان هڪدم وڻن جي آڙ ۾ لڪي پياسين. ٿوري دير ۾ ئي بہ گهوڙي سوار اسان جي پرسان گذريا.

مون ۽ ريڪا انهن ٻنهي کي سڃاتو. اهي اُهي ئي راهڪ هئا. راوت جا ماڻهو. جيڪي شايد اسان جو ڏس پتو نہ ملڻ سبب مايوس ٿي واپس وڃي رهيا هئا.

جڏهن هو گهڻو پري نڪري ويا تہ اسان ٻنهي هڪ ٻئي ڏانهن نهاريو.

پوءِ ريڪا اطمينان وارو ساهہ کڻي چوڻ لڳي:

”ڇگو ٿيو اهي واپس موٽي ويا،
هاڻي شهپارا ۾ اسان جي لاءِ ڪو خطرو نہ آهي.“

هاڻي ڪٿي ڪٿي روشنيون نظر اچڻ لڳيون. شهپارا جو ڳوٺ ويجهو اچي رهيو هو.

• • • •

شهپارا تائين پهچندي پهچندي ريڪا ڏاڍو ٿڪجي پئي هئي، چوڻ لڳي:

”اڄ رات هتي،شهپارا ڳوٺ جي سراءِ ۾ آرام ڪنداسين. صبح جو پڻ اٺ ڪري جيراآباد هلنداسين.

”جيراآباد تائين ڇا انهن جو رستو آهي؟“

”ها!“ ريڪا چيو. ”مان تہ سدائين انهن تي چڙهي ويندي آهيان، اهو رستو هتان ڪان ويجهو آهي.“

پر منهنجو خيال هو تہ ممڪن آهي شهپارا جنڪشن ڪان جيراآباد تائين گاڏي ويندي هجي. ريڪا کي سراءِ ۾ ويهاري مان اسٽيشن تي ويس. معلوم ٿيو تہ ڪلاڪ ڪن ۾ ڇوٽي لائين تي هڪڙي گاڏي ايندي، جيڪا سياڻي صبح جو جيراآباد جي اسٽيشن تائين پهچي ويندي.

رستو تہ ريل گاڏيءَ جي لحاظ ڪان ڏکيو ڪونہ هو. پر ڇوٽي لائين واري گاڏي، انهن جي رفتار ڪان بہ آهستي هلندي آهي. پوءِ بہ مون شهپارا ڪان جيراآباد تائين واري بيابان کي انهن تي پار ڪرڻ ڪان ريل گاڏيءَ ۾ سفر ڪرڻ بهتر سمجهيو. ان ڪري جيراآباد جون بہ ٽڪيٽون وٺي واپس سراءِ هليو آيس.

ٽڪ سبب ريڪا کي ننڊ اچي وئي هئي. مون هن کي آهستگيءَ سان جاڳايو. سراءِ جي تنور تي مانيون پچائڻ واري نانوائيءَ کان ڪاڌو تيار ڪرائي ڪاڌوسين ۽ گاڏيءَ ۾ صرف ڏهہ منٽ بچيا هئا جو اسان اچي گاڏيءَ تي چڙهياسين.

ريڪا تہ ننڊ جي خمارن ۾ هئي، سراءِ کان اسٽيشن تائين جو سمورو رستو منهنجو هٿ پڪڙي هلي رهي هئي. هن کي تہ شايد اهو بہ پوريءَ ريت معلوم ڪونہ ٿيو تہ هوءَ ڪيڏيءَ مهل ريلوي اسٽيشن تي پهتي.

هوءَ ڇوٽي لائين جي ريل ۾ ويني. ڪڏهن گاڏي هلي! هوءَ تہ بس، فرسٽ ڪلاس جي ڊبي ۾ ايندي ئي برٿ تي پير پساري سمهي پئي!

هي ڇهن برٿن وارو ڊبو هو، ٽي هيٺ ٽي مٿي. چارماڻهو اسان کان اڳ ۾ ئي هن ڊبي ۾ موجود هئا. ٻہ هڪ برٿ تي تہ ٻہ ٻيءَ برٿ تي.

هڪڙي برٿ تي ٻہ هپي ويٺا هئا. هڪڙو انهن مان تڪڙو توانو هو پر ٻيو ڪمزور ۽ نازڪ بدن وارو. هن جا وار گهاٽا وڏيل هئا جنهن مان هن عورتن وانگر چوٽو ڪري ڇڏيو هو. ممڪن هو تہ مان کيس عورت سمجهان ها. جيڪڏهن هن جي منهن تي سنهڙي ڏاڙهي نہ هجي ها. شڪل ٿوري ڏکي هئس، پلڪون گهاٽيون هئس، هٿن جون آڱريون بہ ڏکيون هئس ۽ آواز بہ سنهڙو هئس. مون کي ڪجهہ ائين لڳو، ڄڻ قدرت هن کي عورت بنائيندي اڌ ۾ ڇڏي ڏنو هجي.

بٺي هپيءَ جي ويڪري شڪل تي
تي ۽ پوري رنگ جي ڏاڙهي هئي ۽
هپين جي مقابلي ۾ گهڻو هٿو ڪٺو
هن کي پوري سائي ۽ پيلي ڌارين واري
پاتل هئي ۽ هڪ گيڙو رنگ جو ميرو
. جنهن جي سيني وارا ٽئي بٽڻ کليل
جنهن مان سندس ويڪري سيني جا پورا
اچي رهيا هئا. هو وڏي چوچ وچان
ي سنهڙي ساٿيءَ سان ڳالهائي رهيو هو
ـڏهن ڪڏهن پنهنجي بانهن هن جي
۾ ورائي ٿي ورتائين.

سنهڙي هپيءَ هڪڙو رومال کوليو
مان ڊبل روٽي ڪڍي ان جا حصا ڪرڻ
۽ چاقوءَ سان ٽماٽن ۽ ڪيري جا ٽڪرا ٽڪرا
. انهن کي ڊبل روٽيءَ تي مکڻ لڳائي
ـچ ناهي، ان دنبي هپيءَ کي ڏيڻ لڳو.

بٺي هپي آهستي آهستي ڳالهيون
ري رهيا هئا تہ سينڊوچ بہ کائي رهيا

بيءَ برٿ تي هڪ اڌڙوٽ عمر جو
س ويٺو هو، جيڪو ڪڇيءَ ۾ پاندان
يو، کاڏيءَ جو ڪرتو پاجامو پايو، هندي
جي ڪا اخبار پڙهڻ ۾ مشغول هو.
ن ڪڏهن دري کولي وات ۾ گڏ ٿيل پان
ڪ اڇلائي ٿي ڇڏيائين. ان جي سامهون
برٿ جي ٻئي چيڙي تي شيرواڻي ۽
ـهہ جو پاجامو پاتل، ڏاڙهي مڇ چٽ،
ان اکين وارو شخص نيرن ڪري رهيو
ورق وارا اڦراٺا، شامي ڪباب، پڳل
. مٽرن ۽ گوگڙن جو آچار کائڻ کانپوءِ
انديءَ جي هڪڙي دٻي ڪڍي. جنهن
اعلي نسل جي مگهئي پان جي هڪ
ي ڪڍي وات ۾ وڌي. ٿوري دير کانپوءِ

بـرٿ جـي هيٺـان رکيـل نقـش نگـار وارو
ٿوڪدان کنيو ۽ وڏي نفاست سان ان ۾ ٿڪ
اڇلڻ لاءِ استعمال ڪيو. پوءِ اهو فرش تي
رکي، شيرواڻيءَ جي کيسي مان هڪڙو رومال
ڪڍيو، جنهن سان واڇون اگهيون. پوءِ برٿ
تان هڪڙو رسالو کڻي پڙهڻ ۾ مصروف ٿي
ويو.

بٺي هپي ڪنهن غيرملڪي زبان
۾ ڳالهائي رهيا هئا. مون دنبي هپيءَ کان
پڇيو:

”اوهان ڪهڙي ملڪ کان آيا
آهيو؟“

هن نهايت شائستگيءَ سان چيو:
”آسٽريا کان.“

مون پڇيو: ”ڪيڏانهن وڃي رهيا
آهيو؟“

چوڻ لڳو: ”ڪلو آپور جو پراڻو
قلعو ڏسڻ.“

مون سنهڙي هپيءَ طرف اشارو
ڪندي پڇيو: ”هي اوهان جو دوست آهي.“

اهو دنبو هپي کلي ويٺو، چوڻ
لڳو: ”هيءَ منهنجي زال آهي.“

”زال!“ مان حيرت وچان ڏانهنس
ڏسڻ لڳس، ”هي تہ مرد آهي!“

”ها مرد ئي تہ آهي، پر اڄڪلهہ
جي ترقي يافتہ ملڪن ۾ بہ مرد بہ شادي
ڪري سگهن ٿا.“

مون کي ان وقت آمريڪي اخبارن
۾ شايع ٿيل اهڙا ڪجهہ مثال ياد اچي ويا.
اخبارن ۾ اهڙن جوڙن جون تصويرون بہ ڇپيون
هيون. مان خاموش ٿي ويس. اڄ ڪلهہ يورپ
۽ آمريڪا ۾ لوطي ذوق رکندڙ هم جنس

پوستيءَ جو رجحان وڌندو ٿو وڃي، پر ڇا ڇئجي! مشرق ۾ ته اها وبا ڏاڍي آڳاٽي آهي.

مون ٿوري دير کان پوءِ پڇيو: ”ڇا اوهان شاديءَ کان اڳ ۾ ئي طئي ڪري ڇڏيندا آهيو ته ڪير مرد ٿيندو ڪير زال ٻڻبو. ڇاڪاڻ ته توهان ته ٻئي مرد آهيو.“

چوڻ لڳو: ”عام طور تي مان ئي هن جو مڙس هوندو آهيان ۽ هي زال، پر ڪڏهن ڪڏهن هي مڙس هوندو آهي ۽ مان هن جي زال. ظاهر آهي اها ته ڳڏيل رضامنديءَ جي ڳالهه آهي.“

مون چيو: ”پر اوهان ٻئي جوان آهيو. ڏسڻ ۾ به نيڪ ناڪ آهيو. گهر کان دنيا جو سئر ڪرڻ نڪتا آهيو. ضرور ڇڱي مالدار خاندان جا فرد به هوندؤ. مان سمجهان ٿو ته توهان ٻئي ڏاڍي آسانيءَ سان ڪن به ٻن عورتن سان شادي ڪري ٿي سگهيا.“

هن منهنجي ڳالهه وچ ۾ ڪاٽيندي چيو: ”عورت ۽ مرد جي شاديءَ جي رسم هاڻي پراڻي ٿي چڪي آهي. هاڻي ان ۾ ڪوبه مزو نه رهيو آهي. پر ٻن مردن جي شاديءَ جو خيال دل ۾ ڪتڪائي پيدا ڪندڙ آهي. ان جو مزو ئي پنهنجو آهي. لڳي ٿو ڄڻ اسان زندگيءَ جي نت نون تجربن جي وادين ۾ داخل ٿي رهيا آهيون. اصل ۾ اسان جو نسل نت نوان تجربا ڪرڻ ٿو چاهي.“

”پر اخلاق؟“

”اسان جي اخلاق جا ماڻا ۽ ماپا پيا آهن. اسان پراڻي يورپ جي سماج جا سمورا بندڻ ٽوڙي ڇڏيا آهن. نه ته اسان پنهنجي گهرن کان سوين ڪوهه پري ههڙين ڪنارا ڳاڏين ۾ پلاڃو وينا هجون ها!“

مون چيو: ”انساني سماج جا م
۽ ماپا اوهان ٽوڙي سگهو ٿا. پر فطرت
قانون کي ٽوڙڻ ناممڪن آهي. ان شاديءَ م
ٻار پيدا نه ٿا ٿي سگهن. گهر نه ٿو
سگهي. خاندان جو بنياد نه ٿو
سگهي!“

”گهر ڪير ٿو ناهڻ چاهي!“ ا
نازڪ بدن هپي چوڻ لڳو. ”ٻار ڪنهن
گهرجن؟ هن جهان ۾ اڳ ئي انساني آبا
وڌي وئي آهي. دوزخ ۾ پوي خاندان. اس
کي اسان جي جنسي آزادي گهرجي.“

ڊنبو هپي چوڻ لڳو: ”گهر ج
چوديواري ماڻهوءَ کي معذور ڪري ڇڏ
آهي. هو هڪ زنجير سان ٻڌجي ويندو آه
هڪ اهڙي ڏوريءَ سان جيڪا نظر نه اين
آهي. . گهر جي چوديواريءَ ۾ رهڻ و
شخص، جيل جي چئن ديوارن اندر رهڻ وا
کان ڪنهن به حالت ۾ بهتر نه هوندو آه
اجان به خراب حالت ۾ هوندو آهي. فرق
ايترو هوندو آهي ته هو پنهنجي پيرن ۾ پ
پيل ڪڙين کي ڏسي نه سگهن
آهي، سوچيندو آهي ته هو آزاد آهي. حالان
هن جي پيرن ۾ هڪ مضبوط رسي ٻڌل آه
جيڪا کيس گهر کان بازار، دفتر، ڪارخا
يا ٻنيءَ ڏانهن ڳهلي ويندي آهي ۽ ش
ٿيندي ئي گهر ڏانهن ڇڪي ايندي آهي. ا
ماڻهو، ماڻهو ڪٿي رهيو! اهو ته هڪ وه
ٿيو. هڪ مزدوريءَ ۾ ڪم ايندڙ جانو
اسان وهٽ ٿيڻ نه ٿا چاهيون. اسان گهر نا
نه ٿا چاهيون! اسان ان نظر نه ايندڙ رسيءَ ک
ڇني ڇڏيو آهي. اسان زال مڙس جي زنجير
کي ٽوڙي ڇڏيو آهي. اڄ مان هن جو مڙ
آهيان ۽ هيءَ منهنجي زال آهي ته سڀاڻي

منهنجو مڙس هوندو ۽ مان هن جي زال هوندس. اڄ اسان هتي آهيون تہ سڀاڻ ڪٿي ٻئي هنڌ. اسان ڪنهن گهر جي اڱڻ ۾، ڪنهن وڻ جي ڇانءَ ۾، ڪنهن نديءَ جي ڪناري سمهي پوندا آهيون ۽ ٻئي ڏينهن وري اڳتي هلڻ لڳندا آهيون. اسان گهٽين، سڙڪن، عمارتن، لفٽن ۽ دروازن وارن گهرن جي گهٽيل ماحول کان مڪتي حاصل ڪئي آهي ۽ رڇ يا چيتي جهڙي آزادي حاصل ڪري ورتي آهي.''

مون چيو: ”رڇ جي بہ هڪ ڄُر هوندي آهي، اهو بہ سارو ڏينهن ڪم ڪندو آهي، سارو ڏينهن کاڌي جي ڳولها ڪندو آهي، ماڻهو بہ اهو ئي ڪم ڪندو آهي پر شايد توري ڏکيائيءَ سان. شهر جي بوساٽيل زندگيءَ کان تہ مان بہ بيزار ٿي پيو آهيان. پر ڪم ڪرڻ کا ڪيٻائڻ نہ تو چاهيان. هر شخص کي صبح کان شام تائين ضرور ڪم ڪرڻ گهرجي.''

” ڇو؟'' ڪمزور هپي توري کاوڙ ڪندي چوڻ لڳو، ”سڀئي ڪم بيڪار ۽ فضول آهن. مون تہ ڏنو آهي تہ هر ڪم ۾ ٻئي جو ئي فائدو ٿيندو آهي. ماڻهوءَ جو پنهنجو پلو تہ گهٽ ئي هوندو آهي. جيڪڏهن توهان ڏينهن ۾ ڏهہ ڪم ڪريو ٿا تہ توهان جي حصي ۾ هڪڙي ڪم جو فائدو تو اچي، اها ناانصافي آهي. ان بيهودي ورياج خوريءَ مان اسان بيزار ٿي پيا آهيون. ان ڪري اسان ڪم ڪرڻ ڇڏي ڏنو آهي.''

” پوءِ روٽي پاڻي توهان کي ڪير ڏيندو آهي؟''

”اسان جا والدين اسان جي مدد ڪندا آهن، جيڪڏهن ڪنهن مهيني ماس اسان کي اتان مدد نہ ملندي آهي تہ اسان پني پورت ڪري وٺندا آهيون. ڪڏهن ڪڏهن اسان ڪم بہ ڪري وٺندا آهيون پر انتهائي مجبوريءَ جي حالت ۾.''

”ٻين لفظن ۾ توهان ٻين جي محنت تي زندهہ رهڻ ٿا چاهيو!''

” اسان جي خواهشون تمام ٿوريون آهن. صرف هڪ يونٽ. باقي نَوَ يونٽ اوهان ڪٽي وٺو پر اسان کي اڪيلو ڇڏي ڏيو. ڇا اوهان اسان کي هڪ يونٽ بہ نہ ڏئي سگهندا؟ اسان جون خواهشون تمام محدود آهن. اسان رڳو اهو ٿا چاهيون تہ اسان کي اڪيلو ڇڏي ڏنو وڃي.''

دنبي هپيءَ، ٻانهن وڌائي، ڪمزور هپيءَ جي ڇيلهہ ۾ ڦيرائي ورتي. دنبي هپيءَ جي چولي جي هڪڙي ٻانهن ڦاٽل هئي، جنهن مان سندس ڀورن وارن واري مضبوط ٻانهن نظر اچي رهي هئي. ڪمزور هپي ان جي انهيءَ اگهاڙي جاءِ تي پنهنجي کاڏي رکي پنهنجي سنهڙي ڏاڙهي ڪنهڻ لڳو.

سامهون واري برٿ تي ليٽيل همراهہ جيڪو هندي اخبار پڙهي رهيو هو، اٿي ويٺو، ۽ پر ۾ ويٺل شخص کان پڇڻ لڳو: ”جناب هيءَ غريبي آخر ڪڏهن ختم ٿيندي؟ هي غربت هٽايو نعرو تہ بلڪل ئي فراڊ آهي.''

شيرواڻيءَ واري شخص چيو: ”هڪ ٻن سالن ۾ تہ هيءَ غربت ختم ڪانہ ٿيندي جناب. آخر صدين کان هلندي پئي اچي، اها غربت بہ!''

. هندي اخبار کي ويڙهي، پنهنجي آڱر ۾ پيل سوني منڊيءَ کي ڦيرائيندي هن ٻُلهہ ڪندي چيو: ”ڇو ڀلا! جيڪڏهن غربت

هڪ ٻن سالن ۾ ختم ڪانه ٿي ٿي سگهي ته اندرا گانڌيءَ اهو نعرو ڇو هنيو هو؟“

شيرواڻيءَ واري چيو: ”اهو نعرو نه آهي، هڪ نظريي جو اعلان آهي. مان اندرا گانڌيءَ جي هر ڳالهه سان سهمت نه آهيان، نه ئي انهن جي حمايت ٿو ڪريان پر ايترو ضرور ٿو سمجهان ته اهو نعرو اندرا گانڌي نه هٽي ها ته ڪو ٻيو هٽي ها! پر جيڪڏهن سياڻي اندرا گانڌي حڪومتي گاديءَ تان لهي ٿي وڃي ته به اهو نعرو ڪنهن نه ڪنهن کي ته هٽڻو پوندو. ان ڪري ته اهو نعرو ان ڳالهه جي نشاندهي ٿو ڪري ته اسان جي ملڪ ۾ غربت ڪيتري قدر آهي، ان کي ختم ڪرڻ جي ضرورت آهي. غربت جي دائري کي سوڙهو ڪرڻو آهي ۽ اهو ڪم آهستي آهستي ئي ٿيڻو آهي. يورپ کي پنهنجي غربت جي خاتمي ۾ چار سو سال لڳا هئا. آمريڪا کي هڪ سو سال، سوويت يونين پورا پنجاهه سال ورتا. جيئن ته هاڻي سائنس ترقي ڪري چڪي آهي، ان حوالي سان هندوستان جهڙي وڏي آباديءَ واري ملڪ کي گهٽ ۾ گهٽ ٽيهه چاليهه سال ته لڳندا ئي، پوءِ به جيڪڏهن سائنسي طريقن سان ڪم ڪيو وڃي، جيئن پنج ساله منصوبابندي ڪبي آهي.“

سوني منڊيءَ واري وري جُلهه ڪندي چيو: ”ابا سمورا پنج ساله منصوبا ناڪام ٿي چڪا آهن. پيداوار جي شرح ٽي فيصد يا چار فيصد کان به وڌي نه سگهي آهي، ان شرح جي حوالي سان هر سال انساني آبادي وڌندي ٿي وڃي. نتيجو ٻُڙي... ها جيڪڏهن شرح پيداوار ڇهن کان نوَ فيصد وڌي وڃي ته ...!“

مون چيو: ”جپان ۾ شرح پ... ڏهه فيصد آهي، ان ڪري وڌندڙ ان... آباديءَ جي باوجود اهو امير ملڪ بڻج... آهي. اسان کي ان حساب سان ترقي ڪ... پوندي.“

”اهي سيئي، رڳو ڳالهيون... جناب، اسان ماڻهو ڪم چور آهيون، کي به ديش جي ڳڻتي ڪانه آهي، هر کي پنهنجي گهر ڀرڻ کان واندڪائي م... ڪو ئي ديش جو ڀلو به سوچي نه! بيڪ... مهانگائي، اقرباپروري، رشوتخوري اس... سماج کي بنيادن کي ئي ڪوکلو ڪري... آهي. هاڻي ته هن ديش جو ڀڳوان ئي ... آهي.“

شيرواڻيءَ وارو شخص ڪلي... لڳو: ”جناب! ائين سوچڻ سان ته ڪجهه... ورندو! ايتري مايوسي به ٺيڪ نه آهي... البت سندرو ٻڌي ڪم ڪرڻ جي ض... آهي. آخر ٻوين پنجويهن ورهين ۾ اسان... هٿ تي هٿ رکي ته نه ويٺا هئاسين، پنهنجي ملڪ ۾ پنهنجو هڪ صنعتي... وڏو آهي، فولاد، تيل، موٽر، ... ڪيميڪل، دوائون، بجلي، اليڪٽرانڪ... مشينن ناهڻ جا ڪارخانا قائم ڪيا... اهو ته سوچيو ته انگريز جي وقت ۾ هن... ۾ هڪڙي سئي به تيار ڪانه ٿيندي... هاڻي ته هڪڙو تمام وڏو انڊسٽريل بيس... ٿي چڪو آهي، ان کي به ذهن ۾ رکو ۽... سان اڳتي وڌڻ جو سليقو پيدا ڪريو.“

پر منڊيءَ واري شخص کي... ڪانه وڻي، هو منهن ڇبو ڪندي م... گهمائيندو رهيو. اوچتو چوڻ لڳو: ”اوه... ڪهڙو رسالو پيا پڙهو؟“

"هي اڙدوءَ جو رسالو آهي."

" پر جناب اڙدو تہ پاڪستان جي زبان آهي، ان جو هن ديش سان ڪهڙو واسطو؟"

شيرواڻي واري جو چهرو ونَ ونَ ڪرڻ لڳو. وات سان چاٻا ڏيندي هن چانديءَ جي دٻي کولي ان مان مکڻي پان ڪڍي وات ۾ وڌو ۽ وڏي وقار وچان چيو: "جناب اعليٰ، اڙدو تہ هن ديش ۾ پيدا ٿي، هتي وڏي ويجهي. هن جي تاريخ ٽي سو سال پراڻي آهي، جڏهن پاڪستان جو وجود ئي ڪونہ هو. هن زبان وڏا وڏا شاعر ۽ نثرنگار پيدا ڪيا آهن. هيءَ زبان اسان جي سورنهن قومي زبانن مان هڪ ۽ انتهائي سٺي ۽ وڏي زبان اهي."

"پر اوهان ڇا هن ڳالهہ کان انڪار ڪري سگهندءَ تہ پاڪستان ان کي قومي زبان جو درجو ڏئي ڇڏيو آهي ۽ پاڪستان ۾ تمام گهٽي حد تائين اها ئي بولي ڳالهائي ٿي وڃي؟"

"پاڪستان ان کي قومي زبان قرار ڏنو آهي تہ ان سان تہ اڙدوءَ جي طاقت ۽ خوبصورتيءَ جو ثبوت ٿو ملي. سري لنڪا جي هڪ حصي جي زبان تامل آهي تہ اها ڳالهہ تامل جي خلاف ڪيئن ٿي؟ هن دنيا ۾ ماڻهن، نسلن، قومن، قبيلن ۽ مذهبن جو اچڻ وڃڻ ٿيندو ٿو رهي انهيءَ ڳالهہ سان ڪهڙو فرق ٿو پوي! اسان کي تہ خوش ٿيڻ گهرجي تہ اسان جي ملڪ جي زبان پنهنجي ملڪ کان ٻاهر بہ ايتري قدر پسند ڪئي ٿي وڃي."

" جناب اوهان بلڪل غلط ٿا چئو!" سوني منديءَ وارو چوڻ لڳو. " اها پاڪستان جي زبان آهي، مسلمانن جي زب[illegible] آهي، جڏهن پاڪستان وجود ۾ آيو تہ ان زب[illegible] کي بہ ديش مان هڪالي ڪيڻ گهرجي."

شيرواڻيءَ واري ڪاوڙ مـ[illegible] پنهنجي شيرواڻيءَ جا ٽي بٽڻ کوليا. چاند[illegible] جي دٻيءَ کي بند ڪري کيسي ۾ رکيـ[illegible] ٿوڪدان کڻي ان ۾ ٿڪ اڇلائي. انهن سمو[illegible] ڪمن ۾ دير ٿي وڃڻ سبب هن جو غصو ٿورو گهٽجي ويو. پر اهو تہ ظاهر هو [illegible] سامهون وارو شخص جهيڙي ڪرڻ لاءِ بلڪ[illegible] تيار هو. ساڳيءَ ريت شيرواڻيءَ واري [illegible] جواب ڏيڻ کان مڙڻ نہ ٿي چاهيو. ۽ پنهنج[illegible] ڳالهہ تان ڦرڻ بہ ڪونہ ٿي چاهيو. هن نهاي[illegible] سنجيدگيءَ وچان کيس مخاطب ڪيو:

"جناب اعليٰ تازي مردم شمار[illegible] جي اعتبار سان هن ملڪ ۾ ڇهہ ڪر[illegible] مسلمان آهن، جن مان صرف اڍائي ڪر[illegible] ماڻهو اڙدو ڳالهائيندا آهن. ان ڪري اه[illegible] سڀني مسلمانن جي زبان نہ آهي. تازي مرد[illegible] شماريءَ تحت اڙدو ڳالهائيندڙن جو تعداد ٽ[illegible] ڪروڙ آهي، ان جو مطلب اهو ٿيو تہ اڍائ[illegible] ڪروڙ مسلمانن کان علاوه اڌ ڪروڙ ج[illegible] ويجهو هندو، سک ۽ عيسائي بہ اها زب[illegible] ڳالهائيندا آهن. ان لحاظ کان بہ هيءَ زب[illegible] صرف مسلمانن جي زبان قرار نہ ٿي ڏئ[illegible] سگهجي، هن کي سڀني جي سفر جي سا[illegible] زبان سمجهڻ گهرجي. اصل حقيقت اها آه[illegible] تہ زبان جو ڪوبہ مذهب نہ ٿيندو آهي، هند[illegible] گجراتي، تامل، اڙيا، آسامي، بنگالي ا[illegible] سمورين زبانن جي ڳالهائڻ وارن ۾ هر فر[illegible] ۽ هر مذهب وارا ماڻهو هوندا آهن. دنيا [illegible] ڪنهن بہ زبان کي ڪنهن بہ هڪ مذهب س[illegible] وابستا نہ ٿو ڪري سگهجي، ان ڪري

زبان ڪي ديش نيڪالي نہ تي ڏئي سگهجي.
جيئن تہ هيءَ زبان پاڪستان مان هتي نہ آئي
آهي پر پاڪستان وارن هن کي پاڻ هتان
درآمد ڪيو آهي. هندوستان جا ٽي ڪروڙ
ماڻهو هن کي پنهنجي مادري زبان سمجهندا
آهن.“

”انهن ٽن ڪروڙ ماڻهن ۾ جاهل ۽
اڻپڙهيل جو تعداد ڪيترو ٿيندو؟“

منديءَ واري ٽوڪ واري انداز ۾
مشڪندي چيو.

”جي! جي تمام گهٽ تعداد ۾
جاهل ۽ اڻپڙهيل هوندا پر انهن کي رڳو اڙدوءَ
تائين محدود ڇو سمجهون. هندوستان ۾
اڻپڙهيل ماڻهن يا گهٽ پڙهيل ماڻهن جو
تعداد بہ تمام گهڻو آهي. پر انهن جي صرف
اڙدو واري حساب ۾ ئي ڇو ڳڻيون. ائين تہ
هر زبان ۾ اڻپڙهيل يا گهٽ پڙهيل لکيل
ماڻهن جو تعداد بہ تمام گهڻو آهي ۽
جيڪڏهن ائين سوچجي تہ پڙهيل لکيل
ماڻهن جو عدد هر زبان ۾ هڪ جيترو ئي
ملندو. يعني جيڪڏهن ٽي ڪروڙ اڙدو
ڳالهائيندڙن ۾ رڳو ٽي لک پڙهيل لکيل
هوندا تہ ائين پندرهن ڪروڙ هندي
ڳالهائيندڙن ۾ پندرهن يا ويهہ لک اعليٰ
تعليم يافتہ بہ هوندا. اهو ئي حال ٻين زبانن
جو هوندو. ان لحاظ کان تعداد جي برابري تہ
اهائي نڪرندي ۽ اوهان جو دليل غلط ثابت
ٿي ويندو.“

”منهنجو دليل غلط نہ آهي.
چاڪاڻ تہ هن زبان جو رسم الخط بہ
امپورٽيڊ آهي. هن جو خط فارسي آهي.
اوهان جيڪڏهن زبان بدلائي نہ ٿا سگهو تہ ان

جو رسم الخط تہ بدلائي ڇڏيو!. هي تہ غير
هندوستاني رسم الخط آهي صاحب.“

”بيشڪ اسان هن جو رسم الخط
فارسيءَ جو ڪنيو آهي. پر اسان پنهنجي
هندوستاني ضرورت آهر ان ۾ ڪيتريون
تبديليون بہ ڪيون آهن. ان ۾ ٻ، ڦ، ٿ،
ٽ، ڃ، ڊ، ڍ، ک، ۽ گھ جا مختلف آواز ۽
انهن سان مطابقت رکندڙ حرف ٺاهيا آهن.
جيڪي فارسي زبان ۾ موجود نہ آهن. ان
ڪري هاڻي هن کي فارسي رسم الخط نہ ٿو
چئي سگهجي. هن کي اڙدوءَ جو رسم الخط
سڏڻ گهرجي. هاڻي تہ ڪشميري زبان جو
رسم الخط بہ اهو ئي آهي ۽ سنڌي زبان جو
رسم الخط بہ ان جهڙو ئي آهي. ان کان علاوه
اسان وٽ گرمکيءَ جو رسم الخط بہ آهي
جيڪو ديوناگريءَ کان گهڻو مختلف آهي.
بنگاليءَ جو بہ ڪافي مختلف آهي. ڏکڻ هند
جي زبانن جو رسم الخط آهي. تامل،
مليالمي، ڪنڙي يا تيلگو زبان جو رسم
الخط ديوناگريءَ کان مختلف آهي. ان ڪري
مان رسم الخط جي تبديليءَ تي ضد نہ ٿو
ڪرڻ چاهيان. اهو تہ ملڪ جي ڪلچر ۽ مزاج
جي رنگيني آهي. جتي گهڻيون قومون. گهڻ
ئي نسل. ڪيتريون ئي زبانون. ڪيترا ئي
مذهب ۽ تهذيبون آباد آهن اتي هڪ کان
وڌيڪ رسم الخط بہ آهن ۽ مان تہ هاڻي انهن
سڀني کي هندوستاني رسم الخط چوندس.“

منديءَ وارو حضرت چوڻ لڳو:
”منهنجي خيال ۾ توهان مسلمان آهيو تڏهن
تا اهڙيون ڳالهيون ڪريو.“

شيرواڻيءَ واري صاحب مرڪي
منديءَ واري شخص ڏانهن نهاريو. چوڻ لڳو:
”جناب منهنجو نالو شيام ڪشن نگم آهي ۽

خاڪسار دهليءَ جو رهواسي آهي.“ ٿوري وقفي ڪانپوءِ وري چوڻ لڳو. ” اوهان جي تعريف؟“

منديءَ وارو صاحب ٿهڪ ڏئي کلي پيو ۽ دير دير تائين کلندو رهيو. جنهن تي نگم صاحب ٿورو شڪجڻ لڳو:

” مون ڪو اهڙو سوال ته ڪونه ڪيو جو اوهان کي ايتري قدر کل پئي اچي؟ “

منديءَ واري صاحب وڏي مشڪل سان پنهنجي کل روڪي چيو: ”معاف ڪجو صاحب مون اوهان کي مسلمان سمجهيو هو ان ڪري اڙدوءَ جي مسئلي تي اوهان کي چيڙائڻ جي ڪوشش ڪري هن ٻي مزي سفر ۾ دلچسپي پيدا ڪرڻ پئي چاهيو. پر اوهان جي سنجيدگيءَ ۽ بردباريءَ سان پيش ڪيل دليلن سبب منهنجي اسڪيم ناڪام ٿي وئي.“ ائين چئي هو وري کلڻ لڳو.

نگم صاحب چيو: ”پر اوهان ته اڃان تائين پنهنجو نالو ڪونه ٻڌايو؟“

منديءَ وارو صاحب چوڻ لڳو: خاڪسار کي ضياءالدين برني چوندا آهن.“

هن جو نالو ٻڌي نگم صاحب ۽ برني صاحب گڏجي ٿهڪ ڏئي کلي ويٺا.

مان ويٺو ته انهن کان پري هوس پر انهن جو بحث غور سان ٻڌي رهيو هوس، سو مان به کل روڪي نه سگهيس.

نگم صاحب پنهنجي ڪيسي مان منديءَ جي دٻي ڪڍي، کولي برني صاحب سامهون جهلي چيو:

” اچي پان ونو.“

”شڪريه.“ چئي برني صاحب سي وانگر ته ٿيل پان ڪٽي وات ۾ وڌو.

اوچتو گاڏي هڪڙي جهٽڪي سان بيهي رهي.

اسان سڀئي ٻاهر ڏسڻ لڳاسين ته ماجرا ڇاهي؟

پر ٻاهرايتري ته اونداهي ڇانئجي وئي هئي جو ڪجهه به نظر ڪونه ٿي آيو. چند منٽن ڪانپوءِ گولي ڇٽڻ جو آواز آيو. پوءِ خاڪي لباس ۾ ٻه ڏاڙيل رائيفلن سميت اسان جي ڏٻي ۾ گهڙي آيا.

فائر جو آواز ٻڌي ريڪا ٻه ڇرڪ ڀري جاڳي پئي. ڏاڙيلن اندر اچي غور سان هيڏانهن هوڏانهن ڏٺو.

هڪڙو ڏاڙيل پڇڻ لڳو: ”ٺاڪر شو چرن سنگهه جي زال ريڪا ڪير آهي؟“

ريڪا پنهنجو نالو ٻڌي هڪدم چيو: ”مان آهيان.“

” هيٺ لهي اچ!“ ٻيو ڏاڙيل چوڻ لڳو.

ساري ڏٻي کي ماٺ وڪوڙي وئي.

مون ڏاڙيلن کي چيو: ”هوءَ جيراآباد پنهنجي ساهري گهر ڏانهن پئي وڃي، هتي ڇو لهي؟“

”تون ڪير آهين؟“

مون چيو: ”مان هن کي پهچائڻ لاءِ جيراآباد پيو وڃان.

هڪڙي ڏاڙيل مون کي رائيفل جو ڌڪ هنيو.

سيني سهه سڪي ويو. ڪنهن به ڪونه ٿي ڳالهايو

سموري ڏٻي ۾ خاموشي هئي

”لهي اچ هيٺ!“ هڪڙي ڏاڙيل ريڪا کي ٻانهن کان پڪڙي برٿ تان لاهي ورتو.

ريڪا جهٽڪو ڏئي ڪانئس ٻانهن ڇڏائيندي چيو: ”ڇڏ مون کي، مان پاڻ ئي ٿي هلان.“

اڳيان اڳيان ريڪا هلڻ لڳي پويان پويان مان. اسان جي پويان اهي ٻئي ڏاڙيل به گاڏيءَ مان لهي آيا.

پوءِ اسان چارئي ريل جون پٽڙيون پار ڪري ٻنيءَ جي وچهو گذرندڙ هڪ اونداهين پيچري تي پهتاسين ۽ ڏاڙيلن جي ٻڌايل رستي تي هلڻ لڳاسين. ٿوري دير ڪانپوءِ ريل جي هلڻ جو آواز به آيو. هلندي هلندي هوءَ به اسان کان دور ٿي وئي. جنهن ڪانپوءِ چپ چاپ ٿي وئي.

• • • •

اونداهي ايتري هئي جو هٿ نه ڏسي هٿ ڪي. اسان به چپ چاپ هلندا پئي رهياسين. آهستي آهستي ميداني رستو ختم ٿيڻ لڳو ۽ ننڍيون ننڍيون ڏبون ۽ انهن جي پويان ننڍيون ننڍيون ٽڪريون نظر اچڻ لڳيون. جن جون چنهنبياريون چوٽيون، ڪنهن آريءَ جي ڏندن جيان افق جي سيني ۾ کپيل هيون ۽ ڪٽي ڪٽي ڪنهن وڻ جو خاڪو. ڪنهن خاموش ۽ باادب چوڪيدار جيان بيٺل نظر پئي آيو. رستو سوڙهن پيچرن جي شڪل ۾ هو. ڪڏهن واريءَ جي ڍڙن، ڪڏهن پهاڙن، ڪڏهن ڪنڊن وارن ٻوڙن جي وچ مان نانگ جيان وروڪڙ.

هلندي هلندي مون ريڪا جو هٿ ڪي جهليو-هن جو بدن ڏڪي رهيو هو. آهستي آهستي هن جي ڏڪڻي بند ٿي وئي ۽ منهنجي هٿ جي گرميءَ سبب هن جو هٿ به

نرم ملائم ٿيندو ويو تان جو ڪنه
تحت بلڪل ميڻ جيان پگهرجي ويو.
ائين لڳو ڄڻ هن جي ۽ منهنجي
صديون پراڻي جذبي جو سنگم هجي
هر دور ۾ نئون تازو ٿي ويندو آهي.

به ڏاڙيل اٽڪل ويهن ق
اسان جي اڳيان پئي هليا ۽ ٻه ڏاڙيل
پويان اٽڪل پنجاهه والن تي هئا.
پويان. اونداهيءَ سبب ٻنهي پاسن ڪ
ٻئي ڪنهن ڏيڇاريندڙ پاڇولن جيان
رهيا هئا:

هلندي هلندي مون ريڪا
۾ سسپس ڪندي چيو: ”اڳيان هلي
مناسب سمجهندس، تنهنجي هٿ
سان ڏٻائيندس، تون هڪدم مون س
پئجانءِ.“

ريڪا به هلڪي آواز ۾ ج
اسان جي اڳيان پويان ٻنهي پاسين
اڇن.“

مون چيو: ”هي ڏاڙيل اڳي
ضرور آهن، ساڄي ڪابي نه آهن ۽
جابلو ٿيندو پيو وڃي، ان ڪري ڪ
وٽ اهي اسان کي ڏسي نه سگهندا،
ئي موقعو آهي.“

ريڪا خاموش ٿي وئي. ا
چپ چاپ هلندا رهياسين. اٽڪل ا
ڪانپوءِ باقاعدي جابلو رستو شروع
جهنگل گهاٽو ٿيندو ويو.
آهستي آهستي اونداهيءَ جون عادي
هيون ۽ مان هر لمحي، موقعي جي
هوس. پر پهاڙي رستو شروع ٿيندي
ڏاڙيلن پنهنجو مفاصلو وڌائي ڇڏيو
به اسان ۾ ئي ڪپائي هلڻ لڳا.

شايد اسان جي هن رستي کان اڻواقفيت جي ڪري اسان کان پري پري تي هليا يا شايد اهي پاڻ ان علائقي کي پنهنجو علائقو سمجهي وڏي اعتماد سان پئي هليا.

آخرڪار انهن جي اهائي ضرورت کان وڌيڪ خود اعتمادي اسان جي ڪم اچي وئي. اسان جي اڳيان هڪ اهڙو موڙ آيو جو اڳيان پويان وارا چارئي ڏاڙيل نظر ڪونه ٿي آيا. پر اهو صرف چند گهڙين لاءِ هو ۽ انهن چند گهڙين ۾ ئي مون کي فيصلو ڪرڻو هو. موڙ ڪانپوءِ متانهين هئي ۽ ان کي هڪدم طئي ڪري نه پيو سگهجي. هيٺ وري بلڪل لاهي هئي. ممڪن آهي ڪا اونهي کڏ هجي! ڪيتري اونهي، ان جو اندازو رات جي ان اونداهيءَ ۾ ڪرڻ مشڪل هو. مون هڪدم ريڪا جو هٿ دٻايو. ريڪا هڪدم چوڪس ٿي وئي. اسان ٻئي ساڄي پاسي واري ڪنڌ کان هيٺ کڏ ۾ ٽپي پياسين.

پهرين چند لمحن ۾ ته اسان ائين سمجهيو ڄڻ اسان هوا ۾ لڙڪي پيا آهيون. پر پوءِ خوش قسمتيءَ سان اسان ٻئي زمين تي وڇايل هڪ نرم ۽ گهاٽي ول تي وڃي ڪرياسين. هڪڙو سيهڙ جيڪو اتي لڪل هو سو گهٻرائجي جهنگل جي پاسي هليو ويو.

اسان جي پويان پويان آواز اچڻ لڳا. گوڙ وڌندو ويو. اسان ان گوڙ کان پري ٿيڻ پئي چاهيوسين، ان ڪري لڳيڳ ڊوڙندا ٿي وياسين. پوءِ پويان روشني نظر اچڻ لڳي، جا وڻن ۽ انهن جي پنن تي پوڻ لڳي.

ايتري ۾ شايد ڏاڙيلن کي خبر پئجي وئي هئي ته اسان موڙ جي مٿين حصي تان نه ڀڳا آهيون پر هيٺ لاهيءَ ۾ ٽپي ويا آهيون. هنن به اسان کي ڳولهڻ جو اهو ئي رستو اختيار ڪيو پر پوءِ به هنن ۽ اسان جي وچ ۾ هڪ ڏيڍ منٽ جيترو مفاصلو ته هيـ
ئي.

پوءِ به مون اندازو لڳايو ته اسا
جي لاءِ هي جهنگ نئون آهي ۽ هنن لاءِ سالن کان ڏٺل. هو جلد ئي اسان کي جهلي وٺندا
ڇا ڪرڻ گهرجي؟ دماغ ڏاڍو تيزيءَ سان ڪم ڪرڻ لڳو. اڳيان پويان ڏسي آخرڪار مو
وڻن جي جهڳٽي کي ڏسي ورتو ته مون ريڪ
کي چيو:

" تون وڻ تي چڙهي سگهين ٿي
"

ريڪا آهستگيءَ سان چيو: "ها!"

" ته هن وڻ تي چڙهي وڃ." مو
هڪ گهاٽي وڻ ڏانهن اشارو ڪندي چيو.

هوءَ ڪنهن ٻليءَ وانگر وڻ تي
چڙهي وئي ۽ مٿي گهاٽين شاخن ۾ گم ٿي
وئي.

مان به ان وڻ تي چڙهڻ لڳس
ٻانهون به ڇلجي ويون ته ٽنگون به ڇاڪاڻ ته
مان وڻن تي چڙهڻ جو عادي ڪونه هوس. پو
به ڪوشش ڪري وڻ تي چڙهي وڃڻ ۾
ڪامياب ٿي ويس ۽ ريڪا جي ويجهو هڪ
ٽاريءَ تي وڃي ويٺس. دل ڌڪ ڌڪ ڪري رهي هئي ۽ ساهه به چڙهي ويو هو.

بس ائين سمجهو ته مشڪل سا
اڌ ڪلاڪ مس گذريو هوندو جو ڏاڙيل وٺـ
جي انهيءَ جهڳٽي جي آسپاس روشني ڪندي گذري ويا. پر وڻن جو اهو جهڳٽو ايترو ته گهاٽو ۽ پنن سان جهنجهيل هو جو انهن جي روشني اسان تي پئجي نه سگهي. ٿوري دير هو هيڏانهن هوڏانهن نهاريندا رهيا پوءِ اڳتي وڌي ويا. چند گهڙين ڪانپوءِ جهنگل ۾ سناٽو

چانئجي ويو ۽ هنن جي روشنيءَ ڪانپوءِ ته ڇڻ تاريڪي وڌيڪ ڳهري ٿي وئي.

”بچي وياسين.“ ريڪا اطمينان جو ساهه کنيو.

”بچي ته وياسين، پر هن انڌيري ۾ ويندا سين ڪيڏانهن؟ رستو ته معلوم ئي نه آهي!“

ريڪا چوڻ لڳي: ”جنهن رستي سان آياهئاسين، ان ئي رستي سان واپس هلنداسين.“

مون چيو: ”ڏاڙيل ايترا چريا نه آهن! انهن هڪڙي ساٿيءَ کي ضرور پويان موڪليو هوندو.“

ريڪا چيو: ”ته رات هن وڻ تي ئي ٿا گذاري وٺون، صبح ٿيندي ئي هيٺ لهي رستو ڳولهي وٺنداسين.“

مون چيو: ”صبح جو، اسان کي ڳولهڻ جي هنن کي به آساني ٿيندي.“

ريڪا خاموش ٿي وئي، ٿوري وقفي ڪانپوءِ چوڻ لڳي: ”ته تون ڇا ٿو چاهين؟“

اسان ٻئي وڻ تي ويٺي آهستي آهستي گفتگو ڪري رهيا هئاسين، هن جو سوال ٻڌي مان سوچي چوڻ لڳس: ”هاڻي ته مان اهو سوچي رهيو آهيان ته هنن ڏاڙيلن کي ڪيئن خبر پئي ته اسان ٻئي هن گاڏيءَ ۾ سفر ڪري رهيا آهيون؟ هنن کي ٻڌائڻ وارو ڪير ٿو ٿي سگهي؟“

ريڪا چيو: ”هجي نه هجي، اها سڄي ڪارستاني انهن ٻنهي راهڪن جي آهي. ممڪن آهي انهن جو ڪو جاسوس شهپارا واري سراءِ ۾ موجود هجي، جنهن اسان کي ڏسي ورتو هجي ۽ اسان جو پيڇو

ڪيو هجي ۽ ممڪن آهي ته ڏاڙيلن کي ب...
ئي ٻڌايو هجي، نه ته ٻيو ڪير ٿي سگ...
ٿو؟“

”پر هن ائين ڇو ڪيو؟“

”ٿي سگهي ٿو راوت آزاد ٿي...
هجي، ٿي سگهي ٿو راوت جي چوڻ تي ا...
ٿيو هجي! يا ٿي سگهي ٿو راوت اڃا ق...
هجي پر هن جي نظربندي انهن کي بري ل...
هجي ۽ انهن انتقام وٺڻ لاءِ ائين ڪ...
هجي!“

مان سوچيندو رهيس. ريڪا ...
دليل ۾ وزن هو. ان ڪانسواءِ مون کي ٻيو ...
معقول سبب نظر ڪونه ٿي آيو. پر جيئن...
هجي معاملو انتهائي پيچيدو هو. پو...
سرينی جي واديءَ ۾ ڇا ٿي رهيو ه...
منهنجي دل ۾ عجيب وسوسا پيدا ٿي ر...
هئا. اسان کي ايترو جلدي اتان نڪرڻ نه ڪ...
ها! لڳو پئي ته سروجا ديوي خطري ۾ آهي...

مون جڏهن پنهنجي وسوسن ...
اظهار ريڪا سان ڪيو ته هوءَ اداس ٿي وئ...
چوڻ لڳي: ”تون چاهين ها ته اتي ترسي ...
سگهين! پر منهنجي لاءِ وڌيڪ ترسڻ ممڪ...
نه هو، تون منهنجي خاوند کي نه ٿو سڃاڻ...
ان مون کي موٽڻ جي جا تاريخ ڏني هئي،...
تي مون لاءِ پهچڻ ضروري هو ورنه ...
منهنجي ڪل لاهي ڇڏي ها!“

”ته ڇا ٿيو تنهنجي ڪل ئي ته لاه...
ها نه! ٻيو ڇا ڪري ها؟“

هڪڙو ڪڙڪو ٿيو، هيٺ هڪ...
جهنگلي جانور ڊوڙندي گذريو، پوءِ و...
خاموشي ڇانئجي وئي. پر وري ان خامو...
دوران ڪنهن آڪيري مان ڪنهن پکيءَ ...
پرن ڦڙڪائڻ جو آواز آيو ۽ ان ئي وقت

ڪنهن گدڙ اوناڙ ڪئي، ساڻ ساڻ ڪنهن پئي هنڌان. ڪجهه ٻين گدڙن به اوناڙون ڪيون. پوءِ خاموشي ڇانئجي وئي. ان سناٽي ۾ ٻوڙن ۾ لڪل ڏيڏرن جو آواز تيز ٿي ويو. ۽ انهن جي ٽرٽر خاموشيءَ جو هڪ حصو پئي لڳي، جڻ خاموشي انهن جي آواز تي آهستي آهستي ساهه کڻي رهي هئي.

سوچي مون ريڪا کي چيو: ”سچ ۾ڻ ڪان اڳ ۾ ئي اسان کي موتي شهپارا ڇي وڃڻ گهرجي، هي علائقو ڌاڙيلن جو ي، ان ڪري مان سمجهان ٿو ته ڏينهن جي ِشنيءَ ۾ نڪرڻ بدران رات جي اونڌهيءَ ان جي لاءِ زياده محفوظ رهندي، ان ڪري سان کي جيترو به سفر ڪرڻو آهي اهو رات جي انڌيري ۾ ڪرڻو پوندو نه ته ڏينهن جي سوجهري ۾ اسان جهلجي پونداسين.“

ريڪا چوڻ لڳي: ”جيڪر توکي جيراآباد جي رستي جي سُڌ هجي ها! انهن جو رستو ته مون کي به معلوم آهي، پر هن وقت اسان ڪٿي آهيون، ڪابه خبر ڪانه ٿي پوي.“

”ته پوءِ ته اهو ئي بهتر آهي ته واپس شهپارا موٽي هلون، آهستي آهستي، سنڀالي سنڀالي، نڪري هلنداسين ريڪا.“

”جيئن تنهنجي مرضي!“

”ته پوءِ هيٺ لهه ته واپس هلڻ جو ڪو رستو ڳولهي ٽا وٺون.“

ريڪا احتياط سان وڻ تان هيٺ لٿي، هيٺ ڌمر جو آواز ٿيو، جنهن ڪانپوءِ مان به وڻ تان لهي آيس.

هيٺ لهندي ڇا ڏسان ته هڪڙو ڌاڙيل ريڪا جي منهن تي هٿ رکيو سندس ٻنهي ٻانهن کي جهلي جڪڙي بيٺو آهي ۽ ريڪا پاڻ ڇڏائڻ جي ڪوشش ڪري رهي آهي.

مان لٽس ته ٻئي ڌاڙيل منهنجي سيني تي پنهنجي رائيفل تاڻي ورتي.

• • • •

هن جي سخت ۽ نفرت ڏيارينڌڙ چهري تي گهاٽيون ڀرون هيون، جن جي هيٺان ڳاڙهين ڏونرن واريون اکيون. سوڙهي پيشاني، ٿلها چپ ۽ مضبوط ۽ ويڪرو سينو. ڪنن جي هيٺان ڳلن تائين پکڙيل نوڙيءَ وانگر وٽيل گهاٽيون مڇون. هو پيرن کان نهن جي چوٽيءَ تائين پڪو پڪو ڌاڙيل نظر اچي رهيو هو. سندس جسم کي ڏسي لڳو پئي ته ان اڪيلي شخص ۾ گهٽ ۾ گهٽ پنجن ماڻهن جي طاقت هوندي. هن جي ساڄي ۽ کابي پاسي به باڊي گارڊ بيٺا هئي، جيڪي هن کان وڌيڪ ظالم ۽ تيز مزاج جا پئي لڳا.

هن مون کي چيو: ”مون کي توسان نه دلچسپي آهي نه ئي منهنجو تو سان ڪو جهيڙو جهڳڙو، تون وڃي سگهين ٿو.“

مون چيو: ”مان هن ڇوڪريءَ کي اڪيلو ڇڏي نه ويندس.“

هو چوڻ لڳو: ”هيءَ ڇوڪري پرٽيل آهي. جيراآباد جي ناڪر شوڄن سنگهه سان پرٽيل آهي. ناڪر هن کي ڇڏائي سگهي ٿو. تون هن وٽ منهنجو نياپو کڻي وڃي سگهين ٿو.“

”ڪهڙو نياپو؟“ مون پڇيو.

” مون کي پنجويهه هزار رپيا گهرجن. انهن رپين جي عيوض مان هن کي

آزاد ڪندس، تون منهنجو نياپو ڪٺي وڃي سگهين ٿو.“

مون چيو: ”مون کي جيراآباد جي رستي جي خبر نہ آهي.“

چوڻ لڳو: ”منهنجو ماڻهو توسان گڏ هلندو.“

مون چيو: ”تي سگهي ٿو نا ڪر منهنجي ڳالهہ تي يقين نہ ڪري.“

چوڻ لڳو: ”هن کي يقين ڪرڻو پوندو. هو توسان بنا هٿيار جي هتي اچي سگهي ٿو ۽ پنجويهہ هزار ڏئي پنهنجي زال کي ڇڏائي وڃي سگهي ٿو. انهن پنهي کي جيراآباد تائين بنا تڪليف جي وڃڻ ڏنو ويندو پر جيڪڏهن تون چاهين تہ اڄ ئي واپس وڃي سگهين ٿو. نا ڪر کي مان پاڻ بہ اطلاع ڪري ڇڏيندس.“

مون ريڪا ڏانهن نهاريو. هن جي اکين ۾ هڪ پل لاءِ ڪنوڻ جو چمڪو ٿيو. پوءِ هن اکيون جهڪائي ڇڏيون پر هن جو ساهہ پرچي آيو هو. هوءَ وڏا وڏا ساهہ کڻي رهي هئي. لڳو ٿي ڄڻ ڪجهہ چوڻ چاهيندي هجي.

مون هن کي چيو: ”مان اڪيلائيءَ ۾ ريڪا سان ڳالهائڻ چاهيان ٿو.“

”چڱو.“ هن نرميءَ سان چيو. ”مان اڌ ڪلاڪ ڪانپوءِ ايندس.“

ائين چئي هو تہ غار مان ٻاهر نڪري ويو. پر مون کي معلوم هو تہ اتان اسان جي فرار ٿيڻ جي هر ڪوشش بيڪار هوندي. غار جي ٻاهران بہ پهرو هو ۽ اسان جي پيڇي وڃڻ جي پهرين ڪوشش ڪانپوءِ انهن جو اسان تي ٿورو بہ ڀروسو نہ رهيو هو.

جڏهن اهي ٽئي ڌاڙيل ٻاهر هليا ويا تہ مون ريڪا کان پڇڻ چاهيو پر منهنجي پڇڻ کان اڳ ۾ ئي هوءَ مٿو لوڏي سختيءَ وچان چوڻ لڳي:

”تنهنجو وڃڻ بيڪار آهي، منهنجو مڙس منهنجي لاءِ هڪڙي پائي بہ خرچ ڪرڻ لاءِ تيار نہ ٿيندو.“

”چو نہ ڪندو؟“

هوءَ دير تائين خاموش رهي، پوءِ هٻڪندي چوڻ لڳي: ”هڪ ٻي عورت آهي.“

”اها بہ جهبڪ ڪائيندي هوندي.“

”الائي جهبڪ ڪائيندي هوندي يا هن کي هٽندي هوندي، پر آهي هڪ خونخوار نٽڻي ۽ منهنجو مڙس ان جي چنبي ۾ آهي. اها نٽڻي هن موقعي کي غنيمت ڄاڻي هن کي روڪي ڇڏيندي.“

”ڪوشش ڪرڻ ۾ ڪهڙو هرج آهي.“

”ڪوشش بيڪار آهي.“ ريڪا افسوس وچان چوڻ لڳي، ”هو مون تي هڪڙي پائي بہ خرچ نہ ڪندو، اٽلو توتي شڪ ڪندو. مان هن کان واقف آهيان نہ!“

”پوءِ بہ هن سان ٿي رهين؟“

”مجبوري آهي! پر هن وقت انهن جي ذڪر ڪرڻ مان ڪهڙو حاصل! هاڻي سڀڪجهہ ختم ٿي ويو.“ ائين چئي هوءَ روئڻ لڳي.

”ڪجهہ بہ ختم نہ ٿيو آهي ريڪا.“ مون هن دلجاءِ ڏيندي چيو. ”مان تنهنجي ماءُ وٽ وڃي سگهان ٿو.“

چوڻ لڳي: ”منهنجي ماءُ وٽ هاڻي ڇا رکيو آهي! هڪڙي پراڻي حاويلي ۽ زمين، ٿورا زيور. گهر ۾ مشڪل سان بہ چار رپيا

حود هوندا هن وٽ ... پنجويهه هزار ڪٿان
ا؟ ... نه نه هاڻي ڪجهه به نه ٿو ٿي
." هوءَ هٽ مليندي چوڻ لڳي.
مون چيو: "حاويلي وڪڻي
تي، زيور وڪڻي سگهجن ٿا.
مينون وڪڻي سگهجن ٿيون. ڇا ماءُ
ڌيءَ لاءِ ايترو به نه ڪندي؟"
چوڻ لڳي: "زيور بيشڪ وڪڻي
ٿا. انهن کي شهپارا جو ڪو
هوڪار به خريد ڪري وٺندو پر اهي به
سان ٽن چئن هزارن جا ٿيندا. باقي
حاويلي ته جهنگ ۾ ٺهيل حاويلي ڪير
ٺندو. ظاهر آهي اهو خريد ڪندو جيڪو
مين وٺڻ چاهيندو. پر ان جو گراهڪ؟" هوءَ
م چپ ٿي وئي.
مون چيو: "جيڪڏهن تنهنجو
س اها رقم نه ڀريندو ۽ تنهنجي ماءُ به نه
ي سگهندي ته اها رقم مان پاڻ ڀريندس."
"تون ڪٿان ڀريندين؟"
"منهنجو سوٽ ڪيس شهپارا
ٽيشن تي پيل آهي. جنهن ۾ ٽيهه هزار
يا موجود آهن. ان ئي رقم سان مان فارم
د ڪرڻ لاءِ آيو هوس. اها رقم ڪٿي هتي
ي ڇڏيندس."
"تون ائين ڪري سگهندين؟"
روئڻهارڪي لهجي ۾ چوڻ لڳي.
"ها ڇو نه!"
جهيڻي آواز ۾ چوڻ لڳي: "تون
ائين ڪري سگهندين؟" چوندي هن
اکيون ڀرجي آيون.
مون حسرت وارين نظرن سان هن
نهاريو. هن به مون کي انهن نماڻين
اکين سان نهاريو ان ڪانپوءِ هن جا ڳوڙها
پلڪن مان ڳڙي ڳلن تائين وهي آيا.
پوءِ گهڻي دير تائين اسان ٻنهي
مان ڪنهن به نه ڳالهايو.
ريکا مون ڏانهن ڏسڻ ڪانسواءِ
ئي، زمين تي نظرون کپائيندي ۽ پنهنجي
آڱوٺي سان زمين کي ڪرڙيندي چيو:
"پر مان تنهنجي لاءِ ڪجهه به
ڪري نه ٿي سگهان!"
"مان ڄاڻان ٿو."
مون اعتماد سان چيو.
"پوءِ به تون..؟ هن دبيل آواز ۾
ڪجهه چوڻ چاهيو پر سندس زبان رڪجي
وئي.
"ها. پوءِ به مان اهو ئي ڪندس
جيڪو توکي چئي چڪو آهيان."
هن هڪ لمحي لاءِ مون ڏانهن
نهاريو. پوءِ دير تائين پير جي آڱوٺي سان
زمين جي مٽي کوٽيندي رهي. ڄڻ ڪنهن
اڻڄاڻ جذبي جي ڍِڳ مان ڪنهن سوجهرو
ڪندڙ چڻنگ کي ڳولهيندي هجي. پر وات
سان ڪجهه به چئي نه سگهندي هجي.
ٿوري دير ڪانپوءِ اهي ٽئي ڇٽا
اندر غار ۾ آيا.
وڏي ڏاڙيل سواليه نظرن سان مون
ڏانهن نهاريو.
مون چيو: "مون سان گڏ ڪنهن به
شخص کي هلڻ جي ضرورت نه آهي. مان
اڪيلو ئي ڪافي آهيان. رستو مون هن
ڇوڪريءَ کان پڇي ورتو آهي. مان هن جي
مڙس کان پنجويهه هزار وٺي ٿو اچان."
"ٺيڪ آهي." وڏو ڏاڙيل مٿو لوڏي
چوڻ لڳو." تون چاهين ته هاڻي ئي وڃي ٿو

سگھين. مان ستن ڏينهن تائين تنهنجو انتظار ڪندس. تيستائين هيءَ ڇوڪري اسان وٽ رهندي.''

" پر ان ڳالهہ جو ڪهڙو ڀروسو تہ هن جي عزت محفوظ رهندي!'' مون بي ڌڙڪ چئي ڏنو.

"اها ڳالهہ ڌاڙيلن جي شان وٽان بلڪل بہ نہ آهي. اهو توسان شان سنگهہ جو وچن آهي." وڏي ڌاڙيل سيني تي هٿ هڻندي چيو. "هن جي جان ڀلي محفوظ نہ هجي پر هن جي عزت هر صورت ۾ محفوظ آهي.''

"ڇا مطلب؟" مان پريشان ٿي چوڻ لڳس. "جان محفوظ نہ هجڻ جو ڇا مطلب؟''

"مطلب اهو تہ..'' ڌاڙيل شان سنگهہ مون کي سمجهائيندي چيو. "جيڪڏهن تون ستن ڏينهن جي اندر اندر رقم کڻي نہ آئين تہ مان تہ ستن ڏينهن تائين تنهنجو اوسيئڙو ڪري وٺندس. ستن ڏينهن ڪانپوءِ تہ ظاهر آهي مان هن ڇوڪريءَ کي گولي هڻي ماري ڇڏيندس.''

" نہ نہ تون ائين نہ ٿو ڪري سگهين!" مون گهٻرائجي چيو.

شان سنگهہ کلي چوڻ لڳو: "ميان جيڪڏهن اسان ائين نہ ڪريون تہ ڪو بہ اسان کي هڪڙو آڌيلو بہ نہ ڏئي. اسان کي پنهنجي ڌنڌي ۾ ڪن اصولن تي پابند رهڻو پوندو آهي.''

مان ڪجهہ چوڻ ٿي چاهيو جو اوچتو هڪڙو شخص اندر گهڙي آيو. جنهن کي ڏسي مان ڇرڪي ويس.

هي رونق سنگهہ هو!

ڏاڙهي وڌيل. ڌاڙيلن وارا خاڪي ڪپڙا. پر ميرا ۽ گهنجيل. شڪل انتهائي پريشان ۽ ڄڻ ڳڻتيءَ ۾ ڳريل. هن منهنجي طرف نہ ڏٺو. هو ايتري قدر تہ پاڻ ۾ منجهيل هو جو لڳو ٿي تہ هو هن دنيا ۾ ئي موجود نہ آهي.

"ڪيئن؟'' شان سنگهہ هن کان پڇيو. "تنهنجي ڳالهہ ٻولهہ جو ڇا نتيجو نڪتو؟''

"ڇوڪري تہ مڃي ورتو آهي پر ساوتري ڪانہ ٿي مڃي!''

"تہ پوءِ؟''

" تہ پوءِ جيئن تون چوين؟" رونق سنگهہ چيو.

"مان ڇا چوان.'' شان سنگهہ چوڻ لڳو. "تو مون کان مدد گهري. مون انهن ڳولهي تنهنجي حوالي ڪري ڇڏيو. هاڻي تنهنجي مرضي جيئن وڻئي تيئن ڪر. انهن جي زندگيءَ جو مالڪ تہ هاڻي تون آهين.''

"ٻئي پنهنجي جا... گنوائيندا." هڪدم ڪاوڙ مان چيائين.

پوءِ هن جي نگاهہ مون تي پئي... پوءِ هن ريڪا ڏانهن نهاريو ۽ هڪدم حيران ٿي ويو. هن جي وات مان نڪتو:

"اڙي..!''

مون چيو دلجاءِ ڪر. هيءَ تنهنجي ساوتري نہ آهي. ريڪا آهي.''

رونق سنگهہ چوڻ لڳو: "جيڪڏهن مان هن وقت ساوتريءَ سان ملي نہ اچان ها... مون کي پورو يقين اچي وڃي ها تہ ڇوڪري ئي ساوتري آهي."

"ها!'' مون چيو. "پهرين ۾ تہ مان بہ شڪجي ويو هوس.''

"پر انهن ٻنهي جون... ڪيتريون نہ ملن ٿيون پاڻ ۾!''

”پر اھا مشابھت سطحي آھي.
“مون چيو.
شان سنگھ رونق سنگھ کان پڇيو: ”تو ڪھڙو فيصلو ڪيو؟“
رونق سنگھ چوڻ لڳو: ”چوڪري کي مون ٻاھر وڻ سان ٻڌي ڇڏيو آھي. ھن کي ساوتريءَ جي سامھون گولي ھڻي ماري ڇڏيندس.“
”ھلو ڏسون ٿا.“ پوءِ شان سنگھ مون کي مخاطب ڪندي چيو.” تون بہ ھل تہ جيئڻ توکي بہ پڪ ٿي وڃي تہ جيڪو اسان چوندا آھيون اھو ھر صورت ۾ ڪندا آھيون.
“
غار جي ڏکڻ ۾ ٿورو ھموار علائقو ھو. وڻ بہ ڪي خال خال ھئا. جن مان ھڪ وڻ سان ھڪڙو نوجوان ٻڌل ھو. ڊگھي اُبي ڳچي، وڏي ويڪري پيشانيءَ وارو چھرو، ڳاڙھسرو رنگ، وارن ۾ سونھري رنگ جي جھلڪ، ھٿ پير صاف سٿرا. پر شھري ڪنھن بہ صورت ۾ ڪونہ ٿي لڳو. شڪل تي اھائي ڳوناٺي معصوميت ھئس ۽ اکين ۾ محبت واري وڏائي.
رونق سنگھ چيو: ”ساوتريءَ کي سڏيو.“
ڪنھن جي وجڻ کان اڳ ۾ ئي بہ ڏاڙيل ساوتريءَ کي جھلي اچي رھيا ھئا. ھن جو چھرو لٿل ھو. اکين اڳيان اونداھي ڇانئجي وئي ھئس. نظرون ڪنھن ھڪ جاءِ تي نہ پئي ٽڪيس.
وڻ سان ٻڌل نوجوان جي اکين تي پٽي ٻڌل ھئي.
رونق سنگھ رائيفل سڌي ڪندي چيو: ”درشن سنگھ پنھنجي پڳوان کي ياد ڪري وٺ.“
درشن سنگھ چوڻ لڳو: ”تون گولي ھلاءِ. وڌيڪ نہ ڳالھاءِ.“
رونق سنگھ چيو: ”جيڪڏھن تون ساوتريءَ تان ھٿ کڻي ٿو تہ مان تنھنجي جان بخشي ڇڏيندس.“
درشن سنگھ چوڻ لڳو: ”مان ساوتريءَ تان تہ ھٿ کڻي بہ ڇڏيان پر ھن جي محبت تان نہ. ھوءَ تہ آخري پساھن تائين منھنجي من ۾ رھندي.“
رونق سنگھ ڏند ڪرٽيندي رائيفل سڌي ڪندي چيو: ”تہ پوءِ پٽ! مرڻ لاءِ تيار ٿي وڃ.“
اوچتو ساوتري ھڪ ڏاڙيل کان پاڻ ڇڏائي، ڀڄندي اچي ان نوجوان جي سيني سان چنبڙي پئي ۽ ھيانءُ ڦاڙي روئڻ لڳي.
رونق سنگھ ڳاج وانگر ڳجندي چيو: ”ساوتري سامھون کان ھٽي وڃ.“
رونق سنگھ جو دڙڪو ٻڌي ھوءَ ويتر ان نوجوان کي چھٽي پئي، ھن مڙي رونق سنگھ ڏانھن ڏٺو. ھن جي نگاھن مان چڻگون پئي نڪتيون. چوڻ لڳي:
”مارڻو ائي تہ اسان ٻنھي کي گڏ ماري ڇڏ. ھلاءِ گولي.“
رونق سنگھ چست ٻڌي.
ڪيترا ئي لمحا گذري ويا.
”ھلاءِ گولي ڏسين ڇا ٿو؟“
ساوتريءَ رڙ ڪندي چيو.
رونق سنگھ نھايت ٺڏائيءَ سان چيو: ”جيڪڏھن توھان ٻئي ھڪ ٻئي کي

ڇڏي ڏيو تہ مان توهان ٻنهي جي جان بخشي ڇڏيندس.“

”اهڙي جيئڻ کان موت ڀلو آهي، تون گولي هلاءِ.“ساوتريءَ جي لهجي ۾ نفرت ۽ حقارت هئي.

”آخري ڀيرو ٿو توهان کان پڇان تہ ڇا تون هن ڇوڪري کي ڇڏي مون سان شادي ڪندينءَ؟“

”ڪڏهن بہ نہ! ڪڏهن بہ نہ.“ ساوتريءَ وڏي شدت وچان چيو.

اسان ٻئي ساهہ روڪي اهو تماشو ڏسي رهيا هئاسين. رونق سنگهہ جي چهري تي پگهر اچي ويا هئا. ائين ٿي لڳو ڄڻ هن جي اندر ۾ ڪا لڙائي ٿيندي هجي. پوءِ اوچتو هن جا چپ ڀيڪوڙجي ويا. ۽ ڏند ڀيڪوڙيندي ٿورو ڏڪاري لهجي ۾ چوڻ لڳو:

” تہ ٺيڪ آهي، ٻئي تيار ٿي وڃو مرڻ لاءِ.“

”بس مرڻ کان اڳ ۾ مون تي هڪڙي ڀلائي ڪر.“نوجوان چيو.

”ڇاهي؟“

”منهنجي اکين تان لٿو لاهي ڇڏ.

“

”ڪپڙي هٽائڻ سان تنهنجو ڪهڙو ڀلو ٿيندو؟“رونق سنگهہ کانئس پڇيو.

”ساوتريءَ کي آخري دم تائين ڏسي سگهندس.“

” مان چوان ٿو چپ ٿي وڃ.“

رونق سنگهہ رڙ ڪندي چيو.

آهستي آهستي هن رائيفل سڌي ڪئي، ساوتري درشن سنگهہ جي سيني تي ٺيڪ ڏيو بيٺي هئي.

شان سنگهہ چيو: ”اڄ تنهنجو امتحان آهي رونق سنگهہ. اهڙو نشانو ٻڌ جو گولي ڇوڪريءَ توڙي ڇوڪري جي سيني مان ڀسڻ پار ٿي وڃي، ٻنهي جي جان لاءِ بس هڪ ئي گولي ڪافي آهي.“

رونق سنگهہ رائيفل کي ڇوڪريءَ جي سيني تائين مٿي ڪيو. هن جو سڄو چهرو پگهرجي پاڻي ٿي ويو هو. چپ بہ ڏڪڻ لڳا هئس.

شان سنگهہ چوڻ لڳو:

”هڪ ....

ٻہ ....

ٽي ....

چار ....

پر گولي وري بہ نہ هلي. آهستي آهستي رائيفل هيٺ ٿيڻ لڳي، ايستائين جو سندس پيرن تي ڪري پئي. رونق سنگهہ ڏڪ کان ٻيٺو ٿيندي چيو:

”شان سنگهہ هنن ٻنهي کي ڇڏي ڏي.“

اوچتو رونق سنگهہ رائيفل کڻي ان کي ڳلي سان لڳائيندي روئڻ لڳو. اصل ٻنيڪارون ڏئي روئڻ لڳو. ڄڻ سموري دنيا ۾ ان رائيفل کانسواءِ هن جو ٻيو ڪو بہ مٽ مائٽ، ڪوبہ ساٿي، سنگتي نہ هجي!

• • • •

” تو انهن کي ماريو ڇونہ؟“

”رونق سنگهہ ۽ مان، ڏاڙيلن . علائقي مان نڪري ريل جي بند جو پاڻي ويٺو. شهپارا جي پاسي وڃي رهيا هئاسين.

رونق سنگهہ دير دير تائين خاموش هو. نيٺ ڳالهائيندي چوڻ لڳو:

"ڪنهن تصوير منهنجا هٿ جهلي ورتا هئا!"

"ڪهڙي تصوير؟"

"وڏين وڏين اکين ۾ ڪجل لڳل هوس. ميلي جي هڪڙي اسٽال تي ڪنهن جا سهڻا هٿ، ڪنگڻيون پاتل. هوا ۾ اڏامندڙ اهو آئينن جي ٽڪن وارو ڳاڙهو لينگو پڙو ۽ ڪنهن بيباڪ پکيءَ جيان ڪلندي ٽهڪ ڏيندي، هوا سان ڳالهيون ڪندي پئي وئي، عجيب تصوير هئي. جڏهن بہ مون نشانو پئي ورتو، اها تصوير منهنجي سامهون پئي اچي وئي، ان تصوير مون کي مات ڏئي ڇڏي."

رونق سنگهہ رائيفل سان رستي جي هڪ پٿر کي ڏڪو ڏنو ۽ خاموش ٿي ويو.

"پر تون شان سنگهہ وٽ ڪيئن پهتين؟"

"شان سنگهہ منهنجو ننڍي هوندي جو دوست آهي، اسان ٻنهي اٺ جماعتون گڏ پڙهيون آهن، پوءِ مان فوج ۾ هليو ويس، شان سنگهہ ڌاڙيل ٿي ويو. مان ڪاوڙ ۾ تہ اڳي ئي هوس، سو جڏهن ڳوٺ کان نڪتس تہ سڌو پنهنجي دوست شان سنگهہ وٽ هليو ويس ۽ کيس چيم:

"مان بہ ڌاڪو ٿيڻ ٿو چاهيان.

پڇڻ لڳو: ڇو؟ مون کيس پوري ڳالهہ ٻڌائي، چوڻ لڳو: اسان وٽ جيڪو بہ ڪو گينگ ۾ شامل ٿيندو آهي، ان کي هڪڙو خون هر حالت ۾ ڪرڻو پوندو آهي. مون چيو: مان هڪ نہ پر ٻہ خون ڪرڻ لاءِ تيار آهيان!"

شان سنگهہ پڇيو: "ٻہ خون ڪيئن؟"

مون چيو: "ساوتري جنهن ڇوڪري درشن سنگهہ سان پڳي آهي، جيڪڏهن تون انهن ٻني کي ڳولهي ڏيندين تہ مان انهن ٻني کي قتل ڪري تنهنجي گينگ ۾ شامل ٿي ويندس."

هن ويچاري ڏينهن رات ڪري درشن ۽ ساوتريءَ کي ڳولهي ورتو. پر مون ساوتريءَ سان شادي ڪرڻ ٿي چاهي، هن جي انهيءَ بي وفائيءَ جي باوجود مان هن سان شادي ڪرڻ لاءِ تيار هوس، پر هو ٻئي ڪنهن بہ صورت ۾ هڪ ٻئي کان جدا ٿيڻ لاءِ تيار ڪونہ هئا. آخرڪار مون پنهنجي رائيفل ڪنئي، پر انهن تصويرن کان هارجي ويس، ڪڏهن ڪڏهن ماڻهو تمام ننڍين ننڍين شين کان شڪست کائي ويهندو آهي."

"پر تون تہ سپاهي آهين ۽ سپاهيءَ لاءِ بندوق هلائڻ مشڪل تہ نہ آهي!"

"سپاهي صرف دشمن تي گولي هلائي ٿو سگهي ۽ اهي ٻئي منهنجا دشمن نہ هئا، اهي ٻئي هڪ ٻئي جي محبت ۾ ايترو تہ ٻڌل هئا جو انهن جي اڳيان ڪو بہ ٽيون ماڻهو ڪونہ هو، نہ دوست نہ دشمن. مان پاڻ هن جي نظرن ۾ هڪ ڌاريو هوس، اجنبي هوس، ڪنهن ويران سنسان هنڌ تي قتل اڪيلو ۽ اجنبي وڻ. خبر نہ آهي مان ڇا ڳالهائي رهيو آهيان."

"تون جيڪو بہ ڪجهہ ڳالهائي رهيو آهين، اهو مان سمجهي رهيو آهيان."

"ٻڌ؟" هو هڪدم ڇئي چپ ٿي ويو ۽ منهنجي ٻانهن کي جهلي بيهاري ڇڏيائين:

”ٻڌ.“ هن رڙ ڪندي چيو،” هڪ سپاهي ڪنهن اجنبيءَ تي گولي ڪيئن ٿو هلائي سگهي؟ شان سنگهه مون تي ڪلي رهيو هو، مان هن کي گوليءَ سان اڏائي به سگهيس پئي، پر هو منهنجو ننڍي هوندي جو دوست آهي، پر تو ڏٺو هن ڪيڏي نه حقارت واري انداز ۾ چيو ته تون ڏاڙيل ٿيڻ جي قابل نه آهين... پر مان چاڻان ٿو ته مان بزدل نه آهيان، ڪانئر نه آهيان پر ها بدقسمت ضرور آهيان.“

مون پڇيو: ”هاڻي تون ڇا ڪندين؟“

چوڻ لڳو: ”سپاهي آهيان واپس پنهنجي رجمينٽ ۾ هليو ويندس، ايندڙ لڙائيءَ جي خبر ۾ تون به ڪڏهن پڙهي وٺندين ته صوبيدار ميجر رونق سنگهه فرنٽ تي وڏي بهادريءَ سان لڙندي مارجي ويو.“

هو نهايت ڏکاري انداز سان مرڪيو، مرڪڻ دوران هن جي اکين ۾ لڙڪ تري آيا، پر مون هن جي دل رکڻ لاءِ ڳالهه جو رخ ڦيرائيندي چيو:

”تون زنده رهندين رونق سنگهه ۽ وري محبت ڪندين.“

چوڻ لڳو: ”محبت ته بس هڪڙو پيرو ئي ٿيندي آهي، باقي ته سمجهوتا هوندا آهن!“

باقي رستو اسان خاموشيءَ سان طئي ڪيو. هو شايد منهنجي پرسان هلندي به پنهنجي خيالن ۾ ايترو پري هليو ويو هو جو لڳو پئي ته هو مون سان گڏ ڪونه پئي هليو، هو اتي موجود ئي نه هو. ڪڏهن ڪڏهن ماڻهو موجود هوندي به موجود نه هوندو آهي ۽ هلندي به ڄڻ هڪ هنڌ بيٺل هوندو آهي، ساهه جي کڄڻ جي باوجود زندگيءَ کان اڳتي نڪري ويندو آهي. مون هن سان وڌيڪ ڪجهه به ڳالهائڻ نه چاهيو ڇاڪاڻ ته هو اتي موجود ئي ڪونه هو.

• • • •

شهپارا اسٽيشن تي پهچي مون لڳيج آفيس مان سوٽ ڪيس ڪيرائي، کوليو. ڪپڙن جي تهن ۾ دٻائي رکيل، هڪڙو پوري رنگ جو لفافو رکيو هو، جنهن ۾ ٽيهه هزار رپيا هئا. اهو لفافو ڪڍي موڙي مروڙي مون کيسي ۾ وڌو، سوٽ ڪيس بند ڪيو، لڳيج آفيس جي ڪلارڪ کي پنج رپيا خرچي ڏئي، هدايت ڪيم ته ممڪن آهي مون کي اچڻ ۾ ڪجهه ڏينهن لڳي وڃن. سو منهنجي سوٽ ڪيس کي سنڀالي رکجانءِ. هن احتياط سان رکڻ جو وعدو ڪيو، مون ڏٺو ته هن جي شڪل تي پنجن رپين واري مرڪ به هئي.

پوءِ مان پوئتي موٽيس. رونق سنگهه جي مهربانيءَ سان واپسيءَ جو رستو ته مون کي معلوم ٿي ئي چڪو هو. گنريل پيري وارو هڪڙو ڏينهن، شهپارا ۾ رهڻ سبب مون کي اهو ته اندازو ٿي ويو هو ته ڪو شخص منهنجو پيڇو ڪري رهيو آهي. مون ڪنهن کي ڏٺو ته ڪونه پر ڪنهن پاڇي وانگر، ڪنهن جن وانگر مون کي ان جو هر وقت احساس ٿي رهيو هو.

جهنگ ۾ پهچڻ ڪانپوءِ اٽڪل ڪري مان هڪڙي طرف هلڻ لڳس، مشڪل سان ڪي سو وال به نه هليو هوندس ته ڪنهن جي پيرن جو ڪڙڪو محسوس ڪيم، مڙي

جو ڏسان تہ هڪڙو ڏاڙيل مشين گن هٿ ۾ کنيو مون سان گڏ گڏ هلي رهيو آهي. شڪ يقين ۾ بدلجي ويو تہ ضرور ڪنهن منهنجو پيڇو ڪيو آهي.

اهو ڏاڙيل مون سان گڏگڏ هلڻ لڳو. ڪٿي رستو ڀُلي ٿي ويس تہ اڳيان اچي منهنجي رهنمائي بہ ڪيائين پئي. ٿورو اڳيرو هلڻ ڪانپوءِ هن مون کي چيو:

”هاڻي هتان ڪانپوءِ تنهنجي اکين تي پٽي ٻڌبي.“

مون اکين تي پٽي ٻڌرائڻ کان ڪيس منع ڪئي تہ هن منهنجا هٿ پڪڙي منهنجي اکين تي ڪپڙي واري مضبوط پٽي ٻڌي ڇڏي. باقي بچيل رستو اسان ائين ئي طئي ڪيو. بس ايترو ياد آهي تہ جڏهن پٽي کلي تہ مان شان سنگهہ جي سامهون هوس.

”رقم آندءِ؟“

مون هن کي پنجويهہ هزارن جا نوٽ ڳڻي ڏنا. جڏهن هن کي اطمينان ٿي ويو تہ هن مون سان گڏ آيل ڏاڙيل کي چيو:

”ريکا کي آزاد ڪري هن جي حوالي ڪريو ۽ ها هنن کي احتياط ۽ حفاظت سان جهنگل جي آخري حد تائين ڇڏي اچو.“

• • • •

ڏاڙيل موٽي ويا هئا ۽ هاڻي اسان ٻئي هڪڙي پيچري تي پنڌ ڪندي وڃي رهيا هئاسين. ان وچ ۾ سڄو رستو. ريکا مون سان ڪجهہ ڪونہ ڳالهايو. جڏهن ڳچ پنڌ ڪري اڳتي نڪري آياسين تہ مون ريکا جو هٿ جهليو. هن ڪجهہ بہ نہ ڳالهايو. بس چپ چاپ مون سان گڏگڏ هلندي رهي. ائين تي لڳو ڄڻ ڪنهن گهري سوچ ويچار ۾ محو هئي. هن جي هٿ جي ڇهاءَ مان بہ اهو محسوس پئي ٿيو تہ هن کي ڪنهن بہ ڳالهہ تي ڳالهائڻ جي ضرورت ڪانہ هئي. ڄڻ هن جا سمورا جذبا پنڊپهڻ ٿي ويا هئا. بس هڪڙو بي جان هٿ هو جيڪو منهنجي هٿ ۾ هو.

هڪ سنهڙي ندي، ننڍن ننڍن پهڻن تي وهندڙ سست رفتار نديءَ مان پار اُڪري، اسان ويهي ماني کاڌي، پاڻي پيتو. هوءَ دير دير تائين نديءَ جي پاڻيءَ سان منهن ڌوئيندي رهي ۽ اکين تي پاڻيءَ جا ڇنڊا هڻندي رهي، ڄڻ اکين جي آڏو ڪو ڏنڌ ڇانئجي ويو هجيس، ڄڻ اکين تي پاڻي هاري ان کي هٽائڻ جي ڪوشش ڪندي هجي.

مون بہ هن کي ڪجهہ ڪونہ چيو. نديءَ جي ڀر ۾ هڪڙو املتاس جو وڻ بيٺو هو سو مان وڃي ان جي هيٺان ليٽي پيس.

ٿوري دير ڪانپوءِ هوءَ بہ آئي ۽ منهنجي ڀر ۾ اچي ويهي رهي، پوءِ هن پنهنجو مٿو منهنجي سيني تي رکيو.

مان هن جي وارن ۾ آڱريون ڦيرڻ لڳس.

ٿوري دير ڪانپوءِ هن ڳهٽيل آواز ۾ چيو: ”مون کي پنهنجي ٻانهن ۾ لڪائي وٺ.“

• • • •

پهاڙي سلسلو ختم ٿي ويو هو ۽ جهنگل بہ. هاڻي اسان وڏن وڏن دڙن واري واديءَ ۾ پهچي ويا هئاسين جا خشڪ ٻوڙن ۽ ڪانڊيرن سان ڀريل هئي. ڪٿي ڪٿي ننڍا

نندا واريءَ جا ذرا بہ هئا جن تي انن جي پيرن جا نشان بہ پيل هئا.

ريکا چوڻ لڳي: ”انن جو رستو اڃي ويو آهي، هاڻي جيڪڏهن ڪو اوني نظر آيو تہ مان ان تي چڙهي گهر هلي وينديس.“

” تہ ڇا هي رستو جيراآباد ڏانهن تو وڃي؟“

هن آڳر جو اشارو ڪندي چيو: ”جيراآباد تہ اڃا پري آهي، هن واريا سي علائقي کي پار ڪنداسين تہ او هو ننڍين ننڍين پهاڙين وارو جهنگل ايندو. ڏسين تو نہ؟“

”ها.“

”ان کي پار ڪرڻ کانپوءِ ٻئي طرف جيراآباد آهي، پر مان توکي اوستائين نہ وٺي هلنديس، ڪنهن اونيءَ سان هلي وينديس. ڪو اٺ وارو نہ مليو تہ مان اڪيلي هلي وينديس، پهاڙن جي هن پاسي واري وادي تہ منهنجي پنهنجي وادي آهي، اتي ڪوبہ خطرو نہ آهي، اتان تہ خير گهر بہ ويجهو آهي، خطري جي ڪا بہ ڳالهہ نہ آهي.“

”نہ ! مان تو کي ڳوٺ جي دنگ تائين ڇڏڻ هلندس.“

”نہ نہ.“ هوءَ گهبرائجي چوڻ لڳي، ” ممڪن آهي هو ٻاهر ٻنين تائين آيو هجي، وڏو ظالم آهي، هن سڄي علائقي جا ماڻهو ڪانئس ڊڄندا آهن.“

” نہ مان تو سان ساڻ هلندس.“

مون سختيءَ سان چيو.

هوءَ روئڻهارڪي ٿي چوڻ لڳي: ”ڏس هي منهنجي عزت جو سوال آهي.“

مون کي ياد آيو. بہ ڪلاڪ اڳ هن پاڻ مون کي منهنجي ٻانهن ۾ لڪائڻ لاءِ چيو هو تہ مون هن کي پنهنجي ٻانهن ۾ جڪڙي، پنهنجا ڳل هن جي ڳلن تي رکي ڇڏيا هئا. پوءِ منهنجا چپ هن جي چپن سان ملي ويا هئا ۽ جڏهن بيقرار هٿ هن جي سيني کي ڇهڻ لڳا هئا ۽ هن جي چولي جا ٻنڻ کولڻ لڳو هوس تہ هڪدم منهنجي هٿ کي پري ڪري، سڏڪندي چيو هو:

”بابو مون تي ٽڪو نہ لائجانءِ.“

۽ مون هن کي ڇڏي ڏنو هو ڇاڪاڻ تہ مون هن جي اندر جي ڪشمڪش کي محسوس ڪري ورتو هو ۽ مون چاهيو پئي تہ هوءَ پاڻ ئي منهنجي ٻانهن جي جڪڙ مان پاڻ ڇڏائي ڪو فيصلو ڪري. پوءِ بہ مون هن کي چيو هو:

”ڇا تون محبت کي ڪو بدنما داغ ٿي سمجهين؟“

هن جي چولي جو هڪڙو ٻنڻ کلي ويو هو ۽ هن جي سيني جا اڀار ڪنهن قاتل پکيءَ وانگر چولي ۾ ئي ڦٿڪي رهيا هئا. منهنجي نگاهن جو رخ ڏسي هن هڪدم پنهنجي رئي کي سيني تي ورائي ڇڏيو ۽ چوڻ لڳي:

” هلون دير پئي ٿئي.“

سڄو رستو بيچينيءَ سان گذريو. اڌ ۾ ڇڏيل ڳالهيون. اڻچيل ڳالهيون. اڌ ۾ رهجي ويل نغما، اڻپورو سنگم. ٽٽل تصويرون. پرزا پرزا جذبا. نہ ڄاڻ زندگي الائي ڪهڙي خطرناڪ موڙ تي اچي رسي آهي، اڳواٽ ڪجهہ بہ معلوم نہ تو تي

سکھي، ھي سفر ڪيڏانھن وٺي ويندو. ھيءَ ڇوڪري ڇا ٿي چاھي. ھن جي زندگيءَ جو ھڪروکھڙي پاسي وھڻ ٿو چاھي! ڇا مان ان ھڪري منجھان پار اڪري ويندس؟ يا وچ سير ۾ لڙھي ويندس. ريڪا ھاڻي منھنجي زندگيءَ جي ريڪا بڻجي چڪي ھئي.

ورو ڪڙ واريا سن پيچرن تان ھلندي ھلندي آخر تائين ڪو اٺ وارو ڪونہ مليو. نورپُرا، نانگ، جھنگلي سيھڙ ۽ ڪوئا تہ مليا پر ڪو اوٺي نہ مليو ۽ اسان ٽپيل رستي تي سفر ڪندا رھياسين. وري پھاڙي سلسلو شروع ٿي ويو ۽ وڻن جي ڇانئن ۾ گرميءَ کان ٿورو بچي بہ وياسين. اٽڪل ھڪ ڪلاڪ سفر ڪرڻ کانپوءِ ھڪڙو ٻہ واٽون آيو. ھڪڙي واٽ، تہ اندرين علائقي طرف پئي وئي، جتي پري کان ئي ڇوٽي لائين وارو بند نظر پئي آيو. پر ٻي واٽ ھڪڙي اوچي پھاڙ تان مٿان ٿيندي پئي وئي.

اتي پھچي ريڪا بيھي رھي، چوڻ لڳي:

”ھاڻي ھتان ئي مان اڪيلي ويندس.“

”ڇو؟“

”ھتان گھر ويجھو آھي.“

”اھو ڪيئن؟“

”او ھُو موڙ مڙي مان پھاڙيءَ جي مٿان ويندس، ھُتي پاسي ڪليل وادي آھي ۽ جيرآباد... بس تون ھيستائين ئي اچي سگھين ٿو، ھن کان اڳتي نہ. تنھنجو رستو ھي ميداني علائقي وارو رستو آھي جيڪو ستو شھپارا ٿو وڃي. مان پنھنجي رستي سان ويندس، تون پنھنجي رستي سان ويندين ... وعدو ڪر.“

ھن مون سان ياڪر پائيندي چيو.

”وعدو تہ ڪريان ٿو پر منھنجو ڇا ٿيندو؟“

چوڻ لڳي: ”تون شھپارا کان ستو منھنجي ماءُ جي گھر ھليو وڃجانءِ. مان بہ ٽن ڏينھن کانپوءِ موٽي ايندس، پوءِ تون جتي چوندين مان توسان اوڏانھن ھلي ھلندس.“

منھنجي من ۾ خوشيءَ جي ھڪ لھر ڊوڙي آئي جا منھنجي رڳ رڳ ۾ سمائجي وئي.

”سچ ٿي چوين؟“

”ھا.“ ھن سھڪندي چيو.

مون ھن کي ڳلي لڳايو. دير دير تائين اسان ھڪ ٻئي جي ياڪر ۾ ئي رھياسين. ھڪ ٻئي جي چپڙن تي ترسي پياسين. نيٺ ڪنھن مجبوريءَ تحت ھوءَ مون کان جدا ٿي چوڻ لڳي:

”چڱو ھاڻي تون وڃ... بس وڃ ھليو.“

”پھرين تون وڃ.“

ھن پنھنجو محبت وارو ھٿ وڏي مشڪل سان ڇڏايو ۽ پنھنجي رستي تي وڃڻ لڳي. بلڪل ائين لڏندي وڃڻ لڳي جيئن سرڻيءَ جي پھاڙن ۾ پئي ھلي. مان ھن جي پويان ڊوڙيس ۽ وڃي ھن کي ٻانھن ۾ ڪٽي ورتو ۽ ...

ھن گھٽيل آواز ۾ چيو: ”ھاڻي تون مون کي ماري ڇڏيندين ڇا، ساھ ڪڍي ڇڏيندين ڇا؟“

مون پاڻ کي ڊرو ڪري ڇڏيو. هن کي پاڻ کان جدا ڪندي من ۾ ڪو ڪنبو ڇپي رهيو هو. مان هن کان جدا ٿي ويس ۽ منهن ڦيري ورتو:

” توکي ڏسندس تہ وري توکي اچي ڪٽي وٺندس، ان ڪري منهن ڦيري ٿو بيهان. تون بس مهرباني ڪري جلدي جلدي هلي وڃ.“

”چڱو.“ هن ٿڌو ساهہ کڻندي چيو.

هن جو اهو ٿڌو ساهہ پهاڙن، جهنگلن، ريتيءَ جي ذرن، ندين ۾ ساري ڪائنات ۾ ڦهلجي ويو. ٿورڙيءَ دير ۾ ئي جڏهن مون منهن ڦيرائي پوئتي نهاريو تہ ڏٺم تہ ريڪا وڃي چڪي هئي. رڳو هن جو ٿڌو ساهہ منهنجي چئني طرفن کان ڦيريون پائي مون کي ياڪر ۾ ڀري رهيو هو. ڄڻ هوءَ ڪائنات جي ذري ذري ۾ سمائجي ٿڌا ٿڌا ساهہ ڀريندي هجي.

”ريڪا...“ مون هڪ وڏي رڙ ڪئي. مايوسيءَ وچان مان هن جي پويان ڊوڙڻ لڳس. پري پري تائين ڊوڙندو ويس. پر هوءَ مون کي ڪٿي بہ نظر نہ آئي. ڊوڙندي ڊوڙندي پهاڙ جي چوٽيءَ تي چڙهي ويس. پوءِ بہ هوءَ مون کي ڪٿي نظر نہ آئي. ٻئي طرف وادي گهاٽي جهنگ ۽ اوچن اوچن ذرن سان ڀريل هئي. پر مون کي نہ ريڪا نظر آئي، نہ جيراآباد جو ڳوٺ. شايد هوءِ ڪنهن سوڙهي پيچري تان گذري اکين نڪري وئي هجي، يا شايد جيراآباد جو ڳوٺ هن جهنگل جي پويان هجي.

مان مايوس ٿي واپس موٽيس. واپس اچي بہ واٽي تي اچي مون لاهيءَ وارو رستو اختيار ڪيو. هلندي هلندي رستي ۾ مون کي هڪڙو اوٺي مليو. ان سان شهپارا تائين هلڻ جو ڪرايو طئي ڪري اٺ تي چڙهي ويٺس. اٺ جي هلڻ کانپوءِ محسوس ڪيم تہ جيڪر ڪو واريءَ جو دڙو هلڻ لڳي تہ بلڪل اٺ وانگر ئي ٿلندو هلندو. منهنجي اڳيان اٺ جو ڪوَنڌُ هو. جنهن کي ڏسي ائين پئي لڳو ڄڻ انسان جي سموري حياتي هڪڙو ڪونڌُ هجي، ايڪڙو، ٽيڏو ڦڏو.

محبت کان ڀڳو هوس. محبت ۾ گرفتار ٿي ويو هوس. زندگي... او زندگي ... الائي تہ تنهنجي ڪهڙي ڪَل سڌي آهي؟

• • • •

شهپارا پهچي بہ ڏينهن تہ مان سراءِ ۾ ئي ٽڪيو پيو هوس. سوچيم ريڪا تہ ٽن ڏينهن کانپوءِ ايندي، مان بہ ڏينهن اڳ ۾ وڃي ڇا ڪندس؟ هن واديءَ ۾ وڃي هڪ عجب قسم جي گهبراهٽ، اداسي ۽ بيچينيءَ جو احساس ٿيندو هو. ٺيڪ آهي، جنهن ڏينهن ريڪا ايندي، ان ئي ڏينهن ويندس.

ٻہ ڏينهن سراءِ ۾ ترسيو پيو هوس. صبح شام سئر ڪرڻ لاءِ پري پري تائين هليو ويندو هوس. شهپارا ۾ بہ تہ ڪا جاءِ ڏسڻ وٽان ڪان هئي. گندگيءَ سان ڀريل پوئتي پيل ڳوٺ هو. سوين سال پراڻين حالتن

۾ ڦاٿل. ڪجهن پٿرن تي ڇيٽو ٿيل، اڳهاڙا ٻار ۽ مٽيءَ ۾ ليٽ پيٽ ڪنڌڙ گڏھ.

ٽئين ڏينهن اجان پرهه ڦاٽي ڪانه ڦٽي هئي، رات جو ٽيون پهر هوندو جو مان سرينيءَ جي طرف روانو ٿي ويس. رات جي ان ٿڌي پهر ۾ سفر ڪرڻ سٺو ۽ آسان هوندو آهي، خاص ڪري جڏهن پنڌ پنڌ سفر ڪرڻو هجي. رستو، وڻ، مٿهن ڇپر، لوڙها تـوڙي ڏڙا سڀئي ماڪ ۾ پنل ۽ ڏنڊڪار ۾. پوٽـن جيان نظر ايندڙ ساهه روڪي بيٺل وڻ.

هلندي هلندي مان رستو ڀُلـي ويس. رات جي اونداهيءَ ۾ رستو صحيح طور تي ياد ئي نه رهيو. اها به خبر ڪانه پئجي سگهي تـه ڏوليا بستي رستي ۾ ڪيڏيءَ مهل پوندي آهي ۽ ڪهڙي پاسي آهي؟ ڏوليا بستي ڪنهن پاسي ڪان نظر به ڪونه پئي آئي، نـه اها نـدي جا ان ڏينهن ڪنهن مست جذبن جيان چڙهيل هئي.

پوءِ جڏهن پرهه ڦٽي ۽ سج اڀريو تـه مون ڏٺو تـه سريني جي حدن ۾ آهيان. چئني پاسي ٻوڙا ۽ ڪانڊيرا پکڙيل هئا. ڪٿي ڪٿي وڻـن جا جهڳٽا ۽ ڊنـگ جي پريـان سريني جو پهاڙي سلسلو. آهستي آهستي سڀ ڪجهـ يـاد اچـڻ لڳـو ۽ رستو ڇـاتل تل لڳو. مان اندازي سان ان پاسي هلڻ لڳس، جنهن پاسي گهاٽن وڻن جي جهڳٽي ۾ سروجا ديويءَ جي حاويلي هئي.

ڪلاڪ کن جي سفر ڪرڻ ڪانپوءِ مون وڻن جي ان گهاٽي جهڳٽي کي سڃاڻي ورتو، جيڪو هاڻي منهنجي نگاهن جي افق جيان سامهون هو، جنهن جي ٻئي طرف حاويلي هئي. اتي سروجا ديوي هوندي، خبر نـه آهي هن راوت سان ڪهڙي حالت ڪئي هوندي، الائي تـه راوت ڪهڙي ڪيڏ ڪيڏي هوندي. مون کي سروجا ديويءَ جي سونهن ياد اچڻ لڳي.

ڪجهه به هجي اڄ ريڪا هن واديءَ ۾ ضـرور اينـدي! هـن واديءَ ۾ اينـدي ڇـڻ منهنجي دل ۾ ايندي، مان اڄ ئي هن کي ساڻ ڪري واديءَ مان نڪري ويندس.

ريڪا جو خيال ايندي ئي منهنجي من ۾ خوشيءَ ڪان هلچل محسوس ٿيڻ لڳي ۽ منهنجا قدم تيز کان تيز تر ٿيندا ويا.

ٿوريءَ دير ۾ ئي مان وڻن جي ان جهڳٽي وٽ پهچي ويس. وڻن جو اهو جهڳٽو پار ڪري جڏهن مان ٻئي پاسي آيس تـه مان چند ساعتن لاءِ سڪتي ۾ اچي ويس.

اتي ڪابه حاويلي ڪانه هئي.

• • • •

اڪيون مهٽي مهٽي ڏٺم. جنهن جيئري جاڳندي ۽ ثابت قسم جي حاويليءَ کي ڪجهه ڏينهن اڳ ڀرڏسي ويو هوس اتي سواءِ ڪنبر جي ٻيو ڪجهه به ڪونه هو. ڪي ورهيه پراڻو ڪنبر ڀُڄريل ڏريل پٿرون. ڪي سڙيل حصا تـه ڪي ڪريل حصا. جن ۾ ڪي جهنگلي ٻوڙا ڦٽي پيا هئا. هڪڙي ديوار جي وچ مان ڦاٽ ڪائي هڪڙو ڊگهو ۽ ويڪرو پپل جو وڻ به ڦٽل هو. ظاهر آهي انهن چئن پنجن

ڏينهن دوران تہ ان پيل جو تلهو تہ پيدا ڪونہ ٿي پيو هوندو.

ڇا مان ڪنهن ٻئي هنڌ تہ نہ اچي ويو آهيان. نہ.. پر هي تہ انهن ئي وڻن جو جهڳٽو آهي! اهائي جاءِ آهي. آسپاس جا ڌڙا، لاهيون بہ اهي ئي آهن جيڪي چند ڏينهن پهرين، پنهنجي اکين سان ڏسي ويو هوس. وري بہ دلجاءِ ڪرڻ لاءِ مان هيڏانهن هوڏانهن ڦري ڏسڻ لڳس. ڪيتري دير تائين ان بہ ماڙ حاويليءَ کي ڳولهيندو رهيس. سرينيءَ جي حدن ۾ وهندڙ ندي تہ ملي وئي، پر اها حاويلي ڪيڏانهن هلي وئي. اها ٻني ڪيڏانهن هلي وئي. لڳو پئي تہ ورهين کان هن علائقي ۾ ڪو بہ ٻني ٻارو ڪونہ ٿيو آهي.

گهمي ڦري وري بہ مان ان سڙيل ڪنبر طرف اچي ويس. دير دير تائين مان مٽي کي هٿ ڏيو ويٺو رهيس. پر منجهيل معاملي جو سرو ڳولهي نہ سگهيس. پوءِ مان اتان اٿي شڪارگهر ڏانهن هليو ويس. پر جتي شڪارگهر هجڻ گهرجي ها! اتي ڪوبہ شڪارگهر موجود ڪونہ هو! ڪوبہ باغ يا باغيچو ڪونہ هو. آسمان تي ڪو ڪکر بہ ڪونہ هو! بس چئني پاسي ويرانو. جهنگلي ٻوٽا. وليون ۽ جهنگل ئي جهنگل. منهنجي جسم جون رڳون ڇاڇي ويون. هيءَ ڪهڙي ماجرا آهي؟ دل ۾ هڪ عجيب دهشت پيدا ٿيڻ لڳي.

مان واپس ڪنبر ۾ گهڙي ويس ۽ اتان ڪان طرف جو اندازو ڪري ڪوارڙيءَ جي قلعي جي طرف وڃڻ لڳس. هلندي هلندي نيٺ ڪوارڙيءَ جي قلعي تائين رسي ويس. قلعي کي سڃاڻي ٿورو سڪون محسوس ڪيم. ها تہ مان هتي ئي تہ آيو هوس. اهو ئي تہ قلعو هو. اهي ئي تہ ان جا ڪنبر آهن. جهڙا مون پهرين ڀيري ڏٺا هئا. هيءَ اها ئي تہ جاءِ هئي جتي مون پهريون ڀيرو ريڪا کي ڏٺو هو... پر اتي هير جو ڪوبہ وڻ ڪونہ هو. نہ ئي ان جو ڪو ٿڙ ئي موجود هو. بس ڪي سڪل ٿاريون ۽ پن وکريل هئا.

بي اختيار مون هڪ رڙ ڪئي:

"ريڪا...."

ريڪا ......

ريڪا ....

منهنجو آوازقلعي جي ٿنڀ ديوارن سان ٽڪرائجي پڙاڏو بڻجي موٽي آيو. منهنجو من پرچي آيو. پوءِ هڪ گهري سناٽي ۾ ڇڻ ڪوئي مون کي چئي رهيو هو:

"هتان هليو وڃ...."

هليو وڃ....

هتي ڪوئي بہ ڪونهي...

ڪوبہ نہ آهي هتي....

بدن مان سيسراٽ نڪري ويا ۽ مون ڪڙيءَ تي زور رکي ڀڄڻ شروع ڪيو. ڀڄندو ويس، دور دور تائين. خبر بہ ڪانہ ٿي پئي تہ ڪيڏانهن پئي ڀڄندو ويس! منهنجي منزل ڪهڙي آهي. ڪٿي ترسڻو آهي؟ ڪيترو ڀڄڻو آهي؟ ساهہ مٺ ۾ هو ۽ مان ٽڙندي ٽاٻڙجندي بس ڊوڙندو ٿي ويس. منهنجا ڳوڏا چلجي ويا. ڪانڊيرا منهنجي پيرن جي ترن ۾ چڀندا ويا. سڄو بدن پگهر ۾ شل ٿي ويو... پر مان ڊوڙندو ٿي ويس.

شام جو ٽپهريءَ مهل مان سريني
...هاڙن جي حدن کي ڇڏي، دنگ جي لاهي
...هي ان نديءَ جي ڪناري اچي پهتس جيڪا
...ون ۾ ريڪا هڪ خطرناڪ حالتن ۾ گڏجي
...ار ڪئي هئي، پر هيءَ ندي ته لڳ ڀڳ سڪل
...ئي، ڪٿي ڪٿي پٿرن جي وچ مان پاڻيءَ
...ئي ڌار، سنهڙي لڪير وانگر وهي رهي هئي.

ندي اڪري ڪجور جي ان جهڪٽي
...انپوءِ ٻئي پاسي ڏوليا بستي هئي، پر ڪٿي
... اها ڏوليا بستي!

هتي ته ڪوبه دنگ ڪونه هو.
... ئي ڳوٺ ڪونه هو. ڪابه ٻني ڪانه
... اتي ته رڳو هڪڙو پوڙهو ڏنار. ڍڳون
...ون چاري رهيو هو. اڇي چٽي ڏاڙهي،
...ون اداس اکيون، جنهن زندگيءَ جون
... لاهيون چاڙهيون ڏٺيون هجن. مون
...هي ڏنار کي پرڻام ڪيو:

”رام رام بابا.“

رام رام.“ هن جڳن ڪان اوجاڳيل
... ۾ چيو. سندس آواز ۾ وڏو سڪون
... ابدي توانائي. هو پنهنجي اڇي ڏاڙهيءَ ۾
...ٽ ۾ لٽ سان ڏنار گهڻ فرشتو وڌيڪ پئي
...و.

”بابا.“ مون پڇيو. ”هتي سرينيءَ
هڪڙي به ماڙ حاويلي هئي، سروجا ديويءَ
اها ڪاڏي وئي؟“

” ڪڏهن جي ڳالهه ٿو ڪرين؟“
منهنجي منهن ۾ نهاريندي چيو.

”بس ڪي ٿورا ڏينهن ٿيندا. مان
ترسيو به هوس.“

”چريو ته نه ٿيو آهين. اها حاويلي
ته ... ستر اسي سال ٿيا! هڪڙي رات جو ان
کي باهه لڳي هئي، ان ۾ رهڻ وارا سڀئي
پاتي سڙي خاڪ ٿي ويا هئا. هڪڙو به نه
بچيو هو. اها اٽڪل ستر اسي سال اڳ جي
ڳالهه آهي، جڏهن مان بالڪ هوس.“

بيٺي بيٺي منهنجون ڇنگهون
ڏڪڻ لڳيون. مان متو جهلي زمين تي ويهي
رهيس. منهنجي اکين اڳيان زمين گهمڻ
لڳي. پوءِ جڏهن ساهه سامت ۾ آيو ته سج
اولهه جي طرف الهي رهيو هو ۽ ڏنار پنهنجي
ڌڻ کي هڪلي وڃي رهيو هو.

مون ڪيس منٿ ميڙ ڪندي چيو:

”بابا توکي ڪجهه ياد آهي ته ان
سروجا ديويءَ کي هڪڙي ڌيءَ به هئي؟“

”ها..!“ هن چيو. ” ان جو نالو
ريڪا هو، او هتي، تنهنجي پويان، ان جي
سماڌي آهي.“

”سماڌي ...؟“ مون هڪدم مڙي
ڏٺو.

پوڙهو ڏنار مون سان گڏ ان
سماڌيءَ تائين هليو. سماڌي ڏاڍي پراڻي
هئي، ٽٽل ۽ سينواريل. ٿوري مفاصلي تي ٻڙ
جو وڻ هو، ان سماڌيءَ جي ويجهو ڪوبه وڻ
ڪونه هو. دور دور تائين رڳو واري پئي
اڏامي.

”سماڌي....؟“ لفظ ڄڻ منهنجي
نڙيءَ ۾ ڦاسي پيو.

”ها پٽ...“ پوڙهو ڏک ڪان
اکيون بند ڪري چوڻ لڳو:

"ڏاڍي خوبصورت هئي، پر جوانيءَ ۾ ئي ستي ٿي وئي."

"ستي..؟"

"ها... زبردستيءَ کيس ستي ڪري ساڙيو ويو. اصل ۾ هن جي خاوند کي هن تي شڪ ٿي پيو هو ته هوءَ پاڻ تي ڪارنهن جو داغ لڳرائي آئي آهي، پاپ ڪري آئي آهي. ڌاڙيلن جي چنبي مان آزاد ٿي آئي هئي، جنهن هن کي آزاد ڪرايو هو، اهو ڪو اجنبي هو. جنهن ڌاڙيلن کي پنجويهه هزار رپيا ڏئي هن کي ڇڏايو هو. ان ڪري هن تي ڪارنهن جو الزام لڳايو ويو هو.

پوڙهو چپ ٿي ويو.

"پوءِ ڇا ٿيو؟"

"هڪڙي رات هوءَ پنهنجي مڙس جي گهران ڀڄي نڪتي، پنهنجي پيڪن ڏانهن وڃي رهي هئي، هن جو مڙس سندس پيڇو ڪري رهيو هو ۽ هن کي ان جاءِ تي اچي جهليائين ۽ ان ئي جاءِ تي هن کي باهه ڏئي ساڙي ڇڏيائين!

"اهو ڪڏهن جو واقعو آهي؟"

" ٿيندا هوندا اٽڪل ستر اسي ورهيه. تڏهن مان ڇوڪرو هوندو هوس."

"ائين ڪئين ٿو ٿي سگهي! ڪيئن ٿو ٿي سگهي؟" منهنجو متو ڦيراٽيون کائڻ لڳو.

ڇا اهو سيڪجهه منهنجي اکيان نه ٿيو هو؟

ڇا مون اهو تماشو غيبي نگاهن سان ڏٺو هو؟

ڇا وقت ابتو به هلي سگهي ٿو؟

علم نجوم ٻڌائي ٿو ته ..

ڪو شخص راڪيٽ ۾ ويهي، روشنيءَ ج... رفتار سان اڏامي ۽ زمين کان به هزار ن... سالن جي مفاصلي تي هليو وڃي ته اچ ڪار... هزار اڳ جا واقعا ڏسي سگهي ٿو. هو ڏ... سگهي ٿو مسيح کي صليب تي چڙهند... وڪرماجيت کي پنهنجي نون رتنن سان د... لڳائيندي، ڪاليداس کي شڪنتلا لکند... ڇا اهو سڀ مون سان به ته نه ٿيو هو! پر... ڪهڙي راڪيٽ تي چڙهي! ڪيڏانهن... هوس؟ مان ته هن ئي زمين تي موجود هوس... ته شايد هي سيڪجهه خواب... حالت ۾ ٿيو آهي، شايد مان هلندي هلن... ٽڪجي ڪواڙي قلعي جي ديوار کي ... ڏئي سمهي پيو هوس ۽ غيب جي نگاهن... کي اهي نظارا ڏيکاريا. شايد انساني دماغ... ڪجهه اهڙا خليا موجود آهن، جيڪي... صرف اينڊڙ وقت جي واڳ جهلي سگهن... بلڪ گذريل وقت ۾ ٿيل واقعن جي به ڏ... تصوير ڇڪي سگهن ٿا. شايد جيڪي ٿي گذري ٿو اهو ختم نه ٿو ٿئي، ڏندلڪ... نظر اينڊڙ تصويرن جيان، خواب جهڙي و... حالت جيان، اسان جي آسپاس موجود ر... ٿو. اهي واقعا هاڻي به خلا ۾ گهمي ر... آهن، اهي تصويرون اڃان به ڪٿي هلي ر... آهن. اهي آواز هاڻي به فضا ۾ وکريل آ... گهمي رهيا آهن، ڦري رهيا آهن. جيئن... وي اينٽينا تي پونڊڙ لهرين کي ٽي ويءَ... اسڪرين تي ڏيکارجي ٿو تيئن ڪو ڇه... حس رکڻ وارو حساس دماغ انسان... ذهن تي پونڊڙ لهرن کي ڏسي سگهي ٿو.

هاءِ هاءِ... پر مان ڪيئن مجان،
ڪيئن اعتبار ڪريان. اجا تائين تہ منهنجي
انهن ۾ هن جي بيچين بدن جي بي قراري،
وچ، منهنجي ساهن ۾ هن جي ساهن جي
رمي ۽ منهنجي چپن تي هن جي مٺڙن مٺڙن
پن جي ماکي... اجان بہ تازي آهي.
مان چرين وانگر هن جي سماڌيءَ
ٺ ويهي رهيس ۽ زور زور سان رڙيون ڪري
ڪي سڏڻ لڳس:
” ريڪا ... ريڪا ... ريڪا ....!

ڳوڙها منهنجي اکين مان مينهن
جهڙيءَ جيان وهڻ لڳا ۽ مون پنهنجا ٻئي
ٺ ڪٽي هن جي سماڌيءَ تي رکيا.
پوڙهي ڏنار شفقت وچان منهنجي
تي هٿ ڦيرائيندي چيو:
”پٽ، هاڻي اٿ، رات جي وڳڙي ۾
ڪوبہ نہ ٽڪندو آهي.“
مان ڳوڙها اگهي اٿيس، سج افق
ي آخري حد تائين رسي ويو هو، اوڀرتو شفق
ڳاڙهن ڪرڻن سان سماڌي ڳاڙهي لال ٿي
ي ۽ مون کي ائين لڳو ڄڻ ريڪا جو جسم
باهہ ۾ سڙي رهيو آهي. پوءِ سج الهي
، ۽ هوا جو هڪڙو جهوٽو آيو ۽ سماڌيءَ
واري ٿي واري وکيري ويو.
”هلو هاڻي هتان هلو، رات ٿيڻ
ي آهي، رات جو هتي ڪوبہ رهي نہ
آهي.“
مون آخري ڀيرو حسرت وچان ريڪا
سماڌيءَ ڏانهن نهاريو ۽ پوءِ پوڙهي ڀرسان
ن هلڻ لڳس. ويندي ويندي بہ بار بار مڙي ٿي
ڏٺم، ايستائين جو اڳيان هڪڙي موڙ ڪاٽيوءِ
سماڌي بہ منهنجي نظرن کان گم ٿي وئي.

• • • •

شايد غيب جي اکين مون کي اها
ڏيکاري ڏئي سمجهايو هو تہ شهرن کان
جهنگلن جي پاسي ڀڄي وڃڻ سان زندگيءَ جا
مسئلا حل ڪونہ ٿيندا آهن. جهنگلن جي
ننڍين ننڍين آبادين ۾ بہ زندگيءَ جا مسئلا
ساڳيا آهن. اهي ئي سازشون، خون، قتل،
ڌاڙا، چوريون، ڦرلٽ، دولت ۽ زمين جي
لالچ، محبت ۽ نفرت... زندگي تہ سمورين
ڏسائن ۾ رهي ٿي ان کان فرار ممڪن آهي
ئي نہ!
اهو ممڪن آهي تہ جهنگل ۾ ڪو
بہ ماڻهو نہ ملي، پر هڪڙو رڇ تہ ملندو ئي
... جنهن جي بہ هڪڙي زندگي هوندي آهي،
اتي جي زندگيءَ کي سمجهڻ ڪانسواءِ بہ تہ ان
جو جهنگل ۾ رهڻ مشڪل آهي.... زندگي
تہ هر ايندڙ پل ۾ تنهنجو پيڇو ڪندي ...
زندگيءَ کان ڀڄي ڪٿي بہ وڃي نہ ٿو
سگهين!

• • • •

ان ڪري مون شهپارا جنڪشن
پهچي، ڪلڪتي جي ٽڪيٽ ورتي ۽ آيا سان
ملڻ لاءِ روانو ٿي ويس.

گذارش

ڪرزما ڊائجسٽ سنڌي ادب ۾ نواڻ آڻ...
معياري، معلوماتي دلچسپ ۽ تفريحي ادب متعارف ڪرائڻ ...
هڪ ننڍڙي ڪوشش آهي. انهيءَ لاءِ سنڌي ادب پڙهندڙن دوستن ...
گذارش آهي تہ اداري سنڌي توڙي پرڏيهي ڪهاڻيون، ناول ۽ ...
مواد موڪلين. ترجمي ڪرڻ سان دلچسپي رکندڙ سڄڻن ڪي گذار...
آهي تہ اهي اداري سان ان سلسلي ۾ لهہ وچڙ ۾ اچن.

ساليانی ميمبر شپ

ڪرزما ڊائجسٽ ڪي ساليانی ميمبرشپ ذريعي گهر و...
موڪلڻ جو بندوبست ڪيو ويو آهي. انهيءَ سلسلي ۾ اداري ...
ڪراچي ائڊريس تي 300روپيہ مني آرڊر ڪري موڪليا وڃن، ...
موڪليندڙ دوستن کي ڊائجسٽ ٽپال رستي سال لاءِ هر مهيني ...
گهر تائين پهچائي ويندي.